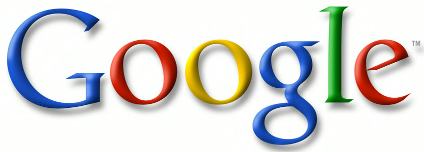
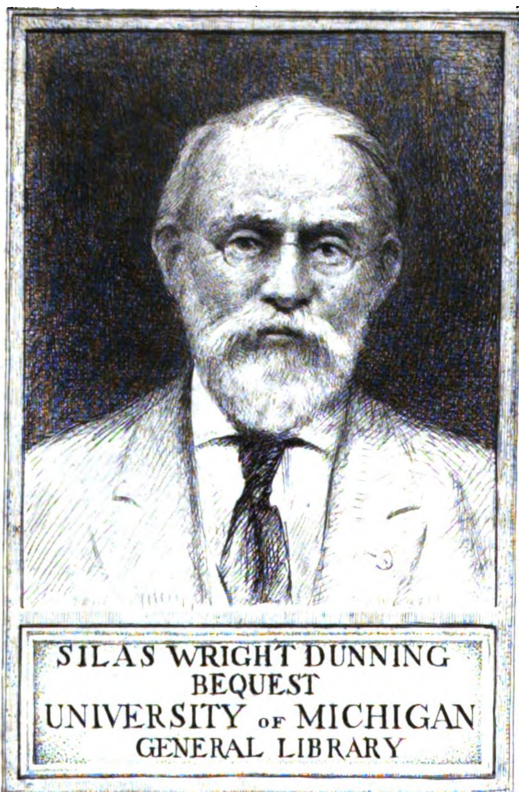

EUROPISCHE MERCURIUS.

Achtste Stuk Eerste Deel

Behelzende de Zes Eerste Maanden van het Jaar 1698.

1698.

Printed in the Netherlands

Nederlandsch gedenkboek of

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamste 't geen, zô omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verscheidene Gewesten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

Op een onverwarde en klaare Historische manier beschreeven, en met alle de daar toe noodige Authentyke Stukken en Bewyzen voorzien.

Door E. V. *Philologo-Polit.*

NEGENDE STUK, EERSTE DEEL.

Begrypende de zes eerste Maanden van het Jaar 1698.

Vercierd met kopere Plaaten.

t'AMSTERDAM,

Gedrukt voor den Autheur; en zyn te bekomen by *Timotheus ten Hoorn*, Boekverkooper in de Nes, in 't Zinnebeeld, 1698.

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamste 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verscheidene Gewesten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

NEGENDE STUK, EERSTE DEEL.

Tegenwoordige staat van Europa, en politique betragtingen over 't gepasseerde in 't voorgaande Jaar.

HOe groot de hoop ook mocht weezen, welke men had opgevat, dat het Jaar 1697 niet en zou eindigen, of men zou ook ter zelve tyd zien eindigen dien schrikkelyken Oorlog, die Europa sedert zo langen tyd drukte, vreesde men nochtans meer als eenmaal, dat het Jaar zou verloopen, en dat de Vrede onder de Christene Vorsten noch zo weinig gevoorderd zou weezen, als toen men 'er d'eerste onderhandelingen af aanving. Het scheen aan d'eene kant, dat men van wederzyde niets achter wege liet om dit groot werk tot zyn einde te brengen, en dat ook zelfs alles tot een spoedige sluiting was geschikt: maar aan d'andere deed zich een oneindige meenigte van hinderpaalen op, die men niet onder d'oogen kon zien zonder te vreezen, of waar uit men ten minsten besloot, dat de Vrede, daar men over in onderhandeling was, noch tot die rypheid niet en was gekomen, waar mede men zich voor d'opening van de Veldtocht had gevleid.

Een dezer hinderpaalen waren de menigvuldige instortingen des Konings van Spanjen, welke zo vaak voor zyn leven deeden vreezen: want het is zeker, indien die Vorst toenmaals was ko-

komen te ſterven, dat de Vredehandelingen zekerlyk afgebroken zouden zyn geweeſt, ter oorzaak der pretentien welken de Keizer en de Koning van Vrankryk op de Kroon van Spanjen hebben, ingeval zyne Katholyke Majeſteit zonder kinderen komt te ſterven: pretentien, die de Keizer en de Koning van Vrankryk niet als met de wapenen konden doen gelden, en die den oorlog in het midden der diepſte vrede ontſteken zouden hebben.

Een andere hinderpaal, die zich tegens het ſluiten van de Vrede ſcheen te ſtellen, wanneer men de meeſte gedachten had van ze wel haaſt geſlooten te zullen zien, waren de beweegingen, die de Koning Jacobus maakte, om noch eenmaal te trachten weder op den Troon van Groot Britanje te klimmen: want zonder te rekenen dat de geenen van zyne Party in Engeland, hoe ſwak zy 'er ook waren, die booze en laſhertige complotten, welke hen zo dikwils hadden aangedreeven om op het leven van hunnen wettigen Monarch toe te leggen, noch niet hadden laaten vaaren, zag men eensſlags Memorien en Manifeſten voor den dag komen, om de Verbondene Vorſten en Staaten, zo Proteſtantſche als Roomſch-Katholyke, t'overtuigen, dat de eer en het belang der Souverainen vereiſchten, dat zy zig intereſſeerden voor een Vorſt, die uyt zyne Koningryken verdreeven was, met hem weder op den Troon te ſtellen.

In der daad, het was natuurlyk, dat de Koning Jacobus zich van die middelen bediende. De Vertooningen zyn nooit verbooden geweeſt: doch men zag niet, dat ze grooten indruk op de gemoederen deeden. d'Onverſtandigſten konden, zonder geweld op hunne inbeelding te doen, wel bezeffen, dat deze Manifeſten niet zonder kennis van het Franſche Hof aan de Verbondene Mogendheden gericht waren, en dat het zelve Hof hem noodzaakelyk beloofd moeſt hebben, dat d'eerſte vrucht der Vrede zyne herſtelling zou weezen, gelyk hem de Miniſter des Hertogs van Savoyen over eenige maanden in een zekere Aanſpraak daar mee gevleid had, na dat zyne Koninglyke Hoogheid zich, op zodanig een manier als al de wereld weet, van het Verbond had afgezonderd.

Deze Aanſpraak, die ons toen ter tyd niet ter hand is gekomen,

men, past hier al te wel om ze niet aan het Gemeen mede te deelen; zynde ten anderen een zo curieus Stuk ten opzichte van het (a) Vertoog, 't geen de President de la Tour deed, om den Koning uit den naam des zelven Hertogs van Savoyen geluk te wenschen over zyne komst tot de Kroon van Engeland, dat de geenen, die het niet gezien hebben, ons'er zekerlyk dank voor zullen weeten.

(a) Zie 7 Stuk, 2 Deel, pag. 249.

Aanspraak van den Marquis de Goyon, Extraordinaris Afgezant des Hertogs van Savoyen aan het Hof te S. Germain, aan den Koning Jacobus.

SIRE,

ZYne Koninglyke Hoogheid heeft zich met den Allerchristelyksten Koning weder verzoend. Toen hy de wapenen opvatte tegens een Monarch, die hem altyd wezendlyke blyken van zyne bescherming had gegeeven, is hy 'er door zyne geneigdheden niet toe aangevoerd geweest. De verbintenissen van vriendschap, welken zyne doorluchtige Voorzaaten van allen tyde met Vrankryk hebben gehad, en het noch enger verbond 't geen zyne Koninglyke Hoogheid door zyn huwelyk had ingegaan, maakten hem noch onscheidbaarder van die Kroon. Die eenigheid, welke onverbreekelyk behoorde te weezen, heeft zich ontroerd gezien door de listige aanhoudingen der Vyanden van den Alderchristelyksten Koning, en te gelyk ook van uwe Majesteit; en zyne Hoogheid, al te lichtgeloovig, heeft de swakheid en het ongeluk gehad van na hen te luisteren, en daar door te treeden in verbintenissen, die hem onder het getal der Vyanden van uwe Majesteit hebben gesteld. Zyne Koninglyke Hoogheid bid uwe Majesteit hem een beleid, zo zeer strydende tegens d'oprechte begeerte om de vuurige zucht, welke hy altyd gehad heeft om uwe Majesteit op zyne Troonen hersteld te zien, te vergeeven. 't Is d'onrechtvaardigheid en de verdrukking uwer Vyanden, Sire, die zyne Allerchristelykste Majesteit de wapenen hebben doen opvatten. God heeft zyne aanslagen begunstigd, om dat ze regtvaardig zyn; en men moet hoopen, dat de gebeden van uwe Majesteit ook verhoord zullen worden. Zyne Koninglyke Hoogheid zal'er van zyn' kant toe doen alles, 't geen in zyn vermogen is. Hy vleit zich ook zelfs, dat het byzonder Tractaat, 't geen hy met den Allerchristelyksten Koning heeft getekend, een onderwerp van verdeeldheid zyn zal voor de Vorsten, welker eenigheid niet als doodelyk voor de wederkomst uwer Majesteit in zyn Koningryken kon weezen; 't geen een Algemeene Vrede zal verlichten: en d'eerste vruchten van die Vrede zullen zyne herstelling op den

Troon

Troon weezen. Deze zyn de beweegredenen, Sire, die zyne Koninglyke Hoogheid hebben aangedreeven tot zich van de Geallieerden afte zonderen, en die altyd overeenkomende zyn geweest met de vertrouwingen, welken hy mondelyk heeft gedaan aan de Ministers, die uwe Majesteit aan hem heeft gezonden om 'er hem over te begroeten. Hy zou het eer gedaan hebben: maar zyne Majesteit zal van den Allerchristelyksten Koning hebben konnen verstaan de redenen, welke hem verplicht hebben zich omzichtig omtrent zyne Geallieerden te draagen. Dit zyn d'oprechte protestatien, Sire, van zyne Koninglyke Hoogheid, en d'yverige geloften welken hy tot de voorspoed van uwe geheiligde Majesteit uitboezemt.

Maar om weder tot onze stoffe te keeren. Al de wereld geloofde, dat deze Manifesten met kennis van zyne Allerchristelykste Majesteit opgesteld, en uitgegeeven waren; zulks dat 't geen men alreedts voor zeker stelde, dat Vrankryk zich in de Præliminaria van de Vrede verbonden had William den III[den]. voor wettigen Koning van Engeland t'erkennen, twyfelagtig begon te worden. Inderdaad, indien de Plenipotentiarissen van Vrankryk wegens de herstelling van den Koning Jacobus hadden gesproken, men had maar aan dat lyntje moeten raaken om de Conferentien te doen afbreeken.

't Gerucht, 't geen zich door geheel Europa verbreidde, zo haast als de Koning van Polen dood was, dat de Poolen het oog op den Prins van Conti hadden geworpen, om hem het Hoofd van hunne Republyk te maaken, wierd aangemerkt als een darde hinderpaal tegens het sluiten van de Vrede. Gelyk men geloofde, dat de gemelde Prins het zou overhaalen, niet alleenlyk boven den Prins Jacobus, maar ook boven alle zyne Medestreevers, geloofde men ook, dat, zo haast als hy op den Troon gesteegen zou weezen, Polen de vrede met de Turken en Tartaaren zou maaken, en dat de Keizer door dit middel minder in staat zynde, als ooit, om zich tegens Vrankryk te handhaaven, die Kroon bedienende zich van deeze vrede der Poolen, mitsgaders van de swaare krygsbereidselen die de Grooten Heer maakte; en de rebellien van Opper-Hongaryen, d'aanbiedingen, welken zy alreedts gedaan had, weêr in den hals zou haalen, en dat men derhalven den oorlog nochmaals zou moeten vervolgen.

Een

Een andere hinderpaal was de dood des Konings van Sweden, wiens Mediatie de Geallieerden en Vrankryk hadden aangenomen. 't Was wel in waarheid de geene niet, welke men als de grootste aanmerkte, vermits men wel voorzag, dat zyn Nazaat niets en zou veranderen omtrent d'instructien, welke aan de Plenipotentiarissen-Mediateurs waren gegeeven. En in der daad, de nieuwe Monarch betuigde den zelven yver, om de vrede aan de Christenheid te bezorgen, als de Koning, zyn Vader, van roemruchtige geheugenis, gedaan had. Aldus gingen de Conferentien hun gang: maar noch die Conferentien, hoe regelmaatig zy ook mochten weezen, noch de wysheid en bekwaamheid der geenen, die de belangen der strydende Mogendheden behandelden, hadden krachts genoeg om het gedruis der wapenen te doen swygen, en te beletten, dat de Geallieerden en Vrankryk zich niet en bereidden om poogingen te doen, die men niet kon aanzien dan als slinksche voortekenen der vervolging van den oorlog, hoewel men ze kort te vooren aangezien had als gelukkige voorspellen en de voorloopers van de Vrede.

Vrankryk, 't geen zelve die sedert zo langen tyd gewenschte Vrede had aangebooden, en ze vuuriger scheen te begeeren als de Vorsten en Staaten, welke zich tegens die Kroon hadden verbonden, liet niets achter wege om haare Vyanden te boven te weezen; en ter zelve tyd dat ze niet en sprak als van Plaatsen weder te geeven, om de Geallieerden de wapenen te doen nederleggen, stelde zy zich in staat van'er te neemen, en wist zich zo wel van de gelegentheden te bedienen, dat ze Aath en Barcelone veroverde, en Cartagena, twee duizend mylen van hier, ging plonderen, van waar ze onmeetelyke schatten wegvoerde.

Zy meende het daar ook noch niet by te laaten, en had het op de Spaansche Galjoenen gemunt, waar af de verovering haar in staat gesteld zou hebben om den oorlog langen tyd gaande te houden: en weinig scheelde het, of ze zou, na dat ze Aath had ingenomen, met drie Legers, gecommandeerd door drie Maarschalken van Vrankryk, recht op Brussel aangetrokken, en met die Stad geleefd hebben als ze met Cartagena

had gedaan: maar de Koning van Engeland, zulks voorziende, was'er voor, en deed door zyne wakkerheid een onderneeming, bekwaam, indien ze gelukt had, om d'afbreeking der Onderhandelingen mede te sleepen, of het ontwerp der Vrede t'eenemaal te veranderen, verydelen. Ziet daar, in welken staat de zaaken waren. Maar toen men 'er het verst af meende te weezen, was het op zyn hoogst gekomen. De gezondheid zyner Katholyke Majesteit, en der Koningin, zyne Echtgenoot, welke niet minder in gevaar was geweest als die van den genoemden Monarch, zich van dag tot dag versterkende, wierd eindelyk t'eenemaal hersteld. Het bleek door de Protestatie, welke Koning Jacobus deed tegens 't geen tot zynen nadeele op de Conferentien der Vrede verhandeld zou worden, dat men 't niet meer in twyfel kon trekken, of Vrankryk had het besluit genomen van den Koning William voor Koning van Engeland t'erkennen. Men voorzag wel, uit d'eerste tydingen welken men wegens de dubbelde verkiezing van een Koning in Poolen kreeg, dat zyne Keurvostelyke Doorluchtigheid van Saxen zekerlyk boven den Prins van Conti zou dryven. De krygsbereidselen der Turken waren niet van belang, en beletteden de Keizerschen niet het beleg voor een Plaats te slaan, 't geen zy wel in der daad genoodzaakt waren op te breeken: doch deze opbreeking diende weer aan d'andere kant om de geenen, die zich in Hongaryen hadden opgeworpen, te verstrooijen. En eindelyk, de plondering van Cartagena, hoe doodelyk zy ook voor Spanjen mocht weezen, behield echter de Galjoenen, welke een buit van een veel grooten gevolg geweest zouden zyn. De Koning van Engeland en de Keurvorst van Beyeren stutteden in de Nederlanden de Conquesten der Fransche Legers, die zy bepaalden met de verovering van Aath. De Stad Barcelone bood een zo wakkere en te gelyk langduurige wederstand, dat den Hertog van Vendôme op geen nieuwe onderneemingen kon denken. En de Prins van Baden belegerde aan den Ryn een Vesting, welke hy innam.

Alles liep, gelyk men ziet, te samen om de gerustheid aan Europa te geeven. In der daad, toen men'er het minst op verdacht was, zag men in het hert der Legers zelf Conferentien

tien van Vrede tot bystand van die van Ryswyk uitbroeijen, welke ten laatsten by trappen alle d'Onderhandelingen tot het punt van sluiten brachten, en alle de militaire exploiten en aanslagen met de verovering van Eberenburg beslooten.

Aldus eindigde dien Oorlog, zo lastig voor beide de Partyen, en zo vol van ongemeene gevallen, na dat hy negen jaaren had geduurd. De Geallieerden hebben hun voordeel gevonden in 'er een eind af te maaken: Vrankryk heeft van gelyken gedaan: en de Volkeren beginnen alreedts de zoetigheden der Vrede, sedert zo langen tyd het voorwerp van hunne beden geweest, te genieten. De Protestatien van Vrankryk alleen hebben 'er, niettegenstaande hunne onderdaanige Requesten, en d'intercessien der geconfedereerde Mogendheden, welke de zelve Religie belyden, noch niet als bitterheden af genooten. Maar het is van God, en niet van de Menschen, dat zy het einde hunner rampen moeten verwachten.

't Jaar van 1697, 't geen verstreeken is, en ter geheugenis der Rykwyksche Vrede in de Historien voor een der vermaardsten van deze Eeuw aangetekend zal worden, was ook noch aanmerkelyk door verscheidene andere gevallen, daar wy alreedts de twee voornaamsten af aangeroerd hebben, te weeten, de dood van Karel den XIden. Koning van Sweden, en de dubbelde verkiezing van een Koning van Polen.

Die Republyk, welke zich een Hoofd wilde geeven, vond 'er twee te gelyk. De Primaat des Ryks meende een Franschen Prins op den Troon te verheffen; en een andere Prelaat, die door de Republyk geauthoriseerd pretendeerde te weezen om, in geval van verdeeldheid, zich te stellen tegens 't geen de Primaat mocht willen onderneemen, riep den Keurvorst van Saxen uit; deed hem te Krakou kroonen, eer zyn Medestrever zich aanbood; en wist de zaaken zodanig te bestieren, dat die Vorst zich tegenwoordig in de bezitting van de Kroon bevind. De Protestanten hebben een Keurvorst in de verheffing van dien nieuwen Koning verlooren: de Roomsche Stoel heeft 'er een der machtigste Vorsten van Duitschland by gewonnen: en Europa is 'er voor een gedeelte de Vrede aan verschuldigd.

Behalven deze twee gevallen was het gemelde Jaar ook noch berucht door de komst der Muskovische Ambassade in de Vereenigde Provincien, de vermaardste en luisterrykste daar ooit in de Historien gewag af is gemaakt, 't zy dat men aanmerke het getal der gequalificeerde Persoonen die de zelve uitmaakten, of dat men achting geeve op d'ongemeene eerbewyzingen die men 'er aan heeft betoond. Het was ook berucht ter oorzaak der voordeelen, door de Keizerschen en de Venetiaanen op de Turken, en door de Muskoviters op de zelven en de Tartaaren, behaald, inzonderheid door die volkomene Victorie gevolgd van d'Expeditie in Bosnien, behaald in den Slag van Zenta door den Prins Eugenius van Savoyen. Eindelyk, het was ook noch berucht en aanmerkelyk door het Huwelyk des Hertogs van Bourgondien met de Princes van Savoyen, waar af de pracht en heerlykheid alles had te boven gegaan 't geen men by diergelyke gelegentheden ooit sedert d'oprechting der Monarchie in Vrankryk had gedaan; mitsgaders door de dood der Koninginne Eleonore, Douairiere van Polen, en Hertogin van Lotharingen, Zuster van zyne Keizerlyke Majesteit, voorgevallen op den 11den. der laatst verloopene Maand, op het punt van den alderdoorluchtigsten Hertog van Lotharingen in de bezitting zyner Staaten, welke hem uit kracht der Vrede wedergegeeven moesten worden, te zien. Men heeft van den Hertog van Lotharingen, haaren Echtgenoot, gezegt, dat hy, even als eertydts Moses, het Beloofde Land wel zag, maar dat hy 'er niet in kwam. Met veel meerder reden mocht men het van deze doorluchtige Vorstin zeggen, die twee dagen voor de Ratificatie der Vrede tusschen den Keizer, het Ryk, en Vrankryk uit de wereld gerukt wierd.

Na aldus iets wegens den algemeenen staat van Europa gezegt te hebben, zullen wy na gewoonte tot elke Heerschappy in 't byzonder overtreeden, en eenige aanmerkingen op de voornaamste gevallen van het voorgaande Jaar maaken.

Staat van Turkyen.

1. NOOIT was de gelegentheid voor het Ottomanische Ryk gunstiger om de geleedene verliezen te herstellen, en nooit heeft het 'er zich minder van bediend. Polen zonder Hoofd, en verdeeld

deeld in een meenigte van Factien, dacht niet eens, dat het een buitenlandschen oorlog te verduuren, of grenzen te verdedigen had. Hoe groot de krachten der Muskoviters ook mochten weezen, waren ze echter niet grooter als de voorgaande Jaaren; en het afzyn van den Vorst, die ze tot nu toe gecommandeerd had, gelyk ook van verscheidene andere Generaals-persoonen, scheen de wakkerheid, waar mede zy ageeren moesten, veel te moeten verminderen. De Venetiaanen deeden geen grooter poogingen, als na gewoonte; en de Keizer had sedert het begin van den Oorlog geen swakker Leger gehad. Daarenboven wierd het ook noch gecommandeerd door een nieuwen Generaal, die, hoewel andersins van groote ervarenheid en verdienste, nooit als Opperhoofd gecommandeerd had, en voorzichtig te werk moest gaan, om zyn' eer en achting niet in de waagschaal te stellen. Indien men ook volgens de schynbaarheden zal oordeelen, maakten de Keizerschen geen anderen staat als om maar verweerender wyze te gaan; en mogelyk zouden zy, toen ze in 't veld traden, zich gelukkig geacht hebben indien ze de Campagne met het verlies van Peter-Waradyn, en eenige andere Posten van minder belang, hadden konnen goed maaken. Ondertusschen wierd het Turksche Leger (veel grooter in getal, moedig op eenige kleine voordeelen daar het de Veldtocht mede had geopend, bestaande uit alle de goede Troupen welke noch aan d'Ottomannische Heerschappy waren overgebleeven, gecommandeerd door alle de goede Generaals, met den Vorst 'er persoonlyk by) niettegenstaande alle deze voordeelen t'eenemaal geslagen, en zo deerlyk verni[illegible], dat men de brokken naauwelyks kon rekenen. Indien men [illegible]e deze omstandigheden wel overweegt, zal men moeten bekennen, dat de zaaken van het Ottomannische Ryk in geen arger staat konden weezen. 't Verlies, 't geen het geleeden had, was onvergoedelyk. 't Is waar, de Grooten Heer zal wel weder mannen konnen verzamelen, om dat groote leedige, 't geen de laatste Slag in zyn Leger heeft gemaakt, te vullen: maar tusschen mannen en soldaaten is groot onderscheid. Ondertusschen, hoewel de Keizer en d'andere Vyanden van den Turk zich voor die zelve ongelegentheden bloot gesteld vonden,

 gaf

gaf de Vrede, onder de Christene Vorsten gesslooten, hen het middel om met weinige kosten Legers van uitgeleezen volk op de been te brengen, daar niet een eenige nieuweling in het stuk van den oorlog onder gevonden wierd. Deze betrachtingen wel overwoogen zynde, kan men daar, myns oordeels, uit besluiten, dat het laatste Jaar de zaaken der Turken in een groot verval had gebracht, en in een oogschynlyk onvermogen van in eenigen tyd hersteld te konnen worden. Volgens den aart dier Volkeren was het niet buiten vrees, dat op alle die onheilen wel een opstand mocht volgen; en zo 'er noch een Prins van het Ottomanische Bloed in staat is om op den Troon te klimmen, zou men den geen, die 'er tegenwoordig op zit, geen borg voor de Kroon willen staan.

Van Polen. (a) *Van deze zaaken zal in dit Deel gesproken worden.*

2. Zou men van de Poolen niet mogen zeggen, dat ze meer gelukkig als wys zyn geweest? 't Scheen ten minsten, dat de Turken zich beter van de verdeeldheden der Republyk hadden behooren te bedienen, en de zelve langer te moeten duuren, als het wel te gelooven staat dat ze duuren zullen. Maar (even als of de Voorzienigheid behagen schepte in alle de menschelyke voorzichtigheid overhoop te smyten) ten tyde dat Polen bestierd wierd door een krygshaftigen Koning, en die de wapenen in de hand had, verwoestten de Turken en Tartaaren zyne grenzen, voerden zyne volkeren weg, en kwamen branden en blaaken tot aan de voorburgen van Leopoldstad: en toen deze zelve Heerschappy beroofd was van haar Hoofd, gewapend tegens zich zelve, en dat haare Troupen t'eenemaal bezig waren met hunne byzondere belangen te behertigen, scheenen de Turken en Tartaaren het hoofd van Meduza gezien te hebben: zo deger zaten ze met d'armen over malkander. Men zou zeggen, dat ze te edelmoedig waren, en niet en wilden aantasten de geenen die zich niet in staat bevonden om zich te verdeedigen; of dat ze deernis met Polen hebbende, by des zelfs andere rampen die niet en hebben willen voegen van het op den hals te vallen.

Van d'andere kant verkiezen twee machtige Partyen ieder een Koning: en hoewel de tegenwoordigheid van den eenen

de

de zaak ten zynen voordeele schynt te moeten uytwyzen; de verdienste van den anderen, 't getal zyner aanhangers, hunne karakter die hen aan het hoofd der Republyk stelt, een machtig Vorst die hem ondersteunt, en duizend andere redenen schynen niet als zyne tegenwoordigheid te vereischen, om zynen Medestreever ten minsten de Kroon met alle geweld te betwisten. Maar niet zo haast verschynt deze Prins, of zyne geheele Party schynt te verdwynen. Al de wereld blyft t'huis; en verre van zich by hem te voegen, weet hy niet eens waar hy voet aan land zal zetten. *Minuit præsentia famam.* Men spreekt niet als van hem, wanneer hy 'er niet en is; en naauwelyks komt hy 'er, of men denkt niet meer om hem. Na langen tyd binnen scheepsboord d'uitwerkingen van zo veele beloften verwacht te hebben, vind hy zich genoodzaakt weder te keeren van daar hy gekomen is. Niet onwaarschynlyk zou men uit dezen gantschen handel mogen besluiten, dat de Poolen meestendeel een *Interregnum* in hun Land niet anders aanmerken, dan als een gunstige gelegentheid om hunne byzondere dingen te doen, en de beurs te vullen. Ik geloof ook, dat, na 't geen zich by deze gelegentheid in Polen heeft toegedraagen, weinige lieden hardnekkig genoeg zouden zyn om noch, ten opzichte van een Vorst, den weg van verkiezing boven die van een wettige opvolging te stellen.

Ondertusschen, zo de Poolen wys zyn, zyn ze uit een groote bekommering gered, en verlost van veele rampen, die hen dreigden. Zy hebben een verkoozenen en gekroonden Koning, en die, volgens de bekentenis zelf der geenen die niet van zyne party zyn, waardig is om over hen te gebieden. Hy is jong, hy is dapper, hy heeft ervarenheid, hy is ryk van zich zelve: alle deze dingen belooven aan Polen een lange en gelukkige Regeering, zo de Poolen malkander konnen verstaan, en een eenige maal het algemeen boven het byzonder belang weeten te stellen. De nieuwe Koning zal zich ongetwyfeld beyveren om zich door zyne wapenen ontsagchelyk te maaken, en alle middelen aanwenden om zyne Onderzaaten zich over hunne keur te doen verheugen, en de geenen, die hem niet en wilden erkennen, niet bedroefd te weezen over het derven van den Medestreever, dien

dien zy boven hem wilden ſtellen. Voornaamentlyk ſtaat het te vermoeden, dat het woord, 't geen hy heeft gegeeven, zyn' eer, en het belang der Republyk hem d'verovering van Kaminiek, Plaats zo noodzaakelyk voor de ruſt van de zelve, zullen doen onderneemen: d'uitſlag van welke onderneeming niet veel minder zal afhangen van de toeſtemming der Poolen, als van de poogingen van hunnen Vorſt. Men mag zich verzekeren, dat Kaminiek veroverd zal worden, indien de nieuwe Koning in deze onderneeming geen meerder tegenſtand ontmoet van de kant van den Poolſchen Adel, als van het Turkſche Garniſoen.

Van Muskovien.

3. Hoewel de Muskoviters in de laatſte Veldtocht den Turken geen zo gewichtige Plaats, als Aſoph, hadden ontnomen, hadden zy echter merkelyke voordeelen op hen behaald. 't Bleek ook aan d'andere kant, dat de Kzaar van meening was zyne Conqueſten te vervolgen. d'Yver, door hem aangewend om zyne wapenen zegenpraalende te maaken, mitſgaders om zich zelven, en zyne onderzaaten, in de konſt der Zeevaart, en die van den Oorlog, t'onderrechten, was zo verwonderlyk, dat men te naauwer nood zodanig een voorbeeld in de Hiſtorien zou konnen vinden. Dat der Koningin van Seba is op verre na zo ongemeen niet: doch men zal'er voor tegenwoordig niet meer af zeggen. Mogelyk zal'er een tyd komen, dat men 'er klaarder en wydloopiger af zal konnen ſpreeken.

Van Sweden.

4. Sweden had een zeer gewichtig verlies geleeden door het afſterven van den Vorſt: maar de ſucceſſie, ſedert eenigen tyd in dit Koningryk vaſt geſteld, en de voorzichtige en wyze verkiezing welke d'overleeden Koning op zyn ſterfbed deed van de geenen, die zyne Staaten geduurende de minderjaarigheid van zynen Zoon moeſten beſtieren, waren d'oorzaak, dat men geene moeijelyke gevolgen zag van een dood, dien men niet verwachtende was. 't Schynt zelfs, dat de Voorzienigheid op een gantſch byzondere wyze ten dien opzichte over dat Koningryk heeft gewaakt, dewyl zy, beſlooten hebbende Karel den

den XIden. uit de wereld te rukken, de Koninginne-Douairiere, Moeder van dien Vorst, in het leven heeft gelaaten, welke haare wysheid en voorzichtigheid in de regeering van Sweden geduurende de minderjaarigheid van haaren Zoon hebbende doen blyken, het Koningryk, door d'ondervinding die het 'er afhad, genoegsaam verzekerde, dat het zich wegens de bestiering der zaaken geduurende de minderjaarigheid van haaren Zoonszoon ook wel op haar kon vertrouwen.

Aan d'andere kant had dit Koningryk een nieuwe luister verkreegen door de Mediatie der Vrede, welke de Koning aan de Vorsten, die in oorlog waren, aanbood, en die in 't algemeen wierd aangenomen. De stilheid dier onderhandelingen, de spoedigheid der raadpleegingen, en 't gelukkig gevolg 't geen zy gehad hebben, moeten ten meestendeele toegeschreeven worden aan de wysheid en bekwaamheid van den Minister, daar de Vorst de gewichtige zaak van die Mediatie aan had toevertrouwd.

5. De Koning van Deenmarken had de vreugde gehad van een Zoon te zien geboren worden aan den Koninglyken Prins, zynen Zoon, en te gelyk een nieuwe hoop tot een lange reeks van Afkomelingen in rechte linie. De geschillen met Holstein scheenen hem nieuwe zaaken op den hals te zullen moeten werpen: maar de weinige wederstand, die hy ontmoette in het veroveren en slechten der Forten, welke hem in den weg waren, beschikte hem gelegentheid om na een zeer korte Veldtocht geruftelyk weder na Koppenhagen te keeren. Van Deenmarken.

6. De verheffing des Keurvorsts van Saxen op den Troon van Polen scheen het zaad van een geschil, 't geen de rust van Neder-Saxen, en ook zelfs die van geheel Duitschland zou hebben konnen stooren, gesmoord te hebben. Al de wereld weet, dat de gemelde Vorst en het Huis van Lunenburg beiden pretentie maakten op de successie van Saxen-Lawenburg, en dat de discussie van die zaak niet opgeschort en was dan ter oorzaak van den oorlog, dien het Keizerryk op den hals had. Nu scheen het geëindigd te zyn door een weg, dien men niet had Van Saxen.

konnen voorzien. De verheffing van den Keurvorst was een gunstige gelegentheid voor het Huis van Lunenburg om zich de pretentien van den zelven toe te eigenen; gelyk het'er zich ook wyselyk af heeft weeten te bedienen.

Maar de verandering van Religie van den gemelden Vorst was een swaare slag voor de Protestantsche Party in Duitschland; want hoe men zich ook moge vleijen, dit verlies staat zekerlyk wel haast gevoeld te worden. Om wel te rekenen, hebben zy nu twee machtige Vorsten minder; dewyl zy hem niet alleen verliezen, maar dat hy ook in d'andere Party overgaat. Ten anderen is het zichtbaar, dat de Landen van dien Vorst ten opzichte der Religie niet lang en zullen bestaan op den voet, daar ze tegenwoordig op zyn. 't Voorbeeld alleen van den Heerscher heeft een oneindige kracht om d'Onderzaaten mede te sleepen; en dit voorbeeld kan door zeer veele middelen versterkt worden, die men zich wel kan inbeelden, zonder dat ze alhier verklaard behoeven te worden. Saxen is de eerste Staat van Duitschland geweest, die de Reformatie heeft aangenomen: maar ik twyfel, of ze de laatste zal weezen in ze te verlaaten.

Van het Keizerryk.

7. Ik beken, dat 'er gelegentheden zyn, dat men het Ryk niet van den Keizer moet onderscheiden. Zy hebben zekere gemeene belangen, die men niet en kan verdeelen. Maar de Vrede, die men geslooten had, was zonder tegenspreeken geene van die gelegentheden. 'k Wil niet ontkennen, dat de voordeelige conditien, welken de Keizer door het Tractaat van Ryswyk had verkreegen, van een groote nutheid voor het Ryk waren. Brisak en Fryburg in de handen zyner Keizerlyke Majesteit waren een goede barriere voor Duitschland aan die kant. Maar men moet ook bekennen, dat 'er andere conditien waren, welke voordeeliger geweest zouden zyn voor het Ryk, en minder voordeelig voor den Keizer. Straatsburg, voornaamentlyk in den staat daar het tegenwoordig in is, was van een ander gevolg als Fryburg en Brisak te samen, al wierden 'er noch twee of drie andere Plaatsen bygevoegd. Vrankryk wist het wel; gelyk het ook niet en feilde 't eerste pretext, 't geen zich aanbood,

bood,

bood, om het woord, 't welk die Kroon noopende de wedergeeving van Straatsburg had gegeeven, weder in te trekken, by het hair te vatten: en men heeft wel gezien, dat 'er geen kans meer en was om haar ten dien opzichte zich te doen houden aan d'eerste conditien, welken zy had aangebooden. En zo men de gedachten van eenige Staatkundigen hier over wil weeten, zy hebben zich nooit konnen inbeelden, dat het haar ernst was een Stad, van zodanig een gewicht als Straatsburg, weder te geeven. Zo zy het aangebooden heeft, 't was maar om de Geallieerden in onderhandeling te doen treeden, daar ze mogelyk nooit in getreeden zouden hebben, indien men deze wedergeeving niet als een preliminair had vast gesteld. Zy gelooven ook zelfs niet, dat men Vrankryk ten dien opzichte van trouwloosheid kan beschuldigen, om dat, hoewel het niet van voorneemen was weder te geeven 't geen het aanbood, het zyne schikkingen had genomen om geduurende den loop der Conferentien een eerlyke gelegentheid te doen ontstaan om zyn woord weder in te trekken: en zodanige was de verovering van de Steden Aath en Barcelone, welke, na 't schynt, die Kroon in het recht stelden van een alternative, die zy ter zaake van Straatsburg had aangebooden, te veranderen in een equivalent, 't geen zy al in den beginne had voorgesteld, indien men die Stad aan haar wilde afstaan. 'k Moet hier over de manier der Vorsten in het meestendeel hunner usurpatien, om het zo te noemen, doen aanmerken. Zy beginnen met aan zich te trekken, en zoeken vervolgens in laater Tractaaten tytels om het geen zy aan zich getrokken hebben op een eerlyke manier te konnen behouden. Vrankryk heeft nooit gezegt, dat het eenig recht op Staatsburg had, toen het 'er zich meester af maakte: het heeft de Ryswyksche Vrede verwacht, om deze bezitting te rechtmaatigen; en het zal voortaan maar op dit Tractaat weezen dat het zyn recht zal fondeeren. Dit is zo zeker, dat wy zien, dat het zich nergens zo zeer in kittelt, als dat het door den Oorlog, die geëindigd is, en door de Vrede, die hem geëindigd heeft, zich handhaaft in de bezitting van Straatsburg, en een wettig recht op zulk een gewichtige Plaats verkrygt.

Maar om weder tot het Keizerryk te keeren, en te eindigen 't geen ik daar over in 't algemeen te zeggen heb: men moet bekennen, dat het groote voordeelen heeft getrokken uit den voorgaanden Oorlog, en het Tractaat 't geen daarop volgde. Ik stel in dezen rang voor eerst, en voor alle andere dingen, het Keurvorstendom van Keulen, het Bisdom van Munster, en het Prinsdom van Luik, den Kardinaal van Furstemberg, t'eenemaal in de belangen van Vrankryk gewikkeld, ontnomen, om 'er den Prins Clemens van Beyeren, dien deze eenige reden, zonder te spreeken van een oneindige meenigte van anderen, onafscheidelyk met het Keizerryk vereenigd moet houden, mitsgaders twee (a) anderen, welke om de zelve reden even krachtig met het zelve vereenigd moesten weezen, mede te bekleeden. Ik weet wel, dat dit altemaal gebeurde in een tyd, dat den Oorlog noch niet t'eenemaal verklaard was: maar ik weet ook wel, dat het d'eerste vrucht is geweest van dat Verbond van Augsburg, daar zekere Mogendheden zulke bloedige schertseryen door hunne Schepselen over maakten. Ik weet ook wel, dat den Oorlog gediend heeft om en den Keurvorst van Keulen, en den Prins van Luik, in de bezitting van 't geen men hen betwistte te handhaaven: en 't is die zelven Oorlog, die een gunstige gelegentheid heeft beschikt om den zelven Keurvorst tot Bisschop en Prins van Luik, in de plaats van den Overleedenen, te doen noemen.

(a) d'Overleeden Bisschop van Luik en de tegenwoordige Bisschop van Munster.

Men zal beter van het gewicht dezer gevallen oordeelen, indien men zyne gedachten laat gaan over de moeite, welke de Kroon van Vrankryk heeft aangewend, om een Keurvorst van Keulen, een Bisschop van Munster, en een Prins van Luik in haare belangen te hebben. Men kan zeggen, dat dit sedert eenige jaaren het oogmerk van haare gantsche Staatkunde is geweest. Men heeft gezien, wat voordeelen zy in den voorgaanden Oorlog daar uit heeft getrokken, vermits de geenen, die deze drie Waardigheden bezaten, in haare belangen waren. De Vereenigde Provincien zagen zich op het punt van t'eenemaal hunne vryheid te verliezen, en Spanjen alles 't geen het in de Nederlanden bezit. Oordeelt dan, hoe het met het Keizerryk gegaan zou hebben. 't Heugt my heel wel, schoon ik

toen

toen ter tyd noch jong was, dat men opentlyk sprak van den Dauphyn Koning der Romeinen te maaken: weshalven men mag besluiten, dat het Keizerryk onder de grootste voordeelen, welken het uit den laatsten Oorlog getrokken heeft, kan stellen den Kardinaal van Furstenberg buiten het Keurvostendom van Keulen, en de Bisdommen van Munster en Luik geslooten, en anderen, ongelyk meer in des zelfs belangen gewikkeld, die Waardigheden te hebben doen verkrygen. 'k Wil niet zeggen, dat men deze voordeelen directelyk aan het geweld der wapenen verschuldigd is. 'k Weet wel, dat de verkiezingen, welken men ten dien opzichte heeft gedaan, zeer kanonyk zyn geweest: maar ik weet ook wel, dat, hoe kanonyk zy ook geweest zyn, men het geweld der wapenen van nooden heeft gehad om ze te handhaaven, en te verdeedigen.

Wat de paalen des Ryks belangt, 't is gantsch zichtbaar, dat des zelfs staat tegenwoordig veel voordeeliger was, als ze voor den Oorlog was geweest. Zo veele Forten, met zo swaare kosten op d'oevers van den Ryn gebouwd, welke geslecht moesten worden; een meenigte van reunien, geëmaneerd uit het Parlement van Mets en de Kamer van Brisak, en te Ryswyk vernietigd; Brisak en Fryburg aan den Keizer wedergegeeven; Lotharingen, hoewel van sterke Plaatsen ontbloot, aan zyne wettige Vorsten hersteld, waren zeer considerabele voordeelen, welken de Keizer aan den laatsten Oorlog verschuldigd was, en die hy ongetwyfeld nooit zou hebben konnen verkrygen uit den twintigjaarigen Treves, dien hy, als met geweld, genoodzaakt was geweest te sluiten.

Maar in deze algemeene voordeelen moeit het my te zien, dat de Keurvorst van de Palts de eenige van alle de Keurvorsten was, die by deze gelegentheid had verlooren. De Keurvorsten van Ments en Trier hadden alles wedergekreegen, 't geen hen toebehoorde; de Keurvorst van Keulen zyne voordeelen gehandhaafd, en zich het Bisdom van Luik, en de wedergeeving van Dinant bezorgd; de Keurvorst van Brandenburg een groote achtbaarheid voor zyne wapenen, en goede barrieres voor zyn Hertogdom van Kleef verkreegen; de Keurvorst van Beyeren, behalven een groote glorie, het Erfgouvernement

der Nederlanden; de Keurvorst van Saxen zich bediend van de swaarigheden, welken den Oorlog aan d'onderhandelingen van Vrankryk toebracht, om zich op den Troon van Polen te verheffen; den Hertog van Hanover de waardigheid van Keurvorst verkreegen: de Keurvorst van de Palts alleen had byna alles verlooren, en niets gewonnen. Alle de Steden van de Palts waren t'eenemaal verwoest, en alle zyne Onderzaaten geruineerd. En dat noch die verliezen iets omtrent de pretentien der Hertogin van Orleans mochten gelden, gelyk in den aanvang der Onderhandelingen gezegt wierd, zou de gemelde Vorst noch eenige reden hebben om vernoegd te weezen. De Koning van Vrankryk heeft zyn Land verwoest: hy behoorde zich derhalven wel te belaaden met de zorg om de genoemde Hertogin te voldoen; in plaats dat alle die pretentien in weezen blyven; dat ze aan scheidsmannen gesteld worden; en dat, hoe de zaak ook mag komen uit te vallen, het hem zekerlyk noch weinig of veel zal kosten. 't Moet ons te meer verwonderen, dewyl, zynde de Keurvorst van de Palts Schoonbroeder van den Keizer, het scheen, dat hy zich had behooren te bevlytigen om hem voordeelige conditien te doen verkrygen. Maar mogelyk schuilen hier geheimenissen onder, die aan het Gemeen niet bekend zyn, en niet als met den tyd ontdekt zullen worden.

Eer ik van het Keizerryk afscheid, moet men aanmerken, dat het niet altyd de Conquesten zyn, welke de voordeelige Tractaaten voortbrengen. Verre van dat 'er het Ryk op Vrankryk had gemaakt, heeft den Oorlog ten opzichte van het zelve aangevangen met het verlies van zeer veele Plaatsen. 't Is waar, dat het 'er in de volgende Veldtocht eenigen af hernam, en den Vyand noodzaakte een groot getal van anderen, na dat hy ze verwoest had, te verlaaten: maar sedert had het zich maar verdeedigd, en noch zo wel niet, of de Vyand heeft heel dikwils op des zelfs kosten geleefd. Ondertusschen aanbied deze Vyand verscheidene Plaatsen weder te geeven, om de Vrede te hebben; en op het punt der sluiting beginnen de Keizerlyke Wapenen een beleg te formeeren, en ontweldigen den Franschen een gewichtige Post.

8. Ik

8. Ik kom tot Holland, 't geen my niet lang zal ophouden. Zo veel als de belangen van het Ryk, en des zelfs Gebuuren, met die van deze Republyk te samengevoegd zyn, zo veel had zy geprofiteerd van de voordeelen, welken den Oorlog aan hen had bezorgd. Nu is het zeker, dat haare belangen zeer ongelyk met die van haare Geallieerden zyn vereenigd, en dat in den tegenwoordige staat van Europa de rust des Ryks, en der Vorsten die'er de Leden af zyn, zeer veel tot de rust van Holland zal helpen; gelyk de rust van Holland groote invloeijingen op die des Ryks zal hebben. Hoewel deze Republyk haare Grenspaalen noch door den Oorlog, noch door de Vrede, had uitgebreid; kan men echter zeggen, dat ze eene der Staaten is, die het meest en by d'eene en by d'andere heeft geprofiteerd; om dat het onwederspreekelyk is, dat het voornaamentlyk op haar gemunt was, en dat ze een der felste stormen, die zich sedert haare oprechting tegens haar geformeerd hebben, verstrooid heeft. 'k Wil hier de geheugenis van zekere ontwerpen, welke in een eeuwige vergeetelheid begraaven moeten blyven, niet weder vernieuwen; en zal my vernoegen met te doen aanmerken, dat, in plaats van een heimelyken en machtigen Vyand, dien zy had in de persoon van den Koning Jacobus, zittende op den Troon van Engeland, zy dien zelven Troon tegenwoordig ziet in de handen van haaren getrouwsten en boezem-Vriend. Na een zoo groot voordeel moet men byna niet rekenen, of men wat beter conditien, als de voorige, ten opzichte van den Koophandel, in het Vredestractaat heeft bedongen. Daar staat maar aan te merken, dat in een alternative, voorgeslaagen wegens Luxemburg of eenige andere Plaatsen in Vlaanderen, het blykt, dat de Republyk, tot de voldoening haarer Geallieerden, door een onbaatzuchtigheid die men niet genoeg kan pryzen, een gemeen voordeel gesteld heeft boven een, 't geen eenigermaate byzonder voor haar geweest zou hebben. Wyders, gelyk de voorspoed dezer gelukkige Provincien, hunne Godtsdienst, en hunne vryheid altyd het onderwerp zullen weezen van de nyd der geenen, welke eenige neiging tot die schandelyke drift hebben, moet men niet twyfelen, of ze

Van Holland.

zul-

zullen in 't toekomende regelmaatiger schikkingen neemen, om alle de doodelyke aanslagen der geenen, welke hunne rust mochten willen stooten, te voorkomen.

Van Engeland.

9. Engeland had zich op den oever van zyn bederf gezien, en op het punt van zyne vryheid t'eenemaal ten allen opzichten te verliezen. d'Engelschen zyn 'er al te jaloersch af, en al te verstandig om dat alles gezien te hebben zonder 'er hulpmiddelen toe aan te wenden. Zy hebben, 't is waar, langen tyd geleeden. De Vreemdelingen verwonderden zich over hun geduld; en weinig scheelde het, of zy zouden hen van domheid en ongevoeligheid beschuldigd hebben, niettegenstaande het gemeen vooroordeel, 't geen hen alryd aangemerkt heeft onder de vernuftigste volkeren van Europa, en de verlichtsten omtrent het belang hunner Natie. Maar eindelyk hebben zy het al om het al gewaagd, neemende schikkingen om hunne privilegien te handhaaven, en toevlucht tot den geen, dien hunne verlossing het meest ter herte moest gaan. Hy heeft hen gelukkiglyk verlost, en hunne vryheid en Godsdienst in veiligheid gesteld. 't Is waar, gelyk ik elders heb aangemerkt, dat het hen vry wat gekost heeft: maar behalven dat de goederen niet te vergelyken zyn by die twee andere voordeelen, waar van zy zich de bezitting hebben verzekerd, sleept het verlies der vryheid gewisselyk het verlies der tydelyke goederen met zich. Voegt in één zelve persoon eerzucht en een despotische macht te samen, zo konnen d'Onderdaanen niet zeggen, dat hunne goederen hen waarlyk toebehooren. d'Engelschen verzochten niet meer, en zy hebben juist 't geen zy verzochten. Men moet vermoeden, dat, gelyk 'er geen minder bekwaamheid vereischt word om te bewaaren als om te winnen, d'Engelschen, hebbende alles gewaagd om weder te krygen 't geen hen byna ontnomen was, geen minder nette schikkingen zullen neemen om de geenen, welke mochten willen onderstaan hen t'ontrooven 't geen hen zo veel gekost heeft, te voorkomen.

Van Spanjen.

10. In langen tyd had Spanjen zulk een schoone gelegentheid niet

niet gehad om den moed haarer Volkeren ten toon te stellen, en te gelyk het onvermogen, daar het zich in bevind, van zich door zich zelve te handhaaven, indien het op geen andere wyze te werk gaat, en een andere order op de bestiering haarer financien, en het gebruik haarer krachten stelt. d'Eerste dezer waarheden is gebleeken in de wakkere en hardnekkige verdeediging van het Garnisoen van Barcelone. De Spanjaarden hebben by die gelegentheid een roem van dapperheid verkregen, die in lang niet uitgewist zal worden. Maar dat betoonde ook, hoe noodzaakelyk het is, dat de Spaansche Monarchie andere schikkingen tot haare behoudenis neeme, als die zy tot hier toe genomen heeft. De langduurigheid der belegering van Barcelone gaf tydts genoeg om tot onzet te trekken, indien 'er maar de minste kans was geweest om het t'ontzetten. 't Fransche Leger was in zulk een klein getal, en zo t'eenemaal bezig met zulk een gewichtig beleg als het ondernomen had, dat een Ligchaam van tien duizend man, bloote Militie, wel bestierd, ongetwyfeld Monsr. de Vendôme genoodzaakt zou hebben het beleg op te breeken. Waarom is het niet geschied? 't Kan niet geweest zyn by gebrek van goede wil: 't is ook geen louter onvermogen. De Provincien van Spanjen, hoe ontvolkt men ze ook moge maaken, zyn echter zo arm niet, of ze zouden wel een Ligchaam van zo veel manschap konnen uitleveren. Mogelyk is het by gebrek van order, of van malkander te verstaan, omtrent de geenen welke tot de behoudenis van den Staat moeten waaken.

Ondertusschen moet men zich over het geluk van deze Kroon verwonderen. Op het oogenblik dat ze by haare voorgaande verliezen noch dat van drie gewichtige Steden voegde, (d'eerste in de nieuwe Wereld, de twede in Catalonien, en de darde in de Nederlanden) maakte ze een voordeelige vrede, die haar niet alleenlyk wedergaf 't geen zy geduurende den oorlog had verlooren, maar ook noch een geheel Hertogdom, en een der beste Plaatsen van Europa, 't geen zy niet meer bezat toen den Oorlog aanving. 't Blykt derhalven, dat Spanjen ook haar voordeel by de Vrede vond, zo wel als d'andere Staaten.

Van Portugaal.

11. Portugaal was al sedert een tyd bezig geweest met een Leger op de been te brengen, daar verscheidene reflexien over gemaakt wierden. Die de moeite niet wilden neemen van dieper in te dringen, pretendeerden, dat de Koning van Portugaal hier geen ander oogmerk in had, als om dat een Leger den Vorst altyd glorie en luister byzet, en d'eerbiedigheid en achting zyner Gebuuren na zich haalt; daar in tegendeel niets zo wel na een gedemanteleerde Plaats gelykt, als een Souverain die geen Troupen heeft. Anderen, dieper indringende, meenden, dat de Portugeesche Majesteit, voorziende dat de dood des Konings van Spanjen de wapenen van verscheidene Vorsten derwaarts stond te trekken, in de weer wilde weezen, om te konnen afzien wat 'er van komen mocht, op dat hem niet en kwame te gebeuren gelyk wanneer men de brand in een myn steekt, om eenig gebouw te doen springen, dat ze alle die van de gebuurt met zich neemt, daar het niet op gemeend was; of ook mogelyk wel om by die gelegentheid deze of geene pretentien op eenige gedeeltens van het gemelde Koningryk te doen gelden. 't Zy hoe 't wil, gelyk Portugaal geen deel in den Oorlog had genomen, influeerde de Vrede ook niet als zeer indirectelyker wyze op dit Koningryk. 'k Moet hier byvoegen, dat, zo het geluk van een Vorst bestaat in een talryke Nakomelingschap te hebben, gelijk veele Staatkundigen dryven, de Koning van Portugaal reden heeft om ten dien opzichte zeer wel over de Koningin, zyne Echtgenoot, vernoegd te weezen; dewyl zy hem alreedts vader van verscheidene Prinsen heeft gemaakt, en na allen schyn het daar noch niet by zal laaten.

Van Vrankryk.

12. Daar zouden veele reflexien over den tegenwoordigen staat van Vrankryk te maaken weezen; doch men zal zich, om niet verdrietig te vallen, met eenige weinige vernoegen. Men sprak zeer verscheidentlyk wegens de Vrede, welke die Kroon zo ernstig gezocht, en, na 't schynt, had willen sluiten, tot wat prys het ook mocht weezen. d'Eenen pretendeerden, dat ze zeer glorieus voor haar was; d'anderen, dat, dewyl ze zo veel had moeten wedergeeven, zy gantsch geen reden had om 'er over te roemen. Men moet ook, wat meer is, aanmerken,

dat

dat men niet alleenlyk buiten Vrankryk, maar in Vrankryk zelve, te zeggen vond tegens de conditien, welken men had toegestaan: want d'eerbiedigheid, die men voor den Vorst moet hebben, is niet altyd een genoegsaam sterke sluitboom voor de geringe vernuften, om hen te beletten over zyn beleid te hairklooven.

Om gezondelyk van de zaaken t'oordeelen, schynt het, dat het begin van den Oorlog meer aan de Geallieerden beloofde, als zy verkreegen hebben; en dat daarentegen het eind aan de Franschen beloofde, dat zy 'er beter koop af zouden komen, als zy 'er af gekomen zyn. Zo veele Mogendheden, tegens Vrankryk verbonden, gaven een indruk, dat die Kroon nooit krachten genoeg zou hebben om hen te wederstaan; en de manier waar op zy zich heeft gehandhaaft, de voordeelen zelfs die zy van tyd tot tyd heeft behaald, deeden gelooven, dat zy zich nimmermeer zo zeer zou vernederen, als zy gedaan heeft. Maar om de zaaken van wat naderby te beschouwen. 't Getal en de macht haarer Vyanden, en voornaamentlyk de revolutie van Engeland, verbaasde haar geweldig, temeer, dewyl het een slag was, dien zy gantsch niet verwachtte, en dat zy in tegendeel verscheidene groote desseinen had geformeerd op een ontwerp, t'eenemaal daar tegen strydende, en 't geen Engeland geheel en al in haare belangen onderstelde. Dit wierp alle de denkbeelden en inzichten van den Raad van Vrankryk volkomentlyk overhoop. Daar was tyd van nooden, om een ander ontwerp te formeeren, andere mesures te neemen, en nieuwe middelen te zoeken om ze te doen gelukken. 't Eerste jaar van den Oorlog wierd byna t'eenemaal daar toe besteed. 't Gevolg betoonde, dat het besluit, 't geen men nam, was niets te spaaren, om zo veele Vyanden te wederstaan, en zelfs eenige voordeelen op hen te behaalen; in de gedachte, dat zodanig een geweld de Geallieerden van malkander zou scheuren, gelyk zulks maar al te dikwils in diergelyke Verbonden geschied. Om nu dusdanige pogingen in 't werk te stellen, moest men toevlucht neemen tot ongemeene middelen, de volkeren uitputten, enz. doch men zag wel haast, dat eenige Conquesten en Victorien de Geallieerden maar volstandiger in het vervolgen

van den Oorlog hadden gemaakt, om een voordeelige Vrede te verkrygen. Men geloofde derhalven, dat men hen een gedeelte moest toestaan van 't geen zy begèerden; en men beeldde zich in, dat men het zonder schande kon doen, met het te doen op een tyd wanneer men eenigen der Geallieerden considerabele Plaatsen ontweldigde: weshalven men kan zeggen, dat den Allerchristelykften Koning veel glorieuzer uit dezen Oorlog gekomen is, als men wel kon verhoopen; maar dat ook ondertusschen de Geallieerden hunnen staat veel verbeterd hebben, en dat de zaaken ten hunnen opzichte op een gantsch anderen voet zyn, als ze voor den Oorlog waren.

In alle partyen zyn lieden, die de dingen te ver trekken. Men heeft Franschen gezien, die stout genoeg waren om te verzekeren, dat geene noodzaakelykheid den Allerchristelykften Koning verplicht had de Vrede te maaken: dat zyne volkeren volkomentlyk in den zelven staat waren, daar ze zich over vyftien jaaren in bevonden, enz. In tegendeel heeft men'er weêr anderen gezien, welke dorsten zeggen, dat sedert het Tractaat van Madrid, gemaakt door François den 1sten. gevangen zynde, Vrankryk nooit schandelyker had ingegaan, als dat van Ryswyk: een dwaaling, en overmaat van wederzyde. Om de laatsten te recht te helpen, heeft men hen maar te verzoeken, te betrachten dat Vrankryk niet een duimbreed landts afgestaan heeft van 't geen haar eertydts toebehoorde, en dat het byna alle de Conquesten, in de voorgaande Oorlogen gemaakt, heeft behouden. Maar om ook d'eersten uit hunne dwaaling te redden, hebben ze maar twee of drie dingen, die men zonder onvoorzichtigheid kan zeggen, te betrachten, en acht te geeven op eenige anderen, daar het niet noodzaakelyk is dat men op staat. 't Eerste is, dat, al redeneerden ze van den morgen tot den avond, zy het Gemeen nooit zullen wys maaken, dat de bloote gemaatigdheid, zonder eenige andere noodzaakelykheid, den Allerchristlykften Koning, in het midden zyner Conquesten, om my van hunne taal te bedienen, de Vrede op zodanige conditien heeft doen sluiten. Het twede, dat, 't mag met het overige gaan zo 't wil, de gemelde Vorst Casal en Pignerol in dezen Oorlog heeft verlooren, welke hem alle hoop beneemen

men om den voet in Italien te zetten; mitsgaders Brisak en Fryburg, om de bezitting te behouden van een Plaats, welke hy had eer den Oorlog aanving. En het derde, met eenen het gewichtigste, dat Luxemburg zonder eenig equivalent aan den Koning van Spanjen is wedergegeeven. Om wegens het gewicht van dit laatste te oordeelen, moet men zich te binnen brengen, dat in den Oorlog van 1672 Vrankryk alle bedenkelyke poogingen aanwendde om deze Plaats te veroveren, en uitsteekend berouw had van 'er geen grooter aangewend te hebben. Terstond na de Vrede van Nimwegen zei men opentlyk in Vrankryk, dat Luxemburg aan des Konings Conquesten ontbrak: dat men niet en moest gelooven, dat zyne Majesteit Spanjen in rust zou laaten, zo lang als het die gewichtige Plaats bezat, enz. Den uitslag bewaarheidde deze gedachte. Zelfs had men 'er die geloofden, dat eenige goede Vrienden des Konings, welke aan het Hof te Madrid waren, den Spaanschen Monarch aandreeven om den oorlog tegens den Allerchristelykften Koning te verklaaren, ten einde aan dezen een eerlyke voorwending te beschikken om zich meester van Luxemburg te maaken. 't Zy zo 't wil, hy liet de gelegentheid niet voorbygaan; en na Kortryk veroverd en geslecht te hebben, was het eenigste oogmerk, 't geen hy zich voorstelde, de verovering van de gemelde Plaats. Men meende toenmaals, dat de Hollanders 'er zich tegen zouden stellen: zy wierden 'er krachtig toe aangemaand: men toonde hen, dat ze maar een werving van zestien duizend man van nooden hadden om ze te behouden: en 't is genoegsaam in de geheugenis, hoe veel Memorien de Graaf van Avaux aan de Staaten inleverde, en wat moeite hy aanwendde om dezen slag te voorkomen. Indien men by dat alles noch voegt het gewicht van de gemelde Plaats, en hoe zeer Vrankryk de zelve van nooden heeft om zyne grenzen aan die kant te dekken, en de gemeenschap tusschen Duitschland en de Nederlanden te beneemen, zal men zich voorbedachtelyk willen bedriegen, zo men zich dan noch inbeeld, dat Vrankryk uit enkele gemaatigdheid, en zonder eenige noodzaakelykheid, zich van deze Plaats heeft willen ontslaan.

Die zo lichtgeloovig niet zyn, geloofden ter goede trouwe,

dat d'uitgeputheid van den Koning en zyne Onderzaaten hem tot de Vrede had aangedreeven. Maar gelyk zy deze uitgeputheid niet tot zo ver stellen, dat hy den oorlog niet noch een tyd lang zou hebben konnen vervolgen, trachten zy eenige redenen te zoeken, welke den gemelden Vorst bewoogen mogen hebben tot zo schielyk te sluiten, als hy gedaan heeft. Ik zie, in 't algemeen te spreeken, dat men 'er twee te berde brengt; d'eene, die het binnenste van het Koningryk betreft, en d'andere het buitenst. d'Eerste is het voorneemen des Konings om de geenen zyner Onderzaaten, die maar in schyn goede Katholyken zyn, en omtrent de welken men geduurende den Oorlog d'oogen had moeten sluiten, in der daad zodanig te maaken. Ik zou my zo klaar hier over niet uitdrukken, indien het geen, 't welk 'er alreedts in Vrankryk ten dezen opzichte omgaat, niet maar al te wel betoonde, dat dit de geest van het Hof is, en dat het nergens anders op schynt te doelen. De twede reden is de gewichtige successie van Spanjen, omtrent de welke het blykt dat de geintereseerde Mogendheden schikkingen beginnen te neemen. 't Is t'eenemaal zichtbaar, dat den Oorlog op verscheidene manieren ten dien opzichte aan het Huis van Oostenryk gunstig was, en dat dat van Bourbon in tegendeel zo veel verachterde, als het ander voorderde. De gewichtigste Gouvernementen wierden gegeeven aan persoonen, gewikkeld in de belangen van den Keizer; en dit zou zo voortgegaan hebben, zo lang als den Oorlog had geduurd. Men moest zich derhalven daar tegen stellen; en daar is groote schyn, dat deze beweegredenen het sluiten van de Vrede geweldig verhaast hebben.

'k Zal een aanmerking maaken, die my bondiger dunkt. 't Schynt, dat het Koningryk van Vrankryk voortaan groot genoeg is om 'er zich mee te vernoegen. Wy hebben gezien, dat de al te wydluftige Ryken onder hunne eigene swaarte weg zyn gezakt, en dat hunne al te groote uitgestrektheid hun ondergang is geweest. Zonder in de voorgaande Eeuwen te gaan vroeten, Spanjen beschikt 'er ons een voorbeeld af. 't Is voor een gedeelte om dat de Zon nooit onderging op de landen der Katholyke Koningen, dat wy hen tot de noodzaakelyheid

zien

zien gebracht van zich voortaan maar te moeten verdeedigen, en niet meer te veroveren. Indien de Koningen van Vrankryk zich konden vernoegen met 't geen zy tegenwoordig bezitten, kan men zeggen, dat ze van alle de Mogendheden van Europa geëerbied, van hunne Vyanden gevreesd, en van hunne Onderzaaten aangebeden zouden worden. Mogelyk zou deze gedachte in den geest van den Allerchristelykften Koning konnen dringen, ter ouderdom dien hy tegenwoordig heeft: maar ik twyfel hard, of 'er zyne Naazaaten na zouden willen luisteren. De gemaatigdheid een machtigen en jongen Vorst te willen inprenten, is woorden in de wind gestrooid.

13. 'k Heb niets van Italien in 't algemeen te zeggen, als dat, zo Casal en Pignerol in de handen der Franschen argwaan aan dat gedeelte van Europa gaven, het tegenwoordig van die vrees verlost was. Den Hertog van Savoyen, voor zyn hoofd, was een der geenen, die het meest by den Oorlog had gewonnen; en zyn Tractaat met Vrankryk in die van deze Kroon met de geallieerde Mogendheden geinsereerd zynde, had hy alle reden om van die kant vernoegd te weezen. De Republyk van Venetien had eenige voordeelen ter zee op d'Ongeloovigen behaald, maar die haar duur genoeg waren komen te staan, en daar ze tot noch toe gantsch geen vrucht af had getrokken. Mogelyk zal den Oorlog haar noch in 't toekomende eens voordeeliger weezen. 'k Heb elders gezegt, dat het haar voornaamentlyk aan goede Officiers en Krygshoofden scheelde. Nooit was de gelegentheid gunstiger geweest om 'er te bekomen: maar als de Republyk ze niet meer van nooden had, moest men wat beter zorg voor de betaaling der achterstallen draagen, en hen de helft niet te Venetien doen verteeren eer ze penningen konnen krygen. Van Italien.

14. De Paus had reden om over de gevallen van het voorgaande Jaar vernoegd te zyn. De Vrede, welke hy met zulken yver betuigde te begeeren, was geslooten; en de verandering des Keurvorsts van Saxen hem al te voordeelig om 'er niet over verheugd te weezen. Hy zag zyne Party hier door uit- Van het Roomsche Hof.

uitsteekend gesterkt in Duitschland. Echter scheen hy in beide deze gevallen geen zyde gekoozen te hebben. In het eerstè was hy niet te voorschyn gekomen; en hoe aangenaam hem de Keurvorst van Saxen moest weezen, dorst hy hem echter noch voor geen Koning van Polen erkennen, moetende zich omzichtig omtrent het Hof van Vrankryk draagen. Voegt hier noch een andere reden van vreugde by. De staart van het IV^de. Artykel van het Tractaat tusschen het Ryk, den Keizer, en Vrankryk was al te voordeelig voor de Roomsche Kerk, als dat men 'er den Paus geen geluk over zou wenschen, gelyk ook over den afstand van Straatsburg aan den Allerchristelyksten Koning. Kortom, de Heilige Vader zag geduurende zyn Pausschap zulke groote zaaken ten genoegen van het Roomsche Hof uitvallen, als weinige zyner Voorzaaten hadden gezien.

Van de Switsersche Cantons.

15. 't Is niet buiten twyfel, of de Vrede wel zodanig was, dat de Switsers en hunne Geallieerden reden hadden om 'er over vernoegd te weezen. Zy maakten geen minder staat, als op het slechten van de Vesting Hunningen: doch deze Vesting, die hen zo veel argwaan baarde, bleef in weezen, uitgezondert het minste gedeelte, 't geen zich ter rechterhand van den Ryn strekte. Ten anderen was ook noch de Vrede, in zich zelve aangemerkt, den Switsers om twee gewichtige redenen zeer nadeelig: eerstelyk, om dat, dewyl ze niet zeer noodig zyn als om de Troupen, welken zy aan d'uitheemsche Mogendheden konnen beschikken, en die 'er geen meer van nooden hebbende, zy veel minder gestreeld en aangezocht zullen worden, als zy geduurende den Oorlog wierden gedaan: en ten anderen, om dat de staat der Switsers en hunne Geallieerden zodanig is, dat den oorlog onder hunne Gebuuren hunne zekerheid maakt, vermits die Gebuuren elders bezig zynde, niet denken om hen te beleedigen.

JANUARY.

IN het voorgaande (a) Deel hebben wy eenig gewag gemaakt wegens de wederkomst des Konings te Londen, met byvoeging, dat hy aldaar op den 26sten. November met ongemeene pracht wierd ingehaald. Tegenwoordig, nu wy door het sluiten van de Vrede de handen wat ruimer hebben, zullen wy de zaak met de behoorlyke omstandigheden ter neder stellen, en vervolgens tot de verrichtingen van het Parlement overtreeden.

ENGELAND. Intreede des Konings te Londen.

(a) Zie pag. 372.

Na dat men op Zondag, den 24sten. der genoemde Maand, door een der Koninglyke Messengers op Withal de tyding had gekreegen, dat zyne Majesteit Saturdagsmorgens in d'Oranje Polder t'scheep was gegaan, den volgenden dag voor elf uuren te Marygate geland, den naasten nacht te Kantelberg en 's Maandags te Greenwicht meende t'overnachten, en des anderendaags zyne openbaare intreede in de Stad Londen te doen, wierden aanstondts de noodzaakelyke bereidselen daar toe gemaakt, en begaven zich ten negen uuren in den morgenstond de Lord Major, d'Aldermans, en Sherifs, opgewacht door alle de Stadts Officiers, van Guildhal in een ligchaam na het Sessiehuis van S. Margareetshal in Southwark, alwaar zy den Koning inwachtten. Zo haast als zyne Majesteit aankwam, wierd hy door den Recorder met een fraaije, en na de gelegentheid van den tyd geschikte, Reden verwelkomd. Toen schaarde zich ieder in order, en volgde d'Intreede. Voor af kwam een van 's Konings Bedienden te paard, en achter hem verscheidene Edellieden Knechten en Bagazielciders, mede te paard: thans drie van des Konings Karossen: daar na een Compagnie Granadiers te paard: toen een Detachement van de Stadts Schutters, bestaande uit twee Man van elke Compagnie der Stadts Militie, of zes-en-negentig in 't geheel, benevens hunne Officiers, door den Major Jenkins geleid, en in ledere kolders, met roode pluimen op den hoed, gekleed: wyders twee Stadts Trompetters: de Stadts Maarschalk: d'Officiers van de Sherifs, in nieuwe blaauwe

 klee-

1698 January. kleederen, met javelynen in de hand: de Stadts Wachten en Hautbois: d'Officiers van den Lord Major, in swarte rokken: twee Trompetters: 's Konings Messengers, met witte pluimen op den hoed: de Practizyns der Hoven van den Lord Major en Scherifs: de Stadts gemeene Raadts-Sergeant en Registers van de Sherifs-Hoven: de Trompetters: de verdere Stadts Bedienden en de Waterschout, draagende des Konings Banier, opgewacht door eenige Dienaars in groene livreyen: d'oude Sherifs, en die, om geen Sherif of Alderman te zyn, boetens betaald hadden: de Swaarddraagers: de Sherifs en zes-en-twintig Aldermans, in scharlakensche rokken: de Recorder, in een swarte rok: der Ridderen Maarschalk: de Keteltromslagers, Stafdraagers, en Herauten, altemaal blootshoofdts: de Lord Major, in een karmozyn-fluweele rok, met het Swaard in de hand, den Koning der Wapenen aan de rechter, en den Deurwaarder der swarte Roede aan de slinker zyde: de jonge Lieden van de Wacht: zyne Majesteit in een kostelyke vergulde Karos, door zes Nederlandsche graauwe Paarden met dekkleeden, rykelyk met goud geboord, getrokken, en van een meenigte Lyfwachten, gecommandeerd door den Graaf van Rivers, gevolgd: en hier achter noch omtrent drie honderd Koetzen, bezet met den Prins van Deenmarken, den Hertog van Glocester, den Aertsbisschop van Kantelberg, den Graaf-Maarschalk, den Lord Kancelier, de Hertogen van Shrewsbury en Devon, een groot getal Edelen en Bisschoppen, de Spreeker van het Laager Huis, den Lord Opper-Rechter Holt, den Registermeester, de Rechters, enz. De Cavalcade had omtrent een uur werk met voorbytrekken. Alle de balkons in de straaten, daar zyne Majesteit door reed, waren met kostelyke tapyten behangen, en de straaten zelf ter wederzyde door de Trainbands in de wapenen bezet, en de gevels van de huizen tot boven toe met menschen bedekt. Omtrent vyf uuren 's avondts kwam de Koning in zyn Paleis tot Withal, alwaar hy op nieuws gecomplimenteerd, en door den Graave van Portland met een treffelyke maaltyd ontfangen wierd; terwyl den Hertog van Devon, uit last zyner Majesteit, den Lord Major, d'Aldermans, en Sherifs in 't Banketthuis met een prachtig gastmaal onthaalde, bestaande

ſtaande in ſeſtig ſchotels, de twee eerſte opdiſſchingen in zilver, 1698
en de darde in goud: waarna alles laat in den avond met het luijen *January.*
der klokken, drinken der gezondheden, en andere vreugdetekenen wierd beſlooten. 'k Moet hier niet vergeeten, dat zyne Majeſteit, by S. Pauls Kerk gekomen, door een Weesjongen van Chriſtus Hoſpitaal met de volgende Aanſpraak, in het Latyn opgeſteld, wierd verwelkomd.

IN het midden der herhaalde toejuigchingen van Uw verblyde Volk, welke als de ſtemme des donders rondſom ons Eyland ſchaateren, gewaardige zyne geduchte Majeſteit een genaadig oor te verleenen aan ons arme Kinderen, die met zachter klanken, doch geen minder getrouwheid en genegentheid, U begroeten over Uw lang gewenſchte wederkomſte in vrede en zegen tot deze meer als eenmaal gelukkige Natie, welkers oude Regeering en Godtsdienſt, welkers Wetten en Vryheden, en welkers Voorrechten en Vrydommen (dingen dierbaarder als ons bloed, en allerweegen by verſtandige en vroome Menſchen 't meeſte geacht) Uwe geheyligde Majeſteit met het uiterſte gevaar van Uw onwaardeerlyke Perſoon zoo loffelyk hebt herſteld, en met een gaadelooze goedaardigheid blyft handhaaven. Nu twyfelen wy niet, of zo onmeetelyke goedheden, met zoo grooten voorzichtigheid verzegelt, zyn ſteets doende met noch ſchoonder vertooning van zaaken, en nieuwe blydſchappen voor Uw Volk te bereiden.

Gy zyt het, doorluchtige Vorſt, die het onderſteunſel zyt van het geene ons 't dierbaarſte is, het luſthof van onze tegenwoordige, en het onderpand van onze toekomende geluk zaligheid. Uwe onvergelykelyke deugden zyn een onderwerp om onze loffpreekingen te uiten, en machtig om de kracht van den ſtoutſten Lofredenaar uit te putten. Ook kan het gantſche geſelſchap der geinſpireerde ſtemme geen Lofreden, die de zelve evenaart, te berde brengen. Uwe voortreffelyke bedryven vullen onze Geſchicht-en Jaar-boeken; en de Faam, welke Uwenthalven zo veel zaken heeft uitgegalmt, wankelt in 't geloven der dingen, die zy zelfs rechtmatig kenbaar heeft gemaakt.

Ga voort, groote Koning, van God en Menſchen gelieft, en die met Uw groot en loffelyk voorbeeld alle oude Helden hebt overtroffen.

Den Hemel lagche al Uwe onderneemingen toe; begunſtige Uwe groote voornemens ten beſten van der Proteſtanten belang, de voorſpoed van deze Natien, en welvaart van Europa; en kroone den yver voor het gemeene-beſt, in Uwe groote ziel ontſtoken, met alle wenſchelyke uitkomſten en vergeldingen.

Dezelve geve, dat Gy lang den Scepter van Uwe bloeijende Koningryken, in veiligheid en ruſt, met de getrouwe raadgeevingen van de

1698 wyste Raaden altyd gezegent, en in volle gehoorzaamheid van een aller-
January. getrouwst Volk moogt voeren: en in het midden der luister van zo sou-
vereinen grootheid, gewaardige hy zig een oog op ons arme Weezen neer te slaan, en onze meenigvuldige zuchtingen met Uwe Vorstelyke Gunst te begenadigen.

Dat geen Kwaaddoenders voortaan Uwe Staaten en Landen kwellen; geen Oproerigen de Burgelyke Eendracht verstooren; maar een volkomen Eensgezindheid allen en een yder zyne schuldige pligt doe volbrengen, en met dankbaarheid en verstand hun geluk, onder den besten van de Vorsten, de beste Regeering, en het beste der Koningryken genieten.

's Anderendaags na deze Intreede wierd de Koning te Kensington door den Prins en Princes van Deenmarken begroet, gelyk ook door den Hertog van Glocester, en deze van zyne Majesteit zeer minnelyk omhelsd. Daags daar aan leiden de Lord Major en de Sherifs van Londen hun compliment by den Koning af, welke laatsten met de Ridderschap wierden vercerd. d'Aanspraak, by deze gelegentheid door den Recorder gedaan, was in deze termen vervangen.

GROOTE SIRE,

UWe volmaakte afkeer van alle tiranny en onderdrukking, en uwe onuitspreekelyke groote liefde tot de dadelyke voorspoed en algemeene vryheid van de Menschen blinken uit onder de Princelyke deugden, welke van uwe Majesteit van uwe doorluchtige Voorvaders ingeërft zyn.

't Zyn deze Goddelyke beginselen, welke uw Koninglyk hert ontstoken hebben met yver (te boven stygende swarigheden, die te groot om uit te drukken zyn) welke uwe Majesteit tot ons gebracht heeft.

Gy zyt niet gekomen, gelyk Cæsar deed, om te dooden, te overheerschen, en menschen tot slaaven te maaken, maar als een Beschermengel, om onze Godtsdienst, Vryheden en Wetten, dierbaarder als ons leven, te bewaren; en dit groot geluk heeft uwe Majesteit voor ons uitgewerkt.

Deze glorirykedaad, Sire, is meer, dan genoeg, om U waarlyk groot te maaken: maar uw machtige inborst rust hier niet.

Want, wanneer uwe Nabuurige Natien in groote ellendigheden waren, en geen andere toevlucht op aarde zagen, trouwde uwe Majesteit haare zaak, en behield door uw gadeloos beleid en vervarende dapperheid haare

haare Landen en haare Kroonen, en deed tot verwondering der wereld het gedruis des Oorlogs stilswygen, en grontvestte een eerlyke en vaste Vrede in Europa. 1698 *January.*

De glans van deze uwe glorieuze daden, en van veele meer, niet geringer dan deeze, noodzaken uwe ware Vyanden (indien eenige zodanige konnen zyn) te belyden, dat zy alle zegenpraalingen te boven gaan, en voor U een faam, zo geduurfaam als de Historie of Tyd zelfs, verdienen.

Maar geen volumina konnen uwe machtigen caracter, noch deze wonderbaare en verbaast maakende instantien, welke uwe Geheiligde Persoon en alle uwe edele onderneemingen opgewacht hebben, uitdrukken. In haar is iets meer, als menschelyk, het welk woorden nimmer konnen evenaren.

Sire, uwe Burgers van Londen begroeten uwe Majesteit hartelyk over alle uwe gloriervke uitvoeringen, en genieten met veel vermaak uwe Koninglyke tegenwoordigheid, welke met een Olyve-tak van Vrede wederkeert tot uw Hoofd-stadt; in de welke Uwe Majesteit nimmer zullen ontbreken onze getrouwe herten, welke aan het verryken van uwe Koningryken en uwe Kroonen met het voortzetten van den Koophandel door de wereld op d'onuitputtelyke achting van uwe onsterfelyken Faam niet twyfelen.

Den zelven dag wierd zyne Majesteit ook opgewacht door den Vice-Kancelier en verscheidene Regenten der Universiteit van Oxford, welke, door den Aertsbisschop van Kantelberg ingeleid, het volgende Adres presenteerden.

Met believen van Uwe voortreffelyken Majesteit.

Wy, Uwer Majesteits dienstplichtigste en getrouwste Onderdanen, uwe Universiteit van Oxford, verzoeken ootmoediglyk verlof om ons zelven voor uwe Koninglyke voeten te mogen nederwerpen, met deze aanbiedinge van onze plicht, en dit getuigenis onzer oprechte blydschap over uwer Majesteits voorspoedige wederkomst in uwe Koningryken, met vrede, veiligheid, en eere. Onder het diepste gevoel van dankbaarheid, en devotie, aanbidden wy de goedheid des Almagtigen Godts, die volgens zyne wyze voorzienigheid aan uwe Majesteit de uitvoeringe deezer groote en heerelyke onderneemingen, welke onze oogen gezien hebben, en waar over de gantsche wereld verwonderd staat, toebetrouwd heeft; die, na de verlossinge van onze Kerk en Staat, U wel haast riep tot de beschermінge van zo veele nabuurige Natien; die U steeds beschut heeft voor de veelvuldige gevaren ter zee en te lande; die in den dag des strydts Uwe hand gesterkt, en Uw hoofd bedekt heeft;

1698 *January.* heeft; en die eindelyk Uwe voorspoedige armen met het geene dat Uwe Majesteit zich altoos als het eenigste rechtmatig oogmerk des Oorlogs heeft voorgesteld, namelyk, een eerlyke en gelukkige Vrede, heeft gezegend. In 't midden dezer algemeene Vrede, waer over Europa aan de kloekmoedigheid en het beleid Uwer geheiligde Majesteit verschuldigd is; brengen wy deze vroege tol van dankzegginge en gehoorzaamheid, van wege Uwer Majesteits getrouwe Universiteit. Het zal altoos de zucht zyn van die Oude Stoel der geleerdheid, een voorbeeld te wezen in de leeringe en oefeninge van getrouwheid, onderwerpinge, plicht, en geneegentheid jegens uw Koninglyke Persoon en Regeeringe: En wy konnen voor alle deze ongewoone voorrechten, welke wy voor eerst door de goedheid des Almagtigen Gods, en naast daar aan door de gunst Uwer Geheiligde Majesteit genieten, geen andere conscientieuse vergeldinge doen. Dat dan dezelve gunstige Voorzienigheid, welke Uwe Majesteit tot hier toe bewaard heeft, uwe Regeering met een vruchtbaaren aanwas van vrede en glorie bescherme en verlenge; dat uwe Majesteit altoos met de herten van alle uwe Onderdanen, en zy met de volhardinge uwer Koninglyke gunst mogen gezegend zyn; en dat Gy niet dan heel laat door alle de hagchelyke eere van een aardsche Kroon tot het vreedsaam bezit van een eeuwigduurend Koningryk moogt overgaan.

Straks hierna wierd ook noch het volgende Adres wegens de Burgt Newark aan zyne Majesteit gepresenteerd.

GROOTE SOUVEREIN,

WY, Uwer Majesteits zeer getrouwe, dienstplichtigste, en gehoorzaame Onderdaanen, den Major, Recorder, Aldermannen, Edellieden, en andere Inwoonders van Uwer Majesteits Gemeente in de Burgt Newark, verzoeken ootmoediglyk de vryheid om onze opregte en hertelyke erkentenisse te betuigen, wegens de groote zegeningen en gelukzaligheden welke wy bezitten onder de Regeering van Uwe Geheiligde, Hoogverlichte, en Doorluchtige Majesteit; by dewelke onze Religie, Wetten en Vryheden zyn verzeekerd, onze Welvaard bewaard, en de Natie voor de gewelddaadige bespringingen van uitheemse Vyanden beschermt. En eindelyk, groote Koning, door Uwe onvermoeide Schranderheid, onvergelykelyke Dapperheid, Wakkerheid, en Beleid is een langwylige en kostelyke Oorlog veranderd in een loffelyke en voordeelige Vrede; en gelykerwys deze zegeningen onuitspreekelyk zyn, zo is onze yver, waar mede wy voor een langduurige en gelukkige Regeering van Uwe Voortreffelyke Majesteit bidden, ook niet uit te drukken.

Deze

Deze Adressen van verwelkoming wierden op den 7den. der Maand December, om een meenigte van anderen voor by te gaan, gevolgd door dat van den Bisschop van Rochester en de Domheeren der Domkerk van Westmunster, vervangen in d'onstaande termen. 1698 *January.*

WY, Uwer Majesteits getrouwste en dienstplichtigste Onderdaanen, de Deken en Domheeren uwer Collegiale Kerk van St. Pieter te Westmunster, verzoeken op 't nederigst verlof, om U onze hartelyke gelukwenschingen over Uwer Majesteits behoudene, voorspoedige, en vreedsaame wederkomst in uwe Heerschappyen te presenteeren, en te gelyk in uwe Koninglyke tegenwoordigheid den Almachtigen God te danken voor de veele uitmuntende blyken zyner byzondere beschermingen en gunste over Uwe Majesteit, geduurende uw gantsche levensloop, waar in Gy steedts door Godts voorzienigheid in den weg der ware glorie zyt bestierd, en op een uitmuntende wyze door hem geschikt, om gantsche Natien, en de ware Kerk van geweld en inbreuk te redden. Wy konnen niet anders als indachtig zyn, Sire, hoe God, in uwe tedere jaaren, en eerste intreede ten Oorlog, het goed vond U te verkiezen, uit te roepen, en als by de hand te leiden, om de beklaagelyke breuke uws eigen Vaderlandts te herstellen, en U vermoogen te geeven om byna enkel en alleen den overstroomenden inval van een machtigen Vyand te wederstaan, en te stuiten. Vervolgens zien wy met verwondering op de voetstappen der zelve alwyze Voorzienigheid, welke men klaar bespeurt heeft in de gezegende verlossinge van 't Pausdom en slaverny, die God, door Uwe Majesteit, voor deze Kerk en dit Koningryk beliefde uit te werken, en waar van wy, de Leden van uwe Kerk van Westmunster, reden hebben om op een byzondere wyze gevoelig te zyn; gemerkt de onze de eerste was, die men uitgepikt, en voorgenomen had ten roof der Roomsche bygeloovigheid over te geven. Sedert hebben wy menigmaal nieuwe oorzaak gehad wegens de gecontinueerde goedertierendheid den Almachtigen, in de veelvuldige en wonderbaare bewaaringen Uws Koninglyken Persoons, geduurende 't gantsche beloop eens gevaarlyken Oorlogs, te aanbidden; doch nu inzonderheid, wanneer God eindelyk deze zyne voorige genaaden voltooit heeft, door uw billyk recht, en onze Vryheid en Godtsdienst in een gelukkige en eerlyke Vreede vast te stellen: maakende Uwe Majesteit daar door nog eens zijn Instrument, om dezelve schrikkelyke macht, die geheel Europa wederom dreigde, binnen haare paalen te brengen, en door U tot de zelve te zeggen gelyk hy tot de Zee deed, *Dus verre zult gy gaan, en verder niet.* Derhalven erkennen wy voor eerst ongeveinsdelyk de goedheid Godts te opswaarts:

ver-

1698 vervolgens spannen wy gezaamentlyk aan, gelyk het gantsche Christendom
January. behoorde te doen, in onze hardgrondelykste dankzeggingen aan Uwe Majesteit; weetende geen ander menschelyk middel, 't geen dit voor ons kon te wege gebracht hebben, dan zulk een standvastig beleid, en zulk een gemoed, dat onverschrokken was voor uwe Vyanden, en onbeweegelyk getrouw tot uwe Bondgenooten, gesterkt zynde door een welgegrond vertrouwen op de deugdsaamheid uwer zaake, en de bystand Godts. Geef ons verlof, Sire, Uwe Majesteit te verzeekeren, dat wy in onze verscheidene standplaatsen, gelyk wy rechtswege en uit dankbaarheid gehouden zyn, alle gelegentheden zullen aangrypen, om onze toegenegentheid en yver voor uwe geheiligde Persoon en Regeeringe, en voornamelyk, in onze Gebeden tot God, voor uw lang leeven en gelukkige regeeringe, te betoonen. Dat dan dezelve goede en genadige God, die Uwe Majesteit zo wonderlyk opgewekt, en zo lang blykbaarlyk beschermd heeft, met zyne wakende zorg over U steedts volharde; dat de Kroon, welke het Gode belieft heeft op uw hoofd te stellen, in onze Kerk lang bloeije; en dat zy met alle de zegeningen van een duurzaame Vrede, of Overwinninge, ter tyd toe dat Gy de zelve voor een Kroon van heerlykheid zult verruilen, bekroond werde.

'k Moet hier ook noch byvoegen het Adres van de Stad Warrington, welke eenigen aan zyne Majesteit, als niet wel tot des zelfs Regeering genegen, verdacht zochten te maaken.

Met believen van Uwe Majesteit.

WY, Uwer Majesteits zeer onderdaanige en alzints getrouwe Onderdaanen, de Inwoonders van de Stad Warrington, hebben op de overaangenaame tyding van uwe behoudene overkomste gelegentheid genomen om van herten onze overtallyke verbintenissen te erkennen voor den Almachtigen, welke kennelyk uwe Koninglyke Persoon (wanneer dezelve zig in gadelooze gevaaren voor de gemeene vryheid van Europa waagde) heeft bewaard, en tot het vermaarde werktuig van een loffelyke Vrede gemaakt.

Groote Koning, wy zien den dageraad van dezen gelukkigen dag met een onuitspreckelyke blydschap aanbreeken. 't En kan niet anders zyn, of een kwynende wereld, welk het tooneel van vervaarlyke en droevige scheuringen is geweest, te zien herleeven, en een gewest worden van algemeene helderheid, moet oneindig verheugen. Uwe raaden zyn op het beleid van de bestendigste wysheid, uwe wapenen te water en de lande rechtmatig ontsagchelyk; en Gy alleen, vermaardste Koning, in een ontwyfelbaare bekwaamheid zynde om de Bannier der Britten in het hert van de hoogste en machtigste Koningryken op aarde te ontwinden, hebt

hebt nogtans, door een onvergelykelyke medegaandheid, edelmoediglyk uw onoverwinnelyk Swaart des Oorlogs in een goude Vrede-Scepter verandert, en meer luister gesteld in aan een afgematte wereld een algemeene rust te geeven, dan dezelve tot een slachtoffer van een doorluchtige zegenpraaling te maaken. Dit is de voornaamste beweegreden geweest van uwe rechtmatige inlaatingen in uwe laatste Krygsdaaden; en de vriendelyke Hemel heeft uwe onderneemingen met gelukkige uitkomsten gezegent. Over zulks hebt Gy de gantsche eer van deze algemeene rust, en wy de weldaadige invloeijing van des zelfs gezegende en mededeelende aanschouwingen. 1698. *January.*

Geliest derhalven, machtige Koning, de verhevenste en zuiverste erkentenissen, die door Stervelingen gegeven of gedaan konnen werden, te ontfangen, en deeze vernieuwde verzeekeringen van onze onveranderlyke genegentheid, onverbreekelyke getrouwheid, en aankleeving tot uwe zeer uitmuntende Persoon en Regeering gunstig aan te neemen, en te gelooven, dat wy volstandiglyk, en met de meeste ernst, zullen bidden voor de duuring van uw onwaardeerlyk geheiligd leeven (vergezegelt met de allerverhevenste voorspoeden) waar in de welvaart van het Christendom zo onloogchenbaar is beswagtelt.

Daags daar aan wierd de volgende Brief van den Raad van Schotland door Sr. James Ogilvie, Secretaris van Staat van dat Koningryk, aan zyne Majesteit ter hand gesteld.

Met believen van uw Majesteit.

NA onze dankzeggingen aan God Almachtig, roemen wy van herte met alle blydschap d'allergelukkigste uitslag van uwe Wapenen in het eindigen van zo langen en grooten Oorlog met zulken eerlyken en voordeeligen Vrede, welke de grootste aardsche zegening te boven gaat. Nochtans hebben wy eên grooter voor ons, en alle uwe goede Onderdaanen, te roemen, en die is uwer Majesteits behoudene wederkomst in Brittannien, tot een algemeene vernoeging en verheuging van alle uwe Koningryken: welke zegeningen, gelyk zy waarlyk onze uitdrukkingen te boven gaan, ons altyd zullen verplichten tot alle die getrouwheid, liefde en gehoorzaamheid, welke van d'aldergetrouwste Onderdaanen voor den besten der Koningen verwacht konnen werden. En wy bidden God Almachtig hartelyk, dat hy, welke uwe Majesteit den grooten Helsteller van onze Godtsdienst, Wetten en Vryheden, en den gloryrykſten Oprechter van de Vrede in Christenheid gemaakt heeft, uw Geheiligde Persoon van alle toeval en geweld gelieve te bewaren, en uw leven en Regeering zo lang en voorspoedig te maaken, als zy aan ons en alle uwer Majesteits goede Onderdaanen in der daad dierbaarst en wenschelykst zyn. Edenburg den 30 November, 1697.

F Den

1698 *January.*

Dankdag wegens de Vrede gehouden.

Den 12den. December, zynde de Dankdag wegens de Vrede, deed de Bisschop van Londen d'inwying der Cathredaale Kerk van S. Paulus, alwaar hy in de tegenwoordigheid van den Lord Major, het Hof, en d'Aldermans, welke zich daar in ceremonie te paard vervoegd hadden, predikte. Deze Kerk was verbrand in dien grooten Brand van Londen van den Jaare 1666. Alle d'andere Kerken, welken het zelve lot had getroffen, ten getale van acht-en-tachtig, waren weder opgebouwd. Deze alleen had men laaten leggen, doch nu eindelyk voltooid ten tyde dat men 'er God wegens de Vrede moest danken.

De Koning vervoegde zich dien dag in de Kapel van Withal, alwaar hy den Bisschop van Salisbury hoorde, over deze woorden van het twede Boek der Chronyken, Cap. 9. 8. *Geloofd zy de Heere uw God, die behagen in u gehad heeft, om u op zynen Troon den Heere uwen God tot een Koning te zetten: overmits uw God Israël bemint, om het zelve tot in eeuwigheid op te richten, zo heeft hy u tot een Koning over hen gesteld, om recht en gerechtigheid te doen.* Na het eindigen van den Dienst liet het kanon van den Tour zich hooren, gelyk ook dat 't geen men in S. James Perk had geplaatst, onder het geluy van alle de klokken, gevolgd des avondts door menigvuldige illuminatien en vuurwerken door de gantsche Stad.

Parlement geopend.

Des anderendaags, den 13den. December, geschiedde d'opening van het Parlement op de gewoonlyke manier, en voerde de Koning de volgende Aanspraak aan beide de Huizen.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

DEn Oorlog, in welken ik, volgens den raad mijns Volks, getreeden ben, is door Godts zegen, en hunne yverige en toegeneegene bystand, tot zodanig een einde gekomen, als wy ons allen hadden voorgesteld, namelyk een eerlyke Vrede, welke ik gewillig was te sluiten, niet zo zeer om my zelven van moeite of gevaar te ontlasten, als om het Koningryk van de gestadige last eens kostelyken Oorlogs te bevryden.

't Moeit my van herte, dat myne Onderdaanen ten eersten niet alle de verlichting door de Vrede zullen gewaar worden, welke ik wel kon wen-

wenschen, en zy zouden mogen verwachten: maar de Fondsen, tot 1698
den dienst van 't verloopen Jaar geschikt, zyn verre te kort geschooten January.
van die oogmerken, waar toe dezelve gegeeven waren, te beantwoorden; zulks dat 'er een considerabel gebrek overblyft om verzorgd te worden.

Daar staat noch een schuld open voor rekening van de Vloot en de Armée. De Revenuën der Kroon zyn met myn consent opgenomen tot publyken dienst; zo dat ik gantschelyk van middelen ontbloot ben om de kosten myner Hofhoudinge te draagen; en ik kan geensints vertrouwen, dat Gyl. zoud toelaaten, dat zulks tot myn nadeel uitviel; maar wel dat Gy, geduurende myn leeven, daar voor zult zorgen, in zulker voege als tot myne eere, en de eere der Regeeringe zal strekken.

Dewyl de Zeemagt nu noch eens zo sterk is, als toen ik tot de Kroon quam, moeten de kosten om die te onderhouden naar proportie vermeerderd worden: en het is zekerlyk noodig voor 't interest en de reputatie van Engeland, altoos een groote macht ter Zee te hebben.

d'Omstandigheden van zaaken buytens lands zyn zodanig, dat ik my zelven verplicht acht U lieden myn gevoelen te zeggen, dat Engeland voor het tegenwoordige niet veilig kan weezen zonder een Landmacht; en ik hoop, dat wy den geenen, die ons quaadgunstig zyn, geen gelegentheid zullen geeven om onder den naam van Vrede dat geene uit te voeren, 't welk zy door een Oorlog niet hebben konnen te wege brengen.

Ik twyfel niet, of Gy lieden, Heeren van 't Laagerhuis, zult deze zaaken zodanig in overweeging neemen, dat Gy de noodwendige subsidien zult bezorgen; 't welk ik U lieden ernstiglyk recommandeere.

Mylords en Edellieden,

Het geene, daar ik met het grootste vermaak aan gedenke, en 't welk my 't meest behaagt te erkennen, is dat ik al het bewys hebbe van de toegenegendheid myns Volks, 't geen een Vorst zou konnen begeeren: en ik neem deze gelegentheid om hen de allerplechtigste verzekering te geeven, dat, gelyk als ik nooit gehad heb, ik alzo ook nooit zal of kan hebben een apart interest, dat van het hunne afgescheiden is.

Ik acht het een van de grootste voordeelen, dat ik nu leedigen tyd zal hebben om zodanige verdurvenheden of misbruiken, die in eenig gedeelte van de administratie geduurende den Oorlog ingeslopen zyn, te verbeeteren, en met der daad alle heilloze ongebondenheid en zeedeloosheid den moed te beneemen: en ik zal myne gedachten ook bezig houden met het bevorderen van den Koophandel, en den bloeijenden staat van dit Koningryk.

Ik zal besluiten met U lieden te zeggen, dat, gelyk ik door het in de waagschaal stellen van alles Uw Godtsdienst, Wetten, en Vryheden gered heb, wanneer dezelve in zeer groot gevaar stonden, ik alzo den roem

1698 myner Regeeringe daar in zal stellen, dat ik die ongeschonden bewaare,
January. en dezelve zo aan de Nakomelingen overlevere.

De Gemeentens na deze Aanspraak weder in hun Huis gekeerd zynde, besslooten den Koning wegens de zelve te bedanken, en aanstondts een Adres daar over te vervaardigen, 't geen de volgende dagen wierd gedaan. Den 19[den]. wierd besslooten een Subsidie aan den Koning te vergunnen, en dat het geld, 't geen men ten dien einde op het credit van d'Exchequer zou opneemen, ter somme van zes honderd duizend ponden sterlings, ten dienste van de Vloot en andere noodwendigheden der Regeering, weder goed gedaan zou worden uit de Subsidien, welke in deze Zitting zouden toegestaan werden. Des namiddags ging het Huis het volgende Adres aan den Koning presenteeren.

Adres, gepresenteerd aan zyne Majesteit door het Huis der Gemeentens.

WY, Uwer Majesteits dienstplichtigste en getrouwste Onderdaanen, de Leden der Gemeente in 't Parlement vergaderd, die Uwe Majesteit zo menigmaal met de aanbiedinge van onze bystand tot voortzettinge van den Oorlog hebben opgewacht, komen nu Uwe Majesteit geluk wenschen over 't eindigen van den zelven in eene Vreede, die zo eerlyk en voordeelig voor de Natie is, dat het de wysheid van 't Huis der Gemeente in zulks aan te raaden, en Uwer Majesteits beleid in 't bevorderen daar van, genoegsaam rechtvaardigt.

Het gezicht, 't geen men voor af heeft van de voordeelen, die uw Volk uit de Vrede staat te ontfangen, is zeer behaagelyk. De eere, welke Uwe Majesteit aan Engeland, ten opzichte van 't houden der balance van Europa, heeft hersteld, geeft uwen Onderdaanen groot genoegen. Maar 't geen uwe Ingezeetenen meest ter herte gaat en verheugt, is, dat Uwer Majesteits geheiligste Persoon nu wegens de gevaaren, waar aan dezelve zich zo menigmaal om onzeurwille heeft bloot gesteld, zal veilig zyn; dewyl niets blykbaarder is, dan dat Uwer Majesteits behoudene wederkomst een aangenaame zeegen, en met grooter betooningen van blydschap, ontfangen is, als de Vrede zelfs.

Weshalven wy met harten vol van toegenegentheid, onderdaanigheid, en dankbaarheid, Uwe Majesteit uit den naam van alle de Ingezeetenen van Engeland verzeekeren, dat dit Huis altoos gereed zal zyn, om Uwe Majesteit, die, door den Oorlog ten einde te brengen, ons in de geruste bezittinge van onze rechten en vryheden bevestigd, en 't heerlyk werk onzer

onzer verlossinge zo volkoomentlyk uitgevoerd heeft, by te staan en te ondersteunen. 1698 *January.*

De Koning antwoordde hier op.

EDELLIEDEN,

IK bedanke U lieden voor uwe goede genegentheid; en gelyk Gy my in 't voorzetten van den Oorlog hebt bygestaan, zo hoop ik, dat Gy my desgelyks in 't handhaaven der Vrede zult assisteeren.

't Hooger Huis bleef ook in geen gebreke van den Koning wegens zyne gelukkige overkomst te begroeten. 't Adres, den 24sten. der Maand hier over gepresenteerd, was vervangen in d'onderstaande termen.

Adres, gepresenteerd aan zyne Majesteit door het Hooger Huis.

WY, Uwer Majesteits zeer getrouwe en wettige Onderdaanen, de Geestelyke en Wereldlyke Lords, in 't Parlement vergaderd, congratuleeren Uwe Majesteit met onuitspreekelyke vreugde over uwe gelukkige wederkomst, vergezelschapt met de zeegen van een zekere en eerlyke Vrede, waar voor wy bekennen naast God aan Uwer Majesteits kloekmoedigheid en beleid verschuldigt te zyn.

Na de gevaaren en fatigues, zo lang door U ten besten van Europa ondergaan, ontbrak 'er niets als dit om de glorie van uwe Regeeringe te volmaaken; en wy bidden verlof om Uwe Majesteit ootmoedig te verzeekeren, dat wy nooit zullen nalatig zyn in onze plicht om Uwe Majesteit by te staan, en te maintineeren de ruste, die Gy aan uwe Koningrykcn zo glorieuzelyk herstelt hebt, en te contribueeren al dat wy kunnen tot de behoudenis van uw Persoon, en de verzeekering van de Vrede en voorspoed uwer Regeeringe.

Waar op het zyne Majesteit beliefde t'antwoorden.

MYLORDS,

IK danke U hertelyk voor dit Adres. Ik hoope, dat de Vrede zo gezeegent zal zyn, dat wy dezelve lang mogen genieten. Mylords, Gy lieden moogt altyd van myne geneegendheid verzeekert zyn.

1698 *January.* Verrichtingen des Parlements. Eene der gewichtigste zaaken, welke in het Parlement verhandeld wierden, was die noopende het onderhoud of de cassatie der Troupen. Eer het Parlement vergaderde, kon men al wel voorzien, dat hier swaarigheden over zouden vallen. Daar kwam een zeker Geschrift in 't licht, 't geen eenigen zelfs aan een Lid van het Huis toeschreeven, waar in men pretendeerde te toonen, dat het niet noodzaakelyk was by Vredestyd een Leger t'onderhouden: dat het tot de veiligheid des Koningryks genoeg was een goed getal van Schepen in zee te hebben, en de Militien, of Landzaaten, tegen alle gelegentheden gereed te houden. Men antwoordde op dit Geschrift zeer bondig, met te toonen, dat de Militien niet minder tot last van de Natie zouden weezen, als geregelde Krygsbenden, en dat men 'er op verre na zo veel dienst niet af zou konnen trekken. 't Zy zo 't wil, het Committé tot het onderzoek dezer gewichtige zaak gelastigd, was van advys, dat men alle de Troupen, sedert den 29sten. November 1680 opgerecht, zou casseeren, en hunne achterstallen aan hen betaalen. Men deed raport van deze resolutie in de Zitting van den 21sten. December, waar over de gevoelens geweldig verdeeld waren, en heel lang voor en tegen geredeneerd wierd. De geenen, welke beweerden, dat men een goed getal van Krygsbenden op de been behoorde te houden, weezen aan, dat, hoewel de Vrede gemaakt was, de heimelyke Vyanden van de Regeering en den Koning echter dagelyks duizend doodelyke desseinen tegens d'eene en den anderen smeedden, en dat zy het nooit zouden laaten zo lang als zy noch maar de minste hoop hadden van hun oogmerk te konnen bereiken. Men presenteerde ook, voor alle dingen, een naauwkeurige Lyst, waar in men toonde, dat de Koning Jacobus achtien duizend drie honderd en vyf-en-sestig man, Roomsch-Katholyke Ieren, daadelyk in dienst had: dat dit alleen, 't geen men niet kon tegenspreeken, meer als genoeg was, om alle de redenen, welken men daar tegen te berde bracht, te wederleggen; dewyl, indien men de Troupen bracht tot het getal van den Jaare 1680. de Koning maar acht duizend en vyf honderd man zou hebben, daar onder begreepen het Garnisoen van de Stad Tanger in Africa. Ziet hier de gemelde Lyst.

Lyst

Lyst der Troupen, in dienst van den Koning Jacobus.

Ruitery.		Man.	Officieren.
1 Compagnie Gardes onder den Hertog van Berwik		80	20
1 --- Gardes onder den Graaf van Clancarty		80	20
Koning Jacobus Regiment, Brigadier Sheldon		300	72
Koningins Regiment, Brigadier Lord Golmoy		300	72
Dragonders.			
Koning Jacobus Regiment, Kilmallok.		450	108
Koningins Regiment, Carrol.		450	108
Voetvolk.			
Gardes, Dorrington.	2 Bataillons.	1100	242
Koningins Regiment, Luttrel	2	1100	242
Leigh	3	1650	363
Marines, Fitz Gerald	2	1100	242
Limerik	2	1100	242
Charlemont	2	1100	242
Dublin	2	1100	242
Athlone	2	1100	242
Mac-Ellicot	1	550	121
Lord Clare	3	1650	363
Dillon	3	1650	363
Drie independente Compagnien.		180	21
		15040	3325
Zynde gezamentlyk		18365 man.	

Die van gevoelen waren, dat men de Troupen behoorde te houden, voegden by de gemelde redenen, dat Engeland zich niet en kon beroemen het tegenwicht van Europa te maaken, gelyk de Gemeentens in hun Adres zeiden, indien het, ten opzichte der Krygsbenden, ontwapend bleef. Men toonde ook noch, dat het onderhoud der Militien de Natie geweldig swaar zou vallen, door de Werklieden menigmaal van hunnen arbeid af te trekken; 't geen ten anderen een groot nadeel aan alle de Manufactuuren zou toebrengen: en eindelyk, dat het afdanken van zo veele Troupen niet zeer glorieus voor de Natie zou zyn; dewyl verscheidene geringe Duitsche Vorsten alsdan beter van

Ben-

1698 Benden zouden voorzien weezen, als Engeländ. Maar deze
January. redenen waren niet bekwaam om de geenen, die in het ander gevoelen waren, t'overtuigen. Zy zeiden, dat het onderhoud van een Leger directelyk strydig was tegens de wetten en de vryheid der Natie: dat het altyd eene van haare grieven was geweest: en dat men haar, onder voorwending van ingebeelde onheilen, geen rechtmaatige en wezendlyke reden van klachte moest geeven. Ondertusschen, dewyl men het niet eens kon worden, sloeg men, om tyd te winnen, voor, de zaák aan een naauwkeuriger onderzoek van het Committé te stellen: doch dit middel wierd verworpen, en by meerderheid van zeven-en dartig stemmen besllooten, dat alle de Troupen, sedert den 29sten. September van den Jaare 1680 geworven, betaald en afgedankt zouden worden.

Maar ziet eens, hoe dit werk wierd opgenomen by de geenen, die 'er hun nadeel in te gemoet zagen. Mr. Waller, Lid van het Laager Huis, dien men zei een der geenen te weezen welke het yverigst 't laatste gevoelen stand hadden trachten te doen grypen, mitsgaders den Auteur van het Geschrift hier over in het licht gegeeven, vervoegde zich omtrent dezen tyd te Kensington, en verzocht den Koning te spreeken. Gelyk hy een pistool in de hand had, en dat men hier over vreemd toezag, zei hy, dat het niet en was om op het leven van een ander iets t'onderneemen, maar alleenlyk om het zyne, 't geen verscheidene Officieren hem wilden beneemen, te behouden. Hy gaf ook terstond het pistool over aan een Officier van des Konings Huis, en wierd, met verlof zyner Majesteit, ter audientie geleid, by wien hy omtrent een halfuur verbleef, gelyk ook ongevaar zo lang by den Graaf van Portland; waar na hy zeer wel vernoegd weder te rug keerde.

In der daad, het besluit van de Troupen af te danken, zo het noch geen wanorder had veroorzaakt, 't had ten minsten eenige al te onverduldige Officiers tot vervaarlyke dreigementen aangedreeven. Eenen Mr. How ontfing een briefje, behelzende de volgende bedreiging hem en tegens het Parlement.

De

De Soldaaten hebben tot een grondregel, zich over d'ongelyken, die men hen aandoet, te wreeken. Wy hebben onze degens noch in handen: derhalven denkt van gevoelen te veranderen, indien gy in zekerheid wilt zyn, en eer het te laat is. 1698 *January.*

Den 18den. der genoemde Maand December deed het Committé, aangesteld om de Zeemachten, welken men dit Jaar moest onderhouden, raport van de resolutien, ten dien einde genomen, welke goed gekeurd wierden, en dienvolgens verordend, dat men, wat de Manschap belangde, het getal op tien duizend zou stellen. Waar na het Huis zich in een groot Committé te samengevoegd hebbende, examineerde het de zaak der Subsidie, en vergunde aan zyne Majesteit de somme van zeven honderd duizend ponden sterlings ter jaar tot het onderhoud van zyn Huis. Den 21sten. las men voor de darde maal de Bil om alle correspondentie met den Koning Jacobus te beletten. Zy wierd goedgekeurd, en ten zelven einde aan het Hooger Huis gezonden. En zynde vervolgens raport gedaan wegens de resolutie, genomen in een groot Committé ter zaake der Subsidie, verdeelde het Huis zich over de vraag, of het onderzoek van deze zaak op nieuws aan het zelve Committé gesteld zou worden: maar de negative behield d'overhand met de meerderheid van twee honderd vyf-en-twintig stemmen tegens zes-en-tachtig; zulks dat het besluit van zeven honderd duizend ponden sterlings ter jaar voor het onderhoud van des Konings Huis, zo lang als hy leefde, aan zyne Majesteit te vergunnen goed gekeurd wierd, doch met deze clausule, dat het pensioen van de Princes van Deenmarken, van den Hertog van Glocester, van de Koninginne-Douairiere, en vyftig duizend ponden sterlings voor de Douaire van de Koningin, die in Vrankryk was, daar onder begreepen zouden weezen.

Den 1sten. January arbeidde de Kamer in een groot Committé aan de Subsidie tot de Zeezaaken, en nam een resolutie, waar af het raport tot den volgenden dag wierd verschooven. Den 2den. las men voor d'eerste maal een Bil om de detentie der Complicen van de Conspiratie te gestadigen; en wierd de resolutie, den voorgaanden dag door het Committé ter zaake der

1698 Subsidie tot de Zeezaaken genomen, in dezer voege goed gekeurd: dat men tot het onderhoud van tien duizend man, Zeevolk, ten dienste van den Jaare 1698, aan ieder vier pond sterlings ter maand, voor den tyd van dartien maanden, daar onder begreepen d'Artillery, zou betaalen. Vervolgens adjourneerde zich het Huis ter oorzaak van het Kersfeest. (O. S.)

January.

Adres der Doopsgezinden.

Omtrent het begin des Jaars (om ook tot andere dingen over te treeden) wierd het volgende Adres door eenen Mr. Kiffin, en andere Doopsgezinde Leeraars, willende mede omtrent hunne plicht ten dezen opzichte niet nalaatig zyn, aan den Koning gepresenteerd, en gunstiglyk door den zelven aangenomen.

Met believen van Uwe Majesteit.

DE bestendige genegentheid, die Uwe Majesteit altints tot de Protestantse Religie heeft laten blyken, en de haglykheden die Gy in het verzeekeren van onze burgelyke vryheden hebt uitgestaan, met uw Koninglyke Persoon in het beschermen van beiden meermaalen voor alle vermoeijenissen en oorlogsgevaaren bloot te stellen, heeft ons aanleiding gegeeven, om eerst en voor al den geenen te looven en danken, door wien de Koningen heerschen, voor alle de afvliedende zegeningen van Uwer Majesteits Regeering, mitsgaders om met alle schuldige eerbiedigheid onze dankbaare erkentenisse dien aangaande aan U te betuigen, met Uwe Majesteit te begroeten over Uwe gelukkige wederkomste na het sluiten van een eerlyke Vrede, waar omtrent Uwer Majesteits wysheid, overleg, en beleid zo grooten invloed heeft gehad, dat wy niet twyffelen, of Uwe Majesteit zal het geen hy tot onze welstand zo loffelyk heeft begonnen, insgelyks voltooijen.

Wy konnen niet ontkennen, hoe Uwe Majesteit door den Hemel voor veele Jaaren als de Voorstander van de Voorzienigheid, en Hoeder van Europa, is beroemt geworden; hoe een goedertieren en almagtigen Arm U buitenslands heeft beschermt in 't midden van alle doodelyke werktuigen, en binnen 't Ryk voor de handen van bloedgierige Moordenaaren, met alle hunne boosaardige Aanslagen te verydelen; en wy omhelzen blydelyk deze gelegentheid om Uwe Majesteit te smeeken, de vernieuwde verzekering van onze getrouwheid tot Uw Persoon en Regeering te willen aanneemen, mitsgaders te volharden in onze gebeeden, dat Uwe Koningryken een duurzame Vrede moogen genieten; dat Uw Parlement in deze bedenkelyke tydsgestalte door een niet dwaalende wysheid mag werden bestierd; dat onder Uwe toeziende Regeering de Protestantse Godtsdienst mag herleeven en bloeijen; dat Uwe Majesteit lang den Scepter van Brit-

Britanje mag swaaijen; lang dien vermaarden Troon, welken Gy met zo rechtmaatigen en wettigen recht bezit, beklimmen; en dat Gy eindelyk de zorge van een Aardse voor de vreugde van een Hemelse Kroon moogt verwisselen. 1698 *January.*

Zo bidden, groote Koning,

Uwer Majesteits zeer getrouwe en gehoorzaame Onderdaanen.

Wegens de nalaatigheid omtrent het verbeteren der Zeden, gelyk de Koning al voor eenige jaaren belast had, zag men nu den onderstaanden Brief, door den Bisschop van Londen aan de Geestelyken van zyn Bisdom geschreeven, met den druk gemeen gemaakt. Brief des Bisschops van Londen aan zyne onderhoorige Geestelyken.

GOEDE BROEDER,

VAn verscheidene kanten bericht zynde, dat zyner Majesteits Beveelen van den 23sten. February 1690 niet zyn achtervolgt, ten minsten zodanig niet als belast was, heb ik het van myne plicht geoordeeld, U over deeze onachtasamheid te vermaanen, ende te liever in dezen tyd, door dien zyne Majesteit in des zelfs Aanspraak aan de beide Huizen van het Parlement heeft verklaard, dat, nu Hy gelegentheid heeft van by ons te weezen, een van zyne voornaamste zorgen zal zyn, de Godloosheid en Onzeedigheid te dempen. En zal de versloffing voor ons, welker meeste werk een geduurzaam waaken tegens zodanige Zonden (die wy uit kracht van de Wetten bevoegt zyn te bestraffen) behoorde te weezen, niet een schandelyk verwyt zyn? Gy hebt insgelyks te weeten, dat 'er sedert zyner Majesteits Beveelen een andere Acte tot krachtiger verhindering van het lichtvaardig sweeren is uitgekomen, en Gy den Volke dezelve hebt voor te leezen.

Ik wensche van gantscher herte, dat het verswygen van deze Actens en Proclamatien, in de gemelde Aanbevelingen begreepen, uit zodanigen verbeetering van Zeeden mocht ontstaan, dat het onnoodig was daar meer gewag van te maaken.

Uw waare Vriend en Broeder.

H. LONDON.

Den 11den. January, 's nachts ten twaalf uuren, kwam de Graaf van Clancarty, die, voor eenige jaaren in Ierland krygs- Graaf van Clancarty gevangen genomen.

1698 January. krygsgevangen gemaakt, in den Tour gebracht wierd, en van daar ontvluchtende, sedert Colonel van het Regiment Lyfgardes van den Koning Jacobus in Vrankryk was geweest, in vermomd gewaad ten huize van den Graaf van Sunderland, zynen Schoonvader, die toenmaals uit de Stad was, en met wiens Dochter hy voor dartien jaaren was getrouwd, op voorwaarde van wegens haare jonkheid geene bywooning met haar te houden; maakte zich bekend; verzocht met de Lady Clancarty, zyne Gemalin, welke te bedde lag, te mogen spreeken; en verkreeg het na veele moeite. Een der Huisgenooten, die by al dezen handel tegenwoordig was, verwittigde (om wat oorzaak, is onbekend) den Steward, en deze den Lord Spencer, wegens d'overkomst van Clancarty. Spencer beval hem, de deuren wel te verzekeren; ging na Withal; en maakte de zaak aan de Capiteins der Wacht bekend. De Capiteins toogen met eenige gelederen Muskettiers na Sunderlandts huis; vonden Clancarty by zyne Gemalin te bed; deeden hem opstaan; en brachten hem in de Wacht op Withal. Hy toonde zich heel wel gehumeurd; gaf een goude Louis om drank voor te haalen; dronk op de gezondheid van den Koning William, als den rechten en wettigen Koning, op de confusie van den Koning Jacobus, en op het kwalykvaaren van de Paapery; en verhaalde, dat hy 's avondts te vooren, zo als hy in de Stad was gekomen, door de Wacht in Southwark aangehouden, doch door het geeven van een kroon, en het drinken op de bovenverhaalde manier, ontslagen was: zeggende wyders, dat, dewyl hy verstaan had, dat 'er in het Parlement een Bil onder handen was, om alle de geenen, welke in dienst van den geweezenen Koning waren, of verstand met den zelven hielden, aan hoog verraad schuldig te verklaaren, hy daar op schielyk was overgekomen, om zich aan des Konings genade t'onderwerpen; zynde van voorneemen geweest, zich des anderendaags by den Secretaris van Staat aangegeeven te hebben, enz. Hy wierd aanstondts na Newgate gebracht, en den volgenden morgen geëxamineerd; wyders de Solliciteur Baker door den Lord Opper-Rechter aan den Klerk van de Kroon gezonden, met bevel van een Copy zyner uitbanning tegen den eersten dag der toekomende Term

gereed

gereed te maaken: want men verzekerde, dat volgens de Wetten met hem gehandeld zou worden; en wierd ook niemand by hen toegelaaten. 1698 *January.*

Den zelven dag (zynde d'eerste des Jaars na den Ouden Styl) kwamen de voornaamste Heeren van den Grooten Adel den Koning te Kensington een gelukzalig Nieuwjaar wenschen, met het gewoonlyk Geschenk, te weeten, d'Aertsbisschoppen en Hertogen ieder met een beurs van veertig guinies, de Marquisen met een van dartig, de Bisschoppen en Graaven met een van twintig, de Vicomtes met een van vyftien, en de Baronnen met een van tien: waar na zyne Majesteit aan ieder, volgens rang en qualiteit, mede een geschenk liet uitdeelen. Nieuwjaar aan den Koning gewenscht.

Den 14den. der Maand kwam in des Konings Paleis op Withal een schrikkelyke Brand t'ontstaan, waar af de byzonderheden uit het volgende Verbaal zyn te zien. Brand in het Paleis op Withal.

Verbaal wegens den schrikkelyken Brand, ontstaan in des Konings Paleis op Withal den 14den. January 1698.

HOe de Brand, die voorleeden Dingsdag op Withal ontstond, veroorzaakt is, werd, gelyk in zodanige gevallen gemeenlyk geschied, niet net geweeten; doch in het algemeen gezegt, en voor waarheid gelooft, dat zy door de zorgeloosheid van een Dienstmaagt, welke of heete Asch of Koolen met geen genoegsaame bedachtsaamheid gehandelt had, gesticht is. Van drie uuren af begon men rook te verneemen; en men vermoed, dat het onheil, waar toen ontdekt hoe 't geschaapen stont, voorgekomen zoude hebben konnen worden: maar in plaats van zulks te doen, versleet men van binnen twee uuren tydts, ieder aan het bergen van zyne goederen. Ten vyf uuren brak het vuur uit; en voor twaalf uuren had het 's Konings en 's Koningins Apartementen, de Kreerkaamer, met alle de oude en nieuwe Gebouwen van het Paleis aan de Waterzyde, als mede de Koninglyke Kapel, de Thesaury, en het Officie van den Graave van Shrewsbury, verslonden. Den volgenden ochtendstond ten twee uuren borst de vlam uit de Wachtkamer, met zulken geweld, dat men Banquettinghouze in het uiterste gevaar oordeelde; doch door het doen opvliegen van een gedeelte der wyde Galdery, die tusschen beiden loopt, wierd zy gestuit. Toen sloeg de brand na de Raadkamer aan d'andere zyde voort. Men wilde ze mede laaten springen: maar het Gebouw was noch zoo sterk, dat een groot gedeelte bleef staan. Echter had men hoop van alles aan die kant haast te recht te brengen; tot dat na het verloop van een

1698 uur een nieuwe vlam uit de Ruïnen van de Vertrekken, welke opge-
January. vloogen waren, uitborst. Deze was zo verhement, dat, wat vlyt men
aanwendde, zy tot de Kapel van den gewezenen Koning James voortsloeg, en dezelve met de nevensstaande Gebouwen in korten tydt vernielde. Men stuitte ze door het doen opspringen van de lange Galdery, voor zo veel zy tusschen Banquettinghouse en de steene Gebouwen aan de weg, die na Kingstreet loopt, zig uitstrekt. Weinig later ontstont andermaal een Brand uit de bovengenoemde Ruïnen; kroop na de Raadkamer; en won zo veel kracht, dat men aan het behouden van Banquettinghouse, het geen aan de bovenvensters en achterdeur de vlam al begon te vatten, byna wanhoopte: maar men stopte de toegang na de deur met ettelyke sware steenen, welke het vuur verhinderden door te dringen, tot dat men meerder steenen en slyk toegevoert had, twee instrumenten tot lessching van het vuur kon gebruiken, en eenige duizent emmers water uit d'opperste vensters na beneden wierp. Door deze middelen behield men dat fraaije Gebouw. Hier toe zocht yder een het zyne te contribuëren; en den Grave van Rumney, de Marquis van Carmarthen, den Lord Cutts, en sommige andere Persoonen van qualiteit ontzagen zich niet, in het meeste gevaar toe te schieten, om noodzaakelyke ordres te stellen tot het omver werpen der Vertrekken, door welke men de vlam meende te konnen stuiten; hoewel hun vlyt ten deele het gewenschte gevolg niet had, doordien het wagenschot en ander houtwerk, het geen door het springen vonken vatte, gestadig nieuwe stof aan de brand bezorgde. Ten acht uuren in de morgenstond was alles geschied. De Vertrekken, die geconsumeert of gesprongen zyn, zyn de Kamers van het Officie van den Hertog van Shrewsbury, de Thesaury, 't Officie van den Raad, van den Grave van Devonshire, van den Controlleur, van de Wacht, van de Presente, en d'andere naastgelegene; de Logementen van de Koningin met de zo genaamde Terrace Walk; beide de Kapellen, zo van zyne tegenwoordige Majesteit, als den gewezenen Koning; en het Officie van de Greencloath. Niettegenstaande de vinnigheid van den Brand, waren de Ministers van Staat, de Lords der Thesaury, en andere Officiers van het Hof zo naarstig, dat zy alle hunne Boeken en Papieren bergden. Aan de Zuidzyde zyn de Logementen van de Graven van Portland en Essex en Banquettinghouse (de gewoone Audientie-Plaats) en aan de Noordzijde het Officie van den Secretaris van Staat, Vernon, 't Logement van den Lord Newport, de Wardrobe, en andere Gebouwen gesalveert. Het Wachthuis behield men met veele moeite. De lange Galdery is tot aan de groote Poort, die aan de Kok-pit komt, verbrand; als mede de vermaarde Schildery van Hendrik den VIIIsten. in de Presentie-Kamer, door Hans Holbeen gemaakt, en voor welke ten tyde van Cromwel 15000 Ponden gebooden zyn: doch de beroemde Zonnewyzer in de heimelyke Tuin heeft men behouden; gelyk ook de Schat in het Juweel-Officie, de Staven, Silver, &c., welk alles men onder een Wacht

Wacht Voetknechten met karren tydig vervoerde. Eenige menschen zyn doodgebleeven en gequetst. Den Koning quam Woensdag ochtent, van diverse Edelen opgewacht, in de Tuin; bezag de Ruïnen; gaf ordres tot het zorgen voor het behouden van Banquettinghouse; en ontfing 's achtermiddags op Kensington van den Adel, den Lord Major, en Aldermans het compliment van condoleantie over deze ramp.

1698 January.

Omtrent dezen tyd ontfing de Koning een Epressen van het Fransche Hof, met een brief van zyne Allerchristelykste Majesteit, ten einde hem kennis te geeven wegens het huwelyk des Hertogs van Bourgondien met de Princes van Savoyen. Den Hertog van S. Albans, Zoon van den Koning Karel den II[den]. wierd genoemd om den Allerchristelyksten Koning, en de gantsche Koninglyke Familie, over dit huwelyk te gaan complimenteeren.

Huwelyk des Hertogs van Bourgondien aan den Koning bekend gemaakt.

Den 19[den]. der Maand kwamen de Prinsen der groote Muskovische Ambassade, welken zyne Majesteit, op hunne begeerte van het Engelsche Hof te zien, drie Oorlogschepen en een Jagt onder het gebied van den Vice-Admiraal Mitchel had toegezonden, te Harwits, en wierden aanstondts met des Konings Barges afgehaald, die hen den 20[sten]. te Greenwich, en den 21[sten]. te Londen brachten, daar ze in Templebar genuisvest, en met een Garde volgens hunne waardigheid voorzien wierder. Weinig daar na had de Koning een mondgesprek met een van de voornaamsten der gemelde Prinsen.

Overkomst van de Muskovische Prinsen.

Men kreeg nu andermaal, en maar al te zekere tyding, dat Monsr. de Hiberville, die in de Maand Maart des voorgaanden Jaars met drie Oorlogschepen uitgeloopen was, om de Visschery der Franschen in Terreneuf te verzekeren, het Fort Nelson, of Bourbon, gelegen in Hudsons Baay, den Engelschen weder had ontweldigd. De Capitein Henry Bayley, Gouverneur van Jork en het gemelde Fort, gaf het, na dat hy zich kloekmoedig had verdeedigd, op de volgende voorwaarden over. I. Dat ieder Particulier zyne koffers, kisten, en alles 't geen hem toebehoorde, van daar zou mogen voeren. II. Dat ze dezelve quantiteit van leeftocht zouden hebben, welke men gemeenlyk heeft als men niet gevangen is. III. Dat alle de papieren, toebehoorende aan de Compagnie van Hudsons Baay, in de bewaring

't Fort Nelson op d'Engelschen hernomen.

van

1698. January. van den Capitein Henry Bayley zouden blyven, zonder daar wegens ontrust te worden. IV. Dat elk man, in het Fort zynde, geduurende het saizoen na Engeland gevoerd, of in eenige Haven van Vrankryk aan boord van den Commandant gezet zou worden. V. Dat het Garnisoen met den degen in de hand, slaande trom, en vliegende vaandels, uit het Fort zou trekken, en ieder man zyn geweer medeneemen. Deze Capitulatie wierd getekend den 13den. September 1697.

Graaf van Portland als Ambassadeur na Vrankryk. Den 20sten. der Maand vertrok de Graaf van Portland, door zyne Majesteit tot Extraordinaris Ambassadeur aan het Fransche Hof genoemd, verzeld door den Graave van Westmorland, over Douvres derwaarts.

Verscheidene byzonderheden. Eindelyk; Jacob Vernon, Lid van het Parlement, en hier voormaals Secretaris der Regeering, was geduurende deze Maand tot Secretaris van Staat, en te gelyk tot Geheimen Raad, aangesteld, 't eerste in de plaats van den Ridder Trumbal, die verzocht had van deze bediening ontslagen te mogen zyn: mitsgaders de Graaf van Marlboroug tot Gouverneur des Hertogs van Glocester, de Bisschop van Salisbury tot zynen Leermeester, en den Heer le Vasseur, hier voormaals Priester van het Oratorium, tot zynen Onderleermeester genoemd.

SCHOTLAND. DE Kerkelyke Vergadering ging hier stilletjes met het reguleeren van haare zaaken voort; verzocht aan den Raad, dat de Wetten tegens Prophanatien en Immoraliteiten ter uitvoering gesteld mochten worden; en stuurde het onderstaande Adres door den Secretaris van Staat aan den Koning.

Aan zyne zeer voortreffelyke Majesteit.

Het Onderdaanig Adres van de Nationaale Vergadering der Kerk van Schotland.

Met believen van uwe Majesteit.

GElyk de Commissarissen van de voorige algemeene Vergadering zich uit een rechtvaardig gevoelen van plicht aan uwe Majesteit over uwe gelukkige en voorspoedige aankomst in deze Koningryken geadresseert heb-

hebben; alzo erkennen wy, de tegenwoordige Verbeelders van deze Nationale Kerk, voor ons zelven en uit den naam van die Kerk, welke wy verbeelden, met d'alderonderdanigste aanbiddinge en dankelyke lofzeggingen aan onzen goeden God deszelfs onschatbaare genade t'onswaarts in het zenden van uwe Majesteit om onzen Verlosser en Herstelder te zyn, een zegen, welke by ons noch onze Nakomelingschap ooit vergeeten behoort te werden; in het leiden en bewaaren van uwe Majesteit door een lange loop van een zeer rechtvaardigen en noodzaakelyken, maar zeer gevaarlyke Oorlog (tot verzeekering en verdeediging van de ondrukte Vryheid der Christenheid ondernoomen) terwyl Gy voor d'opentste en verschrikkelykste gevaaren bloot gesteld waart; in het veylig bewaaren van U in de hoede van zyne eigene macht; en in het wederbrengen van U tot uw bemind en verlangend Volk, geciert met de beste Triumphen (de uitwerkselen zo wel van uwe diepe wysheid, als van uwe gadelooze dapperheid) een vaste en eerlyke Vrede. Geene uitdrukkingen konnen beryken de volheid van onze getrouwe herten in deze groote gelegentheid, noch die oprechte vreugde, welke in ons verwekt is door de hoope, dat uwe Majesteit zich met een Christen-Princelyken ernst besteed aan het handhaaven van de heilige Religie (ons gegeeven door God, welke U geroepen, ondersteunt, en vastgesteld heeft) aan het breidelen van de buitenspoorigheden van gedebauchcerde en ongebondene Persoonen, en aan het onderdrukken van de Monsters van Prophaniteit en Atheistery, welke zo stout hebben durven bestaan een wantrouwen op den Hemel, en op al wat Heilig is, te hebben. Uit deze spruit ons grootste gevaar, dat de toorn van God uit den Hemel over ons ontstooken zal werden. Tot het onderbrengen van deze heeft men geen minder nadruk van dapperheid, stantvastig voorneemen, en een waare grootheid van gemoed van nooden, als tot het te boven koomen van de grootste Legers in het Velt van Bataille. Deze edele volvoering schynt als de byzondere glorie van uwe tegenwoordige vreedsaame Regeering voor uwe Majesteit bewaart te zyn, om, beide door uw gezag en door uw Koninglyk voorbeeld, godvruchtigheid en deugd (gelyk zy in der daad in zig zelven zyn) waare toppunten van eer, en alle godloosheid en fouten, schoon in Persoonen van de verhevenste qualiteit en staat, een stof van infamie en ongenade te doen verstrekken; zonder het welke nooit krachtdaadige verbeetering van ontaarde manieren verwacht kan werden.

1698 January.

De Godlyke Majesteit, van welke het behoud der Koningen afhangt, welke door U wonderen gedaan, en door U wonderen uitgewerkt heeft, en welkers groot en gelukkig Instrument Gy zyt, bewaare lang, zegene rykelyk, en maake voorspoedig uwe Majesteit, en doe U niet minder uitmuntend in alle konsten van Vrede zyn, als Gy in die van den Oorlog geweest hebt; en Gy werde, wanneer hy zyne eigene groote en genadige eindens door U in de wereld uitgevoert zal hebben, overgebracht tot het beërven der Glorien van dat Koningryk van Zuiverheid en Vrede, 't geen

1698 nooit kan wankelen. Dit bidden wy met de brandenste toegenegentheid van gehoorzaame en oprechte herten, welke zyn,
January.

Met believen van uwe Majesteit,

Uwer Majesteits zeer getrouwe, zeer gehoorzaame, en zeer onderdaanige Onderdaanen,
De Predikanten en Ouderlingen, in deze Nationale Vergadering der Kerk van Schotland verzaamelt.

Getekent in onze Tegenwoordigheid, uit onzen Naam en volgens onze Ordre by

G. Meldrum, Moderateur.

Edenburg, den 23 January, 1698.

IERLAND. Parlement geprorogeerd.

(a) Ziet pag. 149 en 247.

HET Parlement, waar af wy in het (a) voorgaande Deel den aanvang en verrichtingen hebben verhandeld, maakte zich nu gereed om de Zittingen te eindigen; gelyk gezien kan worden uit de volgende Boodschap, welke de Heeren Regenten op den 4den. December aan het Laager Huis lieten doen.

EDELLIEDEN,

ALzo de Vergadering van het Parlement ter oorzaak van de meenigvuldige zaaken van groot belang, welke in overleg geweest zyn, vry lang geduurd heeft, en wy te gelyk met de laatste Billen, welken wy aan U hebben gezonden, zyner Majesteits behaagen ontfangen hebben, om in zeer weinige dagen een Adjournement te maaken, en van gelyken advys, dat geen andere Bil, uitgezondert alleen die tot het gemakkelyker wederkrygen van kleine Schulden, geduurende deze Zitting verwacht kan werden; hebben wy derhalven nootzaakelyk geacht, U aan te maanen, zulke Billen, als nu voor U leggen, spoedig af te handelen, op dat de geene, welke goedgekeurt zullen werden, tot de Koninglyke Approbatie gereed mogen weezen.

Hier op wierd het Parlement den 13den. der genoemde Maand tot den 20sten. May naastkomende geprorogeerd, na dat door de Hee-

Heeren Regenten de Koninglyke goedkeuring gegeeven was op dartien Billen: een wegens het invoeren van een Hoofdgeld, om een Subsidie aan zyne Majesteit te vergunnen: een tot het van meerder kracht doen zyn van een voorgaande tot uitrooijing van Torys en Roovers: een tot voorkoming van frivole Processen: een tegens heimelyke Hypotheeken: een tot het oprechten en onderhouden van Lantaarns in de Staaten en Voorsteden van de Stad Dublin, en de rest particuliere. 1698 *January.*

SWITSERLAND. Vreugdetekenen over de Vrede aangerecht.

DEN Heer Valkenier, Extraordinaris Afgezant van haare Hoog-Mogenden, de Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden, tracteerde op den 19den. November wegens de geslootene Vrede met Vrankryk de geheele Regeering van de Stad Zurich, bestaande in twee honderd persoonen, benevens de Professooren en Predikanten, onder het dikwils lossen van acht stukken kanon, en het geluid van trompetten en andere musicaale instrumenten; tot vermeerdering van welke vreugd ook een Illuminatie op een vyf kantig Pedestal van acht voet hoog gezien wierd, staande op elken hoek een Lantaarn van vier voeten, welke de vyf Mogendheden (Duitschland, Engeland, Vrankryk, Spanjen, en de Vereenigde Nederlanden) beteekenden, en in het midden een Lantaarn van vyf voeten hoog op een Pyramide, correspondeerende van vyf zyden op de vyf onderste Lantaarns, altemaal voorzien met hunne byzondere Zinnebeelden en Devysen. De bovenste Lantaarn had op haare vyf zyden ten eersten het Beeld des Vredes, welkers Hoofd met Laurier was omvlochten, staande daar boven op een Onrust in zyn balance, in de rechter Hand een Vrede-Palm, onder den linker Arm een Hoorn van Overvloed, ter zyde een vliegende Duif met een Olyftak, onder de voeten vertrappende de Oorlogs-Wapenen. Noch lager zag men in het midden het Wapen van Sweden met de Woorden, MEDIANTE ME, *Door myn Bemiddeling*, en daar rondom de Wapenen van de verhaalde Machten met dit Onderschrift, PACEM TE AMPLECTIMUR OMNES, *U, Vrede, ombelzen wy allen.* Ten tweeden. Twee Armen uit de Wolken, houdende t'samen Olyf- en Palmtakken met een Swaard, en onder een rond gekromde Slang, met een klaar straalende glans in het midden,

1698 en daar onder, SIT PAX PERPETUA, *De Vrede duure eeuwig.*
January. Ten derden: Het Woord JEHOVA in 't Hebreeus in zyne Stralen, omcingelt met Wolken, boven vol Cherubim en onder vol Engelen, met het Devys, DIVINA IRRADIANTE GRATIA, *Door Bestraaling van de Goddelyke Genade.* Ten vierden: Twee Vredens-Beelden, malkander de rechterhand gevende, in de linkerhand elk een Palmtak, en van boven door twee Engelen gekroond: onder stonden de Statuen van de Waarheid en Gerechtigheid met het Devys, BEATI SUNT PACIFICI, *Zalig zyn de Vredemaakers*: en aan de vyf zyden zag men onder een Olyfboom zes Vrouwen elk met een byzonder Instrument van Muzyk danssen: daar onder stond, JUBILA PACIS, *Vredens Vrolykheden.* De vyf onderste Lantaarns waren ruitsgewys vierkant; hebbende, die de Republyk van den Staat beteekende, ten eersten de Generaliteits Leeuw in 't midden van de Wapens der zeven Provincien, daar boven, VIVAT S. P. Q. BATAVUS, *Lang leeve de Batavische Staat en Volk*: daar onder, CONCORDIA RES PARVAE CRESCUNT, *Eendracht maakt macht.* Noch laager zag men Mars, en daar benevens een Beeld, stortende Geld uit een Schotel, en daar onder, MIHI TUTELAE, ALIIS AUXILIO, *Tot myne Bescherming en Hulp van anderen.* Ten twede zes vliegende Engelen in 't rond, daar boven, IN TERRA PAX, *Vrede op Aarde*: Onder een Leeuw, rustende met zyn hooft in de schoot des Vredes, met het Devys, IN SINU PACIS PINGUESCIT LEO, *De Leeuw werd in de schoot der Vrede vet.* Ten derden, een Zee met vier a vyf Schepen, alle zonder Kanon en voerende Prince Vlaggen, daar onder Neptunus met zyne Ornamenten en drie Tritons: boven, MARE LIBERUM, *Vrye Zee*; en onder, DITAT & ORNAT, *Zy verrykt en verciert.* Ten vierden, een Generaliteits Leeuw, presenteerende aan een geharnasten Switser een Krans van Olyf- en Palmtakken, en daar in, INCLUSIO, *Insluiting*: Boven twee Handen uit de Wolken, elk een brandend Hert houdende, met de Superscriptie, PRO LIBERTATE, *Voor de Vryheid*; en onder, SIC COEANT ANIMIS FONTES AC OSTIA RHENI, *Dat de Fonteinen en Oevers des Rhyns zo van harten t'samenvloeijen.* Op de Lantaarn van Duitschland stond boven rontom op de vier zyden, CAESAREM & IMPE-

RIUM

RIJUM PAX & CONCORDIA JUNGUNT, *Vrede en Eendracht voegen den Keizer en 't Ryk by een.* Op d'eerste zyde zag men des Keizers en Ryks Adelaar met alle de Ornamenten, en daar onder, HUJUS SUB AUSPICIIS, *Onder dezes Geleide.* Ten tweeden, een Keurvorstelyke Kroon met Scepter en Swaart, en daar onder een Ryks-Marschal met den Ryks-Staf en Sleutel en een Bulle, daar aan negen Zegels hingen: hier naast stond Mars in zyn volle Harnas met deze Woorden daar onder, SUFFRAGIIS & ARMIS, *Door Stemmen en Wapenen.* Ten derden, een Vorstelyke Kroon, daar onder Minerva en de Sterkte, met het Devys, CONSILIO & ROBORE, *Door Raad en Kracht.* Ten vierden, Stokken en Bylen t'samen gebonden, de Ryks-Steden beteekenende, daar onder Ceres en Ars Polemica met alderhande Mathemathische Instrumenten, en het Devys, OPE & OPERA, *Door Hulp en Werk.* De Lantaarn van Engeland had ten eersten een Schaap, een Oye, en een Arm met de Knods van Hercules naast malkanderen, waar boven stond, PATIENTIA, PRUDENTIA, FORTITUDINE, *Door Gedult, Voorzichtigheid, en Dapperheid.* Daar na quam onder een Oranjeboom de Koning van Engeland, op een Triumphwaagen gezeeten, en voerende met een slyve toom een Leeuw, een Eenhoorn, en een Griffioen, met dit Onderschrift, WILHELMUS MAGNUS CUNCTANDO RESTITUIT REM, *Willem de Groote heeft met Wachten de Zaaka hersteld.* Ten tweeden, de Wapens van Engeland, Schotland en Yrland in een Krans van Oranje-telgen, de Faam met een Trompet met Lelien uitgalmende, CONGRATULOR, *Ik wensch Geluk*: Boven, PRAEMIA PACIS, *Belooningen der Vrede*: En onder, MAGNA BRITANNIA VIRTUTE VINDICATA, HYBERNIA ARMIS REDACTA, *Groot-Brittannien door Deugt gered, en Yrland door Wapenen herwonnen.* Ten derden, het Oranje-Wapen: daar boven, JE MAINTIENDRAY, *Ik zal beschermen*: Onder een Arm, met Oranje-Takken omwonden, die op een Autaar, en d'andere door een Venster in een Huis, met het Devys daar onder, PRO ARIS & FOCIS, *Voor Godtsdienst en Eigendom.* En ten vierden, een Zee tusschen twee Stranden, op de eene zyde drie Herten, op d'andere een Hert, t'samen met 's Konings Ordre omtrokken, hebbende boven tot zyn Devys, UNIUS DUCTU, *Door*

1698 Januar.

1698 January. *eens Bestier*: En onder, NEC QUOD REX JUNGIT DIVIDIT OCEANUS, *Het geen de Koning vereenigt, scheid de Zee niet.* De Lantaarn van Vrankryk beeldde ten eersten uit een Zonne met hairlokken om 't gezicht, daar onder een dikke Wolk, ter rechterhand een Woud in brand en ter linker een Woud in fleur, boven, URIT & EXHILARAT, *'t Brand en verheugt*: Onder, NUBILA BELLI PAX SERENAT, *Door Vrede klaart des Oorlogs Nevel op.* Ten tweeden, een Haan in een Velt met Lelien, kraeijende PAX, PAX, *Vrede, Vrede*: Hooger, AUGURIUM OPTIMUM, *'t Braafste Voorbediedsel*: En onder, PAX OPTIMA RERUM, *De Vrede is 't beste van alle Zaaken.* Ten derden, twee Duellisten; en een Man, daar by staande, die eenige Sleutels van zich werpt, slaande d'andere Hand om hoog: boven stond, NULLA SALUS BELLO, *In Oorlog steekt geen heil*: En onder, PARTA TUERI O QUAM DIFFICILE EST! *O hoe moeijelyk valt het, het verkreegene te beschermen.* Ten vierden, een vluchtende Mars, laatende zyn Casquet, Schilt en Swaard vallen by een omvallenden Boom, mitsgaders een Konst-Beeld met een Boek en Winkelhaak onder een bloeijenden Boom: boven, FUGIAT MARS ARSQUE RESURGAT, *Dat Mars vluchte, en de Konst herleve*: En onder, ARTE VIGENT, QUAE MARTE RIGENT, *Door Konst bloeit, dat door Oorlog quynt.* De Lantaarn van Spanjen vertoonde ten eersten, een dikke Wolk, waar achter een Zonne opquam, met het Devys, POST NUBILA PHOEBUS, *Na de Duisternis Licht.* Daar onder zag men vliegende Vogels, springend Vee en Visschen boven 't water, met het Devys, PAX FACIT OMNIA LAETA, *De Vrede vervrolykt alles.* Ten tweeden, een Arm met Lelien, rykende van boven een Bos Sleutels: een Arm uit de Burgt van Castilien ontfing dezelve: boven, RECUPERATIS AMISSIS, *'t Verlooren wedergekreegen*: Onder, VETERES MIGRATE COLONI, *Verhuist, oude Boeren.* Ten derden, vyf gekroonde naakte Kinders, danssende onder een Wynstok en Vygeboom: boven, HAC HABITARE JUVAT, *Hier lust het te woonen*: En onder, PAX PULCHRA FACIAT ME PROLE PARENTEM, *De Vrede maake my door fraeije Afkomst Vader.* Ten vierden, de Zonne, beschynende de beyde Deelen van den Aardkloot, met de vier Natien van de vier Deelen der Wereld daar onder staande: boven,

ven, SOL MIHI LUCET UBIQUE, *De Zon beschynt my overal*: 1698.
En onder, BENIGNIS UTINAM RADIIS, *Och of 't met goedertierene Straalen waare.* Boven deze Machine woey de Prince Vlagge. De toeloop van Stad en Landvolk was oneindig; weshalven den Heer Valkenier tot derzelver voldoening deze Illuminatien drie nachten liet vertoonen. January.

In den aanvang van de Maand December hielden de gezamentlyke Cantons nu weder hunne gewoonlyke Vergadering te Baden, alwaar alles op een zeer vreedsaame manier wierd verhandeld. Monsr. Amelot, Ambassadeur van Vrankryk, deed by deze gelegentheid op den 5den. der genoemde Maand de volgende Aanspraak, dienende om hen hunne insluiting in de Vrede met Duitschland bekent te maaken. Vergadering der Cantons.

Voortreffelyke Heeren,

U L. zult uit de verklaaringen, welken den Koning in de drie Tractaaten van de Vrede, sub dato den 20sten. September, heeft doen invloeijen, gezien hebben, dat zyne Majesteit zich heeft laaten geleegen leggen om de loffelyke dartien Cantons met der zelver Geassocieerden in de beste forme daar in te sluiten. Tegenwoordig kome ik aan U dezelve blyken van 's Konings toegenegendheid mondeling vernieuwen, met verzekering, dat alle Leden van deze Republyk op dezelve wyze mede ingesloten zyn in de Vrede, welke met den Keizer en 't Ryk op den 30sten. October getroffen en ondertekent is, waar van de Ratificatien eerstdaags uitgegwisselt aan te werden.

Dit groote werk tot rust der Christenheid is hier door tot genoegen van Europa nu eens voltrokken, en veroorzaakt, gelyk het billyk is, zodanigen vreugde, welke niet toelaat, met zulke Vrinden en Bondgenooten des Konings, als U L. zyt, tegenwoordig van andere zaaken te spreeken; zynde het elk een genoeg bekent, met wat grootmoedigheid en vermeerdering van glorie den Koning d'algemeene Rust heeft herstelt en bevestigt; waar aan U L. na ik vast geloove, zekerlyk part en deel zult neemen, te meer, om dat het vergenoegen des Konings by deze conjunctuuren onvolmaakt zoude zyn, indien U L. het zelve met hem niet deelden, en daar by geloofden, dat zyne Majesteit nooit zal aflaten, zo wel in tyde van Vrede als Oorlog, U zyne toegenegendheid en achting voor deze Republyk te toonen. Ik kan ook niet twyffelen, of U L. zult ten vollen gedisponeert zyn om deze goede genegendheid, waar van de continuatie U niet anders als dierbaar moet weezen, na behooren te bejegenen, en

niets

1698 January. niets te verzuimen, 't welk tot conservatie van de zelve zal konnen dienen.

Voor myn particulier vleije ik my, dat U L. wel zal bekent zyn, op wat manier ik my altyd geappliceert hebbe aan het onderhouden van een goede correspondentie, en het bybrengen van alle mogelyke voordeelen; waar by ik U L. verzoeke, te gelooven, dat het my altyd een byzondere vreugde zal zyn, als ik occasie kan hebben om daar meer en meer in te volharden.

Baden, den 5den. December, 1697.

AMELOT.

Monsr. Amelot verzocht ontslaging van zyne Karakter.

Niet lang te vooren had Monsr. Amelot verlof verzocht om weder na Vrankryk te mogen keeren, en de Koning derhalven den Marquis de Puysieux, Lieutenant Generaal zyner Legers, en Gouverneur van Hunningen, genoemd om des zelfs plaats te gaan bekleeden.

TURKYEN. Plechtige Boete wegens het ongeluk der Wapenen aangesteld.

'T VERLIES van den Slag by Senta had zulk een verbaasdheid in het gemoed van den Grooten Heer veroorzaakt, dat hy, om de Godlyke gramschap te stillen, een uitschryving liet doen wegens een plechtige Bededag en Processie, ten einde in het toekomende een beter lot voor zyne wapenen van den Hemel af te bidden. d'Ordonnantie, hier over afgekondigd, heeft iets byzonders, en waar uit men zien kan, dat de Turken noch onder den rang der Barbaaren gesteld moeten worden, welker zeden noch gecivaliseerd, noch verzacht zyn. Ziet hier een Copy van de zelve.

Vast-, Bede-, en Boet-Mandaat.

Van Mahomet Sultan Soliman, Groot Keizer van den opgang tot den nedergang der Zonne, en Navolger in 't Ryk van den Grooten Profeet Mahomet; het welk de gemelde Sultan in de Maand September 1697, wegens de groote Nederlage van Belgrado na Constantinopolen afgezonden heeft.

DE Grooten Heer der Turken erkent de hand Godts over zyne Landen, Onderdaanen, en Koningryken, nademaal de zelve van hunne Vyanden, de Christenen, indiervoege zyn aangegreepen, beangstigd, te water

ter en te lande zo meenigmaal overwonnen, en zulke groote Landen binnen zo een korten tyd verlooren. De oorzaak daar van ontstaat hier uit, dat hy zich al te veel op zyne groote macht, en gemaakte Alliantie tegens den Christen Keizer heeft verlaaten. Om derhalven den toorn van God, en zynen Grooten Profeet Mahomet te stillen, beveelt hy, dat op den eersten Vrydag der Nieuwe Maan, en der vyfde, zesde, en zevende Maand, een iegelyk den gantschen dag zal vasten, en tot dat de Sterren zich aan den Hemel laaten zien, niet eeten of drinken. Insgelyks zullen de Mufti en zyne Bedienden ten gemelden dagen, met zakken aangedaan, met touwen omgord, met nedergeslagene oogen, met verwarde baarden, en met een klagelyk geschrey, eerst op de openbaare straten, en daar na in de Kerken, uitgalmen, JA AAGIB JA ALLAG, ALLAH [O Wonderbaare God, ô God!] Te Mecha zal men de Kist van den Grooten Profeet Mahomet uitneemen, op een verzilverde zetel stellen, en de zelve bewierooken, mitsgaders vyf-en-twintig andere Kisten, waar in de beenderen der geweldig verstorvene Dienaaren, en der Spahys, die in een Veldslag verslagen zyn, leggen; op dat doch hun Profeet zulk een groote nederlaage ter herte neeme, en den toorn des grootsten Godts stillen moge. Dit zal men alle Vrydagen verrichten; en wanneer de gemelde Kisten op 't wyde veld uitgezet zyn, zullen alle Pelgrims en Inwoonders, als mede de Vreemdelingen van alle Karavanen, zevenmaal daar om gaan weenen en schreijen, en op geene instrumenten blaazen; maar alles zal een gehuil en geschrei zyn: doch op den laatsten dag der Vasten zal de Processie twintig mylen wegs verre gaan, en aldus gehouden worden. 1698 January.

1. Zal een Kist met doodsbeenderen, gebrookene sabels, gebondene handroers, gekneusde pylkokers, &c. van 6000 Persoonen, met zakken en koorden omgord, barvoets, en zonder tulband op, gedraagen werden.

2. Zullen 3000 Musulmannen, met bloed en assche besprengd, en met klagen, huilen, en schreijen, heenen gaan, en hunne kleederen verscheuren.

3. Zullen 6000 Persoonen, half naakt, hunne oxelen en borst zodanig met doornen geesselen, dat het bloed op de aarde stroomt, en zich niet mogen afdroogen.

4. Zullen 3000 Spahys zonder tulband, met hangende spitse baarden, de Kist des Profeets in 't midden dezer Processie draagen, en 300 Bassas met bloote sabels daar om heen gaan; en ingevalle iemand zoude bestaan de gemelde Kist met opene oogen aan te zien, den zelven aanstondts nederhouwen, en zyn ligchaam voor de honden werpen.

5. Alle myl wegs zal men een Christen Slaaf en een Jood neerhouwen, en alzo in zyn bloed leggende, laaten sterven.

6. Dartig Bassas uit de Provincien zullen zonder purper, met hunne tulbanden van swart linnen en maar enkel doek, alvoorens in Jooden

1698 January. en Ezelsbloed gedoopt, verschynen; en yder van de zelven zal de eene hand op zynen rug gebonden, en geen sabel hebben, maar aan deszelfs plaats zal een Kameelsstaart vast gemaakt zyn, die tot op den grond neerhangt, en den drek na zich sleept.

7. Zullen 3000 Janitsaren, zonder eenig geweer of wapen, met rysjes in de hand, volgen. De gemelde rysjes zullen zy langs de grond na zich sleepen, en roepen ALLA BIZE RAHMET EILE, [God, betoon ons Uwe barmhertigheid!]

8. Zal een Kist vol van Asperen Munt volgen, en dezelve op de aarde gestrooid werden; doch de armen zullen die voor 't einde der Processie niet mogen opraapen, op peene van gespitst te worden.

9. Eindelyk zal de meenigte des volks het hek sluiten; maar in 't midden dezes volks zullen 100 Turksche Santoni, of Kluizenaars, met messen hunne armen, borsten, en aangezichten kerven, dat het bloed op de aarde druipe, en dezelve nat maake. Yder myl wegs zullen zy de handen opheffen, en den vloek of wraake over de Christenen uitschreeuwen: ALLAH JEKFA JA ALLAH, ERRAHMAN [Genoeg God, ô Gy barmhertige God.]

Wegens dezen rampzaligen Slag van Senta kwam omtrent het begin van de Maand November het volgende Verhaal, uit den mond van de Turksche Generaals en andere Officieren, nu weder te rug gekomen, opgesteld, en behelzende noch eenige andere byzonderheden als die in de Relaazen der Christenen, in het (a) voorgaande Deel te vinden, zyn aangemerkt, aan het Hof te Adrianopolen.

(a) Zien pag. 233.

Omstandig Relaas wegens den Slag, voorgevallen by Senta tusschen het Turksch en Keizerlyk Leger op den 11den. September 1697. opgesteld uit den mond der Ottomannische Generaalspersoonen en andere Officieren, na hunne wederkomst aan het Hof te Adrianopolen.

NA het veroveren van Titul, begonden de Turken de Rivier de Theys te passeeren, met voorneemen om naar Peterwaradyn te gaan. Deze Optocht geschiedde den eersten September. d'Armée raakte met weinige resistentie over de Brug Filona. Den 2den. bleef den Grooten Heer stil leggen, om tyd tot het transport van de Bagazie te geeven. Den 3den. trok zyn Majesteit tot aan Kobila voort; hoorde aldaar, dat de Vyanden van Segedin opgebrooken, en tot op vyf mylen na genadert waren; en beval, d'Avantguarde te rug te doen keeren, gelyk geschiedde, en het Leger te begraaven. Den 4den. verstond men, dat de Duitsers dichter

op

op ons Leger afquamen, en tot op twee mylen na by der hand waren. 1698
Derhalven vergroef men 't Campement met diepe grachten. Den 5den. *January.*
bleef men stil leggen. Den 6den. marcheerde den Prince van Savoyen na de Brug te Peterwaradyn, zonder dat de Turken konden goedvinden, hem t'attaqueeren; maar zy lieten hem met 30000 Paarden observeeren door Missirli Oglii, welke by mangel van Infantery en Kanon de courage niet had van hem op het lyfte vallen. Den 7den. bespeurden d'Ottomannen, dat de Keizerlyken post voor Peterwaradyn genomen hadden; trokken op den weg van de Vyanden af, om Segedin te beleegeren; en deeden ten dien einde den eigensten dag een Marsch van vyf uuren. Wanneer zy in het Campement gekomen waren, gaf den Vizir aan eenige Bassaas ordre, Senta aan den Theys te vermeesteren; gelyk des anderendaags na eenige uuren tegenweer met verlies van ruim 300 Turken geschiedde. Den 8sten. deed den Grooten Heer een Marsch van acht uuren, passeerde een andere Brug, en ging voor de verbrande Plaats Senta campeeren. Zyn Majesteit brak den 9den. weder op, met voorneemen om de Sterkte Segedin te doen berennen: maar naauwlyks had men twee uuren wegs afgelegt, of de Marsch wierd gecontramandeerd, met het Leger te rug naar Senta gekeerd, en het onder die Plaats begraaven. Toen belaste men door een publique uitroeping aan ieder een, de Slaven, by hem bekomen (de Vrouwen en Kinderen uitgezondert) ter verordonneerde plaatse te brengen, om door Beuls handen onthalst te werden; onder voorgeeven, dat de Gevangens van Senta Struikroovers waren. Omtrent seventig Persoonen wierden te voorschyn gebracht, onthalst, en aan der zelver Meesters voor yder hooft twaalf Leeuwendaalders betaald. Den 10den. keerde den Grooten Heer over een Brug, dien men nieuwlyks geslaagen had, met een gedeelte der Bagazie over de Theys, en liet de Militie in het Leger, 't geen sterk was, blyven. Den 11den. begonden de Particulieren zig over de Brug te retireeren. Den kleinen Ziafer Bassa, Gouverneur van Romelia, wierd met 500 Paarden gecommandeerd, om het Vyandlyk Leger t'observeeren; doch door d'Avantguarde gerescontreerd, omringd, en met meest al zyn Volk gevangen genomen. Den Vizir bequam hier van door eenige Vluchtelingen kennis, gelyk mede verzeekering, dat 5 a 6000 Duitsers sterk op het Leger afzakten; deed derhalven aanstonds een veel kleinder Retrenchement maaken, en de groote Trencheën voor het Leger ontruimen; en ordonneerde ter zelve tyd aan twee Compagnien Janitsaaren, de Brug te passeren: zonder dat men konde penetreeren, met hoedanigen oogmerk. De Janitsaren, aan de Brug gekomen, vonden een groote meenigte van Menschen, en zeiden, dat, indien zy zich niet spoeyden, de Vyanden hen wel haast zouden doen overtrekken. Dit verwekte zodanigen confusie, dat door den drang ruim 400 Menschen, met een gelyk getal Paarden, in de Rivier gesmeeten wierden, en meest alle verdronken. Zulks ter ooren van den Primo Vizir gekomen, heeft hy aanstondts geordonneert, dat de Passazie bezet

1698 zou werden, en aan ieder verbooden, over te gaan, voor dat d'Ammunitie- en Provizie-Wagens zouden gepasseert wezen; want hy geloofde, tydts genoeg te hebben, om het geheele Leger voor d'aankomst der Duitsers over de Brug te krygen: maar naauwlyks was het drie uuren na den middag geworden, of de Keizerschen verscheenen in een Linie op de rechter zyde aan de buitenste Trencheën, welken de Turken verlieten, zig in de nieuwgemaakte retireerende. Hier begon het gevecht eerst met kanon en musquettery van wederzyden ruim een uur lang. De Christenen avanceerden zacht tot aan de Trencheën, welken zy forceerden, en waar door zy tot in het Ottomannische Leger doordrongen. Tot aan den avond duurde de Bataille met omkoming van meest alle de Turksche Generaals en Officiers, hier onder gespecificeerd. Toen begonden de gemeene Soldaaten na de Brug te vluchten: maar by ongeluk kwam de zelve te breeken: en dit gaf gelegentheid tot het verdrinken, doodslaan, en gevangen neemen van duizenden van Menschen. Eenigen willen verzekeren, dat den Primo Vizir gequetst geworden, en het vluchten der Janitsaaren willende beletten, door hen vermoort zoude zyn. Even voor dit ongeval zond den Grooten Heer verscheidene Persoonen na de Brug, om van de waare geschaapenheid der zaaken onderrecht te werden, doch deze keerden, zo dra zy verstonden dat het Leger totalitet geslagen was, te rug, en raporteerden, dat by Bek 10000 Soldaaten passeerden, om zyn Majesteit het vluchten te beletten. Zulks verwekte zo grooten schrik, dat den Grooten Heer met al zyn Gevolg te paard steeg; zonder de minste nood het gantsche Leger met alle de Tenten, Provizie en Ammunitie verliet; en na Temiswar vluchtte. De Marsch duurde omtrent vier-en-twintig uuren, en hield niet op voor dat zyn Majesteit ter dier Plaatse aangekomen was.

January. ——

Nette Lyst van het Turksche Verlies in de Bataille by Santa.

Den Primo Vizir, Elmas Memed Bassa.
Missirli Oglu, Ibrahim Bassa, Gouverneur van Anatolia.
Ziafer Bassa, Gouverneur van Temiswar.
Ziafer Bassa de kleine, Gouverneur van Romelia.
Fassi Bassa, Gouverneur van Adena.
Ibrahim Bassa, Gouverneur van Diarbekir.
Machmud Bassa, Aga van de Janitsaren, met den Kiaia, Bey, en Saggarzibassi.
11 Bassaas van de tweede Ordre.
54 Sorbassies, of Capiteins van de Janitsaren.
Den Tobzibassi, Generaal van d'Artillery, met alle des zelfs Officiers.
Den Zebegibassi, of Mareschal van het Leger.
Omtrent 30000 Soldaaten, met 83 Stukken Kanon, benevens een groot getal Wagens, Hoornbeesten en Schapen.

Onder-

Onderwegen heeft Mustapha Bassa het Primo Vizirschap gerefuseert. Die Digniteit is naderhand aan Amzi Onglu Hussaim Bassa, Gouverneur van Belgrado, die den Zultan op den weg naar Temiswar quam ontmoeten, gegeeven; en dezelve heeft, te Belgrado gekeert, den Caimacam van Constantinopolen tot Aga der Janitsaren gemaakt. 1698 January.

Turksch Leger door de Muskoviters geslagen.

De Muskoviters gaven niet lang daar na nieuwe redenen aan den Groooten Heer om zyne gebeden te verdubbelen. De Turken en Tartaaren, bedienende zich van het afweezen der Kzaarsche Armée, en hebbende een Leger van over de dartig duizend man, onder het gebied van den Seraskier Bassa, hadden in de Maand September het beleg voor Towan geslagen, 't geen ze veertien dagen lang met groote hevigheid beschooten. De Belegerden sloegen verscheidene stormen af, met zulk een verlies aan de kant der Ongeloovigen, dat zy genoodzaakt wierden het beleg op te breeken. Midlerwyl hadden zy ook de Stad Chisi-Kermen aangetast, en vier achtervolgende dagen, doch even vruchteloos, beschooten. 't Muskovisch Leger ondertusschen wegens deze onderneemingen verwittigd, begaf zich in allerhaast derwaaats, om 'er zich tegen te stellen. Zy ontmoetten de Vyanden op het Eiland van Towan, en vielen hen van d'eene kant met alle geweld op 't lyf, terwyl het Garnisoen der Stad hen van d'andere kant aantastte. Na eenige wederstand namen de Turken de vlucht: maar de moeijelykheid van den weg hen wederhoudende, hakten 'er de Muskoviters weinig minder als zeven duizend af ter neder, daar zich omtrent vier duizend en zes honders Janitsers onder bevonden.

DUITSCHLAND. Uitvaart der Koningin Eleonora van Polen.

NA dat het Keizerlyk Hof de rouw over de dood der Koningin Eleonora van Polen, daar wy op het eind van het (a) voorgaande Deel af hebben gesproken, had aangenomen, en geordonneerd een *Castrum Doloris* in de Hofkerk der Augustynen op te rechten, om d'exequien, of uitvaart, te houden, wierd het Lyk den 22sten. December, 's avondts, uit het Keizerlyk Paleis derwaarts gevoerd, en verder in processie tot aan de Begraafplaats van het doorluchtig Huis in de Kerk der Kapucynen gebracht, onder het luiden van alle de Stadtsklokken, die men de twee voorige dagen op den middag ook een geheel uur had getrokken. Om de

(a) Zie pag. 371.

1698 January. wanorder, welke de talryke toevloeijing van volk zou hebben konnen veroorzaaken, voor te komen, stond de Soldatesque van de Stadtswacht met trommels, die, met swart laken behangen, een dot geleid gaven, op de straaten van de doortocht en aan de Kerken geschaard. Voor afkwam het Hospitaal, en vervolgens de geheele Geestelykheid van de Stad en Burgten, altemaal met waskaarsen in de hand: toen de Raaden en Magistraaten van de Stad: achter die d'Officiers van de Hoven: wyders den Adel: de Keizerlyke Muzyk: de Kamerlingen, Ministers, en Ridders van het Gulde Vlies, alle met brandende waskaarsen: het Capittel van S. Steven; zes Prelaaten, Kapellaanen van het Hof; en de Prins en Bisschop der (b) Stad met twee andere Prelaaten, altemaal in Pontificaale kleederen: het Koninglyk Lyk, door vier-en-twintig Ridders van de Goude Sleutel gedraagen. De Baar was met swart laken bedekt; aan 't hoofdeinde de Koninglyke Kroon op een kussen, mede van swart laken; en wat laager d'Aartshertoglyke gelegt. Achter het Lyk volgden d'Opper-Hofmeesters van den Keizer en d'overleedene Koninginne-Weduwe, de Prins en Graaf van Dietrichstein: thans den Hertog van Lotharingen: de Prinsen van Lotharingen: den Aertshertog Karel: de Roomsch-Koning: de vier Aartshertoginnen, gevolgd door de Staatjuffers der Keizerin en d'overleedene Koningin, benevens meer andere Dames van de Stad: wordende wyders alles met een Compagnie Soldaaten beslooten. De staatsie was, hoewel bedroefd, zeer prachtig, door het groot getal van toortsen en andere lichten. Op deze manier in der Kapucynen Kerk gekomen, wierd het Lyk in de Grafstede gezet; en keerden de Roomsch-Koning, den Aertshertog, d'Aertshertoginnen, den Hertog en Prinsen van Lotharingen na het eindigen van de plechtigheid in hunne Rouwkarossen weder na het Keizerlyk Paleis.

(b) Weenen.

Protestantsche Plenipotentiarissen weigeren de Vrede te tekenen. Toen het Vredestractaat tusschen den Keizer, het Ryk, en Vrankryk geslooten wierd, weigerden de Protestantsche Plenipotentiarissen het zelve te tekenen, ter oorzaak van het vierde Artykel, daar de Protestantsche Religie in belangd was. Ziet hier (hoewel wel wat laat, doch ons niet eer toegekomen) 't geen hier over aan den Heer Mediateur ter hand wierd gesteld.

De-

1698 January.

Declaratie der Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Keurvorsten, Vorsten, en Stenden des Ryks van d'Augsburgsche Confessie, wegens het vierde Artykel van het Vredestractaat tusschen den Keizer, het Ryk, en den Koning van Vrankryk.

ZO haast als haare Excellentien, de Heeren Ambassadeurs zyner Kyzerlyke Majesteit, op den 29sten. October, eer de Vrede getekend en gesloten wierd, voorgeslagen hadden, gelyk zy ook den voorgaanden dag al hadden gedaan, dat haare Excellentien, de Heeren Ambassadeurs van Vrankryk, als een absolute conditie begeerden, dat men in het vierde Artykel der Vrede, waar by de restitutien geregeld worden, zou insereeren de volgende Clausule, *dat de Roomsch-Katholyke Godtsdienst in de wedergegeevene Plaatsen zou blyven in den staat, daar ze tegenwoordig in was*, hoewel dit Artykel menigmaalen geleezen en herleezen, en eindelyk van wederzyde goedgekeurd was: zyn d'Ambassadeurs en Plenipotentiarissen der Keurvorsten, Vorsten, en Stenden des Ryks, van d'Augsburgsche Confessie, hier tegenwoordig, te samen vergaderd zynde, na de zaak naauwkeurig overwoogen en geëxamineerd te hebben, eendrachtiglyk overeen gekomen, dat de gemelde Clausule t'eenemaal strydig is:

I. Tegens de Grondwetten des Ryks, te weeten, zo wat belangt de Religionsvrede van den Jaare 1555. waar in overeen gekomen wierd, *dat de Medegenooten der Augsburgsche Confessie gelaaten zouden worden in de vreedsaame bezitting der Geestelyke Goederen en Inkomsten, welke hen toebehoorden, en dat men hen daar over niet en zou moeijen*, als voornaamentlyk ten opzichte der Westfaalsche Vrede, welke aangemerkt moet worden als de grondvest en het fondement van het tegenwoordig Tractaat; luidende de woorden van de gemelde Vrede uitdrukkelyk, *dat het een en eenigste fondement der restitutie, en executie, die daar op moet volgen, noopende de Geestelyke zaaken, moet geschieden voor den Jaare 1624. en respectivelyk in de Palts voor de beroerte van Bohemen, tot dat de Religionsverschillen in der minne zyn bygelegt.*

II. Tegens de Capitulatien van den Keizer en den Koning der Romeinen, in de welken de sluiting van de Religions-, mitsgaders de Westfaalsche Vrede die daar op gevolgd is, solemneelyk is bekrachtigd.

III. Tegens d'Instructie, gegeeven aan de Gedeputeerden des Ryks tot de tegenwoordige Vredestractaaten, welke aan d'eenen en d'anderen, zo Katholyken als Evangelischen, voorschryft de manier hoedanig zy zich moeten draagen. En dewyl de zelve Instructie door zyne Keizerlyke Majesteit bekrachtigd is, verbind zy insgelyks ten dien opzichte d'Ambassade van zyne gemelde Majesteit, d'Inhoud van deze Instructie is. *Dat alle zaaken, zo de Geestelyke als de politique, welke veranderd zullen weezen,*

1698. *zen, op wat wyze het ook moge zyn, hersteld moeten worden in hunnen*
January. *eersten staat, op den voet van 't geen door de Westfaalsche Vrede geregeld is.*

IV. Ten anderen is deze Causule ook strydig tegens de particuliere Instructie, welke de Gedeputeerden der Augsburgsche Confessie van het Evangelische Ligchaam hadden ontfangen.

V. Tegens de particuliere orders van hunne Meesters, strekkende hier in tot het zelve oogmerk.

VI. Tegens de Guarantie van de Westfaalsche Vrede, daar den Allerchristelykste Koning zich mee belaadde.

VII. Tegens de Præliminaria van deze Vrede, welke het fondement zyn geweest der Tractaaten die daar op zyn gevolgd.

VIII. Tegens het Ontwerp en de Declaratie, welke haare Excellentien, de Heeren Ambassadeurs van Vrankryk, op den 20sten. July en 1sten. September overleverden, waar in op geenerley wyze gewag word gemaakt van een zo gevaarlyke verandering in het Westfaalsche Vredestractaat. En wanneer de gemelde Ambassade, eenige dagen voor dat de Vrede getekend was, de keur aan de Keizerlyke Ambassade had gegeeven van dat Ontwerp en die Declaratie ter zaake van de Vrede te tekenen, blykt het uit die twee Stukken, zodanig als ze opgesteld zyn, en het heeft naderhand ook noch gebleeken, dat den Allerchristelykste Koning toen ter tyd noch gantsch geen order had gegeeven wegens 't geen de gezeide Clausule belangt

IX. Deze Clausule is ook noch strydig tegens het voorgaande Artykel der Ryswyksche Vrede, volgens het welk de Westfaalsche en Nimweegsche Vrede aangemerkt worden als de grondvest en het fondement der tegenwoordige Vrede; en gelyk 'er bygevoegd is: *Immediaatelyk na d'uitwisseling der Ratificatien zullen de gemelde Vredestractaaten t'eenemaal ten opzichte van het Geestelyke en Wereldlyke geëxecuteerd, en in het toekomende onverbreekelyk onderhouden worden*: want wat belangt de Causule, die daar by gevoegd is, *'t en ware voor zo verre daar uitdrukkelyk door het tegenwoordig Tractaat aan gederogeerd zal werden*: is het zeker, dat ze niet verstaan kan worden dan alleenlyk wegens het Tydelyke, en op geenerley wyze wegens het Geestelyke, gelyk baarblykelyk afgemeeten kan werden uit de alreedts geallegeerde plaats, en verscheidene anderen van het Tractaat der Nimweegsche Vrede: want in het zelve wierd vast gesteld, en voornaamentlyk in het vyfde Artykel, aan de negende Paragraphe, van het Osnabrugsche Vredestractaat, *dat die van d'Augsburgsche Confessie voortaan op geenerley wyze, hoe het ook zou mogen weezen, gemoeid zouden worden ten opzichte der bezitting van de Kerkelyke goederen, welken zy hadden gehad, of wedergekreegen; maar dat zy voor altyd bevryd zouden weezen van alle vervolging van recht en daadelykheid, ter tyd toe dat de Religionsgeschillen afgedaan waren.*

X. Deze Causule, welke alreedts verscheidene maalen geallegeerd is, is

is ook noch strydig tegens de separaate Artykels der Tractaaten, gepasseerd met den Koning van Groot Britanje en de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Provincien; by de welken het aan de vryheid van zyne Keizerlyke Majesteit en het Ryk gelaaten is, de Vrede ter bestemde tyd te sluiten op de conditien, welke gestipuleerd waren in het Ontwerp en de Declaratie van Vrankryk, daar alreedts gewag af is gemaakt. 1698 January.

XI. Zodanig een Clausule geeft ten anderen al te grooten krak aan de eenigheid, en den band van eendracht, die 'er onder de Standen des Ryks is.

XII. En dewyl d'Ambassade zyner Keizerlyke Majesteit geweigerd heeft acht te geeven op d'algemeene vertooning der Evangelischen, betreffende alleenlyk d'executie van het darde Artykel der Vrede in het Ryk, om die reden, dat de gemelde executie in het Ryk Vrankryk gantsch niet en betreft, maar alleenlyk den Keizer en het Ryk:

XIII. Gelyk ook noch d'Ambassade van Vrankryk niet alleenlyk heeft geweigerd acht te geeven op de particuliere vertooningen van eenige Evangelischen, door de welken zy wilden voorzien in de herstelling hunner Religie in de Provincien, die aan het Roomsche Ryk gerestitueerd moesten worden, aanmerkende deze vertooningen als onnoodig, gelyk als den Allerchristelykste Koning niet betreffende, en alreedts begreepen zynde onder d'algemeene dispositie van het darde Artykel; maar dat ze daarenboven ook een generaale vertooning der Evangelischen, door de welke zy in de behoudenis der Evangelische Religie in de Stad Straatsburg, en der Elsas, op den voet der Westfaalsche Vrede voorzien wilden, heeft verworpen: Ziet men niet, om wat reden d'Ambassade van Vrankryk kan pretendeeren, dat men haar deze Clausule behoort toe te staan, en hoe de Keizerlyke Ambassade de zelve kan toestaan; hoe 'er een zo strydige verandering tegens de gemelde Vrede in de Landen des Ryks, wat betreft de Geestelyke zaaken, kan geschieden.

XIV. Eindelyk, de gemelde Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, hier tegenwoordig, hebben hunne toestemming niet konnen geeven tot de zo dikwils geciteerde Clausule, tegens d'orders die zy hebben, en tegens hun gemoed, zonder een merkelyk nadeel toe te brengen en aan hunne Meesters, en aan alle d'anderen die het met de Westfaalsche Vrede houden, en zich ingewikkeld hebben om ze te handhaaven; voornaamentlyk bemerkt hebbende in het leezen van het Ryswyksche Vredestractaat, na dat het getekend is, dat men niet alleenlyk in dit Artykel, maar op verscheidene andere plaatsen, zekere zaaken buiten hun weeten heeft geinsereerd, en ter zelve tyd andere, hoewel alreedts toegestaan, vergeeten, welke d'Evangelischen niet weinig betreffen, en waar af aan de Standen des Ryks raport gedaan zal worden.

XV. En hoewel tot een expedient voorgeslagen is, dat d'Evangelischen het Vredestractaat zouden tekenen, onder die hoop, dat deze zaak bygelegt zal worden; zyn 'er echter maar drie geweest, die het gedaan

1698 hebben, hebbende daar byzondere redenen toegehad: maar d'andere Ambassadeurs en Plenipotentiarissen hebben het niet konnen doen, ter oorzaak, gelyk alreedts gezegt is, dat hunne Instructien hen expresselyk het tegendeel bevalen, dewyl het een verandering van staat ten opzichte der Geestelyke zaaken in de Landen des Ryks betrefte. En zy hebben geloofd het zo veel te beter te konnen doen, dewyl d'Ambassade van Vrankryk zich geduurende den loop der Vredehandelingen zeer dikwils daar op geëxcuseerd heeft, dat ze d'ordres van zyne Allerchristelykste Majesteit op zaaken van veel minder gevolg niet en had.

January.

XVI. Derhalven, na 'er rypelyk op gedacht te hebben, heeft men geresolveerd een ander expedient te neemen, 't welk is de tekening van het Tractaat tot zo lang uit te stellen, dat onze Meesters van alle dingen geinformeerd zyn, en zich alhier, of te Regensburg ten tyde der Ratificatie, over deze zaak konnen verklaaren.

Nu, op dat in een zo tedere en zo gewichtige zaak onze redenen in d'Acten der tegenwoordige Negotiatie nu en in het toekomende mogen blyken, verzoeken d'ondergeschreevene Ambassadeurs en Plenipotentiarissen instantelyk aan haare Excellentien, de Heeren Ambassadeurs-Mediateurs, dat zy deze Vertooning in hun Protocol insereeren, en hen Acte geeven hoe ze gepresenteerd is. Zy protesteeren ook, dat hunne Meesters met geen minder yver tot de Vrede geporteerd zyn, als d'andere Vorsten en Stenden des Ryks; en dat zy met groote droefheid zien, dat zy ze in hunnen naam niet en konnen tekenen, ter oorzaak van een swaarigheid welke zy geensins voorzien hadden.

d'Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, hier tegenwoordig, hebben de tegenwoordige Declaratie getekend, en 'er hunne zegels bygesteld, uit den naam van de Keurvorsten, Vorsten, en Stenden des H. Roomschen Rijks van d'Augsburgsche Confessie, welke tot de Vredestractaaten gedeputeerd hebben.

's Gravenhage $\frac{25\ Octob.}{4\ Novemb.}$ 1697.

Uit den naam van den Doorluchtigsten Keurvorst van Saxen.

(L. S) *Christoffel Dietrieg Bose, de Jonge, Ambassadeur.*

Uit den naam van het Palatynsch Hertogdom Tweebruggen.

(*L. S.*) *George Fredrik van Snoilsky.*

Uit den naam van den Doorluchtigsten Hertog van Saxen-Gotha.

(L. S.) *Adolf Cristiaan Aveman, Plenipotentiaris.*

Uit den naam van den Doorluchtigsten Hertog van Brunswyk-Cel.

(L. S.) E. *Klinggraffe, Plenipotentiaris.*

Uit den naam van den Doorluchtigsten Landgraaf van Hessen-Kassel.

(L. S.) *Wilhelm Vultejus, Plenipotentiaris.*

Uit den naam van den Doorluchtigsten Keurvorst van Brandenburg.

(L. S.) *W. van Schmettau, N. B. L. B. van Dankelman, Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris.*

Uit

1698 January.

Uit den naam van den Doorluchtigsten Hertog van Saxen-Koburg.
(L. S.) *Hendrik Richard, L. B. van Hagen, Plenipotentiaris.*
Uit den naam van den Doorluchtigsten Markgraaf van Bareith.
(L. S.) E L B *van Stein.*
Uit den naam van den Doorluchtigsten Hertog van Brunswyk-Wolfenbuttel.
(L. S.) *Johan Wilhelm van Mansberg.*
Uit den naam van het Hertogdom Holstein-Glukstad, in zyn plaats en rang.
(L. S.) *Dethevus Nicolaus van Leeuwenkroon, Plenipotentiaris.*

Extract uit het Protocol der Mediatie, gegeeven op het Hof te Ryswyk den 9den. Novemb. 1697.

O*P huiden is overgeleverd door de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Keurvorsten, Vorsten, en Stenden des H. Roomschen Ryks van d'Augsburgsche Confessie, welke tot de Conferentie van de Vrede hebben gedeputeerd, een schriftelyke Declaratie van den* $\frac{15 \text{ October}}{2 \text{ November}}$. *waar mede zy verklaaren de redenen, die hen in d'onmogelykheid gesteld hebben van het Vredestractaat, den* $\frac{20}{30}$ *October gesloten, te tekenen, ter oorzaak van de volgende Clausule, gevoegd by het vierde Artykel van het gemelde Tractaat:* dat de Roomsch-Katholyke Religie in de wedergegeevene Plaatsen zal blyven in den staat, daar de zelve tegenwoordig in is. *Ik getuig dan, dat dit Geschrift my in de formen ter hand is gesteld.*

Ten oirkonde van het Protocol.

FRISENDORF, *Secretaris der Koninglyke Ambassade en Mediatie.*

Wanneer nu naderhand het Vredestractaat geratificeerd was, tekenden de Protestantsche Plenipotentiarissen zo wel als d'anderen, doch onder protestatie dat de Clausule van het gemelde Artykel in het toekomende niet tot gevolg getrokken zou konnen worden, tegens den inhoud en meening van het Westfaalsche Tractaat: en wierd deze swaarigheid namaals te boven gekomen door eenige verklaaringen, welken de Plenipotentiarissen hier over maakten.

Omtrent het begin der Maand namen eenige Paltsche Troupen bezit van Veldents, Lautrek, en verscheidene andere van de Palts afhangende Plaatsen. Ook overweldigden drie honderd man van dien Keurvorst op den 21sten. de poorten van de Stad

Lutzelstein door den Keurvorst van de Palts in bezit genomen.

1698 January. Stad en het Kasteel van Lutzelstein; en den Officier, die de zelven commandeerde, nam 'er bezit af in den naam zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheid. De Prins van Birkenfelt deed 'er zyn beklag en protestatien over aan het Hof van Vrankryk; pretendeerende, dat dit Vorstendom hem toebehoorde, als maakende een gedeelte der successie van wylen den Hertog van Veldents, waar af hy zich den wettigen erfgenaam noemde. In 't gevolg zullen wy mogelyk zien, hoe het zich wyders met deze zaak heeft toegedraagen.

Dood van den Prins Montecuculi.

Eindelyk: den zevenden den Maand kwam na een langdurige ziekte t'overlyden de Prins Leopold Philips van Montecuculi, Lieut-Veldmaarschalk Generaal, Capitein der Archiers van de Keizerlyke Lyfwacht, en Colonel van een Regiment Kurassiers.

SAXEN. Keurvorst tracht zyn land te bevolken.

DEWYL de Koning van Polen, als Keurvorst van Saxen, bevolen had dat Land zo veel te bevolken, als mogelyk was, en ten dien einde d'afgedankte Soldaaten, die Handwerken kenden, aldaar met 'er woon t'ontfangen, vond zyne Majesteit goed een Reglement dienaangaande, in het volgende Mandaat uitgedrukt, te maaken.

VAn Gods Genade Wy, Frederik Augustus, Koning van Polen; Groot-Hertog van Littauwen; in Russen, Pruissen, Mazovien, Samogiten, Kyovien, Wolhynien, Podolien, Podlachien, Lyfland, Smolensken, Severien en Schernicovien, &c. Hertog van Saxen, Gulich, Cleve en Berg, ook Engern en Westphalen; Aarts-Maarschalk en Keurvorst van het H. Roomsse Ryk; Landgraaf in Thuringen; Markgraaf te Meyssen en in d'Opper- en Neder-Launitz; Burggraaf te Maagdenburg; Gevorste Graaf te Hennenberg; Grave van der Mark, Ravensberg en Barby; Heere van Ravensteyn, &c. laten hier mede aan een iegelyk weten: Nademaal door de goedheid des Alderhoogsten de zo lang gewenschte Vrede tusschen het Heilige Roomsche Ryk en deszelfs Geallieerden met de Kroon Vrankryk nu gevolgt is, en daar door heen en weder een deel der Troupen, die op de been geweest zyn, afgedankt werden; daar onder veele hunne aangeleerde Handwerken, en andere Neeringen, weder by der hand zullen vatten; Hebben wy besloten, op dat onze Landen, en wel byzonder de Steden, des te meer met Inwoonders voorzien mogen werden, de geenen, welke zich in onze voorsz. Landen en Steden met huishouding en andersints ter neder meenen te zetten, en eerlyke Handteeringen

ringen en Neeringen te dryven, niet alleen gewillig op en aan te nemen, maar ook dezelven alle genade, bescherming en behulp te laten ontmoeten; en verklaren ons dienvolgende hier mede, dat, zo dra zich d'een of d'ander in onze Ampten, of by de Stads Overigheid, ten dien einde zal aangeven, den zelven alle bereidwilligheid bewezen, en, wanneer zy effectivelyk gezeten zyn, in de Oorden en Steden, in welke woeste Bouwlanden of Woningen te vinden zyn, aan hun de zodanige, wanneer de voorige Bezitters opentlyk geciteert zyn, en de Goederen aangeslagen (het welk d'Overigheid van yder Oord ex Officio, en zonder invordering van eenige onkosten te doen heeft) zonder zich binnen drie Saxische Termynen aan te geven, of zonder dat iemand iets daar voor geboden heeft, zonder ongeld ingeruimt zullen werden; dat zy ook vier Jaren lang van alle belastingen en giften, contributien, servisen, inquartieringen, en alle andere lasten en beswaringen, hoedanige namen zy mogen hebben, vry en exempt zullen zyn; en inzonderheid degeene, welke vermeinen hunne geleerde Handwerken te dryven, en redelyke Geboorte- en Leen-brieven van dien vertoonen, by de Handwerken, Gildens en Kamers als Meesters op en aangenomen en van de gewoonelyk gebruikte Leer-Jaren zo wel, als kostelyke Meester-Stukken, en andere Onkosten, verschoont, en alleen met vervaardiging van het geringste en de minste kosten vorderend Meester-Stuk, 't geen gemakkelyk weder aan de man te brengen is, belast zullen werden. 1698 January.

Ten Oorkonde hebben wy het met ons aan het einde opgedrukte Cancelery-Zegel bezegelt ende gegeeven te Dresden 24sten. January, 1698.

HAMBURG: Lyk van den Bankboekhouder Johan Aldach op een schrikkelyke wyze gehandeld.

IN de Vergadering der Burgery, omtrent half December gehouden, was besllooten het lyk van eenen Johan Aldach, die, Boekhouder van de Bank geweest, zich niet behoorlyk in zyn ampt had gedraagen, voor het Gerecht te brengen, en te laaten vonnissen; doch zynde zulks noch den 24sten. der gemelde Maand niet geschied, dewyl de Fiscaal voorwendde met d'aanklacht zo spoedig niet klaar te konnen worden, drongen de Heeren Oberalten (te gemoet ziende, dat zy, ingeval zy hun besluit niet deeden uitvoeren, zich swaarlyk aan de Burgery zouden konnen verantwoorden) heel hard, dat men voor de Verzameling der Burgery, tegen den 26sten. vastgesteld, het lyk voor het Gerecht zou ten toon leggen, en laaten oordeelen, op gevaar van een swaare verantwoording aan de Burgery van die het zou verhinderen. Hier op wierd het Neder-Gerecht, volgens het gebruik veertien dagen voor het Kersfeest geslooten; den 25sten. tegens alle gewoonte weder geopend en gespannen. Aan

1698 het zelve onderwierpen zich zo wel de Fiscaal als de Verweerder, na dat de wederzydsche papieren tot 's middags ten twaalf uuren geleezen waren, en baden om een uitspraak, die ook gegeeven wierd. Doch ondertusschen wierd de Brugvoogd na het Catharyne-Kerkhof gezonden, om het lyk te laaten opgraaven, waar mede tot des avonds ten acht uuren wierd gesukkeld; wanneer men aan de Ratelwacht beval het te gaan haalen. Zy bracht het in de kist, omringd van een ongemeene meenigte volks, 't geen een vervaarlyk geschreeuw opheftte, voor het Neder-Gerecht. Als het vonnis uitgesproken zou worden, wierd het deksel van de kist, daar het lyk in lag, vermits de nagels zeer verroest waren, in tweeën geslagen, zulks dat men het zelve kon zien. Men las de sententie, welke luidde, dat, dewyl de crimineel Aangeklaagde aan dievery, bedrog, meineedigheid, en diergelyke, uit alle voorhanden zynde geschriften, en zyne eigene boeken, schuldig bevonden was, het eerbaare Gerecht voor recht achtte, dat alles, wat hy de Bank ontnomen had, uit zyne nagelaatene goederen, bedraagende seventig duizend mark, wedergegeeven, en een dardedeel daar boven toegedaan zou moeten worden, en de rest aan den Fiscaal vervallen, en dat men het lyk ter plaatse, daar alle Misdaadigen begraaven werden, ter aarde zou bestellen. Hier op wierd de kist weder geslooten, en stond nu na de plaats, werwaarts men het lyk verweezen had, gevoerd te worden: doch het gemeene volk begon overluid te schreeuwen, dat het vonnis niet scherp genoeg was, en begeerde, dat het lyk na de Buddelery gebracht zou worden. De Brugvoogd beloofde het, dan alleen op dat hy met het zelve mogt voort geraaken: maar wanneer het volk merkte, dat hy een andere straat, als het begeerd had, wilde inslaan, schoot het na de kist toe, dreef de draagers weg, verjaagde de Ratelwacht, en leefde met het lyk na hun welgevallen. Ruim een uur bleef het meester van de kist; wentelde ze in de straat na de Catharyne-kerk heen en weer; sleepte ze eindelyk voorby het huis van een Man, die mede in de Bank geweest, en in een geldboete verweezen was; braakte allerley lasterlyke taal uit; en zou mogelyk het huis aangetast hebben, indien niet de Naghtwacht, welke men versterkt had, derwaarts toegeschooten

January.

ten was. Deze nam de kist, hoewel t'eenemaal gespolieerd, na zich, om ze ter verordende plaatse te brengen: maar toen zy de straat ten einde geraakte, en d'andere, die recht na het Kerkhof loopt, wilde inslaan, drong het volk op haar aan; jaagde ze tot aan de Tolbrug; smeet hier de kist op de grond, en het deksel in stukken, zo dat men het lyk kon zien leggen; trad, dan den een dan den ander, in de kist; en beging grouwzaame buitenspoorigheden: tot dat sommigen de zelve 't onderste boven keerden, ettelyken daar op gingen staan, en ten laatsten zes uit den hoop haar over de brug in 't water smeeten, laatende het lyk in 't hembd op de straat leggen. Als nu de meenigte noch omtrent een half uur met het zelve allerhande buitenspoorigheden had bedreeven, wierd het des nachts ten elf uuren van gelyken in het water geworpen. Het kwam met het hoofd op een gebroken schots ys te leggen, gelyk ook de kist; welke beiden aldus tot des anderen daags middags ten twaalf uuren leggen bleeven. Ten een uur ordonneerde de Raad aan den Brugvoogd, het lyk weg te brengen, gelyk gehoorzaamd wierd: doch het bleef noch tot des nachts ten een uur achter de Beurs in een klein vaartuig, in het welk het in een geringe kist gelegt, en alzo na het Arme Kerkhof gevoerd wierd.

1698. January.

Wat minder als een maand daar na wierd de volgende Sententie door den Raad tegens den gemelden Johan Aldach geweezen.

Sententie, over den Boekhouder van de Bank, Johan Aldach, in het Opper-Gerecht uitgesproken.

IN de Pynelyke Rechtzaak van den Fiscaal Crimineel, Aanklager ter eene, tegen en ten laste van den afgestorven *Johan Aldach*, Geinquireerde en Pynelyk Aangeklaagde, ter andere, en Capitein *Johan Schultzen* en Consorten, als respective Executeur van den Testamente, Crediteurs en Legatarissen, tusschen beide inkomende, ter derde zyde, kent de E. E. Raad volgens al het vertoonde voorgebrachte, en volgens respective voor heen gepleegde raad met buitenlandse Rechtsgeleerden voor recht: Dat, alhoewel het Crimen de Residuis, ook de aangeklaagde en aangerichte overige Misdaden, als Meineedigheid, Dievery; en Valsheid, bewyslyk mochten wezen, echter, dewyl de gestorve *Johan* Aldach in deszelfs

1698. zelfs leven van geen van deze Misdaden rechtelyk beschuldigt, minder de
January. Krygs-Rechten van hem bevestigt, en hy noch weiniger door een Vonnis en Recht dienaangaande gecondemneert is, en het voortbrengen van het doode Lyk voor het Gerecht zo weinig, als eenige Straffing aan het zelve, naar Rechten stand kan grypen; derhalven des zelfs uitgegrave en voor het Gerecht gebrachte, naderhand naar St. Annaas wedergebrachte doode Lyk aldaar op dat Kerkhof begraven zal moeten werden: Maar wat aangaat het geene, dat hy sedert zyne Bank-bediening aan getrokke Courtagie, Lagio del credere, verwisselde Gelden, gemunt Goud, gerekende Onkosten, en verdere op ontoegelate wegen Onderhandelingen en Malversatien van de Bank-Gelden genoten, tot zyn eigen nutte gewend, en alzo gewonnen heeft, dat uit deszelfs Nalatenschap eerst het Residuatum nevens d'Interesten, gelyk uit de Bankboeken en des gestorven *Johan Aldachs* eigene Boeken, Rekeningen en Brieven zulks staat te bewyzen en alvorens te liquideeren, aan de Bank tot vergoeding harer schade uitgekeert zal werden, en boven dien een derdendeel van 't Residuatum, wanneer alvorens de Crediteurs van den verstorven *Aldach*, zo ver zy hunne Schuldvorderingen konnen bewyzen, na ordre van Rechten te vrede gestelt zullen wezen. Als nu de Bank, de Crediteurs van den gestorven *Aldach*, en des Stads Schatkist in het bovenstaande het haar toegewezene genoten zullen hebben, blyft aan de Legatarissen, in des zelfs Testament genoemt, uit de alsdan overige Nalatenschap, zo ver zy toereikt, onbelet, zich pro rato te doen betalen; tot al welken einde de Subhastatie van alle de zo roerende als onroerende Goederen aan den gestorven *Aldach*, ook de Inwachting van deszelfs Active Schulden ende wyders voorhanden zynde Middelen aan de Bank, den Fiscus en den Executeur van het Testament hier mede geinjungeert werden: Weshalven de E. E Raad het doode Lyk van den gestorven en geinquireerden *Johan Aldach* van het voortbrengen voor het Gerecht en het straffen vry spreekt; daar by deszelfs Begravenis goedkeurt; de Nalatenschap op de voorgemelde wyze adjudiceert; de Subhastatie en Betaling ordonneert; en bygevolge het Vonnis, by het Nedergerecht den 15den. December des voorigen Jaars gevelt, alzo respective con- en reformeert, extendeert, en declareert van Rechtswegen. Uitgesproken Maandag, den 20sten. January, 1698.

Wegens een zeer kostelyk Vuurwerk, over het sluiten van de Vrede door de Heeren Engelsche Ambassadeurs op d'Alster vervaardigd, zag men het onderstaande

Re-

Relaas wegens het Vuurwerk, door de Heeren Engelsche Ambassadeurs over het sluiten van de Vrede op den 16den. January ontsteeken.

HET Vuurwerk, door d'Engelsse Gezanten, de Heeren Cresset en Ricaut, op d'Alster vervaardigd, wierd den 16den. January, na het houden van hun Dankfeest, des avondts tusschen negen en tien uuren aangesteeken. Het bestond in drie Pyramiden, die aan de rechter en linkerhand twintig, en die in het midden twee-en-twintig voeten hoog. Op de rechter zag men een Harp met opklimmend loswerk, ter zyde met lichten, en in de spits de letter V. boven welke een heldere Luchtkogel, die met branden verscheidemaal de top verlichte, geplaatst was. Op de middelste stonden drie Leeuwen, insgelyks met opgaande loswerk, ter zyde met lichten, boven met de letter W, en geheel om hoog een Koninglyke Kroon. Op die aan de linkerhand vertoonde zig een Leeuw met gelyk loswerk, lichten ter zyden, de letter R. daar boven, en om hoog, gelyk aan de rechterhand, een Luchtkogel. De drie Letters V. W. R. beduidden VIVAT WILHELMUS REX: *Lang leve de Koning Willem.* Op de Stylen van d'eerste Pyramide vond men de letters F. D. FIDEI DEFENSORI: *Aan den Beschermer des Geloofs.* Op die van de middelste L. A. LIBERTATIS ASSERTORI: *Aan den Verzekeraar der Vryheid.* En op die der laatste P. R. PACIS RESTITUTORI: *Aan den Herstelder der Vrede.* Tusschen d'eerste en tweede Pyramide rees het Wapen van Groot-Brittannien op een Tafel van zestien voeten hoog en elf breet; aan welke een Schilthouder stond met een gekroonde Luipaart aan de rechter, en een zilvere Eenhoorn met een goude kroon om den hals aan een afhangende keten aan de linkerhand, en de woorden: UTRIUSQUE OPE MAGIS SONORA; willende te kennen geeven, *dat door de Moed des Luipaarts en Hoorn des Eenhoorns de Harp een helderder klank krygt.* Nevens deze stonden de Vrede en Eendracht in Vrouwengewaad, twaalf voeten hoog, elkander vriendelyk omhelzende; d'eerste met een Palmtak en d'andere met twee Duifjes. Uit de oogen en borsten vloog een Vuurgloed, en men vernam de woor-

1698 den: His osculis omnia florent: *Door zulk kussen bloeit*
January. *alles.* Op een nevenstaande Tafel van zestien voeten hoog en elf breet waren, yder op een Pedestal van vier voeten, geillumineerd de letters V. W. M, B. G., H. R.: Vivat Wilhelmus, Magnae Britanniae, Galliae, Hybernae Rex: *Lang leve William, Koning van Groot-Brittannien, Vrankryk en Yrland.* Achter deze stonden aan beide de zyden twee Beschermtoorns van tien voeten hoog, met een Bolwerk voorzien, verscheide Kunstvuuren uitleverende, en de woorden: Europæ propugnaculum: *Het Bolwerk van Europa.* Verder achterwaarts waren twee Pyramiden van zestien voeten hoog tegen malkander over. Aan de rechter zag men de letters J. M. Je maintiendray: *Ik zal handhaven.* Aan d'andere lag een Regimentstaf met een Degen, kruiswys over malkander gebonden, en stond het Devys: Feliciter conjunguntur: *Zo worden zy gelukkig aan een gevoegt.* Tusschen de middelste en laatste Pyramiden woedden d'Oproer en Tweedracht, met geslotene armen het Schilt van Medusa voor zig houdende; d'Oproer met een vuurwerpende Granaatappel in de rechter, en de Tweedracht met een Fakkel, die een kronkelende vlam van zig gaf, in de linkerhand, en 't Devys: Discordia res maximae dilabuntur: *Door Tweedracht gaat de grootste Macht te grond.* Een Eerenpoort van zes-en-dartig voeten hoog verhief zig boven alles. Tusschen de twee Zuilen vertoonde zig een Regenboog, op welke Mars, met veel krygsgereedschap omcingeld, rustte, en na het consumeeren van de Regenboog en Zuilen in de lucht vloog en berste: Dit gaf aanleiding tot de woorden: Hac oriente ille occidit: *Daar de Regenboog opgaat, gaat Mars onder.* Onder d'Eerenpoort lag een Berg. Op de top stond een Duif met een Olyftak in de bek; en aan de voet van den Berg de letters M. N. P. Mansurae nuncia pacis: *De Bodinne van de duurzame Vrede.* Tusschen en achter deze Figuren quamen vier Persoonen, welke met Slagswaarden en andere Vuurwerken tegen elkander aangingen. Ook wierden veele Vuur-raders, Byswermen, Vuurpylen, Water-kogels, &c. aangesteeken, en alles in drie verscheide reizen, telkens met het lossen van zeven Stukken Geschut aangevangen, onder

onder een gestadig Trompetten- en Herpauken-geluid uitgevoerd. 1698 January.

DE geenen, die zich gevleid mochten hebben, dat de Vrede eenige verzachting aan den staat der Gereformeerden in Vrankryk zou toebrengen, konden nu uit de volgende Declaratie zien, hoedanig de gesteldheid van het Hof ten hunnen opzichte was. VRANKRYK. Gesteldheid des Hofs ten opzichte der Gereformeerden.

Declaratie des Konings, behelzende verbod aan zyne Onderzaaten van zich t'Orange neder te zetten, en 'er oeffening van de Gepretendeerde Gereformeerde Religie te doen.

LODEWYK, door Gods genade Koning van Vrankryk en Navarre, aan die deze Tegenwoordige zullen zien, Saluit. Den yver, dien wy altoos hebben gehad voor de eenige en waaragtige Religie, in ons de begeerte ontstoken hebbende om de Ketteryen, die zig in ons Koningryk verspreyden, te dempen, hebben wy geloofd, dat al het gezag, 't welk God in onze handen heeft gesteld, behoorde tot ondersteuning van zyne zaak met meerder kragt en nadruk gebruikt te worden. Daarom is het, dat wy, na de Kerken van die zig Gereformeerden noemen te hebben doen afbreeken, en de oeffening van dezelve aan de Belyders daar van verbooden, niets hebben verzuimt van 't geene wy oordeelen van 't meeste vermogen te zyn om hen in de schoot van de Kerk te doen keeren. Wy hebben zorge gedragen om hunne Kinderen in de gevoelens van waare Christenen te doen opvoeden, en op gestrenge straffen het vertrekken uit ons Ryk den geenen, die door een hartnekkige verblinding hunne middelen, gezinnen en vaderland, liever als van hunne dwaalingen af te staan, wilden verlaaten, verbooden. Dewyl alle onze bezorgingen niet anders als d'Eere Gods, en d'ondersteuning van zyne Kerk, ten voorwerp hebben gehad, heeft dezelve tot hier toe die met zodanigen uitslag, als wy mogen wenschen, gelieven te onderstutten; en wy hebben zelfs met lust gezien, dat de meesten van die geenen, aan de welken de bekeering verdagt was, eindelyk den waren Godsdienst hebben erkent en omhelst. Maar aangezien 'er nog eenigen zyn, die een wankelend geloof hebbende, moogelyk in hunne voorige dwaalingen mogten vervallen, indien het Prinsdom van Orange, in onze Staaten ingesloten, hun tot een wykplaats mogt dienen, om 'er in te gaan woonen, en den zo genaamden Gereformeerden Godsdienst, of andere verboodene daaden te oeffenen; hebben wy geagt dien aangaande onze meeningen uytdrukkelyk en stipt te moe-

1698 ten verklaaren. HIER OM IS'T, dat wy door deze Tegenwoordige,
January. met onze hand ondertekend, uitdrukkelyk hebben verbooden, en verbieden, aan alle onze Onderdaanen, van wat qualiteit en staat zy zyn, in het Prinsdom van Orange, onder wat voorwendsel het zy, te gaan woonen; en wy beveelen den geenen, die'er zig in mogten neergeslagen hebben, binnen zes maanden na de afkondiging van deeze in ons Koningryk weder te keeren, op de peenen in onze Declaratie van Augustus 1669 uitgedrukt. Wy verbieden ook aan alle onze Onderdanen in het gemelde Prinsdom eenige oeffening van de zoo genaamde Gereformeerde Religie te doen; daar in te gaan trouwen; hunne Kinderen daar in te zenden, om 'er door de Predikanten gedoopt, en in dien Godsdienst, of andere Wetenschappen, onderwezen te werden; als meede hunne Kinderen, en daar over zy Voogden zyn, in geene het minste te oeffenen, of te gedoogen dat het door haar geschiede, als in zodanige zaaken, die in het Koningrik toegelaten en in gebruyk zyn; alles op pene van de dood tegens de Overtreders. Wy verstaan egter door deeze Tegenwoordige onze Onderdaanen niet te beletten na het Prinsdom van Orange te gaan, en daar in zo lang, als het belang van hunne zaaken en koophandel zal vereisschen, te blyven. Bevelen derhalven aan onze lieve en getrouwe Raadsheeren van ons Parlement van Parys, dat zy deze Tegenwoordige zullen hebben te doen lezen, afkondigen, registreeren, en executeeren na deszelfs inhoud: Want zodanig is ons welbehagen. Ten bewyze hebben wy aan deze Tegenwoordige ons Zegel doen hangen, enz.

Gegeeven te Versailles, den 23sten. dag van November, in het Jaar der Genade duizend zes honderd zeven-en-negentig, en van onze Regeering het vyf-en vyftigste. Getekend.

LOUIS.

Dewyl wy op deze materie zyn gevallen, moeten wy hier ook invoegen het onderstaande Request, door de Protestanten, welke zich in Vrankryk bevonden, en gedwongen waren geworden belydenis van de Roomsche Religie te doen, (trachtende zich van de gelegentheid der Vredehandeling te bedienen, om den Koning te bidden hen in hunne oude Religie te herstellen) ontworpen, en, dewyl zy het niet directelyk dorsten presenteeren, met den druk gemeen gemaakt, op dat het onder d'oogen van zyne Majesteit mocht komen. 't Is een zeer curieus Stuk, en verdient met aandacht geleezen te worden.

Aan

1698 January.

Aan den Koning.

SIRE,

UWe Onderdanen, die belydenis doen van de Religie, welke d'Edicten gepretendeerd Gereformeerd noemen, en van de welke Gy hen eenige jaren herwaarts d'openbare oeffening verboden hebt, komen zig aan de voeten van *Uwe Majesteit* werpen, om hunne ootmoedige vertoningen te doen, en U te bidden, medelyden te hebben met hunne ellenden, welke zodanig zyn, dat *Uwe Majesteit* hunnen beweenelyken staat niet zal konnen aanzien, zonder door medelyden bewoogen te werden. *Uwe Majesteit*, Sire, heeft het zich altyd voor eere gerekend, de voortgang van zyne wapenen te doen ophouden, en den loop zyner victorien te stuiten, om de Vrede aan Europa te geeven. Zouden dan uwe eigene Onderdanen, welke nooit de getrouwheid, die zy U schuldig zyn, en welke de Religie, die zy belyden, hen belast aan U te betoonen, geschonden hebben, alleen van d'effecten uwer Koninglyke Goedheid beroofd moeten weezen? Wat hebben zy gedaan, *Sire* (laat hen toe, dat zy deze termen gebruiken) wat hebben zy gedaan, en van welk kwaad penceel heeft men zig konnen bedienen, om hen in d'oogen van *Uwe Majesteit* swart te maken.

Zy zyn overtuigt, dat zy, na het geen, 't welk zy aan God schuldig zyn, verbonden zyn een gehoorzaamheid zonder bepaling aan *Uwe Majesteit* te bewyzen. Zy kennen niet eenen mensch op aarde, welke hen van de getrouwheid, die zy U schuldig zyn, kan ontslaan. God vrezen en *Uwe Majesteit* eeren, tot desselfs dienst hunne goederen en het leven zelfs besteden, is hun een onkreukbare Maxime, welke zy met d'uiterste zorgvuldigheid hunne Kinderen inscherpen. Aan hun konnen niet, als met d'aldergrootste onrechtvaardigheid, eenige troubelen, in de voorgaande Regeeringen voorgevallen, geweeten en opgelegt werden. *Uwe Majesteit* is veel te klaarziende, en deszelfs Raad al te wys en te doordringend, om niet bekend en ondervonden te hebben, dat deze bewegingen veroorzaakt zyn of door Prinsen, wettige Erfgenamen van de Kroon, welke zy aan *Uwe Majesteit* verzekert hebben, wanneer Gy dezelve, tegen dieze wilden usurpeeren, beschermde, of door eenige Grooten van den Staat, aan welke nimmer voorwendselen zullen ontbreeken, voornamentlyk, als zy zig verbeelden, dat een Eerste Minister d'Authoriteit van zyn Koning misbruikt. In der daad, *Sire*, nooit heeft men iemand van de Supplianten, sedert dat *uwe Majesteit* op den Troon geklommen is en zelve geregeerd heeft, in zyn devoir en plicht zien te kort schieten. Zy konnen zelfs roemen op de goedkeuring, waar mede *Uwe Majesteit* vereerd heeft hunne getrouwheid, welke altyd standvastig en ongekreukt is gebleeven, niet tegenstaande zy ten tyde van *Uwer Majesteits* minderjarigheid, wiens onwedersprekelyk recht by hen altyd en in alle

1698 voorvallen ongeschonden en heilig geweest is, zeer ernstig tot opstand verzocht zyn geworden.
January.

Wy twyffelen niet, *Sire*, of men heeft ons by *Uwe Majesteit* afgemaalt als al te bezig om in de grond te kennen onze Religie, welke wy alleen als lieden, door een loutere vrygeestery gedreven, oeffenden, en welke wy zonder eenige moeite en scrupule zouden verlaten, zo dra wy quamen te zien, dat wy door vervaarlyke swarigheden en een meenigte Arresten en Declaratien, die men als met geweld uit *Uwe Majesteit* getrokken heeft, gedrongen ende overvallen zouden werden: Maar wy bidden U, *Sire*, om die Koninglyke goedheid, welke d'oorzaak van de rust en het geluk Uwer Onderdanen is, heden te willen letten en acht slaan op den raad, die U gegeeven is, en op de voorgewende vrygeestery, met de welke wy voor d'oogen van *Uwe Majesteit* zo lelyk afgemaald en onteerd zyn. Men kan niet zeggen, dat een geest van vrygeestery zo veele duizenden Persoonen hun Vaderland (een Land, vol van alderhande soorten van goed) heeft doen verlaten, om in vreemde Gewesten en by Uitlanders brood te gaan bedelen, en zich bloot te stellen voor het gevaar van in Gevangenissen, Kloosters, of op de Galeijen gesmeeten te worden, gelyk men daar van allerhande conditien en staaten gezien heeft. De Conscientie, *Sire*, moet heel sterk werken, om zodanige uitersten te verdraagen.

't Is waar, dat, zo een onweetende en met valsche gronden ingenomene Conscientie iemand wikkelde in misdaaden, die de rust der Gezelligheid verstoorden, *Uwe Majesteit* d'ongebondenheid van een oproerige en misdaadige Conscientie kan beteugelen: maar, *Sire*, wy zyn verzekerd, dat onze grootste vyanden ons niets diergelyks konnen te last leggen. Onze Zedetucht is zuiver, en zonder opspraak, ten opzichte van God, ten opzichte van *Uwe Majesteit*, en ten opzichte van de Gezelligheid. Wat de Leere belangt, van wat dwaaling kan men ons overtuigen. Wy neemen aan de Geloofsbelydenissen, opgesteld door d'eerste Algemeene Concilien, mitsgaders die welke den naam der Apostelen draagt? Wy gelooven in een eenigen God, Vader, Zoon, en Heiligen Geest. Wy gelooven vrygekocht te zyn door d'Offerande van *Jesus Christus*, onzen God en Verlosser, behoudens dat wy door een leevend geloof, werkende goede werken, en door een oprecht berouw deelachtig zyn aan de verdiensten van zyn' dood en lyden. Wy staan toe in het Heilig Avondmaal een geestelyke eeting van des Zaligmakers vleesch. Wy doopen in den Naame des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geests, om de vergeevinge der zonden. Wy roepen God aan in den naame van *Jesus Christus*, en door zyne voorbidding, gelyk hy ons gebooden heeft. Ziet daar, *Sire*, onze Religie in substantie. Uwe Leeraars komen over een wegens alle deze Artykelen, en neemen ze aan zo wel als wy.

Wy konnen het Sacrament des Avondmaals niet aanbidden, en men kan niet loochenen of wy zouden Afgodendienaars weezen, indien wy het aanbaden in de gevoelens daar wy in zyn, zulks dat men 'er ons niet toe

toe kan dwingen, zonder ons te dwingen de grootste van alle misdaaden te begaan. Wy bidden *Uwe Majesteit*, daar op te denken. Vergeeft het ons, *Sire*, indien wy zo vrymoedig tegen *Uwe Majesteit* spreeken over de zaak van onze traanen en zuchten. Wy zyn niet, *Sire*, wat naam men ons ook moge geeven, wy zyn niet van die Oude Ketters, tegens de welken de Kerk met recht heeft geblikfemd, om dat zy niets Christelyks hadden dan alleen den naam, dien zy door een monstreuze Leere en Zedetucht onteerden. Indien wy weigeren te gelooven de leere van het Vagevuur en d'Aflaaten, d'aanroeping der Heiligen, den dienst der Beelden, de eering der Reliquien, en die andere Godvruchtigheden, welken de Monniken in deze laatste Eeuwen verzind hebben, 't is om dat die Artykelen niet in de Heilige Schriftuur gevonden wordende, wy niet en gelooven de zelven met een goede gewisse uit kracht van een menschelyke authoriteit te konnen aanneemen.

1698 *January.*

Wy spreeken, *Sire*, *van een menschelyke authoriteit*: want wy zyn verzekerd, indien God op der aarde had willen oprechten een zichtbaare Vierschaar, aan de welke wy onze conscientien in het stuk van Religie moesten onderwerpen, dat die onfeilbaare Vierschaar buiten tegenspreeken zo wel gemerktekend zou zyn geweest, dat men ze gemakkelyk zou hebben konnen erkennen. De zaligheid en de rust van der geloovigen conscientie hangen daar aan. Nu weet *Uwe Majesteit* zeer wel, *Sire*, dat in zijne Gemeenschap zelf die Vierschaar noch betwist word tusschen den Paus en de Concilien. Alle de Leeraars van uw Koningryk verklaaren zich voor de Concilien; en alle die van Italien, en veele anderen, houden het met den Paus. De swaarigheden, welke van wederzijde te berde gebragt worden, zijn zo groot, dat, dewijl wy die onfeilbaare Vierschaar niet en konnen vinden met de zekerheid, welke het Geloof vereischt, wy gelooven, dat het veiligst is Godts Woord alleen voor de regel van het Geloof te volgen. Wy beelden ons in, dat ons beleid niets en heeft van die hardnekkigheid, welke, volgens de Canons der Kerk, de Ketters maakt.

Wy Bidden God, *Sire*, om de langduurigheid en voorspoed van *Uwer Majesteits* Regeering: maar eindelyk, *uwe Majesteit* is niet onsterfelyk. Mogelyk, *Sire*, dat gy op uw doodbed eenige knaaging en berouw zult hebben wegens de conscientie uwer Onderdanen, welke U, zo menigmaal als Gy het van hen gevorderd hebt, met gehoorzaamheid en eerbiedigheid reden van hun Geloof hebben gegeeven, te hebben willen dwingen. Wy bidden *Uwe Majesteit* in den naame Godts, *Sire*, t'overdenken, dat misschien in de laatste uuren van uw leven de schrikkelyke elenden van een zo groot getal uwer Onderdaanen, in de welken valsche Godvruchtigen *Uwe Majesteit* hen hebben doen storten, zich voor uwe oogen zullen vertoonen, om de rust uwer ziele te stooren. Want eindelyk, *Sire*, vergunt ons het nog eenmaal te zeggen, wat hebben wy gedaan 't geen uwe gramschap over ons heeft moeten verwekken? Als onze Religie al verkeerd waar, heeft *uwe Majesteit*, hebbende ons Leeraars gezonden om ons t'onder-

wyzen, alles gedaan 't geen God van een Christenen Vorst vereischt, zonder dat de Godvruchtigheid hem noodzaakt zyn woord en zijne Edicten te herroepen. Die zelve God, die ons gebied aan de zaligheid van onze naasten t'arbeiden, verbied ons de conscientie geweld aan te doen, en de menschen te dwingen tegens hunnen dank hypocriten en huigchelaars te weezen. Wy konnen naauwelyks gelooven, dat de geweldernaryen, welken men aan ons heeft gepleegd, ter kennisse van Uwe *Majesteit* zijn gekomen, noch dat hy zou willen dulden, dat de historie zijner glorieuze Regeering daar mede belaaden wierd, en dat men konde zeggen, dat hy getrouwe Onderzaaten had vervolgd, om datze God volgens zijn woord, en de beweegingen hunner conscientie, hadden willen dienen, zonder andersins in hunne plicht gebrekig te blyven. Sedert verscheidene jaaren, dat wy onder het jok van ons lyden zuchten, hebben wy onze Religie naauwkeurig geëxamineerd; en wy konnen zelfs zeggen, (al waar het ook tot onze schande) dat wy ze geëxamineerd hebben met een heimelyke begeerte om 'er dwaalingen in t'erkennen, ten einde d'orders Uwer *Majesteit* te volgen: maar dit onderzoek heeft niet gedient, als om ons te versterken in het Geloof, 't geen wy van kindtsbeen af beleeden hebben.

1698 January

Wy hebben geswegen zo lang als Uwe *Majesteit* met een swaaren Oorlog bezig was. Tegenwoordig, nu men aan de Vrede van Europa arbeid, neemt het niet kwalyk, *Sire*, dat wy met alle d'eerbiedigheid, welke wy aan U schuldig zijn, U om de vrede van onze conscientien verzoeken. d'Eenen smeeken Uwe *Majesteit*, hunne Vrouwen en Kinderen aan hen weder te geeven; d'anderen verzoeken U om hunne Vaders en Mannen: d'Eenen bidden U om hen te trekken uit de Kloosters, de Gevangenissen, en de Barbaarsche Landen, daar ze by de Wilden zijn verbannen; d'anderen, om hen te verlossen van de Ketenen en Riemen, daar ze met de Schelmen en Dieven aan gehegt zijn. Laat ons de eenigen niet weezen, *Sire*, voor de welken uw Troon en uwe Goedheid ongenaakelyk zijn. Wy verzoeken U, vreedsaam te mogen leeven, als getrouwe en gehoorzaame Onderdaanen, met de vryheid van God volgens onze conscientie te dienen. Vergunt, *Sire*, vergunt aan een groot getal van uwe Onderzaaten, welken hunne Religie genoodzaakt heeft uit uwe Staaten te vertrekken, weder derwaarts te keeren, om 'er hunne dagen onder uw Koninglyk Gezag te eindigen, en God gezamenerhand met ons aan te roepen, gelyk wy hier voormaals deeden.

Ontfangt, *Sire*, met uwe gewoonlyke goedheid dit Request, 't geen van verscheidene duizenden getekend zou weezen, indien 'er Uwe *Majesteit* ons verlof toe gaf. Hoort onze rechtvaardige beden. Wy richten ons aan Uwe *Majesteit*, en bidden Hem d'oogen te slaan op onze elenden, en op de traanen die wy heimelyk in onze huisgezinnen uitstorten. Onze getrouwheid is U bekent: geeft ons, *Sire*, weder uwe bescherming, en d'uitwerking uwer goedheid en rechtvaardigheid, welke ons met verrassing, en met valsche getuigenissen,

daar

daar men *Uwe Majesteit* mede vooringenomen heeft, zyn ontweldigd. 1698
Wy zullen God bidden, gelyk wy doen, om de voorspoed van uwe Re- *January.*
geering, en Geheiligde Persoon, en die rechtmatige gevoelens van gehoorzaamheid en getrouwheid aan onze Kinderen nalaaten.

Men zegt, dat eenigen der geenen, die dit Request hadden opgesteld, de behendigheid hadden weeten te gebruiken van het den Koning in zyn Kabinet te doen vinden: doch het deed even veel uitwerking als d'onderstaande

Memorie der Ambassadeurs Plenipotentiarissen van de Protestantsche Vorsten in faveur der Gereformeerde Kerken in Vrankryk.

DE Geallieerden der Protestantsche Religie, overdenkende d'elenden welken een groot gedeelte van d'Onderzaaten zyner Allerchristelykste Majesteit, die den zelven Godtsdienst met hen belyden, geleeden hebben, en noch lyden, alleenlyk om dat zy God dienen volgens de plichten van hunne conscientie (vryheid daar deze bedrukten zich mee zouden konnen vleyen door de Godlyke Wet, door de geboden der Liefde, en voornaamentlyk door de Wetten des Ryks, bevestigd door zyn Allerchristelykste Majesteit, en welke zy behooren te genieten als goede en getrouwe Onderzaaten, die zich altyd jegens hunnen Vorst binnen de regelen van de plicht en gehoorzaamheid hebben gehouden) bewoogen door deze redenen van rechtmaatigheid en mededoogen, neemen de zaak van deze arme lieden zoo veel te meer ter herte, om dat de rampen, die zy lyden, na het herstellen van de Vrede vervolgende, toegeschreeven zouden konnen worden aan een afkeer zyner Allerchristelykste Majesteit tegens alle de Protestanten in 't generaal, 't geen de Mogendheden van den gemelden Godtsdienst, welke door de Vrede verhoopen weder in vriendschap en goed verstand met zyne Allerchristelykste Majesteit te treeden, en voortaan te leeven, geweldig zou bedroeven. Derhalven wenschten zy wel te weeten, hoedanig het lot zal weezen van een groot getal Onderzaaten in Vrankryk, welke hun Vaderland verlaaten hebben, en in de Staaten der gemelde Protestantsche Geallieerden zyn geweeken, ten einde hen na het sluiten van de Vrede aan te moedigen, om weder na hun Land te keeren, indien zy het in vryheid en goede conscientie konnen doen. 't Is om deze reden dat d'Ambassadeurs en Plenipotentiarissen der gemelde Geallieerden van de Protestantsche Religie tot de generaale Vrede zich verplicht vinden hen zeer instantelyk aan haare Excellentien, de Heeren Ambassadeurs van zyne Allerchristelykste Majesteit, te recommandeeren; hebbende van zyne Excellentie, den Heer Mediateur, verzocht zyne goede diensten daar by

1698 January. te voegen, op dat aan die arme lieden de vertroosting, daar zy sedert langen tyd na zuchten, moge bezorgd, en zy ten opzichte der Religie, hersteld werden in hunne rechten, vryheden, en privilegien, om een volkomene vryheid van conscientie te genieten, en dat de geenen van hen, welke gevangen, of andersins gedetineerd zyn, geslaakt, en weder in vryheid gesteld mogen werden, op dat deze bedrukten deel mogen hebben aan de Vrede, welke Europa, volgens de schynbaarheden, staat te genieten.

Overgelevend aan zyne Excellentie, Myn Heer den Mediateur, op den 28den *September* 1697.

Vrede met den Keizer en het Ryk afgekondigd.

Den 7den der Maand wierd de Vrede met den Keizer en het Ryk met de gewoonlyke plechtigheden te Parys afgekondigd, en 'er des anderendaags, volgens d'onderstaande order des Konings aan den Aertsbisschop van de gemelde Stad, het *Te Deum* in de Hoofdkerk over gezongen.

Mon Cousin,

De uure, welke den Hemel vast gesteld hadde om beide de Natien met malkanderen te verzoenen, is gekomen. Europa is in rust. De Ratificatie van het Tractaat, 't welk myne Ambassadeurs eenigen tyd herwaarts met die van den Keizer en het Ryk geslooten hadden, volmaakt de herstellinge van deze rust, die over al zo begeert wierd. Straatsburg, een der voornaamste Bolwerken van het Ryk en van de Kettery, voor altyd weder aan de Kerk en aan myne Kroon vereenigd; de Ryn weder gestelt tot een scheidinge tusschen Vrankryk en Duitsland; en, 't geen my noch meer ter herte gaat, de oeffening van de ware Religie door een Tractaat geauthoriseert, zelfs in de Landen van souveraine Vorsten van een verschillende Religie, zyn de voordeelen van dit laatste Tractaat. Den Autheur van zo veel zegeningen openbaart zig al te klaar om hem niet te erkennen; en het zigbare teeken, 't welk dezelve dragen van zijne almogende hand, is gelyk als het zegel, 't geen hy schynt daar op gezet te hebben tot rechtvaardiging van myne intentien, dewelke van nu af aan gestrekt zijn om hem in myne Landen te doen dienen, en myne volkeren gelukkig te maken. Ik begin met het voldoen aan de pligt van Dankbaarheid, die ik hem schuldig ben. Derhalven begeere ik, dat gy het *Te Deum Laudamus* in de Hooft-kerken van myne goede Stad Parys te doen zingen. De Groot-Meester, of de Meester der Ceremonien, aan dewelken ik bevel gegeven hebbe om myne Hoven, en die gewoon zulks by te woonen, te nodigen, zal U E. kennisse geven van den dag en uure, welke ik tot deze plegtigheyd genomen hebbe. Voor 't overige, Mon Cousin, bid ik God, dat hy u neeme in zijne heilige bewaringe. Geschreven te Versailles den 5 den January 1698.

Mon-

Men moet hier niet vergeeten by te voegen, dat de Koning, terstond na dat hy de tyding had gekreegen wegens de Ratificatie van de Vrede tusschen den Keizer en het Ryk, de Ministers voor de Buitenlandsche Hoven noemde. Ziet 'er hier de Lyst af.

1698 January.

Ministers voor de Buiten-landsche Hoven genoemd.

De Marquis d'Harcourt, Ambassadeur in Spanjen.
De Graaf van Tallard in Engeland.
Monsr. de Bonrepos in Holland.
De Graaf van Chamilly, Veldmaarschalk, in Deenmarken.
De Marquis de Villars, Lieutenant Generaal en Gouverneur van Fryburg, Extraordinaris Afgezant te Weenen.
Monsr. Rousseau de Charmois, Ordinaris Edelman by den Koning, te Regensburg.
Monsr. Desalleurs, Veldmaarschalk en Capitein onder het Regiment Fransche Gardes, aan het Hof van Brandenburg.
De Marquis van Heron, Colonel van de Dragonders, Resident by de Vorsten van het Huis van Brunswyk en Lunenburg.
Monsr. d'Iberville, Resident te Geneve, by den Keurvorst van Ments.
Monsr. de Phelypeaux, Brigadier van des Konings Legers, te Keulen.
Monsr. de Gerzy, Ordinaris Edelman, te Stutgard by den Vorst van Wirtemberg.
Monsr. Frichman te Munster.
Monsr. de la Clausure te Geneve.
Den Abt Bidal te Hamburg.

In de gemelde Vrede met Duitschland wierden verscheidene Mogendheden ingeslooten, en was het separaat Artykel, ten dien einde opgesteld, en 't geen al eenigen tyd gereed had gelegen, van den volgenden inhoud.

Angezien by het zeven-en-vijftigste Artykel van de Vrede, door d'Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Koning en door die van den Keyzer en het Keyzerrijk te Ryswijk gesloten, bedongen is, dat zijne Majesteyt binnen den tyd van zes Maanden na d'uytwisseling der Ratificatien in de zelve sal konnen sluyten alle de geenen, welken hy zoude goed vinden; heeft zijne Majesteyt genoemt den Paus en alle de Prinsen van Italien; den Koning van Portugaal, en deszelfs Landen; de dartien Cantons van de Switserse Ligues, en hare Mede-Geallieerden, namentlyk, den Abt en Stad van St. Gal, de Wallaisse Republyk, de Prinsen en Standen van Neufchatel, de Stad Geneve en hare Dependentien, de Steden Mulhausen en Bienne en de drie Ligues der Graubunden; en hy noemtze en verklaart, dat hy voorgeno-

1698 January. men heeft haar krachtdadig te begrijpen in het Tractaat, den 30sten. October laatstleden te Ryswijck geslooten en getekent. in de beste forme en manier als het kan geschieden. In teken van het welke zijne Majesteyt de tegenwoordige Acte met zijne hand onderteekent heeft, en zijn geheim zegel daar aan doen hechten. Gegeven tot Versailles, den 15den. November.

Geteeckent:

LOUIS.

Vuuring over de Vrede met den Keizer. Over deze Vrede deed de Kardinaal van Furstemberg den 26sten. der Maand in zyne Abdy van S. Germain des Prez een zeer kostelyk Vuurwerk aansteeken. Voor het Paleis zag men de navolgende zinnebeeldelyke vertooningen, welker beschryving en verklaaring opentlyk aldus met den druk gemeen wierd gemaakt. Een Zon, schietende zyne straalen uit over de Stad Straatsburg, met deze woorden van den Psalmist: IN LUMINE EJUS VIDEBIMUS LUMEN.: *In zyn licht zullen wy licht zien.* Om daar door te verstaan te geven, dat de Koning, altoos vol van yver voor de ware Religie, alle zyne Onderdanen door het licht van zyn Geloof verlichtte. 2. Een Krygsman, strekkende zyne hand uit op Kruisen, Kelken, Wierookvaten, en andere Kerkelyke gereedschappen der Roomsch-Katholyke Religie; en met de andere hand wegstootende de Vaandels, 't Kanon, de Hoornen van Overvloed, en Tropheën met wapenen voorzien, met deze woorden welken de Schriftuur Abraham doet spreeken na zyne overwinninge: DA MIHI ANIMAS, CAETERA TOLLE TIBI: *Geeft my de zielen, maar de have neemt voor u.* Want Abraham, na vyf Koningen overwonnen te hebben, behield niets voor zich, dan de menschen, en verliet alle de andere buit. Desgelyks de Koning, na dat hy over vyf ontsagchelyke Vyanden had getriumfeert, stond edelmoedig zyn intrest en alle zyne conquesten af, en behield niets voor zich, dan alleenlyk de Stad Straatsburg, om aldaar de Religie te handhaven. 3. Een Hercules, gezeten onder de schaduw van een Palmboom en een Olyfboom, houdende in zyne rechter hand een Knods, en rustende de andere op een Altaar, met deze woorden van den Keizer Honoriti in Clodien: ROBUR IN ARMIS, PA-

CE

CE PROBATA FIDES: *Uwe kracht is in de wapenen, en uwe trouw in de Vrede gebleeken.* Om daar door te toonen, dat de Koning, die altoos victorieus in den Oorlog was, met geen ander inzicht de Vrede had gemaakt, dan om een uitschitterend blyk van zyne gematigdheid en Godtsdienst zelfs, in 't midden zyner overwinningen, te geven. 4 Een Hand, uit een wolk voortkomende, en houdende tusschen hare twee vingeren een Paerl, met deze woorden des Evangeliums: DEDIT OMNIA, ET COMPARAVIT EAM: *Hy heeft alles gegeven om dezelve te bekomen.* Om te doen zien, dat de Koning zeer veel gegeven had, om de Vrede voor het Christenryk te verwerven. 5. Eenige Kuikens, aankomende om zich onder de vleugelen van een Henne te schikken, met deeze woorden van Jesus Christus: QUOTIES VOLUI? *Hoe menigmaal heb ik u willen vergaderen?* Om hier door uit te beelden, met welk een yver de Kardinaal gewenscht had zyne schapen vereenigt te zien tot een en 't zelfde Geloof, en tot den eenen Harder. 6. Een Harder, gezeten aan den voet van een boom, en omringt van zyne Kudde, die gerustelyk by hem graasde, met deze woorden, welke Virgilius een Harder doet spreeken, na dat Augustus de Vrede aan de wereld gegeven had: DEUS NOBIS HAEC OTIA FECIT: *God heeft ons deze rust gegeven.* Om te toonen, dat, dewyl God de Vrede aan Europa gegeven had, de Kardinaal, als een goede Harder, zyne Kudde gerustelyk zou konnen weiden, en een wakend oog over dezelve houden, 't welk hy geduurende den Oorlog niet had konnen doen. Behalven deze Zinnebeelden was 'er een Pyramide opgerecht, op welkers top een Duif stond met een Olyftak in haren bek. Op twee zyden van het Pedestal zag men de Wapens van Vrankryk en 't Keizerryk, en op de derde twee gekroonde Herten, met Palmtakken omringd, met deze woorden: TE MIHI, MEQUE TIBI COMMUNIA FOEDERA JUNGUNT: *Een gemeen verbond vereenigt u met my, en my met u.* Voorts zag men tusschen de twee Toorntjes van 't Paleis des Kardinaals Wapen, met een Myter daar boven, en een Swaard en Knodse kruiswys 'er achter. Boven 't zelve stond een Zon, en in 't midden van die deeze letteren, PAX, *Vrede*; en beneden 't Wapen: A TE LUMEN: *Van u ontfangen wy licht.*

1698 January.

1698
January

Doch om weder tot de zaak der Religie te keeren. Den 13den. der Maand wierd de volgende Declaratie ontworpen noopende 't geen door de Nieuw-Bekeerden, welke om hunnen Koophandel na Oranje gingen, nagekomen zou moeten worden.

Verbod aan de Nieuw-Bekeerden van de oeffening der Gereformeerde Religie te Oranje te gaan plegen.

LOdewyk, door Gods genade Koning van Vrankryk en Navarre, aan allen die deze Tegenwoordige zullen zien, Saluyt: wy hebben door onze Declaratie van den 23sten November laastleden aan alle onze Onderdaanen, van wat staat en hoedanigheid dezelve zyn, verboden zig in het Prinsdom van Oranjen met der woon neer te slaan, of'er eenige oeffening van de voorgenoemde Gereformeerde Religie te doen, en ter zelve tyd toegestaan, daar in zo lang te vertoeven als hun Koophandel zal vereischen: dog ons is bekent geworden, dat verscheydene niet wel meenende de Nieuw-Bekeerden deze toelating misbruykten, en onder het valsch voorwendsel van een Koophandel, dien zy niet dryven, zig in de Stad Oranje vervoegden, om de gepretendeerde Gereformeerde Religie, welke wy hen verboden hebben, te oeffenen. En hoewel onze meening is, onze Onderdaanen alle de voordeelen, die zy van de Vrede konnen verwagten, te laaten genieten, en de Koophandel zoo veel als in ons is te begunstigen, met alles wat tot de voorzetting daar van mag dienen toe te brengen; zo evenwel gelykerwys het niet regtmatig zoude wezen, dat zodanige Onderdaanen van ons, welke verbreekers van onze bevelen mogten zyn, het voorwendsel van den Koophandel zouden misbruiken, om de uytvoering van onze Declaratien te verydelen; hebben wy nodig geacht onze meening over den Koophandel in het Prinsdom van Oranje te doen, duidelyker te verklaaren, ten einde de genen, die niet anders voorhebben als dezelve ter goede trouwe te dryven, zulks met meerder vryheid, en zonder de straffe, in onze Declaratien vermeld, te vreezen, mogten doen. Daarom hebben wy, overeenkomende met onze Declaratie van den 23sten November laastleden, toegestaan, zoo als wy door deze egenwoordige, met onze hand ondertekent, doen, aan alle onze oude Roomsgezinde Onderdanen, in het Prinsdom van Oranje allerley Koophandel vry te dryven en plegen, zo als zy gewoon zyn geweest voor den laatsten Oorlog te doen, zonder dat haar daarom eenige moeijelykheden of verhinderingen zullen mogen gedaan werden: en wat onze andere Onderdaanen, Nieuwe-Bekeerden zynde, aangaat, willen wy dat zy insgelyks in het Prinsdom van Oranje Koophandel zullen mogen doen, onder beding nogtans, dat zy, alvoorens na het gemelde Prinsdom te vertrekken, daar toe oorlof van de Gouverneurs, Commandanten, of den Intendant van de Provincien, waar in zy woonagtig zyn, zullen moeten verzoeken, en den staat en aart van hun Koophandel verklaaren, waar na hun dezelve, zonder wederstreving, zal toegestaan werden;

1698. January.

den; en wanneer zy in het nabuurigste Landschap van het gemelde Prinsdom zyn gekomen, zullen zy deze toelating aan den Gouverneur, Commandant, of Intendant daar van moeten vertonen, ten eynde van hen een diergelyke te bekomen, op pœne van de geenen die onderstaan zullen in 't voornoemde Prinsdom zonder die toelatingen te gaan, de Mannen voor altoos op de Galeyen gebannen, en de Vrouwen 5 Jaren gevangenis, mitsgaders een Boete van 3000 Guldens, welke straffen niet kwyt gescholden nog gematigt zullen mogen worden. Begeerende wyders, dat onze Declaratie van den 23[sten]. November laatstleden in alle haare deelen en volgens des zelfs inhoud zal nagekomen werden. Bevelen over zulks aan onze lieve en getrouwe Raaden, de houders van ons Hof van 't Parlement tot Parys, deze Tegenwoordige te doen afleezen, af kondigen, registreeren, en volgens den inhoud daar van te doen nakomen; want alzoo is ons welbehagen. Ten bewyze van het welke wy ons Zegel aan deze Tegenwoordige hebben doen hangen. Gegeven te Versailles den 13[den]. January, in 't Jaar der Genade 1698, en van onze Regeering het vyf-en-vyftigste.

LOUIS.

Vergelyk tusschen Monsr. de Pointy en den Commandant du Casse getroffen.

Eindelyk: volgens een vergelyk, tusschen Monsr. de Pointy en den Commandant du Casse getroffen, wierden in het laatst der Maand, veertien honderd duizend ponden van den buit van Cartagena aan den laatsten, om ze na zyn welgevallen uit te deelen, ter hand gesteld. Maar vreemder klonk het, dat de Koning al het Zilverwerk, 't geen uit de Kerken van die Stad was genomen, weder derwaarts stuurde. Men had zich altyd wel ingebeeld, dat hy het niet tot de noodzaakelykheden van den Staat zou aanwenden: maar men geloofde, dat hy zich zou vernoegen met aan de Kerken van Vrankryk te geeven 't geen uit die van Cartagena gelicht was. Doch een tedere godvruchtigheid kan zich met die wisselingen niet behelpen: en was het een misdaad geweest de Heiligen van America te berooven, de regelen der wedergeeving wilden, dat men aan die zelve Heiligen, immers voor zo veel als het doenlyk was, wedergave 't geen men hen ontnomen had.

Koning stuurt het Zilverwerk van de Kerken weder na Cartagena.

SPANJEN vreemde voortekenen wegens de dood van Don Jan de Velasco.

OF men deeze of geene dingen moet of behoort te gelooven, is my tot noch toe onbekend: maar dat 'er bywylen vreemde zaaken geschieden, weet men by ondervinding: en dat men niet altyd de voorgevoelens in de wind moet slaan, blykt uit het volgende.

1698. January. gende. In het Stierengevecht, 't geen wegens het sluiten van de Vrede te Madrid wierd gehouden, hadden zich vier Cavaliers van den hoogsten rang aangegeeven, onder de welken zich bevond Don Jan de Velasco. Eene zyner Zusters schreef des morgens aan hem, dat ze 'k weet niet welk een heimelyke beweeging gevoelde, die haar hem deed bidden, dat hy zich niet in het gevecht wilde begeeven, vermits zy verzekerd was, dat hy zou sneuvelen. Don Jan, stoutmoedig van natuur, gaf gantsch geen acht op dezen brief: maar hebbende den hoed, daar hy zich by die gelegentheid af meende te bedienen, doen eisschen, vond men 'er een swart tafom, zonder dat iemand zyner Huisgenooten wist te zeggen waar het van daan kwam. De vrees begon hem te bevangen, en hy stond in twyfel wat hy doen zou: maar denkende, dat men hem van lafhertigheid zou beschuldigen, indien hy zich niet ter bestemde plaatse liet vinden, reed hy eindelyk uit: doch naauwelyks was hy op de straat, of een man met een doodkist kwam voorby hem heen gaan. Zyn paard, aan wat kant hy het wilde wenden, volgde gestadig deze kist; 't geen hem deed zeggen, dat de dood hem vervolgde. Hy trad in het park: doch niettegenstaande alle zyne behendigheid bracht een Stier, dien hy bevocht, hem een steek, daar hy na eenige dagen af kwam te sterven.

Veroverde Plaatsen in Catalonien door de Franschen ontruimd. Men verstond nu, dat de Franschen eindelyk op den 8sten January de Stad Barcelone hadden ingeruimd, en 'er de Spaansche Troupen bezit af genomen, gelyk ook van des selfs afhangelykheden; terwyl ondertusschen eenige andere Detachementen ter zelve tyd optoogen, om bezit te gaan neemen van Roses, Gironne, en d'andere Plaatsen, welke volgens het Vredestractaat in Catalonien weder gegeven moesten worden.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Inruiming van Plaatsen. OP weinige Plaatsen na waren alle de geenen, welke in de Spaansche Nederlanden uit hoofde van het Vredes tractaat door de Franschen ingeruimd moesten worden, weder met de Benden van zyne Katholyke Majesteit bezet. De Graaf van Mastaing toog op den 5den. December met de Spaansche Bezetting binnen Kortryk. De Stad Aath wierd den 13den. van de zelve Maand wedergegeeven, Charleroy den 16den. en Bergen den 17den. la Roche

che den 26sten January, Arlon den 27sten, en Luxemburg den 28sten. 1698. January.
De Beyerse Troupen traden 'er des morgens ten negen uuren in. Tegen den middag wierd 'er het *Te Deum* gezongen; de Graaf van Autel vervolgens na zyn logement geleid; en 'er door de Staaten der Provincie met ongemeene pracht onthaald, enz.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Plakaat tegens moetwil.

TEGENS de moetwilligheid van sommige ongebondene menschen wierd binnen 's Graavenhaage het volgende Plakaat van de Puy der groote Zaal van het Hof afgeleezen.

WILHELM HENRIK, by der gratie Godts Koning van Engeland, Vrankryk, Schotland en Yrland, Prince van Oranje en Nassau, Gouverneur, Erf Stadhouder, Capiteyn Generaal en Admiraal; mitsgaders den Præsident en de Raden over Holland, Zeeland ende Vriesland, den eersten gesworen Exploicteur hier op versocht, Salut: Alsoo de moetwilligheid en insolentie van veele ongebondene menschen van tyd tot tyd alhier in den Hage seer is toenemende, dewelke zich vervorderen by avond en ontyde de Balien, om het Voorhout en de Vyverberg staande, mitsgaders de Sitbanken aldaar ofte elders, aan stucken te breeken; de Palen, zo in het Voorhout, als op de Vyverberg en het Pleyn staande, om te hakken ende uit te rukken; het Hout in het Bosch en elders, onder voorwending dat het zelve zoude wezen dood hout ofte sprokkeling, af te kappen, te ruineeren, en met zich te nemen, ofte te verbranden; alles strekkende tot ondienst ende kosten van de Graaflykheid, mitsgaders deformiteit van het publijcq aspect alhier in den Hage; en dat ook veele ondeugende menschen, mede by avond ende ontyde, de Kussens, Glazen en Nagels uit de Koetsen steelen, en het Leer van de zelven aan stukken snyden, ende dat geschapen is, dat het zelve staat noch meer en meer inne te breeken, ten ware daar inne by Ons na behooren wierde voorzien, ZOO IST, Dat Wy, omme het zelve te weeren, wel expresselyk van wegen de Hooge Overigheid verboden hebben, ende verbieden mits dezen een ieder, wie het zy, dat hy zich niet en vervordere de voorsz. Balien, omtrent het Voorhout en Vyverberg staande, mitsgaders de Sitbanken aldaar ofte elders, aan stukken te breeken; de Palen, zo in het Voorhout als op de Vyverberg ende op het Plein staande, om te hakken ende uit te rukken; het Hout in het Bosch ende elders, op pretext dat het zelve zoude zyn dood hout, ende sprokkeling, ofte hoedanige andere voorwendinge het zoude mogen wezen, af te kappen, te ruineeren, ende met zich te nemen, ofte te verbranden, op pœne dat die geene dewelke bevonden ofte overtuigd zal konnen werden daar aan, contrarie deze Onze Ordonnantie, handdadig geweest te zyn, daar over, boven de reparatie van de gedane schade, verbeuren zal een boete van vyftig ponden, te

1698. veertig grooten het pond; ende zullen de Ouders tot een somme van tien
January. ponden voor hare Kinderen moeten instaan; ende indien iemand betrapt werdende, ofte andersints achterhaalt, ende zo veel niet en hadde dat de voorsz. boete zoude konnen betalen, zal die als dan aan den lyve werden gecorrigeert. Gelyk Wy ook verders, uit den naam van de gemelde Hooge Overigheid, verboden hebben, ende verbieden mitsdezen een ieder, wie het zy, dat hy zich niet en vervordere de Kussens, Glazen en Nagels uit de Koetsen te steelen, en het Leer van de zelven aan stukken te snyden, op pœne dat die geene, dewelke mede bevonden of overtuigt zal worden, contrarie deze Onze Ordonnantie, handdadig geweest te zyn, aan den lyve, of andersints arbitrarig gestraft zal werden.

Ende op dat deze Onze Ordonnantie te beter in alle hare pointen mag werden geobserveert, zo ontbieden ende beveelen Wy allen Officieren, Justicieren, Dienaren ende Ingezetenen der Graaflykheid van Holland en West-Vriesland, dat zy u dit doende, ernstelyk verstaan, obedieeren, ende alle hulpe en bystand doen, mitsgaders allen anderen in't gunt voorsz. is, zonder des te laten in eeniger wyze: ende ten einde de Moetwilligen des te beter mochten werden achterhaalt, hebben Wy mede geordonneert, dat een derde part van de voorsz. boete bekeert zal werden ten profijte van den Aanbrenger, ende de twee andere derdeparten ten profijte van den Officier die de executie zal doen. Gedaan in den Hage, onder het Zegel van Justitie van den voorsz. Hove hier op gedrukt, den 30sten. December 1679. Onderstond, In kennisse van My. Was geteekent,

ANTH. van KINSCHOT.

Fransche Ambassadeurs hebben audientie.

Eenige dagen te voren, te weten, den 16den. December, hadden de Heeren de Crecy en Callieres, Plenipotentiarissen van Vrankryk, openbaare audientie by haare Hoog-Mogenden, de Heeren Staaten Generaal. De Gedeputeerden der Provincien van Gelderland en Holland gingen hen met d'eerste Karos van Staat, gevolgd van vyftig à sestig anderen, waar van 'er verscheidene met zes paarden bespannen waren, te Delft afhaalen. Zy vonden het Garnisoen in de wapepen, en wierden door een dubbelde ry Soldaaten, met slaande trom, naar de Gehoorzaal geleid, alwaar, zynde beiden in armstoelen tegen over den Heer Præsideerende gezeten, Monsr. de Crecy de volgende Aanspraak deed.

MYN HEEREN,

WY hebben bevel van den Koning, onzen Meester, ontfangen, van hier niet te vertrekken, zonder een expresse Audientie by Uwe Heerlykheden te hebben, om dezelven te verzekeren, dat de laatste Oor log

log hem de oude vriendschap, die hy tot haar heeft, niet heeft doen verliezen, en dat de Vrede, sedert zo gelukkig gesloten, die noch op nieuw heeft vermeerdert. Gelykerwys Uwe Heerlykheden blyken van de eerste gevoelens zyner Majesteit hebt ontfangen door de voordeelen, haar, zo draa als dezelve de eerste voorwaarden van een Tractaat voorstelden, toegestaan, zullen zy by alle gelegentheden in het toekomende de goede wille van zyne Majesteit tot hunne Republyk konnen zien, mitsgaders hoe genegen dezelve is om de Vrede, die Europa tegenwoordig geniet, te handhaven. Deezen Staat zal 'er de voornaamste vruchten van inzamelen, door den overvloed van een bloeijenden Koophandel, waar van zyne Majesteit de gemaklykheden, die van hem afhangen, zal aanbrengen. Uwe Heerlykheden konnen geen zekerder blyken van zyne gunstige meeningen, ten opzichte van het geene haarlieden raakt, hebben, als de voorwaarden van dit Tractaat zelve, noch na reden niet meer wenschen, als het geene de genegentheid van den Koning zelf voor het welwezen van deze Landen altyd zal doen zien. Dit is het geen zy meer en meer in gevolge van tyd zullen konnen gewaar worden, door herhaalde en aangename erkenteniſſen van een zo oprechte, zo krachtdadige, en voordeelige genegentheid van des Konings zyde tot dezen Staat, als die welke Uwe Vaders een eer geacht hebben, omtrent de Koningen, Voorzaten van zyne Majesteit, te erkennen. Wy hebben het voor een geluk gehouden, Myn Heeren, na het groote werk van de Vrede, zo algemeen van yder een begeert, voltooit te hebben, Uwe Heerlykheden deze gunstige verzekeringen van zyne Majesteit te mogen doen, en ter zelver tyd daar door gelegentheid te vinden om Uwe Heerlykheden van onze diensten, en onzen yver tot hunne vergenoeging, te verzekeren.

1698 Januar

Den Heer Wiggers, toenmaals præsideerende, antwoordde in substantie, dat de Staat zeer verplicht was aan zyne Majesteit wegens de eer, die hy haar deed: dat zy haare Excellentien bedankten voor hun goed beleid: dat zy hen een gelukkige reis wenschten, en verzochten hunne goede diensten tot d'onderhouding der Tractaaten aan te wenden, enz. Waar na Monsr. de Crecy het woord weder neemende, zei, dat Monsr. de Bonrepos in qualiteit van zyner Majesteits Ambassadeur by de Republyk stond te komen, en dat zy ondertusschen een (a) Edelman, daar tegenwoordig, lieten, voor welkers beleid zy instonden, om zorg voor des Konings zaaken te draagen. In der daad Monsr. de Bonrepos kwam den 1sten. January in den Haag, en den 7den. vertrokken de Graaf van Crecy en Monsr. de Callieres weder na Vrankryk.

(a) Monsr. de la Clausure.

1698 January. Den 16den. der Maand had de Baron van Lelienroot, Sweedschen Ambassadeur en Mediateur, met de gewoonlyke plechtigheden ter Vergadering van haare Hoog-Mogenden openbaare audientie, opgehaald met d'eerste Karos van Staat, gevolgd door in de veertig anderen. In een armstoel tegen over den Heer van Haren, præsideerende, geplaatst, deed hy zyn' Aanspraak in 't Sweedsch, en leverde de zelve, benevens zyne Credentiaalen, in 't Latyn over, welke door den Griffier Fagel opentlyk geleezen wierden, en in substantie behelsden een bekendmaking wegens de krooning van den Koning, zynen Meester: dat zyne Majesteit de Regeering aangevaard had, en van voorneemen was de vriendschap en intelligentie met haare Hoog-Mogenden t'onderhouden, gelyk by den overleeden Koning, zynen Heer Vader, geschied was, enz. 't Antwoord wierd in 't Neder-duitsch gedaan, en alle voorspoed in de Regeering aan zyne Majesteit wegens den Staat toegewenscht, &c.

Krooning des Konings van Sweeden aan den Staat bekend gemaakt.

Eindelyk den 23sten. keerde uit zyne Ambassade aan het Hof te Weenen weder te rug den Heer van Heemskerk, den 27sten. der voorgaande Maand December gezamentlyk met den Heer van Odyk genoemd om in qualiteit van Extraordinaris Ambassadeurs wegens haare Hoog-Mogenden aan het Hof van Vrankryk te gaan resideeren.

Heemskerk en Odyk tot Ambassadeurs aan het Fransche Hof genoemd.

FEBRUARY.

POLEN. Vervolg van den staat der zaaken geduurende het Interregnum.

DE Poolsche zaaken, om andere gewichtige handelingen tot dus lang opgeschort, waren in zodanig een staat, als (a) elders gezegt is, wanneer men verstond, dat de Koningin zo wel met den Prins Jacobus, haaren Zoon, verzoend was, dat zy niet dan een en het zelve belang met hem beoogde; welke verzoening men oordeelde dat de party van den Prins merkelyk stond te versterken, en die van den Prince de Conti in tegendeel zo veel te verswakken. Ondertusschen scheenen de Poolen noch even gestadig meerder verbitterd te zyn tegens de gemelde Vorstin, als tegens den Franschen Gezant: en merkte men ook zelfs zulk een

(a) Zie 1 Stuk, 1 Deel pag. 26.

een zichtbaare zydigheid in hunnen handel, dat men 'er hen noodzaakelyk over moest laaken. Ja daar waren gantsche Palatynschappen, die beslooten hadden, dat men de Koningin niet alleen Warschau zou doen verlaaten; maar ook t'eenemaal uit het Rijk vertrekken; terwyl zy met goede oogen aanzagen, hoe opentlyk de Franschen Ambassadeur voor den Prins van Conti ging kuipen, en het geld als te grabbel werpen, om stemmen te vergaderen. Midlerwyl hadden de Vorstin en haar Zoon, de Prins Jacobus, aangebooden alle noodige voldoening op de pretentie, welke men tegens de Koninglyke Familie had geformeerd, te geeven. De Kzaar van Muskovien had zich mede tot voordeel van dezen Prins omtrent de Poolsche Kroon verklaard, en doen zeggen, dat men het verkiezen van een Franschen Prins niet behoorde toe te staan. Doch het was altemaal te vergeefs, en het kwam eindelyk zo ver, dat de Kardinaal-Primaat zich persoonlyk by de Koningin vervoegde, en haar zei, dat hy tegens zyne wil genoodzaakt was haare Majesteit tot haar vertrek uit de Stad van Warschau aan te maanen; want dat, schoon hy gaarne zou zien dat zy aldaar verbleef, en d'eerbiedigheid, welke hy haar altyd toegedraagen had, mitsgaders zyne vermaagschapping aan het Koninglyk Huis, hem deeden wenschen, dat zy niet gemoeid mocht worden, hy echter amptshalven op het algemeene aanzoek van alle Waywoodschappen en Provincien by haare Majesteit op haar vertrek moest aandringen; dewyl niemand, voor zulks geschied was, tot de Raadspleeging, in deze gesteldheid van tyd zo hoognoodig, zou verschynen. De Koningin beklaagde zich lang met traanen in de oogen wegens de hardheid, die men haar voorhield; doch beloofde, dat zy, zo haast als de Kardinaal den dag tot de Raadspleeging vastgesteld had, zou vertrekken.

1698 February

Omtrent dezen tyd wierd een nieuwe Candidaat, of Pretendent tot de Kroon voorgeslagen, te weeten, den Hertog van Lotharingen, in wiens faveur de geweezene Koningin van Polen en Hertoginne-Weduwe van Lotharingen, des zelfs Moeder, den volgenden Brief aan de voornaamste Grooten des Ryks had doen afgaan.

1698. February

Voortreffelyke en van ons oprechtelijk beminde.

NAdemaal wy verstaan hebben, dat'er ook aan uitheemsche Prinsen toegelaten is na de Kroon van Polen te staan; hebben wy geen kleine hooge geschept, dat den Voortreffelyken Staten niet onaangenaam zal zyn de aanbiedinge van onzen Eerstgebooren Zoon, den Doorluchtigsten Hertog van Lotharingen, welken wy niet weeten of men eenen uitheemschen kan noemen, als zynde de Zoon uwer Koninginne, ja niet meer de onze als die der Republyke, welke een tweede huwelyk heeft goed gekeurd. Deze nu tot den ouderdom van achtien jaren gekomen, en bekwaam zynde om in de kennis der Wetten, en de Regeerkundige Lessen onderwezen te werden, om de zeden en oorbaarheden des Ryks te aanvaarden, door zyne vroegrype wakkerheid van gemoed en ligchaam, heeft onze hoop, die wy van hem hadden, door zyn wakkeren en verheven aart van jongs op tot de Wapenen, en alle oeffeningen eenen Vorst voegende, op te scherpen, niet alleenlyk voldaan, maar ook vermeerderd, door de proef die hy onlangs in Hongaryen gegeeven heeft, dat hy ongetwyfeld een erfgenaam van zyns Vaders dapperheid zal zyn. Derhalven verzoeken wy krachtiglyk van U Ed. de beede, waar toe ons niet zo zeer dringt de liefde tot onzen Zoon, als wel de betamelyke yver eener Koninginne, die zich by de Republyk wel verdiend gemaakt heeft, en de hooge achting der Eerentfeste Staten, mitsgaders het algemeene nut, door U Ed. stem en authoriteit, volgens Uwe oude neiginge en goedgunstigheid jegens ons, te willen styven en bevoorderen. Wy zullen daarentegen zulk een dienst met alle dankbaarheid beantwoorden. Het overige zal onze Extraordinaris Afgezant en Kamerling, de Heer Alexander, Vryheer van Fin, aan wien wy willen dat zo volkomen geloof zal gegeeven worden als aan ons zelven, U Ed. breeder verklaren. Voorts wenschen wy U Ed. een goede gezondheid en alle voorspoed van God.

ELEONORA, *Koninginne.*

Hoewel de Littauwsche Armée, gelyk hier voor gezegt is, zich weder tot gehoorzaamheid had gesteld, wilde het Poolsche Leger, 't geen zich mede had opgeworpen, en een Confœderatie gemaakt, daar geensins toe verstaan, en voer vast voort met d'aangevangene moetwil; als wilde het die van het oude Roomsche Ryk navolgen, in het zelf verkiezen van hunnen Keizer, zonder den Raad daar deel aan te laaten. De Ryksdag van Groot Polen, ziende den voortgang van deze wanorders, had ver-

verklaard, dat alle de geenen, welke van deze Confœderatie niet afstonden, beroofd zouden worden van de goederen, die zy in het Ryk bezaten, en vyanden van het Vaderland verklaard: en men verwachtte het zelfde van d'andere Vergaderingen. Ook had, op dat geene verhindering tegens de verkiezing toegebracht mocht werden, al de Poolschen Adel order om zich tegen den 8sten. May gewapend op de grenzen te vertoonen, en zich aldaar tot aan de verkiezing van den nieuwen Koning op te houden. 1698 February.

De Maarschalk, die het geconfœdereerde Leger bestierde, eischte van de Stad Warschau alleen honderd duizend guldens, in maniere van contributie, of brandschatting: maar men had besloten hem die t'ontzeggen, en de vinders van deze afpersfing aan de Republyk verantwoordelyk te verklaaren. Echter lieten zy niet na op de landen van den overleedenen Koning, de Koningin, den Adel, en de Geestelyken, op discretie, gelyk men het noemt, te leeven. Zelfs hadden zy gedreigd in Groot Polen te vallen, en aldaar hunne quartieren te neemen; hoewel de Palatynschappen hen hadden doen aanzeggen, dat ze alle de geenen, die zich daar vertoonden, zouden aantasten, en als vyanden van het Vaderland verklaaren. De Graaf Jablanowski, Groot-Generaal van Polen, had te vergeefs alles aangewend om hen tot reden te brengen: en men geloofde zelfs, dat den Abt de Polignac in heimelyk verstand met deze geconfœdereerde Troupen was, en dapper met geld onder hen arbeidde, en noch grooter belofsten deed, indien zy de paaty des Prinsen van Conti wllden bevoorderen. Ja het kwam zo ver, dat na verscheidene vruchtelooze Conferentien, willende de Geconfœdereerden na geen redelyke voorwaarden luisteren, de Republyk het besluit nam van het Leger als wederspannig te verklaaren; 't geen meer te weeg bracht, als men met alle d'andere middelen had konnen doen, te weeten, dat verscheidene Vaandelen betuigden, genegen te zyn zich van d'anderen af te zonderen, om d'amnestie, en d'andere aangeboodene voordeelen, aan te neemen.

Ondertusschen had men weder nieuw verzoek aan de Koningin gedaan, dat het haare Majesteit mocht gelieven zich uit Warschau te begeeven; houdende haar voor, dat de Senatooren noch

1698 February al in het zelve besluit waren van niets te willen onderneemen, zo lang als haare Majesteit niet vertrokken was. De Vorstin, bezeffende dat haar verblyf groote wanorders in de Republyk, en haat tegens haar, stond te veroorzaaken, liet zich beweegen, en vertrok eindelyk op den 13^{den}. April na Bilan, een kleine myl van Warschau, in meening van wyders na Pruissen te reizen. Van hier schreef zy den onderstaanden Brief aan den Keizer, gelyk ook een anderen, byna van den zelven inhoud, aan de Keizerin.

Myn zeer Waarde Broeder, Neef, en Nabuur,

Ik hebbe veel erkentenisse wegens de gunste, waar mede uwe Keizerlyke Majesteit tot hier toe den Prince Jacobus, myn Zoon, hebt willen begenadigen. Ik volharde, U zeer ernstelyk zyne belangen aan te bevelen, ten einde hy door uwe agtbaarheid de Kroon van den Koning, zyn Vader, mag verkrygen, en zulks voor al, om dat door dit zelfde middel de Koninglyke Princesse, zyne Gemaalin, die ik bemin als myne eigene Dogter, uit hoofde van haar goede hoedanigheden, op een Troon zal stygen, dien zy waardig is. Ons aangaande, wy hebben niets verzuimt, en hebben nog moeite, nog geld, nog zorge gespaart, om dat oogwit te bereiken. Het is met dat eigenste oogmerk, dat wy voorgenomen hebben van Warschau na Pruissen te gaan, om door dat middel den Vyanden van onze Koninglyke Familie het voorwendsel, dat zy zouden gebruikt hebben om zig over ons te beklagen indien wy in een tyd, de verkiezing van een Koning zoo na, langer in die Stad vertoeft hadden, te benemen. De liefde dan tot onze Familie is al de swaarigheden van een moeijelyke Reys te boven gekomen. Wy hebben dit ons voornemen, en verscheidene andere zaaken, den Graave van Sedelnitski, Ext: Ambassadeur van zyne Keyzerlyke Majesteit, medegedeeld, ten einde hy het aan U overschryven zoude. Zyne verdiensten en goede hoedanigheden maaken, dat wy veel genegentheid tot hem hebben; en wy twyffelen niet of hy zal U wydloopig berigten van alles, dat wy hem hebben gezegt. Wy blyven hem ernstelyk de belangen van den Prince Jacobus, onzen oudsten Zoon, aanbevelen, en bidden, al zyn vermogen en agtbaarheid te blyven gebruiken tot zyn voordeel en dat van de Princesse zyne Gemalin. Wy blyven middelerwyl den Hemel bidden voor de behoudenisse der persoon van uwe Keizerlyke Majesteyt, en den gelukkigen uitslag van alle zyne voornemens. Uwe goede Zuster en Nigte

Tot Bilan den 14 April 1697.

MARIA CASIMIR.

Niet-

Niettegenstaande deze Brief zo zeer in faveur van den Prins Jacobus schynt te weezen, wil men echter verzekeren, dat de Koningin liever een van haare jonger Zoonen op den Troon zou hebben gezien, ten einde meerder deel aan de Regeering te mogen hebben. 1698. February

Midlerwyl nam het getal der Candidaaten noch al toe; zynde nu by de Prinsen Jacobus en Alexander, Zoonen van den afgestorvenen Koning, den Prins van Conti, den Hertog van Lotharingen en anderen, welke altemaal hunne schepselen en medestanders hadden, noch gekomen de Prins Don Livio Odeschalchi, Neef vanden Paus Innocentius den XIden. d'Oorzaak van dat men het oog op den gemelden Prins begon te slaan, was d'Aanspraak, die een zeker Geestelyk Heer in eene der Vergaderingen tot lof van dien Paus, en wegens zyne groote verdienste omtrent de Republyk, had gedaan; waar door veele bewoogen wierden om de Kroon aan den Neef van dien Weldaader van Polen te gunnen. Maar of 'er de volgende aanbiedingen, en d'onmeetelyke rykdommen van Don Livio, daar zich verscheidene wat goedts af beloofden, niet wel het meest toe hielpen, word in bedenken gegeeven.

Voorslagen van den Prince Don Livio Odeschalchi aan de Republyk van Polen.

ONaangezien den Hoogverhevenste Prince Odeschalchi, Neef van Innocentius den XIden. (zig wegens de tederste liefde, met welke hy zo uyt de Natuur, als door inboezeming van zijn Oom, tot de Doorluchtigste Republyk van Polen aangedaan is, ook een wederliefde belovende) niet schroomt op de Voortreffelyke Ryksdag te voorschyn te komen, zal hy echter opentlyk en oprechtelyk bezorgen, dat hy zig niet tegen de Koninglyke Poolse Prinsen, welke door eygene deugd en de verdiensten van een onverwonnen Vader uytblinken, noch ook de Piasten en andere Candidaten tot de Kroon van dit vermaarde Ryk aankante. Indien echter door eenig onverwacht toeval niemand van hen deze Kroon mochte bekomen, en de vrye Stemmen van het Volk dezelve zynen kruyn toeschikten, zoude den Hoogverhevenste Prince niet, als met groot genoegen zynes herte, zig, en al, wat in hem is, niet alleen aan de wille van de Doorl. Republyk onderwerpen, maar ook, op dat hy de Kroon, welke hy, door geen onderstand of verbintenis van uitheemse Prinsen geschraagt, enkel aan de

1698 goedwilligheid van het vermaerde Volk verschuldigt zoude wezen, met de
February behoorlyke dankbaarheid mocht ontfangen, beloven, al het geene hier beneden volgt met blymoedigheid en ter goeder trouwe te volbrengen.

I. Hy zal de Wetten en Instellingen van de doorluchtigste Republyk, en de geslotene Bedingen, indien eenige besworen moeten werden, hoe 't gaat, niet verbreken.

II. Hy zal de kostelyke en onschendbare Vryheid van het vermaarde Volk in geenen deele benadeelen; maar ze zelfs, zo 't vereischt werd, met de spilling van zyn bloed beschermen.

III. Hy zal tot betalinge van d'achterstallige Soldyen der Soldaten, eer hy in de Grenzen van het Ryk treet, acht Millioenen Poolse Guldens aan de Doorluchtigste Republyk in zuiver gelt uittellen.

IV. Hy zal Elbing van de Schulden aan den Doorluchtigsten Keurvorst van Brandenburg vrymaken.

V. Hy zal met alle vlyt trachten Caminiek, en de Landen en Goederen de doorluchtigste Republyk en den vermaarden Adel door de Barbaren onttrokken, voor de eerste beginselen van zyn Ryk weder te krygen.

VI. Hy zal, op dat de doorluchtigste Republyk met de Reformatie, gewoon aan de Doorluchtigste Koninginnen van Polen toegevoegt te werden, niet belast zy, en in plaats van de Reformatie de Munt moge herstellen, geen Gemalinne trouwen, of, indien het vermaarde Volck het anders begeert, de geene, dewelke zy geeft, voor zig tot Bruid aannemen.

VII. Hy zal met alle naerstigheid bezorgen, dat de Soldyen der Soldaten in het toekomende niet onbetaalt blyven.

VIII. Hy zal te Romen een Collegie voor vyf-en-twintig Poolsse, en even veel Littausse Edelen, met de noodzakelijcke inkomsten op eigene kosten stichten.

IX. Hy zal, indien hy zonder Afkomst sterft, de Doorluchtigste Republyk tot universeele Erfgename van alle zyne Goederen aanstellen, en het zeer ryke Huisraad van zyn Huis, en dat van zyn Heiligsten Oom, gelyk ook het zeer kostelyke van de doorluchtigste Koninginne van Sweeden, Christina, 't geen hy onlangs gekocht heeft, aan de toekomende Koningen van Polen in der tyd by Testament legateeren.

X. Hy zal tot onderpand van alle de bovenstaande beloften aan de doorluchtigste Republyk plechtelyk en in forma verbinden alle zyne Erfgoederen, in het Hertogdom Milaan gelegen, als mede de Hertogdommen van Ceri, Bracciano en Palo, het Markgraafschap van Roncofredi, het Graafschap van Monteiano, en de Forten, Tuighuizen, koper Geschut, welke in de voorsz. Landen zyn, en daar-en-boven het Gelt te Romen, Napels, Venetien, Genoua, Madrid, Amsterdam en elders op voordeel uitgezet.

XI. Den Afgesant van den Hoogverhevensten Prince zal de realiteit en waardy van de voorsz. Goederen, verre boven de twintig Millioenen Poolse Guldens bedragende (zonder daar onder te rekenen de zeer kostelyke

lyke Huisraad van, ontallyke zilvere en goude Vaten, Juweelen, Kleynodien, Statuen, en zeer vermaarde Schilderyen en overvloedige oude van alderhande soorten en specien van Penningen) door authentique bewyzen, welke hy by zig heeft, en d'Ooggetuigenisse van verscheidene der voornaamste Grooten van de Doorluchtigste Republyk aan yder, die 't begeert, vertoonen. 1698. February

Terwyl de zaaken in dezen staat waren, wierd aan de kuiperyen der Franschen in faveur des Prinsen van Conti een byna onherstellyke slag toegebracht. De Keizer had aan de Poolsche Senaat een Brief toegezonden, dien de Franschen Ambassadeur, Melchior de Polignac, in den Jaare 1695. uit Polen na Constantinopolen had gestuurd, waar in hy de swakheid van het Poolsche Leger, de heimelyke belangen van den Koning en de Republyk, mitsgaders veele andere zaken, die geen Christen mensch, veel minder een Abt en Ambassadeur van zyne Allerchristelykste Majesteit, zonder den ondergang der Christenheid, zo veel als in hem was, te trachten te bewerken, zou konnen schryven, aan de Porte bekend maakte. Deze Brief in de Poolsche taal overgezet, en met den druk gemeen gemaakt zynde, verbitterde het volk, 't geen de raadslagen der Franschen nu eenige jaaren herwaarts blindeling gevolgd had, zodanig, dat het onophoudelyk daar op drong, dat de gemelden Ambassadeur mocht gedwongen worden, definitivelyk te verklaaren, of hy dat snoode stuk uit bevel van zynen Koning, of uit eigene beweeging, tegens de Republyk gedaan had: met byvoeging van harde dreigementen, als dat men hem, indien zulks uit zyns Konings bevel was geschied, gelyk een Minister van een vyandlyken Prins uit het Ryk zou doen vertrekken; maar indien hy het uit eigene beweeging had gedaan, dat men hem de straf van een verraader zou doen lyden. Ziet hier een Afschrift van dezen Brief.

MYN HEER,

HEt is niet de quaadwilligheid van den Heer Jablonowski, nog ook die van den Koning, die my belet heeft de Brieven, welken Gy my den 2 Maart, 4 May, en 21 July hebt believen te schryven, eerder te beantwoorden; want zy volharden beide by dezelvige sentimenten; en verre

1698 van onze Correspondentie te willen afbreeken, zyn zy blyde dat wy dezelve onderhouden. Het is een langduurige ziekte, die my belet heeft, zo regulierlyk als gewoon was, aan U E. te schryven, dewelke (God lof) voorby is. Indien de geschapenheid van zaken ten opzichte van Polen dit Jaar meerder naarstigheid vereyst hadde om U E. t'antwoorden, zoude k gepoogt hebben zulks te doen: maar het scheiden van den Landdag, en de traagheid van deze Natie hebben my toegelaten het succes van de Campagne in Ongaryen af te wachten, om U E. iets positiefs mee te deelen.

February.

Het is zeker, dat de particuliere Vreede met Poolen, op den voet als de Mahometanen meenen, niet zal getroffen werden; ten zy Polen daar toe gedwongen, en tot d'uiterste verlegentheid gebragt werde. Ik heb de redenen hier van zo dikwils aan U E. geschreven, dat het onnodig zoude zyn dezelve te herhalen; en die redenen werden dagelyks krachtiger, dewyl de gezontheid en 't gezag des Konings gestadig afneemen, en dat zyne dispositien, die te vooren favorabel waren, ook na proportie konnen veranderen, terwylen . . . . . . zig vast maakt en oogenschynlyk toeneemt, zonder dat men 't kan verhinderen, dewyl de middelen om zulks te doen niet in onze magt zyn. Ik heb 'er twee by der hand genomen, van welke het een of ander wel een groot effect mogt hebben gedaan; maar zy zyn door de rampzaligheden van dezen tyd beide mislukt; zo dat alles zal afhangen van 't geene de Grooten Heer in zyne Veldtogt zal verrigt hebben. De laatste tydingen, die wy van zyne marsch hadden, geven vry groote hoope, dat hy Zevenbergen zal veroveren, en dat de Keizerlyken deze importante Provincie niet zullen konnen beschermen, alwaar de Grave Teckeley zo draa niet zoude gestabileert zyn, of Opper-Hongaryen zoude ook aanstont den Keizer afvallen, of liever hare oude vryheid weder bekomen. Indien zulks geschied, zal U E. het weten eer dezen U E. zal ter hand komen: en indien d'Ottomannise Armee hare winterquarrieren aldaar neemt, gelyk dezelve zekerlyk doen moet, zoude het absoluit noodzakelyk zyn, dat de Mahometanen Rusland, Klein-Polen, en het Waywoodschap van Krakou dreigen, en 't gerugt doen lopen, dat zy in 't aanstaande voorjaar met een groot Leger die Landen zullen invadeeren. In dat geval zou men het platte land van Polen ook onder contributie moeten stellen, alwaar 't maar om den Adel van die Quartieren, die zulks niet gewoon, en in geen staat van tegenweer is, schrik aan te jagen. Dit zoude Polen konnen doen resolveeren om zig met de restitutie van Kaminiek, zoo dikwils voorgestelt, te vergenoegen: maar buiten dat moet men geen staat daar op maken.

De Poolse Armee doet als na gewoonte niets. De Kroons en Litthause Troupen hebben zig in kleinen getale niet voor 't begin van deze maand by Jaslowiek in Podollien geconjungeert. Morgen zullen zy van een scheiden; en de Waywoda van Vilna is, na dat hy maar drie dagen in 't Leger geweest was, reeds na huis vertrokken. De Porte doet zeer wel, zig van hare andere desseinen niet te laten diverteeren, om zig tegens deze lui-

den

den, die haar geen quaad doen zullen, te stellen. zy moet t'eenemaal 1698
van haar affien, of haar eens schielyk en geheelyk overrompelen. De February
schrikkelyke verdeeltheden, die in Polen d'overhand hebben, en die altyd nog tot aan de naaste verkiezing zullen toeneemen, laten geene hoop overig, dat de goede ordre, en de macht van dezen Staat herstelt, of dat een eenige heilzame resolutie zoude konnen genomen werden, ten ware, als gezegt is, in geval van de uiterste vreeze, en dringende nood.

Men zal van den Heer Kastelaan van Krakau swaarlyk konnen verkrygen 't geene de Bey van Moldavien noopende de Moldaviers, welke in het districkt van den Generaal tot Marienpol gevlugt zyn, van hem begeert. In myn naasten Brief zal ik de reden daar van aan U E. bekend maken.

U E. zult buiten twyffel vernomen hebben het Tractaat tusschen Monsr. de Crenan en den Hertog van Savoyen, tot demolitie van Casal; het gevangen nemen van de Garnizoenen van Dixmuiden en Deinse door Mr. de Villeroy; en het bombardeeren van Brussel: maar Namen is ongelukkiglyk door de Geallieerden veroverd, dewyl de vyanden in haare retrenchementen van Masy nooit door dien Maarschalk hebben konnen worden geforceerd. De . . . . . heeft een groote trouwloosheid begaan, door Monsr. de Bouflers tegen de Capitulatie te arresteeren, en den zelven na Maastricht te doen voeren. Monsr. de Tourville stond met zyne gantsche Vloot tegens 't laatst der voorledene maand t' zeyl te gaan, en den Admiraal Russel, die zeer ontramponeerd is, op te zoeken. Monsr. de Vendôme, na Ostalrik en Castel Follet ontzet, en geslecht te hebben, heeft het beleg van Palamos doen opbreken, zulks dat Gastanaga het niet heeft durven bestaan.

MYN HEER

Villanova den 29 September 1695.

Ik ben volkomentlyk

U E. zeer onderdanige en zeer gehoorzame Dienaar,

Den Abt de POLIGNAC.

Ondertusschen kreeg men bericht, dat veertig Standaarden van de wederspannige Ruitery zich weder aan de gehoorzaamheid van den Veldheer hadden onderworpen, en dat deze voorgang wel haast van meer andere gevolgd zou worden. Maar in Groot Polen stond het noch zeer verward. De Generaal Lefzczinski, die als het Hoofd van dit geheel Landschap was, had de belangen van den Littauwschen Veldheer, zynen Schoonvader, en van de Konnigin (van welker eersten gezegt wierd, dat hy mede een-

1698 bod na de Kroon deed, en schoon genoeg stond, indien de Ko-
February ningin met hem begeerde te trouwen, en haare begunstigers by de zynen te voegen; by ontstentenis van 't welk de Veldheer Prins Jacobus met zyne stemmen zou byspringen) noch willen voorstaan: maar hy was daar over niet alleen met woorden, maar ook met slagen, zodanig bejegend, dat hy in het bedde geraakte. Wyders, van veertien Senatooren hadden zich, ter oorzaak van het bovenstaande bericht en d'ontdekking der Fransche schelmeryen, tien tegens de Franschen verklaard.

Na het vertrek van de Koningin uit Warschau, (welke zich vervolgens na Dantzik had begeeven) had het de Raad aldaar tot een vergadering gebracht. Zy bestond in veertien Persoonen, zo Geestelyken als Wereldlyken, zynde alle de geenen welke zich toenmaals in deze Stad bevonden. Vier waren 'er onder, die door hunne redenen lieten blyken, t'eenemaal aan de kant des Prinsen van Conti te hellen: twee anderen verklaarden zich niet: doch d'overige acht betuigden gantsch en al voor het Koninglyk Huis te zyn: trachtende met eenen te doen begrypen, dat deze party d'eerlykste en bekwaamste voor den staat der Republyk was. Maar de Kardinaal-Primaat toonde klaar genoeg, geheel Fransch gezind in zyn hert te weezen, en ontwierp eenige zaaken ten voordeele des Prinsen van Conti, welke aan d'overige Raaden niet zeer aangenaam waren. De Bisschop van Plosko sloeg voor, de verkiezing uit te stellen: anderen wilden, dat men daar mee zou wachten tot dat de Troupen zich weder onder d'orders van den Grooten Veldheer hadden begeeven: eindelyk wierd besloten, nochmaals eenige Persoonen van gezag aan den Heer Baranowski, Maarschalk der geconsidereerde Benden, te stuuren, om hen op nieuws aan te maanen zich en zyn Volk weder onder de gehoorzaamheid te stellen, mits ontfangende de voordeelige conditien die hen albereedts waren aangebooden; en by gebreke van dien zou men circulaire brieven aan alle de Provincien afvaardigen, om hen voor wederspannigen en vyanden van het Vaderland te doen verklaaren. Dit had zulke goede gevolgen, dat voor eerst die van Littauwen, welken men geloofde eenige neiging tot een nieuwen opstand te hebben, nu in tegendeel verklaarden, den Raad te willen gehoorzaamen.

Nu

Nu ſtaat ons wyder te zien, wat in de Warſchauſche en Krakouſche Rykvergaderingen zy voorgevallen. Den 30ſten. April geſchiedde d'opening van d'eerſte, doch met zo groote beweegingen, dat het te vreezen ſtond, dat zy zonder iets te beſluiten afgebroken zou zyn geworden: maar de Waywode van Plocko, Staroſt van dat Geweſt, liet zich, ſchoon hy aan handen en voeten groot ongemak van het podagra leed, in een ſtoel na de Vergadering torſſen, en deed door zyn gezag zo veel, dat hy de gemoederen tot ſtilte bracht, zulks dat zy zich zonder bewys van eenige drift drie Brieven, welke aan deze Vergadering gericht waren, lieten voorlezen. d'Eerſte was van den Kardinaal-Primaat. Deze bedankte alleenlyk het Landſchap wegens de bezending, aan hem gedaan, en vermaande hen in algemeene termyn tot het volbrengen van een gelukkige verkiezing. De tweede was van den Prins Jacobus. Deze beklaagde zich in zeer beweegelyke termen over het onrecht, waar mede men hem te laſt ley als d'oorzaak van de Confœderatie der Armée te weezen, mitsgaders over de paſquillen en ſchendſchriften welken men ten dien opzichte tegens hem uitſtrooide; recommandeerende met eenen zyne perſoon en belangen aan de Vergadering. De derde Brief was van den Maarſchalk der verbondene Troupen. Deze onderſteunde en beveſtigde de vertooning, welke twee Geduputeerden van zynen wege mondeling voordroegen, dat, dewyl hunne verbintenis met geen ander oogmerk was geſchied, als om hunne achterſtallen daar door te bekomen, zy bereid waren, zo haaſt als men hen voldaan hadde, de Republyk allerwegen, en zo als zy 't begeerde, ten dienſt te ſtaan. Na deze leezing wierd een Reglement gemaakt lopende de diſcipline, welke den Adel ten tyde der verkiezing zou hebben t'onderhouden, en de monſtering tegen den 12ſten. May te paard vaſtgeſteld. Eindelyk, de twintig Gedeputeerden, welke de verkiezing moeſten bywoonen, genoemd zynde, wierd de Vergadering met veel meerder ſtilheid, als men zich in 't eerſt verbeeld had, geſlooten.

1698. February

De Ryksdag te Krakou was mede zonder wanorder afgeloopen. Alle d'Edelen hadden aldaar een Acte van verbintenis gemaakt, by de welke zy malkander onder eede onderſtand be-

loof-

1698 loofden, en zich door geen aanhang te laaten omkoopen, maar
February in tegendeel eenpaariglyk en getrouwelyk het beste voor het Vaderland te bezorgen.

Doch van een groot gewicht was het in de tegenwoordige gesteldheid van zaaken, dat de Geconfœdereerden op den 11den. May hunne onderwerping aan den Groot-Veldheer van de Kroon in de groote Kerk der Bernardynen te Lemburg kwamen doen. Hun Maarschalk verzocht met luider stemme vergiffenis aan de voeten van den Veldheer, raakende met zyn voorhoofd het voetsteunsel van zyn gestoelte, en kussende zyne voeten; waarna de Regimentstaf gebroken, en het Geschrift behelzende d'Artykelen en den Eed van de Confœderatie gescheurd wierd: 't welk gedaan zynde, wierd het *Te Deum Laudamus* onder het geluid van trommen en trompetten gezongen.

Wyders alle de byzondere Vergaderingen gehouden, en de Sterkte (een Brug die men by deze gelegentheid gewoon is op de Weyssel te maaken) voltooid zynde, om den algemeenen Ryksdag tot de verkiezing te houden, geschiedde d'opening daar van op den 15den. May, in het open veld. Men begon met de Misse van den H. Geest, die de Nuncius van den Paus bediende; waar na de Bisschop van losko een Sermoen deed, om de Vergadering te vermaanen, geen belang als dat van de Republyk te neemen, en alle byzondere verbintenissen en belangen te laaten vaaren, om den geenen, dien zy den waardigsten achtten, op den Troon te verheffen. Wyders wierd'er, behalven de verkiezing van den Maarschalk der Palatynen, in deze en de twee volgende byeenkomsten niets gedaan, ter oorzaak dat 'er noch geen volkomene eenigheid was. Ondertusschen rekende men, dat, wanneer alles by een waar, het getal tot meer als twee honderd duizend persoonen zou komen, 't welk de verkiezing noodzaakelyk moest doen verhaasten, dewyl het onmogelyk was, dat zulk een meenigte lang te samen op een zelve plaats zou konnen bestaan.

Eindelyk kwam het tot een verkiezing van een Landboden Maarschalk, hoewel niet zonder groote woelery en driftigheden. Deze was des Kroons Kamerheer Bielinsky, by veelen niet zeer aangenaam, als zynde een schepsel van Vrankryk; van wien deze by-

byzonderheden worden verhaald; desseinen van hunnen Hanigheid wilde beginnen te handelen, en, om de Poolen tot stilstand en gehoor te brengen, met zyn Maarschalks Staf op de vloer stootende, de zelve midden door in stukken brak; 't geen voor een kwaad voorteken wierd genomen: gelyk ook, dat hy zich met een swaaren eed had moeten verbinden, niets anders dan het waare en 't gemeene belang des Ryks in deze verkiezing te zullen behertigen; en dat de geenen, die hem deswegen verdacht hielden, hem by den hals en de kleederen hadden gevat, en gedreigd, hem aanstondts in duizend stukken te zullen scheuren, indien hy de zaaken zodanig bestierde, dat zy een Franschman tot Koning kreegen: waar door hy genoodzaakt wierd zich andermaal met noch veel swaarder eed te verbinden. 1698. Februarÿ

Zo naderde men vast allengskens tot de verkiezing van een Koning, zynde een ieder der Candidaaten noch even zeer in verwachting; onder de welken nu, behalven d'Uitlanders, en de Koninglyke Familie, ook deze Ingebooren en zich bevonden, de Staroft Nowoiesky Opalini, die onderfteund wierd door een groote meenigte van toestemmers, ter oorzaak van zyne rykdommen; de Prins Lubomirski; de Groot-Maarschalk van Littauwen, die door al den Adel, gelyk ook door de Kroon van Sweden en den Keurvorst van Brandenburg, welke sedert een tyd met veertien à vyftien duizend man op de Poolsche grenzen had gestaan, aangedrongen wierd; en eindelyk, de Groot-Maarschalk van de Kroon.

Thans moet hier ingevoegd worden, dat de Koninginne-Weduwe tot Dantzik by een zekeren aanzienlyken Heer op zyne hofstede onthaald wordende, aldaar, gelyk zy zeide, met een Expresse de tyding kreeg, dat de Pauselyke Nuncius en de Keizerlyke Ambassadeur de Republyk zeer ernstig den Keurvorst van Saxen hadden aanbevolen, doende daar by groote aanbiedingen, naamentlyk, acht à negen Millioenen gereede peningen voor de Kroon te zullen betaalen, mitsgaders dat de Keizer het geheele Hertugdom van Silésien aan de Poolsche Kroon zou hegten, en men zonder het verkrygen van Kaminiek geen vrede met de Turken maaken: al het welk zulk een ingang scheen te neemen, dat haare Majesteit gezegt had, dat de schikkingen van het

1697 het Ko[illegible], en zich door geen aa[illegible] de zaak des Prinsen van Conti,
February daar merkelyk door verzet waren.

Den 20sten Juny, (dewyl men, eer men tot de verkiezing kwam, gehoor aan d'Ambassadeurs moest verleenen) deed den Heer Davia, Pauselyke Nuncius, zyne openbaare aanspraak, en den volgenden dag de Bisschop van Passau, extraordinaris Ambassadeur van den Keizer, de zyne. Die wegens Vrankryk wierd daags daar aan gehoord, en vervolgens alle d'anderen.

Den 21sten. kon men noch niet raamen, op wien de verkiezing zou mogen vallen. De party des Prinsen van Conti en die des Prinsen van Baden scheenen daar toe de sterksten te zyn, en malkander op te weegen: maar men sprak vervolgens zo zeer niet van den Prins van Baden; en d'aanhang van den Prins Jacobus scheen nu die des Prinsen van Conti weder op te haalen. Zelfs vreesde men, dat Polen eerlang twee Koningen, in de plaats van een, zou krygen; of dat ten minsten de twee Partyen omtrent de Candidaaten, die ze droegen, niet over een konnende komen, in faveur van een derden, die hen beiden behaagde, moeften komen te besluiten, gelyk wel meer by dusdanige gelegentheden in Polen geschied was.

Midlerwyl was de Keurvorst van Saxen den 11den. Juny van Weenen na Dresden vertrokken, en 'er zo haast niet aangekomen, of hy deed de revue van alle zyne Troupen, die hy aldaar had; en in sted van de zelven den aantocht na Weenen te doen nemen, gelyk zich al de wereld had verbeeld, deed hy ze na Lausnitz trekken: welke beweeging verscheidene gedachten veroorzaakte. De schynbaarste waren, dat de Keurvorst met den Keizer overeen gekomen was, om den Hertog van Meklenburg in zyne bezitting van Gustraw tegens den Directeur van de Neder-Saxische Kreits, die de Troupen daar weder uit had gedreeven, te handhaaven. Dit vermoeden wekte eenige Vorsten, welken zulk een besluit niet aangenaam kon zyn, op om eenigen van hunne Benden te verzamelen, en na de kant van Meklenburg te doen trekken: maar den uitslag toonde naderhand, hoe ongegrond deze raamingen waren. De Saxische Troupen, ten getale van acht a tien duizend man, in de plaats van na Meklenburg te trekken, namen den aantocht na Silesien; en men zag wel

wel haast uit de gevolgen, wat de desseinen van hunnen Heer en Meester waren, dewyl men ter zelve tyd verstond, dat de Pauselyke Nuncius op den Ryksdag van Polen tot voordeel van den Keurvorst gesproken had; en wil men, dat hy in zyne aanspraak zou hebben laaten invloeijen, dat de Godtsdienst van dien Vorst hem geensins zou konnen beletten Candidaat, en ook zelfs Koning van Polen te worden, dewyl hy al over achtien maanden den Roomschen Godtsdienst had aangenomen. Ook had de Keurvorst zelve, kort voor de verkiezing, door zynen Ambassadeur aan de Senateurs dit onderstaande voorstel laaten doen. 1698 *February*

1. DAt het Keur-Huis van Saxen van die Hoogheid was, dat uit het zelve Roomsch-Keisers verkoren waren, en onder deselven Otto de IIIde. den Bolesky Chorbri, Hertog van Polen, tot de Koninglyke Waardigheid verheven had.

2. Dat de Keurvorst, in 't bloeijen van zyn ouderdom, en even zeven en twintig jaaren gepasseert, een aangeborene dapperheid en genegentheid tot den Oorlog, en zulks aan den Meyn, Rhyn, in Brabant, en voornamentlyk in Ongaryen, betoont had.

3. Dat hy, wanneer hy voor twee jaaren te Romen was, tot de Roomsche Religie gekomen was.

4. Dat hy maar een Keur-Prins, aan wien de Keurvorstelyke Waardigheid en andere Prærogativen van het Ryk, nevens de Lautznits en verdere Landen, verbleeven, had; alzo de Republyk niet lastig zou vallen; en de Kroon alleen voor zich zelven tot voortplanting der Religie en bescherming van de Vryheid der Ridderschap zocht.

5. Dat zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheid de vacante Ampten niet om snood gewin, maar uit aanzien van deugd en verdiensten, zou vergeven.

6. Dat zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheid ter betaling van de Republyks Schulden aanstonds na de Verkiezing tien Millioenen, niet op 't papier, maar in contantgeld zou bezorgen.

7. Dat hy de verovering van Kaminiek met eigene Armee en Artillery beloofde.

8. Dat hy d'Ukranie, Wallachyen, en Moldavien weder aan de Kroon zou hechten.

9. Dat hy tot voorkoming van gevaar uit dreigende Oorlogen altyd op begeeren van den Senaat zes duizend Man zou werven, en op eigene kosten onderhouden.

10. Dat hy, indien een verwisseling van eenige zyner Erflanden tegen Provincien, welke 't Koningryk Polen konden vermeerderen, mocht voorkomen, het zou toestaan.

1698 February 11. Dat hy de vervalle Munt en Commercie, waar toe Leypsig zeer gelegen lag, zou herstellen.

12. Dat hy, tot opkweeking van de Poolse Jeugd in de Mathesis, Fortificatien, en andere Adelyke Oeffeningen, een Ridderschool in Polen zou oprechten.

13. Dat de Vestingen in goeden staat gebracht, en de Soldaten dooroeffent, en in goede krygstucht gehouden zouden werden; en dat zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheid dit alles by eede door zyn extraordinaris Gezant, den Oversten Flemming, zou doen bevestigen.

14. Dat uit de verkiezing van zodanigen Prins niet, als alles goeds, te verwachten stond, en den Nuncius en Keizerlyken Gezant verder het voorgestelde omtrent de Religie konden bevestigen.

Prins van Conti en Keurvorst van Saxen tot Koning verkoozen.

Den 26sten. der Maand Juny, zynde de dag die daar toe beraamd was, geschiedde de verkiezing. De party des Prinsen van Conti, oordeelende niet sterk genoeg te zyn om het te konnen doordringen, stuurde een Gedeputeerde uit het midden van hen aan den Abt de Polignac, om hem aan te zeggen, dat, zo hy het toestond, zy hunne stemmen aan iemand anders wilden geeven, en dat hy maar eenig persoon had te noemen die Vrankryk niet onaangenaam was: wyders, dat zy de penningen, welken zy van hem genooten hadden, hem weder ter hand zouden stellen, enz. maar den Abt verstond in geenderley maniere, dat zy van den Prins van Conti zouden afwyken, zeggende, geen andere order te hebben. Men antwoordde hem, dat, dewyl hy zich niet anders wilde verklaaren, men tot de verkiezing zou treeden, en dat het wel zou konnen gebeuren, dat die op een persoon kwam te vallen, die Vrankryk niet zeer wel zou aanstaan. Omtrent seventig Vaanen verklaarden zich voor den Prins van Conti; en ziende de Kardinaal Primaat, verzeld door den Bisschop van Plosko, de grootste voorstanders van de Fransche Party, dat men geen meer stemmen voor hem kon verzamelen, verkoozen zy heel schielyk den gemelden Prins met luider stemme, deeden hem als Koning uitroepen, en gingen vervolgens in de S. Jans Kerk, om 'er het *Veni Creator* en *Te Deum* te laaten zingen. De Saxische Party bleef ondertusschen in het veld; volbracht ordentelyk haare keur, met toestemming van twee honderd drie-en-veertig Vaanen; en begaf zich onder het geleide des Bisschops van Cujavien, en het geluid van trompetten, herpauken, en klokken mede na de

zelve

zelve Kerk, om 'er insgelyks het *Te Deum* te doen zingen, schietende in het voorbytrekken van des Kardinaals Primaats Paleis dapper in de glazen: maar vindende de deuren rondom gesloten, (sommigen willen zeggen, dat 'er die van de Fransche Party noch in waren; doch anderen, dat z'er op d'aankomst der Saxische uitgeweeken waren) deed hy ze met geweld openen, borst daar in, gevolgd door den drang van 't volk; en liet 'er de gewoonlyke plechtigheden verrichten. Dit gedaan zynde, vergaderde men des anderendaags nochmaals; stelde het Concordat, 't geen de nieuwe Koning moest bevestigen, op; en besloot aanstondts een Ambassade af te vaardigen, om hem de Kroon aan te bieden. 1698. *February.*

Niet genoeg kon men zich verwonderen, dat, daar eerst tegen het ten einde loopen van de termyn der Verkiezing van den Keurvorst van Saxen gesproken was, dezelve ten eersten zo grooten aanhang had bekomen. Indien zich deze Vorst buiten het werk had gehouden, stond het geschapen, dat de Prins Louis van Baden groote apparentie gehad zou hebben, immers zo de Fransche Party, gelyk zy na de verkiezing wilden doen gelooven, den zelven, wanneer zy het voor den Prins van Conti niet hadden weeten door te dringen, toegevallen was. Op d'andere Candidaaten (den Hertog van Lotharingen, Prins Karel van Nieuburg, en Don Livio Odescalchi) hadden de Pooken weinig overdenking gemaakt. Het Koninglyk Huis vond wel eenige toeval, maar was by het gros van de Natie al te zeer gehaat om haar oogmerk te bereiken.

Valsch gerucht te Dantzik wegens de verkiezing.

Men had ter zelve tyd tot Dantzik (alwaar zich de twee Poolsche Prinsen, na hunne tocht door Vrankryk, Nederland, en elders, afgelegt te hebben, vervoegd hadden, om 'er den uitslag der verkiezing af te wachten) uitgestrooid, dat de Prins Alexander Koning was geworden, gelyk ook zyn *Vivat* al uitgeroepen wierd: maar des nachts ontfing de Koningin een pakket vol pasquillen, tegens het Koninglyke Huis en haar Persoon in 't byzonder; 't geen haar zodanig ontstelde, dat zy van zich zelve viel.

Kardinaal Primaat schryft aan den Keurvorst van Saxen.

Daags na de verkiezing liet de Kardinaal-Primaat den volgenden Brief, in de Latynsche taal geschreeven, aan den Koning af-

1698 afgaan; doch zyne Majesteit den zelven, om dat hem de tytel
February van Koning niet gegeeven wierd, met den eigensten Expresse ongeleezen weder te rug keeren.

DOORLUCHTIGE VORST,

Onze Republyk heeft, na zich versteken te zien van haar Hooft, door de smertelyke dood van Joannes den IIIden, eindelyk den zoo zeer gewensten dag zien verschynen, waar op wy met by na een algemene toestemming hebben tot onzen Koning verkoozen den Doorluchtigen Prince François Lodewyk van Bourbon, Prince van Conti: maar aangezien de swakke Party, die'er zich tegen kant, en zich ondersteunt vind door drie der Veldheeren van de Kroon, met verachting van het Recht der Natie en de Primatiale Achtbaarheid, welke geduurende het Interregnum alleen behoorde erkent te werden, onwettelyk onderstaan heeft de noeming, welke zy ten voordeele van uwe Doorluchtigheid heeft gedaan, te doen gelden; vinden wy ons verpligt den zelven met alle bedenkelyke achting en eerbiedigheid te verklaaren, dat het onze meening niet en is, noch geweest is, uwe Doorluchtigheid met de moeijelyke bestiering van ons Koningryk te belasten, terwyl dezelve zoo loffelyk bezig is tegens den algemeenen Vyand van de Christenheid. Wy verzoeken derhalven uwe Keurvorstelyke Doorluchtigheid zeer emstig, deze benoeming, door een kleen getal gedaan, niet voor een algemeene toestemming te willen aannemen; en wy beswееren hem door die edelmoedigheid, welke hem aangebooren is, mitsgaders genegentheid van nabuurschap, onze vrye Verkiezing niet te verstooren, maar ons in tegendeel in rustte te laaten met onzen Koning, en zich verzekert te houden, dat uyt de toestemming en bystand van onze drie Veldheeren geen voordeel te haalen zal zyn, dewyl het zeker is, dat, hoe grooter de oneenigheid tusschen haar en de Republyk is, zy te minder met reden een Koning, door haar aangebooden, zal komen aannemen. Over zulx achten wy, dat uwe Keurvorstelyke Doorluchtigheid zich een veel grooter glorie zal verwerven, wanneer zy in de tegenwoordige toestand van zaaken lieverzal willen helpen, als gebieden; en dus zy wy, na Uwe Keurvorstelyke Doorluchtigheid.

Saxische Gezant in de Ryksvergadering ontbooden.

Dus woelde de Kardinaal-Primaat om den Prins van Conti t'ondersteunen, en zyne verkiezing als de rechte en wettige te doen doorgaan. d'Anderen in tegendeel, om d'Aanhangers van den gemelden Prins te spoediger tot het overkomen aan de kant des Keurvorsts van Saxen te beweegen, vonden goed den Keur-Saxischen Gezant, den Baron van Flemming, door over de honderd Gedeputeerden na de plaats, daar de verkiezing geschied was, te

te laaten haalen. Zyn' Excellentie vertoonde ten eersten, wanneer-men hem openbaare audientie verleende, aan de Waywoodschappen by Atteftatie, dat de Keurvorst, zyn Meester, Roomsch was geworden; bedankte hen voor de gedaane verkiezing; en vernieuwde de belofte, dat zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid tien Millioenen, van de welken al een gedeelte voor handen was, binnen korte dagen zou bezorgen, en de toegezegde Militie, bestaande in zes duizend man, ten zynen kosten op de been houden. Hier wierd een meenigte van den Aanhang des Prinsen van Conti door gewonnen; en de Saxische Gunstgenooten verbonden zich met een schriftelyke Associatie, van geen gedachten te veranderen. Vervolgens wierden met den zelven Ambassadeur de Pacta Conventa, of Capitulatie der Verkiezing, ontworpen, en in de volgende Artykelen begreepen. 1698. *February.*

Koninglyke Poolsche Verkiezings-Capitulatie.

1. HEt Koningryk Polen zal by de vryheid van verkiezing bewaart, en tot geen Erf-Koningryk gemaakt worden.

2. Ten allen tyde zal niemand, als die de Roomsche Kerk toegedaan is, tot Koning verkoren werden.

3. De Koning zal by Eede beloven, nimmermeer af te vallen.

4. De vryheid van Religie voor de Verschillenden zal ongeschonden blyven.

5. Over de Griekse Religie zal men by de toekomende Krooning handelen.

6. Van de geene, die om een eenige Chargien of Starosdyen aanhouden, zullen geene corruptien of geschenken genomen werden.

7. De Koninglyke Gemalin zal zich met geene zaken bemoeijen.

8. De Krygs-Administratie zal na het voorbeeld van Uladislaus den IV den. en Johan Casimir gehouden werden.

9. De getroffene Verbonden zullen vernieuwt worden.

10. Men zal trachten d'Ukrainie te recupereeren, en met de Muscoviters een eeuwige Vrede te maken.

11. De Munt-Inkomsten zullen niet tot particuliere nuttigheid van den Koning gebruykt, en geene Munten buyten consent van de Republycq geslagen werden.

12. Geen buitenlandse Soldaten zullen zonder kennis van de Kroon ingevoert werden.

13. Voortaan zullen geene, als welgezetene Edelluiden, tot Gezantschappen gebruikt werden.

1698. 14. Het Recht van Inboorlingschap zal niemand, als die 't wel aan de
1 Februaary Kroon verdient, erlangen.

15. Niemand zal de Koninglyke Oeconomien, als die het mede aan de Kroon wel verdient, bekomen.

16 De Kleynodien van de Kroon zal, schoon de Heeren Senatoren het inwilligen, niemand zonder consent van de Republycq gebruyken.

17. Niemand zal tweederley aanzienlyke Officien, als d'Ampten van Maarschalk en Veltheer, bedienen; doch de tegenwoordigen daar by mogen verblyven.

18. De gewonelyke ordre in de Justitie zal niet geturbeert werden.

19. De toegezegde Provisien zullen aan de voorige Koningin, wanneer zy de Kleinodien restitueert, gegeven werden.

20. De Koning zal Kaminiek na de verovering op zyne kosten fortificeeren; doch de Republyk die Vesting onderhouden.

21. De Koninglyke Hofstoet en Guarde zullen uyt Ryks-Inboorlingen bestaan.

22. De Koning zal by voorval van huwelyk volgens goedvinden der Senateurs een Gemalin zoeken; en, ingeval het een Buitenlantse is, zullen niet meer, als zes Persoonen van vreemde Natie, tot haar opwachting toegelaaten werden.

23. In het afvaardigen van de Koninglyke Brieven en Mandaten zullen de Latynsse en Poolsse Talen gebruikt werden.

24. De geenen, die reets in Officien zyn, zullen daar by behouden, en hunne Inkomsten onvermindert blyven.

25. In Judiciis postcurialibus zullen de Pacta Henricea geobserveert, en de strydigheden ex Sententiis Conciliariorum, lateri assidentium, gedecideert werden.

26. D'Onrusten in . . . . zal men met alle vlyt stillen.

27. Geen nieuwe Oeconomien zullen omtrent de Koninglyke Tafel gebruikt, ende d'oude wel geadministreert werden.

28. De vacantien zullen buiten den Ryksdag in zes weken vergeven werden.

29 By de Ryksdag van de toekomende Kroning zal de Militie alzoo gereguleert werden, dat men geene vreemde Volkeren van noden heeft, en de Krygs-discipline wel geobserveert.

30 Het Zout zal na de oude taxe en gewoonte in de Woyewoodschappen uytgedeelt werden.

31. Wegens Draheims zal men voldoening zoeken.

32. Yder Edelman zal de vryheid van de Zout- en Metaal-Groeven hebben.

33. D'oude vryheden van de Woywoodschappen zullen ongeschonden blyven.

34. De Regalien zullen, daar zy gekrenkt zyn, herstelt werden.

35. De Koninglyke Bloedverwanten zullen in gelyke waardy in de Ridderlyke

derlyke Ordre zyn, doch de Nakomelingen, welke recht van dezen Koning afdalen, gelyk andere Koninklyke Kinderen geacht werden. 1698 February

36. Allerhande Exorbitantien blyven tot aan de Krooning opgeschort.

En 37. Alle Privilegien, welke de Geestelyke en Wereldlyke Universiteyt te Krakau en alle Steden toekomen, gelyk ook alle Artykelen, welke by de Kroningen van Hendrik, Stephen, Sigismund, Uladislaus, Joan Casimir, en andere Koningen beswóren zyn, werden hier by vernieuwt. Indien daar tegen gehandelt werd, zyn d'Inwoonders van Polen en Littauwen van hunne Onderdanigheid ontslagen.

Ter zelve tyd hield men zich ook bezig met het verkiezen van het Groot Gezantschap, 't geen zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid de Kroon zou aanbieden. Ondertusschen bleeven de strydigheden echter noch duuren, zonder dat d'eene Party d'andere iets wilde toegeeven. Den 3den. July hadden zy een Conferentie by de Bernardyners, alwaar van de zyde des Prinsen van Conti verscheenen de Waywode van Wilna, de Littauwsche Groot-Veldheer, de Kroons Schatmeester, en de Bisschop van Plosko; en van de Saxische zyde de drie Veldheeren, benevens eenige Senateurs: doch de Conferentie scheidde vruchteloos, vermits de Contische Party den Prince niet wilde verlaaten; dreigende de Republyk met een oorlog van de kant van Vrankryk, al waar het ook dat 'er een vrede met het Roomsche Ryk getroffen wierd. Midlerwyl onderstonden 'er dagelyks gevechten en doodslagen, in de welke echter de Saxische Party, als de sterkste, doorgaans d'overhand had. Zeker Franschman onder anderen stond 'er geweldig slecht by. Deze iets tegens het uitroepen van *Vivat Sax* leggende te morren, wierd zulks van eenige Edellieden gehoord, die hem onder de voet smeeten, en met korbatsen zo dapper op de bloote billen sloegen, dat hy'er naauwelyks met het leven af kwam. Conferentie tusschen de Contische en Saxische Party.

Den 13den. der gemelde Maand July liet de Saxische Party de Pacta Conventa, van de meeste Senateurs, doch geen Maarschalk noch Schatmeester, ondertekend, door den Saxischen Gezant van Flemming in de Hoofdkerk van S. Jan besweeren. De Contische Party had besllooten, door vier Senateurs en verscheidene Edelen, als haare Gedeputeerden, daar tegen te protesteeren: doch zy bleeven altemaal, behalven twee Edelen uit Podlachien, achter. Dezen stelde men ieder met drie honderd dukaaten te Pacta Conventa door den Saxischen Gezant besworen.

 vrede;

1698. vrede; zulks dat zy, zonder eenig protest te doen, vertrokken, en het werk lieten voortgaan.

February

Gezantschap tot het aanbieden van de Kroon aan den Keurvorst van Saxen afgevaardigd.

Midlerwyl was nu het Groot Gezantschap klaar geraakt, wegens welkers aankomst de Koning, die zich thans te Tarnowitz bevond, den 21sten der Maand door een vooruitgezondenen Ridder, den Heer Dabrowski, verwittigd wierd. Zyn' Majesteit begaf zich derhalven den 23sten, voor den middag, op een wagen buiten de poort, alwaar, zeer naby de Stad, volgens deszelfs bevel een verhevene plaats, boven met lofwerk gesloten, en met tapitseryen behangen, vervaardigd was. Van hier stuurde hy ten eersten zynen Kamerling, den Graaf van Kallenberg, het Gezantschap te gemoet, om het aan te zeggen, dat het nu kon komen. Ondertusschen wierd met het vervaardigen van den Koninglyken Troon, onder een rood fluweel, zeer rykelyk met goud geboord, gehemelte opgerecht, en aan andere fraaijigheden gearbeid. De Koning had zich op het kostelykste gekleed, in een blaauwe rok, over al met goud zeer rykelyk gestikt, de knoopgaten met diamanten bezet, en zeer groote diamante knoopen, en d'order, degen, hoedband, en schoenen met ongemeen groote diamanten zo prachtig getooid, dat de kleeding met malkander een schat van veele millioenen uitmaakte. 's Middags ten half twee uuren kwam het Gezantschap aan, 't geen een zeer groot gevolg van paarden by zich had, en wierd onder het geluid van trompetten en herpauken, en in het geweer staan van de Gardes te paard, een Compagnie van de Lyfgarde te voet, en de Dragonders by den Koning geleid. Zyn' Majesteit stond onder het Gehemelte, aan den Troon, met den Keizerlyken Gezant den Bisschop van Passau, aan de rechter, en den Vorst van Furstemberg aan de slinker zyde, en by en nevens den zelven den Opper-Kamerling van Pflugen, en achter zyn' Majesteit des zelfs Ministers, de Generaal en Graaf van Trautmansdorf als Capitein der Gardes, en veele andere Keur-Saxische Hooge Officiers en Bedienden. De Gezanten wierden aan den ingang door den Opper-Kamerling van Pflugen ontfangen, en na den Troon gebracht. De Koning ging den eersten Gezant ettelyke treden te gemoet. Deze wilde na het maaken van een zeer diepe eerbiedigheid beginnen te spreeken: maar

men

men vorderde hem alvoorens de Credentiaalen af. Zy wierden door den Ryks- en Geheimen Kamer-Secretaris, den Heer Augustus Beyer, opentlyk en overluid geleezen. Thans hefte den eersten Gezant, de Waywode Wylinsky, Heer van Jablonow, wegens Polen, zyn' Aanspraak in het Latyn zeer duidelyk aan, en opende (nevens het roemen van des Konings Persoon, en des zelfs voortreffelyke hooge qualiteiten, benevens den zegen tegens d'Erfvyanden bevochten) de reden van hunne komst. De tweede Gezant, den Heer Crispin, Waywode van Witepski, deed wegens Littauwen; en de darde, den Heer Dziduhyki, Starost van Zydaczoiw, uit den naam des Ridderschaps, van gelyken. De Koning beval den Oversten van Flemming, die nevens hem stond, t'antwoorden; 't geen in het Latyn geschiedde. Vervolgens liet zyn' Majesteit door den zelven aan den Waywode Jablonowsky het Generaalschap over d'aldaar staande Troupen opdraagen, herhaalde het mondeling, en bevestigde hem in die waardigheid; voor welke onverdiende gunst hy den Koning met alle eerbiedigheid en onderdaanigheid bedankte. Thans liet de Vorst de Heeren Gezanten, en het meeste gedeelte van hunnen byhebbenden Adel, tot de handkus toe; waar na ieder even groot en zo veel verlangen betoonde, dat het niet zonder dringen toeging. Midlerwyl wierden drie tafels met kostelyke spyzen gedekt. De Koning ging aan de zyne, een goed stuk hooger als d'andere twee, aan de breede zyde zitten, en ter rechter hand aan de smalle zyde de Bisschop van Passau, als wederkeerende Keizerlyke Ambassadeur uit Polen. Aan de twee andere tafels, welke tegen over den Koning in de laagte na beneden stonden, zag men de Heeren Poolen, en Keurvorstelyke Ridders. GedUurende de maaltyd (op de welke een overvloed en schat van kostelyke spyzen, delicaate wynen, en aangenaame konfituuren genooten, en veele prachtigheden gezien wierden, en die tot 's avondts ten zes uuren duurde) wierd niet als vreugde bespeurd; en na het eindigen reed de Koning, verzeld van de Heeren Poolen en Keurvorstelyke Ridders, na zyne Troupen in 't Leger, en keerde onder het zelve geleide des avondts laat weder in zyn Quartier.

1698 *February*

1698 Hier boven is gewag gemaakt wegens d'Aanspraak, welke
February by deze gelegentheid aan zyne Majesteit wierd gedaan. Ziet
hier de zelve.

Aanspraak, waar mede de voornaamste Ambassadeur van de Poolsche Republyk aan den Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Keurvorst van Saxen te Tarnowitz, op de Grenzen van Polen, de Kroon des Ryks heeft aangebooden, den 23sten. July des Jaars 1697.

Doorluchtigste en Machtigste Koning.

DE zeer Doorluchtige Poolsche Republyk, die eenige Phœnix van de oude Vryheid, dat Wonder der Eeuwe, van zo Edelen Bloede, stelt, keurt, en noemt U, *zeer Doorluchtige Keurvorst*, en *Hertog van Saxen*, by onze vrye keur gekooren tot *Koning van Polen*, en *Groot Hertog van Lithuania*, *Russia*, *Pruissia*, *Moscovia*, *Samogitia*, *Kiovia*, *Volhynia*, *Podolia*, *Podlachia*, *Livonia*, *Smolenskovia*, *Servia* en *Czernichovia*; U, die aanzienlyk zyt door den afkomst van een ontallyk getal Keizers, Koningen en Vorsten; wien de eere voor de dapperheid heeft doen uitmunten in een Heldhaftigen luister; eindelyk U, die voorzien zyt van wonderlyke, en een Koning voegende gaven, eert ook onze Vryheid. Heeft voorwaar onze Republyk wel konnen doolen in een zoo aanzienlyke keur, waar door zy zich koos, en boven alle de anderen stelde tot het beklimmen des Throons van zo grooten Overwinnaar, wiens roemruchtige dapperheid Gy de uwe alvoorens gelyk gemaakt hebt, eenen, die by den Hemel en de Wereld geliefd, en van Overwinningen, op de Barbaren behaald, overladen was? Ook heeft zich onze droefheid, tegen zo grooten verlies niet konnende, niet weten te troosten, als op de zekerheid van het geruchte, en de onbekommerheid der hoope in het toekomende. Gy hebt, ô *Aanzienlyke Koning*, de Turken overwonnen, triumpheert ook over de Harten der Poolen, en strekt uwe rechter Hand, gewoon zynde te triumpheeren over de Geten, uit tot onze Kroone. Dit Volk, ô *Keurvorst*, geeft zyn stemme aan U, wien Romen voor een Beschermer, en de Christenheid niet t'onregt voor een Beschut-muur houd; wiens in het Veld gerenomeerde Naam is den staat der Militie; wiens Ruitery alle vermaard is; wiens Raadslagen met de Wapenen verknocht zyn; wiens leven Oorlogende, en wiens daden alle Overwinnende zyn. Wie mag met meerder recht regeeren over dit zo luisterryke Volk, hebbende zo vele Volkeren t'onder gebracht, en zynde een zo lang-

duurige

duurige ophouder van zyn groote Naam en Vryheid, als uwe Majesteit, 1698
in wiens Leven en Wezen wy lezen de Wapenen met de Eere t'samen *February*
gevoegd. Het na den Oorlog zeer begeerige, en als van de wiege af in
de Wapenen opgekweekte Polen zal in U lezen, dat Gy zult vervullen de daaden uwer Voor-Ouderen, dat Gy 'er vele zult overtreffen, en dat Gy haar alle in Helden-lof zult te boven gaan. Het zal in U bespeuren een Oorlogs gedaante en een Gemoed, alleen na wat groots staande. Het zal in U aanmerken een met Deftigheid gepaarde Vriendelykheid, en een onkreukbare grootmoedige Genereusheid; een Oorlogs gelaat, waar in zig vertoont een uitmuntende Aardigheid, zo dat zig in uw gantsche Wezen doet zien iets Majestueus. Eindelyk, ô *Magtigste Koning*, het zal het oog op U hebben, en U eeren; niet alleen om uwe afkomst, en zo binnen, als buitenlandsche loffelyke en roemwaardiglyk uitgevoerde Daaden, maar ook om het Ligt onzes Geloofs. Dat Ligt, 't geen den Hemel opluistert, en het Onwe'er verdryft, zonder het welke gene Overwinninge vermaard is, alle Helden daden als in het duister begraven blyven, en alle overgroote Daden voor gering geacht worden, maakt U vermaarder. Gy, ô *Gelukkige Vorst*, hebt het zeer H. Romen gelukkig gemaakt, en, de oude Moeder eere bewezen hebbende, hebt Gy te weege gebragt, dat Saxen door uwe van Godsdienst verwisseling is bezitster van een grooter roem, als het alvoorens was door uwe op den anderen volgende Overwinningen. Uws Vaderlands misslagen vliedende, hebt Gy U een Uitheemsch Koningryk verworven; en voor U, ô *Prince*, uw Harte voor den Geest Godts ontsluitende, staat ons Koningryk van zelfs open. Veele en uitsteekende Prinsen, zelfs de Zonen van de Weduwe, waren gekomen, ons tot het Poolsche Ryk geen klein getal van groote Koningen voorstellende; maar niemand, als Gy, heeft, met God vergezelschapt zynde, gestreeden. Gy alleen hebt met den Heere begonnen, en den Prys van uw veranderd Geloove behaald. Op die uure, in welke Gy ons zyt bekend geworden, zyt Gy gebooren; op die stond, op welke wy van U gehoord hebben, hebben wy ogentlyk uitgezegt, dat Gy onzen Koning waart. Wy hebben niet geweeten, dat Gy of Koning zoud willen zyn, of zoude zyn. Gy waart Koning, en Gy wist niet dat gy het waart. Niet te weeten, dat men een geluk waardig is, is een waar geluk. Ons ter ooren gekomen zynde, dat Gy dapper, zachtmoedig, geneigd tot den Oorlog, aardig, Godvruchtig en Catholyk waart, hebben wy onze harten, wenschen, stemmen, en gantsche genegentheden t'uwaarts gewend. Toen is ons onder de Goddelyke voorzorge een heldere Zonne, met des Volks gedaante over-eenkomstig, opgegaan. U dan, dien wy, van God zelfs waarschynlyk met den vinger tot onzen Heer aangeweezen, en door ons van zelfs aangenomen, met vrije stemmen en een zeer tedere genegentheid tot onzen Koning gekoren hebben, eert, bemint, en nodigt ons zeer vermaarde, heden het uwe zynde, en na U wenschende Polen. Het geen ontrent U ge-

1698. *February* gestemd is, niet in een verborgene Plaats, maar in het open Veld, word U door Brieven bekend gemaakt. Gy werd geroepen, gekooren zynde niet by een oprechte Vergadering, of op reukeloze overleggingen, of by voor Geld omgekochte, maar by de Stemme des Volks, met open harte, en een heiligen yver na U verlangende. Komt dan over, ô *Gezegende*, God zulks willende, Polen daar naar wenschende, Romen zig verblydende, Duitschland het approbeerende, Europa daar over juigchende, en de Wereld (de Barbaren by U overwonnen wordende) in vreugde swemmende. De Christenheid vervaardigd voor U roem, de Faam honderd monden, Asia Buit, en Polen een Lauwrier-krans. Komt voorspoedig, gaat voort en regeert. Ik gelukkige, die nevens myne Mede-Gezanten uwe Majesteit, mynen zeer goedertierenen Heere, op den drempel myns Vaderlands groete, en uitte de stemme van den vryen Poolschen Adel! Laat my den roem van myne gedienstigheid verstrekken tot vermeerdering van myne dankbare goeddadigheid. Ondertusschen zullen wy, U voor onzen Koning gegroet hebbende, uwen Naam by onze Broeders verbreiden: Wy zullen eeren het geen wy gezien hebben: Wy zullen zeggen het geen wy aanschouwd: Wy zullen verhalen wat Gy zyt geweest, wat Gy zyt, en hoe grooten hoope wy van U geschept hebben. Eindelyk, wy zullen onder de Volkeren uwen roem verkondigen; en de gantsche Aarde zal van den lof uwer Majesteit vervuld worden.

Optocht des Konings na Krakou.

Na deze begroeting door d'Afgezanten der Republyk, brak de Koning den 25sten. van Tarnowits op, en kwam den 26sten. te Peccari, een klein Land, in het welk, na men verhaalt, een miraculeus Beeld van de Lieve Vrouw in der Jesuiten Kerk gevonden word. Zyn' Majesteid trad, verzeld van de Gezanten, den 27sten. 's morgens in de Kerk, en wierd aan de deur met een korte en krachtige Aanspraak door den Heer Crispin, Bisschop van Samogiten, Broeder des Gezants van Littauwen, ontfangen, en tot aan een vervaardigde knielplaats voor het Altaar gebracht. De Bisschop zong de Mis. De Koning toonde groote aandacht, naderde tot de Communie aan het Altaar, deed in de tegenwoordigheid van de Gezanten en het geheele Volk opentlyk belydenis van het Roomsche Geloof, en ontfing met devotie de Hostie van den Bisschop. Op het eindigen van de Mis beswoer zyne Majesteit de *Pacta Conventa*, welke tot bewys van dien door alle de Gezanten ondertekend wierden. Toen hefte de Bisschop het *Te Deum* aan, 't geen door de zelven

en

en het gantsche Volk met zo luide stemmen wierd opgezongen; dat het Muzyk in 't Koor moest swygen. Ten laatsten hoorde men een algemeene toejuigching van: *Lang leeve Frederik Augustus, onze Katholyke Koning: Hy leeve lang, regeere gelukkig, en zegenpraale.* Zondag, den 28sten. tracteerde de Koning op een Kasteel des Bisschops van Krakau den Keizerlyken Ambassadeur, den Bisschop van Passau, en de voornaamste Heeren van het Gezantschap. Hier was het, dat zyne Majesteit betuigde, dat hy zyn hert voor de getrouwe, en zyn swaard voor d'ongetrouwe Onderdaanen had; waar tegen de Poolen hem weder alle verzekeringen van hunne gehoorzaamheid gaven. Den 29sten. wierd de marsch na Krakou voortgezet; maar door het vallen van een swaaren regen, niet zonder ongemak van de Trouppen, niet boven anderhalve myl gevoorderd. Den 31sten. op den middag, kwam de Koning aan de poort; trad echter niet binnen; maar begaf zich na het vermaakelyk Paleis, of de reedts toegeruste Koninglyke Residentie-plaats, Lobsou, een Italiaansche myl van de Stad, door een talryk gevolg van Poolsche Grooten en Edelen verzeld: doch alvoorens was zyne Majesteit door den Heer Szembeck, Kastellan van Woinik, met een groote sleep Edelen te gemoet gereeden, en met een onderdaanige en deftige aanspraak begroet; wordende wyders op het Palais Lobsou door den Heer Potocki, Palatyn van Krakou en General der Legers van het Ryk, ontfangen, en in de Koninglyke Kamer met een Latynsche Reden verwelkomd. De Groot-Secretaris van de Kroon, Wysycki, genomineerde Bisschop van Chelm, antwoordde uit 's Konings naam. Toen wierd het geschut rondom de Stad gelost. Vervolgens kwam de Graaf Wielopolski, Generaal van Klein Polen en Gouverneur van Krakou, de functie bywoonen; en d'aanweezende Heeren gingen met alle bewys van onderdaanigheid des Konings hand kussen. Na het eindigen van de plechtigheden trad zyn' Majesteit, neemende den Palatyn Potocki by de hand, met den zelven, en verscheidene Grooten meer, in een ander vertrek, en hield met hen een conferentie van omtrent een half uur, na de welke zy afscheid van den Koning namen. Men loste andermaal twee salvos uit het geschut, enz.

1698. *February*

Daags

1698. February

Vergadering by den Kardinaal Primaat gehouden.

Daags voor des Konings komst te Lobsou, te weeten den 30sten. July, was by den Kardinaal-Primaat, in de tegenwoordigheid van den Franschen Ambassadeur, een Vergadering gehouden, doch zonder dat'er iets besslooten wierd, ter oorzaak dat de gemelde Prelaat met alle harndnekkigheid daar op drong, dat de Prins van Conti, zonder dat men eenig bedenken op iemand anders behoorde te hebben, het mocht dan gaan zo 't wilde, tot de Kroon gebracht moest worden. d'Overige tegenwoordige Heeren vertoonden in tegendeel, hoe onmogelyk het was het voorneemen met den Prins van Conti, dewyl Vrankryk zelf verzuimde hem met de beloofde penningen by te springen, te boven te komen, en dat het derhalven voor aller belang beter zou weezen den Prins van Conti te laaten vaaren, en in d'aanstaande Byeenkomst, door den Kardinaal tegen den 26sten. der Maand Augustus beschreeven, een van de drie Koninglyke Prinsen, of een ander die aan de Sadische Party zo onaangenaam en gehaat niet en was, tot de Kroon te brengen, en alzoo de verkiezing van den Keurvorst gemakkelyker; als wanneer zy by Conti bleeven hardebollen, te vernietigen. De Fransche Gezant, wanneer hy hoorde dat zyne vrienden hem verlieten, klaagde jammerlyk; zeggende, dat hy niet geloofd had, dat men zo ondankbaar omtrent de goedheid van zynen Koning geweest zou hebben. De Prins Jacobus, daags te vooren te Gurau, vyf mylen van Warschau, genaderd, begaf zich, zo haast als hy van deze Vergadering verstendigd wierd, derwaarts, en op zyn Lusthuis aan geene zyde der Weissel; invoegen het scheen, dat hy op de toekomende Byeenkomst noch hoop maakte. Echter was by veelen het gevoelen, dat, ingeval het daar op aankwam, de Prins Alexander meerder vrienden, als de Prins Jacobus, onder de Contische Party zou vinden. Beide de Partyen maakten hun voorneemen met den druk gemeen; maar hielden stil, hoe zy het dachten uit te voeren.

Staat der Poolsche zaaken te Romen.

Maar laat ons nu eens zien, hoe de zaaken ten dezen opzichte te Romen stonden. Uit schryvens van den Nuncius Davia had men verstaan, dat hy zich omtrent den Keurvorst van Saxen, als verkoozen Koning, stil had gehouden, zonder eenig compliment af te leggen, voor dat hy eerst order van het Hof hadde ge-

gekreegen, hoe hy zich daar omtrent zou gedraagen: en naderhand ook noch, dat de nieuwe Koning, volgens het Geschrift, of d'Attestatie, door den Heer van Flemming, Saxischen Ambassadeur, (gelyk hier voor gezegt is) overgeleverd, zich verbonden had, openbaare affweering van den Lutherschen Godtsdienst aan hem Nuncius te zullen doen, beloovende zulks mede voor zyne Gemalin en Zoon; wyders, zich van geene Onroomsche Ministers of Hovelingen te zullen bedienen; geene anderen, als Roomschgezinden, omtrent zich te dulden; door geheel Saxen vryheid van de Religie aan de Pausgezinden te geeven; en aan de Geestelyken toe te staan, opentlyk met hun gewaad den Dienst te verrichten, en de Misse zonder verhindering te doen. Den 26sten. July wierd hier over vergadering gehouden, en geordonneerd, aan den Nuncius te schryven, dat hy de Krooning des Konings zou hebben by te woonen, mits dat de zelve alvoorens in diervoege openbaare affweering van zynen voorgaanden Godsdienst deed; doch ingeval zulks niet en geschiedde, dat hy daar tegen zou hebben te protesteeren, en bericht van alles na Romen overschryven, zonder zich in eenig bedryf te vermengen. En aan den Kardinaal-Primaat stond geantwoord te worden, dat hem van den Nuncius alle behoorlyke eerbiedigheid zou beweezen worden, zonder zich te bemoeijen met 't geen onbetaamelyk was.

1698. February

Voordeeliger was het, dat de Kroon Sweden zich voor den nieuwen Koning verklaarde, en de noodzaakelyke orders dien aangaande aan haaren Resident tot Warschau overstuurde. De Muskovische Minister vertrok ook op den 7den. Augustus na den Koning, om den zelven uit den naam van den Kzaar, zyn Heer en Meester, wegens zyne verheffing te begroeten, en hem alle hulp van zyne Kzaarsche Majesteit te belooven.

Sweden en Muskovien verklaaren zig voor den Koning.

In Saxen toonde men ondertusschen groote bekommering ten opzichte der Religie, te meer dewyl de Vorst Anthon Egon van Furstenberg, zeer driftig den Roomschen Godsdienst toegedaan, aldaar tot Keurvorstelyken Stedehouder aangesteld was, en alreedts by eenige gelegentheden blyken van zynen yver had gegeeven: doch de Koning, om de gemoederen zyner

Verklaaring des Konings wegens de handhaaring van den Lutherschen Godtsdienst in Saxen na Dresden afgevaardigd.

1698. February Saxische Onderdaanen gerust te stellen, liet de volgende Verklaaring na Dresden afvaardigen.

BY Gods genade wy Frederik Augustus, Koning van Polen (hier volgen de Tytels, eerst van Polen, en daar na van Saxen) maaken hier mede openbaar en bekent: Dat, nadien wy volgens de Goddelyke Schikking lang besloten hebben, tot de schoot van d'algemeyne Rooms-Katholyke Kerk, in welke voorheen onze in God rustende Voorouders geweest zyn, te treden, en derhalven niet uit overweging van eenige waarde of nutte, maar alleen God voor oogen hebbende, het Roomse Apostolise Katholyke Geloof onlangs op en aangenomen, en het de Goddelyke Majesteit inmiddels behaagt, onzen Persoon tot de Kroon en Troon van het Koningryk Polen te verheffen; en nadien wy genoodzaakt werden, om zoo hooge en gewichtige oorzaken een tyd lang uyt ons Keurvorstendom en Landen afwezend te zyn, en onze lieve Landstanden en getrouwe Onderdanen midlerwyl om de voorsz onze Bekeering van meyning zouden konnen wezen, als of wy lichtelyk in het zin mochten hebben hunne oude Privilegien te vernietigen, en wy geenlins gedachten hebben dezelven tegen hunne oude overgebrachte Privilegien in het eene of het andere te beswaren, maar veel meer alle onze Landstanden en Onderdanen by alle hunne Vryheden aldergenadigst te handhaven: verzekeren wy hier mede, dat wy, gelyk by het aanvaarden van onze Hooge Keur-Waarde en Lantsregeering, alzo ook tegenwoordig vervolgens na het aannemen van het Katholyke Geloof, onze gemelde lieve Landstanden en Onderdanen by hunne Augsburgse Belydenisse, van outs genotene Vryheid van Gewisse, Kerken, Godsdienst, Plechtelykheden, Universiteiten, Scholen, en verder al het andere, gelyk zy het zelve tegenwoordig bezitten, aldergenadigst op het krachtigste zullen behouden en handhaven; vervolgens ook niemand tot onze tegenwoordige aangenome Katholyke Religie dwingen; maar yder een zyn Gewisse vry laten geworden, gelyk wy dezelven door onze Koninglyke en Keurvorstelyke Waarde en Woord aldergenadigst hier mede verzekeren, in vast vertrouwen, dat in tegendeel onze meergemelde lieve Landstanden en Onderdaanen hunne behoorlyke en tot nu toe bewezene en betoonde devotie, liefde, achting, en getrouwheid jegens onzen Persoon, als hunnen Keur- en Landvorst, zig gestadig zullen te binnen brengen, en zig geduurende ons voor een tyd afwezen in vrede, rust, en eendracht zoo gedragen, dat over dezelven de Goddelyke zegen en alle geluk mogen toenemen; waar toe wy van onze hooge kant hen met alle krachten willen bystaan, en met alle Koninglyke, als mede Keurvorstelyke, Genade altyd aldergenadigst toegedaan blyven. Op dat nu deze onze aldergenadigst gedane Verzekering en Belofte aan allen en een yder van de meenigmaal gemelde Landstanden ende On-

Onderdanen van ons Keurvorstendom en Landen bekent en kenbaar mogen werden, beveelen wy, dat dezelve in ons Keurvorstendom en Landen zoo wel overal in opentlyken druk aangeslagen, als verder by voorvallen voor yder uytgestroyt en mede gedeelt zullen en mogen werden. Tot te meerder bevestiging van al het bovenstaande hebben wy deze onze aldergenadigste Toezegginge en Belofte met eigene handen ondertekent, en vervolgens met ons Keur-Zegel laten bekrachtigen. 1698 *February*

FRIDRICH AUGUSTUS,
Koning van Polen en Keurvorst van Saxen.

Lobson, den 6den. Augustus 1697.

Tot meerder overtuiging van des Konings oprechtheid in het stuk van den Godsdienst had men ook sedert een wyl den onderstaanden Brief des Bisschops van Raab (zynde d'Attestatie daar hier voor meermalen gewag af is gemaakt, welke door den Saxischen Gezant, den Baron van Flemming, vertoond wierd) in het licht gegeeven. Attestatie van des Konings verandering van Godsdienst.

AEn allen en een yder, die dezen onzen tegenwoordigen Brief zullen zien of hooren lezen, maken wy bekent, en betuigen, dat den Doorluchtigsten Prince en Heere, Fredrick Augustus, Keurvorst van Saxen, onzen zeer beminden en geëerden Coussijn, heden, namentlyk de Feestdag van de H. Drievuldigheid, op den 2den. van de Maant Juny, Anno 1697, van alle Kettery en Zonden uit de Apostolise Macht, aan ons vergunt, door ons geabsolveert is, en volgens het Decreet van het Concilie van Trenten, na Afsweering van 't Lutheraanschap en 't in onze handen afleggen van de Geloofsbelydenis der Rooms-Katholyke Religie, d'eenige zaligmakende, omhelst, en de H. Communie op de manier, door de Katholyke Kerk voorgeschreven, met een betamelyke groote eerbiedigheyd en devotie uyt onze handen ontfangen heeft. Ter oirkonde van 't welke wy de Tegenwoordige, door onze eigene hand ondertekent, met ons zegel bevestigt hebben. Gegeven te Baden in Oostenryk, op den Dag en 't Jaar, als boven.

(L. S.) Christianus Augustus, Bisschop van Raab, Hertog van Saxen.

Attestatie van den Pausselyken Nuncius.

IK verklare, dat het tegenwoordige geattesteerde het rechte ende authentyque is, en met de eigene hand van den Doorluchtigsten Prince, Christianus Augustus, Bisschop van Raab, my wel bekent, geschreven, en bevestige zulks met eigene hand en eigen zegel.

J. A., Arch. Theb. Apostolische Nuncius.

1698. *February*

Gevecht van Jongens onder den naam van de Contische en Saxische Party.

De Jongens scheenen ook zyde in de verdeeldheeden gekoozen te hebben. Tot Warschau ontstond onder de zelven op de straat een hevig gevecht met stokken en steenen, houdende het d'eene Party met den Prins van Conti, en d'andere met den Keurvorst van Saxen, waar door eenigen op de plaats dood kwamen te blyven: maar de Contische Party viel te swak, en moest het veld voor de Saxische ruimen. Dit mishaagde den Kardinaal-Primaat zo zeer, dat hy, onder schyn van meerder onheil voor te komen, een goed getal Heidukken derwaarts stuurde, die de Contische Party versterkten, en d'andere de vlucht deeden neemen, niet zonder meerder buitenspoorigheden aan te rechten.

Universalia door den Kardinaal-Primaat aan de nabuurige Vorsten afgevaardigd.

Terwyl de Franschgezinden zich nu vervaardigden om op den 26sten. Augustus de Vergadering, door den Kardinaal-Primaat uitgeschreeven, ten einde een nieuwe verkiezing te doen, by te woonen, had de gemelde Prelaat aan de nabuurige Vorsten Universalia afgevaardigd, om aan de zelven te vertoonen, dat de verkiezing des Keurvorsts van Saxen tot Koning van Polen nietig was, en na rechten niet en kon bestaan. Midlerwyl voer ook de Contische Party voort met groote beloften aan het Poolsche Leger te doen, indien het, niettegenstaande de geschootene penningen van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid, tot haar wilde overvallen. Maar dewyl alle deze schoone beloften van geene daadelykheid gevolgd wierden, en dat men ook niets wegens de toegezeide overkomst des Prinsen van Conti vernam, groeide de Saxische Party, na de maat dat d'andere afnam, dagelyks aan, en kwamen veele Grooten en Edelen hunne onderwerping aan den Koning doen.

Expresse uit Vrankryk aan den Abt de Polignac.

In dezen staat van zaaken ontfing de Contische Party den 13den. Augustus een Expresse uit Vrankryk, welke brieven aan den Abt van Polignac medebracht, die daar over groot genoegen betoonde, en te meer woelde om tegen den 26sten. van dezelve Maand, wanneer, gelyk hier voor gezegt is, de Vergadering tot de nieuwe verkiezing door den Kardinaal-Primaat uitgeschreeven was, een grooter gedeelte van den Adel aan de hand te krygen. De Franschen gaven geweldig breed op van dezen Courier, en onder anderen, dat zyne Allerchristelyke Majesteit

voor-

voorgenomen had den Prins van Conti met alle macht in het Ryk in te voeren: maar de Koninginne-Weduwe berichtte in tegendeel, dat zy van haare Correspondenten aan het Fransche Hof verstendigd was, dat het altemaal maar uitstrooiselen waren. Zelfs was ook ontdekt, dat de Fransche Gezant aan eenige zyne gunstelingen assignatien op een Wisselaar tot Dantzik had gegeeven, en den zelven midlerwyl onder de hand gewaarschouwd, niemand op die assignatien te betaalen, dewyl hy by den tegenwoordigen toestand, buiten order van den Koning, geen meer geld dorst waagen. Dit brak in dezen tyd uit, en sterkte de geenen, die op d'uitgeschreevene tweede Verkiezing van meening waren een darden te stemmen, en Conti voorby te gaan, niet weinig in hun voorneemen.

1698 February

Midlerwyl wierd wegens den Adel de volgende begroeting door den Heer George Dziedoszyki, Starost van Zdaczow, aan den Koning (die zich nu te Krakou op het Slot onthield, hebbende de Stad versterkt, en met een goede Bezetting voorzien) gedaan.

Begroeting wegens den Adel aan den Koning gedaan.

Doorluchtigste, Genadigste Koning en Heer:

POlen is nu weder met een Vorst geciert. Heden luikt het Krygshert van de Ridderlyke Order op. Zy, die met zo veel oorlogsbloed de Republyk vastgestelt heeft, berst nu alleen in gejuich en t'eenemaal in blydschap uit. Die gestrenge Waarneemster van Gelykmatigheid erkent, dat Augustus haar van den Hemel gegeven is, en heeft nu niet in een enge bepaling, maar na de majesteit van den Naam met een geluid van verkiezing zelfs tot aan de Grensen van het Ryk.

Vrywillig geeft zich het eertyds ongedwonge Sarmatia aan uwe Majesteit over. 't Reekhalst, na zo veel smertelyke ongemakken van het Tusschenryk, om zich met nederlegging van krygsgedachten in zegen over te geven, sedert dat het het zachtmoedigste gezicht van zo grooten Held aanschouwt: want het verwerpt alle ander Jok, als het geen een ongewapende en alleen door genegentheid machtiger Hand haar oplegt.

Nu spreekt Polen, dat zyn geluk niet langer kan inhouden, U Doorluchtigste Heer, op deze wyze aan:

Indien U de Heerschappy der Wereld toebehoorde, zoude het Geschenk, van Otto voorheen aan de Poolsse Dapperheid vereert, niet weinig tot dien grooten Naam konnen toebrengen: want als hy d'Af-

1698 February schen van den H. Adelbert bezocht, heeft hy het Volk, noch jong en onervaren in den Godsdienst, met een Koninglyken Scepter vercieret en bevestigt. Wy, niet veele mylen van Clarmont afgelegen, eeren d'Afkomst, door een lange reeks van Navolgers uyt zo grooten Keizer van de Ware Religie gesproten, in den Doorluchtigsten Vader des Vaderlands.

De Troon van dit Koningryk, zoo lang eenzaam gelaten, breid nu by de smokende Asschen van Casimir de Groote, Uladislaus, Stephanus, en anderen, zyne grootheid weder uyt, op dat zy zo gewichtigen aanwasch van roem en algemeene nutheid niet alleen moge begrypen; maar ook door een gehoorzaam voorbeeld van het vrye Volk jegens die Prinsen gelukkiger behouden.

Nu eischt geen Grond tot Olympise Stryden, maar het Veld der Verkiezing van het vrye Volk de voetstappen om haren Held op den Troon te kroonen. Wat meer? De Gerechtigheid heeft van den Hemel de gedurige wenschen der Volkeren en de voortreffelyke en met bloed gekochte Gedenkteekenen van onze Voorouderen aanschout, wanneer zy in de vrye Verkiezing de Voorzienigheid tot hulp van onze swakheid gezonden heeft. Deze heeft d'ontroerde en ongeruste nachten van de Verkiezings-Plaats herstelt in een volkomene rust en gerustheid, en in het allergelukkigste daglicht, wanneer zy nevens ons met een onverwachte eendrachtige toestemming der Volkeren uitriep en verkondigde het eeuwige beslotene: Lang leve Augustus, Koning van Polen. Toen verstomden alle menschelyke raadslagen; en, indien de belemmerde krachten van het verstand noch iets verders konnen begrypen, het is dit, dat die Prins, welke de verwachting der eeuwen te boven gegaan, en de herten van allen en d'oogen van veelen met d'uytmuntende roem van zyn Naam vervult had, toen alleen bekent was aan den geenen, door wien de Koningen heerschen, en welke ter verwerring van 't ydele begrip der menschen hem door een Goddelyke drift ter rechter tyd het vergetende gemoed der Burgers in gedachten gebracht heeft.

Indien verscheidene veranderingen van dit Ryk voor zich een beter en herstellender fortuyn van den Hemel deeden wenschen, heeft de Voorzienigheid, zich zelve vertonende, zulks toegestaan en vergunt: want zo wy t'eeniger tyd door 't wreede Nootlot ontrust zyn, worden wy niet best door de goedertierenheid van den alderzachtmoedigsten Prince opgerecht? Ingeval wy iets door d'onzekere teirling van den Oorlog verloren hebben, krygen wy niet met dubbelde roem den Onverwinnelyksten?

Zoo eyndelyk in de Poolsse Jaarboeken de fortuyn de heerlykheid van dit Ryk in hare engtens ingesloten heeft, heeft niet de Majesteyt van onzen Augustus d'uitnementheid van de Republyk zodanig vermeerdert, dat zy tot haar Regeering en schrik der Vyanden geen ander Persoon, noch een andere Idea, aan de Wereld zoude willen voorstellen?

Welke

Welke hoop zullen wy, onzen Augustus, niet in U nemen; schoon d'uitkomst haar, die wy nemen, te boven zal gaan? Dat beroemde en overoude Bloed onder de regeerende Huizen van Saxen heeft den eersten Steen tot het grootmachtigste Ryk van Brittannien gelegt. Het veracht Statuen, Colossen, Pyramiden, Steenen, als gemeene Beloonigen van Menschelyke Dapperheid, maar houd het oprechten van een Koningryk tot een eeuwigduurend Gedenkteken. 1698 February

Wat is U, Polen, na dezen te hopen? niet alleen in een gelukkiger staat te bloeijen, maar ook de fortuin hervormt te zien. De wakende Draak heeft te vergeefs by dien Gouden Appel van Europa, Hongaryen, gewaakt. Nu moet hy voor den honderdoogigen Argus speelen, op dat hy zelfs niet vergaa: want Gy, doorluchtigsten Heer, hebt den Turkschen Tyran tot uwen hovaardigen Beschouwer met verwondering over U van Constantinopolen getrokken. Die Ongetrouwe is gekomen, om dat hy alleen wilde gelooven het geen hy naderhand met zo veel verslagentheid zyns herte gevoelde. Hy zal nu ver van de Poolsche Grenzen vlieden, en niet meer, na dat hy het geproeft heeft, zig als een argwanigen Opzoeker van uwe Dapperheid gedragen.

Indien derhalven de doorsnuffelende Nakomelingschap niet buiten reden zal onderzoeken, waarom wy, Doorluchtigste Heer, U tot Koning verkoren hebben, laat zy ook tot te grooter roem van uw Naam weten, wie U verkoren heeft. Het is die Ridder-Ordre, dat Ligchaam der Ridderschap, 't welke Polen, voorheen aan alle kanten open, nu door een ongenaakbaar Bolwerk van hare Borsten tot een Voormuur der Christenheid gesteld heeft. Geen ander lot komt dezen Onderdanen toe, als door een onverbroke getrouwheid te weeg te brengen, dat zy nimmer verdienen verdachte Princen te kennen. Laat andere Monarchen, welker slapelose en ellendige bekommeringen de duisterheden zelf opwekken, in hunne gevarelyke gerustheid bleek worden: in Polen zyn zy zo gerust, dat zy konnen zeggen, dat zy zig in de handen van het Volk mogen overgeven, en aldaar slapen. Deze Vergadering der Dapperen reikt U, Doorluchtigste Koning, de Kroon, van den Hemel gegeven en ontfangen, door ons toe: ja de Bloem van d'Europische Adel buigt zig zelfs na de top van haar geluk. Klimt dienvolgende, onze Verkorene, op den Troon, voor U geschikt. Niets is daar boven U, als de Voorzienigheid, welke U tot onzen Koning zalft; niets met U gelyk, als de overeenkomende en zo grooten Koning waardige verdiensten. De onderworpene gemoederen der Burgers zyn U, onzen Doorluchtigsten Koning, gehoorzaam: De toewenschingen van 't Volk roepen om U: Voor U stryd het heldenryk Polen: Met hert en mond, toejuigching van uitgang, bewyzen d'Onderdanen U getrouwheid: In uwe handen is ons welvaren; in Gods hand uw hert. Maar wy hebben onder zo veel yverende toeroepingen de hoogste top van ons geluk bereikt, wanneer wy d'eersten voor duizenden van de Ridder-Ordre uwe verkorene Majesteit met een vrye stem tot

onzen

1698 onzen Koning uitgeroepen hebben. Nu maken wy de groote dingen,
February die den Heere aan ons gedaan heeft, bekent. Laat ons niet meer Vremdelingen en Bywoonders, maar Onderdanen en Inwoonders van uw Koningryk, zyn. Reikt ons uwe Rechterhant, de Bestierster van ons algemeen geluk, op dat wy met een kus des vredes aan een vrywillige en geen geweldige Heerschappy onze eerste en vreedzame huldiging afleggen. Zo gemakkelyken toegang tot de Koninglyke Majesteit van Polen zal de gemoederen van de Burgers niet verbitteren; en, op dat wy altyd Prinsen zonder angel mogen hebben, handelen wy niets zachter en omzigtiger, als de goedertierenheid der Prinsen, mildelyk over ons uitgestort.

Vergadering tot een nieuwe Verkiezing.

Op den 26sten. van Augustus dan, gelyk bestemd was, nam de Vergadering tot een nieuwe verkiezing een aanvang. Na dat een Jesuit in de Hoofdkerk een inaugurale predicatie had gedaan, begaf zich de meenigte na het Veld der Verkiezing, Szapa geheeten. De Contisgezinden vielen terstond in menigvuldige geschillen, zonder eenige vrucht. Door der Landbooden Maarschalk en Opper-Kamerheer, den Graave Bilinsky, wierd met een korte Reden verklaard, dat hy de Republyk, wanneer zy tot eendracht wilde treeden, met alle vreugde zou bedienen, maar geene Party toevallen, dewyl hy zich met eede daar tegen had verbonden. Naauwelyks had hy dit gezegt, of den Heer Broniewsky, uit het Kalische Waywoodschap, hefte een scherpe taal aan tegens den nieuwen Koning, den Keurvorst van Saxen, en voer tegens den Waywode en Starost van Krakou heftig uit, ter oorzaak dat hy zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid in het Slot te Krakou had gelaaten. Den Heer Grodsky vraagde vervolgens aan der Landbooden Maarschalk, op hoedanigen grond deze nadere Byeenkomst aangesteld, en wat daar uit te wachten was. Bilinsky antwoordde, terwyl de Contisgezinden over de vraag en de persoon murmureerden, dat ze op d'afgezondene Universalia van den Kardinaal-Aertsbisschop was verzameld. Grodsky vorderde, nader te weeten, hoe het dan kwam, dat men in zyn District niets daar van had gehoord. De Kastellan van Kabyrik viel in Grodskys redenen, en zei, dat hy den geenen, die zich tegens deze Vergadering aankantte, den sabel in het lyf zou steeken. Dit wierd met de toejuigching van de bitterste Partylingen beantwoord. Ziende dan

dat

dat zyn zeggen ingang vond, trad hy tot het lasteren van de 1698
Saxische Party, en het voorwenden, dat zy Wetten wilde February
voorschryven, een Koning opdringen, en de Vryheid verkoopen. Hy bedankte den Littauwschen Groot-Veldheer voor de bescherming der Vryheid, en verklaarde, van verstand te zyn, dat hy zonder twyfel het Generaalschap, als een Wreeker van d'onderdrukte Vryheid, behoorde aan te neemen. Zelfs ried de Broniewsky, de tegenwoordige Vergadering te schorssen, en met alle macht de Stad Krakou te gaan overweldigen. De Truchses van Plocko swoer, liever honderd maal te sterven, als de Saxische Party toe te vallen. De Kardinaal-Primaat, die het yverigst voor Conti woelde, roemde, dat die Prins den Koninglyken tytel niet en wilde aanneemen, noch uit zyn Land overkomen, voor dat hy met eenpaarige stemmen van alle de Senateurs tot Koning verklaard, en door Gedeputeerden derwaarts overgehaald wierd; daar men in tegendeel van d'andere kant de Krooningsplaats, Krakou, ingenomen had, en ze, tegens het gebruik, versterkte. Terwyl dit zo driftig toeging, kon door bezadigder gemoederen niets gedaan worden, of zy liepen gevaar van gehandeld te werden gelyk den Heer Danowsky, dien, wanneer hy voor- en tegenreden te berde begon te brengen, de Heidukken op het lyf gezonden, en zo veele wonden toegebracht wierden, dat hy naauwelyks op zyn paard na Warschau gevoerd kon worden, en groot gevaar van het leven liep.

Niettegenstaande deze eerste Byeenkomst zo onordentelyk begonnen, en afgeloopen was, dat men voor arger gevolgen vreesde, wierd op den eigensten dag, diep in den achtermiddag, een tweede gehouden, en in de zelve zeer naauwkeurig overwoogen, welke gedaane verkiezing stand behoorde te grypen, dan of men een nieuwe zou doen: by welke gelegentheid zeer swaare klachten tegens den Keurvorst van Saxen wierden voorgebracht, onder anderen, dat hy een Leger in het Ryk had gevoerd, Krakou met geweld in bezetting genomen, en zich den tytel van Koning aangemaatigd, zonder dat de zelve door den Primaat des Ryks schriftelyk of mondelyk aan hem was opgedraagen. De Prins van Conti, in tegendeel, wierd,

1698 February om dat hy niets diergelyks had gedaan, gelyk ook om zyne persoonlyke goede hoedanigheden, uit genegentheid of hoop van belang, zeer gepreezen, om het welk t'ondersteunen de Kardinaal een zekeren Brief, door den gemelden Prince aan hem geschreeven, de Vergadering liet voorleezen. De gemoederen toenmaals bedaard zynde, kreegen die van Saxen mede hunne beurt om te spreeken, wat zy ter materie dienende oordeelden, echter op zodanig een wyze, dat hunne woorden aan d'andere Party niet aanstootelyk en waren; 't geen ook in acht wierd genomen: door welke zedigheid de Saxischen veelen tot hen deeden overgaan. Doch de Kastellan van Plocko, een yverig voorstander van de Saxische Party, zou zekerlyk nedergesabeld zyn geworden, indien de Littauwsche Veldheer hem niet in zyne bescherming had genomen; want de Contischen hadden ten dien einde al van leer getrokken: niet konnende verdraagen, dat deze Kastellan, die noch maar een jong Heer was, zich in zyne redenen voor den Keurvorst van eenige scherpzinniglyk steekende uitdrukkingen, slaande op den Primaat des Ryks, en zyne Aanhangers, bediende.

De Brief, hier voor gemeld, door den Prince van Conti aan den Kardinaal geschreeven, en door order van den zelven de Vergadering voorgeleezen, was van den volgenden inhoud.

MYN HEER,

ZO draals ik door den Brief, dien den Abt van Polignac aan den Koning heeft geschreven, en uit dien welken ik van hem ontfing, had vernomen de verkiezing, welke den 26sten. verleden van myn Persoon was gedaan, en dat Uwe Eminentie aan het hoofd van het grootste gedeelte der Republyk my, zodanig als het behoort, en volgens de wetten, voor Koning had uitgeroepen; zoude ik niet nagelaaten hebben, wanneer ik de bewegingen van myn hert had gevolgd, aan Uwe Eminentie te schryven, om te toonen, hoe verre myne erkentenisse gaat voor de diensten, die Zy in het vervolgen en slot van deze groote zaak voor my heeft willen doen. Die zelfde bewegingen dreven my ook aan, my aanstonds op weg te begeven, en de grootste hinderpaalen te boven te komen, om my in Polen te vervoegen, en in staat te stellen van de Republyk te doen zien het ongedult, dat ik hebbe om de zelve dienst te doen, en my de keur, door haar van myn Persoon gedaan, waardig te maken, mitsgaders door myne tegenwoordigheid de zaden van tweedracht, welke eenige

niet-

nietwelmeenenden door de onrechtmatige verkiezing, ten voordeele van 1698.
den Keurvorst van Saxen gedaan, hebben willen zaaijen, te verstrooijen. *February*
Om dien weg niet in te slaan, is het noodig geweest, dat voorzichtiger
aanmerkingen deze eerste beweeging van myne erkenteniffe hebben wederhouden; en ik hebbe geacht, geen beter richtsnoer van myn gedrag te konnen neemen, als my na den regel te voegen van Uwe Eminentie, welkers wysheid in geen ding zich heeft wedersprooken, en welke geoordeeld heeft, dat 'er geen zekerder middel waarom de geenen, die van hunne plicht geweeken zyn, daartoe te doen weder keeren, als met onverbreekelyk de Wetten van het Koningryk, uit krachte van de welken alleen de wettige Verkiezing der Koningen kan staande blyven, te volgen. Het is deeze zelve reden, myn Heer, welke my tot noch toe belet heeft den Eernaam van Koning van Polen, hoe rechtmaatig my dezelve ook is verkreegen, aan te neemen, dewyl ik daar van noch geen tyding heb bekomen door eenigen Brief van de Republyk, welke alleen het recht hebbende van my dien te geeven, het insgelyks ook alleen heeft van my zulks aan te kondigen, en in een Koningryk, waar van zy my waardig geacht heeft het Hoofd te weezen, te roepen. Het zyn deze tydingen, Myn Heer, welke ik met het uiterste ongeduld verwachte, waar na Uwe Eminentie niet hoeft te twyffelen, of ik zal my spoedig begeven in de Plaatsen, alwaar myne plicht my roept, en daar ik een ieder, die my d'eer van zoglorieuze verkiezing gedaan heeft, zal poogen te toonen, dat ik dezelve niet onwaardig ben, mitsgaders de voorneemens, die ik heb, van het overige myns leevens te besteeden, en al myn bloed uit te storten voor de vermeerdering van haar luister, en de handhaving van haar Vryheid. Dit zyn, Myn Heer, de gevoelens, in dewelken ik ben, altyd zal weezen, en die ik Uwe Eminentie bidde in het algemeen en byzonder den geenen te betuigen, die my waardig geoordeeld hebben hun Koning te weezen. Belangende de geenen, die door kwade raadgevingen een andere Party zyn toegevallen, ik hoop, dat het wys beleid van Uwe Eminentie hen reeds tot haare pligt zal hebben doen keeren, en ter zelve tyd doen begrypen de eerbiedigheid, die zy aan de Wetten en de waare belangen van de Republyk schuldig zyn, en dat wy alzo op myn aankomste in 't Koningryk niets hebben te doen, als ons tegens den gemeenen Vyand te vereenigen, en gelykerhand te arbeyden aan de glorie en 't beste van den Staat. Ik hebbe uyt brieven van anderen verstaan, dat Uwe Eminentie de moeite had genomen van aan my te schryven: maar dezelve zyn my nog niet geworden. Zy zyn mogelyk onderschept; en ik zie zulks als een groot verlies voor my aan, in een tyd waar in ik verlange na tyding van Uwe Eminentie, en in staat te zyn van met deszelfs wyze raadgevingen, die ik, als de heilzaamste hulp welke ik kan ontfangen, met nadruk verzoeke, voordeel te doen. My is wyders, Myn Heer, niets overig, als Uwe Eminentie te betuigen het ongedult, waar in ik ben, om my in staat te zien van my ter plaatse, alwaar myne

 pligt

1698. plicht en neiging my roepen, met de noodige middelen om het geene
February mynent halven belooft is te konnen voldoen, te vervoegen. Ik en hebge geen minder vucht, om Uwe Eminentie te betuigen myne volkomene erkenteniſſe, de zonderlinge achting die ik voor alle zyne hoedanigheden hebbe, en met hoe veel oprechtheid ik ben, &c.

Den 28ſten. was'er weder een groote meenigte van Edellieden te ſamen, welke wegens den haat tegens den Kaſtellan van Płocko zeer gemelyk zynde, d'overgaave van het Kaſteel of Slot van Warſchau, daar hy Gouverneur af was, begeerden: doch de Kaſtellan, beweerende dat zy een onbillyke zaak vorderden, weigerde zulks, tot dat hy door een ſchriftelyke order van des Ryks Opper-Veldheer daar toe gelaſt wierd.

's Anderendaags, den 29ſten. wierd de vierde Byeenkomſt gehouden. De Waywode, of Kaſtellan van Płocko, ongenegen het Slot vrywillig te openen, liet des ochtendts de Stad waarſchouwen, op haare hoede te zyn, dewyl zy geplonderd zou konnen worden. Derhalven wierden aanſtondts overal de Kelders en Pakhuizen geſlooten. De Contiſche Party hield den geheelen voormiddag haare Conferentie by den Heer Primaat, en de Saxiſche in het Bernardyner Klooſter, alwaar een Proteſt tegens de gereſolveerde Rokoſz (een Poolſch woord, van die kracht, dat, als de Edelen het zelve hooren, zy daar door, niettegenſtaande in den dienſt van deze of geene Prinſen, genoodzaakt worden zich aanſtondts by de generaale vergadering van den Adel te vervoegen, om alle oproer, of diergelyke ſwarigheden, te helpen dempen) opgeſteld, en twee Notariſſen, benevens twee Leden uit ieder Waywoodſchap, genoemd wierden, om het in de Kanceleryen te doen aantekenen. Inmiddels zond d'andere Party Gedeputeerden aan den Kaſtellan, en handelden met hem over 's openen van het Slot; 't geen zy, na vry wat woordenwiſſelingen, verwierf. Ten twee uuren trok zy op het Slot; hield aldaar haare zitting; hoorde den eed van de Rokoſz (behelzende, dat den een den anderen niet en zou verlaaten, en men ten beſten van het lieve Vaderland de vryheid van de Verkiezing met goed en bloed handhaaven), en vervolgens de punten van de zelve door den opgeworpenen Maarſchalk, Huminiecky Solnik Podolsky, voorleezen. Deze brachten

ten onder anderen mede: Dat, die tegens den Primaat opstond, voor een vyand des Landts gehouden zou worden, en ieder, die wilde, de hand aan hem mogen slaan: Dat men, die met den Keurvorst van Saxen gemeenschap hield, als een vyand des Vaderlandts zou aanmerken: Dat men de goederen der geenen, welke des zelfs Krooning bywoonden, zou confisqueeren: Dat de gravamina, (als het geweldig inneemen van het Kasteel van Krakou; zich te bedienen van een Diploma, 't geen noch door de Republyk, noch door den Maarschalk van de Ridder-Order, noch door den Primaat, maar alleenlyk door eenige Particulieren getekend was; het afleggen van den eed door een Ketterschen Gezant tot spot van den Roomschen Godtsdienst; het invoeren van een Ketterseh Leger op den Poolschen bodem, enz. geredresseert moesten worden: Dat ten dien einde tot Generalissimus wierd aangesteld de Littauwsche Groote-Veldheer Sapieha, en tot Directeur den Heer Humiecky, dien een ieder van den Adel zou moeten gehoorzaamen: Dat de Schatmeesters van Polen en Littauwen voorraad van leevensmiddelen en ammunitie zouden moeten verzorgen: Dat de Maarschalk en Directeur in al hun doen voornaamentlyk zouden moeten doelen op de behoudenis van 't Roomsche Geloof, de herstelling der geschondene Vryheid, de vernietiging van alles wat door de Saxischen gedaan was, enz. Thans wierd de Rokosz door de Heeren van de Contische Party, en den Littauwschen Veldheer, als Generalissimus, ondertekend, en het zelve door een driemaal roepen van *lang leve* gevolgd. Midlerwyl ontstond'er een groote beroerte, vermits een der geenen, welke aan de zyde des Keurvorsts van Saxen de Pacta Conventa opgesteld hadden, Wierozunski genaamd, in de Verzamelplaats ontdekt, en van eenigen gekend wierd. Dezen maakten een ysselyk getier, en yverden om het zeerst om hem ter neder te hakken: doch de Kardinaal nam hem onder den mantel, en zocht, nevens andere Heeren, hem te bedekken, dan vruchteloos, zulks dat hy kruipende onder een Pool, die hem met zynen rok onzichtbaar maakte, en achter wien de Bisschop van Plocko met zynen mantel uitgespreid ging staan, zich in het naaste vertrek verschool, en geborgen wierd. Na het stillen van deze be-

1698 February

1698 February beroerte overwoog men, of men het Slot en het Koninglyk Lyk niet in bewaaring zou neemen; en besloot, het een en het ander onder 't opzicht van den Waywode van Plocko te laaten, doch een van hunne Party daar by te zetten.

Ziet hier een Afschrift van de gemelde Rokosz, zo als ze terstond met den druk gemeen wierd gemaakt.

Generale Rokosz tot beschutting van het H. Katholyk Geloof, en behouding van de Vryheid, opgerecht op de berkaal de vrye Verkiezing in de Verkiezings-Schans tusschen Warschau Wola, den 26sten. Augusti.

WY, Raden van de Kroon Polen en het Groot Hertogdom Littauwen, van Geestelyken en Wereldlyken Stand, uit alle Woyewoodschappen, Landeryen, en Kreytsen, over de bevestiging van een vrye Verkiezing alhier verzamelt, doen met inwilliging van alle Standen der Republyk weten: Nademaal een iegelyk, onder een vry Volk geboren, uit aanleiding der Natuur de liefde voor de Vryheid (in welke te leven gelyk als het zeer genoeghelyk is, alzo is het ook niet verdrietig voor de behouding van de zelve te sterven) bywoont, kan het niemand by gevolge verwonderen, dat wy tot beschutting van deze Vryheid onze gezondheid en welvaren in 't gevaar stellen; ons geheele toevertrouwen op God den Heer alleen grondende, dat, gelyk wy oogenschynelyk het gevaar van onze Religie door het invoeren van zo veel duizenden Dissidenten of Protestanten in dit Katholyke Ryk bespeuren, zich den Heere Zebaoth dit Koningryk, hem van eeuwigheid overgegeven, voor alle smetten zal bewaren, en dat de Zoone Gods, die daar boven in heerlykheid zegenpraalt, die Vryheid door zyne macht zal beschermen. Nadien onze Broeders, zich zelf vergetende, en het Vaderland niet indachtig, buiten toestemming van zo veele gantsche Woyewoodschappen, en van zoveele Tegensprekers, uit allen een Heer uitgeroepen hebben, zyn wy uit beide de Volkeren, en uit alle Woyewoodschappen, ter onderhouding van de vrye Verkiezing in geen gering getal t'samen gekomen, van meening, voor ons Vaderland de gewenschte Vrede en de ongekreukte behouding van een vrye Verkiezing te weeg te brengen; doch hebben, aangezien echter veel kwaad dit hoogste Kwaad vergezelt, de zaak oogenschynelyk aan alle Standen bekent gemaakt, dat met onderdrukking der Rechten, en met toelating der geenen, dewelke de Stad en het Slot van Krakou bewaren, een Candidaat in het binnenste des Koningryks van de halsterrige Party door Afgezanten, welken zy door geen authoriteit hebben konnen legitimeeren, tot het Depositorium van de Kleinodien en Ryks Insignien ingevoert, en tot nadeel van de Ridderschap een Di-

Diploma met Onderteekening van eenige Heeren Senatoren (welke verrichting wy den Heer Maarschalk van onze voorgaande Verkiezing na d'inwilliging van alle Standen voorbehouden) afgevaardigt is: Als de Denunciatie tegens recht van zyn Genade, den Heer Bisschop van Kujavien, in het licht gegeven, en daar in de Landdagen voor de Krooning, de Krooning zelfs, en de Kroonings-Ryksdag ter omkeering van het Recht des Kardinaals, die met de welmeinenden van de Republyk voor Vyanden des Vaderlandts verklaard zyn (het welk wy door deze onze tegenwoordige Dispositie casseren) aangestelt zyn: Als men de Pacta Conventa, die onder hen zelfs, die ze gesmeed hebben, niet aangenaam zyn, wyl zelden een dezelve zonder protestatie daar tegen onderteekent heeft, opgestelt zyn, en by d'Ondertekening door een ongehoord exempel d'Edelluiden genoodzaakt geworden dezelve te besweeren: Als men naderhand deze Pacta in de Kerken voor het Venerabile door een Protestant heeft laten besweeren: Als men 't Slot en de Stad Krakou met Protestanten bezet heeft: Hebben wy, dewyl wy dit een gantsch onlydelyke zaak voor d'Adelyke Vryheid en Blood achten, en dewyl wy te gelyk den ondergang van onze Vryheid voor oogen zien, met inwilliging van alle Standen voor de Goddelyke Heiligdommen, en ter behouding van onze Vryheid, een algemeene Rokosz en Opstand willen maken, en zullen dit heylig werk (ter vasthouding van het welke tot den laatsten droppel bloeds toe wy ons by trouwe, eer, en gewisse verbinden) niet eer breeken, voor dat wy de Republyk in hare Rechten hersteld vinden. En op dat ons doen t'ordentelyker uitgevoerd moge werden, hebben wy ons tot een Raads-Directeur van den Ridderstand verkoren den welgeborenen Heer, Stephen van Rycht Humiecky, Truchses van Podolien, hem uit yder Woyewoodschap en Land pro Consilio twee Gedeputeerden toevoegende, welke, zich gestadig by hem onthoudende, onaangezien d'eene of d'andere zich mochte absenteren, hunne raadslagen op het bedachtzaamste zullen formeeren; en het geen zy met dezen Heer Maarschalk en Directeur na voorgaande communicatie met den Doorluchtigen Senaat besluiten, zullen wy, wanneer het onze Vryheid niet nadeelig is, voor goed en aangenaam opnemen. Op dat wy nu te nadrukkelyker in de behouding van ons H. Geloof en Vryheid mogen voortvaren, vereenigen wy ons met den Doorluchtigen Senaat, als onze oudste Broeders, in een onverbrekelyke Rokosz, of Verbintenis, dewyl wy doch zien, dat de Rechten der Vryheid en des Senaats een gelyk gevaar onderworpen zyn, wanneer de Macht, in Rechten aan zyn Eminentie, den Heer Primaat zelfs, verleent, door zyn Genade, den Heer Bisschop van Cujavien, buiten alle behulp van Rechten hem ontrokken, en door dezen den Koning geproclameert is tegen de uitgedrukte Wetten, voornamentlyk van het Jaar 1550, welkers Punt aldus luid: *In den eersten hebben wy wegens de Krooning der Koningen van Polen dit geordonneerd en voorzien, dat niemand in 't Koningryk gekroont zal werden, ten* zy

1698 *February*

1698. *zy by alvorens, na het Privilegie van de vorige Koningen, van alle Standen*
February *goedwillig verkoren is; welken zoo vrywilligen Koning niemand anders, als den Eerwaardigen Bisschop van Gniesen, zal kroonen, volgens het Voorrecht hem van Casimir den IIIden. Anno 1451 gegeven.* Ook tegen het Recht, 't geen Anno 1576 by bevestiging der Verkiezing van Stephen Bathor gesanceert is, van dezen Inhoud: *Nademaal wy dit Recht en deze Vryheid voor ons hebben, dat ons geene Benoeming of Publicatie een Koning kan geven, maar alleen d'inwilliging van allen, op welke grond de Nominatie en Publicatie bevestigt werd*: derhalven reassumeren wy met inwilliging van alle Standen het Consilium der Senatoren onder de directie van den Heer Primaat, welke, zoo veele tegenwoordige zullen zyn, met het Consilium, onder de directie van den welgeborenen Maarschalk geformeert, verstand zullen houden, en het eene zonder het andere geen zaak besluyten: weshalven deze beide Consilia billik in eene Stad, of ten minsten zeer naby malkander, zullen resideren, met de nodige veiligheid zoo voor hunne Personen, als ook voor hunne Raadslagen. Hier by bewilligen wy, ingeval van een inbrekend gevaar, dat op goedvinden van wederzyds Raden Vici, of Patenten, tot een algemeenen opbod onder d'Ondertekening van den Heer Maarschalk afgevaardigt, en 't zelve voor de derde Beroeping gehouden zal werden; dewyl wy willen, dat de tegenwoordige Rokosz en desselfs verkondiging voor twee Vici of Beroepingen zullen gelden.

Dewyl wy ook zien, dat by deze Benoeming de geenen van onze Tegenparty, welke als voornaamsten de Vryheid vertreden, voor de schuldigsten aangezien moeten werden, verbinden wy ons dienvolgende met onzen Heer Maarschalk zoo naauw, dat wy ons verklaren, deszelfs Persoon en Fortuyn zoo wel, als onze eigene Persoonen en Goederen, te beschermen, en ons door de hier onder bygebrachte Eedsplichten te verbinden, hem niet te verlaten. Tot deszelfs buitengewone uitgifte dispenseren wy de Schat van de Kroon en het Groot-Hertogdom van Littauwen, dat zy hem de onkosten zullen mogen uitschieten.

Op dat wy den weg van onze Voorvaders in diergelyke gelegentheden mogen betreden, hebben wy Afgezanten zoo uit den Senaat, als uit de Ridder-Ordre, aan zyne Keurv. Doorl. van Saxen afgevaardigd, om hem de quetsing van onze Rechten en Vryheden te vertoonen; doch zy zullen zich in geen Tractaten inlaten. Indien hy echter tot beschutting van het H. Geloof en behouding van de gezamentlyke Vryheid van de Tegenparty tot ons niet wil overtreden, maar noch by de Tegenparty en hare geweldige en de Vryheden uitroeijende aanslagen volhard, ook na het bekomen van naricht wegens onze tegenwoordige Rokosz van zyn boozen zin niet meent te wyken, maar de Krooning, door den Heer Bisschop van Cujavien voorgewend (welke wy voor nul en nietig houden, gelyk wy mede alle andere Sancita en de Denunciatie zelfs, ook alle verdere Actus, gedurende de Protestatie, zoo voor, als na

de

de Scheuring, declareeren) bywoont, verklaren wy yder hem voor een Vyand des Vaderlands, en zyn schuldig ons tegen den zelven aan te kanten. d'Uitbreiding der Rechten van het Groot-Vorstendom van Littauwen, welke tegen de Rechten en Statuten van het Groot-Vorstendom stryd, en alle Ministeria der Republyk weg neemt, ook zonder een algemeen goedvinden bestaan is, is tegen de duidelyke Wet en het Statut van het Groot-Hertogdom van Littauwen, welkers inhoud in het 15de. Artykel van het 3de. Capittel aldus luid: *Wy beloven ook, alle oude Roomsse Privilegien en Vryheden en Gewoontens, van ons nieuwlyks verleent, te handhaven, en ze in geenderley wys te krenken, en wat nieuws t'ordonneeren: en als het ook van noden is, ten besten van de Republyk iets nieuws in te voeren, zullen wy dat voor ons niet doen, of geen nieuwe Ordonnantie maken, 't en zy op een vryen Ryksdag, en met voorweten en raad van onze Senateurs, en met inwilliging van alle Standen, die tot den Ryksdag behooren.* 1698. Februari

Dewyl zy nu eenmaal voor de Republyks scheuring in turbido en gedwongen verklaard, en verder na de scheyding in Pactis Conventis onbillyk besworen zijn, willen wy dezelve, als wat ongerymds en tegen het recht en de vryheid van tegenspreken geformeerd, door onze tegenwoordige eendrachtige Rokosz vernietigen, casseeren, en voor nul en nietig verklaren.

Welk ons eenparig afgesproken werk op dat het te gegronder zy, beſweeren wy ons allen voor God den Heere met dit Geschrift, dat den een den anderen niet zal verlaten, en zo der Senatoren Stand den Adelyken, als d'Adelyke Stand dien der Senatoren, en beide de Standen malkanderen, in bescherming nemen, en haar toestemmen, inzonderheid de Gedeputeerden en Raden, zoo van den Senaat, als van de Ridderschap. Ingeval ook iemand van onze zyde bestond in een Capitulatie, of Gesprek met de Tegenparty te treden, zullen wy den zelven voor infaam, en een Vyand des Vaderlands verklaard achten.

Waar op wy allen tot te meerder aanzien en bestendigheid dit ons Besluit eenhandig ondertekend hebben, met het voornemen, enz. Dit belove, verzekere, en sweere ik.

Gegeven in de bovengenoemde Plaats, ten Dage en Jare, als boven gemeld.

Men vernoegde zich niet alleen met deze Acte van de Rokosz allerwegen te doen afleezen en aanplakken, maar deed ze ook door eenige Afgevaardigden aan den Koning aankondigen, en ondertusschen de Szapa, of den omvang van het Veld der Verkiezing, overhoop werpen, op dat 'er de Saxische Party niet en mocht vergaderen; werdende wyders besloten, dat men voortaan de zittingen op de Raadzaal van het Slot zou houden.

T Den

1698 Den 30sten. was 'er geen openbaare Vergadering: maar des
February anderendaags wierd beslooten, dat de Maarschalk der Confœderatie zyn verblyf op het Slot zou neemen, en men 'er tot zyne verzekerdheid twee duizend man doen in trekken. Men kwam ook over een wegens verscheidene artykelen om de Verbintenis t'ondersteunen; en oordeelde noodig, aan de Bisschoppen van Cujavien en Krakou te schryven, ten einde hen aan te maanen, dat zy zich niet, met den Keurvorst van Saxen te kroonen, voor de gevoeligheid der Republyk (want elke Party gaf zich den naam van het gantsche Ligchaam) zouden bloot stellen.

Den 2den. September ging de Maarschalk van de Rokosz den Kardinaal-Primaat bezoeken, nam bezitting van het Slot, en ley 'er Bezetting in.

Den 3den. wierden de Bisschop van Kiovien en de Kastellan Zurnowski genoemd, om de resolutien der Vergadering aan het Leger bekend te gaan maaken, en het zelve aan te maanen tot mede in de Confœderatie te treeden. Men verzocht ook den Kardinaal, d'Universalia te doen vervaardigen, om de Post-polite Russinie tegen den 15den. September te beroepen, ten einde gewapender hand tegens den Keurvorst van Saxen aan te trekken, indien hy weigerde den Poolschen bodem te verlaaten.

Aldus eindigde een Vergadering, welke men geloofde beroepen te zyn om de geschillen der Republyk te beslechten; maar die beroepen zynde door den Kardinaal-Primaat, Hoofd van de Party des Prinsen van Conti, en bestaande byna eeniglyk uit de Leden van de zelve, ook niet anders en deed, als dat ze trachtte zich tegens de strydige Party te handhaaven.

Gelyk ondertusschen de 15de. September, dag betekend tot de Krooning des Keurvorsts van Saxen, vast naderde, en dat de Contisgezinden daar geweldig voor vreesden, trad men alle de voorgaande dagen in verscheidene onderhandelingen; van d'eene kant, om dien slag, waar 't mogelyk, af te weeren; en van d'andere, om d'Aanhangers des Prinsen van Conti daar in te doen bewilligen, en 'er zich te laaten vinden. d'Ambassadeur van Brandenburg was de Mediateur. De Kardinaal-Primaat, en die van zyne Party droegen voor, dat, zo de Keurvorst

Voorslag om de Kroning te doen uitstellen.

vorst zyne Krooning tot den 26sten. September wilde uitstellen, zy zich algemeenlyk voor hem zouden verklaaren, en hem eendrachtig tot Koning uitroepen. 't Schynt, dat de Keurvorst hoop gaf van dit middel goed te keuren; en ongetwyfeld was het om die reden, dat de Kardinaal-Primaat Kreitsbrieven tot de Vergadering, welke dien dag gehouden stond te worden, deed afvaardigen. Ziet hier den inhoud. 1698 February

AAn allen, die het aangaat, en voornamentlyk aan de zeer voortreffelyke en zeer doorluchtige Senateurs en Officiers van het Koningryk, en aan de geheele Ordre der Ridderschap, zoo van Polen, als van het Groot-Hertogdom van Littauwen, &c., laten wy weten: Dat, (aangezien wy tot d'algemeyne Verbintenis niet door eenige drift van Partyschap, maar enkelyk tot behouding van de waggelende Vryheid, en bewaring der Rechten van de Republyk in haar geheel, getreden zyn, op een tyd wanneer het ons onveilig dacht langer uitstel te gebruiken, voornamentlyk terwyl de middelen tot het verhelpen van d'indrachten in de Vryheid gedaan, en tot het stillen der Onrusten aan de Republyk, welke zich na de noodzakelykheden daar van kan bedienen, niet ontbraken) het ons derhalven gevoeglyk en zeer noodzaakelyk gedacht heeft, aan uwe Doorluchtigheden door deze Tegenwoordigen bekend te maken, dat den Doorluchtigsten Keurvorst van Saxen ons door zyne Plenipotentiarissen, onder de Mediatie van den Doorluchtigsten Keurvorst van Brandenburg, en wel met name door zynen Envoyé, eenige hoop gegeven heeft, dat hy de gequetste Vryheid geheel wil voldoen; de Rechten en Gewoontens van de Republyk herstellen; van de Krooning, voor hem door de Tegenparty zonder toestemming van de geheele Republyk geschikt, afstaan; en zich aan het goedvinden van de vergaderde Republyk overgeven, op dat hy moge verdienen deze Doorluchtigste Republyk vreedzaam en zonder eenige tegenspraak te regeeren. Om deze redenen hebben wy, genegen voor de gemeene rust te waaken, en een Burgerlyken Oorlog en uitstorting van bloed voor te komen, als mede de veiligheid van onze Kerken en het welwezen van het geheele Koningryk te bezorgen, dienstig geoordeelt, daar toe te verstaan, om door de t'samenroeping van alle Staten des Koningryks de wonden van de Republyk te genezen, en dat U.L. derhalven, zeer doorluchtige en voortreffelyke Heeren, den 26sten. September ter Plaatse en in het eerste Veld van Verkiezing te Warschau zult verschynen, zo dier, als U het bewaren van de Vryheid en algemeene Rust is, om het lot en het welwezen van het Koninkryk te bepalen, en volgens de bewegingen van de Goddelyke inblazingen het wedergeven van de vrede aan het Vaderland niet langer uit te stellen. Wy nodigen dan uwe Doorluchtigheden door de Tegenwoorgen, en bidden alle de geenen, welken de Rechten en Vryheid van het Vaderland

1698 derland ter herte gaan, niet te verzuimen ter bestemder plaats en tyd te
February verschynen, om de laatste hand aan zoo grooten werk te leggen. Wy verbinden niemand aan de gestrengheid, in diergelyken geval door de Wetten voorgeschreven; dewyl in zodanigen tyd, als de tegenwoordige is, zoo meenigvuldige Vergaderingen in het Veld der Verkiezing aan veelen licht ongemakkelyk zouden vallen: maar wy beroepen alléén derwaarts de geenen, welke zich door de gemeene liefde tot het Vaderland gedrongen gevoelen; en wy hebben een vaste hoop, dat onze zorgen tot zoo goeden eynde, als het bevredigen der Republyk is, een aengename erkentenis in uwe herten zullen vinden. En op dat de Tegenwoordigen zonder uytstel afgekondigt mogen werden, begeeren wy volgens de Macht, die de Republyk ons gegeven, de algemeyne Verbintenis goed gekeurt, en den Raad van de twee Staten des Koningryks bevestigt heeft, dat zy gezonden zullen werden in alle Steden &c. Gegeven te Warschau, den 6den, September, 1697.

Ter zelve tyd zag men ook den onderstaanden Brief, door den Opperſten Ryks-Maarschalk Lubomirsky aan zyne Majesteit geschreeven.

IN gevolge van Uwer Majesteits goedertieren bevel, waar door dezelve my als zynen Plenipotentiaris tot de Mediatie des Keurvorsts van Brandenburg heeft gelieven aan te stellen, geeve ik uit den naam van den Eerwaardigen Heer Kardinaal Radziowsky, Primaat van het Poolsche Ryk, de volgende verklaring te verstaan, welke ik in 't byzyn van den Heer van Hoverbek, Extraordinaris Gezant van Brandenburg, en den Heer Perpendowsky, Kastellan van Kulm, als waar en onveranderlyk ontfangen hebbe, namelyk, dat zyn' Eminentie, zo uit zyn eygen naam als uit die van de Senatoren en Ridderschap, (welke hem verzekering van zulks gedaan hadden,) ziende en duidelyk begrypende, dat deze Republyk by de tegenwoordige toestand niet beter en gemakkelyker zou konnen geregeerd worden, dan door den Scepter van Uwe Majesteit, wiens heldhaftig gemoed en Koninglyke begaafheden hy eert, en voor dien last bequaam oordeelt, op te dragen, verklaart en ter goeder trouwe belooft, dat hy niemand anders, dan uwe Majesteit, tot Koning van Polen zal benoemen; mits dat uwe Majesteit, tot meerder bekrachtiging van de Voorrechten des Ryks en der Vryheid, welke door de tegenwoordige verdeeldheid der Republyk merkelyk verswakt zyn, de naderende termyn, tot de Krooninge bestemd, volgens zyne Koninglyke wysheid en billykheid zich gewaardige uit te stellen tot zodanigen tyd, die noodig is om de gequetste Vryheid te konnen herstellen; en daar en boven gelieve goed te vinden, dat uwer Majesteits Gezanten op de Samenkomst, door den gemelden Primaat aangesteld, verschynen, op dat de gemoederen

deren

deren der Burgers vaster in Uwer Majesteits interest gewikkeld zynde, zy met een gelukkiger toestemming uwer Majesteits recht tot het Ryk mogen toejuygchen: om 't welke zeker uit te werken, hy alle zijne trouw en vlyt aan uwe Majesteit belooft. Welke belofte, in de tegenwoordigheid van den Brandenburgschen Gezant en den Kastellan van Kulm aan my gedaan, op dat dezelve te meer kracht zoude hebben, dezen mynen tegenwoordigen Brief van zo veel waarde doet zyn, dat dezelve Uwe Majesteit tot een instrument van securiteit zal konnen dienen; gelyk de Brandenburgsche Gezant, als Mediateur, en den Heer Perpendowsky, Kastellan van Kulm, beter en wydlopiger mondeling aan Uwe Majesteit zullen betuigen. Ondertusschen verwagt ik met alle onderdanigheid Uwer Majesteits goedertierenste bevelen, en verblyve, &c. 1698. February

Gegeven in 't Kasteel van Jasdow.

De Party van den Keurvorst, of Koning, geraadpleegd hebbende over d'aanbiedingen, door de Party des Prinsen van Conti aan haar gedaan, besloot, om den Kardinaal-Primaat te polsen, de zelven schriftelyk van hem te vorderen; zich verzekerende, dat, indien hy ze weigerde, men klaarlyk zou konnen besluiten, dat ze niet gedaan en waren als om hen te misleiden: daar in tegendeel, zo hy ze toestond, men zich van de zelven, indien men het raadsaam oordeelde, tegens hem zou konnen bedienen. De voorslag wierd gedaan; doch hy schoof het op verscheidene voorwendingen van zich: waar uit men dan bemerkte, dat hy hen maar op tuil zocht te houden, om aan den Prince van Conti den tyd te geeven van in Polen te komen. Dit deed het besluit neemen, dat men ten bestemden dage tot de Krooning zou voortgaan, te meer, dewyl men zag, dat veele maar deze plechtigheid verwachtten, om zich voor den Koning te verklaaren. Ten dien einde moest dan alvoorens d'Intocht binnen Krakou geschieden, die zich toedroeg gelyk het volgende Verhaal medebrengt.

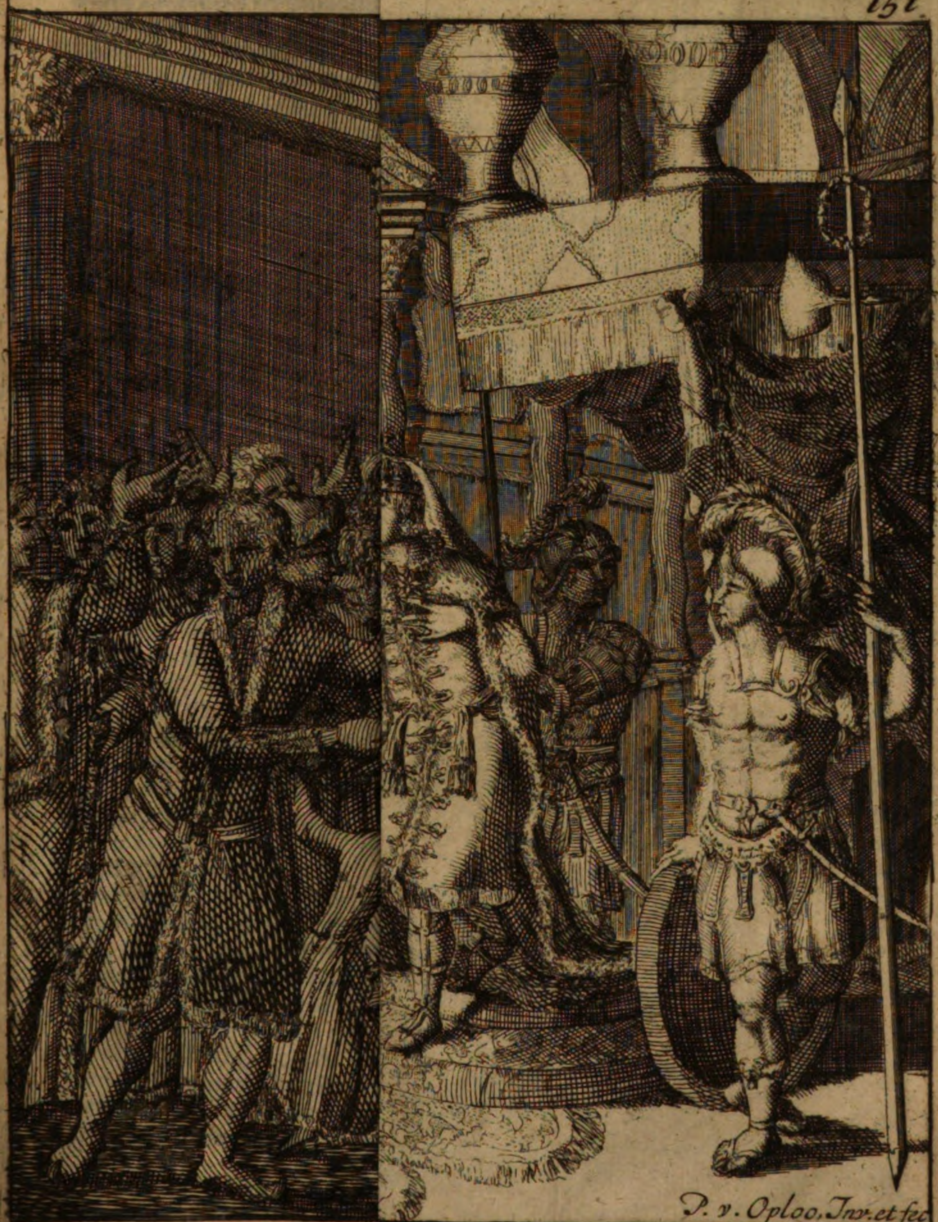
Relaas wegens den Intocht des Keurvorsts van Saxen, als verkoozen Koning van Polen, binnen de Stad Krakou, op den 12den. September 1697.

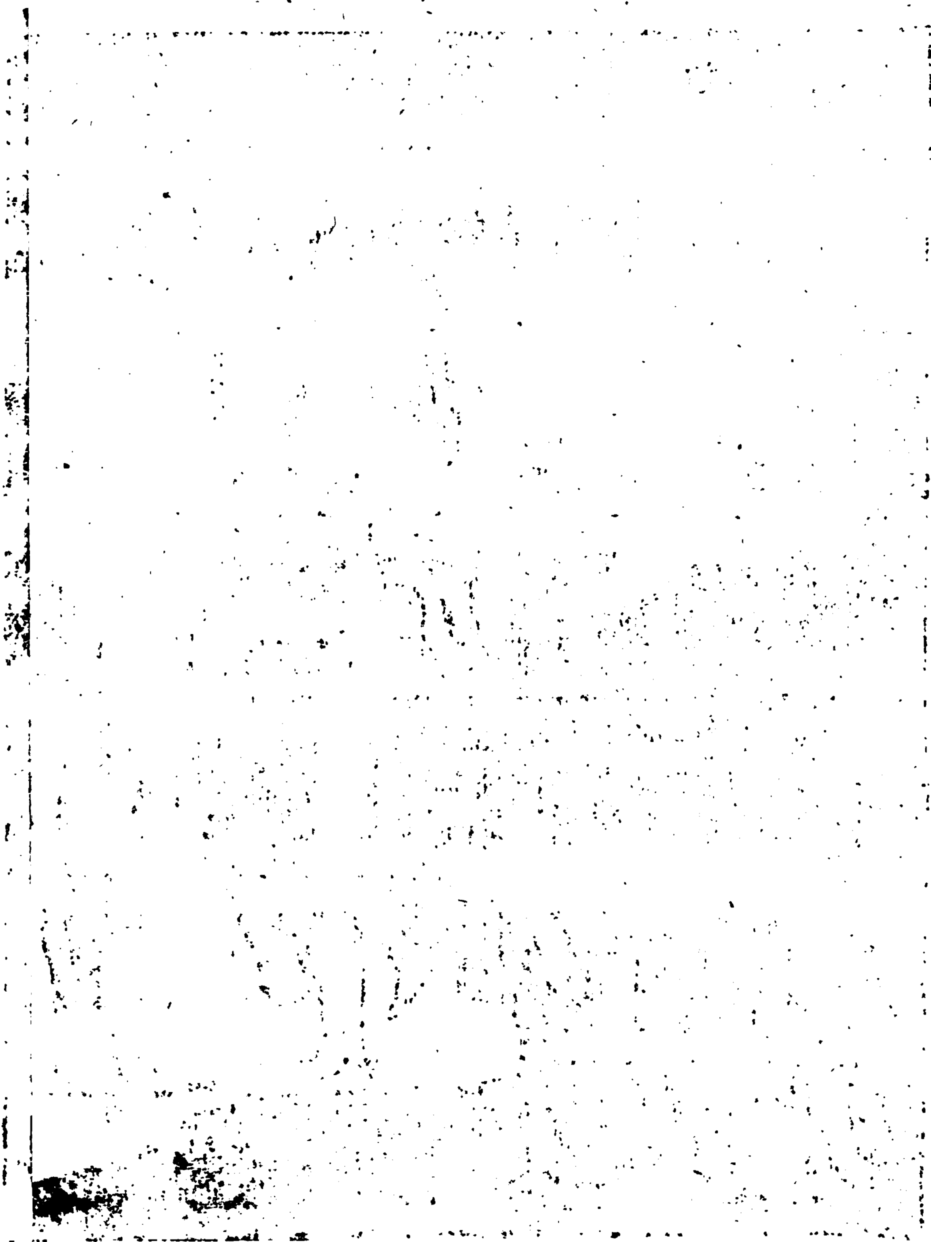
NA dat men, niettegenstaande d'aanbiedingen van de Party des Prinsen van Conti, het besluit had genomen van de Krooning des Keurvorsts

1698. van Saxen te doen voorgaan, geschiedde d'Intocht binnen de Stad Kra-
February kou met zeer schoon en helder weer op de volgende wys.

Voor af quamen de Koopluiden en Burgers na hunne Gildens te paard: Toen de Poolsse Gardes en 't Garnisoen: Vervolgens twee Regimenten Dragonders: wyders een Hof-Fourier, een Herpauker, 9 Trompetters en 24 Koninglyke Pages: een Piqueur met 24 Koninglyke Handpaarden, met carmosijn-velourse dekkleeden, wederzyds met de Wapenen en boven met de Naamen gestikt, ook met zilver ryk geborduurt: Twee Opzienders van Muilen met 40 Muilen, met geele Keur-Saxise dekkleeden belegt, en de Koninglyke Draagzetel: Een Hof-Fourier en 19 Saxise ledige Ridder-Karossen, alle met 6 paarden, en nevens haar veele Lackeyen in nieuwe livrey: Vier Karossen van den Bisschop van Passau met Ridders en Geestelyken, en deszelfs Lyf-Karos, voor de welke 20 Lackeyen gingen: Twaalf Koninglyke Karossen, de beste laatst, en wierd de prachtige Lyf-Karos van 8 parelcouleurde paarden getrokken, en wederzyds 12 Voet-Trauwanten in geele Switserse kleeding gezien: Een Fourier met 8 Koninglyke Lyf-paarden, met kostelyk gestikte zadels en tomen, met juweelen rykelyk bezet, en yder van 2 Koninglyke Lackeyen geleid, en 1 Lyf-knecht: Twee Kamer-Fouriers, een Herpauker en 12 Trompetters, welke, gelyk d'eerste, zilvere Herpauken en Trompetten hadden: Den Heer Ober-Schenke, Grave van Eck, voerende de Saxise Ministers en Cavalliers geleders wyze in redelyken getale: Het Regiment Kurassiers van den Veld-Tuigmeester Generaal, den Grave Reus: Zes Compagnien Poolsse Panzers: Drie Compagnien Hussaren in Kurassen en Tyger- en Wolfsvellen: De Poolsse Adel met hare Dienaars: De Heeren Senateurs van het Ryk: De Bisschoppen van Cujavien en Sendomir: De Kroons-Maarschalk, de Vorst Lubomirski, met de schoone Maarschalks-Staf: Zyn Koninglyke Majesteit op een parelcouleurd Paard, in een goud Lakens kleed, meet Hermelynen gevoerd, en een blaauw Camisool, nevens de Knoopgaten, gelyk ook de Hoed, Sabel, Gordel, Zadel en Tuig, met Diamanten en Robynen rykelyk bezet, en van een ongemeene kostelykheid. Het Verhemeltsel boven den Koning was van rood velours, en wierd door 6 Leden van de Krakousche Magistraat gedragen. Nevens hen gingen 50 Voet-Trawanten in geele Switsers Klederen, 48 Lackeyen en 12 Lopers. Toen volgde de Bisschop van Passau alleen: Wyders vier van de Krakousche Heeren Kanonniken naast malkander: Den Opper-Kamerheer Pflug, de Lt. Generaal en Grave van Trautmansdorff, den Opper-Stalmeester van Thielau, en der Trauwanten Hoofdman Pflug: de Koninglyke Duitsche Lysgarde te Paard in 2 Compagnien: En eindelyk het Koninglyke Lyf-Regiment Kurassiers. De nieuwe Koninglyke Livrey was rood, met zilvere, blaauwe, en swart-velourse bordaursels kostelyk gestikt. De Regimenten te Voet stonden in alle Straten in fraaye ordre acht uuren lang gerangeerd; en 20 Paar Kameelen, met geld en zilver beladen, waren te zien. Zyn Majesteit wierd van de Academie en de Stad met

fraaye

151
P. v. Oploo. Inv. et fec

kaaye Lofredens verwelkomt, en ten laatsten naar het Slot geleid. Voor aan reed de Duitse Ruitery, en achter haar de Poolsse, Hussaarsse, en Pantserssen of geharnaschte Regimenten. Op het Slot gekomen, wierd de Groote Sleutel door den Starost van Krakou aan zyne Majesteit met de gewoonlyke plechtigheden overgeleverd. 's Avonds ten negen uuren liep alles met genoegen ten eynde. 1698 *Februari*

Na deze Intocht volgde de Krooning, die zeer prachtig was, en zich, zonder eenige wanorder, aldus toedroeg.

Omstandig Verhaal wegende Krooning van den Doorluchtigsten Vorst Frederik Augustus, Keurvorst van Saxen, tot Koning van Polen, op den 15den. September 1697.

HOEWEL de de Contische Party onder schyn van vriendschap het verschuiven van de Krooning heeft trachten te weeg te brengen, heeft de Koning niet konnen goedvinden na deszelfs aenbiedingen te luisteren. Derhalven hield men den 13den. daags na d'Intocht, d'Uitvaart voor den laatst overleden Koning (even als of het Lyk voor handen was geweest, alzo de Begravenis ten allen tyde kan geschieden; zynde het zelve tot Warschau in de macht der Contische zeer wel bewaard, als meenende daar door de voortgang van de Krooning te verhinderen) in de Slotkerk, ter presentie van zyne Majesteit, den nieuw verkoren Koning, en veele voorname Persoonen, zo Geestelyke, als Wereldlyke. Den 14den. deed zyne Majesteit met een kloek Gezelschap na de Casimirs, en d'aldaar staande Kerk, Skalka genaamd, in de welke de Bisschop Stanislaus door Koning Boleslaus den Stouten voor het Altaar in stukken gehouwen is, een Bedevaart te voet. De Duitsche Ruitery en Infantery stonden van het Koninglyk Slot tot by die plaats in twee linien gerangeert. Den 15den. daagde de gewenschte Krooningdag niet zo draa, of de vereischte toestel zag men aan alle kanten klaar maken. Omtrent twaalf uuren op den middag trad de Koning in een Kuras, met een Talar, of Keur-Mantel, bedekt, en opgewacht van een meenigte Senateurs, en onder hen de Kroons-Maarschalk, de Vorst Lubomirsky, die met de Maarschalkstaf even voor zyne Majesteit ging, uyt de Residentie-plaats over het Kerkhof naar de Slotkerk; klom op een hoog rond Theater, in het midden van de Kerk of het Koor opgerecht; en zette zig onder een Verhemeltsel. Ondertusschen wierd een lieffelyk Muzyk omtrent den tyd van een half uur gehoort. Toen stond de Koning op; vervoegde zich onder het geleide van de voornaamste Rykx-Bedienden, van welke de kroons-Maarschalk en twee Rykx Vendrigs met de Standaarden of Vanen voor aan quamen, na het hoog Altaar; en knielde voor het zelve. Hierop wierd het Kyrie Eleison gezongen, en de Koning door

den.

1698. February den Bisschop van Cujavien, van twee andere Bisschoppen geassisteert, de Geloofs-belydenis voorgelezen: gedurende het welk zyne Majesteit eenige alteratie overviel; na men wil vermoeden, om dat hy het Kuras over de vier uuren had aan gehad, en onder het knielen met zoo veel voorname Persoonen omringt was geweest, dat hy weinig lucht had konnen scheppen. Derhalven hield de Bisschop met voorlezen wat stil. Vervolgens wierd zyne Majesteit in een Zetel ter zitting gezet, en hem het Kuras en de Degen, met kostelyke diamanten verrykt, afgenomen, en op het Altaar gelegt. De Koning recolligeerde zich metter tyd; leyde de Professie af; beswoerze; ondertekende ze; en communiceerde: waar op hem de Kroon door den Bisschop van Cujavien, het geen benevens de Zalving met de gewoone plechtigheden geschiedde, opgezet; de Koninglyke Mantel omhangen; en de Scepter in de hand gegeven wierd. Aanstonds hoorde men, *Lang leve de Koning*, luidkeels uitgalmen, en onder een Salvo van de Heydukken, die op het Kerkhof stonden, en het lossen van het geschut rondom het Slot en uit het Leger, het geen voor de Stad campeert, het *Te Deum Laudamus* opzingen. De Koning vervoegde zich in het Koninglyk Gewaat na het Theater, en naderhand onder een schoon Muzyk weder na het Altaar ten offer. Een tweede, *Lang leve*, hoorde men uitschateren, en Salvos schieten. Midlerwyl hield men den hoogen Dienst. Byna een half uur later quam zyne Majesteit nochmaals aan het Altaar, en onfing den Ryks-Appel. Een derde, *Lang leve de Koning*, wierd onder herhaalde Salvos geroepen. Met het ten einde lopen der hooge Mis strooide mende Gedachtenis-Penningen: doch de Koning keerde uit de Kerk over het Kerkhof naar zyne Residentie-Plaats. De gantsche plechtigheid van het kroonen duurde van twaalf tot drie uuren. Op't Slot wierd naderhand een Koninglyk Banquet gehouden; de voornaamste Bisschoppen, Senateurs, en Gezanten magnifijcq getracteert; en t'elkens by het drinken der gezondheden eenelyke stukken gelost, en den Koning een lang leven toegejuycht. Aan de Heydukken op het Slot wierd een gebrade Os ten prys gegeven. Sy deeldenze met hunne Obuchen, of byltjes, zo gretig, dat eenigen sommige van hunne vingers verloren, en hier en daar kleyne houwen gekregen hebben. Den 16den. ley de Magistraat van Krakou de Homagie aan den Koning af. Voor den middag togen ettelyke Regimenten van de Duytse Infantery en Kurassier-Ruyters uit het Leger in de Stad, en verdeelden zich in drie-en-twintig linien van het Slot langs de straten tot aan het Raadhuis. Ten twee uuren geschiedde onder het geluid van Trompetten en Herpauken een zeer prachtige Optocht van schoone Hand-Paarden, Karossen, en de Poolsse Pantzer-Ruyters en Hussaren; van welke ettelyke Compagnien zich over het Raadhuis posteerden, en een schoone Parade maakten. Toen alles gereed was, quam de Koning, op een kostelyk en moedig Paart gezeten, in Pools gewaad aanryden, en klom op een Theater, onder een Verhe

op

op het Raadhuis, tooide zich met de Koninglyke Ornamenten, en keerde weder op het Theater. Voor aan quamen de vier-en-twintig Raadsheeren in processie, en volbrachten de Homagie. Vier van de zelven sloeg de Koning tot Ridders. Hier op wierden Penningen uitgeworpen. Zyn Majesteyt trad nochmaals op het Raadhuis; lei d'Ornamenten af; ging in zyn Lyf-Karos, met acht Paarden bespannen, zitten; en reed onder een kleyn gevolg, het losschen van 't geschut, het schieten van salvos, en geluid van alderhande Musicale Instrumenten, na zyne Residentie-Plaats. Voor het Raadhuis sprong Wyn; en 4 gebrade Ossen wierden aan het gemeene volk ten besten gegeven. De Kroning, en alle de voorafgegaane en gevolgde Ceremonien zyn zonder eenige onlusten gelukkig afgelopen. 1698 February

Die van de Party des Prinsen van Conti merkten deze plechtigheid aan als gantsch onregelmaatig, vermits ze niet door de weezendlyke uitvaart van den overleedenen Koning voorgegaan en door den Primaat des Ryks, daar deze functie met recht aan behoort, verricht was, gelyk ook om verscheidene andere redenen: maar het was de eerste maal niet, dat men over alle deze wetten heen getreeden had. 't Zelfde was gebeurd, wanneer men na het vertrek van Hendrik den III^den. hem een Navolger moest noemen. De Senateurs en den Adel verdeelden zich in twee Partyen; waar af d'eene, daar de Primaat het Hoofd af was, den Keizer Maximiliaan verkoos; en d'andere Steven Bathori, Vorst van Zevenbergen, met beding dat hy de Princes Anna, Zuster van den overleedenen Koning Sigismond, zou trouwen. Deze laatste, vaardiger als zyn Medestreever, vervoegde zich met 'er haast in Polen; trouwde de Princes; en stelde zich in 't bezit. De Primaat met zynen Aanhang protesteerde tegen deze verkiezing, welke hy beweerde ongeldig en tegens de wetten te zyn: maar de Party des Vorsts van Zevenbergen deed hem te Krakou kroonen door een Bisschop, die de functie, welke de Kardinaal weigerde, verrichtte: en in 't gevolg was Bathori vreedsaam Koning van Polen. Wel is waar, dat de Keizer Maximiliaan kort daar na kwam te sterven: maar 't is genoeg om te toonen, dat men niet van heden het zelve beleid heeft begonnen te houden, 't geen de Keurvorst van Saxen en zyne Party by deze gelegentheid hielden.

Voorbeeld van zodanig een Krooning als die des Keurvorsts van Saxen.

1698 February

Kardinaal-Primaat schryft aan de Magistraat van Dantzik.

Men had aangemerkt, dat de Koning, even voor zyne Krooning, wanneer hy zag dat de geen, die des overleedenen Konings degen in d'uitvaart gedraagen had, en den zelven naderhand volgens gewoonte wilde breeken, drukkende ten dien einde met de borst op 't gevest, hem zulks belettede, zeggende met luider stemme: *Breekt hem niet: 'k wil 'er my af bedienen om de Barbaaren, en andere Vyanden van het Ryk te verdryven, en de Vryheid en Wetten te beschermen*: 't geen van de Poolen voor een goed voorteken van zyne Regeering wierd gehouden.

Kardinaal-Primaat laat een Mandaat aan zyne Aanhangers afvaardigen.

De Kardinaal-Primaat verstaan hebbende, dat de Krooning op den 15[den]. September voortgegaan was, veranderde de Beroeping, welke hy, in de hoop dat die plechtigheid uitgesteld zou worden, gedaan had, in een andere, waar in hy een gantsch andere taal voerde, gelyk uit het onderstaande Mandaat te zien is.

AAn allen in 't gemeen, en een yder in 't byzonder, die 't aangaat, inzonderheid den Heeren Senatoren, Officieren, en de gantsche Ridderschap van beide de Natien, zy, neffens verzekeringe onzer broederlyke affectie, mits dezen kennelyk, dat, naardien wy met algemeene toestemminge van alle de Staten der Republyk tot de generale Rokosz getreeden zyn, wy sedert niets verzuimt hebben, 't geen tot de vryheid van den Adel en de Ridderschap zou mogen dienen, en de geviolcerde Wetten konnen herstellen; ten welken einde wy, tot vermydinge van inwendige onrust, het zekerst geacht hebben de Mediatie van den Keurvorst van Brandenburg aan te neemen, en ons op de gedane belofte van den Keurvorst van Saxen te verlaten, namentlyk, dat de tegens de Wetten aangestelde Krooning zoude verschoonen, en alles in zyn voorige staat gestelt worden. Doch wy door die beloften in slaap gewiegd zynde, en gehoopt hebbende dat onze Broeders eindelyk van hunne hoogmoed en wederwil zouden afstaan, moeten nu hooren, dat die Heeren hunnen nieuw gekooren Koning, onaangezien onze tegenstand, in 't gezicht van de gantsche weereld gekroond hebben, zonder op onze protestatie, zo onlangs door den Maarschalk van de Rokosz aan den Bisschop van Kujavien, den Vice-Kancelier, en den Hof-Maarschalk, als Bedienden van de Kroon en den Staat, tegen de Kroning aangekondigd, eenige acht te geven. De Wet der natuure leert ons, dat men na een lang geduld zyne toevlucht tot de wapenen moet nemen, voornamentlyk wanneer de vryheid niet alleen door onze Broederen, maar ook door Vreemden, aangegrepen werd; gelyk zulks te zien is uit het geschreven Relaas van de kleine Ryksdag, in het Palatinaat van Krakou ge-

gehouden, alwaar de Koninglyke Ornamenten, die met acht sloten bewaart wierden, op een geweldadige wyze zyn ontvoerd. Ook heeft men onzen laatsten Koning in zyn brandende Kapelle vergeten, en 't loffelyk overoud gebruik verworpen. Dit gebruik leert ons ook onze zekerheid by Ulieden, en in uwe herten te zoeken, zo anders de vryheid niet verhaat by u geworden is. Derhalven verschuiven wy den aangestelden termyn, om op den 26sten. dezer by Warschau t'samen te komen; dewyl wy vernemen, dat de Tegenparty met alle zyne macht na Warschau komt, om 't volk door de wapenen wetten te stellen. En op dat wy ons gewennen mogen onze kleine Landdagen onder de Musketten te houden, heeft de tegenwoordige Raad goed gevonden, dat yder Provincie op een byzondere plaats t'samen kome, namentlyk, Groot Polen onder 't commando van den Kastellan van Kalits by Lineici; de Provincie van Klein Polen onder 't commando van den Heer Sienawsky, Palatyn van Belts, by Zawichost; en de Provincie van 't Groot Vorstendoms Littauwen onder 't bevel des Palatyns van Vilna by Grodno; ten einde die Provincien zich op hare bescheidene plaatsen den 10den. October volgens Krygsgebruik, en op poene van te vervallen in de straffen daar tegen gestatueerd, laten vinden. Ook zullen de monsteringen op die plaatsen geschieden, werwaarts alle groote en kleine Steden, na ouder gewoonte en plicht, hun volk zullen moeten schikken. Desgelyks zullen de Starosten en Pachters der Koninklyke goederen gehouden zyn de Sokis, de Heydukken, Lanowegenaamd, en de Many te zenden, op poene, na de wetten tegen de wederspannigen vervat. De Heeren Capiteinen zullen op die plaatsen de Standaarden van hun Palatinaat moeten opsteken; en zo'er eenige mochten manqueeren, zullen de Broeders van dat Palatinaat gehouden zyn een van dezelve te verkiezen. En op dat gy, Heeren, allerzyds en een yder zich zonder verzuim op de bestemde plaats en tyd mag laten vinden, zo bezweeren wy Ulieden daar toe by de liefde der Religie, by het onrecht van 't verbreken der Wetten, en by 't vertrouwen op God, in wiens tegenwoordigheid wy leven, &c. En op dat dit ons Geschrift allen met den eersten mag toekomen, zenden wy het aan alle de Grodes van beide de Natien, en aan alle Kerspelen, Steden en Vlekken, willende dat het aanstonds gepubliceerd werde. Ten oirkonde dezes hebben wy dit met onze eigene hand ondertekend, en ons Zegel daar by doen drukken. Gegeven te Warschau, in den Raad van beiderlei Staten, den 21sten. September 1697.

1698.
February

Dezen opbod van den Adel tegen den 10den. October geschiedde met te grooter hoop, dewyl men tyding had, dat de Prins van Conti met een Esquadre Oorlogschepen, onder 't commando van den Ridder Bart, van Duinkerken t'zeil was ge-

1698 February — gegaan. Ondertusschen, op een gerucht als of de Koning binnen den tyd van acht dagen na Warschau stond te komen, vertrok de Kardinaal-Primaat den 20sten. September van daar na Lowiks, en nam den Maarschalk van de Rokosz, benevens de Bezetting en honderd twee-en-seventig stukken Kanon, met zich. Ook had men de Brug, die voor Warschau gelegen had, begonnen af te breeken, ten einde den Koning zo veele hinderpaalen voor de boeg te werpen, als 't immers mogelyk was.

Kardinaal-Primaat wijkt uit Warschau.

't Dient hier ook plaats te vinden, dat zyne Majesteit, om zyn beleid ten zekeren opzichten te rechtvaardigen, in eenige afgevaardigde Patenten de volgende taal had gevoerd.

ZYne Koninklyke Majesteit laat weten, dat hy door geen onordentelyke middelen tot de Krooning geraakt, maar door zo veel vrye Verkiezing-Stemmen, en niet zonder inwilliging van de Senatoren van het Ryk, tot Koning benoemt is: Wat het innemen van het Slot van Krakou, en het invoeren van Volkeren tot behouding van 't Ryk aangaat, dat hy alle middelen aangewend heeft, om de wederstrevende gemoederen te winnen; doch dat alles onvruchtbaar is geweest: Dat hy dienvolgende zyn hoop op God stelt, dat hy hem zal beschutten: En dat die, welke hem tot Koning verkoren hebben, op hunne eigene eer en het behouden van hun Vryheid bedacht zullen zyn, enz.

Intimatie der Stad Dantzik wegens de Krooning des Keur-vorsts van Saxen.

Den 29sten. September, S. Michielsdag, liet de Magistraat van Dantzik, (welke Stad zich voor den Koning had verklaard, gevolgd door Elbing en Thoorn) d'intimatie der Koninglyke Krooning van de Predikstoelen aan de Gemeente aldaar, en onder des Stadts District ten platten lande, voorleezen. Zy was van den volgenden inhoud.

Formulier van d'Intimatie der Koninglyke Krooning, op St. Michielsdag van de Predikstoelen aan de Gemeente te Dantzik, en onder 't Stadts District ten platten Lande, voorgelezen

AAn de Christelyke Gemeinte zal buiten twyffel noch in geheugen leggen, dat zyne Koninglyke Majesteit, Johannes de IIIde. Glorieuzer Gedachtenis, den 17den. Juny des laatst voorleden Jaars 1696. te Villanova by Warschau door de tydelyke dood tot een algemein leedwezen van deszelfs getrouwe Onderdanen de sterffelykheid ontnomen is,

is; en daar op deze ontledigde Koninglyke Throon den 27sten. Juny dezes 1698
Jaars 1697. door ordentelyke Verkiezing van de hoogloffelyke Standen *February*
der Kroon Polen en deszelfs geincorporeerde Landen wederom gevult, en die Koninglyke Waardigheid op den Doorluchtigsten Vorst en Heer, den Heer Fredrik Augustus, Hertog van Saxen, Kleve en Berge, ook Engeren en Westphalen; Aerts-Maarschalk en Keurvorst van het Heilige Roomsche Ryk; Landgrave van Thuringen: Markgrave te Meyssen, ook Opper- en Neder-Lausitz; Burggraaf van Maagdenburg; Gevorschten Grave te Henneberg; Grave in der Mark, Ravensberg en Barby; Heer te Ravesteyn, &c., &c.; &c. tot groote vreugde en genoegen van het Land overgebracht, en vervolgens daar op hooggemelde verkore Majesteit den 15den dezer Maand tot dadelyke bezitting en volkome betreding des Koninglyken Troons van deze en veele andere Landen, volgens het oud gebruik met behoorlyke ceremonien te Krakou gekroont is geworden. Aangezien derhalven de E. Raad en de gezamentlyke Orders dezer Stad zich erkennen verbonden te zyn, hoogstgemelde eerst gekroonde Majesteit alle schuldigste plicht en trouw te bewyzen; waar by yder wel t'overwegen heeft, hoe heilzaam en noodwendig het is, dat in een Regeering de reine en ware Godsdienst behouden, de lieve Gerechtigheid gehandhaaft, Deugd en Eerbaarheid bemind, de Neering bevordert, en alzo elk een in rust en vrede by het zyne bewaart werd: Derhalven moet voor alle dingen den Hoogsten God van ons aangeroepen werden, op dat Hy zyne Koninglyke Majesteit, onzen Genadigsten Koning en Heere, door zynen Heiligen Geest gelieve te regeeren, en den zelven met wysheid van boven af begunstigen, op dat onder deszelfs Loffelyke Regeering de Goddelyke Waarheid uitgebreid, en Recht en Gerechtigheid geoeffent en behouden werden; dat ook de Genadige God zyne Koninglyke Majesteit tegen de Vyanden van de Kroon Polen, en hare onderhoorige Landen, zegen en heil wil verleenen, deszelfs goede raadslagen zegenen, en hem by gestadige gezondheid, lang leven, en alle hooge Koninglyke welstand genadiglyk behouden. Byzonderlyk hebben wy den Almogenden God hertelyk aan te roepen, dat hy het hert en gemoed van zyne Koninglyke Majesteit by de tegenwoordige aangetreede Regeering tot deze goede Stad wil opneemen, rust en welstand Vaderlyk verleenen en bezorgen, op dat wy alle onder deszelfs schut en bescherming een gerust en Gode welbehagelyk leven en wandel mogen leiden: Weshalven d'E. Raad hier mede een iegelyk ernstelyk vermaant wil hebben, dat hy met eendrachtige Gebeden zyne schuldige plicht hier in bewyze, op dat het zo wel van allen in 't gemeen, als van een yder byzonderlyk in zyn staat en beroep, pryslelyk en heilzaam bevonden moge werden: het welke God ons allergenadigst gelieve te geven en te verleenen.

Vervolgens liet men 's middags ten twaalf uuren van het

1698. Raadhuis en de Toorns met trompetten en herpauken speelen, February en sestig groote stukken kanon (gelyk des namiddags nochmaals geschiedde) drie maalen lossen

Daags te vooren had de Kardinaal-Primaat den onderstaanden Brief aan d'Overigheid van Dantzik laaten afgaan.

Zeer Edele en Eerwaardige Heeren,

Wy zyn ten vollen verzekerd, dat Uwe zeer Edele en Eerwaardige Heerlykheden niet minder gevoelig zyn, als Wy, over de Ellende, waar door de Republyk, sedert dat een noodschikkelyke Oneenigheid deszelfs voornaamste Leden van den anderen heeft verdeeld, werd gedrukt. Indien wy daar over levendig zyn geraakt, uyt hoofde van den byzonderen yver waar mede wy de gemeene Rust poogen te herstellen; met hoe veel meer reden behoort een zoo voorname Stad, als de Uwe is, zig daar over te kwellen, nademaal deszelfs volheid en welvaart t'eenemaal van de vrede en rust af hangt. Wy zouden geagt hebben de pligten van deze onontbindelyke genegentheid, die wy Uw E. E. H. altoos hebben toegedragen, en die ons afwezen uit Uw Landschap nooit heeft konnen veranderen, te kort te doen, indien wy in zoo gewigtige gelegentheid uitstelden Uwe E. E. H. te vertoonen, dat zy dwars door alle deze verdeeldheden hun beleid zo wel behoorden af te meeten, en zo naaukeurig de regelen van hunne gewoonlyke opregtheid te agtervolgen, dat de Vorst, die staat te regeeren, nog de Republyk, hen niet konnen verdenken eenigerwyze verzuymt te hebben hunne agting te verkrygen, en hunne goede gunst te verwerven. Wy ontkennen niet, dat de toejuigching, welke Gy de Krooning van den Doorlugtigen Keurvorst van Saxen moogt doen, de agting van een yder verdient: maar wy wenschten ondertussen wel, dat Gy, uwe gissingen wat wyder uitstrekkende, kondet voorzien hoe schaadelyk deze ontydige vurigheden Uwe Stad zouden konnen zyn, en dat dikwils de wispelturige Fortuyn over zo onbedagte opoffering uitspraak doet. Het Orakel, of de Godspraak van den algemeenen Vader der Christenheid is in diergelyke gevalleen te volgen Hy veracht noch lastert geen Partyen; valt geen van dezelve toe; swygt in een tyd dat hy zoude vermogen te spreeken; en vernoegt zich met te bidden. Indien derhalven een Prins, die, als Hoofd van de Religie, boven alle anderen is, een zodanige voorhoeding gebruikt, wat behoorde dan niet mindere, onzeker aan wie met recht hulde te doen, te betrachten? Dit is het dat hare rang en tederhartigheid ons verplicht heeft Uwe E E.H. voor te dragen, dezelven verzekerende dat wy zijn, enz. Gegeven in ons Aertsbisschoplyk Kasteel van Lowits, den 20sten. September 1697. Getekent M. Kardinaal RADZIOWSKI, Primaat van het Koningryk.

On-

Ondertusschen, terwyl zich deze dingen te Dantzik toedroegen, was de Prins van Conti den 26sten. der gemelde Maand September met het Esquadre onder den Ridder Bart (bestaande in zes Schepen van dartig tot zes-en-vyftig stukken, en opgepropt met volk) op de rede van Dantzik gekomen: doch voor alsnu genoeg van de Poolsche zaaken: 't gevolg hierna. 1698. February. Prins van Conti komt op de rede van Dantzik.

HET getal der vacante Kardinaalshoeden kwam nu tot op vyf uit te dygen (daarby gevoegd de twee welken de Paus zich *in petto* had behouden) door de dood van den Kardinaal Conti, Bisschop van Ancona, op den 20sten. der voorgaande Maand in den ouderdom van een-en-tachtig jaaren ter gemelde plaatse voorgevallen, alwaar hy zich altyd had onthouden, zynde nooit na Romen getoogen dan om de Concláves by te woonen. ITALIEN. Dood van den Kardinaal Conti.

Den 3den. February deed de Graaf van Manchester, Extraordinaris Ambassadeur des Konings van Groot Britannien, sedert een geruimen tyd alhier gekomen, zyn' openbaare Intreede. De Ridder Venier, voormaals Extraordinaris Ambassadeur der Republyk in Engeland, ging hem door order van den Senaat, verzeld van festig Senateurs, met de gewoonlyke plechtigheden van het Eiland S. Spirito afhaalen, en voerde hem met zyne Gondel, gevolgd door die der andere Senateurs, in welker ieder een Edelman van d'Ambassade was, door het groot Canaal na het Paleis, daar de gemelde Minister zich in meende t'onthouden. Den volgenden morgen liet de regen niet toe, ter audientie te gaan; weshalven het tot des anderendaags uitgesteld bleef. Thans geschiedde het, doch niet zonder eenige vochtigheid. De Ridder Venier haalde zyne Excellentie uit zyn Paleis af, geleidde hem na den Senaat; en bracht hem, na het eindigen van d'audientie, welke ten voornaamsten in betuigingen van vriendschap over en weder bestond, weer te rug. Verscheidene gequalificeerde Engelsche Heeren, welke tot het genieten van de Vastenavondts vermaaklykheden herwaarts gekomen waren, woonden de plechtigheden by. VENETIEN. Intreede van den Engelschen Ambassadeur.

d'Opening van de Carnaval had een meenigte van Vreemdelingen,

1698 *February*

Opening van de Carnaval.

lingen, en verscheidene Persoonen van den eersten rang, herwaarts getrokken. In het begin van January waren 'er alreedts gekomen de Zoon des Prinsen van Vaudemont, een Prins van Deenmarken, een Prins van Meklenburg, en meer anderen; en naderhand ook noch de Prins Eugenius van Savoyen, den Hertog van Mantua, twee Poolsche Prinsen, enz. De Muskovische Generaal Scheremet, wiens bagazie al lang voor afgekomen was, vermeerderde ook eindelyk het getal, in het oogmerk van vervolgens de voornaamste Steden van Italien te gaan bezichtigen, na het voorbeeld der andere Muskovische Heeren, die zich sedert een tyd op de kosten van den Heiligen Vader te Romen onthielden, daar hen, even als overal elders, ongemeene eerbewyzingen wierden aangedaan, werdende byna geene plechtigheden zonder hun byweezen verricht.

Gedrag der Pausen omtrent de Muskoviters.

Men aanmerkt in het leezen van de Historie der Pausen, dat de Muskoviters altyd met groote onderscheiding te Romen ontfangen zyn geweest, hoewel zy het Gezag van den Heiligen Stoel niet en erkennen, en dat, zynde Grieken van Godtsdienst, zy by gevolg Scheurlingen ten aanzien van de Roomsche Opperpriesters zyn. Men twyfelde niet, of Innocentius de XIIde. had groote begeerte om Muskovien tot de Latynsche Kerk over te brengen; maar met groote reden, of het wel ooit zou geschieden, wat beleefdheden men ook te Romen voor de Grooten van die Landaard mocht hebben, en noch minder onder de Regeering van zyne tegenwoordige Kzaarsche Majesteit, welke, aangezien zyne groote verwondering voor den Koning van Engeland, duizendmaal liever, indien hem de Grieksche Religie niet langer aanstond, tot d'Engelsche zou overvallen. De Roomsche Stoel vleide zich in den Jaare 1579. dat ze die groote Natie, welke zich in deze Eeuw zo berucht maakte door Conquesten, die haar in staat stelden van de Hoofstad des Ottomannischen Ryks te gaan bestooken, onder haar Gezag zou konnen doen bukken. 't Was onder het Pausschap van Gregorius den XIIIden. De Groot-Vorst van Muskovien stuurde een Ambassadeur aan den Paus, om hem zyne bemiddeling tot de vrede tusschen Johannes, Koning van Polen, en hem, wiens Landen deerlyk door den oorlog verwoest waren, te

ver-

verzoeken. Men ontfing den Ambassadeur te Romen zeer heerlyk, en de Paus bejegende hem in zyne audientie met ongemeene minlykheid. Hy weigerde in 't eerst de voeten van den Heiligen Vader te kussen; en schoon men hem zei, dat niemand, van wat staat hy ook mocht weezen, zich voor den zelven vertoonde zonder die eerbiedigheid te bewyzen, wilde hy 'er zich niet na voegen. Gelyk hy zeer goed Latyn sprak, kreeg de Kardinaal de Montalte, de welsprekendste van alle de Kardinaalen in die taal, order om hem daar toe te trachten te brengen. Hy bereikte zyn oogmerk, en den Ambassadeur onderwierp zich aan die plechtigheid, zonder het antwoord van zynen Meester, aan wien hy een Courier over deze swaarigheid had afgevaardigd, te verwachten. Men meende nu te Romen, dat men het al haast gewonnen had: maar de Muskoviters, hoe zeer zy ook wegens deze vrede aan den Paus verschuldigd mochten weezen, toonden gantsch geen genegentheid om den Roomschen Stoel t'erkennen. In tegendeel hebben sy sedert zulk een afkeer voor de Pauselyke Heerschappy opgevat, dat, hoewel zy alle Christelyke Gezindheden in hunne Landen dulden, men hen nooit zo ver heeft konnen brengen, dat zy 'er d'oeffening van de Roomsche Religie toelaaten. 1698. February

Eindelyk: ontrent het midden der Maand wierd het Lyk van den Heer Delfino, Bisschop van Philadelphia en Patriarch van Aquilea, de voorgaande Maand ter ouderdom van acht-en-sestig jaaren in Friuli overleeden, te Venetien gebracht, en met groote staatsie in het Graf zyner Voorouders ter aarde besteld. Dood des Patriarchs van Aquilea.

TEGENS het eind der Maand nam Monsr. Amelot, Ambassadeur van Vrankryk, verlof gekreegen hebbende om weder (a) derwaarts te keeren, zyn' Afscheidaudientie van de Cantons, en voerde by die gelegentheid de volgende Aanspraak: SWITSERLAND. Monsr. Amelot neemt afscheid van de Cantons. (a) Zie pag. 64.

Voortreffelyke Heeren.

DE Koning aan my wel hebbende willen toelaaten na Vrankryk te keeren, en de Marquis de Puysieux, dien zyne Majesteit genomineert heeft om in deze Ambassade te succedeeren, gereed staande om zig na Switserland te begeeven, kom ik van U lieden afscheid nemen, en U van ganscher herte bedanken voor alle de tekenen van vriendschap en

1698. February achtinge, die Gy lieden gedurende myn verblyf in dit Land aan my hebt willen geven.

Ik vleye my, dat de zorg, die ik gezagt hebbe te dragen om U lieden in de Alliantie met den Koning te bevestigen, en de knopen van de Unie, die uwe Republyk zo langen tyd aan de Kroon van Vrankryk te samen verbonden heeft, vaster toe te trekken, U zal aangenaam geweest zyn; nademaal ik, daar omtrent bezig zynde, en des Konings dienst volgens myne pligt waar nemende, geagt hebbe niets voordeeligers te kunnen doen voor uwe Staten. Gy lieden zult van den Heer. Marquis de Puysieux gelyke verzekeringe van zyner Majesteits-goedheid ontfangen; en dit is wederom een nieuw bewys van dezelve, dat hy aan U lieden zend een Onderdaan, zo gedistingueerd door zyne verdiensten en geboorte.

Wat my belangt, ik vertrek uit Switserland, vervuld van alle de achtinge die zo een brave en doorlugtige Natie, als de uwe, toekomt: en al ben ik schoon ver van uwe grenzen, zal ik echter dezelve genegentheid, en den zelven yver om U dienst te doen, en U te doen blyken, dat niemand zich waarlyk meer laat gelegen zyn aan uwe prosperiteit en glorie, altyd behouden.

Voortreffelyke Heeren, U L. toegenegene en dienstwillige,

AMELOT.

VRANKRYK. DEN 1sten. der Maand wierd d'onderstaande Declaratie in faveur der Officiers, welke in des Konings Legers hadden gediend, opgesteld.

Declaratie des Konings

In faveur van d'Officiers, welke in de Legers gediend hebben.

LOUIS, by der genade Gods Koning van Vrankryk en Navarre: Aan alle de geenen, welke de tegenwoordige Brieven zullen lezen, Saluit. De Diensten, welken d'Officiers, die in onze Legers hebben gedient, ons gedurende den laatsten Oorlog bewezen hebben, zyn voor de glorie van onze Wapenen, en voor de bescherming van onzen Staat, zo voordeelig geweest, dat wy niet zo zeer, als wy wel zouden wenschen, de agting, welke wy voor hunne dapperheid, en het gevoelen, 't welk wy van den yver hebben, dien zy in onzen Dienst in zoo gewigtige tytsgestalte hebben gehad, konnen betuigen. Ondertusschen zien wy met groot mishagen, dat zy, na dat zy met zo veel dapperheid hunne levens daar in bloot gesteld, en het meeste gedeelte van hunne goederen verteert hebben, zig met verscheide lasten beswaart vinden, en buiten staat

staat om d'eer van hunne Familien te konnen onderstennen in den tyd 1698
van de Vrede, welke zy ons gelegentheid hebben gegeven, eenmaal voor *February*
Europa te bezorgen. Wy wenschten, dat wy in staat waren om hen ter zelver tyd vergeldingen, hunne verdiensten evenaarende, te konnen geven: maar wachtende, dat wy de gunsten, welken zy zo wel verdient hebben, over hen konnen uitstorten, is het noodzakelyk voor te komen het bederf, in het welk zy zonder herstelling zouden vervallen, indien men den Schuldeisschers en volkomene vryheid gaf van hunne vervolgingen uit te voeren, of te hervatten, en mogelyk met veel meer driftigheid, als geweest zyn de geene, die door de Brieven van Staat, welke wy genoodzaakt zyn geworden hen geduurende den Oorlog in te willigen, geschorst zyn. En alzo de voorsz. Schuldeisschers niet zouden konnen nalaten zelfs overtuigt te zyn, indien zy op hunne ware belangen billyke reflexie willen nemen, dat het hen voordeliger is aan hunne Schuldenaars tyd te geven, om hunne goederen tot een redelyke prys te verkopen, en tot betalingen van hunne eigene Schulden te besparen al het geen tot nadeel van d'eenen en d'anderen door onvermydelyke onkosten van verkopingen in Rechten zo ongelukkig verspilt werd, hebben wy dienstig geoordeelt een temperament, 't geen ons het alderbillykst toegeschoenen heeft, in te voeren, om de voorsz. Schuldeisschers niets te doen verliezen, en ter zelve tyd de Schuldenaars op het krachtigst in staat te stellen om te voldoen, en hunne fortuin te herstellen, of ten minsten eenig gedeelte van dien te behouden. Om deze redenen, willende gunstig handelen met de voorsz. Officiers Generaal van onze Armeën, en alle onze andere Officiers, welke onder onze Troupen, zo te Land als te Water, gedient hebben, zelfs onze Lyfwachten, Gens d'Armes, lichte Paarden van onze Garde, Edelluiden welke in d'Arrierban de drie laatst na een gevolgde Jaren van den tegenwoordigen Oorlog gecommandeert, of actueel gedient hebben, en de minderjarige Kinderen van d'Officiers, die geduurende den voorsz. tyd van de drie laatste Jaren in actueelen Dienst gesneuvelt zyn, welke om de Schulden, by hunne Vaders geduurende hunnen actueelen Dienst gemaakt, vervolgd werden, te gelyk met d'Officiers, die geduurende de loop van den Oorlog sedert 1688 verminkt zyn: hebben wy uit onze byzondere genade, volle macht, en Koninglyke authoriteit door deze onze tegenwoordige Brieven opgeschort voor den tyd van drie Jaren de Verkopingen en Toewyzingen, welke men in Rechten vervolgt, van alle d'onbeweeglyke Goederen, van wat natuur of hoedanigheid zy mogen wezen, reëlyk gesaiseert of anders in handen van de Justitie gesteld, tegen de voorsz. Krygsvolkeren, en aan haar behorende, of aan hunne Vrouwen, indien zy in gemeenschap zyn, ofte gelyk met hen verbonden voor de Schulden welker betaling men vervolgt, en aan de minderjarige Kinderen van de geene, die gesneuvelt zyn, sonder nadeel van de reële saiseringen en andere Acten en Procedūren, uit hoofde van welke de voorsz. Goederen in handen van de Justitie gesteld zyn,

1698 welke in alle hare kracht en deugdelykheid zullen bestaan; en van de continuatie der Uitroepingen en andere Proceduren, die men gewoon is
February na de verscheide Gebruiken der Plaatsen te doen, om tot de verkoop van de voorsz. Goederen te komen, welke tot aan de Toewyzingen en Verkopingen exclusis gecontinueert zullen kunnen werden; en d'Ordres van de Privilegien en Hypothequen der Schuldeisschers opgesteld, en de Contestatien, welke daar over zouden konnen ryzen, in de Plaatsen, alwaar men het gewoon is, voor de Adjudicatien te doen, geoordeelt; mits dat het geschiede ten kosten van de geenen, die ze vervolgen, en zonder dat men ten dezen einde iets van de Inkomsten der Goederen, welke in handen van de Justitie gesteld zullen wezen, zal vermogen te nemen.

Wy willen, dat de voorsz. schorssing plaats zal hebben omtrent de verkopingen van de Landen, en andere onroerende Goederen, welken de voorsz. Officiers aan hunne Schuldeisschers overgegeven hebben, om in hunne Vergaderingen en Directien verkocht te werden, ten zy zy by Acten, voor Notarissen gepasseert, medebrengende een precise renunciatie van de weldaad onzer tegenwoordige Declaratie, duidelyk de voorsz. verkopingen toestaan.

Wy willen, dat de voorsz. Officiers gedurende den voorsz. tyd van drie Jaren hersteld werden in het bezit en het genot van de voorsz. onroerende Goederen, niet tegenstaande de Rechts-Verbanden en andere Acten van Justitie, uit kracht van welken zy daar van gedepossideert mogen wezen, met last van de Plaatsen in goeden staat te houden, en zonder haar in eeniger manier te degradeeren, op poene van van de tegenwoordige genade vervallen verklaart te werden, en alvorens d'Achterstallen en Interesten betalende van het laatste Jaar, het geen verlopen zal wezen, wanneer zy weder tot de voorsz. Goederen keeren, en yder der voorsz. drie Jaren voortvarende te voldoen de geene, die vervallen, en op het zeggen van een Kundige, welke door den Rechter amptshalven genoemd zal werden, den Arbeid en 't Zaad, 't geen door den Rechtelyken Huurder voor den Oogst toegebracht zyn, uitkeerende; met d'onkosten van de Rechtelyke Verbanden; en latende aan den voorsz. Huurder, wanneer den Oogst geschied zal wezen, de noodzakelyke plaatsen tot het sluiten der Vruchten, en een betamelyken tyd om ze te vervoeren; gelyk alles gereguleert zal werden by Requeste, welke gepresenteert sal werden aan den Rechter, voor wien men de verkoop van de voorsz. Goederen vervolgt, die gehouden zal zyn daar in uit te spreken volgens onze tegenwoordige Declaratie Sommier, zonder kosten, en op d'eerste Audientie tusschen den Vervolger en den voorsz. Rechtelyken Huurder, welke ten dien einde ontboden zullen werden, en zonder dat in eenig geval, en op eenig voorwendsel, hoe het zy, d'eischen van deze hoedanigheid uitgesteld zullen mogen werden, en dat de voorsz. opschorting van drie Jaren tot de Verkoping en Toewyzing van de voorsz. Goederen zal lopen, als van den dag, op welken de voorsz. Officiers en Kinderen

weder

weder in het bezit van dien getreden zullen zyn.

Wy verbieden, de onroerende Goederen, den voorsz. Officiers en minderjarigen Kinderen toebehoorende, voortaan reëlyk te saiseeren, of anders in handen van de Justitie te stellen, voor Sommen, welke zo voor het Principaal, als den Interest, beneden die van 1000 Ponden zyn; hen door onze tegenwoordige Declaratie ontslaande van die daar op voor Sommen van deze hoedanigheid, en minder, gedaan zullen wezen. Wy willen, dat zy in 't bezit van dezen keeren uit hoofde van een simpele Ordonnantie van den Rechter, welke zonder onkosten gesteld zal werden op het Requeft, het geen hem ten dien einde gepresenteert zal weezen, met een Extract van de Saiseering welke gedaan is; ten ware by die Saiseeringen Oppositien gedaan waren voor de publicatie welke van onze tegenwoordige Declaratie in onze Hoven van het Parlement zal geschieden, om Sommen, van welke de Principalen en Achterstallen, gevoegt by die van de Schuld, wegens welke de Saiseering gedaan zal wezen, die van 1000 Ponden te boven gaan.

1698 Februarý

Wy verbieden, in de Rechtelyke Verbanden te procedeeren over onroerende Goederen, welke hen toebehoren, wanneer de helft der Revenüe van een Jaar, goedgemaakt door de laatste conventioneele Verbanden of andere authentique Stukken, genoeg zal wezen tot het betalen van het Principaal en d'Achterstallen van de Schuld, om welke men de Goederen zal hebben doen saiseeren, of andersints in handen van de Justitie stellen, te gelyk met d'Oppositien welke sedert d'eerste Saiseeringen en Acten van Justitie daar tegen ingebracht mogen wezen. Wy willen, dat zy op de manier, hier boven uitgedrukt, weder gesteld werden in de possessie van die van deze hoedanigheid, van welke zy tegen deze tegenwoordige Dispositie hier voorens gedepossideert mogen wezen; met laste, van op hunne kosten aan hunne Schuldeisschers te geven Mandementen, voor Notarissen gepasseert, om binnen 't Jaar uit handen van de Huurder der voorsz. Goederen, of anderen de Sommen, die hen toekomen, t'ontfangen.

Wy verbieden van gelyken, hunne onroerende Goederen te verkopen, en in Rechten toe te wyzen, wanneer de helft der Revenuë, die zy opbrengen, goedgemaakt, als boven, in drie Jaren de Principalen en Achterstallen van de Schulden, om welke zy in handen van de Justitie gestelt zyn, kan goedmaken; van alders d'Intrest en lopende Achterstallen betalende, en aan hunne Schuldeisschers Mandementen en Delegatien in maniere, als hier boven uitgedrukt, gevende, om, van 't geen hen toekomt, betaalt te werden.

Wy willen, dat tot uitvoeringe van onze tegenwoordige Declaratie de voorsz. Officiers en minderjarige Kinderen van de geenen, welke gesneuveld zyn, zig by de Requesten van ons Hotel en ons Paleis in de zaken, welke aldaar zyn hangende, of uit krachte van haar Committimus derwaarts gebracht konnen werden, zullen mogen voorzien, en ten op-

1698. opzichte van anderen by onze Bailliuwen, Seneschalen, en andere Rech-
February ters, enkelyk resorteerende aan onze Hoven der Parlementen, aan de welken wy alle Hof-Jurisdictie en Kennis toegevoegt hebben, en dat de Zaken en Processen, die tegenwoordig dienen voor Rechters, van de welken d'Appellen niet enkel aan onze voorsz. Hoven behoren, op d'eerste begeerte, die daar van gedaan werd, aan de voorsz. Zitplaatsen gerenvoyeert zullen werden.'

Wy bevelen aan de Persoonen, welke de voorsz. Requesten hebben, en aan de voorsz. Bailliuwen, Seneschalen, en andere Officiers, met vlyt de voorsz. affaires, rakende d'executie van onze tegenwoordige Declaratie, t'expedieeren, en haar sommierlyk, en zonder onkosten, op d'Audientie uit te wyzen.

Wy willen, dat d'Appellen, welke gedaan zullen werden van de Vonnissen, die door de voorsz. Rechters uitgesproken zullen wezen, in onze Hoven van de Parlementen gebracht zullen worden, om aldaar sommier, en op d'Audientie, geoordeeld te werden, zo veel, als het mogelyk is, op extraordinare Rollen, die daar van gemaakt zullen worden, en op byzondere dagen en uren, welke, indien het vereischt werd, door onze voorsz. Hoven zullen worden gesteld.

Wy bevelen aan onze voorsz. Hoven, zo veel de Justitie kan toelaten, tot verlichting van de voorsz. Officiers by te brengen; hen zelfs door de middelen, die zy het bequaamst zullen oordeelen, met hunne Schuldeisschers te vereenigen, voor dat zy over de Verschillen vonnissen, en zo veel, als mogelyk zal zyn, te beznynigen de onkosten, welke zo ongelukkig een groot gedeelte van de Goederen, die in handen van de Justitie gesteld werden, verslinden; al het bovenstaande op hun eer en conscientie uitvoerende.

Wy vergunnen aan onze Hoven, zelfs gedurende een Jaar, indien zy het dienstig achten, op te schuiven d'uitvoering van d'Arresten, welke zy gedurende de voorsz. drie Jaren mogen verleenen, en condemnatie tegen de voorsz. Officiers en minderjarige Kinderen dergeenen, die gesneuvelt zyn, behelzen, niettegenstaande de dispositie des eersten Artykels van de Tytel onzer Ordonnantie van de Maand April 1669, van welke wy ten dezen opzichte alleen door de tegenwoordige Brieven gederogeert hebben, en do derogeeren.

Wy verstaan egter niet, dat onze tegenwoordige Declaratie plaats zal vinden omtrent Condemnatien, die door Arresten of Sententien, van de welken geen Appel valt, verleent zyn, of zullen werden, uit hoofde van Voedsel, Medicamenten, Onderhoudingen, Lyfrenten, Achterstallen van Huwelyksgaven, Huuren van Domestyken, Partyen van Koopluiden en Ambachtsluiden, Daglonen van Konstenaars en Handwerksluiden, Huishuuren voor een Jaar, Betaling van de Reliqua der Rekening van Voogdy, Wederlevering van 't Gedeponeerde, Betaaling van Vergoeding Schaden en Interesten in Crimineele Zaken, Wissel-Brieven en Bil-

Billetten waarlyk van plaats tot plaats getrokken en van welke zy effectivelyk de waardy ontfangen zullen hebben, Achterstallen van Grond-Renten; Inkomsten van gehypothequeerde Verbandschriften, Lyk-onkosten, noch tot schorsing van de vervolging der Borgen, welke in de Geldopnemingen, die door de voorsz. Officiers gedaan mochten wezen, tusschengekomen zyn. 1698. February

Wy verklaaren daar-en-boven de voorsz. Officiers en minderjarige Kinderen van de weldaad onzer tegenwoordige Declaratie vervallen, wanneer zy de voorsz. Achterstallen en Interesten niet exact betalen, en d'andere Zaken, daar in begrepen, niet volbrengen. Derhalven ordonneeren wy aan onze beminde en getrouwe Raadsheeren, de Luiden houdende ons Parlement van Parys, dat zy de Tegenwoordige zullen doen leezen, publiceeren, registreeren, en den Inhoud van dien volgens haare form en tenenr bewaren en onderhouden, zonder eenige indracht in eenige soort of manier te dulden: want zo is onze Begeerte. Ten oirkonde van 't welke wy ons Zegel aan de Tegenwoordige hebben doen hechten. Gegeeven tot Versailles, den 1sten. February, in 't Jaar der Genade 1698. en van onze Regeering het 55ste.

Getekend: LOUIS.

DEN laatsten der Maand January, 's avondts ten vyf uuren, kwam de Graaf van Portland, Extraordinaris Ambassadeur des Konings van Groot Britannien, te Parys, in de karos van den Maarschalk de Bouflers, die hem tot aan S. Denis te gemoet was gereeden, en hem in het Hôtel des Graaven van Auvergne geleidde, daar hy geduurende d'Ambassade zyn verblyf stond te houden; zynde overal met ongemeene eerbewyzingen ontfangen geweest. Daags na zyn' aankomst ontfing hy de visites van verscheidene considerabele Persoonen, en onder anderen van den Grave van Tallard, door den Koning van Vrankryk genoemd om de zelve bediening in Engeland te gaan bekleeden. Den 3den. February had hy een particuliere audientie by den Koning, welke zonder plechtigheid heen ging. Hy zag ook in 't byzonder den Heer Dauphin, de Prinsen, de Hertogin van Bourgogne, Monsieur en Madame; overal aangebooden door den gemelden Maarschalk de Bouflers: waar na hy met verscheidene Persoonen van het Hof door den Marquis de Torcy, Secretaris van Staat, wierd geregaleerd. *Graaf van Portland komt te Parys.*

Men had wel te gemoet gezien, dat de Vrede eenige Declaratie ter zaake der Gereformeerden, wegens de Religie uit het

Ko-

1698. Koningryk vertrokken, zou voortbrengen; en verhoopte ook zelfs van des Konings rechtmaatigheid, dat hy ten minsten de genieting der goederen zou toestaan aan de geenen, die met paspoorten, en door zyn bevel, vertrokken waren; en wat d'anderen belangde, welke tegens het verbod uit het Ryk waren geweeken, dat zy 'er vryelyk zouden mogen gaan en komen, gelyk alle andere vreemdelingen: maar de volgende Declaratie toonde, dat 'er niets te verhoopen was, dan op voorwaarde dat men, zo haast als men den voet in het Koningryk zette, zyne Religie zou moeten afsweeren, en dat wyders alle de verdere gunst zou bestaan in alsdan niet gezocht te worden wegens dat men tegens het verbod uit het Ryk was geweeken. Ziet hier in wat termen deze Declaratie was vervangen.

February

Declaratie noopende de Gereformeerden afgekondigd.

LOuis, door Gods genade Koning van Vrankryk en Navarre, aan allen die dezen zullen zien, salut. Door ons Edict van October 1685. door ons geheele Ryk vernietigt hebbende de oeffening van de pretense gereformeerde Religie, welke de ongelukken der voorige Regeeringen de Koningen, onze Voorzaten, noodzaakten te dulden, hebben wy ter zelve tyd aan onze Onderdanen, van die Religie professie doende, verboden uit het Ryk te gaan, de Mannen op pœne van de Galey, en de Vrouwen van confiscatie van ligchaam en goederen; en door onze Declaratie van May 1686. hebben wy het zelve verbod gedaan, en onder gelyke straffen, aan die geene, die, na dat ze de Roomsche Religie omhelst hadden, uit het Ryk zouden gaan: maar nademaal een groot getal der geenen, die het ongeluk hebben gehad van zich in vremde landen te retireeren, tot prejuditie van het voorschreve verbod, begeert hebben in haar Vaderland te mogen wederkeeren, om daar professie van de Roomsche Religie te doen, en dat de goedheid, die wy hebben voor alle onze Onderdanen, ons heeft doen resolveeren aan haar particuliere permissien toe te staan; hebben wy wel gewillig eene te verleenen, die generaal is voor alle degenen die dezelve begeerte hebben, om haar vry te houden van alle de straffen die zy door de contraventie van onze Ordonnantie hebben verdient. Om deeze oorzaake hebben wy door deze Tegenwoordige, met onze hand geteekent, met advys van onzen Raad, en uit onze speciale genade, volkomene macht, en Koninglyke authoriteit, toegestaan en geaccordeert, gelyk wy toestaan en accordeeren aan alle onze Onderdanen, zo Mannen als Vrouwen, die uit ons Koningryk gegaan zyn, tot nadeel van het verbod in ons Edict van October 1685. en onze Declaratie van May 1686. gemelt, binnen zes maanden in 't Ryk te mogen wederkeeren, mits dat zy van de Roomsche Religie de oeffeninge doen.

doen. Wy willen, dat zy daar van verklaringe zullen doen aan onzen Gouverneur of Commandant der eerste Plaats van onze gehoorzaamheid, van dewelke zy een Acte zullen moeten nemen; en wy ordonneeren haar dezelve declaratie drie dagen daar na voor den Opperften Officier van de Koninglyke Bailluagie, in de welke zy mogen willen woonen, te herhalen, en binnen acht dagen daar na hare afsweering voor den Aerts-Bisschop, Bisschop, of Parochiaan van de Plaats, of voor een ander Kerkelyk Persoon die macht heeft om die te ontfangen, en haar Acte daar van te geven, &c. &c. &c. Was geteekent 1698. February

LOUIS.

De Jesuiten zich sedert een tyd ten zekeren opzichte gedraagen hebbende op een manier, waar uit men oordeelde, dat zy zich aan het gezag des Aertsbisschops van Rheims zochten t'ontrekken, gaven zy eindelyk, na lange proceduuren, genoegdoening aan den gemelden Prelaat, welke vervolgens, om de zaak voor al de wereld ten toon te stellen, met den druk gemeen wierd gemaakt.

Genoegdoening door de Jesuiten aan den Aertsbisschop van Rheims gegeven.

WY ondergeschreven *Jaques Picart*, Provinciaal der Jesuiten in de Provincien van Vrankryk; *Louis de Vallois*, Overste van het Professie-Huis; *Pierre Pommereau*; Rector van het Collegie van Lodewyk de Groot; en *Isaak Martineau*, Rector van het Novitiaat van Parys, verklaren aen den Heer Aertsbisschop van Rheims, dat wy, menende verplicht te zyn de klagten kenbaar te maaken die wy oordeelden te mogen doen over zyne Ordonnantie, den 15den. July laastleden ter oorzaak van twee Stellingen in ons Collegie te Rheims beweerd, in het ligt gegeven, een gedrukte Remonstantie, zonder naam van den Schryver, en zonder vryheid, hebben laten uitgaan, waar van eenige plaatsen den gezeiden Heer aanleiding hebben gegeven om te gelooven, dat wy van meening waren ons de eerbied, die wy aan deszelfs Waardigheid en Persoon schuldig zyn, te ontrekken: en alzo wy onderrecht zyn door het Request, 't geen hy het Parlement heeft doen aanbieden, en het bericht datmen ons, zo daar van heeft gegeven, als van de Proceduuren die in dit Koningryk alleen wettig zyn om zig tegens de Ordonnantien van onze Heeren Prelaten te konnen voorzien; hebben wy aanstonds besloten, voor zyne Grootheid te komen betuigen, gelyk wy mitsdezen doen, dat onze mening niet en is geweest door het opstellen en in 't ligt geven van de voornoemde Remonstrantie ons de eerbiedigheid, die wy aen de bediening en agtbaarheid van onze Heeren de Aertsbisschoppen en Bisschoppen, noch die wy in het byzonder aan den Aertsbisschop van Rheims, welke zulk een uitmuntende Rang in de Kerk bezit, schuldig zyn, te onttrekken, en dat wy in het

1698 toekomende naaukeurig de Proceduuren en Formaliteiten, in de Rech-
February ten voorgeschreven, indien wy ons weder in diergelyke gelegentheden bevinden, zullen volgen: gelyk ook dat wy een zeer gevoelige ongeneugte hebben over het geene voorgevallen is, en den gemelden Heer Aertsbisschop een gevoelen, strydig met de eerbiedigheid die ten zynen opzichte in ons is, mocht doen hebben: biddende zyne Grootheid zeer ootmoedig 't zelve te willen vergeeten, en ons Genootschap, en in het byzonder onze Paters en de drie Huizen in zyn Bisdom woonachtig, te vereeren met zyne protectie en goedwilligheid, welke wy door onze ootmoedige eerbiedigheden altoos zullen poogen te verdienen. Gedaan te Parys den 23sten. January 1698. Onderteekent *Jaques Picart*, *Louis de Vallois*, *Pierre Pommereau*, *Isaac Martineau*.

Men heeft lieden, die zeer gaauw zyn in alle dingen ten argsten te duiden, en tegens alles wat 'er gedaan word, te zeggen te vinden. De publique Persoonen zyn niet meer voor hunne kwaadaardigheid bevryd, als de particuliere, en 'er ook zelfs eenigermaate meer voor bloot gesteld, om dat hunne daaden meer in 't licht staan, en dat ze grooter invloeijingen hebben. Deze lieden zyn van alle land, en derhalven ook in Vrankryk zo wel als elders. De Plenipotentiarissen zyner Majesteit op de Vredehandeling te Ryswyk gingen mee niet vry. Zy pretendeerden, dat ze al te voordeelige conditien hadden toegestaan, en dat, indien ze zich styf hadden gehouden, hun Meester 'er beter koop af geraakt zou weezen. Zelfs dorsten zy uitstrooijen, dat de Koning niet wel over hen vernoegd was. Ondertusschen wierd deze onwaarheid opentlyk over hoop gesmeeten door het goed onthaal, 't geen zyne Majesteit op hunne wederkomst aan hen betoonde, en noch krachtiger door de manier waar op zy vergolden wierden. Het pensioen van Monsr. de Harlay, van Raadsheer van Staat, zynde vyf duizend ponden, wierd de helft vermeerderd, en tot op tien duizend gebracht. De Graaf van Crecy kreeg tot een geschenk de somme van vyftig duizend ponden, en een Ordinaris Edelmanschap voor zyn' Zoon, die noch in 't Collegie was. Monsr. de Calieres kreeg het Ampt van Secretaris van het Cabinet, vacant sedert de dood van Monsr. de Bergeret, met een *Brevet de retenüe* van sestig duizend ponden, op voorwaarde van de vyftig duizend ponden, welken de Koning hem schonk, aan Monsr. de Crecy te geeven, en vyftien duizend aan den Abt Morel, die hy op dat Ampt had.

Plenipotentiarissen op de Vredehandeling te Ryswyk beschonken.

1698. February

DE Turken zagen den Keizerschen nu een voordeel af, met het overrompelen van Chonad; 't geen zich aldus toedroeg. Hebbende het Garnisoen van Themiswar versterkt, formeerden zy een Lighaam van omtrent zes duizend man, (bestaande uit Turken, Tartaaren, en Malcontenten) en avanceerden tot aan de Rivier de Maros, zonder eenige verhindering van de kant der Christenen te vinden, alzo de Nationaale Militie, welke heen en weer verspreid lag, niet de minste kennis daar van had bekomen. Dit gevolg, en het ys, 't geen hunne marsch begunstigde, deeden hen over de Rivier trekken, en tot aan de Vesting Chonad, niet ver van Segedin gelegen, voortrukken. Straks vielen zy 'er op aan; vonden, na proportie van de geringe Bezetting, wakkere tegenweer; doch vermeesterdenze echter, en wilden aan niemand van de Soldaaten, die honderd man uitmaakten, en door menigvuldige uitvallen den Ottomannen dikwils schade toegevoegd hadden, het leven schenken, maar hieuwenze altemaal, benevens eenige Inwoonders, in d'eerste woede neder; namen d'overigen gevangen; plonderden het Plaatsje uit; verbrandden het tot asch; en dreeven het Vee, 't geen zy daar omtrent en by Segedin betrapten, weg. Dit laatste gaf hen echter zo veel belemmering, dat het de Detachementen, door den Commandant van Karanzebes op d'eerste kondschap uitgestuurd, gelukte d'Achterhoede t'achterhaalen, eenigen van de zelve neder te houwen, en haar een gedeelte van den buit af handig te maaken.

TURKYEN en DUITSCHLAND. Chonad door de Turken overrompeld.

DEN 6den. der Maand wierd de Vrede met Vrankryk te Weenen, gelyk ook van d'andere kant te Straatsburg, onder 't zingen van het *Te Deum*, (by het welk haare Keizerlyke en Koninglyke Majesteiten, mitsgaders den Aertshertog en d'Aertshertoginnen, in de Kerk van S. Steven tegenwoordig waren) en het driemaal lossen van salvos uit het kanon op de wallen rondom de Stad, en de muskettery der Gardes, afgekondigd.

DUITSCHLAND. Vrede met Vrankryk afgekondigd.

Maar het sluiten van deze Vrede was, gelyk wy (a) elders gezegt hebben, by alle de Leden, die het Keizerryk uitmaaken, niet

(a) Zie Pag. 70.

1698. February — even aangenaam opgenomen; beweerende eenigen, dat men geen genoegsaame zorg voor de gemeene belangen had gedraagen. Hier over viel doorgaans vry wat te doen; en wierd, onder anderen, den 12den. der Maand by een Keizerlyk Decreet ter Ryksvergadering bekend gemaakt, dat zyne Keizerlyke Majesteit gaarne had gezien, en deszelfs Ambassadeurs alles, wat mogelyk was geweest, hadden aangewend, dat door de Ryswykſche Vrede de Westfaalsche in allen deele bevestigd ware geworden: Dat van zyne kant, op dat men daar toe mocht geraaken, ernstelyk op het voortzetten van den Oorlog aangedrongen was; doch de Ministers der Ryks-Standen dit laatste onmogelyk verklaard hadden; en dat men derhalven, tot afweering van meerder kwaad, de Vrede, zo als men best konde, had geslooten: Dat ze door de Keurvorsten, Vorsten, en Standen bloot weg, en zonder uitzondering, geratificeerd was; en dat zyne Keizerlyke Majesteit wenschte, dat hem door een Goedachten aan de hand gegeeven mocht worden, hoe de beswaarde Standen best voldaan, en aan d'andere kant geen contraventien tegens de Vrede by Vrankryk gepretendeerd mochten werden; met verzekering van voor het overige de Westfaalsche Vrede in alle deelen op het krachtigste te zullen voorstaan; en met aanmaaning tot eendracht, en 't vaststellen van een Guarantie der Vrede.

Keizerlyk Decreet noopende het sluiten van de Vrede ter Ryksvergadering bekend gemaakt.

Omtrent dezen tyd kwam 'er een Expresse te Weenen met de tyding wegens de dood van den Vorst Ernestus Augustus van Brunswyk-Lunenburg, Hertog en Keurvorst van Hanover, Prins en Bisschop van Osnabrugge, enz. overleeden na een langwylige ziekte ter ouderdom van negen-en-festig jaaren, des nachts tusschen den 2den. en 3den. der Maand, op zyn Kasteel van Herrenhauzen. Hy was de laatste Zoon van den Hertog George van Lunenburg en Anna Eleonora, Dochter van den Landgraaf Lodewyk van Hessen-Darmstad; geboren uit dit huwelyk den 10den. November 1629; en trouwde in den Jaare 1658 de Princes Sophie Palatine, Dochter van Frederik den Vden. Keurvorst van de Palts, en van Elizabeth Stuard, Dochter van Jacob den Isten. en Zuster van Karel den Isten. Koning van Engeland; by dewelke hy verscheide Kinderen teelde, als George Louis, geboren

Dood des Keurvorsts van Hanover.

boren den 20sten. May 1660. Frederik Augustus, geboren in 1661. Maximiliaan Willem, geboren in 1666. Sophie Charlotte, geboren in 1668. Karel Philips, geboren in 1669. en Christiaan, geboren in 1671. Door de Westfaalsche Vrede was hy tot Successeur in het Bisdom van Osnabrugge gedesigneerd, toen men 'er d'alternative, of beurtwisseling, voor een Roomsch-Katholyk en een Vorst van het Huis van Lunenburg vastftelde; en hy nam 'er bezitting af in den Jaare 1661. na de dood des Kardinaals van Wurtemberg, laatsche Roomsch-Katholyke Bisschop. Dit Bisdom heeft meer als achtien à twintig ryksdaalders aan inkomsten. Elders is gezegt, hoe in den Jaare 1692. een negende Keurvorstendom ter gunste van dezen Vorst wierd opgerecht: men moet 'er hier alleenlyk eenige byzonderheden byvoegen, getrokken uit de nieuwe Fransche Druk der *Historie van het Keiserryk* door *Heisz*. aangelegt in Holland in den Jaare 1694. Ziet hier de eigene termen. „d'Oprechting „van dit Keurvorstendom geschiedde door den Keizer Leopoldus in het Jaar 1692. op de vertooningen welken de Graaf van „Platen sedert drie jaaren aan zyne Majesteit gedaan had, dat dit „doorluchtig Huis een der machtigsten en oudsten van geheel „Duitschland was, en 't geen het meest tot deszelfs verdeediging had bygebracht, zo door de wapenrusting die het alreedts „had gedaan, als door de geene welke het nu kwam te doen, en „die, ten opzichte van des zelfs gelegentheid, groot genoeg was „om te dienen tot de bewaarheiding van het Devys, 't geen dit „doorluchtig Huis op zyn Munt zet, (a) *Aliis inserviendo consumor*. De Keizer, willende 'er recht aan doen, de genootene „weldaaden vergelden, en het noch meer tot de verdeediging „des Ryks verbinden, liet 'er op den Ryksdag te Regensburg „de voorstelling aan het Collegie der Keurvorsten en Vorsten af „doen, en verkreeg de toestemming der eersten, gelyk ook die „der laatsten, uitgezondert van eenigen, waar af de Koning „van Deenmarken, als Hertog van Holstein en Graaf van Oldenburg, de voornaamste was: maar d'eendrachtigheid van „de stemmen der Keurvorsten, en van het meeste deel der Vorsten, was genoeg om den Keizer te brengen tot den Hertog van „Hanover met de Keurvorstelyke Waardigheid te bekleeden, 't geen

1698 *February*

(a *Met anderen te dienen verslyt' ik zelve*: of in ruimer betekening: *Met anderen by te staan bederf ik my zelven*.)

1698. Februar.y „'t geen hy den 19den. December te Weenen deed. De Baron „van Groot, Minister van den Hertog, ontfing in des zelfs naam „de Keurvorstelyke Muts uit de handen zyner Keizerlyke Majesteit, met alle de gewoonlyke plechtigheden, en ley ook in „den zelven naam den eed van getrouwheid af.

Nieuwe Keurvorst van Hanover uitgeroepen. Terstond na de dood des Keurvorsts van Hanover wierd George Louis, zyn oudste Zoon, getrouwd met d'eenigste Dochter des Hertogs van Zel, zyne volle Nicht, (uit hoofde van welk huwelyk de goederen der twee Takken van deze Familie weder in de zelve vereenigd moeten worden) tot Keurvorst des H. Roomschen Ryks uitgeroepen.

Dood des Hertogs van Koerland. Men wierd ook aan het Hof te Weenen verstendigd wegens de dood van Frederik Casimir, Hertog van Koerland, den 22sten. January, na een ziekte van zes à zeven dagen te Mettau, zyne Residentieplaats, overleeden.

Ontleeding van Plaatsen door de Franschen. Eindelyk: geduurende deze Maand ontleedigden de Franschen Neustad, Leiningen, en eenige andere Plaatsen, daar de Paltsische Troupen aanstondts het bezit af gingen neemen, gelyk ook van Keizerslauteren, alwaar zy het Kasteel t'eenemaal geruïneerd vonden. Zy ontleedigden ook noch Germersheim, Hagenbach, en Selts, welker Bezettingen na Homburg, Landau, en Straatsburg toogen, enz.

ENGELAND. Vervolg van de Verrichtingen des Parlements. (a) Ziet, pag. 50. NA het eindigen van het (a) Kersfeest waren de Zittingen van het Parlement weder aangevangen. Den 18. January begon het Laager Huis weer te arbeiden aan de zaak der Subsidie; besloot, den Koning by Adres te verzoeken, een Lyst van de Krygsmachten des Ryks aan hen ter hand te doen stellen; en dat, volgens de resolutie den 21sten. December genomen, het Committé, ten dien einde genoemd, aanstondts de kosten, welken men zou moeten doen tot het onderhoud der Gardes en Garnisoenen, zou examineeren. Ondertusschen passeerde het Hooger Huis, na eenige swaarigheden, de Bil tot verhindering van alle correspondentie met den Koning Jacobus.

Den 21sten. besloot het Laager Huis in een groot Committé, een somme, niet te bovengaande drie honderd en vyftig duizend ponden sterlings, tot het onderhoud der Wachten en Garnisoenen aan

aan den Koning te geeven; oordeelende, dat dezelve genoeg zou weezen om acht à tien duizend man te betaalen. 1698 February

Den 24sten. vervoegde zich de Koning in het Hooger Huis, en, hebbende het Laager doen ontbieden, gaf zyne toestemming tot de volgende Acten.

1. Acte om de cours der oude zilvere Specien des Ryks te beletten, en de geene, welke noch resteerden, op nieuws te slaan; gelyk ook om cours te geeven aan d'Excheqerbriefjes, in de plaats der oude vernietigden.

2. Acte om alle correspondentie met den Koning Jacobus, en zyne Aanhangers, te verhinderen.

3. Acte om Counter, en anderen, gevangen wegens de laatste schrikkelyke Conspiratie tegens de geheiligde persoon van zyne Majesteit, in de gevangenis te houden.

4. Acte om den tyd wegens d'administratie der Eeden noopende de Tailles en Orders te verlangen, en de zaaken zo tot d'Excheqer, als tot de Bank van Engeland behoorende, lichter en beter te veervaardigen.

5. Een particuliere Acte.

Deze plechtigheid wierd door een der voornaamste Muscovische Heeren *incognito* bygewoond.

De Gemeentens weder in hun Huis gekeerd zynde, en het raport der resolutien, genomen in het groot Committé over de zaak der Subsidie, gehoord hebbende, besslooten 'er een aan den Koning te vergunnen, welke gevoegd by de Fondsen, toegestaan in de laatste Zitting des Parlements tot de betaaling der Exchequerbriefjes, niet te boven zou gaan de somme van twee millioenen en zeven honderd duizend ponden sterlings, hoe veel de geenen, die alreedts gebruikt waren, en noch gebruikt moesten worden, kwamen te beloopen. Daar wierd ook besslooten, een andere Subsidie te vergunnen, om het Leger aanstondts af te danken.

Den 25sten. leverde Mr. Brigdman uit 's Konings order aan het Huis de Lyst van de Krygsmachten des Ryks, waar af het onderzoek aan het Committé, daar toe gemachtigd, wierd gesteld.

Den 28sten. deed men het raport van de resolutien, genomen wegens

1698. wegens d'afdanking der Troupen, welke in dezer voege wierd
February goed gekeurd: Dat by het afdanken van het Leger ieder Soldaat, boven 't geen hem toekwam wegens zyne gewoonlyke bezolding, voor veertien dagen onderhoud, en drie schellingen voor zyn' degen, dien hy zou moeten laaten, zou ontfangen: Dat men aan ieder Ruiter en Dragonder een vereering van zes dagen soldy zou geeven: Dat men van de Subsidie, welke aan den Koning vergund moest worden, een somme van twee honderd en vyftig duizend ponden sterlings tot de gemelde afdanking zou neemen: Dat men een vereering van een halve soldy aan ieder Officier van de Cavallery, Infantery, en Dragonders, die alreedts afgedankt waren, of noch stonden te werden, zou geeven, tot dat ze t'eenemaal betaald, of elders voorzien waren, mits dat ze geborene Onderzaaten van Engeland waren: En op dat men een onderscheid tusschen hen en de Vreemdelingen zou mogen maaken, wierd verordend een Lyst daar af aan het Huis te leveren.

Den 1sten. February wierden de volgende resolutien door het Huis goed gekeurd: Dat men een millioen en negen-en-sestig duizend ponden sterlings voor het niet betaalen der Subsidien, in de laatste Zitting des Parlements toegestaan, aan den Koning zou vergunnen: Dat het Committé andere Fondsen zou zoeken, zo om deze sommen te vervullen, als om het Leger af te danken. En dat men een staat zou inleveren van 't geen ontbrak om twee honderd en tachtig duizend ponden sterlings, gelicht op de briefjes der Millioens Lotery, te betaalen.

Den 3den. wierd, in gevolge van d'Acte tegens het correspondeeren met den geweezenen Koning, een Poclamatie afgekondigd, behelzende „Dat alle zyner Majesteits Onderdaanen, wel-
„ke sedert den 11den. December 1688 (O.S.) vrywillig na
„Vrankryk, of andere Fransche Domeinen in Europa, zonder
„verlof van den Koning, of d'overleedene Koningin, vertrokken
„waren; of geduurende den Oorlog wapenen in dienst van den
„Franschen Koning te water of te land gedraagen hadden; of
„sedert den 13den. February 1689. onder den Koning Jacobus in
„Europa in de wapenen geweest waren, en na den 24sten. Janua-
„ry laatstleden in dit Ryk, of eenige van des Konings Domei-
nen,

„nen, zonder verlof van zyne Majesteit onder het geheim Zegel wederkeerden, by overtuiging als Schuldigen aan Hoog Verraad gestraft zouden worden: Dat de geenen, die na den 24sten. January 1698. zonder verlof binnen of buitens Ryks op eenigerley wyze met den geweezenen Koning Jacobus, of eenige Persoonen by hem gebruikt, verstand of correspondentie hielden, of eenige gelden ten zynen behoeve remitteerden of betaalden, mede aan Hoog Verraad schuldig zouden weezen: Dat ook de geenen, welke sedert den 11den. December 1688 zich na eenige van de Domeinen des Franschen Konings zonder verlof van zyne Majesteit, of van wylen de Koningin, hadden vervoegd, of sedert den 13den. February 1689. in dienst van den geweezenen, of van den Franschen Koning geweest, en naderhand zonder permissie van zyne Majesteit, of van d'overleedene Koningin, in dit Ryk wedergekeerd waren, zich voor den 11den. February 1698. uit het zelve zouden moeten begeeven, of, vertrokken zynde, niet weder daar in keeren, 't en ware zy voor dien tyd verlof van zyne Majesteit bekomen hadden om te mogen blyven, of weder te keeren, op pœne van in de Misdaad van Hoog Verraad vervallen te zyn, enz. met ernstig bevel aan d'Onderdaanen, de zodanigen niet te verbergen, maar aan te geeven, en alle vlyt aan te wenden tot de zelven t'ontdekken, aan te tasten, en voor den naasten Vrederechter te brengen.

1698 February

Den 4den. vergunde het Huis aan zyne Majesteit een Subsidie van acht honderd en vyftig duizend ponden sterlings tot het afdanken van het Leger, het betaalen van de Vloot, en eenige andere noodwendigheden van den Staat; en stond de Fonds daar toe uitgevonden te worden.

Den 8sten. presenteerde men een Lyst van de sommen, uitgeschooten door Particulieren om Lyfrenten te bekomen, ten einde die zaak in de grond t'ondervorschen, en te zien, waar by het toekwam, dat d'interessen niet betaald waren: maar de swaarheid van de zaak maakte, dat 'er geen resolutie wierd genomen, als dat 'er, volgens die van het byzonder Committé, verordend zou worden, dat men een naauwkeurige Rekening, opgesteld door den Secretaris van de Tresorie, aan het Huis

1698 *February* zou presenteeren, om te toonen waarom, en hoe, de Subsidien, alle jaaren tot de kosten van den Oorlog toegestaan, niet de sommen, welken het Parlement gepretendeerd had te geeven, hadden voortgebracht.

Den 10den, resolveerde het Huis (hebbende in een groot Committé voortgevaaren met d'ondervorsching der geenen, welke beschuldigd wierden van medeplichtig geweest te zyn aan de valschne endorsementen der Exchequerbriefjes, een bedrog 't geen sedert eenigen tyd gepleegd was) dat de geenen der Gedeputeerden, welke van dit getal waren, buiten het Huis geslooten zouden worden, en dat men, volgens een byzondere Wet, een Bil tot hunne vervolging tegens hen zou opstellen. Ook wierd verordend, dat alle de geenen, welke wegens deze zaak verscheenen waren, den 13den, nochmaals gehoord zouden worden.

Den 11den. wierden de resolutien van het Committé der Subdie noopende de betaaling van 't geen men zo aan het Leger van Vlaanderen, als aan d'andere Troupes des Ryks, (bedraagende de somme van twee millioenen en 181657 ponden sterlings, 18 schellingen, en 8 stuivers) schuldig was, door het Huis goedgekeurd.

Den 13den. wierd Mr. Burton over de valsche endorsementen der Exchequerbriefjes ondervraagd; door hem een Geschrift gepresenteerd; en in het zelve, in plaats van volgens verwachting een nette ontdekking te doen, getracht zyn misdaad te verkleinen, en ze op Mr. Marriot te werpen.

Den 14den. beval het Huis, nieuwe Leden voor d'Esqs John Knight en Charles Duncomb, wegens de gemelde misdaad uit het zelve gedreeven, te doen verkiezen.

Den 15de. voltooide het in een groot Committé de Bil tot aankweeking van de Wollen-Manufactury in het Koningryk.

Den 16den. ordonneerde het, Billen op te stellen, om alle giften van verbeurde goederen en andere inkomsten in Ierland, sedert den 13den. February 1689; van alle giften van goederen of verdere inkomsten der Kroon in Engeland en Ierland, mede sedert den 13den. February 1689; van alle giften der Kroon in Engeland en Ierland onder de Regeering van den geweezenen Koning

Koning Jacobus, en van alle giften der Kroon in Engeland en Ierland onder de Regeering van Koning Karel den IIden. gedaan, nietig te verklaaren, en ze tot publique gebruiken te besteeden. 1698. February

Den 18den. las het Billen tot het straffen van d'Esqs John Knight en Charles Duncomb, mitsgaders Mr. Bartholomew Burton, en belastte, aan ieder een Copy van de zyne te behandigen.

Den 19den. besloot het, een Onderstand van drie schellingen op alle Landeryen tot afdanking van 't Leger, betaaling van de Quartieren, voldoening van de Bootsgezellen, en goedmaaking van de Leeningen en het te kort geschootene aan voorige Onderstanden, in te voeren; met beding, dat deze belasting maar voor een jaar zou weezen, enz.

Den 21sten. raporteerde Sr. Thomas Littleton van het groot Committé over de Subsidien eenige Consideratien, welke door het Huis in hunne Resolutien veranderd wierden, en behelsden, dat men aan den Keurvorst van Brandenburg wegens achterstallen van Subsidien tot den 11den. November laatstleeden noch schuldig was 180000 ryksdaalders, aan den Landgraaf van Hessen-Kassel 254000. aan de Hertogen van Wolfenbuttel 121223. aan den Bisschop van Munster 149997. aan de Hertogen van Hanover en Zel 50000. aan den Hertog van Holstein 25000. aan den Koning van Deenmarken, uit consideratie van een volkomen verbod van Koophandel tusschen die Kroon en Vrankryk, gelyk ook wegens achterstallen van Subsidien 111111 ryksdaalders, voor zyner Majesteits aandeel van twee darde parten, nevens een gelyk gedeelte in noch 300000 ryksdaalders, in drie jaaren te betaalen, doch welke sommen met 200000 ryksdaalders voldaan zouden konnen worden; en aan de Bezorgers van Brood en Voerazie 177000 ponden. Over de Schuld van Deenmarken, onder toezegging van geen Scheepsbehoeften geduurende den Oorlog na Vrankryk te zenden, vielen verscheidene debatten; dewyl veele Leden oordeelden, dat door het schielyk volgen van d'algemeene Vrede dat Tractaat buiten gebruikt geraakt, en de Schuld niet gemaakt was. Echter wierd goed gevonden, het te laaten doorgaan.

Den 26sten. zynde het Huis de voorige dagen bezig geweest

 met

1698. met het verbeteren en opstellen van eenige Billen, reezen 'er
February lange en harde woordenwisselingen over een gift van verschei-
dene verbeurde Goederen in Ierland, aan den Esquire Charles Mountague, Kancelier van d'Exchequer, geschonken. Eerst vraagde men, of Mr. Mountague, terwyl men hier over bezig was, zou moeten buiten staan, maar besloot, met meerderheid van stemmen, van neen; en naderhand, dat de goede diensten, welken Mr. Montague aan de Regeering had gedaan, hem zyner Majesteits gunst hadden doen waardig zyn. Vervolgens voerde Mr. Mountague zelve een deftige aanspraak, en betuigde, dat hy van de gift, eer de zelve geschied was, nietsen had geweeten: dat ze enkel van des Konings genade was afgedaald: en dat hy ze niet en had gezocht.

Den 27sten. verklaarde het Huis op het raport van Sr. Thomas Littleton, dat men aan de Vloot (boven de Briefjes van betaaling die de Thesaurier der Vloot in handen had) noch 1392742 ponden, 19 schellingen, en 8 pences; aan d'Artillery (boven 178104 ponden, 14 schellingen, en 10 pences farthing, die by den Thesaurier in Tallis waren) 204157 pon. 6 sch. en 4 pences; aan d'Iersche Transport-Schuld 340708 pond. 2 sch. en 8 pences; aan d'andere Transport-Schuld 125785 pon. 2 sch. en 10 pences; en aan de Quartieren en Kleederen van het Leger 49929 pon. 6. sch. en 10 pences ten achteren was. 's Achtermiddags ging het gantsche Huis na Kensington, en gaf aan den Koning het volgende Adres over.

Het onderdaanig Adres van het Huis der Gemeentens aan den Koning.

Met believen van uwe Majesteit.

WY, uwer Majesteits zeer getrouwe en zeer gehoorzaame Onderdaanen, de Gemeentens, in het Parlement verzaamelt, herdenken met groote blydschap en versterking de meenigvuldige betuigingen, welken uwe Majesteit van uwe oprechtheid en yver voor de ware Gereformeerde Religie, gelyk zy in dit Koningryk vastgesteld is, aan ons gegeven hebt; en in 't byzonder verzoeken wy verlof om aan uwe Majesteit voor te dragen onze zeer onderdaanige en dankbaare erkentenissen voor de laatste genadige verklaringe, welke uwe Majesteit aan ons van

den

den Troon gedaan hebt: *Dat Gy krachtig wilt uitrooijen Prophaniteit en Zedeloosheid, welke door het verzuim en snood voorbeeld van te veel Magistraaten ten diepsten, als een algemeene besmetting, tot groot schandaal en verwyt voor onze Religie, en tot oneer en nadeel van uwer Majesteits Regeering door het Koningryk uitgestort en verspreid zyn.* 1698. February.

Derhalven verzoeken wy, ingevolge van uwer Majesteits Godvruchtige Voorneemens, zeer onderdaanig, dat uwe Majesteit uwe Koninglyke Proclamatie wilt uitgeeven aan alle uwer Majesteits Rechters, Vrede-Rechters, en andere Magistraten, beveelende de goede Wetten, die nu tegen Prophaniteit en Zedeloosheid in kracht zyn, tot spoedige uitvoering te brengen, met aan alle de geenen, welke hunne plicht daar in waarneemen, behoorlyke aanmoediging te geeven; en dat het uwe Majesteit behage, van uwe Rechters op de Zit dagen te begeeren van tyd tot tyd kennis van zodanige hunne handelingen te geven.

En dewyl de Voorbeelden van Mannen in hooge en publyke Ampten een vermogende invloeijing op de levens van anderen hebben, verzoeken wy uwe Majesteit onderdaanig, dat alle Misdaad, Prophaniteit, en Irreligieusheid op een byzondere manier onderdrukt mogen werden in de geenen, welke d'eer hebben van by uwe Koninglyke Persoon gebruikt te werden, en in alle anderen die ter zee of te land in uwer Majesteits dienst zyn; bezorgende, dat aan uwe Bevelhebbers scherpe bevelen gegeeven werden, dat zy zig zelven niet alleen een goed voorbeeld betoonen, maar ook op de manieren van de geenen, die onder hen zyn, opzicht neemen; en dat uwe Majesteit in alle gelegentheid Mannen van Godvruchtigheid en Deugd door blyken van uwe Koninglyke Gunst wilt doen uitmunten.

Wy verzoeken verder van uwe Majesteit in alle onderdanigheid, dat uwe Majesteit zulke krachtige ordres gelieft te stellen, als aan uwe Koninglyke Wysheid bequaam zullen schynen, tot het uitrooijen van alle verderffelyke Boeken en Geschriften, welke Godlooze Leeringen tegen de Heilige Drieëenigheid, en andere Grond-Articulen van ons Geloof, tot omkeeringe van de Christelyke Religie strekkende, in zich behelzen, en tot het moedeloos maaken en straffen van de Autheurs en Uitgevers van dien.

En wy verzoeken insgelyks zeer onderdaanig, dat uwe voorsz. Proclamatie belast mag werden ten minsten op vier tyden in het Jaar in alle Kerken en Kapellen onmiddelyk na den Godsdienst, en op de Zittingen en Vredens-Quartier-Sessien, voor dat het Bevel gegeven werd, gelezen te werden.

Wy presenteeren aan uwe Majesteit dit ons zeer onderdanig Adres, spruitende uit onze plicht en yver voor de Glorie Gods, en ten einde dat alle onze Raadslaagen door zyne Goddelyke bystand gezegend mogen werden, en eer, veiligheid, en voorspoed met alle zegeningen van een vaste Vrede voor uwe Majesteit en uw Volk voortbrengen.

1698. Op dit Adres, 't geen den Koning zeer welgevallig was,
February wierd door den zelven het onderstaande antwoord gegeeven.

Edelluiden,

EEn Adres van deze natuur kan my niet, als zeer wel, behagen; en ik zal aanstonds bevellen omtrent de verscheidene byzonderheden, welke U L. begeert, uitdeelen: maar ik wenschte wel, dat eenige krachtiger voorzorg gedragen wierd voor het uitrooijen van die verderffelyke Boeken en Geschriften, van de welken uw Adres gewag maakt.

Daags te vooren had het Hooger Huis het volgende Adres tot verhindering van de dracht en 't gebruik der Uitheemsche Manufactuuren gepresenteerd.

Het onderdanig Adres van de Geestelyke en Wereldlyke Lords, in het Parlement verzamelt.

Woensdag, den 26sten February.

WY, uwer Majesteits zeer getrouwe en zeer gehoorzame Onderdanen, de Geestelyke en Wereldlyke Lords, in het Parlement verzamelt, hebbende in onze overweging genomen de groote afbreuk, welke geduurende den laatsten langen en kostelyken Oorlog, waar door de Manufactuuren van dit Koningryk by mangel van de gewoone uitvoer der zelven swaar geleeden hebben, aan den Koophandel van de Natie toegebracht is, verzoeken van uwe Majesteit voor de toekomende aanmoediging van het Gewas der commoditeiten van dit Koningryk, en de Manufactuuren van dien, onderdaanig, dat het U genadig behage, door uw eigen Koninglyk Voorbeeld krachtig aan te moedigen het gebruik en de dracht van alle soorten van Furniture, of gedragen werdende Klederen, welke van het Gewas van dit Koningryk, of alhier gemaakt zyn, en moedeloos te maken alle Persoonen, hoedanige, welke eenige Manufactuuren van vremde Landen dragen, of gebruiken, als een zaak van groot gevolg voor het welwezen van dit Koningryk, en t'eenemaal noodzakelyk tot ondersteuning en 's levens onderhoud van groote getallen van uwer Majesteits naarstige en getrouwe Onderdaanen.

Matth. Johnson.
Cleric. Parliamentor.

De

De Koning antwoordde, dat hy zelve een voorbeeld aan zyne Onderdaanen zou geeven, en trachten het met uitwerking te doen navolgen.

SPAANSCHE NEDERLANDEN Inruiming van Plaatsen.

NA het inruimen der Plaatsen, daar wy in de verhandeling der zaaken van de voorgaande (a) Maand af hebben gesproken, wierden nu op den 3den. van deze ook Beaumont, Chimay, en Walcourt door de Franschen ingeruimd: doch uit Thuyne, tusschen de Sambre en de Maas, wilden zy niet vertrekken, voor dat de vestingwerken van Dinant t'eenemaal geslecht waren.

(a) Ziet pag. 69.

Tweede Zoon des Keurvorsts van Beyeren gedoopt.

Den 5den. der Maand, 's avonds, wierd de tweede Zoon des Keurvorsts van Beyeren te Brussel, in de Kapel van het Paleis, door den Aertsbisschop van Mechelen gedoopt, en Karel genaamd, over de vont gehouden door den Keurvorst van Keulen in den naam des Konings van Spanjen.

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

TOT verval van de lasten, uit den laatsten Oorlog gesprooten, en verdeediging van den Lande, wierd nu nochmaals een Honderdste Penning vastgesteld, en het onderstaande Plakaat daar van afgekondigd.

PLA-

1698 *February*

PLACAAT

van een reëelen

HONDERDSTEN PENNING,

Gearresteert den 21. *February* 1698.

Te betalen in twee termynen, namentlyk, de eene helft van den *Honderdsten Penning* voor den *vyftienden May* toekomende, en de wederhelft voor den *vyftienden September* daar aan volgende.

De *Staten van Holland ende West-Vriesland.* Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, *Salut. Doen te weten*, dat Wy, tot verval, soo van de lasten, spruitende uit den laatsten Oorlog, als andersints tot defensie van den Lande, genoodzaakt zyn geweest te consenteeren ende bewilligen, zo als Wy consenteeren ende bewilligen by dezen, in den ophef van een Hondertsten Penning, te betalen van alle Obligatien, Los-ende Lyf-Rente-Brieven, loopende tot laste van het gemeene Land, of van eenige publique Comptoiren binnen deze Provincie, mitsgaders tot laste van *Zyne Majesteit van Groot Brittannien*, eenige Steden, Collegien, Heemraad-ofte Waterschappen, Dorpen, Societeiten, of eenigerhande andere Corpora ofte Gemeenschappen, geene uitsondert, wie dezelve ook zouden mogen zyn; ende dat de waardye van de voorsz. Lyf-Rente-Brieven, indistinctelyk op een ofte meer Lyven, genomen of gerekend zullen werden naar advenant van tien ten hondert van het geene ter zaake van de voorsz. Lyf-Renten jaarlyks moet werden betaald, dat is, dat een gulden jaarlyksche Lyf-Renten, ten aansien van den voorsz. Honderdsten Penning, gehouden zal werden in Capitaal waardig te wesen tien guldens.

Dat den zelven honderdsten Penning insgelyks zal werden geheven van de Actien in de Oost-ende West-Indische Compagnien; de zelve Actien in de voorschreve Oost-Indische Compagnie gerekent in Capitaal ter somme van vier honderd guldens yeder honderd guldens oud Capitaal; en de in de West-Indische Compagnie ter waarde van sestig guldens.

Dat

Dat voorts den voorsz. Honderdsten Penning mede zal moeten werden geheven van alle Huizen in de Provincie van Holland ende West-Vriesland, niet alleen ten aanzien van die Huizen, welker veertien-jarige vrydom albereids is geëxpireert, ende daar van dienvolgende de Verpondingen effectivelyk betaald werden, maar ook ten laste van die Huissen, welker veertien-jarige vrydom noch niet is geëxpireert, en daar van dienvolgende als noch geen Verpondingen betaald werden, als mede ten laste van die Huizen, die jegenwoordig op de Quohieren van de Verpondinge noch niet zyn bekend, ende dat mits dien van de zelve Huizen door de Magistraten van de respective Steden ende Dorpen een Quohier gemaakt zal moeten werden, met expressie, tot wat prys de zelve haars oordeels in de Verpondingen behoorden gesteld te werden, om daar van naar advenant van dien, en op den voet hier naar gemelt, den voorsz. Hondertsten Penning geheven te werden. 1698. Maart.

Dat insgelyks den voorsz. Hondertsten Penning zal werden geheven van alle Heerlykheden, Landen, Tienden, Visscheryen, ende andere in de Verpondinge gequotiseerde of contribueerende Goederen, niet alleen ten aanzien van de zelve Heerlykheden, Landen, Tienden, Visscheryen, en andere in de Verpondinge gequotiseerde ofte contribueerende Goederen, maar ook van die geene, die door speciale Octroyen daar van zouden mogen zyn geëximeert, mitsgaders van alle afgezande Landen, ende andere, die voor als noch met de voorsz. Verpondinge niet zouden mogen wezen belast.

Ende dat mede door de respective Schouten ende Gerechten van de Dorpen daar van een Quohier zal moeten werden gemaakt, met expressie, tot wat prys de zelve haars oordeels in de Verpondinge behoorden gestelt te werden, om daar van mede den voorsz. Hondertsten Penning geheven te werden.

Dat Wy voorts goedgevonden hebben, dat de Heeren Onze Gecommitteerde Raden in de respective Quartieren zullen werden gelast ende geauthoriseert, zo als de zelve gelast en geauthoriseert werden mits dezen, om te bezorgen dat de voorsz. Lysten effective geformeert en overgezonden, mitsgaders den voorsz. Hondertsten Penning dien conform ingevorderd, ende ten Comptoire Generaal overgebracht werde, ende by gebreeke van dien daar toe zodanige ordres te stellen, als de zelve tot nakominge van onze goede meininge des aangaande bevinden zullen te behooren.

Dat, nademaal de begrootinge van de waarde van de voorsz Huizen ende Landen van groote difficulteit ende onkosten is, derhalven, om voor te komen de moeijelykheden, die daar uit zouden komen te ontstaan, den voorsz. Hondertsten Penning zal werden gerekent te importeeren een heele Verpondinge, waar op de voorsz. Huizen en Landen zyn gequotiseert, en dat mitsdien yemand de voorsz. heele Verpondinge betaalt hebbende, verstaan zal werden daar mede den voorsz. Hondertsten Penning te hebben be taald.

1698 Februarÿ Dat van de betalinge van den voorsz. Honderdsten Penning van de voorsz. Obligatien, Rente-Brieven, Lyfpensioenen, Actien in de Oost-ende West-Indische Compagnien, Huizen, Heerlykheden, Landen, Tienden, Visscheryen, ende andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, vry ende exempt zullen zyn die geene, die aan zyne Majesteit van Groot Brittannien, of eenige Descendenten van den Heere Prince Willem van Nassau hoogl. memorie, zouden mogen competeeren; ende van de betalinge van den tweeden termyn ofte wederhelft van den voorsz. Honderdsten Penning, die aan de Ordre der Heeren van de Ridderschap en Edelen dezer Landen, de respective Steden, de Ecclesiastique of Kerkelyke Comptoiren of Kerken, ende de respective publique Godtshuizen zullen toebehooren.

Dat wyders alle die geene, die jegenwoordig in de Quohieren van den Twee-honderdsten Penning zyn gequotiseert, zo wel ten opsichte van hare Middelen als Tractementen en Ampten, zullen moeten betalen den voorsz. Honderdsten Penning, met dien verstande, dat alle die geene, de welke zullen konnen bewyzen, dat zy ter zaake van de Obligatien, Actien, Huizen, Landen, ende andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, hier vooren geroert, zo veel, ofte meerder in den voorsz. Honderdsten Penning betalen, dan 't gunt waar op zy ten respecte van haare Middelen in het voorsz. Quohier zyn gequotiseert, daar mede zullen mogen volstaan, ende bevryd en geëximeert zyn van de voorsz. Personeele quotisatie haarder voorsz. Middelen; behoudelyk, dat de Recepissen der betalingen van den voorsz. Honderdsten Penning van de voorsz. Obligatien, Actien, Huizen, Landen, en andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, zullen moeten wezen geslagen op de namen van die geenen, die hare Personeele quotisatie daar mede zullen willen verreckenen, ende dat de Recepissen van de voorsz. betalingen op opene, ofte andere vreemde namen geslagen, op de voorsz. Personeele quotisatie geen afslag zullen strekken; ende die geene, die niet zullen konnen betoonen zo veel in den voorsz. Honderdsten Penning, ter zake van de voorsz. Obligatien, Actien, Huizen ende Landen te hebben betaald, als 't gunt waar op zy in het voorsz. Quohier zyn gequotiseert, komt te beloopen, zullen moeten betalen dat geene, daar op zy in het voorsz. Quohier ten respecte van haare Middelen zyn gesteld, voor zo veel hetzelve meerder komt te bedragen dan het gunt de voorsz. Gequotiseerden, ten aanzien van hare Obligatien, Actien, Huizen en Landen komen te contribureren, ende daar en boven noch het gunt waar op zy ten aanzien van hare Ampten zyn gequotiseert, mits kortende aan de quotisatie, t'hare laste van de voorsz. Ampten gedaan, dat geene, dat zy over de Verpondinge, daar mede de voorsz. Ampten specialyk zyn gechargeert, betaald zouden mogen hebben, ende anders niet; ende dat die geene, de welke ter zake van de voorsz. hare Obligatien, Actien, Huizen ende Landen meerder zouden moeten betalen, als komt te monteeren 't gunt waar op zy in het voorsz.

Quohier

Quohier zyn getauxeert, niet zullen mogen volstaan met de quotisatie van het voorsz. Quohier te voldoen, maar effectivelyk zullen moeten opbrengen den voorsz. Hondertsten Penning van de voorsz. Obligatien, Actien, Huizen ende Landen. 1698. *February*

Ende dat alle die geene, die zullen willen aanwysen, dat zy de voorsz. Personeele quotisatie hebben voldaan, met het betalen van de Actien in de Oost- ende West-Indische Compagnien, ofte Obligatien tot laste van 't gemeene Land, meer hoogstgedachte zyne Majesteit, eenige Steden, Collegien, Heemraadt- ofte Waterschappen, Dorpen, Societeiten, of eenigerhande Corpora of Gemeenschappen loopende, met Eede solemneel, of ten reguarde van de Mennogesinden, met ware woorden in plaatse van Eede, die nochtans van 't zelve effect als een Corporeelen Eedt zullen werden gehouden, zullen moeten verklaren, dat de voorsz. Actien en Obligatien haar, en niemand anders, waarlyk en met'er daad zyn toebehoorende, en dat zy opentlyk en ter goeder trouwe de zelve Actien ofte Obligatien hebben geacquireert, en namentlyk mede, dat zy de voorsz. acquisitie niet hebben gedaan om daar door haar zelven van de Personeele quotisatie te eximeeren.

Dat de voorsz. Eedt generalyk ende overal, zonder exceptie van yemand, gepresteert, en afgeleid zal moeten werden, en dat daar van door niemand zal werden gedispenseert.

Ende voor zo veel eenige van de zelve Actien of Obligatien eenige Personen in gemeenschap of compagnie zouden mogen aangaan, dat alsdan de voorsz. Actien ofte Obligatien aan de voorsz. Compagnie gezamentlyk afslag zullen strekken op de quotisatie, daar mede zy personeelyk aangeslagen zyn.

Ende dat die geene, die bevonden zouden mogen werden dezen aangaande een valsche en onwaarachtige verklaringe te hebben gedaan, niet alleen zullen incurreeren de straffe van infamie en meineedigheid, maar daar en boven zo veel uit hare middelen komen te verbeuren, als komen te monteeren de Actien ofte Obligatien, met de welke zy haar alzo valschelyk of onwaarachtelyk zouden mogen hebben beholpen.

Dat den voorsz. Hondertsten Penning zal werden betaalt in twee termynen; namentlyk, de eene helft van den voorsz. Hondertsten Penning voor den *vyftienden May* toekomende, ende de wederhelft voor den *vyftienden September* daar aan volgende; met dien verstande nochtans, dat het aan de Betaalders van den voorsz. Hondertsten Penning zal vry staan beide de termynen van den voorsz. Hondertsten Penning te gelyk te voldoen, ende dat de Ontfangers ofte Collecteurs gehouden zullen wezen beide de termynen van den voorsz. Hondertsten Pennig te gelyk te ontfangen; ende dat die geene, die den voorsz. eersten termyn van den voorsz. Hondertsten Penning van haare Huizen, Heerlykheden, Landen, Tienden, Visscheryen, ende andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, voor den voorsz. *vyftienden May* komen te voldoen, van de zelve termyn ofte helfte zullen korten een præmie van vier ten hondert;

1698. ende dat die geene, die de voorsz. tweede termyn ofte wederhelfte van
February den voorsz. Hondertsten Penning van haare Huizen, Heerlykheden, Landen, Tienden, en andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, voor den voorsz. *vyftienden September* naastkomende zullen komen te betalen, van de zelve termyn ofte weder-helfte zullen korten een præmie van zes ten hondert, behoudelyk, dat die præmien niet zullen werden genoten dan by die geene, die de voorgaande re-eele Hondertste ende Twee-hondertste Penningen van de zelve Goederen effectivelyk zullen hebben betaald.

Dat geene Ontfangers of Rentmeesters, hoedanig de zelve zouden mogen wezen, eenige Renten ofte Interesten, die na de publicatie dezes zullen verschynen, mogen betalen aan de Houders van de voorsz. Obligatien, Los- ende Lyfrenten-Brieven, den voorsz. Honderdsten Penning subject, ten zy dat zy alvoorens den zelven Honderdsten Penning daar van zullen hebben afgehouden.

Dat die geene, die den voorsz. Honderdsten Penning, voor zo veel de Persooneele quotisatie aangaat, zullen komen te betalen ofte liquideeren voor den *vyftienden November* toekomende, daar en boven tot een præmie zullen genieten twee ten honderd, zo van 't geene met behoorlyke Recepissen verreekent, als in Gelde zal werden betaald, ter concurrentie namentlyk van de Persooneele quotisatie, ende verders nochte anders niet, welke præmie de Ontfangers van den voorsz. Honderdsten Penning gehouden zullen wezen aan die geenen, die hare Persooneele quotisatien zullen liquideeren, te laten korten in minderinge van het geene de zelve op de voorsz. Persooneele quotisatie zullen betaalen, ofte andersins haare Persooneele quotisatie met Recepissen liquideerende, ende de voorsz. præmie in 't geheel ofte deel niet konnende laten korten, de zelve in baren Gelde te betalen; behoudens, dat de voorsz. præmie van twee ten honderd mede niet zal werden genoten dan by die geenen, die zullen konnen bewyzen de voorgaande Honderdste ende Twee-honderdste Penningen, voor zoo veel de Persooneele quotisatie belangt, het zy by liquidatie, ofte in gelde, ofte ten deele by liquidatie, ende ten deele in gelde, voldaan te hebben: Dat de Ontfangers ofte Collecteurs van den voorsz. re-eelen Honderdsten Penning gehouden zullen wezen die geenen, die zulks begeeren zullen, te geven Duplicaten van de Recepissen ofte Quitantien van hare gedane betalingen, des dat met de origineele Recepissen, ende niet met de Duplicaten, zal moeten werden geliquideert, ende dat op het geene den betaalder van den voorsz. Honderdsten Penning onder zich zal behouden, zal moeten werden gesteld het woord *verreekent*.

Dat Burgemeesteren ende Regeerders van de respective Steden, mitsgaders Schouten ende Gerechten van de Dorpen zullen bezorgen, dat de penningen, die op den voorsz. Honderdsten Penning, onder beneficie van de voorsz. præmien zullen werden betaald, van tydt tot tydt, na advenant die ontfangen werden, zullen werden gebracht ten Comptoi-

re

re van den Ontfanger Generaal, ende den laatsten penning uiterlyk acht-dagen na de expiratie en respective termynen, ofte dat by gebrecke van dien de voorsz. prœmien niet zullen werden goed gedaan, ofte in reekeninge gevalideert; en dat dien onverminderd gemelte Burgermeesteren ende Regeerders van de Steden, mitsgaders Schouten en Gerechten van de Dorpen, of de Ontfangers ende Collecteurs, die den ontfang ofte collecte van den voorsz. Honderdsten Penning zal wezen aanbevolen, voor de ontfangene penningen zullen werden geëxecuteert. 1698. Februαry

Dat die geenen, die in gebreeke zouden mogen blyven den voorsz. Honderdsten Penning van de voorsz. Goederen, Ampten ende Tractementen voor den voorsz. *vyftienden May*, ende *vyftienden September* respective, in voegen als hier vooren breeder is gemeld, te voldoen, ofte de voorsz Persooneele quotisatie voor den voorsz. *vyftienden November* te liquideeren, ofte te betalen, daar over paratelyk zullen werden geëxecuteert; ende dat dien onverminderd den voorsz. Honderdsten Penning van de Obligatien, Rente-brieven, Lyf-pensioenen, Actien in de Oost-ende West-Indische Compagnien, mitsgaders van de Tractementen en Ampten, door de respective Ontfangers, Rentmeesters, Boekhouders, en anderen, die de Renten ende Interessen, Lyfpensioenen, Uitgiften en Tractementen zullen betalen, ingehouden, ende aan den Lande betaald, en verantwoord zullen moeten werden.

Dat aan de Eygenaars van de voorsz. Huizen, Heerlykheden, Landen, Tienden, Visscheryen, ende andere in de Verpondinge contribueerende Goederen, betalende wegens den voorsz. eersten termyn van den voorsz. Honderdsten Penning een halve Verponding van de voorsz. Goederen, de zelve halve Verpondinge voor twee derde van een geheele Verpondinge zal werden gevalideert, tot verminderinge van hare Persooneele quotisatie; als by exempel, dat yemand over de voorsz. halve Verpondinge betaald hebbende drie guldens, die betalinge tot verminderinge van zyne Persooneele quotisatie wegens den voorsz. eersten termyn zal valideeren tegens vier guldens, ende zo naar advenant, ende dat de betalinge van de halve Verpondinge over den voorsz. tweeden termyn van den voorsz. Honderdsten Penning niet anders of meerder tot verminderinge van de voorsz. quotisatie zal strekken, als de zelve halve Verpondinge zal komen te bedragen; behoudelyk, dat het geene by liquidatie van den eersten termyn, vermits by de zelve een halve Verpondinge voor derde van de geheele Verpondinge werdt gereekent, zoude mogen komen over te schieten, niet zal mogen valideeren in de liquidatie van den tweeden termyn van den voorsz. Honderdsten Penning, in de welke de halve Verpondinge niet verder komt te strekken, als de zelve komt te bedragen.

Dat de doleantien, ter zake van den voorsz. Honderdsten Penning te doen, zullen werden gedaan op den voet en maniere als laatst is ter neder gesteld.

Ende op dat niemand hier van ignorantie zouden konnen pretendeeren, zo begeeren Wy, dat dezen alomme gepubliceert ende geaffigeert zal wer-

 den.

1698 February — den daar het behoort, ende te geschieden gebruikelyk is.

Gedaan in den Hage, onder het Kleine Zegel van den Lande, den 21sten. February 1698.

Onder stondt,

Ter Ordonnantie van de Staten.

Was geteekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

MAART.

POLEN. Prins van Conti op de rede van Dantzik. (a) *Ziet, pag.* 159.

DEN 26sten. der Maand September, gelyk wy (a) hier voor gezegt hebben, was de Prins van Conti, trachtende zyn recht op de Kroon door zyne tegenwoordigheid te doen gelden, op de rede van Dantzik gekomen; om een beter bericht van het welk te hebben, de zaak van wat hooger opgehaald moet worden.

Verhaal wegens zyn vertrek uit Vrankryk.

De reis van den gemelden Prince vastgesteld, en alle noodwendigheden daar toe vervaardigd zynde, bleef hy den 1sten. September een geruimen tyd by den Koning opgesloten; van wien vervolgens, met groote tekenen van achting en een gantsch byzondere genegentheid, oorlof genomen hebbende, vervoegde hy zich na S. Germain, om ook zyn afscheid van den Koning Jacobus en deszelfs Gemalin te neemen: na het welk hy zich na S. Ouin begaf, alwaar de Dauphin, den Hertog van Chartres, en den Hertog van Bourbon hem verwachtten. 't Afscheid was van wederzyde zeer teder, en zelfs, wil men zeggen, met traanen vermengd; zynde de Prins aan het Hof ten hoogsten gewild, en ook zo wel by al de wereld gezien, dat hem niemand zonder droefheid zag vertrekken. De Marquis de Torcy bracht hem tusschen negen en tien uuren een pakket brieven van den Koning; en eindelyk, na een gesprek van omtrent een half uur met dien Minister gehouden te hebben, vertrok hy te post des nachts tusschen den 3 en 4den. om zich te Duinkerken te gaan inscheepen op het Esquadre van den Ridder Bart, met twintig Cavaliers, en twee Maalen, daar honderd duizend goude Louisen in specie, een groote meenigte

van

van Juweelen, en Wisselbrieven op zicht voor een gelyke som- 1698.
me, (behalven de geene die alreedts te Dantzik, en elders, Maart,
voor des Prinsen rekening waren geremitteerd en betaald) in
waren. Ter zelve tyd vaardigde men een Expresse over land na Polen, om bericht van zyn vertrek te geeven. De Ridders van Angoulême, Sillery, en Lauzun verzelden den Prins. Hy kwam den 6den. na den middag, tot Duinkerken; en zynde de wind dienstig, begaf hy zich terstond aan boord van den Ridder Bart. Straks daar na stak het Esquadre onder zeil, zonder dat het Engelsche, 't geen 'er op lag te wachten, zulks kon verhinderen, om dat, dewyl het zelve ten anker lag, en ook noch, ter oorzaak van het onstuimig weêr, verscheidene ankers had moeten uitwerpen, het te veel tyds van nooden had om ze te konnen lichten, en onder zeil te gemaken. Het argst voor den Prins was, dat hy in zyn' aantocht den wind gestadig tegen had; 't geen men oordeelt zyne zaaken merkelyk verachterd te hebben. Zo haast als men het anker op de rede van Dantzik had laaten vallen, wierd zyn' Hoogheid met drie kanonschooten uit het Kasteel van Weyssel-Munde begroet, maar van wegen d'Overigheid niet gecomplimenteerd, vermits men zich alreedts, gelyk elders gezegt is, voor den Keurvorst van Saxen had verklaard, en zyne Krooning van de Predikstoelen doen afkondigen: doch wierd echter aan verscheidene Officiers van den Prins, en van het Esquadre van den Ridder Bart, toegelaaten hun voorraad, en andere noodwendigheden, in de Stad te gaan koopen; maar op het verzoek van doortocht voor zyn volk geantwoord, dat zyn' Hoogheid voor zyn' persoon welkom was, doch dat men geensins doortocht aan Krygsvolkeren kon geeven. Ondertusschen scheen de Prins geen voet aan land te willen zetten, voor dat hy door Gedeputeerden van zyne Party wierd afgehaald, en ook een goed getal Edelen voor hem zag: maar een gerucht wegens het aankomen van vyf à zes duizend man, Koninglyke Volkeren, derwaarts, om des Prinsen landing te beletten, mitsgaders het bericht dat zyne Majesteit behalven des zelfs eigene Troupen ook het Poolsche Leger tot zynen dienst had, hield hem, voor zo veel men kon oordeelen, noch meer terug.

Onder-

1698. Maart.

Ryksdag wegens de Krooning geëindigd.

Ondertusschen wierd de Ryksdag, wegens de Krooning aangesteld, den eersten October geëindigd, en voerde de Maarschalk, de Waywode Minsky, by die gelegentheid een treffelyke Latynsche Reden tot d'aanweezende Heeren, daar hy onder anderen liet invloeijen, hoe krachtig zy, en de geheele Republyk, in gewisse verbonden waren hunnen Koning te achten, te eeren, en onderdaanig te weezen; geen minder eerbiedigheid voor hem te hebben, om dat hy een Buitenlander was, en de Poolsche zeden hem niet bekend waren; maar in alles den geenen, aan wien zy den eed hadden gedaan, gehoorzaam te blyven, en' hem de behulpsaame hand te bieden, voornamentlyk in dien bedroefden tyd, in welken het geheele Vaderland in zo grooten tweedracht was ingewikkeld, dat de vader tegens den zoon, en de zoon tegens den vader, aangekant was, en d'een den anderen van leven en goed trachtte te berooven. Na dat de Maarschalk deze vermaaning aan de Vergadering gedaan had, wendde hy zich na den Koning, en zey: „ Wy in tegendeel leeven in hoop, „ dat uwe Koninglyke Majesteit ons in alles zal beschermen, en „ ons zyne hulp niet onttrekken; als zynde de geen, die ons be- „ loofd heeft ons in onze vryheid niet te verlaaten. Ik bid der- „ halven niet meer, dan dat alles by d'oude Poolsche gewoonte „ moge verblyven.

Order tegens d'Aanhangers des Prinsen van Conti afgekondigd.

Den 16den. October wierd te Warschau van wegen den Koning een bevel afgekondigd, dat alle getrouwe Onderdaanen, en liefhebbers van 't gemeene best, d'Aanhangers des Prinsen van Conti, welke zich niet aan de gehoorzaamheid van zyne Majesteit wilden onderwerpen, by alle oproerige voorvallen zouden mogen, ja moeten, in stukken kappen, enz. Ook kreeg de Koning verlof van de Republyk om den Adel op zyne eerste order aanstondts te doen opzitten; en de Keizer, niet vernoegd met aan de Saxische Troupen toe te laaten uit Hongaryen te vertrekken, ten einde zich by hunnen Vorst te vervoegen, deed noch drie Regimenten Dragonders van zyne eigene Troupen daar by, welke zich gezamenerhand onder de Generaals Flemming en Brand derwaarts in optocht begaven.

Poolsche Edelen bezoeken den Prins aan zyn boord.

Terwyl zich deze dingen aan de zyde des Konings toedroegen, verwaarloosde ook de Party des Prinsen van Conti haare belangen niet.

niet. Sedert zyne komst op de rede van Dantzik waren 'er alle dagen verscheidene Poolsche Edellieden aan zyn boord geweest, om hem te begroeten; gelyk hem ook dagelyks den Abt van Polignac en Monsr. de Châteauneuf kwamen bezoeken, en met hem raadpleegen: doch de zaaken wilden echter zo wel niet voort, als men zich had ingebeeld; en de Kraici Koronni, Hoofd van de Contische Party omtrent Dantzik, kon niet meer als vier honderd man voor den Prins in d'Oliva by een krygen. De Groot-Veldheer van Littauwen beloofde wel, twintig duizend man ten dienste van zyne Hoogheid op de been te brengen, doch niet anders als op de volgende voorwaarden. 1. Dat men hem genoegsaame verzekering zou geeven, dat de Muskoviters (waar van 'er een groot Ligchaam zich omtrent de grenzen bevond) Littauwen niet en zouden verwoesten. 2. Dat men gelyke verzekering zou geeven ten opzichte van de Sweeden. 3. Dat men hem alvoorens drie honderd duizend ryksdaalders zou tellen, enz. 'k Moet hier niet vergeeten, dat de Gedeputeerden des Palatynschaps van Lenezie, wanneer zy den Prins kwamen begroeten, hem in hunne Aanspraak den naam van Majesteit, en Beschermer van hunne vryheid, gaven: maar hy wilde den tytel van Koning niet aanneemen, voor dat ze hem gelykerhand door de geheele Republyk ware gegeeven.

1698 Maart.

Den 7den. October zette de Prins voet aan land, gevolgd door drie honderd Soldaaten van de Schepen. Hy vervoegde zich aanstondts, verzeld door den Abt de Polignac, ten huize van den Graave van Bielinsky, Groot-Kamerling van de Kroon; hield aldaar raad; ging vervolgens het middagmaal houden op een Lusthuis by d'Oliva, alwaar de Bisschop van Plosko hem heerlyk onthaalde; dronk op de behoudenis van de Poolsche vryheid; en keerde des avondts weder aan boord: gelyk hy ook t'elkens naderhand deed, durvende zich by nacht niet aan land waagen.

Prins van Conti treed te land.

Ondertusschen hadden die van zyne Party zich meester van Marienburg gemaakt, nieuwe Vesting werken aldaar verordend, een Garnisoen van zeven of acht honderd man onder het bevel des jongen Prinsen van Lubomirskier ingelegt, en besslooten hunne

Contische maaken zich meester van Marienburg.

1698 Maart. Wapenplaats 'er af te maaken. Men voerde ook verscheidene stukken kanon, en munitien, van het Esquadre van den Ridder Bart gelicht, derwaarts.

Algemeene Vergadering der Contischen. Den 13den. der gemelde Maand October, Zondag, hield de Prins met d'aanweezende Poolsche Heeren een algemeene Vergadering, in de welke deze laatsten zeer hard drongen op het uitgeeven van zyn mede gebrachte geld, onder voorwending van volk tot zynen dienst daar voor te zullen werven; waar op zyn' Hoogheid hen tot antwoord te gemoet voerde: Heeren, ik „ben hier gekomen op uwe inroeping, om uwe vryheden en „voorrechten tegens alle onderdrukking te beschermen. Gy „lieden hebt beloofd met twintig duizend man tegens myne „komst gereed te staan; en hier gekomen zynde, heb ik die „niet gevonden. Indien zy by de hand waren, zou ik door „myne Commissarissen het geld, 't geen ik medegebracht heb, „aan hen, als Soldaaten welken wy tot uitvoering van het „groot werk, dat ons te doen staat, noodig hebben, laaten „uitdeelen: maar ik kan niet goed vinden myne penningen te „doen tellen aan u lieden, om welker behoudenis ik zelve hier „gekomen ben. 't Zou derhalven met de billykheid veel beter „over een komen, dat gylieden tot voortzetting van ons on„derling dessein goede sommen geldts aan my bezorgde, en de„zelven nevens my daar toe uittelde. Verbaasd stonden de Poolen over deze aanspraak; en ziende, dat de penningen zo niet wilden volgen, als zy zich wel verbeeld hadden, braken zy alle verdere handelingen af, en keerden de twee volgende dagen ieder weder na zyn huis, behalven eenigen der voornaamsten welke by den Prins bleeven.

Vreemde ontmoeting met een Kastellan. Van een kwaad voorteken was het ook voor zyne Hoogheid 't geen hem eenige dagen te vooren met den Kastellan Bidgowsky Nieminowsky wedervaaren was. Deze den Prins zeer eerbiedig gegroet hebbende, en niet minnelyk genoeg na zyn' zin van hem ontfangen wordende, keerde den rug, trad uit de kamer, en reed met veertig van de zynen aanstondts weg. De Prins, hier over verzet, vraagde den Kardinaal na de reden van die bruskheid, die hem ten antwoord gaf, dat de Poolen gecomplimenteerd wilden weezen.

Mid-

Midlerwyl liet de Koning ook alles aanwenden, om zich in de bezitting van den Troon te handhaaven. Den 15^den^. October vervoegde zich de Waywode van Krakou te Warschau, en liet des anderendaags onder trompettengeluid de Koninglyke Universalia afkondigen. Zy betreften niet alleen de gelukkig volbrachte Krooning; maar bevalen ook aan den Adel, zich gereed te houden, om op het eerste Koninglyk bevel met de Pospolite Russenie te konnen verschynen.

1698. Maart.

Koninglyke Universalia afgekondigd.

Hier tegen woelde nu weder de Kardinaal-Primaat, die zich nacht noch dag rust gaf om de zaaken des Prinsen van Conti te bevoorderen. Verstendigd wegens dat de gemelde Universalia afgekondigd zouden worden, vervoegde hy zich den 16^den^. met den Maarschalk van de Rokosz mede derwaarts, gevolgd door eenige honderd Edellieden uit de Provincien van Groot Polen; en van gedachten, by Warschau een goed ligchaam uit Kleyn Polen en Littauwen te zullen vinden: maar niet een was'er verscheenen. Niettemin deed hy den 21sten. by d'eerste plaats der Verkiezing een Samenkomst houden, bestaande uit twaalf à dartien honderd Edellieden, in de welke wegens de volgende pointen overeen wierd gekomen. 1. Dat men den Prins van Conti andermaal voor Koning zou doen uitroepen; gelyk ook geschiedde. 2. Een Gezantschap aan zyne Hoogheid afzenden, om de Pacta Conventa te reguleeren. 3. Een ander aan den Maarschalk der Verkiezing, om het Diploma te doen vervaardigen, of te lyden, dat de Maarschalk der Rokosz zulks deed. 4. En noch een darde na Parys, om den Koning te bedanken wegens dat hy hen zo dierbaaren pand, een Prins van zynen bloede, had toegezonden. 5. Dat 'er een Commissie aangesteld zou worden om het Leger te betaalen, waar toe de Prins een millioen zou geeven. 6. Dat zyne Hoogheid de Pospolite Russinie, of de Ban en Arriere-ban, zou mogen opontbieden, za draa als hy de Pacta Conventa had beswooren. 7. Dat ieder Ritmeester zou aangeeven de naamen der geenen, welke den Keurvorst van Saxen gestemd hadden. 8. Dat de Rokosz zo lang zou duuren, tot dat alles in goeden staat gebracht ware, enz. Het omverhaalen van d'Eerpoorten, voor den Koning te Warschau opgerecht, kwam ook op het tapyt; doch

Samenkomst in het Veld der Verkiezing door den Kardinaal aangesteld, waar in de Prins van Conti andermaal voor Koning word uitgeroepen

1698 Maart. doch wilde niet doorgaan: waar na den Maarschalk den Primaat, deze weder den Maarschalk, en zy beiden den Adel voor hunnen yver tot de vryheid bedankten; begeevende zich ieder weêr na huis.

Vruchtelooze Vergaderingen der Conseilschen. (a) Ziet pag. 154.

Van veel minder uitwerking waren geweest de Vergaderingen, welke op den 10den. van de zelve Maand October volgens het (a) Mandaat van den Kardinaal-Primaat waren aangesteld: want, na men verstont, hadden 'er zich maar weinige Edelen laaten vinden; en men derhalven tot geen besluit konnen komen.

Dreigementen der Franschen aan de Stad Dantzik

De Franschen hadden het ondertusschen geweldig op de Stad Dantzik verzien, en deeden swaare dreigementen van met branden en blaaken wraak te zullen neemen wegens dat men aldaar den Keurvorst van Saxen als Koning had erkend, en niet aan de zyde des Prinsen van Conti was over gevallen; weshalven d'Overigheid van de gemelde Stad (die al sedert d'aankomst van den gezeiden Prince alle noodige voorzorgen had aangewend, do ende dagelyks, behalven het Garnisoen, 't geen merkelyk versterkt was, eenige Compagnien Burgers ter wacht trekken) d'onderstaande Order liet afkondigen.

Order van den Raad tegens de Fransche Moordbranders.

NAdemaal de E. E. Raad in ervaringe is gekomen, hoedanig deze Stad, en der zelver Landeryen, met zengen en branden werden gedreigt, zo heeft de E. E. Raad hier mede alle en een ieder Burger, Inwoonder, en Onderzaat, vaderlyk willen vermanen, dienshalven wel op hunne hoede te zyn, en geeft hen hier by de vryheid om zodanige Moordbranders, zonder onderscheid of aanzien van Persoonen, zy zyn zodanig als zy mogen wezen, die dergelyke verwoestingen en godvergeetene daden mogen voorneemen, niet te ontzien, maar op de daad hen betrappende, zonder genade, andere dergelyke Booswigten ten voorbeeld, levendig in het van hen aangestooken vuur te werpen en verbranden; de zodanigen evenwel, die alleen wegens het aanleggen van vuur hen mogten verdagt zyn, aan te houden, en daar van kennis aan den E. E. Raad te geeven: zullende deswegen geen Land- nog Huisvrede werden gebrooken. Gegeeven op ons Raadhuis den 18den. October 1697.

Onder stond.

Burgemeesteren en Raad der Stad Dantzik.

De

DePrins van Conti, hoewel nu ten tweede maal voor Koning uitgeroepen, zag echter, zo lang als hy op de rede van Dantzik bleef leggen, niet dan eenige kleine hoopjes Poolen, tot zynen dienst verordend, verschynen, in de plaats van de dartig en veertig duizend man die men hem beloofde. Ondertusschen naderde vast de winter; de Troupen des Konings waren op de grenzen, en zelfs eenigen al niet ver van Dantzik: weshalven hy wel oordeelde, dat de zaaken niet lang in dezen staat konden blyven. Men zegt ook, dat zyne Hoogheid nooit goed gevoelen van dit werk had gehad, en het eer uit gehoorzaamheid, als uit eenige hoop van zyn oogmerk te bereiken, ondernomen. Niettemin, op dat men hem van geene nalaatigheid konde beschuldigen, deed hy Kreitsbrieven vervaardigen, en allerwegen uitstroojen, gericht aan de Poolen en Littauwers, en van den volgenden inhoud. 1698. Maart. Slechte voortgang der Contische zaaken. Prins van Conti schryft Kreitsbrieven.

FRançois Louis de Bourbon, Hertog van Conti, en door Godts genade, en de genegentheid der Natie, verkoozen Koning van Polen en het Hertogdom Littauwen, heeft zich niet gehaast om eerder zyne erkentenis te komen betuigen, ten einde de gewoontens des Ryks niet te verbreeken. 't Is ook om de zelve reden, dat hy aan zyn boord blyft, en geen Krygsvolkeren met zich heeft gebracht. Hy vreest niet, dat de Krooning des Keurvorsts van Saxen zyne rechten eenigermaate zou konnen benadeelen; dewyl hem de bekende regel (dat 't geen van 't begin af nietig is, by verloop van tyd niet goed kan worden) niet onbewust is. Derhalven, behalven d'onregelmaatigheden van de Krooning zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheid, was het, volgens de *Pacta Conventa*, een onvermydelyke gehoudenheid, dat Mevrouw de Keurvorstin, eer men den Keurvorst kroonde, de Roomsche Religie had aangenomen. Wyders stelt hy zyn gantsche vertrouwen op de Poolen, meenende alle bloedstorting te vermyden: maar, indien het de nood vereischt, belooft hy zo veel macht, als 'er noodzaakelyk zal weezen, te bezorgen; en blyft altyd geneigd om zyn goed en bloed voor de Religie en de Poolsche Vryheid op te zetten.

Deze Brief bracht niet meer te weeg, als de Beroeping der Natie door den Kardinaal-Primaat, daar zo even af gesproken is. Alleenlyk vervoegde zich de Maarschalk Sapieha, Zoon van den Groot-Maarschalk van Littauwen, den 2den: November omtrent Dantzik, met de Compagnie zyner Lyfwacht, en drie De Jonge Sapieha komt met

1698. Maart. driehonderd man van de zelve Natie, welke aanstonds in d'Oliva, te Zappoth, en op d'andere Posten, daar men zich meester af gemaakt had, gelegt wierden. Vervolgens ging hy den Prins begroeten, die hem op een zeer gevoelige manier verweet, dat de Littauwsche Troupen, en de Generaal, die de zelven commandeerde, hunne beloften niet nakwamen. Sapicha antwoordde, dat hy wel haast van zes duizend man, die zich niet eer op weg hadden konnen begeeven, gevolgd zou worden. De Prins, verbaasd over dit antwoord, voerde hem te gemoet, dat zo weinige Manschap niet bekwaam was om zulke geoeffende en talryke Benden, als die des Keurvorsts van Saxen waren, het hoofd te bieden. Kort om, zyn' Hoogheid zag hoe langer hoe meer, dat hy geen staat had te maaken op de beloften, die men hem gedaan had.

eenig Volk by den Prins van Conti.

Handel van Vrankryk omtrent de Stad Dantzik.

Het bleef, ten opzichte der Stad Dantzik, niet by dreigementen. De Franschen Ambassadeur, Monsr. de Polignac, maakte aan den President-Burgemeester bekend, dat door den Koning, zynen Meester, belast was de Dantziker Schepen (dewyl die Stad den Keurvorst van Saxen, en niet den Prins van Conti, voor Koning erkend had) te neemen. De Burgemeester vraagde, of zyn' Excellentie haar uit zyns Meesters naam den oorlog aankondigde? Polignac antwoordde, neen: maar dat de Koning zo zeer, en meerder, op die Stad vertoornd was, als op Genua, 't geen hy had doen bombardeeren; en dat 'er geen ander middel tot voorkoming van dat ongeluk was, als den Prins voor Koning aan te neemen. Hier op vergaderde de Raad de honderd Mannen, en deed hen dit voorstel, om het des anderendaags, den 6den. November, te beantwoorden. Midlerwyl ontfing men des morgens vroeg tyding, dat de Dantziker Schepen op de Rede door de Franschen overweldigd, en met volk bezet waren. Straks vloogen verscheidene Burgers na 't Stadhuis, en klaagden over het ongelyk en geweld, 't geen hen hier door wierd aangedaan. De Raad resolveerde, de Poorten te sluiten, alle Fransche Effecten t'arresteeren, en de Penningen en Wisselbrieven op 't Stadhuis te brengen; werwaarts ook alle de Franschen, die men in de Stad betrapte, gevangelyk heen gevoerd wierden.

Dantziker Schepen door de Franschen overweldigd, enz.

Niet

Niet lang was het geleeden, (ziet, waar men zich op mag vertrouwen!) dat de Franschen een gantsch andere taal hadden gevoerd. De Ridder Bart kwam nu en dan aan land, hebbende de vryheid van alle nooddruft aldaar te koopen. Alleenlyk wierd hem verhinderd, met zyne Chaloepen ongevisiteerd voorby het Kasteel Termunde op en af te passeeren; 't geen men aan den Prins van Conti verschoonde, met te vertoonen, dat men voor een aanslag gewaarschouwd was, en derhalven de Stad wegens een diergelyk gedrag onschuldig gehouden moest worden, als zynde volgens de wetten gehouden in alle tweespalt den eerst gekroonden Koning te gehoorzaamen. Het zelve wierd ook aan den Ridder Bart vertoond, waar op hy antwoordde, dat de Prins van Conti wegens den handel der Stad Dantzik aan zyne Allerchristelykste Majesteit geklaagd, maar naderhand, haar' onschuld verneemende, heel anders van de zelve had geschreeven.

1698. Maart.

Bedriegelyken handel der Franschen.

Ondertusschen wierd men van Krakou, alwaar zich de Koning sedert een tyd onthield, bericht, dat het *Senatus consilium Postcomitiale* gelukkig ten einde was gebracht, en by het zelve vast gesteld: I. Den termyn tot den Ryksdag, en tot de Koninglyke afreis van Krakou, aan des Konings goedvinden te stellen, na dat zyne Majesteit zulks het bekwaamst en best na vereisch van zaaken zou oordeelen; mitsgaders de materien, op den Ryksdag te verhandelen, te doen bestaan in het byleggen der misverstanden, en het verbeteren der buitenspoorigheden, welken de Waywoodschappen door hunne Landbooden zouden laaten voordraagen; in het verzekeren der Rechten en Vryheden; en in het bezorgen van verdere soldy aan de Krygsmacht, tot voorzetting van den oorlog. 2. Aan de Koninglyke Saxische Armée, zo te voet als te paard, de winterquartieren in Pruissen te doen uitdeelen, ten einde aldus alle nieuwe wervingen, en samenloopingen, welke ondernomen zouden konnen worden, te stuiten. 3. Den Prins van Conti, ingeval hy iets vyandlyks aanving te bestaan, gewapenderhand tegen te trekken, en intyds door Universalia aan de Waywoodschappen te belasten Ritmeesters onder hen te verkiezen, en zich vaardig te houden om op d'eerste orders zyner Majesteit te verschynen daar tyd en nood zulks zouden vereischen, enz.

Senatus consilium Postcomitiale gehouden.

Ter-

1698 Maart. Terwyl de zaaken in dezen staat waren, kwam de Generaal Brand met de Saxische Troupen, welken hy commandeerde, omtrent Dantzik; toog den 8sten. November, in 't krieken van den dageraad, met omtrent twee duizend Ruiters na d'Oliva; vond byna alle de Troupen, welke die Post bewaarden, slaapende; viel 'er terstond op aan; maakte seventig man ter neder; en kreeg 'er twee honderd gevangen. Onder dezen telde men een der voornaamste Raadgeevers van Conti, en veertig van des Prinsen Domestyken, welke in het Klooster geweeken, maar door het openrammen van de deuren achterhaald waren. De Karos van den Abt de Polignac wierd in d'eerste woede aan duizend stukken geslagen; en hy zelve geraakte te naauwer nood aan boord van de Fransche Schepen. Veele andere Karossen, Paarden, en kostelyke Kleederen wierden tot buit bekomen. De kostelyke Karos, die de Prins van Conti had laaten maaken, om zyn' intreede te doen, had het zelve lot als die van den Franschen Ambassadeur; en vermoedelyk was het, dat, in dien de Generaal Brand een uur of twee laater had gekomen, hy den persoon van Conti zelf in handen gekreegen zou hebben: want de Wachten waren met de sloepen al aan strand gezonden, en de Schildwachten wierden uitgezet; hebbende de Prins de gewoonte, als zulks geschiedde, haast te volgen.

Contischen geslagen.

Weinig te vooren was een Expresse van het Sweedsche Hof te Krakou aangekomen, met aanbieding van hulp tegens den Prins en alle zyne Aanhanger. Ook had de Konings schryvens van den Koning van Deenmarken ontfangen, waar in die Majesteit te kennen gaf, dat hy niets tot bevoordering van de zaaken des Prinsen van Conti meende te doen, en zich t'eenemaal geenzydig te houden. Uit Muskou was mede een Expresse te Warschau gekomen, die bericht bracht, dat'er binnen korten tyd sestig duizend mannen tot dienst van den Koning op de Littauwsche grenzen zouden weezen.

Bystand den Koning aangebooden.

In dezen wanhoopigen staat besloot de Prins (zynde door den Ridder Bart aangemaand, dat het gevaarlyk was langer zee te houden; en in overleg genomen, of men het Slot van Marienburg niet tot des Prinsen overwintering zou konnen versterken, (om een belegering te mogen verduuren) weder na Vrankryk te keeren.

Vertrek des Prinsen van Conti.

Den

Den 9den. November, voormiddags ten elf uuren, stak het Fransche Esquadre dan onder zeil, en voerde vier Dantzikker Schepen mee. 't Galjoot d'Yzere Kraan was het vyfde geweest, 't geen men van de Rede had gelicht, doch sedert met list hernomen, en onder 't bereik van het geschut van het Kasteel Termunde gebracht. Schipper Jochem Hazs wierd door den Ridder Bart opgezonden, die zyn wedervaaren aldus verhaalde: Dat een Fransch Oorlogschip van veertig stukken den 5den. der Maand omtrent op den middag ten twaalf uuren op hem, daar hy ten anker lag, quam afzakken, en een groote Sloep met twaalf riemen en omtrent veertig man aan zyn boord zond: Dat een Fransche Lieutenant op het Schip trad, en door een Vlaemschen Jongen, dien hy als tolk gebruikte, liet zeggen, dat hy Schipper Jochem Hazs door ordre van den Heer Bart met al zyn Volk zou treeden uyt zyn Schip, en in de Sloep overkomen: Dat hy den Tolk vroeg, waarom het geschiedde: Dat deze ten antwoord gaf, dat hy het niet en wist: Dat hy daar op verzocht, dat een krank Man, dien hy ophad, met noch een ander, die zyn voet aan planken had gekwetst, de Barbier, Stuurman, en Kok aan boord mochten blyven: Dat de Fransche Lieutenant het inwilligde; doch dat hy Schipper met seventien man in de Sloep most overklimmen: Dat de Lieutenant omtrent twintig man van zyn Volk op het Schip, 't geen den naam van den Koning Salomon voerde, zette: Dat, zodra hy aan het boord van den Franschen Capitein quam, de Provoost hem by den arm nam, in het Kabelruim bracht, en vier-en-twintig uuren in boeijens gesloten liet zitten: Dat zyne byhebbende seventien Persoonen mede wel vier-en-twintig uuren, maar ongeboeid, by hem in het Kabelruim mosten vertoeven: Dat ondertusschen meerder Schippers en Stuurluiden aangehaald wierden: Dat na verloop van de vier-en-twintig uuren de Sloep van Capitein Bart aan boord van den Franschen Capitein voer: Dat hy Schipper Hazs aanstonts los gemaakt, boven geroepen, en hem belast wierd in de Boot te stappen: Dat hy het alleen deed: Dat, zo haast hy aan boord van Capitein Bart, die op het dek stond, verscheenen, overgeklommen, en de gewoone eerbiedigheid door hem tegens Bart volbracht was, Bart vraagde: *Schipper, hoe*

1698.
Maart.

1698. Maart. *vaart gy?* Dat hy antwoordde: *Myn Heer, ik wenschte, dat het beter was*: Dat Bart weder zeide: *Hoe, Schipper, weet gy niet, wat 'er gebeurd is? Gy hebt een volkomen oorlog tegens Vrankryk: Uwe Schepen werden alle in Vrankryk prys gemaakt, en ik heb ordre om het zelve mede te doen*: Dat hy aan Bart voordroeg: *Ik hoop, dat uwe Excellentie aan ons, arme Zeeluiden, niet zal ontgelden het geen hem wedervaarig overgekomen mogt zyn*: Dat Bart hem daar op toeduuwde: *Weet gy wel, dat, wat Koningen, Vorsten, en Heeren doen, d'Onderdanen het moeten ontgelden?* Dat Bart vervolgens (na het vraagen, wat hy gelaaden, en hoe veele leevensmiddelen hy aan boord had) hem beval, weder in de Sloep te treeden: Dat hy aanstondts naar 't Schip, in het welk hy te vooren gezeten had, geroeid, en in het eigenste Kabeltuim gebracht wierd: Dat hy in het zelve noch twee uuren, doch ongebonden, zat: Dat hy toen weder opgeroepen, en met de Capiteins Sloep aan boord van Capitein Bart andermaal overgestuurd wierd: Dat Capitein Bart weder op het dek van het Schip stond, en tegen hem zey: *Schipper, Ik zal u met myne eigene Sloep ergens aan land laaten zetten: Gaat na den Raad van Dantzik, en zegt haar het geen ik u zal zeggen: Zegt aan den Raad, dat, dewyl zy myne Sloepen en Volk overal aan de Corps de Guarde en 't Kasteel aangebouden heeft, en het Volk op de wacht gezet (het geen ik in den beginne van myne Officiers niet heb willen gelooven; weshalven ik zelve ten laatsten derwaarts gegaan ben, wanneer my het eigenste, over het welk myne Officiers geklaagd hadden, wedervaaren is: want deze laatste maal, dat ik aan land was, heb ik wel twintig Soldaaten om d'ooren gehad, en niet geweeten, of ik gevangen was, of hoe ik het had) het dubbeld van het geen, dat zy myn Volk kwalyk mochte komen te handelen, aan dit Volk, dat ik op de Schepen heb, aangedaan zal worden; en dat, indien zy een der mynen dood of ophangt, weder vier of vyf van de haaren opgehangen zullen werden: Ik verwonder my, dat zo een luizig Nest zich tegens den Koning stelt: De Koningen hebben lange armen: Zy konnen ver reiken: Wacht maar, wat wy doen zullen: Het zal geen jaar duuren, of het zal in de assche leggen*: En dat Bart vervolgens aan hem Schipper beval, in de Sloep te gaan zitten, en hem naar land deed roeijen; zeggende voor het laatst: *Dit zag ik u: Zegt het zo, als ik het u gezegt heb, dat ik daarom haare Schepen heb laaten arresteeren, enz.*

De

De Zoon van den Groot-Veldheer van Littauwen, de jonge Sapieha, die zeer driftig voor Conti gesproken, en van zich gegeeven had, order van zynen Vader te hebben om alle de Dorpen onder de Stad Dantzik, wanneer zy zich niet voor den Prins van Conti wilde verklaaren, in brand te steeken, verklaarde zich na het zien van de verandering der zaaken, en op de persting van den Generaal Flemming, tot vermyding van verder onheil voor den Koning; en namen des zelfs drie à vier honderd aanweezende Littauwers dienst onder den Generaal Brand. Den 11^den^. volgde ook den Heer Lubomirski. Deze meenende uit de Stad te vertrekken, en niet uit de poort konnende komen, verzocht aan den President-Burgemeester, uitgelaaten te worden, en verworf, dat men hem tot aan zyn logement in de Santgrube, even buiten de Stad, deed geleiden: maar naauwelyks was het geschied, of de Generaal Flemming liet het logement met acht man van vooren en acht van achteren bezetten, ley Lubomirski 's Konings orders voor, eischte na een quartieruurs pen en inkt, en deed hem zich schriftelyk voor zyne Majesteit verklaaren.

1698. Maart.

Jonge Sapieha en Lubomirski verklaaren zich voor den Koning.

Even voor het vertrek des Prinsen van Conti van de Rede van Dantzik lieten de Franschen aan den Raad weeten, dat zy tegens die Stad alle vyandlykheden voor den hoon, den gemelden Prinse aangedaan, zouden gebruiken; alle kwaad, 't geen men omtrent hunne Landtsgenooten pleegde, tiendubbeld vergelden; en de Stad binnen een jaar tot een puinhoop maaken. In tegendeel schreef de Magistraat aan de Koningen van Sweden en Deenmarken, en andere Potentaaten, en ook zelfs aan den Koning van Vrankryk, ten einde over het gedrag van Capitein Bart, en het overrompelen van Koopvaarders op een vrye Rede, te klaagen: doch deze brief kwam naderhand ongeopend weder te rug.

Handel tusschen de Franschen en de Stad Dantzik.

Midlerwyl trad de Prins van Conti den 15^den^. der zelve Maand, (vier dagen na dat hy van voor Dantzik onder zeil was gesteeken, hebbende twee dagen door tegenwind moeten blyven leggen) te Drako, in Deenmarken, te land; hebbende zyn Fregat, benevens noch een ander, het ongeluk gehad van op de Zandholm vast te raaken: 't geen zyne Hoogheid noodzaakte

Conti treed in Deenmarken te land.

 in

1698. *Maart.* in een Chaloup over te treeden, om zich aan land te vervoegen, alwaar Monsr. de Bonrepos, Ambassadeur van Vrankryk, hem ging afhaalen, en den 16den. te Koppenhagen bracht. Des anderen daags verscheen de Prins ten Hove, had een gesprek van een quartier uurs met den Koning, en ging vervolgens het middagmaal houden by Monsr. de Bonrepos. Den 19den. vervoegde hy zich met den Ridder Bart weder aan boord, en ging den zelven dag t'zeil, doch zonder de Dantzikker Schepen, die de Franschen aldaar moesten laaten; gelyk uit den onderstaanden Brief, den 23sten. November uit Elzeneur geschreven, benevens veele andere omstandigheden tot deze stoffe behoorende, gezien kan worden.

'T IS aanmerkens waardig, dat, wanneer de twee Fransche Fregatten van het Esquadre onder Capitein Bart by Koppenhage op de Droogtens vast geraakten, en Noodschooten deeden, inzonderheid dat van Bart zelf, niemand van het land afstak, om haar te helpen, zo lang zy haar Fransche Vlaggen lieten waaijen; en dat, zo dra zy Hollandsche Vlaggen opstaken, allerhande Vaartuigen toeschoten, het geschut overhaalden, en door alle bedenkelyke middelen vlyt aanwendden, om ze te redden; gelyk ook geschied is. Men verzekert, dat zyne Majesteit geen genegentheid gehad heeft, om de genomene Dantziker Schepen, al schoon hy geen verzoek van den Raad van Dantzik gekregen had, door de Sont te laten doorsleepen. De Franschen schynen dat ook gezorgt te hebben, wyl zy getracht hebben de Dantzikers door de Belt naar Vrankryk in salvo te brengen: doch zy hebben 't onuitvoerlyk bevonden, en daar om haar met twee Fregatten naar Koppenhage doen volgen. Deze Fregatten meenden ten eersten binnen de Boom te halen, en zich te calefateren; en 't eene was al binnen, wanneer ordre kwam, dat zy buiten moesten keeren, en de genomene Dantziker Schepen niet mede neemen, maar achterlaten; ook den Schipper Marquard, nevens al het Volk, 't geen zy van de Dantzikers overgehaalt hadden, ontslaan. 't Eigenste zoude mondeling aan den Prince de Conti, (en, na gezegt werd, door den Baron Juël) bekent gemaakt, en door hem geantwoord zyn, dat hy liever, als de Dantziker Schepen achter te laten, haar, om zyn lust te koelen, wanneer hy by 't Eiland Ween kwam, in de brand wilde steeken. Zulks is echter belet, en, na men verzekert, de Dantziker Schepen aanstonts binnen de Boom te Koppenhage gehaalt, en de Schipper Marquard, die zich ten eersten met veel blydschap ter Beurze vertoonde, los gelaten. De Franschen hebben gedurende het vertoeven voor, en zo veele in de Stad geweest zyn, binnen Koppenhage ongemeen over de Polen, die zich voor den Prince geveinst hebben, voornamentlyk de

Littau-

Littauwers, geklaagt, en verhaalt, dat den jongen Sapieha, wanneer hy den Prince aan boord kwam begroeten, wel hulp uit Littauwen toezeide; maar eischte, dat ten eersten drie Millioenen naar Littauwen gezonden moesten werden, om de zes duizend Man, die hy voorgaf gereed te staan, en zo veele andere van de rest der Littauwse Armee als men konde winnen, te bewegen naar Pruissen over te komen: Dat Conti hem de drie Millioenen aan geld liet zien, en verzekerde, noch eenige Millioenen daarenboven klaar te hebben: Dat hy, zo dra als den Veldheer Sapieha niet met zes duizend, maar de voorheen beloofde twintig duizend Littauwers in Pruissen arriveerde, de drie Millioenen aan hem ter hand zoude stellen; doch dat hy niet kon goedvinden zo veel geld buiten eenige gerustheid op een goeden uitslag na Littauwen weg te sturen: Dat de jonge Sapieha na het ontfangen van dat antwoord van boord week, en zich sedert misnoegt gehouden heeft: Dat aan andere kanten geen gewenschter tydingen voor den Prince overkwamen: En dat zy hier uit gissen, dat de genegentheid der Polen nimmer in ver na by hun uiterlyk gelaat heeft mogen halen. Den 20sten. arriveerde den Capitein Bart met twee Fregatten en twee Snaauwen (de laatste met Tarw) in de Sont; dan noch hy noch Conti zyn in een vrolyk humeur, of hier aan land geweest; maar hebben elf Dantziker Matroozen, welken zy gevangen hadden, en die zeer verheugd naar Koppenhage vertrokken zyn, herwaarts geschikt; den 22sten met de vier Fregatten en Snaauwen de reis door de Sont naar Vrankryk voortgezet; en het Slot te Kroonenburg met drie eerschooten in het voorby zeilen begroet; en het Slot met evenveel geantwoord. Eer de Matroozen los gelaten wierden, zond de Commandant van Kroonenburg, volgens Koninglyk bevel, aan Gerrit Ulkes van Dantzik, en drie andere Schepen van die Natie, welke achter de Lap lagen, en uit kommer voor de Franschen niet in de Sont dorsten komen, een Onder-Officier en zes Soldaten, met ordre, dat zy vryelyk na de Sont konden zeilen, en, ingevalle de Franschen iets vyandlyks mochten willen plegen, hun aanzeggen, dat zy Sauveguardes van den Koning van Deenmarken ophadden; met verzekering, dat, indien de Franschen het een of het ander wilden ondernemen, hem verder belast was, als dan alle vyandlykheden te verbieden. Hierop zyn de vier Dantzikers, met hunne Vlaggen van achteren, in het gezicht der Franschen in de Sont komen zeilen. Wyders is het gebeurd, dat de Franschen een Arbeids-Kraan met het in en uit hun Sloepen zetten van hunne Watervaten gebroken hebbende, men een hunner beste Sloepen gearresteert, aan de bewaring van de Schildwacht overgegeven, en niet wedergelevert heeft, voor dat zy de gedane schade met veertig Ryksdaalders vergoedden, enz.

1698. Maart.

Den 9den. December, 's avondts laat, trad de Prins van Conti, door storm genoodzaakt geweest in volle zee in een

1698 Maart. Visschers Bark over te treeden, te Nieupoort aan land, een weinig onpasselyk door d'ongemakken van de zee. De Spaansche Gouverneur ontfing hem daar met alle d'eerbewyzingen, die men aan een Prins van het Bloed van Vrankryk verschuldigd is, en leende hem zyne Karossen, om hem te Duinkerken te brengen. Den 10den. vernachtte hy daar ter plaatse: den 11den. vervoegde hy zich te Ryssel, en van daar te Peronne; den 12den. te Parys; en den 13den. te Versailles, om den Koning te groeten, en hem rekenschap van zyne reis te doen. Zyn' Majesteit ontfing hem zeer gunstig, en schonk hem over de acht honderd duizend ponden aan gereede penningen, die hy wederbracht, tot de lossing der twee Landgoederen welken hy voor zyn vertrek genoodzaakt was geweest te verpanden.

Vervolg der wedertocht van Conti. enz.

Prins van Conti schryft voor zyn vertrek aan den Kardinaal Primaat en de Republyk.

Eer de Prins de Rede van Dantzik verliet, schreef hy twee Brieven, den eenen aan den Kardinaal Primaat, en den anderen aan de Republyk. d'Eerste behelsde in substantie: Dat het „hem hertelyk moeide, het genoegen niet gehad te hebben van „zyne Eminentie t'omhelzen, en hem te betuigen, hoe gevoelig hy was wegens alles, 't geen de zelve voor hem had gedaan: Dat hy het nooit en zou vergeeten; en dat hy hem kon „verzekeren, dat de Koning op zyne rekening zou neemen „alle de diensten, welken zyne Eminentie aan hem had beweezen, daar hy de zelve erkentenis voor zou hebben, dan of ze een „gelukkiger gevolg hadden gehad, enz. *En wyders:* Dat hy niet „zonder droefheid Polen aan Uitheemsche Troupen onderworpen, en den Godtsdienst des Ryks in gevaar kon zien: „Dat hy wist, hoe gevoelig de Primaat voor het een en het ander was; en dat zulks zyne droefheid vermeerderde: Dat, „wat hem belangde, hy zich gemakkelyk gerust kon stellen „noopende de preferentie, welke men aan zynen Medestreever gaf: Dat, als men Prins van den Bloede van Vrankryk „was, men niet meer behoefde te weezen: maar dat het hem „moeide, d'eerlykste lieden der Republyk tegens allerhande „wetten in zyn geschil te zien beswyken, zonder dat hy in staat „was om hen te konnen helpen, noch dat hy zelfs de voldoening kon hebben van tot den laatsten droppel van zyn bloed, „in het hoofd van eenige duizend man, tot hunnen dienst te

kon-

„ konnen opzetten; *dewyl niemand het hert had gehad van zich by* 1698.
„ *hem te voegen*: En eindelyk, dat zyne laatste toevlucht hem ge- *Maart.*
„ mist zynde, door de verlaating van het Littauwsche Leger, aan
„ het hoofd van het welk hy zich meende te stellen, hy door
„ het saisoen genoodzaakt was weder op des Konings Schepen te
„ keeren; *hebbende in geheel Polen niet een eenige Plaats gevonden, die het met hem wilde houden*, enz.

De Brief aan de Republyk behelsde byna het zelfde, behalven dat hy daar in klaagde, *dat men hem geen woord gehouden*, en
„ zyne lichtmoedigheid misbruikt had, met hem bloot te stel-
„ len voor een hoon in het gezicht van geheel Europa te komen
„ ontfangen, des te gevoeliger voor hem, *dewyl hy nooit gedacht*
„ *had om hun Koning te worden*, en dat hy zich daar toe niet en
„ had laaten brengen als door hunne yverige en krachtige aan-
„ houdingen, en d'uitsteekende begeerte, welke zy betuigden,
„ om hem, na de plechtigste en vryste verkiezing die men zou
„ konnen begeeren, tot Meester te hebben: Dat de Republyk
„ wel kon zien, of hy van voorneemen was geweest haare vry-
„ heid te verdrukken, dewyl hy zich alleen in haare handen was
„ komen leveren, en dat men zyn beleid tegens dat van zy-
„ nen Medestreever kon stellen, enz. Eindigende wyders met
„ haar te verzekeren, dat, indien zy hem van nooden had, *zy*
„ *hem in Vrankryk kon komen zoeken*; en dat hy alleenlyk die gee-
„ nen beklaagde, welke door het geweld verdrukt waren, en
„ geen ander oogmerk hadden gehad, dan de Wetten te doen
„ onderhouden, enz.

d'Aanhangers des Prinsen van Conti deeden ook noch in de *Aanhangers van Conti geeven een Manifest uit.*
Maand November een Manifest afkondigen, waar in zy hun gedrag trachtten te rechtvaardigen, en pretendeerden aan te wy-
„ zen, dat alle de resolutien, welken zy genomen hadden, niet
„ minder rechtmaatig, als noodzaakelyk, tot de behoudenis van
„ hunne Religie en Vryheid waren: Dat, dewyl deze reden al-
„ leen hen verplichtte volstandig te blyven by de protestatien,
„ die zy tegens d'onregelmaatige proceduuren der andere Factie
„ hadden gedaan, zy raadsaam hadden geoordeeld de zelven te
„ bevestigen, en 'er nieuwe tegens d'opening van de Tribunal
„ der Kroon, onlangs te Petrikau gehouden, te doen, enz.

Doch

1698 Maart.

Verscheidene vallen over tot de Party des Konings.

Doch niettegenstaande deze protestatien, vielen 'er alle dagen van de Contische Party tot die van den Koning over, daar de bemiddeling van den Gezant des Keurvorsts van Brandenburg niet weinig toe hielp; en zag men ook zelfs verscheidene Afschriften van den onderstaanden Brief, door den Prins Sapieha, Groot-Veldheer van Littauwen, aan dien Minister afgevaardigd.

Brief van den Littauwschen Groot-Veldheer aan den Gezant van Brandenburg.

HEt is onnodig, dat ik Uwe Excellentie tegenwoordig door wydloopige woorden van de trouwe begeerte, die ik hebbe, om zyne Koninglyke Majesteit te dienen, berigte; gemerkt ik daar van bereyds zoo wel door myn Zoon, den Heer Stalmeester van het Groot-Hartogdom Littauwen, als ook door Uwe Excellentie in Augustus laatstleden, zyne Koninglyke Majesteit genoegsaame verzeekering hebbe gegeven, ende zelfs daar door genoegsaam geloofwaardig gemaakt, dat ik my op de meervoudige aanzoekingen des Prinsen van Conti in geene Correspondentien met hem hebbe ingelaten. Ik ben, wel is waar, door myne goede Vrienden berigt, dat zyne Koninglyke Majesteit dit alles gantsch genadig heeft opgenomen; maar met eenen ook gewaarschouwt, dat 'er veele Oorblazers zyn, die door hunne swartmaking my alles ten kwaadsten duiden: en dat een genoegsaame blyk van hunne boosheid is, is dat my door hun bedryf van zyne Koninglyke Majesteit wegens den Ryksdag geen bevel is gegeven. Ik hoop evenwel de genade van zyne Koninglyke Majesteit te verdienen, en bidde ook Uwe Excellentie, dat dezelve gelieve zyne Koninglyke Majesteit door de geloofwaardigheid van zyn Persoon te verzekeren, dat ik, nevens 't gantsche Leger en al den Adel van het Groot-Hartogdom Littauwen, zyne Koninglyke Majesteit in alle getrouwheid en dienstvaardigheid aanhangen; het welk ik ook door een genoegdoenend Kenteeken achter te hebben laaten blyken, met in alle de Kerken van Wilda God te laaten danken, en meermaals lossen van 't geschut over de gelukkige Krooning van zyne Koninglyke Majesteit; mitsgaders te bevelen, dat zulks, ten bewyze van de algemeene vreugde, in alle andere Steden en Vestingen gedaan zal werden. Dit, dat ik van herte hebbe gedaan, en voor allen openbaar, ben ik bereid voor zyne Koninglyke Majesteit met opoffering van myn Leven en Middelen werkelyk te betoonen. Alhoewel ik hier van zelfs aan zyne Koninglyke Majesteit schryve, zoo neem ik egter myn toevlugt tot Uwe Excellentie; den zelven verzoekende, dat hy zyne Koninglyke Majesteit hier van na zyn groote voorzigtigheid gelieve te onderrechten, en my zyne meening openhertig te ontdekken, enz.

Aldus voorderden de zaken des Konings hoe langer hoe

meer;

meer; en dewyl men vast dagelyks bezig was om alles in een staat van gerustheid te stellen, en voornaamentlyk te bezorgen, dat tusschen de Saxische en Poolsche Krygsvolkeren geene onlusten mochten komen t'ontstaan, wierden zyne Majesteit door den Groot-Veldheer en Kastellan van Krakou de volgende punten in bedenking gegeeven.

1698. Maart.

Punten tot bevreediding van zaaken den Koning in bedenken gegeeven.

OF het zyne Koninglyke Majesteit wegens desselfs aangeborene en beroemde goedertierenheid niet zoude konnen behagen, ten opzichte van d'arme Menschen en belasting van het Land, zyne Troupen, welke uit Ongaryen kwamen, aan de Grenzen te laten staan, en niet buiten dringende noodzakelykheid in d'ingewanden en midden van het Ryk te voeren.

2. Of het zyne Koninklyke Majesteit kon welgevallen, het Slot en de Stad Krakou met Pools Garnisoen te bezetten, en te voorzien met een Gouverneur, welke een geboren Pools Edelman was, gelyk de Poolsse Ryks-Wetten zulks vorderden; hopende, dat zyne Majesteit dit Punct te lichter zou toestaan, dewyl de Poolsse Regimenten, die voorheen daar in geweest, en nu op 't land verlegt waren, veel beter met de Burgery konden omgaan, en nu de Bezetting zo zwaar was, dat ook d'Inwoonders na de Dorpen moeste wyken.

3. Of zyne Majesteit niet raadsaam zoude vinden, zyne Afreis uit deze Stad na andere Districten en Gewesten te verschuiven, tot dat'er een volkomene eendracht uitgewerkt zou wezen.

Den 25sten. November vervoegde zich eindelyk de Groot-Veldheer, die zich om gewichtige redenen zo lang by het Leger had moeten onthouden, benevens verscheidene voornaame Officiers, te Krakou; wierd door zyne Majesteit zeer gunstig ontfangen; en gezamenerhand met de twee Onder-Veldheeren treffelyk onthaald. Straks wierden Raadsvergaderingen aangesteld, en den 30sten. November het volgende Ryks besluit genomen.

Groot-Veldheer vervoegt zich by den Koning, enz.

NAdemaal de bedrukte staat der beroerde Republyk noodwendiglik vereyscht, dat men dezelve door heylzame raadslagen te hulpe kome, zoo heeft zyne Koninglyke Majesteit, gehoord hebbende de rype deliberatien der doorluchtige Senatoren in den Raad over de voorgestelde Pointen, deeze zyne verklaringe voorgedragen.

1. Overmits de Franschen hun vyandlyk gemoed, door het nemen

1698. Maart. van eenige Dantziker Schepen, genoegsaam hebben getoond, moet men van onze kant niet langer dissimuleeren, maar liever alles, dat in den Oorlog geoorlofd is, by der hand vatten, en derhalven pogen en door regtmatige Represalien van Fransche Goederen, die in Poolen zyn, de schade, den Dantzikers en andere getrouwe Steden aangedaan, te vergoeden, en alle verder geweld der Tegenparty, mitsgaders de verdrukkinge der onnozelen, te stuiten: tot welken einde het noodig zal zyn, dat de Republyk de Uitgezondenen, welken de Contische Party ten tyde van het Tusschenryk aan uitheemsche Vorsten geschikt heeft, om hun interest te bevorderen, herroepe, en hunne verrichtinge stuite.

2. De Troupen, welke de gehoorzaamheid en 't gebied hunner Oversten versmaad hebbende, zich van de Armée hebben afgezonderd, zullen aan 't Gezag en de Justitie der gemelde Oversten, als schenders van der zelver Jurisdictie, overgeleverd worden.

3. De Armée, dewyl de Winter reeds verre ingevallen is, zal noodwendig in de Quartieren moeten gelegt worden. Derhalven oordeelt zyne Koninglyke Majesteit, dewyl hy, door hooge nood gedrongen, en met toestemminge van den Raad, zyne eigene Troupen in dit Ryk gebragt, en zeer groote sommen van zyn geld, tot der zelver onderhoud, uitgeschooten heeft, het billyk, dat aan haar, die door zulk een lange marsch en veele moeijelykheden afgemat, en door de ongemakken des weers verswakt zyn, bekwame Winterquartien toegevoegd werden; op dat zy tot verder dienst voor zyne Koninglyke Majesteit en de Republyk te vaardiger mogen zyn. Ook hebben den Adel en de Steden van Pruissen door verscheidene brieven de noodzakelykheid dier Troupen te verstaan gegeven, en nu ook verzocht, dat zy suffisante Garnisoenen mogen hebben, om de vyandlyke aanvallen, die haar, door de hostiliteit der Franschen tegens Dantzik, een billyke vreeze verwekken, te konnen wederstaan.

4. Dat het noodig is de Ryksvergaderingen te bevreedigen, geeft de beroerde staat der zaaken genoegsaam te kennen: weshalven zyne Koninglyke Majesteit acht, dat men zonder verzuim of uitstel de plechtige bevestiging der Wetten, inzonderheid der nieuw gemaakte, aan de gemelde Ryksvergaderingen behoort te beloven.

5. Voorts oordeelt zyne Koninglyke Majesteit het ten hoogsten billyk te zyn, dat men het godvruchtig Lyk des overledenen Konings met de behoorlyke staatsie vereere; en dat men tot dien einde aan den Opper-Ryks-Maarschalk behoort te schryven, dat zulks, met overleg van den Heer Groot-Schat-meester, ten kosten van 't gemeen uitgevoert werde.

6. 't Is noodig, dat men de Koninglyke inkomsten, en die der Republyk, in een goeden staat stelle; op dat men die tot het gemeen gebruik en ten behoeve des Lands moge konnen gebruiken.

7. Het bestaan der Moedwilligen, die de Landhoeven en Goederen der Welmeenenden overlast aandoen, moet door het gezag der doorluchtige

Pa-

Palatyns, en de magt der Veldheeren, (by aldien zulke moedwillige Troupen onder de Vaandelen durven verschynen) en andere die de Wetten overtreden, beteugeld worden. 1698. Maart.

8. Dewyl de Duitsch-Poolsche Troupen zich in het gespanschap der Armée niet gemengd hebben, is het billyk, dat men voor haar een byzonder inzigt hebbe.

9. Vermits de dispositie der Winterportien veranderd is, zoo moet de Republyk een Commissie op den Ryksdag schikken, wat order de Generaals zullen houden om de verdeeling der portien van 't winterbrood te maken.

10. Naardien de termyn van de Commissie wegens de liquidatie der Armée, en de voldoening der beleedigden, als mede de Commissie der Winterquartieren te St. Martin verstreken was, zoo word het redres daar van aan den Ryksdag gerenvoyeerd.

11. De Tartarische Gezant behoeft tot den Ryksdag toe op de kosten der Republyk in deze Landen gehouden; doch aan den Muskovischen Afgezant drie honderd Ryksdaalders, en aan dien van Persien desgelyks drie honderd, uit des Ryks schatkist, volgens zyner Majesteits oordeel, betaald te worden.

12. De verzorging der Duitsch-Poolsche Regimenten word aan de voorzichtige dispositie van den Doorluchtigen Groot-Veldheer gesteld.

Hier op wierd geordonneerd, zes duizend guldens aan den Kroons-Veldheer, en vier duizend aan den Waywode van Krakou, uit de Schatkamer toe te tellen: en noopende den Ryksdag, men vertrouwde, dat de zelve omtrent half Maart aanvang stond te neemen.

Eenige dagen te vooren waren drie a vier Millioenen aan Zilver uit Saxen gekomen, tot het munten van goed Geld; alzo zyne Majesteit van voorneemen was, met toestemming van de Republyk, niet als goed Geld te slaan, en de Poolsche kopere en verdere slechte Munt uit het Land te verbannen. Zilver tot het munten van Geld uit Saxen gekomen.

Den 23sten. December, terwyl men de laatste hand ley aan het vervaardigen van de noodzaakelykheden tot des Konings afreis na Warschau, wierd aldaar de Lykstaatsie van den overleedenen Koning gehouden, en het Lyk met groote pompe na der Kapucynen Kerk gebracht. Achter het zelve volgden beide de Prinsen Alexander en Constantyn, benevens alle de Grooten, zo Geestelyken als Wereldlyken, geslooten door de Gilden, en de voornaamsten uit de Burgery. Voor het Paleis deed Lykstaatsie van den overleedenen Koning tot Warschau gehouden.

1698 Maart. de Bisschop van Lyfland, en in de Kerk een Jesuit, een deftige Oratie, en de Bisschop van Plosko de Mis.

Koning door de Gedeputeerden van des Kroons Armée begroet.

Omtrent ter zelve tyd wierd zyne Majesteit door de Gedeputeerden van des Kroons Armée met de volgende Aanspraak begroet.

Aanspraak, door den Landis-Vaandrager van Kiew, Wazichi, uit den naam van de Kroons Armée aan den Koning gedaan.

Doorluchtigste, Onverwinnelykste Koning, Genadigste Heer.

WY, getrouwe Onderdanen, komen tot den onverwinnelyksten Koning, als Soldaten tot den dappersten Leidsman van der Christenen Armée; als gehoorzame Dienaars tot den genadigsten Heer; als getrouwe Zoonen des Vaderlands; en stellen ons met vreugde voor dat Vaderlyk en Genadigst Aangezicht van uwe Koninglyke Majesteit; dat Aangezicht, zegge ik, het welk dit gantse Koningryk met een zalig licht verlicht, en de herten der begeerige Soldaten bevestigt. Wy breng n de Huldiging, de Getrouwheid, en de Gehoorzaamheid der gantsche Armée, en leggen deze Soldaten-Tribuit met schuldige verbintenis aan de voeten van uwe Koninglyke Majesteit neder; ons daar in de gelukzaligsten achtende, dat wy tot vervulling van uwer Koninglyke Majesteits bevel de gehele wereld konnen doen zien, dat de verplichte trouwe en gehoorzaamheid aan zodanigen Heer d'oorspronk aller gelukzaligheid is. Wy betuigen daar benevens onze onderdanigste dankbaarheid, dat uwe Koninglyke Majesteit uit een onvergelykelyke genade d'Armée, welke tot noch toe niets aan desselfs Persoon verdiend heeft, van tevooren met zyne goedheid en toegevendheid beloonen, en dezelve tot den arbeid aanvoeren wil; waar door de dankbare Armée erkent, wat zy aan dezen Augustus verplicht is; maar wy hopen, dat d'Alderhoogste ons gelegentheid zal geven, dat wy deze onze verschuldigdheid onder uwer Koninglyke Majesteits hooge Commando met ons goed en bloed zullen konnen ondertekenen. Onze oogen, borst, en handen zullen wy van het grootste gevaar niet aftrekken, ja de dood zelfs tot conservering van uwer Koninglyke Majesteits hooge Authoriteit te gemoet gaan; hopende, dat uwe Koninglyke Majesteit ons niet na ons getal, maar na onze kloekmoedigheid, zal achten, en onder deze sabels het *Vici* (Ik hebbe overwonnen) meenigmaal zeggen; waar toe wy uwe Koninglyke Majesteit onzen eed, eer, en redelykheid te pand stellen, en verzekeren, dat wy ons leeven eer zullen verliezen, als onze schuldige plicht niet nakomen. Dit is het geen wy uwe Koninglyke Majesteit uit den Naam van onzen Veldheer en de gantse Armée moesten voordragen; waar by wy voor ons de genade van uwe Koninglyke Majesteits Handkus onderdanigst bidden.

Wan-

Wanneer nu alles tot des Konings vertrek van Krakou gereed was, lei zyne Majesteit twee duizend man in het Slot, en duizend man in de Stad zelve, in bezetting; waar over hy het bevel gaf aan den Heer Szombek, Kastellan van Wolnits, en aan den Heer Vitepski, Starost van Krakou: geevende wyders ter zelve tyd gehoor aan de Gedeputeerden der Armée, welke hem nieuwe betuigingen wegens deszelfs getrouwheid en gehoorzaamheid deeden; waar tegen de Koning hen weder verzekerde, dat hy haar met den eersten, ten inzicht der diensten welken zy aan de Republyk had gedaan, haare achterstallen zou doen betaalen. Zyn' Majesteit vertrok eindelyk den 27sten. December, en kwam den 10den. January te Gura, vyf mylen van Warschau, ter welke plaatse hy twee dagen (Vrydag en Saturdag) stil bleef leggen; verwachtende, dat alles, 't geen tot d'Intreede vereischt wierd, gereed mocht weezen. Zondag 's morgens, den 12den. met het aanbreeken van den dageraad, toog hy van daar; op dat hy, volgens het ernstig verzoek van de Koninginne-Weduwe en de Prinsen, een korten wyl te Willanaow mocht konnen vertoeven, noch tydig genoeg tot het aanhooren van de Mis te Warschau verschynen. Ten half negen kwam zyne Majesteit te Willanowl; wierd aldaar door de Prinsen aan zyne karos verwelkomd; en, na het omvoeren in alle de vertrekken, met een ontbyt onthaald: waar na de Vorst den weg na Kzerniakow opsloeg, en 'er ten tien uuren aankwam, eer noch eenigen van de Senatoren aldaar gekomen waren; zulks dat zyne Majesteit zo lang moest vertoeven, tot dat de Magnaten kwamen: waar na alles door des Kroons Groot-Maarschalk gereguleerd zynde, geschiedde d'Intocht in dezer voege. 1. 't Regiment Gardes te voet van den Graave van Denhof. 2. Een Compagnie van zich te Warschau onthoudende Armenische Kooplieden te paard. 3. Twee Compagnien der Duitsche en andere vreemde Kooplieden te paard. 4. Twintig Karossen, ieder met zes paarden, ten deele leedig, en ten deele met Senatoren en Magnaten bezet; zittende in de twee laatsten des Kroons Groot-Maarschalk, de Littauwsche Onder-Kancelier, de Littauwsche Groot-Schatmeester, en de Littauwsche Hof-Maarschalk. 5. Een Cavalcade van Poolsche Edellieden en

1698. *Maart.*

's Konings vertrek van Krakou na Warschau.

's Konings Intreede te Warschau.

1698. Maart. Ryksbedienden, bestaande in eenige honderd Paarden, welke gesloten wierden door des Littauwschen Veldheers Zoonen, den Truchses en Opper-Stalmeester, den Generaal Veldschryver, den Opper-Jaagermeester van Littauwen, des Kroons Onder-Truchses Lubomirsky, en den Vorst Kzartoryski. 6. De Koning in zyne kostelyke Lyfkoets, met acht hermelyne paarden: ter zyde reed de Kroons Referendarius. 7. De Koninglyke Herpaukers en Trompetters. 8. Twee Compagnien Lyfgardes, d'eerste op witte, en d'andere op swarte paarden gezeten. 9. Vier van 's Konings Koetsen; zittende in de voorste de Bisschop van Raab en noch een Heer: doch d'anderen waren ledig. 10. Den Hofmeester der Pagies, en achter den zelven twaalf Pagies. 11. 's Konings Opper-Stalmeester, en achter den zelven zes-en-dartig van 's Konings Handpaarden, met fluweele geborduurde dekkleeden. En eindelyk (12) twee Regimenten Kurassiers. Aan d'Eerpoort gekomen zynde, wierd zyne Majesteit door de Magistraat gecomplimenteerd, met overleevering van des Stadts sleutels. Ten half driën kwam de Koning in de Parochie-Kerk; wierd aldaar van de Geestelykheid ontfangen; en tot aan het Verhemeltsel, by het groot Altaar opgeslagen, geleid. Na de Mis, en het geeven van de benedictie, zong men het *Te Deum Laudamus* onder het lossen van 't geschut; en riep de Gemeente driemaal: *Lang leeve de Koning*: waar na zyne Majesteit onder 't geleide van alle de Senateurs (gaande de Maarschalken met opgeheven Staven voor uit) zich over de Galdery na het Slot begaf, daar de Waywode van Plokko, als Starost van Warschau, den Koning verwelkomde, en hem de sleutels van het Slot aanbood. Hier na hield zyne Majesteit opentlyk maaltyd, doch gantsch alleen, en gaf des avondts de visite aan de Koninginne-Weduwe, welke twee dagen daar na de contravisite afley.

Onlusten tusschen den Prins Sapieha en den Groot Vaandrig Oginski.

Behalven d'andere Magnaten, had het Huis van Sapieha zich nu mede aan zyne Majesteit onderworpen, en de Prins Sapieha, Hoofd van het zelve, beloofd zich te Warschau by den Koning te vervoegen: doch eenige onlusten, in Littauwen ontstaan, wederhielden hem. Den Heer Oginski, Groot-Vaandrig van dit Hertogdom, een kloeke bende van Adel vergaderd hebbende,

de, rechtte verscheidene wanorders aan, en voornaamentlyk in de Provincie van Samogitien; verwoestende ook zelfs eenige landen van het Huis van Sapieha: weshalven de Groot-Veldheer van gelyken eenige Troupen verzamelde, om geweld met geweld te keeren. De Koning, hier van verwittigd, vaardigde twee Expressen af: den eenen aan den Oginski, om hem te beveelen zynen opontbodenen Adel te doen scheiden, en zich vervolgens te Warschau te vervoegen: en den anderen aan den Groot-Veldheer Sapieha, om hem te verbieden de geweldenaryen van den Oginski met geweld te beteugelen; en hem met eenen te gebieden, de verdrietige gevolgen, welken deze beweegingen zouden konnen hebben, met alle mogelyke middelen te trachten te voorkomen; verzekerende hem tegelyk, dat hy hem alle voldoening, welke hy wettiglyk kon vorderen, zou doen geeven. De twee Partyen stuurden Gedeputeerden na Warschau, ten einde de redenen van hunne onlusten voor te draagen. Zy hadden gehoor by den Koning. Die van den Adel vertoonden hunne grieven, en verzochten, dat, om de zelven te vergoeden, en hunne rechten en vryheden te bewaaren, men een Ryksdag van den Adel te paard wilde beroepen. De Gedeputeerden van den Groot-Veldheer trachtten zyn gedrag te rechtvaardigen, en gaven geweldig op wegens zyne en des gantschen Legers getrouwheid; beklaagende zich over d'onderneeming van den Groot-Vaandrig Oginski, als over een attentaat. Men wenddde alle vlyt aan om hen te bevreedigen; doch zy antwoordden, dat zy met geen genoegsaame macht voorzien waren om in eenige onderhandeling te treeden: weshalven men hen dan alleenlyk van des Konings wege vermaande, hunne geschillen in der minne by te leggen, ontbiedende aan den Groot-Veldheer en den Heer Oginski, dat zy zich ten uitersten voor den 24sten. January te Warschau hadden te vervoegen: maar gelyk d'orders der Koningen van Polen aan hunne Onderzaaten zo stipt niet achtervolgd worden, als wel elders in andere Koningryken, verscheen alleenlyk de Littauwsche Groot-Veldheer. Hy deed den 19den. der gemelde Maand, Zondag, met een kloek Gevolg over de Weyssel zyn intreede binnen de Stad, en begaf zich aanstondts na het Slot by den Koning, die even uit de Kerk te rug

1698. *Maart.*

Littauwsche Groot-Veldheer vervoegt zich by den Koning.

1698. Maart. rug was gekeerd. De menigvuldige toevloeijing van menschen liet den Veldheer naauwelyks toe zyne eerbiedigheid aan den Koning te betoonen. Zy traden vervolgens met eenige Senateurs in de Schatkamer, en hielden een Conferentie, daar den uitslag af was, dat men de geweezene onlusten door middel van het Koninglyk gezag zou tragten uit den weg te ruimen.

Senatus Consilium gehouden. Midlerwyl was ook het Senatus Consilium aangevangen, en in het zelve voorgeslagen, dat zyne Majesteit wenschte te weeten:

1. Een finaale bepaaling van den tyd van den aanstaanden Ryksdag, en de zaaken die men daar in zou voorstellen.

2. Wat aan het District van Ozmian, en het Vorstendom Samoyten, welke een Ryksdag te paard verzochten, geantwoord zou worden.

3. Hoe men zich omtrent de Littauwsche Armée, welke om de penningen, door zyne Majesteit beloofd, aanhield, en welkers scheiding geen genoegsaame zekerheid kon geeven, behoorde te gedraagen.

4. Hoe men de schade, door de geconfœdereerde Armée voorheen aan de Starosdy van Szadow toegebracht, zou vergoeden, enz.

Onderhandelingen met den Kardinaal-Primaat. De Kardinaal-Primaat, die tot noch toe door geene middelen bewoogen had konnen worden om den Koning t'erkennen, hoewel hy 'er te Lowits, een zyner Landgoederen, alwaar hy zich sedert een tyd onthield, door den Bisschop van Raab en den Minister van Brandenburg verscheidene maalen toe aangezocht was geweest; betuigde nu eindelyk, zich te willen overgeeven, en zyne Majesteit voor wettigen Vorst t'erkennen, doch op zekere voorwaarden, die vry wat hard waren; eisschende onder anderen: Dat de Republyk hem *en corps* een algemeene en openbaare vergoeding zou komen doen wegens de beleedigingen, welken hy pretendeerde zo aan zynen persoon, als aan zyne waardigheid, gedaan te weezen: Dat zy door een authentyke Acte zou erkennen, dat men de wetten ten zynen opzichte had verbroken: Dat zy zou belooven, dat zy in het toekomende niet en zou treeden tot de krooning van eenigen Koning zonder zyne toestemming, of die der Primaaten, zyne Successeurs, of niet als in hunne tegenwoordigheid: Dat de Bisschop van Cujavien in 't byzonder een persoonlyke voldoening aan hem zou komen afleggen, enz.

1698. *Maart*

De Koning, verstaande dat de Primaat eenigermaate begon e luisteren, en dat men niet en twyfelde, of men zou alle swaarigheden wel haast te boven gekomen weezen, liet den volgenden Brief aan hem afgaan.

Koning schryft aan den Primaat.

AUgustus de Tweede, door Gods Genade Koning van Polen; Groot-Hertog van Littauwen, Rusland, Pruissen, Masovien, Samogitien, Kyouw, Volhynien, Podolien, Polachien, Lyfland, Smolensko, Severien, en Czernicchovien; Erf-Hertog, Prins en Keurvorst van Saxen, &c. &c. &c. aan den Alderdoorluchtigsten en Aldereerwaardigsten Vader in Christo, den Heer Michaël Radziowski, Kardinaal van de H. Roomsche Kerk, Aertsbisschop van Guesne, geboren Legaat, onzes Ryks Primaat en eerste Prins, onzen zeer geliefden en zeer geëerden Neef, wenschen wy heyl en vermeerdering van geluk. Alderdoorluchtigste en Allereerwaardigste Vader in Christo, onze zeer geliefde en geëerde Neef, niets is ons aangenamer voorgekomen, als de tyding, die de Doorluchtige en Voortreffelyke Heer Hoverbek, Gezant van den Doorluchtigsten Keurvorst van Brandenburg, ons heeft overgebracht, met bericht, dat uwe Eminentie alle vlyt aanwend, op dat alles, 't welk door de binnenlandsche beroerten afgemat is, weder tot de gewenschte ruste mochte gebracht worden. Wy konnen derhalven de troost, die ons daar uit ontstaan is, niet verswygen; maar zyn genoodzaakt dezelve, nefsens de plicht onzer geneigdheid en volvaardige gunst jegens uwe Eminentie, uit te drukken. En op dat uwe Eminentie daar van een duidelyker blyk zoude hebben, zo hebben wy den Doorluchtigsten Vorst, den Bisschop van Jarow, onzen Neeve, gelast, dat hy onze neiginge, die tot dus lang toe in 't binnenste van ons hart is besloten geweest, wydloopig mondeling aan U E. zoude betuigen: 't welk dewyl het met meerder lust van ons geschied, op dat wy te yveriger in de welstand dezes Ryks zouden voorzien, zo hebben wy dienstig geacht uwe Eminentie te verzoeken, dat dezelve uit liefde tot het Vaderland, en alles wat daar in lief en waard is, de zaaken zo believe te bestieren, dat het algemeene heil en de ruste hersteld worde; 't geen voor de tegenwoordige en toekomende eeuw van zeer groot belang zal zyn. Ondertusschen wenschen wy uwe Eminentie een goede gezondheid, verlangende met een zeer groote begeerte dezelve te mogen zien. Gegeven op ons Slot te Warschau, den 22sten. January 1698. in 't eerste Jaar onzer Regeering.

Op dezen Brief wierd zyne Majesteit het volgende Antwoord door den Kardinaal toegezonden.

Primaat antwoord den Koning.

1698, *Maart.*

HEt zelfde, dat de Gezant des Doorluchtigsten Keurvorsts van Brandenburg uwe Majesteit had aangedient, zal onze Nabloedverwant, de Doorluchtigste en Eerwaardigste Vorst, de Bisschop van Jarow, nadrukkelyker bekrachtigen, namelyk, onze hoogste verlangst na de algemeene vrede en ruste, en zodanig een eerbiedigheid en gehoorzaamheid jegens uwe Majesteit, welke niet alleen aan Hartoglyke, maar zelfs aan Keizerlyke Kroonen, ten luister diens naams, van de gantsche wereld met recht vereischt word. Maar op dat zulks onderscheidentlyker van my, als Primaat eener Landaard, welke den geenen alleen, dien zy met vrye stemmen verkooren heeft, gewoon is te eeren, betracht werde, zo zullen alle myne vlyt en poogingen daar op doelen, dat ik niet al te vroeg by uwe Majesteit ter handkus komende, iets tegens onze rechten en vryheden mocht begaan, noch te uwe Majesteit na die toegang klachtig vallen over iets dat aan de volkomene ruste noch zou mogen ontbreeken. Men zal eerstdaags de meining van den Adel, om die te vereenigen, verneemen; tot welken einde wy, met den Raad, een algemeene t'zamenkomst tegen den 18den. February te Lowits zullen beleggen, werwaarts het uwe Majesteit believe zyne Gemachtigden te zenden, voornaamelyk tot dien einde, dat het geene door een schielyke inyolginge tot ongemisse gestrekt heeft, door lydzaamheid overwonnen, en tot zoom en eere herstelt worde. Ik blyve ondertusschen met een nederige eerbiedigheid uwe Majesteit toegedaan.

Den 24sten. January 1698.

In der daad, daar wierd een Rokosz, of byeenkomst van den Adel, tegen den 18den. February aangesteld; en de Kardinaal vervaardigde Kreitsbrieven, waar in hy alle de geenen, welke deel aan d'Acte van Confœderatie hadden gehad, tot eenigheid en onderling verstand vermaande, op dat eindelyk de zaaken beslecht, en de rust en vrede in het Ryk hersteld mochten worden: ten welken einde de Koning ook aan den Gezant van Brandenburg verzocht, dat hy zich als Mediateur in deze Vergadering wilde laaten vinden; verhoopende door des zelfs bemiddeling tot een gelukkigen uitslag te geraaken.

Kreitsbrieven tot de Pacifications Ryksdag vervaardigd.

Middlerwyl deed zyne Majesteit de Kreitsbrieven tot de Pacifications-Ryksdag, welke tegen den 16den. April vastgesteld was, vervaardigen; zynde de kleine Ryksdagen, die voor den algemeenen moesten gaan, tegen den 5den. Maart beraamd, enz.

Maar laat ons nu ook eens zien, hoe de zaaken ten opzichte van

van Polen te Romen stonden. Het scheen, dat, dewyl de Prins van Conti door zyne wederkomst in Vrankryk, voor zo veel men uiterlyk kon oordeelen, t'eenemaal afstand van zyne pretensien had gedaan, de Heilige Vader niet meer en hoefde te schroomen de Keurvorst van Saxen openlyk voor Koning van Polen t'erkennen. Ondertusschen trachtte de Kardinaal de Bouillon hem echter te doen begrypen, dat het 'er noch de tyd niet toe en was, en dat het niet zou konnen geschieden zonder den Koning, zynen Meester, ondienst te doen. Eenigen besloten hier uit, dat Vrankryk het werk van Polen noch niet en liet vaaren, en de Prins van Conti het met de zomer noch wel eens zou konnen onderneemen: waar aan dan ook toegeschreeven wierden d'orders, die men zey tot het uitrusten van eenige Schepen gegeeven te zyn. Den 6den. January hield men een Congregatie van Staat, welke bestaan moest uit negentien Kardinaalen, Neeven van de voorgaande Pausen, of die hier voormaals in Nunciatuuren gebruikt waren geweest. Doch daar verscheenen 'er maar vyftien, te weeten, *Altieri*, *Acciajoli*, *Barberini*, *Carpegna*, *Cavallerini*, *Nerli*, *Spada*, *Mellini*, *Colloredo*, *Durazzo*, *Panciatici*, *Albani*, *Ottoboni*, *Noris*, en *Tanara*. De Kardinaalen *Cibo*, *Pamfili*, *Casanate*, en *Marescotti*, verschoonden zich op hunnen ouderdom en onpasselykheden. d'Aanhangers van den nieuwen Koning hadden, na verscheidene sollicitatien, eindelyk deze Congregatie verworven, in de hoop van d'erkenning des gemelden Vorsts aldaar te zullen doen besluiten, door d'admissie der twee Afgezanten, welken hy te Romen had, in de hoedanigheid van Ministers van een Gekroond Hoofd. Ondertusschen konden zy voor alstoen hun oogmerk noch niet bereiken: doch het kwam echter zo verre, dat den Heer Paulucci, Nuncius te Keulen, tot Extraordinaris Nuncius in Polen wierd genoemd, en order kreeg om zich aanstondts derwaarts te vervoegen. Men wil ook zeggen, dat de Paus twee Brevetten vervaardigde, het een aan den Koning, en het ander aan den Kardinaal-Primaat, om hen beiden aan te maanen tot een goed verstand onder malkander op te rechten; recommandeerende in 't byzonder aan den Koning, zyne Eminentie t'erkennen niet alleen als Kardinaal van de Roomsche Kerk, maar ook als Aerts-

1698. *Maart.*

Staat der zaaken van Polen te Romen.

1698. Maart. bisschop van Guesna, Primaat van Polen, en by gevolg geboren Legaat van den H. Stoel in dat Ryk.

Den 13den. wierd de gemelde Congegratie nochmaals gehouden, in de tegenwoordigheid van den Kardinaal Barberini, Protecteur der zaaken van Polen, en eindelyk beslooten, dat, dewyl de Keurvorst van Saxen in volle bezitting was, en het uit de wederkomst des Prinsen van Conti aan het Fransche Hof bleek, dat die Kroon niet meer en dacht om des zelfs prezentien ten dien opzichte t'onderschraagen, de Paus zich niet langer kon ontslaan van den gemelden Keurvorst voor Koning van Polen t'erkennen: Dat de Heilige Vader hier over een Brevet aan hem zou afvaardigen, waar in hy hem alle de tytels zou geeven, welken aan deze nieuwe Waardigheid vast waren: Dat by gevolg de Graaf van Gedinosischi, Afgezant van dien Vorst, zo haast als zyne toerusting gereed was om in 't openbaar te verschynen, als Minister van een Gekroond Hoofd erkend zou worden, enz. En stond de Baron de Gé, Afgezant aan het zelve Hof wegens zyne Poolsche Majesteit, wel haast te vertrekken, om rekenschap van zyne onderhandeling te doen, daar hy zich met zo veel bekwaamheid en voorzichtigheid in had gedraagen, dat hy zich d'algemeene achting van het Roomsche Hof had verkreegen.

In der daad, den 19den. January, Zondag, 's morgens vroeg, vervoegde zich de Graaf van Gedinosischi, Afgezant des Konings van Polen, met den Kardinaal Barberini, Protecteur van die Kroon, die hem binnen moest leiden, na het Paleis, gevolgd door een talryke Geleide. Na dat hy de voeten van den Heiligen Vader, die hem als Koninglyken Minister met veele beleefdheid ontfing, gekust, en zyne hoflykheden afgelegt had, sprak hy lang en breed wegens de zaaken van Polen, en het gelukkig gevolg, 't geen ze voor den nieuwen Koning hadden gehad. De Paus, die nu door geenige inzicht meer wederhouden wierd, toonde zich zeer verheugd wegens den Keurvorst van Saxen op den Troon bevestigd te zien, en sprak zelfs in zeer voordeelige termen wegens den moed van dien Vorst, en de standvastigheid, waar mede hy alle de hinderpaalen, welke zich tegens zyne verheffing kantten, te boven was gekomen. Ver-

vol-

volgens wierd hy by den Kardinaal Spada, Eersten Minister, ingeleid, dien hy op de zelve manier van den Koning, zynen Meester, hoorde spreeken. Twee dagen daar na had hy een nieuwe audientie by den Paus, waar in hy hem bedankte voor het daags te vooren te post afvaardigen van een Expressen aan den Nuncius Pauluzzi (want de Nuncius Davia had zich wegens dat hy zich te veel met de zaaken des Keurvorsts van Saxen had bemoeid, immers het moest dien naam voeren om den Koning van Vrankryk eenigermaate te vrede te stellen, op order van den Heiligen Vader te Praag in Bohemen vertrokken) met een-en-twintig Brevetten voor den Koning, de Republyk, den Kardinaal-Primaat, eenige Bisschoppen, de Groot-Officiers van de Kroon, die van het Hertogdom Littauwen, en alle d'andere Generaals en Hoofden der Republyk; zo om hen bekend te maaken, dat hy den Keurvorst van Saxen voor hunnen wettigen Vorst had erkend; als om hen aan te maanen tot zich altemaal onder het gezag van den nieuwen Koning te vereenigen, en het dessein, 't geen hy geformeerd had, wegens den oorlog tegens den gemeenen vyand der Christenheid met alle wakkerheid voort te zetten, te helpen bevoorderen, enz. 1698 *Maart.*

Alle de Ministers van den Paus, en de geenen waar mede hy over deze gewichtige zaak te raad had gegaan, waren niet van het zelve gevoelen. Verscheidene Kardinaalen vertoonden in de gemelde Congregatie van Staat, dat de Heilige Vader zich zo verre niet behoorde uit te laaten, eer hy door den Kardinaal-Primaat wegens de volkomene hereeniging van de Hoofden der Republyk, de herstelling van het Primatiaal gezag, en de handhaaving der Kerkelyke vryheden, verwittigd en verzekerd ware: maar gelyk het getal der geenen, die zich in dit gevoelen bevonden, het kleinste was; en dat de Paus zich een verbintenis by den nieuwen Koning wilde maaken, met hem t'erkennen in een tyd dat meer als een van zyne Raadtslieden van meening waren dat hy het niet behoorde te doen, trad hy over alle inzichten heen, en luisterde niet na de geenen, die zich inbeeldden de zaaken dieper in te zien.

In het Consistorie, 't geen den 27sten. January wierd gehouden, vertoonde de Paus in weinige woorden, doch op een krachtige

1698. Maart. tige en beweegelyke manier, alles 't geen ten opzichte des Konings van Polen was gedaan, mitsgaders de redenen die hem aangedreeven hadden om den Heer Pauluzzi in de hoedaanigheid van Extraordinaris Nuncius af te vaardigen, ten einde zyne Majesteit t'erkennen. Vervolgens liet hy de drie Brieven leezen, die hy 'er van had ontfangen; d'eerste door den Baron van Gé, ter zaake der belydenis van het Roomsch-Katholyk Geloof gedaan door dien Vorst, en zyner komste tot de Kroon: de tweede, wegens zyne Krooning: en de derde, overgeleverd door den Graaf van Gedinosische, zyner Majesteits Extraordinaris Afgezant.

't Moet hier ingelast worden, dat de Heilige Vader, wanneer hy in het Consistorie zyne resolutie, om een Extraordinaris Nuncius na Polen te zenden, bekent maakte, de Kardinaalen op de volgende manier aansprak.

Eerwaardige Broeders,

AAngezien het na uwe uitmuntende Godvruchtigheid en bekenden yver U L. een algemeene blydschap des herten geweest is, welke wy waarlyk overgroot genoten hebben, wanneer wy eerst hoorden, dat Augustus, Hertog van Saxen, voorheen de voornaamste Opensteller voor de Kettersse Verdurventheid, nu onze zeer beminde Zoon in Christo, Koning van Polen, na het afsweeren van de dwalingen, in de welken hy geboren en opgevoed was, de waarheid van het Katholyke Geloof aangenomen heeft, konnen wy niet twyffelen, of de overvloedige bewyzen, welken dezelve Koning van zyne kinderlyke gehoorzaamheid jegens ons en dezen Heiligen Stoel daar by heeft willen voegen, zullen van gelyken uwe herten met een bovengemeene blydschap aandoen. Haar, die wy zo uit de Brieven, van den Koning zelf aan ons geschreven, welke aanstonds gelezen zullen werden, als alderlaatst uit den mond van desselfs Extraordinaris Afgezant omstandiger ontfangen hebben, derhalven aan U L. ter dezer plaatse voor te dragen, heeft ons, hoewel wy vermoeden dat zy U nu al bekend zyn, tydig en billyk gedacht, op dat zy voor een navolgende Geslacht geschreven werden: want wat getrouwe Harder zal op het wedervinden van het Schaap, het welk verloren was, zyne Magen en Buuren 't samen geroepen hebbende, zyne vreugde niet openbaren; of een goede Vader op het wederkeeren van zynen Zoon, die verre vereist was, en bekend tegen den Hemel en hem gezondigt te hebben, niet een rykelyke en heerlyke maaltyd houden?

En wy hebben wel voornamentlyk met deze gadachten, zo Doorluchtigen

tigen Zoon, welke tot ons wederkeert, en uit wiens wederkeering ons dagelyks billyk meerder blydschap te verwachten staat, omhelzende voorgenomen, als Extraordinaris Nuncius aan hem af te zenden den eerwaardigen Broeder, Fabricius, eertyds Maceratenser Bisschop, wien wy onlangs tot de Kerk van Ferrare overgebracht hebben, en wien wy om desselfs bekende voorzichtigheid, geleerdheid, en godvruchtigheid vertrouwen onze wensch, en verwachting, voornamentlyk tot d'algemeene rust van dat Koningryk en den aanwasch van het rechtzinnige Geloof streckende, t'eenmaal te zullen beantwoorden. Nu blyft over, den Vader der Barmhertigheden te bidden, dat hy het Koninglyk gemoed, in de belydenis van 't ware Geloof standvastig volhardende, dagelyks meer ontsteeke, om d'Oorlogen des Heeren te voeren, en verder te doen het geen voor de Christelyke Republyk en de Katholyke Kerk blyde en heilzaam kan wezen, &c. 1698 Maart.

Wegens het zelve onderwerp liet de Paus ook het onderstaande Brevet aan den Kardinaal Radziewski afgaan.

INNOCENTIUS DE XIIde.

Onze Lieve Zoon in Christo, geluk en Apostolise Zegen.

WY achten billyk, en met ons Pauslelyk Ampt, van 't welke wy niet konnen afstaan, overeenkomende, dat wy niet alleen op de rust van het heerlyke Ryk bedacht zyn; maar ook trachten na het geene, 't welk wy meinen dat by deze tegenwoordige toestand tot bescherming, en bevoordering van de Katholyke Religie nut en nodig is. En op dat t'openbaarder werde, dat wy dit van gantscher herte wenschen, hebben wy besloten een Extraordinaris Nuncius derwaarts te zenden; het welk wy aan den Eerwaardigen Broeder Fabricius, Bisschop van Ferrare, wegens desselfs byzondere gaven opgedragen hebben. Dit alles maken wy U bekend met onze Vaderlyke toegenegentheid; niet zo zeer, dewyl wy U onze meining willen openen, als op dat wy hier door uwe overvloedig bewezene Godvruchtigheid en heerlyken yver verder mogen aanzetten, op dat Gy daar toe alle vlyt en moeite zoud aanwenden: weshalven wy te gelyk den eerwaardigen Broeder bevolen hebben, dat hy in deze voorvallen niet zal verzuimen voor uwe Digniteit en Rechten te zorgen. Hoe veel meer uwe roem zal aanwassen, wanneer na het ook door uwe vlyt byleggen van de noch overige strydigheden de gedachten en willen van deze dappere Natie zig zullen vereenigen, willen wy U niet wydlopig te binnen breugen; dewyl wy weten, dat het U best bekend is, en hier mede onze Apostolische Zegen verkregen zal werden. Gegeven te Romen, in 't zevende Jaar van ons Pausdom, den 22sten. January 1698.

Ziet

1698. Maart. Ziet hier nu mede den Brief, door den Heiligen Vader aan den Koning afgevaardigd.

Charissimo in Christo Filio nostro, Augusto, Regi Poloniæ, &c.

INNOCENTIUS PP. XII.

Charissime in Christo Fili noster, Salutem & Apostolicam Benedictionem.

PAterno Apostolicæ charitatis ardore incensi, atque animo exultantes occurrimus in amplexum Majestatis Tuæ, quæ superno Lumine ducta, in portum se recepit Salutis; nec sané lacrymas cohibere possumus, cogitantes ætatem Nostram ab Authore bonorum omnium Deo usque adeò fuisse protractam, ut Te viderent oculi Nostri semitam veritatis tenentem, adeóque Pontificia Nostræ Dilectionis in sinum meritò excipere valeremus. Cum enim excedat quodcunque terrenæ Dignitatis fastigium hæreditas præclara nimis, quàm constituit Deus inquirentibus se, inde potissimum ducendum esse arbitramur sinceræ nostræ gratulationis officium, unde Tibi factum esse agnoscimus veræ ac æternæ felicitatis auspicium. Satis proinde verbis effari non possumus, quo gaudio affecti fuerimus, ubi primum vel ipso rumore publico nuntiante accepimus, Te, abjuratis hæreticæ pravitatis erroribus, Orthodoxæ Fidei professionem in manibus venerabilis Fratris Christiani Augusti, Episcopi Jaurinensis, Consanguinei Tui, cujus jam pridem zelum Chatholico, magnóque Antistite dignum probè agnoveramus, emisisse. Quam quidem lætitiam ea deinde plene cumulârunt, quæ ad voluntatis Tuæ in eodem proposito firmitatem magis magisque significandam, à Te peracta fuisse intelleximus. Addiderunt luculentum hujus rei testimonium Litteræ Tuæ à dilecto Filio Barone de Gaye Nobis redditæ, ac pro eâ, quâ pollet in rebus agendis prudentiâ explicatæ, in quibus nihil omittis, quod ad declarandam filialem Tuam erga hanc Sanctam Sedem Nósque ipsos observantiam ac devotionem pertineat. Ex quibus omnibus certam in spem adducimur, splendidissimam Polonici Regni Coronam, æternæ Sapientiæ Consilio, capiti Tuo fuisse impositam, ut tu Catholicæ Fidei, cujus modo Professor agnosceris, non multò pòst Vindex, & Assertor egregius evaderes.

dares. Age igitur, Charissime in Christo Fili Noster, opportunitatem 1698
bene merendi de re Christiana ita arripe, ut spectata dudum bello Maart.
virtus Tua firmis ac fidelibus Populis incitamento sit, & exemplo ad profligandum immanissimum Christiani nominis Hostem, ac proinde ad comparandos nomini Tuo triumphos in terris, qui sint veluti additamentum eorum, quos in Cœlis, ob reportatam de Te ipso victoriam, Te jam esse assecutum, in Domino confidimus. Interim ut læta Tibi, ac prospera cuncta contingant, enixis à Deo Opt. Max. precibus exposcimus, ac Majestati Tuæ Apostolicam Benedictionem ex imis Cordis Nostri penetralibus depromptam amantissimè impertimur. Datæ Romæ die 18. Ian. 1698.

TRANSLAAT.

INNOCENTIUS DE XII^de^. aan onzen zeer lieven Zoon in Christo, Augustus, Koning van Poolen, &c.

Zeer geliefde Zoon in Christo, Heil en Apostolische zegen.

WY, door een yver van Apostolische liefde ontsteeken en verblyd, komen Uwe Majesteit omhelzen, welke door een licht van boven geleid, zich in de haven der zaligheid begeeven heeft: en Wy konnen ons niet van tranen onthouden, als wy denken, dat onze levenstyd door God, den Autheur van alles goedts, dus verre is gelengd, dat onze oogen U het pad der waarheid hebben zien aangrypen, en Wy U alzo met recht in den schoot onzer Pauselyke liefde konnen ontfangen. Want naardien de voortreffelyke erfenisse, welke God bereid heeft voor de genen, die na hem zoeken, het toppunt van alle aardsche heerschappye te boven gaat, zo hebben Wy geacht, dat onze oprechte gelukwenschinge voornamelyk behoort te zyn wegens 't gene, waar uit U de waare en eeuwige gelukzaligheid ontstaat. Wy konnen derhalven niet genoeg met woorden uitdrukken, met hoedanig een blydschap wy bevangen wierden, wanneer wy eerst door 't gerucht alleen hoorden, dat Gy, de Ketterschen dwalingen afgezwooren hebbende, belydenis van 't rechtzinnig Geloof in handen van onzen eerwaardigen Broeder Christiaan Augustus, Bisschop van Raab, Uwen Neef, wiens yver, eenen Katholyk en groot Prelaat voegende, Ons al voor lang was bekend geweest, had gedaan: welke vreugde voltooid wierd, wanneer Wy verstonden, wat door U verricht was om Uwe genegentheid van volhardinge in dat voornemen meer en meer te kennen te geeven. Hier van hebben een duydelyk getuigenis gegeeven Uwe Brieven, die Ons zyn overgeleverd van onzen geliefden Zoon den Baron van Gay, met een nader verklaringe

1698. Maart. volgens zyne wysheid in 't uitvoeren van zaken, zynde niets daar in achterwege gelaten, dat tot het te kennen geven van Uwe kinderlyke gehoorzaamheid jegens dezen H. Stoel, en Uwe geneigdheid en eerbiedigheid jegens Ons, behoort. Uit alle het welke Wy zekere hoope scheppen, dat de glinsterende Kroon des Poolschen Ryks door een besluit der eeuwige Wysheid op Uw hoofd is gesteld; op dat Gy, die nu voor een Belyder van 't Katholyk Geloof erkend word, wel haast een Verdeediger en treffelyke Voorstander daar van zoud werden. Wel aan dan, zeer geliefde Zoon in Christo, aanvaart de gelegentheid om U by de Christelyke zaak wel verdiend te maken, op dat Uwe voor lang bekende dapperheid in den Oorlog den dapperen en getrouwen volken tot een prikkel en exempel zy om den grouwelyken Vyand des Christelyken naams te verstaan, en alzo triomfen voor uwen naam op aarde te verkrygen, welke zyn zullen als een byvoegsel der genen, die Wy in den Heere vertrouwen dat Gy, om de overwinninge op U zelven behaald, in den Hemel al verkreegen hebt. Ondertusschen verzoeken Wy met yverige gebeden van God den Allerhoogsten en Allergrootsten, dat U alle vreugde en voorspoed wedervaare; en Wy deelen Uwe Majesteit uit de binnenste grond onzes hartеn den Apostolischen Zegen zeer minnelyk mede. Gegeeven te Romen, den 18den. January 1698.

ITALIEN. Te Deum over de verkiezing des Konings van Polen gezongen.

DE Heilige Vader, om d'erkenning des Keurvorsts van Saxen tot Koning van Polen te plechtiger te maken, hield den 4den. der Maand Kapel in het Quirinaal, in het byzyn van het Collegie der Kardinaalen, alwaar hy het *Te Deum* liet zingen wegens de bekeering, verkiezing, en krooning van den gemelden Vorst. 't Zelfde wierd ook den 6den. gedaan in de Kerk van S. Casimir der Poolen, in de tegenwoordigheid van dartien Kardinaalen, en d'Ambassadeurs des Huizen van Oostenryk. De Cardinaal Barberini, die in de hoedanigheid van Protecteur der Kroon van Polen, de zelve dankzeggingen in de Kerk van S. Andrea della Valle moest laaten verrichten, onthaalde dien dag op een zeer prachtig festeyn verscheidene Kardinaalen, de gemelde Ministers van het Huis van Oostenryk, en andere Heeren, ten getale van zestien. Den Afgezant van Polen ging den Paus bedanken, waarna hy een fontein van wyn voor zyn Hof liet loopen, alwaar ook zeer schoone illuminatien drie achtervolgende dagen wierden gezien.

Voor een tyd was te Romen een schrikkelyk feit begaan: Een Edelman van Toskanen, Francischini geheeten, geholpen door

zynen

zynen Broeder, en noch drie andere Booswichten, vermoordde zynen Schoonvader, zyne Schoonmoeder, en zyne Gemalin, daar hy van afgescheiden was. 't Leed niet lang, of zy wierden gevat, en beleedden hunne misdaad. Francischini, benevens d'anderen ter dood veroordeeld, trachtte zyn leven te bergen, met te doen vertoonen, dat hy geschooren was, en derhalven niet ter dood gedoemd kon worden, ter oorzaak der voorrechten van het Klerkschap: maar de Paus wilde niet toelaaten, dat men zich van een zo blaauwe voorwending zou bedienen om zulk een gruwelstuk ongestraft te laaten. Francischini wierd dan onthoofd, en zyne vier Medeplichtigen gehangen.

1698. Maart

Schrikkelyke Moord te Romen begaan.

Den 19den. der Maand kwam te Romen ter ouderdom van vyfen-seventig jaaren t'overlyden de Graaf van Vasnau, Kamerling van eer van den Heiligen Vader. Hy was natuurlyke Zoon van Uladislaus, Koning van Polen, en, eer hy noch tot gemelde ampt verheven wierd, Capitein der Gardes van de Koninginne Christina geweest; welke Vorstin altyd een zeer groote achting voor hem had betoond.

Dood des Graven van Vasnau.

DOOR verwaarloozing in de keuken van het Markgraavelyke Deurlachsche Hof te Basel, ontstond der 5den. der Maand, ontrent middernacht, brand, en nam zo schielyk d'overhand, dat, eer men ze gewaar wierd, alles in volle vlam stond, en men nergens op kon denken, als op het bergen van de Vorstelyke Persoonen; wordende ondertusschen alle de meubelen verteerd. Het gantsche Gebouw geraakte in d'assche, behalven alleen de Vertrekken van den Markgraaf en de Markgraavin; en vond men onder het wegruimen van de puinhoopen het zilver gesmolten, en de garnituuren uitgebrand leggen.

SWITSERLAND. Hof des Markgraafs van Duitlach te Basel verbrand.

GELYK de Vrede onder de Christenen Vorsten den Turken zeer nadeelig was, had de tyding 'er af den Grooten Heer ook geweldig verbaasd, en zyne Onderzaaten in d'uiterste verslagendheid geworpen. 't Ottomannische Hof deed ook verscheidene geruchten loopen, om het Volk te verroosten, en het niet t'eenemaal den moed te doen verliezen. Een der voornaamste middelen, die men

TURKYEN. Verbaasdheid over het sluiten van de Vrede onder de Christe-ne Vorsten.

1698. Maart.

daar toe gebruikte, was, te doen uitstrooijen, dat deze Vrede niet lang zou duuren, en de Keizer by gevolg geen gelegentheid hebben om 'er de vruchten af te plukken. De Grooten Heer liet ook verbreiden, dat men den kwaaden uitslag der voorgaande Veldtocht niet aan hem, noch aan zyne Troupen, moest toeschryven, maar aan zyne voornaamste Officiers, welke hem als tegens zynen dank gewikkeld hadden in den Slag, dien hy verlooren had. En om zyne Onderdaanen te beter hier af t'overtuigen, deed hy eenigen der gemelde Officiers, welke het leven uit den stryd hadden gered, ter dood brengen; en verzamelde aldus, met der zelver goederen aan zich te trekken, omtrent acht honderd duizend ryksdaalders.

Geruchten van Vrede met den Keizer en zyne Geallieerden.

Ondertusschen, hoewel men zich met alle vlyt ten oorlog toerustte, en dat de recruten en nieuwe wervingen wakker voortgezet wierden, hoorde men, dat zyn' Hoogheid de Mediatie des Konings van Engeland had aangenomen, en dat het om die reden was, dat de Secretaris van den Lord Paget, Ambassadeur zyner Britannische Majesteit te Constantinopolen, zich te post van de Porte na Londen had begeeven, en met dezelve naarstigheid weder te rug was gekeerd, om nieuwe orders aan dien Minister te brengen. Men verstond ook, dat de Keizer, verstendigd wegens deze gesteldheden, en de nieuwe aanbiedingen van den Grooten Heer, de zelven bekend had doen maaken aan den Koning van Polen en de Republyk van Venetien, ten einde gezamenerhand te raadpleegen, hoe men zich ten algemeenen nutte hier best in zou draagen, enz.

Vreugdetekenen te Constantinopolen over de Vrede tusschen de Christene Vorsten aangerecht.

Terwyl de zaaken aldus stonden, deed den Heer Coljers, Ambassadeur van haare Hoog-Mogenden aan het Ottomannische Hof, volgens d'orders die hy daar toe had ontfangen, te Constantinopolen vreugdetekenen over het sluiten van de zo lang gewenschte Vrede tusschen de Christene Vorsten aanrechten. De vrolykheid was hier uitgelaaten, en d'order, met alle de verdere omstandigheden, zodanig als het onderstaande Verhaal medebrengt.

Relaas

Relaas wegens de Vreugdetekenen, over het sluiten van d'Algemeene Vrede tusschen de Christene Vorsten door den Heer Coljers, Ambassadeur van haare Hoog-Mogenden, de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, den 9 en 10den. February 1698 te Constantinopolen aangerecht.

Zyn' Excellentie, den Heer Coljers, heeft den 9den. February over de Vrede, tusschen den Koning van Vrankryk en haare Hoog-Mogenden den 20sten. September op het Kasteel van Ryswyk gesloten, ingevolge van d'ontfangene ordres Vreugdetekenen laten bedryven; en wel op Zondag, den 9den. een algemeine Dank- en Bededag gehouden, om God Almachtig daar voor te danken. Naderhand begroetten de Genodigden, bestaande uit d'Engelsse, Fransse, Hollandse, en Raguseesse Natien, welke alle in een zeer groote Zaal, daar toe t'eenemaal gereed gemaakt, vergadert waren, zyn' Excellentie over de Vrede, en wierden vervolgens in een andere Kamer aan drie Tafels getracteert. Eene was ovaal, en door zyn' Excellentie met Fransse en andere Edelluyden beslagen; een lange voor de Nationale Koopluiden; en een voor de Drogeluiden, en anderen, welke onder de protectie van de Ministers der Christenen resorteeren, als mede de principaalste Griekse en Armenise Heeren van Constantinapolen, Pera, en Galata. Gedurende de Maaltyd bliezen vier Trompetters, en wierden de gezondheden van haare Majesteiten en haare Hoog-Mogenden, ook die van de Plenipotentairissen en Vredemakers, gedronken, onder het geluid van Musicale Instrumenten, het breeken der glazen, en het geroep van *Qui vive* (Wie leeft) tot diep in de nacht, van de welke de rest tot in de morgenstond met danssen en speelen doorgebracht wierd. De voornaamste Christene Dames en Jonkvrouwen van Galata en Pera waren tegenwoordig, en onder haar eenige gemaskert, alzo het de laatste dagen van de Maskerade waren. Beneden zag men verscheidene lange Tafels voor de Turken, Grieken, en Armeniers. De principaalste Joodse Koopluiden wierden in aparte Kamers door Koks van hunne Natie, die het eeten op hunne manier toegemaakt hadden, onthaalt. Gedurende de twee dagen sprong geduurig een Fonteyn, welke den wyn uit Pylen, elk met een Wapen der zeven Provincien, en met het Wapen der Generaliteit boven op de Stellage, uitwierp voor een talryke toevloeijing van gemeen volk. De groote Zalen, in welke de Maaltyden gegeven wierden, waren met diverse Schilderyen, ten dien einde gemaakt, behangen: een boven d'eerste Zaal, in het welk zyn' Excellentie de complimenten van felicitatie van de Natien ontfing, vertonende de Gerechtigheid, Vrede, en Overvloed (de Gerechtigheid en Vrede elkander met een kus begroetende) met het Devys: *Justitia Pacem, Pax Abundantiam attulit.* (De Gerechtigheid heeft de Vrede, de Vrede d'Overvloed toegebracht.) Ter linker hand zag men 't Koninglyk Huys te Ryswyk,

1698. Maart.

en de Faam, met een Olyftak om hoog vliegende, en de Vrede de gantsche wereld aldus door bazuynende: *Hinc nun Pax insonat Orbi* (Van hier klinkt de Vrede over de gantsche Aarde) Ter rechterhand was afgemaalt de Vrede, uit den Hemel nedergedaald, met de knie op de nek van Mars, onder den arm de Hoorn van Overvloed; in d'eene hand een Olyftak, en in d'andere een brandende Fakkel; door welk Hemels Vuur Oorlogs wapenen verbrand en verteerd wierden. Als mede noch twee anderen, waar van 't eene de Vrede vertoonde, staande op de Aardkloot, door Pallas en Marcurius, begroet, en in 't verschiet een kudde Schapen weidende, en by haar een Harder, die gerust lag en sliep, en van verre eenige Schepen voor de wind afzeylende, met de woorden: *Deus nobis hæc Otia fecit* (God verleende ons deze Rust) en boven in 't ligt de naam van Jehova in het Hebreeuws. 't Ander verbeelde een Ridder, wiens Borststuk en wapen met Lelien bestroid waren, en die de hand gaf aan de Hollandse Maagd, welke in de linkerhand de Lancie der Vryheid hield met een Hoed daar op tusschen een Slang, die de staart in de mond had, en de Eeuwigduurentheid betekende, met het Devys: *Amicitia indissolubilis* (Onbreekbare Vruntschap) en verders de Wapenen van haar Hoog Mogenden, die van yder Provintie in het byzonder, en die van zyn Excellentie. De Zaal en het gantsche Hof waren van binnen met Waskaarzen, en eenige duyzend lampen van buiten, op zyn Turks geillumineerd; het welk een schoon gezicht gaf, en te frayer, dewyl de lampen konstig door malkander, en op zodanigen wys gehangen waren, dat zy verscheidene bloemen en andere Cieradien vertoonden. De tweede dag wierd op de eigenste manier, en de Nacht met Muziek en balen doorgebracht. Alles is met zeer goede ordre, en zonder de minste confusie, of ongemak, afgelopen. De Voorpoort van het Paleis was met een wacht van Janitsaren voorzien, alzo zyn' Excellentie aan den Capitein Bassa en Aga der Janitsaren had laten verzoeken, boven het ordinaire getal van Janitsaren en Leventen, welke in dienst van zyn Excellentie zyn, yder nog dartig stuks van hunne Lyfwachten te willen zenden; gelyk geschiede.

DUITSCHLAND. Raadpleegingen over den toestand van zaken.

HET Collegie der Keurvorsten en dat der Vorsten hadden een lange Conferentie te Regensburg gehad, noopende de Guarnisoenen, welken het Ryk in Philipsburg en de Keyler-Schans moest leggen, wanneer deze Plaatsen door de Franschen ingeruimd zouden weezen. 't Besluit was, dat men de Stenden van den Opper-Ryn, Frankenland, en Swaben schriftelyk zou verzoeken hen geduurende eenige maanden met Troupen, en de noodzaakelykheden tot der zelver onderhoud, gezamenerhand met 't geen de Keizer moeht beschikken, te voorzien; met belofte van 't geen zy boven hun Contingent gegeven zouden hebben,

ben, weder aan hen te zullen uitkeeren: maar de Gedeputeerde des Bisschops van Hildesheim verwierp deze voorslag; zeggende, dat de Beyersche, Frankische, Swabische, en Opper-Rynsche Kreitzen alleen gehouden waren in de verzekerdheid van alle de Plaatsen van den Opper-Ryn, en de gebuurige Oorden tot aan Ments, te voorzien. 1698. Maart.

Men raadpleegde ook over een ander artykel, zonder het welk Vrankryk de gemelde twee Plaatsen niet weder wilde geeven; te weten, dewyl in het Tractaat bedongen was, dat ze aan den Keizer en het Ryk wedergegeeven zouden worden, wilde die Kroon, dat de geenen, die ze zouden ontfangen, met een Acte van acceptatie uit den naam van het Ryk, zo wel als van den Keizer, voorzien zouden weezen. Men sloeg ten dien einde voor, den Prins van Baden met een authentyke volmacht van het Ryk te voorzien, om de gemelde Plaatsen in deszelfs naam t'ontfangen, en te gelyk den Keizer te verzoeken, hen ook een diergelyke volmacht van zynen wegen te geeven. Want het was te noodzaakelyker zich ten dien opzichte te haasten, dewyl 'er duizend gevallen konden ontstaan, welke Vrankryk het besluit zouden konnen doen neemen van ze te willen behouden.

Ondertusschen ontbood men van Straatsburg, dat de Forten op d'Eilanden van den Ryn, gelegen voor de Stad, t'eenemaal geslecht waren, gelyk ook de Bruggen van Philipsburg, Hunningen, en Fort-Louis aan de zyde van Duitschland, benevens de Schantsen die de zelven dekten. Men arbeidde ook met vlyt aan het slechten der vestingwerken van Homburg, Bitsch, Kirn, en Montroyaal. Ondertusschen hadden de Franschen de Stad Spiers verlaaten, en de Bezetting 'er uitgetrokken, gelyk ook het gantsche Prevoostschap van Germersheim, daar de Keurvorst van de Palts terstond bezit afdeed neemen: doch hy trok zyne Benden uit het Kasteel van Lutzelstein, 't geen hy had doen (a) inneemen: vreezende, dat de geenen, welken de Marquis van Uxelles eenige beweegingen had laaten maaken, order mochten hebben om 'er hen uit te dryven.

Inruiming van Plaatsen door de Franschen.

(a) Ziet pag. 75.

Maar ziet hier nu weder een gevolg van het IV^de. Artykel des Tractaats van Ryswyk. d'Officiers des Graaven van Montbeliard, of Mumpelgard, in zynen naam bezit genomen hebbende van

Kwaad gevolg van het vierde Artykel des Tractaats van Ryswyk.

1698. van de Landen van Richwir, by Colmar en Horbourg, welke
Maart. van dit Graafſchap afhangen, wilden de zaaken, voor zo veel de Religie betrefte, herſtellen op den voet, als ze waren eer de Koning van Vrankryk dit Land had vermeeſterd, en verdreeven derhalven den Prieſter en de Geeſtelyken, welken die Vorſt daar had geſteld. Dezen deeden 'er hun beklag over aan den Groot-Vicaris van Staatsburg, en den Marquis d'Uxelles, welke laatſte twee Compagnien Dragonders derwaarts ſtuurde, om 'er op beſcheidenheid te leeven, tot dat des Graaven Bedienden de Geeſtelyken herſteld, en de voldoeningen, welken zy pretendeerden, aan hen gegeeven hadden.

De Proteſtantſche Stenden van Duitſchland, die wel zagen waar dit heen wilde, deeden door den Gedeputeerden van Maagdenburg een Memorie aan de Ryksvergadering te Regensburg inleveren, welke zy *Votum commune* noemden. Hier vertoonden zy in: Dat de zekerheid des Ryks, en de handhaaving van „des zelfs gemeene vryheid, alleen afhingen van de handhaa-„ving der eenigheid en der goede correſpondentie tuſſchen de „Leden, die het zelve uitmaaken: Dat men ten dien einde het „Tractaat van Weſtfalen, d'eenigſte band van die eenigheid, „naauwkeurig moeſt onderhouden, enz. Vervolgens verzochten zy ernſtelyk, dat, dewyl zy beſlooten hadden hunne goe-„deren en leven voor de vryheid van het Germaniſche Ligchaam „op te zetten, men aan d'andere kant alle gelegentheid van mis-„verſtand zou voorkomen, en inzonderheid die, welke zou „konnen ontſtaan uit het IV^de. Artykel der Ryswykſche Vrede: „Dat men in tegendeel de Statuten des Ryks, en de wetten der „billykheid ſtichtelyk zou onderhouden, op dat de zaaken der Re-„ligie geene beroerten mochten veroorzaaken; dewyl men niet „en twyfelde, indien men malkander over een zo gewichtig arty-„kel kon verſtaan, of men zou zeer krachtig aan de ruſt en de ge-„meene verdeediging des Ryks arbeiden, enz. Deze vertooning was buiten twyfel tydig, en behelſde niets dan 't geen zeer rechtmaatig was. Niettemin voorzag men wel, dat 'er de werking beſwaarlyk op zou volgen: zo zeer zyn de menſchen van natuure genegen, zich meer met eens anders, als met hun eigen heil, te bekommeren.

Deze

Deze hinderpaal, die zich tegens de rust en de zekerheid des Ryks stelde, belettede echter niet, dat men niet aan d'andere kant en dacht om die beiden te bezorgen. 't Artykel der gemeene verdeediging hield de Rykvergadering te Regensburg gestadig bezig. Den 23sten. February verkondigde men een Raadtsbesluit van het Collegie der Vorsten hier over, behelzende onder anderen, dat men in tyd van vrede tachtig duizend, en in tyd van oorlog honderd en twintig duizend man op de been hebben moest: maar de Gedeputeerden van Maagdenburg zeiden, dat men 'er aan sestig duizend genoeg zou hebben; op dat de Stenden, welke bygesprongen moesten worden, de zelven te gemakkelyker konden doen bestaan. Den 8sten. Maart wierd in het Collegie der Keurvorsten besloten, dat men in tyd van oorlog twee maal zo veel Troupen zou onderhouden, als in den Jaare 1681 was vastgesteld, en in tyd van vrede eens zo veel, en dat, wat de repartitie of verdeeling belangde, men het Reglement, gemaakt in de laatste Vergaderingen van de zes Kreitsen des Ryks, gehouden te Frankfoort, zou onderhouden.

1698. Maart.

Raadpleegingen over de zekerheid des Ryks.

Eindelyk: den 16sten. der Maand overleed zeer schielyk te Weenen de Graaf Sigismund van Dietrichstein, Raad van zyne Keizerlyke Majesteit, Ridder van het Gulde Vlies, en hier voormaals Groot-Meester van het Huis van wylen de Koninginne Douairiere van Polen.

Dood des Graaven van Dietrichstein.

OMTRENT het midden der Maand vergaderden de Capitulairen van Osnabrugge, om den dag tot de verkiezing van een Bisschop te beraamen. Zy waren ten getale van vyf-en-twintig, en onder de zelven maar drie Protestanten van d'Augsburgsche Confessie, zynde alle d'anderen Roomsch-Katholyken. Verscheidene stonden na dit Bisdom, en onder anderen de Keurvorst van *Keulen*; de Prins *François Louis Palatyn*, Bisschop van Bresslau, Groot-Meester van de Duitsche Order; de Prins van *Lotharingen*, Bisschop van Olmutz; de Bisschop van *Munster*; den Heer van *Metternich*, Groot-Prevoost der Cathedraale Kerk van Osnabrugge; de Heeren *Philips Koenraad Spiegel van Diesemberg*, *François Dieterik*, *Josephus van Lenneberg*, en de Baron *Karel François van Wachtendonk*, Kanonniken van de zelve Kerk. Men vernoekorde onder-

OSNABRUGGE. Vergadering der Capitulairen om den dag tot de verkiezing van een Bisschop te beraamen.

1698. Maart.

dertusschen, dat de Bisschop van Munster staat kon maaken op een genoegsaam getal van stemmen om deze Waardigheid te verkrygen; doch dat men hem zou verzoeken zyne pretentien af te staan aan den Prins van Lotharingen, die ook noch ten anderen door considerabele Mogendheden onderstcund wierd.

Vergunning van voorrechten voor die zich in de Voorstad van Homburg wilden nederslaan.

AAN de Vreemdelingen, welke in de nieuwe Voorstad voor de Rezidentieplaats Homburg, Louisenstad genaamd, zich metter woon wilden ter nederslaan, wierden door den Landgraaf de volgende gunstige Conditien aangebooden.

1. Dat hy hen allen in zyne beschutting, bescherming, en genade open aanneemt, yder zonder onderscheid van zyne Religie, gelyk dezelve in het Roomsse Ryk uit kracht van de Westfaalsse Vrede vastgesteld is, zonder indracht te handhaven; dat de Gereformeerden in de van hem geboude schoone Hof kerk, de Luthersen in de nieuwe kostelyke Stads-Kerk, en de Roomsen in het Dorp Kottorf, even buiten de Poort gelegen, de vrye oeffening van hunne Religie na hun eigen welgevallen zullen gebruiken en genieten, en daar-en-boven de Hof-Predicant alle Sondagen, en eens 's weeks, in het Frans prediken, en de H. Sacramenten in die Taal bedienen.

2. Dat, op dat de aankomenden te beter met hunne Handel en Neeringen mogen voortgeraken, en hunne Handwerken en Manufacturen dryven, zy tien jaren lang van alle reëele en personeele, ordinaire en extraordinaire balastingen, hoedanig genaamt, vry zullen zyn, te rekenen van den dag op welken de Huizen opgeslagen werden, en onder de Lasten te tellen alle Inquartieringen, Opbrengingen, Contributien, Romer-maand-gelden; en diergelyken; dan mits dat zy, gelyk elders de bevoorrechten en vryen, d'ordentelyke Accys van de Consumtie betalen, en onder belosten, dat zy na het eindigen van de vrye Jaren niet hoger, als d'overige Onderdanen, belast zullen werden.

3. Dat aan d'aankomende Vremdelingen de plaatsen, welken zy tot hunne Woningen, of oprechting van Manufacturen wenschen te behouden, op hun verzoek zonder omgeld, of iets anders, aangewezen zullen werden, en dat zy op dezelve erffelyk en eygen zullen kunnen bouwen, en de Eyken en ander Hout, het geen in 's Landgraafs Bossen rondom staat, en bequaam is, en de Steenen, welke in dezelve leggen, zo veel zy tot het Gebouw behoeven, zonder omgeld bekomen.

4. Dat men voor de geenen, welke Manufacturen, of andere Werken, zoeken op te rechten, genadigst zal vergunnen de Meesters en Knechts, zo veele zy begeeren, te beschryven, aan te nemen, en te houden, en zo veele Jongens, als zy tot het leeren van dien willen, te gebruiken, en

en alles te verrechten wat kan dienen om hun voorhebben in staat te brengen, en te houden. 1698. *Maart.*

5. Dat, als zy zig in de Louisen-Stad ter nedorgezet hebben, en hun toestand niet gedoogt, dat zy het eerste Jaar een Huis bouwen, zy echter in beschutting, bescherming, en genade aangenomen zullen werden, en de bovenstaande vryheden, gelyk anderen, genieten; doch genoegsame verzekering geven, dat zy na verloop van een Jaar, als andere vryen, een Huis zullen bouwen, of inmiddels, wat de verdere Bygezetenen in de Louisen-Stad moeten geven, en gelyk gebruikelyk is, volbrengen.

6. Dat, als eenige Inwoonders, die Manufacturen, of anderen Handel aanvangen, om dezelve voort te zetten byzondere Privilegien verzoeken, alle de Privilegien, welke tot bevoordering en voortzetting van dien Handel en Manufacturen konnen dienen, aan hen verleent en toegestaan zullen werden.

7. Dat de nieu aankomende Inwoonders boven de reeds uitgedrukte voorrechten in het handelen, kopen en verkopen, en alle verdere Burgerlyke Hanteeringen, den ouden Ingezetenen gelyk gehouden zullen werden, ende tot cultiveering van te beter eendracht onder hen alle en yder Privilegie, gelyk d'oude Ingezetenen dezelven tot nu toe genoten hebben, nu en in het toekomende altyd genieten; zonder dat tusschen hen het aldergeringste onderscheid in eenige zaken gemaakt en toegelaten zal werden.

En 8. Dat, ingeval eenige Joden lust hebben om zich in de Louisen-Stad ter neder te zetten, zy mede niet alleen in beschutting en bescherming op en aangenomen zullen werden, maar ook aan hun een eigen Straat, of meer, indien zy ze behoeven, en plaatsen tot Huizen in dezelve aangewezen; de Materialen uit 's Landsgraafs Bosschen, zo Steen, als Hout, toegestaan; de oeffening van Religie in hunne Scholen, en een tienjarige Vryheid; in welken tyd zy niets, als het gewoonlyke Beschermgeld en de gewoone Consumptie-Accyns zullen betalen; vergunt zullen werden.

VRANKRYK. *Openbaare Intrede des Graaven van Portland.*

NA dat alle dingen tot d'openbaare Intreede des Graaven van Portland (van wiens aankomst te Parys, en andere byzonderheden, wy (a) hier voor hebben gesproken) gereed waren, volgde de zelve op den 9den. der Maand. De Maarschalk de Bouflers en Monsr. de Bonneuil, Introducteur der Ambassadeurs, gingen hem te Rembouillet (een Lusthuis aan het eind van het Voorburg S. Antoine, van waar d'Ambassadeurs der Protestantsche Vorsten afgehaald worden) in de Karos des Konings afhaalen, gevolgd door die van de Hertogin van Bourgon-

(a) *Zie pag. 167.*

 dien,

1698. Maart. dien, Monsieur, Madame, de Hertogin van Chartres, den Prince en Princes van Condé, den Hertog van Bourbon, de Princesse Douairiere van Conti, den Prince en Princes van Conti, den Hertog en Hertogin van Maine, den Graaf van Toulouse, en den Marquis de Torcy, Secretaris van Staat voor de buitenlandsche zaaken. De marsch wierd aangevangen door de Karos van den Introducteur der Ambassadeurs en die van den Maarschalk de Bouflers, gevolgd door vier van zyne Pazien te paard. Hier na verscheen de Livrey van den Ambassadeur: twaalf Palfreniers te paard, leidende ieder een Handpaard; twaalf Pazien te paard, met den Stalmeester voor aan; in licht blaauw laken met goude en zilvere galonnen, en daar onder karmozynen en goud-damaste vesten, met witte pluimen op den hoed; en vyftig Lakeyen, of andere Livreydraagers, te saamen omtrent tachtig man uitmaakende. Thans volgde de Karos des Konings, daar den Ambassadeur met den Maarschalk de Bouflers en Monsr. de Bonneuil in zaten: wyders d'andere Karossen: na die de zes Karossen der Ambassade; de twee schoonste, te Parys gemaakt; benevens twee, van Londen gekomen, met acht, en d'overige met zes paarden bespannen, enz. Zyn' Excellentie passeerde, onder een ongeloofelyke toevloeijing van volk, nieuwsgierig om de pracht van deze plechtigheid te zien, tot aan het Hôtel der Extraordinaire Ambassadeurs; alwaar gekomen zynde, ontfing hy, volgens de gewoonte, de complimenten wegens den Koning, en alle de Prinsen en Princessen. d'Aanweezende Ambassadeurs van d'Evangelische Vorsten waren zyn' Excellentie tot aan Rembouiller, en die van de Roomsche tot aan het Klooster van Picpus, de plaats van waar de Gezanten der Roomsch-Katholyke Vorsten afgehaald worden, te gemoet gereeden.

Audientie by den Koning. Twee dagen na deze Intreede, te weeten den 11den. had hy zyne eerste openbaare audientie by den Koning te Versailles, opgehaald door den Graave van Marsan, Prins van den Huize van Lotharingen, en Monsr. de Bonneuil, in des Konings Karos, gevolgd door die der Hertogin van Bourgondien, die van het Hof, en de zes Karossen der Ambassade. Aan het Kasteel komende, vond hy de Compagnien der Fransche en Switsersche Gardes ter wederzyde in wapenen; beneden aan de trap den Marquis

quis de Blainville, Groot-Meester der Ceremonien; en de honderd Switsers aan beide zyden op de trap geschaard. De Maarschalk de Noailles ontfing hem aan de deur van des Konings Gardes, welke van gelyken ter wederzyde in de wapenen stonden. Den Ambassadeur en die van zyn Gevolg hadden d'uiterste moeite om by den Koning te komen, ter oorzaak van den drang der Hovelingen en andere menschen. Hy maakte zyn compliment in 't Engelsch, en sprak vervolgens in 't Fransch; zeggende in substantie, dat de Koning van Groot Britanje, zyn Meester, zyne Majesteit verzekerde, dat hy van voornemen was het geslootene Vredes tractaat stiptelyk te volbrengen; en dat hy niets zo zeer en wenschte, dan zyne vriendschap, en een goede overeenstemming, zo noodzaakelyk tot het byzonder welweezen van beide de Natien, en het voordeel van geheel Europa, enz. Zyn' Majesteit antwoordde, dat hy den Koning, zyn' Meester, van zynen wege kon verzekeren wegens zyne oprechte meening om de Vrede t'onderhouden; dat hy de vriendschap des Konings van Engeland in groote waarde hield; en dat hy ze by alle gelegentheden zou voortkweeken.

1698. Maart.

Den Ambassadeur had ook vervolgens met de gewoonlyke ceremonien audientie by Myn Heer den Dauphin; den Hertog van Bourgondien; de twee andere Prinsen, deszelfs Broeders; den Hertog en Hertogin van Orleans; den Hertog en Hertogin van Chartres; en Mademoiselle, hunne Zuster: waar na hy zeer heerlyk met zyne gantsche Stoet door des Konings Officieren ter middagmaal wierd onthaald. Hier na had hy met de zelve plechtigheden audientie by de Hertogin van Bourgondien, en wierd vervolgens weder na het Hôtel der Extraordinaire Ambassadeurs gebracht, en aldaar drie dagen lang op 's Konings kosten onthaald.

By den Dauphin, de Kinderen van Vrankryk, enz.

De Nieuwbekeerden wierden nu door het gantsche Koningryk, gelyk wy elders ook van deze stoffe gesproken hebben, meer als ooit gedrongen om, benevens hunne huisgezinnen, de plichten van goede Roomsch-Katholyken waar te neemen. 't Parlement van Bourdeaux had een Arrest beraamd, waar door zy genoodzaakt wierden hunne kinderen binnen vier-en-twintig uuren in de Roomsche Religie te doen doopen, en ze vervolgens in de zelve op te voeden, op de verbeurte van vyf honderd ponden.

Vervolging tegens de Nieuwbekeerden.

1698. In Guyenne had Monsr. de Sourdis een Schoolvrouw met twin-
Maart. tig van haare Schoolieren, altemaal jonge Juffertjes, doen vatten, en by de Dames van de Voortplanting des Gelools laaten brengen. In de plaatsen des Bisdoms van Agen, daar Nieuwbekeerden waren, had men de volgende Order doen afkondigen.

Van wegen de Heeren Schout, en de gantsche Vroedschap.

WERD geordonneerd aan alle de Nieuwbekeerden van deze plaats, dat zy aanstondts hebben te betaalen aan den Syndicus van het Hospitaal de Boete, daar zy in verweezen zyn, om dat zy hunne Kinderen niet in de Schoolen en Onderwyzingen gestuurd hebben; en zulks niet doende, zullen zy geëxecuteerd, en hunne Effecten op de markt verkocht worden, zonder dat zy copy van d'Order, noch van den staat der geëxecuteerde zaaken zullen konnen eisschen. En in geval van tegenstelling, zullen wy ons op de plaatsen vervoegen, en d'onwilligen in de gevangenis zetten, volgens d'order die wy van Myn Heer den Intendant hebben gekreegen.

In der daad, deze order wierd met alle strengheid uitgevoerd, en alle d'Ouders, die de zelve niet gehoorzaamden, geëxecuteerd, en hunne goederen opentlyk verkocht.

Te Rochel ging het niet beter; wordende de geenen, welke verklaarden niet te konnen besluiten tot zich na de Kerkdiensten der Roomsch-Katholyken te schikken, d'eenen op het Kasteel Trompette en te Blaye, en d'anderen te Brouage, en op het Eiland Ré gebannen.

Te Montpelliers liet men met trompettenklank een Declaratie of Ordonnantie van den Koning afkondigen, beveelende aan allerhande persoonen, de geenen van de Gereformeerde Religie, welke in het toekomende uit de vreemde Landen mochten komen, aan te brengen, om hen te noodzaaken hunne afsweering te doen; ten welken einde men Commissarissen in elke Wyk had genoemd, met order om daar op te passen. Men had ook de Kinderen opgeschreeven, en den Ouders aangezegt, dat de Koning volstrektelyk begeerde, dat zy de zelven op de gewoonlyke uuren ter Misse zouden brengen, op de verbeurte van vyfen-twintig ponden, en inquartiering van Dragonders, voor elke reis dat zy in gebreke bleeven; 't geen alreedts in de Sévennes, en

en aan andere oorden, ter uitvoering was gesteld. 1698 Maart.

Den Intendant van Languedocq was zeer naauwkeurig in alle deze Reglementen te doen uitvoeren. Wat meer als een maand geleeden veroordeelde hy drie Predikanten ter dood, welke, weinige dagen na dat ze gevangen waren genomen, gehangen wierden. Hy verwees ook twee mannen ter galey, om dat ze te Orange waren geweest; en ontbood eenigen der aanzienlykste Kooplieden van Montpellier, om hen te zeggen, dat de Koning rond uit niet meer als eene Religie in Vrankryk begeerde, en dat, zo de Nieuwhereenigden niet ter Misse gingen, en alle de diensten van goede Katholyken waarnamen, zy door de Krygslieden geruïneerd zouden worden. Men verwachtte te Montpellier ook twee Regimenten Dragonders, om ze te huisvesten by de geenen, welke zouden weigeren te doen 't geen men hunne plicht noemde.

Monsr. Wicart, Kapellaan des Graaven van Portland, beschuldigd wegens de Communie aan Nieuwbekeerden gegeeven te hebben.

Deze grooten yver in het vervolgen van de Nieuwbekeerden was ook d'oorzaak, dat Monsr. Wicart, Eerste Kapellaan des Graaven van Portland, een lak op den hals wierd gesmeeten. Eenen la Combe beschuldigde hem wegens de Communie aan andere Protestanten, als de geenen van het Gevolg des Ambassadeurs, en onder die ook aan hem, gegeeven te hebben, en bracht hem daar over aan aan den Lieutenant Generaal der Politie. Straks wierd een Commissaris afgevaardigd, om Monsr. Wicart, dien men wist met eenigen van zyne vrienden in een particulier huis ten eeten te zyn, tegen den Aanbrenger te hooren. Wicart loogchende de zaak; beweerde, dat la Combe een bedrieger, en al zyn zeggen valsch was; en bewees, het zo klaar, dat 'er zich 'er een ieder af overtuigd hield. De Commissaris liet la Combe derhalven in verzekering neemen, en smeet hem in de gevangenis. Ondertusschen wierd van des Ambassadeurs wege hier over geklaagd aan Monsr. de Torcy, Secretaris van Staat, die Monsr. d'Argençon, Lieutenant Generaal der Politie, deed aanzeggen, dat hy 'er aan den Graave van Portland zyne verschooning over zou laaten doen; welk compliment door den Lieutenant der Wacht wierd afgelegt.

Omtrent het eind der Maand, terwyl men vast bezig was met de reforme der Krygsbenden, hoewel vry langsaam, dankte ook

1698. Maart. ook de Koning Jacobus de twee Compagnien van zyne Gardes af: en gelyk de Prins van Walles niet als door die lieden gediend wierd, gaf zyn' Majesteit hem twaalf van zyne Gardes du Corps.

ENGELAND. Vervolg van de verrichtingen des Parlements. (a) Zie pag. 180.

IN gevolge van het Adres (om de verrichtingen des Parlements weder aan te knoopen) door het Laager Huis aan den Koning gepresenteerd, gaf zyne Majesteit in het begin der Maand order tot het opstellen van een Proclamatie tegens alle profaniteit, enz. en maakte de Magistraat der Stad Londen reedts een begin van door goede voorbeelden aanleiding tot deugd te geeven.

Den 5den. en 6den. der Maand arbeidde men in het Laager-Huis aan de Bil van den impost van drie schellingen par pond op de Landeryen; en wierd de zelve voor d'eerste en twede maal geleezen.

Den 8sten. wierd beslooten, dat, volgens de meeningen zyner Majesteit, men een Acte tot strenger straffinge van profanatien, en diergelyke gruwelen, zou opstellen; mitsgaders voor de darde maal een Bil geleezen, welke den Esquire (a) Charles Duncomb voor zyn byzonder in 't verlies van de twee darde deelen zyner goederen verwees, en aan het Hooger Huis gezonden.

(a) Zie pag. 178

Den 11den. examineerde het Huis in een groot Committé de Bil noopende de Landtax, en besloot, dat de Roomsch-Katholyken, en de geenen welke weigerden de eeden af te leggen, niet meer en zouden betalen als d'anderen.

Den 13den. ontwierpen de Lords een Bil van Echtscheiding tusschen den Graaf en de Graavin van Macklesfield; uit hoofde van welke de Graaf aan de Graavin moest uitkeeren acht honderd ponden sterlings inkomsten, die zy hem ten huwelyk had gebracht, en zy beiden vrygesteld wierden om weder te mogen trouwen. De redenen van deze Echtscheiding waren niet al te wel bekend: men zey alleenlyk in 't algemeen, dat'er overspel begaan, en kinderen uit het zelve voortgeteeld waren, daar de Graavin, die'er de moeder af was, zich mee belaadde.

Den 14den. leiden verscheidene Fransche Protestanten de Eeden af, om genaturaliseerd te worden; en arbeidde het Huis in een groot Committé aan de middelen om de Subsidien te heffen. Het examineerde ook de lasten van de Zeezaaken;

en

en op de vraag, of men de twee Regimenten Mariniers, waar af het onderhoud vyf-en-vyftig duizend ponden sterlings, zou afdanken, haalde de negative het over met drie stemmen, en wierd beslooten de zelven te behouden, 't Hooger Huis las de Bil tegens den Esquire Duncomb, en verordende een twede leezing. 1698. Maart.

Den 17den. hadden de Gemeentens een Conferentie met de Lords over deze Bil. Hier na vervoegde zich de Koning in het Parlement, en gaf zyne toestemming tot vyf publique en negen particuliere Acten. d'Eersten waren:

1. Acte noopende de rechten gesteld op de Mout, Mom, enz.
2. Acte om de verloopene jaarlyksche Schulden sedert den 17den. May 1696 tot den 17den. May 1697. te betaalen.
3. Acte om het Zout by 't gewicht te verkoopen.
4. Acte om het inkomen van buitenlandsche Kanten te beletten.
5. Acte om het werpen van Voetzoekers, en andere Vuurwerken, te verbieden.

Den 20sten. wierd in het Laager Huis de Bil tot verbreeking van den band des huwelyks tusschen den Graaf van Maklesfield en zyne Gemalin voor de twede maal geleezen, en aan een Committé van 't gantsche Huis gesteld; en wyders de volgende resolutien van het groot Committé geleezen, en goedgekeurd: Dat tot afkorting van 't geen men sedert den 1sten. April 1692 tot den laatsten September 1697 (O. S.) aan het Leger ten achteren was, beloopende een somme van een millioen en twee honderd duizend en vier-en-vyftig ponden, 16 schellingen, en 3 pont. sterlings; dat Jaar zou geheeven worden een somme van 139066 pond. 18 sch. 4 pen. tot af betaaling van een Jaar achterstallen, te weeten, tot aan den 1sten. April 1693: tot afbetaaling der achterstallen van de Troupen in Engeland sedert den 1sten. January 1696 tot den 1sten. Augustus 1697 een Somme van 203415 pond. 8 sch. 9 pen. tot vereffening der achterstallen van de Troupen in Vlaanderen tot aan den 4den. October 1697 een somme van 450816 pond. 17. sch. 8 pen: voor de Generaals, hunne Adjuranten, en Majoors van een Brigade 50000 ponden: tot vereffening der achterstallen van de Troupen in Vlaanderen sedert

1698. den 4den. October 1697 tot den laatsten December inclus
Maart. 137990 ponden: van de 376051 ponden voor onderhoud der Vloot tot aan den 30sten. September 1697 een somme van 100000 ponden: van de 1862849 ponden, die men voor bezolding der Matroozen tot aan den 30sten. September 1697 te kwaad was, 600000 ponden: voor d'ingeschreevene Matroozen 16389 ponden: tot de salarissen d'Admiraliteitsheeren, en der zelver Bedienden, 24000 ponden: tot de halve gagie der Zee-Officieren 28663 ponden: tot pensioenen voor oude uitgediende Officieren en de Weduwen van anderen 90073 pond. 5 sch. 1 pen: tot de kosten der Werven 15927 pond. 7 sch. 3 pen. voor de Monstermeesters, en andere Officiers van de Buitenhavens, 848 pond. 17 sch: voor de gewoone huuren van Schepen en Vaartuigen 43399 pond. 12 sch. 6 pen: voor victualie tot de zelven 19608 ponden: voor Havengelden 32558 pond. 17 sch: voor reparatie der Schepen 35848 pond: voor d'Officieren en Soldaaten der twee Regimenten Mariniers 55520 ponden: voor 't Comptoir, daar de Matroozen geregistreerd wierden, 37286 pond. 5 sch: voor de kosten der Artillery 60000 ponden, enz. altemaal van dit Jaar te heffen, met byvoeging, dat men ter zelve tyd voor de hoofdsom en interest van de Transportschuld na Ierland, gelyk ook voor d'overige Transportschulden, zorg zou draagen.

Den 21sten. passeerde het Huis de Bil van drie schellingen par pond op d'inkomsten der Landeryen, en beval, dat ze in 't net gesteld zou worden. De Lords stonden den Esquire Duncomb toe, door zyne Advokaaten gehoord te werden.

Den 25sten. passeerde het Laager Huis de Bil van Echtscheiding tusschen den Graaf en de Gravin van Macklesfield. Den zelven dag verwierp het Hooger de Bil, die'er het Laager aan had gezonden, om den Esquire Duncomb te straffen, en ontsloeg hem van zyne gevangenis: waar op het Huis der Gemeentens den 26sten. een Committé verordende, om de proceduuren der Lords ten dien opzichte t'examineeren.

Den 28sten. wierd op het raport, gedaan aan het Huis, dat Sr. Duncomb door order der Lords uit den Tour ontslagen was, een Committé aangesteld, om t'onderzoeken hoedanig men zich

in

in diergelyke gelegentheden omtrent het handhaaven der rechten en privilegien van het Huis had gedraangen. 1698. Maart

Den 31sten vervoegden zich de Lord Baron Ward en de Rechter Nevill wegens de Lords in het Huis der Gemeentens, en verzochten, dat Mr. Robert Bertie, een van des zelfs Leden, in het Hooger mocht verschynen, om het t'onderrechten van zekere dingen raakende een Libel tegens den Lord Kancelier; waar op gezegt wierd, dat de Gemeentens hen hun antwoord door een van hunne Boden zouden laaten weeten. Eenige veranderingen, gemaakt in de door de Lords gepasseerde Bil noopende de profanatie, wierden ter zelve tyd goed gekeurd; maar op het geschil, of de Jooden den Zondag zouden moeten onderhouden, met meenderheid van stemmen geoordeeld, dat men hen daar van behoorde t'ontslaan.

De Kwaakers hadden voor eenigen tyd, wanneer van alle kanten (a) Adressen aan den Koning gepresenteerd wierden, mede niet stil willen zitten. Zy stelden 'er ook een op, 't geen door veertig van die Gezindheid ondertekend was, en door zes van hunne oudsten overgeleverd wierd; zynde van dezen inhoud.

Kwakers presenteeren een Adres aan den Koning.

(a) Zie pag. 16.

Aan Willem de Derde, Koning van Engeland, &c. word deze dankbare erkentenis der gener, die gemeenlyk Quakers worden genaamd, ootmoediglyk gepresenteerd.

Met believen des Konings.

Angezien de Allerhoogste God, die heerschappye heeft over de Koningryken der menschen, en de zelven geeft aan wien hy wil, U door zyne overheerschende macht en voorzienigheid in de regeering en heerschappye dezer Ryken gesteld, en door zyne Godlyke gunste op een aanmerkelyke wyze van veele groote en uitmuntende gevaren bewaard en verlost, en de elende des Oorlogs genadiglyk in een gewenschte gunst van Vrede veranderd heeft; zo wenschen wy van herten, dat wy, en alle anderen, die 'er in begreepen zyn, waarlyk gevoelig, en ootmoediglyk dankbaar jegens den Almachtigen God deswegen mogen weezen, ten einde de Vrede een gestadige en duurzame zegening zy.

En o Koning, dewyl de God des Vredes U veilig en behouden heeft doen wederkeeren; zo is het voor de geenen, die hem vreezen, een oorzaak van blydschap, te verneemen Uwe goede en recht tydige resolutie, om heillooze lichtvaardigheid en een zedeloos gedrag te beteugelen:

1698. Maart.

want gerechtigheid verhoogt een volk. En nademaal het den Koning uit een tedere neiginge beliefd heeft, gemak en vryheid van Conscientie te vergunnen aan zyne Onderdanen van verscheelende gevoelens, (van welke gunsten wy ook rykelyk deelachtig zyn geworden) zo achten wy het onze plicht, zulks dankbaarlyk te vermelden en erkennen: biddende den Almachtigen God ernstiglyk, dat hy den Koning gelieve by te staan in alle deze zyne rechtmatige en vroome neigingen; dat zyne dagen alhier gelukkig en vreedsaam mogen zyn; en dat hy hier namaals een eeuwige en onvergankelyke Kroon mag beërven.

Dood des Graaven van Leicester.

Eindelyk: den 17den. der Maand overleed in den ouderdom van tachtig jaaren de Graaf van Leicester, laatende zyne goederen en tytels na aan zynen oudsten Zoon, den Lord Lisle. Hy was van een welgeoeffende geleerdheid, een groot liefhebber van de Poëeten, en had dagelyks eenigen van de zelven aan tafel.

IERLAND. Proclamatie tegens de Rebellen afgekondigd.

IN het begin der Maand gaven de Heeren Regenten, trachtende alle misbruiken van de Koninglyke goedertierenheid te voorkomen, d'onderstaande Proclamatie in het licht.

Van wegens de Heeren Regenten en den Raad

Een Proclamatie.

Winchester, Gallway.

AAngezien na het overgaan van Lymrik op den 13den. dag van October 1691, verscheidene Persoonen, die aan de laatste Rebelly in dit Koningryk tegens zyne Majesteit, en desselfs laatste Koninglyke Gemalinne, medeplichtig en schuldig geweest zyn, geëischt hebben mede ingesloten te werden en recht te hebben tot de weldaad van d'Artykelen, op d'Overgave van Lymrik of Gallway gemaakt; en aangezien, op dat de voorsz. Artykelen ongeschonden nagekomen, en volkomen goedgedaan mochten werden aan zodanige Persoonen, dewelke in dezelve begrepen waren, sommige van de voorsz. Eisschers tot en in het bezit van hunne goederen, welke te vooren in zyner Majesteits handen gesaiseert waren, hersteld zyn geworden, op het bezorgen van borgtocht, dat zy de ondertusschen genote voordeelen van hunne voorsz. Goederen aan zyne Majesteit zouden betalen, indien zy op het verhooren hunne eisschen niet konden doen blyken, dat zy tot de weldaad van de voorsz. Artykelen gerechtigd waren, en tegen anderen, die aan de voorsz. Rebelly schuldig waren, maar noch niet dadelyk daar over uitgeballingt, niet tot d'uitballingschap geprocedeerd, noch hunne Goederen in zyner Majesteits handen

handen gesaisseert, tot dat hun recht op de voorsz. Artykelen gehoord en gedetermineerd zoude wezen; van het welke de voorsz. Persoonen een verkeert gebruik makende, in 't algemeen van de hand gewezen hebben het procedeeren omme hunne voorsz. eisschen tot een verhoring en en toewyzing te brengen, in hoope, dat de Getuigen, welke konden bewyzen, dat de voorsz. Personen in die Rebelly deel hadden, en schuldig waren, en niet in de Artykelen begrepen, midlerwyl tot zyner Majesteits groot nadeel zouden sterven, of uit dit Koninglyk vertrekken: Hebben wy derhalven dienstig geoordeeld, by deze onze Proclamatie te publiceeren en te verklaren, dat de Goederen van alle Persoonen, alreeds om de voorsz. Rebelly uitgeballingt, in zyner Majesteits handen gesaisseert zullen werden, niet tegenstaande de voorsz. Persoonen eisschen of voorwenden, recht te hebben om ingetrokken te werden, en de weldaad van de gemelde Artykelen te genieten, tot dat zodanige Persoonen hunne respective eisschen daar omtrent tot een verhoringe brengen, en de toewyzing van de Commissarissen over het horen en uitwyzen van de voorsz. eisschen op of voor den 19den. July 1698 verwerven, niettegenstaande eenige voorige ordre ten tegendeele: en dat tegen alle Prseoonen, tegens welke noch niet tot uitballingschap om het voorsz. Verraad geprocedeert is, geprocedeert zal werden, als in gevallen van Verraad, onaangezien zy voorwenden in d'Artykelen te zyn, tot dat zy van gelyken hunne toewyzinge op of voor den 19den. July naastvolgende bezorgen. Des niet te min zullen, indien aan eenigen van de voorsz. Persoonen toegewezen werd, in d'Artykelen te zyn, binnen den tyd, tot zulke hunne toewyzinge bepaald ende voorgeschreven by d'Acte van het Parlement en de Proclamatie, den 6den. February laatstleden gedagtekend en dien aangaande gemaakt, de voorsz. byzondere Persoonen echter na hunne zodanige toewyzing in het bezit van hunne Goederen keeren, en dezelven ingevolge van de voorsz. Artykelen genieten.

1698. Maart.

Gegeven in de Raadkamer te Dublin, den 3den. Maart 1698.

Meath, C. S. Longford, G. S. Blesington, C. S. Montrath. Cha, Fielding, Ri. Pyne. Ino Hely. Chris. Wandesford. H. Ingolderbey Rob. King.

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Gevecht tusschen twee Fransche Oorlog schepen en het Hollandsch Schip de Koopman van Soria.

d'ONKUNDE wegens het sluiten van de Vrede was oorzaak van een gevecht omtrent het Eiland Cyprus tusschen twee Fransche Oorlogschepen en het Hollandsch Schip de Koopman van Soria, gevoerd door den Capitein Cornelis van Beveren, zo als hy zyne medegenomene Houtwaaren, tot de Kapel van het Heilig Graf te Jerusalem verordend, te Jaffa gelost hebbende, van S. Jan d'Acri na Alexandretre was zeilende. 't Extract uit

 een

1698. Maart. een Brief, geschreeven door den Schryver van het gemelde Schip den 28sten. December 1697, verhaalde het geval aldus.

NA dat wy op den 17den. November, 's nachts, van St. Jan d'Acri waren t'zeil gegaan, wierden wy den 22sten. 's nachts, by Cyprus, omtrent Caap Grege, door twee Fransche Oorlog-schepen toegeroepen, onze Sloep uit te zetten: doch zy kregen tot antwoord, dat, zo zy ons wilden spreeken, zy zulks by dag moesten doen. Zy ons dan byblyvende, toonden 's anderen daags hunne vlaggen, en riepen: *Vive le Roy*, zynde 'er een voor uit, en den ander achter uit te loefwaart van ons, en schooten vervolgens op ons, terwyl wy, die aan ly waren, niet meer als twintig stukken kanon gebruikten. Na dat wy omtrent een glas hevig waren slaags geweest, kreeg het Schip van zes-en-vyftig stukken, genaamt *l'Entrepenant*, Capitein *Champigni*, een schoot of twee onder water, zo dat het ons moest verlaten om zyn lek te stoppen: maar 't ander, *le Vaillant*, van vier-en-veertig stukken, Capitein *Moteux*, kanonneerde zo veel te heftiger, en kwam om ons te abordeeren; doch geraakte met zyn boegspriet in ons bezaanswant vast, waar door wy uit de schans langs 't schip schooten, zo dat hy veel volks verloor. Evenwel abordeerde hy ons; waar op het grootste Schip weder op ons af kwam, en zo met 24 en 28 ponders op ons donderde, dat wy genoodzaakt wierden quartier te roepen, dewyl ons Schip zeer aan masten, touwerk, en onder water beschadigt was. De Franschen, overgekomen zynde, wierpen zo veel handgranaten in 't voorluik, dat de brand in 't pik, teer, en touwerk geraakte, en vergaten door het plonderen de vlam te blusschen; waar door dezelve aan de katoenbalen komende, zich met 'er haast over 't gantsche Schip verspreide: en door de stilte konden de Schepen niet van malkanderen komen. 't Fransche Schip sprong kort daar na in de lucht, en gaf aan ons voorschip een slag, dat het omsloeg. Onze Capitein van Beveren won, na dat de Franschen ons Schip inhadden, uit de schans na boven gaan; doch wierd van haar ten eersten in de schouder gekapt, zo dat hy wyken moest: niet te min ging hy door de achterhut haar met een pistool en houwer weder te gemoet, maar wierd doorschooten, en met verscheidene houwen in 't hoofd gedood. De Franschen hebben, volgens hun eigen zeggen, over de 250 dooden in beide hunne Schepen; en dagelyks worden 80 gequetsten in hun Schip verbonden. Wy hadden 15 dooden, en 19 die verdronken zyn, en wierden met ons 66, waar onder 12 gequetsten, dien avond in de Salines meest naakt aan land gezet, en hebben huisvesting by den Heer Samuel Tourner, Consul van de Engelsche Natie, die ons tot hier toe met kost en klederen heeft bezorgd. P. S. Een dag na de batailje quam hier een Fransch Fregatje met brieven aan den Consul, van inhoud dat de Vrede gesloten en gepubliceert was.

Alzo

Alzo den Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland van tyd tot tyd verscheidene klachten te vooren kwamen wegens de groote onordentlykheden, en zelfs Simonie, omtrent de beroeping van de Predikanten in de Gereformeerde Kerken, onder der zelver jurisdictie behoorende, wierd den 27sten. der Maand het volgende Plakaat daar tegen beraamd.

1698. *Maart.*

Plakaat tegens d'onordentelykheden omtrent de beroeping der Proponenten beraamd.

DE Staaten van Holland en West-Vriesland; Allen den geenen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, SALUT. Doen te weten: Dat Ons onderscheidene klachten te vooren gekomen zyn over de groote onordentelykheden, en zelfs over Simonie, omtrent de beroepinge van de Predikanten in de Gereformeerde Kerken van Holland ende West Vriesland gepleegt werdende; dat Wy, omme jegens zo enorme ende verre uitziende delicten by alle behoorlyke wegen en middelen te voorzien, ende alle bedenkelyke præcautien tot voorkominge van diergelyke schandalen te adhibeeren, eerst en voor al vast-gesteld en gearresteert hebben, zo als Wy vast stellen en arresteeren mits dezen, dat alle Proponenten, præparatoirlyk zullende werden geëxamineert, aanstondts naar het afleggen van het zelve examen aan de Gedeputeerden van de Classis, door dewelke dezelve zullen werden geëxamineert, onder solemneelen Eede zullen moeten verklaren en belooven, dat zy, omme te bekomen de beroepinge tot eenigen Predikdienst, in wat plaatse het zoude mogen wezen, niet belooft, ofte gegeven hebben, nochte doen belooven, nochte doen geven, dat zy ook nimmermeer daar voor yets geven ofte belooven zullen, nochte doen geven ofte belooven eenige gaven ofte giften aan eenige Persoonen, geene uitgezonderd, directelyk ofte indirectelyk, in eeniger manieren; dat haar ook in geenen deele bekend is, dat yemand van harent wegen, of om harent wille, of wel uit zich zelven daarom yets belooft ofte gegeven heeft, belooven ofte geven zal; ende in gevalle t'eenigen tyde tot hare kennisse zoude mogen komen, dat yemand, wie het zoude mogen wezen, van harent wegen, ofte om harent wille, ofte wel uit zich zelven daar vooren yets zoude mogen hebben belooft ofte gegeven, doen belooven ofte doen geven, dat zy het zelve t'allen tyden zullen openbaren aan de Classis, alwaar het voorschreve præparatoir examen zal wezen geschied, ofte aan de Classis onder dewelke zy den Predikdienst als dan zouden mogen exerceeren.

Dat wyders zodanigen Proponent ofte Proponenten, tot den Predikdienst beroepen zynde, ten tyde van het peremptoir examen wederom aan de Gedeputeerden van het Classis, alwaar het zelve examen zal werden gedaan, onder solemneelen Eede zullen moeten verklaren en belooven, dat zy, om dezelve Beroepinge te bekomen, niet belooft ofte gegeven hebben, nochte doen belooven ofte doen geven; dat zy ook niet belooven ofte geven zullen, nochte doen belooven ofte doen geven eenige gaven

1698 Maart. gaven ofte giften aen eenige Persoonen, geene uitgezonderd, directelyk ofte indirectelyk, in eeniger manieren; dat haar ook in geenen deele bekent is, dat yemand van harent wegen, ofte om harent wille, ofte wel uit zich zelven daarom yets belooft ofte gegeven heeft, beloven ofte geven zal; ende in gevalle t'eeniger tyd tot hare kennisse zoude mogen komen, dat yemand, wie het zoude mogen wezen, van harent wegen, ofte om harent wille, ofte wel uit zich zelven daar vooren yets zoude mogen hebben belooft ofte gegeven, dat zy het zelve t'allen tyden zullen openbaren aan de Classis onder dewelke zy den Predikdienst zullen exerceeren.

Dat wyders niemand, het zy Proponenten, Predikanten, ofte anderen, wie het zoude mogen wezen, zal vermogen eenige giften, gaven ofte geschenken te belooven ofte te geven, te doen belooven ofte te doen geven aan eenige Heeren, Vrouwen, Officieren, Magistraten, ofte andere publique Kerkelyke ofte particuliere Persoonen, nochte ook aan der zelver Vrouwen ofte Kinderen, geene uitgezonderd, ten einde yemand daar door zoude mogen werden gevordert ofte geavanceert tot den Predikdienst in de eene ofte andere Plaatse in Holland ende West-Vriesland; ende dat ook niemand, het zy Heeren, Vrouwen, Officieren, Magistraten, ofte andere publique Kerkelyke ofte particuliere Persoonen, geene uitgezondert, zodanige beloften, nochte ook zodanige giften ofte gaven, ter zaake als vooren, zullen mogen aannemen ofte ontfangen, op pœne dat die geenen, die contrarie van dien zullen komen te doen, zullen werden gepriveert en verklaart vervallen te zyn van haren Predikdienst ende Ampten respective, zo zy eenige hebben, ende inhabil om den Predikdienst, ofte eenige Ampten, voor het toekomende in de Provincie van Holland en West-Vriesland te konnen exerceeren ofte bedienen, ende daarenboven in een boete van viermaal zo veel als de beloofde, gegevene, aangenomene ofte ontfangene giften ofte gaven zouden mogen importeeren, te appliceeren de eene helft ten behoeve van den Aanbrenger, ende de weder-helft ten behoeve van den Officier die de calange doen zal; ende dat de geenen, die geen Ampten zouden mogen bedienen, boven de voorsz. boete, naar gelegentheid van zaken, arbitralyk zullen werden gecorrigeert, boven en behalven de straffe van meineedigheid, tot laste van die Proponenten ofte Predikanten, die bevonden zullen werden een valschen Eed gedaan te hebben. Ende op dat een yeder van Onze goede meeninge, dezen aangaande, naar behooren zoude wezen geinformeert, zo begeeren Wy, dat dezen alomme gepubliceert en geaffigeert zal werden daar het behoort, en te geschieden gebruikelyk is. Gedaan in den Hage onder het kleine Zegel van den voorsz. Lande, den zeven-en-twintigsten Maart, zestien hondert acht-en-negentig.

Onder stond,

Ter Ordonnantie van de Staaten.

Was geteekent,

SIMON VAN BEAUMONT.

Ein-

Eindelyk: den 27sten. der Maand vierde men t'Amsterdam in het Logement van den Generaal le Fort, Hoofd der Muskovische Ambassade, de Geboortedag van den jongen Prins, Zoon zyner Kzaarsche Majesteit, die nu in zyn negende jaar was getreeden. 1698. April. Geboortedag van zyner Kzaarsche Majesteits Zoon gevierd.

APRIL.

SEDERT dat de nieuwe Koning zyne voeten in het Ryk had gezet, waren de zaaken nooit verwarder geweest, als tegenwoordig; en scheen ook zelfs de Kroon niet zo vast op het hoofd van dien Monarch gevestigd te zyn, dat hy ze, zo zich de dingen niet anders wilden schikken, niet en zou hebben konnen verliezen. De Pacifications-Ryksdag was tegen den 16den. van de Maand (a) April beroepen. De Koning vertoonde in de Kreitsbrieven, welken hy ten dien einde had doen vervaardigen: Dat, na de Katholyke Religie omhelsd te hebben, hy de „Kroon niet en had gezocht, als om Polen tegens den gemee- „nen Vyand der Christenheid te verdeedigen, en de Natie in „haare vryheden en prerogativen te handhaaven: Dat, om te „gemakkelyker zyn oogmerk hier in te bereiken, hy zyne „Troupen in het Ryk had gebracht: Dat, zo den Adel in de „marsch en de logementen eenig nadeel, tegens de wetten en „de gewoonte, had geleeden, hy'er alle mogelyke voldoe- „ning aan zou geeven: maar dat hy 't ook noodzaakelyk oor- „deelde, het misbruik, 't geen verscheidene persoonen van „hun aanzien en gezag maakten, te beteugelen: Dat zyne „krachten eeniglyk aangewend zouden worden om aan het Ko- „ningryk d'oude luister weder te geeven, en voornaamentlyk „om den Turken Kaminiek, en geheel Podolien, weder t'ont- „weldigen; waar in hy hoopte, dat hy van gantscher herte door „alle de goede Poolen geholpen zou worden: Protesteerende „wyders, dat hy nooit zou dulden, dat hunne vryheden in het „minste deel gekrenkt wierden: dat hy de Eeden, gedaan op „zyne Krooning, stiptelyk zou onderhouden; en toestaan, dat

POLEN. Vervolg van de Poolsche zaaken.

(a) Zie pag. 218.

Inhoud van de Kreitsbrieven tot de Pacifications-Ryksdag.

1698 April. „in d'aanstaande Rykvergadering een iegelyk de vryheid hadde „van zyn gevoelen te zeggen. Vervolgens vertoonde hy, dat de voornaamste zaak, daar men in de Vergadering aan moest arbeiden, was de vrede en eendracht te herstellen, en de middelen te zoeken om ten minsten de helft der achterstallen van het Leger te konnen voldoen, met een ieder even veel, na de maat zyner goederen, te doen geeven, en zonder dat 'er iemand af bevryd konde weezen. Hy verzocht ook, te weeten hoe men zich ten opzichte van Vrankryk, noopende de schade aan de Stad Dantzik veroorzaakt, zou hebben te gedraagen, enz.

Byna ter zelve tyd stuurde de Koning ook andere Kreitsbrieven in Littauwen, om de beroerten aldaar te trachten te beslechten.

Vergadering van de Rokosz. Ondertusschen vergaderde de Rokosz, welke met des Konings bewilliging door den Kardinaal-Primaat tegen den 16den. February te Lowits beroepen was; en bleek het terstond, dat zich de genegentheden niet al te zeer tot den Koning strekten. Hy had tot zyne Gedeputeerden genoemd den Groot-Marschalk van de Kroon en den Groot-Schatmeester van Littauwen. De Primaat ving aan met in 't algemeen voor te houden, dat men de bekwaamste middelen moest zoeken om de wetten, de zekerheid, en de gemeene rust te herstellen, enz. hoewel men gemeend had, dat hy zich in tegendeel alleenlyk bevlytigd zou hebben om de Vergadering zich aan den nieuwen Koning te doen onderwerpen; en dat hy het ook zelfs eenigsins had beloofd. Vervolgens liet men de Gedeputeerden van zyne Majesteit binnen komen, welke hunne Volmachten met een Brief van den Koning presenteerden: maar de qualiteit van Commissarissen, die men hen gaf, benevens eenige termen, in den Brief gebruikt, welken men te hard vond, alzo zich de Koning in zyne vermaaning tot eendracht van geen verzoekende spreekwyzen had bediend, stieten de Vergadering zo zeer tegens de borst, dat men de Gedeputeerden niet en wilde aanneemen, en zy ook zelfs, na eenig gevaar van kwaade handelingen geloopen te hebben, genoodzaakt wierden in het Kasteel te wyken: zo verbitterd was den Adel. Straks gaven zy bericht hier af aan den Koning, die hen een anderen Brief met nieuwe Volmachten stuurde: maar dezen wierden

den ook noch te naauwer nood aangenomen, dewyl verscheidene zich ook aan den tytel van Koning scheenen te stooren; beweerende, dat men zodanig een tytel niet kon toestaan, als aan den geenen; die met een algemeene toestemming, zonder tegenspraak van iemand, volgens d'oude fondamenteele wetten tot Koning uitgeroepen was; en dat derhalven de gantschen Adel door authoriteit van den Primaat in 't gewoonlyk Veld der verkiezing behoorde beroepen; en dezelve man, door den zelven ordentelyk opgenomen te worden. Doch deze swaarigheid wierd aan een kant geruimd, en na eenige raadpleegingen een getal van tween-en-twintig artykelen opgesteld, zonder de welken de voornaamste Senateurs uit den naam der Vergadering verklaarden dat zy den Keurvorst van Saxen tot geen wettigen Koning konden aanneemen. Ziet hier de zelven. 1698. April.

1. Dat zy meerder zekerheid begeerden wegens zyner Majesteits aanneeming van 't Roomsch-Katholyk Geloof.

2. Dat de Koningin die Religie ook moest aanneemen.

3. Dat de zelve ook in Saxen ingevoerd behoorde te worden.

4. Dat men d'afgescheurde Provincien weder aan de Kroon moest brengen.

5. Dat men rekening van de Millioenen moest doen.

6. Dat de Pacta Conventa door hen opgesteld, en door den Maarschalk van de Rokosz gepresenteerd moesten werden.

7. Dat men de begeevene vacante Ampten met nieuwe provisien moest bevestigen.

8. Dat men na verloop van anderhalf jaar eenige van die vacante plaatsen aan zodanigen, die 't na stonden, zou begeeven.

9. Dat men de vreemde Troupen zou afschaffen, en te rug sturen.

10. Dat men de Keizerlyke Troupen uit het land zou schikken, en bezorgen, dat door den Keizer tot een vergelding aan de Poolsche Troupen in zyne Vorstendommen de winterquartieren toegestaan wierden.

11. Dat men de vacante Ampten niet aan vreemdelingen zou geeven.

12. Dat het Poolsche Indigenaat, of het recht van Inboorling, 't geen aan het Huis van Saxen gegeeven was, zich niet verder als tot de Keurvorstelyke Linie zou uitstrekken.

13. Dat de Koning den tytel van Keurvorst niet meer zou voeren.

14. Dat de schade, door het Leger gedaan, ten koste van den Veldheer aan de Kroon weder goed gedaan moest worden.

15. Dat alle d'Officiers der Armee tegen Goede, zo zy 't niet alreeds

 en

1698. April. en waren, Roomsch zouden moeten worden.

16. Dat men d'onnoodige Vreemdelingen af zou danken.

17. Dat men de schade, welke die van Dantzik hadden geleeden, ter oorzaak van den oorlog dien men om des Konings wille tegens hen had verklaard, zou vergoeden.

18. Dat men den Bisschop van Cujavien te recht zou stellen, en hy in 't toekomende niet bevoegd weezen om een Koning te kroonen.

19. Dat men de schade, door de vreemde Troupen onder den Generaal Brand geschied, zou vergoeden, en hem deswegen te recht stellen.

20. Dat men de Geestelyken ten opzichte van hunne goederen niet en zou moeijen.

21. Dat men zou onderzoeken, waarom men de Schat der Kroon voor de Krooning had opgebroken.

En eindelyk (22) dat men de Decreeten, die het Tribunal geduurende de sessien der Republyk had gemaakt, zou vernietigen.

In der daad, dusdanige artykelen den Koning voor te stellen was even zo veel, dan of men rond uit tegen hem zey, dat men hem niet tot Koning begeerde; dewyl 'er onder waren, die hy niet en kon toestaan, al had hy ook zelfs gewild; en weder anderen, die zo zichtbaarlyk tegens zyn eer en gezag aanliepen, dat hy niet alleenlyk van de qualiteit van Koning, maar ook zelfs van die van Keurvorst en Vorst, afgestaan zou hebben, indien hy'er zich aan had onderworpen. Ondertusschen, gelyk het gevolg van deze Vergadering zyne Majesteit t'eenemaal op den Troon zou hebben bevestigd, hielden des zelfs Commissarissen, en de Baron van Overbek, Afgezant des Keurvorsts van Brandenburg, die zich altyd als Mediateur had gedragen, vast aan, en stelden alles in 't werk om zulke onbillyke voorslagen te doen maatigen: maar zy konden met alle hunne poogingen niet meer te weeg brengen, als dat de zelve tot een kleinder getal gebracht zouden worden, doch die de weezendlykste en moeijelykste voorwaarden zouden behelzen. De Commissarissen wilden 'er ook niet na hooren; 't geen de wreeveligsten zodanig verbitterde, dat ze zelfs door de vensters van den Baron van Overbek schooten, en aldus de geheiligste wetten der volkeren schonden. Men zegt, en wil het ook gelooven, dat de Primaat alle middelen aanwendde om die geweldenaryen te stuiten; maar dat het hem niet mogelyk was.

Aldus

Aldus dan scheidde de Vergadering den 26sten. zynde den Adel meer verbitterd als voorheen, en ook zelfs in gantsch geen goed verstand met malkander; en schreeven des Konings Commissarissen wegens het gehandelde aan zyne Majesteit, 1. Dat, dewyl de Gedeputeerden van Groot Polen niet hadden willen toestaan, dat de pacificatie der Republyk aanstondts zou geschieden, alle die uit de Provincien van Klein Polen waren, niet ten deele, of by enkelde persoonen, maar voor het geheele ligchaam van dat gewest, volgens Gedaane bekendmaaking van de Rokosz af, en tot zyne Majesteit overgetreeden waren, om de Republyk niet langer in onrust te laaten, en des Konings gloryryke poogingen tegens den Erfvyand daar door te vertraagen. 2. Dat dit voorbeeld gevolgd was door de Waywoodschappen van Sieradien, Lenezye, en Rawa, welke met hunne Magnaten en Adel eenpaarig van de Rokosz afgestaan hadden. 3. Dat by gevolg niet met privaate persoonen, maar met gantsche Provincien van de Republyk, gehandeld, en het Tractaat van de Commissie niet verbroken, maar met geheele Provincien gesslooten was, zulks dat de Rokosz in gantsch Klein Polen, en de Waywoodschappen van Sieradien, Lenezye, en Rawa was vernietigd. 4. Dat de Kardinaal-Primaat niet met geheel Groot Polen, vermits het afscheiden van de genoemde drie Waywoodschappen, te rug bleef; en zelfs de Gedeputeerden van Posen en Kalitz zich niet tegens het overgaan tot den Koning, maar alleen tot aan het inkomen van de geheele toestemming der te rug gebleeve Medebroeders, van de welken zy een bepaalde macht hadden, hadden verklaard. 5. Dat, dewyl derhalven het Tractaat niet afgebroken, maar met geheele Provincien gesslooten, en de Rokosz in de zelven vernietigd was, de Waywoodschappen van Posen en Kalitz hunne overkomst tot den Koning bleeven reserveeren, enz. In der daad, de meeste Gedeputeerden van Klein, en de drie Waywoodschappen van Groot Polen (van Sieradien, Lenezye, en Rawa) benevens den Bisschop van Kiow, en drie andere Heeren, vervoegden zich te Bloni, vyf mylen van Warschau, met het besluit van den Koning t'erkennen; en begaven zich ook derwaarts de Commissarissen van dien Vorst, met den Afgezant van Brandenburg. De

1698. April.

1698. April.

Kardinaal-Primaat, de Maarschalk van de Rokosz, en het overige der Vergadering bleeven te Lowits, geresolveerd niets te laaten vallen van de condition, welken zy voorgeslagen hadden; en wierd hunne Party kort daar na versterkt door ees Vaandels van de Kroons Armée, welke zich voor hen verklaarden, gelyk ook door verscheidene Heeren die het voorheen met den Koning hadden gehouden.

Verbitterdheid der Poolen tegens de Duitschers.

'k Moet hier iets ter loops invoegen, om te toonen, wat verbitterheid de Poolen tegens de Duitschers hadden. Den 2den. Maart wierd te Warschau aan verscheidene Kerken een Geschrift in het Poolsch, Latyn, en Fransch aangeplakt, van inhoud, dat, die een oprecht Christen wilde zyn, den 3den alle de Duitschers moest helpen ombrengen; waarmede hy vergiffenis van alle zyne zonden zou genieten: doch de Koning, die 'er een premie van duizend dukaaten op had gezet, liet dien dag goede wacht houden; en men vernam niets.

Klein Polen onderwerpt zich aan den Koning.

De Provincien van Klein Polen, welke tot noch toe den Kardinaal-Primaat hadden aangehangen, hadden zich, gelyk hier voor is gezegt, na het scheiden van de Rokosz te Lowits voor den Koning verklaard, doch niet zo bloot heen, maar op zekere voorwaarden, waar van de voornaamste waren, 1. Dat de Ryksdag uitgesteld zou worden, op dat het verscheurde ligchaam van de Republyk weder te samen in een vergaderd zynde, alsdan gezamentlyk over den algemeenen welstand konde raadpleegen. 2. Dat des Konings uitschryving tot de Tribunalia wel niet zou worden herroepen, of voor nul verklaard, gelyk die van de Rokosz begeerden; maar dat men hen een stilstand van rechtspleeging zou aankondigen, tot dat alle zich aan den gemeenen band van gehoorzaamheid onderworpen zouden hebben. 2. Dat aan de Vergadering van de Rokosz een algemeene amnestie zou worden toegestaan, en door de Ryks-constitutien bevestigd, enz. De Bisschop van Kiow, die alle mogelyke middelen had helpen aanwenden om de zaaken des Ryks tot dus verre te brengen, was de geen, die de Grooten en Edelen van Klein Polen by den Koning inleidde. De plechtigheid droeg zich toe in dezer voege. Voor (a) tien uuren waren ze altemaal by den gemelden Prelaat in de (b) Nieustad vergaderd; reeden van daar, ettelyke

(a) 4 den Maart.

lyke honderd Paarden sterk, (en onder de zelven de genoemde Bisschop van Kiow, de Waywode van Bles, de Kroons-Groot-Schatmeester, en eenige Kastellans) door de (b) Stad met een prachtige intocht na het Slot; en deeden (voerende de Bisschop van Kiow uit den naam van de Senaat in het Latyn, en de Starost van Srabowik wegens den Adel in het Poolsch, d'aanspraak) de behoorlyke submisse. De Groot-Kancelier antwoordde uit 's Konings naam; verzekerde hen niet minder van zyner Majesteits genegentheid en genade, dan of zy zich van den beginne af aan des zelfs Party hadden gehouden; roemde de zorgvuldigheid en vlyt van den Keurvorst van Brandenburg, en zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheidts Minister, den Mediateur, tot het in rust brengen van de Republyk aangewend, met betuiging, dat de Koning daar voor een eeuwige verplichting aan den Keurvorst had; en aanbood den aannaderenden de Koninglyke handkus. Zy volbrachten ze, en geleidden zyne Majesteit, dewyl het Casimirs Feestdag was, na de S. Jans Kerk, in de welke men andermaal het *Te Deum Laudamus* zong.

1698 April.

(b) Warschau.

De Koning, hebbende nu den uitslag van de Rokosz afgewacht, besloot de reis naar Pruissen, sedert langen tyd vastgesteld, voort te zetten. Hy vertrok dan van Warschau den 8sten. Maart, verzeld door een groot getal van Adel, en begeleid door negen honderd Paarden; deed zyn' intreede te Marienburg den 10den. onder het gedonder van de gantsche artillery der Plaats; bezichtigde den volgenden dag, verzeld door eenige Ingenieurs, de vestingwerken, enz. Den zelven dag begroetten de Gedeputeerden van Elbing zyne Majesteit over deszelfs gelukkige aankomst; 't geen ook door die der Regeering van Dantzik op den 14den. wierd gedaan. Den 17den. vervoegde zich de Koning tusschen twee en drie uuren van Marienburg, op een Hofstede, maar een vierdedeel myls van Dantzik gelegen; van daar hy des anderen daags zyn' intreede binnen de gemelde Stad deed, met zodanige plechtigheden als het volgende Verhaal meedebrengt.

Koning doet een reis na Pruissen.

1698. April.

Verhaal wegens de prachtige Intreede des Konings van Polen binnen de Stad Dantzik, geschreeven van daar den 19den. Maart. 1698.

Eergisteren namiddag is zyne Majesteit van Polen ten drie uuren op de Hofstede van zekeren voornaamen Koopman, Albrecht Groddek geheeten, dicht by het Dorp Ohr, met met een klein Gevolg gekomen, door den Heer Burgemeester Ferber, den Raadsheer Nimsgaerden, en den Secretaris van der Linden tot aan Praust met 50 Stads Ruiters te gemoet gereden, en verwelkomt. Als zyn Majesteit op 't huis in de Hofstede was, had den Heer Burgemeester Smieden, Koninglyke Burggraaf, audientie, en daar na de twee Heeren, die hem verwelkomt hadden; doch na dien tyd niemand meer. 's Avonds at zyn Majesteit alleen, en begaf zig bytyds ter ruste. Gisteren ochtent vroeg ging zyn Majesteit alles op de Hofstede berien. Tegen 7 uuren begonden veele Grandes by hem te komen, en byzonder veele Polen, welke alle na malkanderen audientie verwierven; en, als zy geadmitteert waren, hield den Koning zyn ontbyt. Omtrent 10 uuren togen voor eerst uit de Stad zyner Koninglyke Majesteits veertig Muyl-Ezels, met groote pluymagien en schellen omhangen, onder dewelke twee waren, die zyner Koninglyke Majesteits Bagazie droegen, en marcheerden de Hofstede voorby op het veld na de kant van 't Dorp St. Albrecht. Haar volgden zes Koninglyke Karossen, yder met zes paarden, en een voor den Koning met acht schoone isabelle couleurde paarden, alle kostelyk met goud verciert: Een Compagnie Koopluiden te paard, met swarte fluweele rokken aan, en verders op 't kostelykst toegerust: De Gezellen, of Jongmans, te paard, mede op 't prachtigst opgeschikt: De Vleeshouwers, over de honderd man sterk, mede te paart, met witte kolders: De Heeren Polen, benevens veele Senatoren, waar onder den Kancelier Denhof, de Kroons-Schatmeester Lubomirsky, de Kanceller Sapieha, den Bisschop van Kiow (die een treffelyke Karos met zes isabelle paarden had) den Bisschop van Plosko, den Craicy Goronni, en veele groote Heeren, welke zig by zyn Koninglyke Majesteit vervoegden: doch het duurde niet lang, of de Bisschoppen namen afscheid, en gingen in des Konings Karos zitten. Toen quam den Heer Lubomirsky, draagende een witte Maarschalks Staf, voor zyn Majesteit afgaan. De Koning zette zich alleen in de beste Karos met d'isabelle paarden. Daar nevens gingen vier en twintig Trawanten, op 't Ongers gekleet, met groote pluymagien op de mutsen of magierkens; en, eer zyn Majesteit toe voortryden, had men alles in goede ordre gebracht. Vooraf kwamen vier Compagnien van zyner Majesteits Dragonders: Vervolgens de veertig Muil-Ezels: Hier achter veertig Koninglyke Hand-Paarden met kostelyke roode fluweele chaberakken met groote silverde franje, en aan de beide zyden met goud geborduurt 't Koninglyk Poolsch en Littausch Wapen, en daar op zyner Koninglyke Majesteits Naam in 't cyffer: De Compagnie Vleeshou-

P. v. Oploo inv. et fec.

houwers: De Compagnie Gezellen: De Compagnie Koopluiden: Een groot getal Edelluiden te paard: De Koninglyke Karossen met de Bisschoppen en Senatoren: De Heeren van de Regering te voet: de Karos, waar in zyn Koninglyke Majesteit was, en daar by vier-en-twintig Koninglyke Trompetters met zilvere herpauken: Zyner Koninglyke Majesteits Generaal Overste, en veele andere Heeren, prachtig gekleed, met schoone paarden: Noch verscheide Trompetters: En ten laatsten de Compagnie Stads Ruiters. Het geheele Schotland was met Soldaten bezet; en van de Brug in Petershagen tot aan 't hooge Thoor stonden gerangeert twaalf groene, twaalf Oranje, en twaalf blaauwe Vaandels Burgers. De Brug van de hooge Poort of Thoor en de Poort was met Granadiers bezet. Van de Poort af stonden zeven honderd Soldaten tot aan de lange Straat, en eenige Burgers onder het blaauwe Vaandel daar nevens, mitsgaders twaalf witte, en op het laatst twaalf roode Vaandels Burgers, welke zig tot aan 't roode Thoor uitstrekten. Op de Brug hield zyner Majesteits Karos stil; en wierd de zelve aldaar door den Syndicus met een Latynsche Aanspraak begroet: waar op den Heer Burgemeester Constantyn Ferber de Stadssleutels aan zyn Majesteit presenteerde, die de zelven weder aan hem overleverde. De Bisschop van Plosko beantwoordde d'Aanspraak van den Syndicus; en zo haast als de Koning tusschen de Portaalen gekomen was, wierd het geschut op de wallen gelost. De Heeren der Magistraat gingen te voet, als gezegt is, by paaren voor de Karos, geleidende zyn Majesteit door een Eeren-poort tot aan zyn Logement; hebbende deze intocht tot des namiddags ten drie uuren geduurd. Op d'Eeren-poort was een prachtig Muzyk met trommels, schalmeyen, herpauken, en andere instrumenten. Zo dra als de Koning uit de Karos getreden, en in zyn Logement gekomen was, vertoonde zyn Majesteit sig in het venster, van waar hy alles bezag, trekkende de Ruitery en Burgery daar voor by heen, en alwaar hy 's avonts door den Wel. Ed. Raad zeer prachtig getracteert wierd, enz.

1698. April.

ITALIEN. Muskovische Generaal Scheremet te Romen.

DEN laatsten der Maand Maart vervoegde zich den Heer Scheremet, Muskovische Generaal, van wien wy (a) elders gewag hebben gemaakt, te Romen, verzeld door twee zyner Broeders en een stoet van veertien à vyftien persoonen. Weinige dagen daar na wierd hy met eenige Heeren van zyn gevolg tot de voetkus zyner Heiligheid toegelaaten, die hen met groote minlykheid, en tekenen van een byzondere achting, ontfing. Hy sprak in 't Muskovisch, 't geen door zynen medegebrachten Tolk wierd vertaald, en gaf aan den Heiligen Vader de voordeeligste en eerlykste tytelen, die 'er de Katholyken aan konnen geeven; zeggende wyders in substantie: Dat hy aldaar gekomen was om „den Pauselyken zegen te verzoeken: Dat de beweegreden van

(a) Zie pag. 160.

1698. April. ,,zyne reis was geweest de begeerte om de beruchtste Stad der we-
,, reld te zien, en 'er de Reliquien van de Prinsen der Apostelen te
,, bezoeken, met welker hulp hy verscheidene maalen zeer geluk-
,, kig tegens d'Ongeloovigen had gestreeden: Dat hy ook een
,, zeer groote begeerte had gehad om den Heiligen Vader te zien,
,, zynen zegen t'ontfangen, en zyne eerbiedigheden aan hem te
,, betoonen: Dat hy vervolgens van meening was na Maltha te
,, gaan, om die braave Ridders, welke een byzondere professie maa-
,, ken van tegens de Vyanden des Christenen naams te stryden, te
,, bezoeken, enz. De geschenken bestonden in zeer kostelyk Bont-
werk, eenige doozen met Muskus, en andere Curieusheden
van zyn Land; waar tegen hy van den Heiligen Vader met Bas-
relief, en eenige andere Konststukken, gelyk ook de ge-
woonlyke Roomsche geschenken, te weeten stukjes van devotie,
wierd begiftigd: benevens order, dat men hem alle de Kerken
en Reliquien der Heiligen zou laaten zien. Zyn' Heiligheid deed
hem ook regaleeren met alle de ververschingen, welken men ge-
woon is aan de Ministers der Gekroonde Hoofden te stuuren:
maar de Generaal wilde d'andere eerbewyzingen, die men om-
trent hem meende te pleegen, niet aanneemen; zeggende, dat, de-
wyl hy met geenige karakter bekleed was, men hem dienst zou doen
met hem niet verder aan te merken dan als een particulier persoon.

VENETIEN. Dood van den Lord Montagu, en vertrek van den Engelschen Ambassadeur. DE Graaf van Manchester, Extraordinaris Ambassadeur van Engeland by de Republyk, van wien (a) hier voorgewag is ge-
maakt, had al in de Maand Maart weder te rug meenen te keeren,
zynde alle de zaken van zyne Commissie al verricht: maar zo
als hy op zyn vertrek stond, wierd de Lord Montagu, zyn Broe-
der, een Heer van twee-en-twintig jaaren, die mede te Venetien
was, door een ziekte aangetast, die hem den 8sten. April uit de
wereld haalde. De Graaf liet het ligchaam balsemen, om het
na Engeland te voeren, en vertrok terstond daar na.

(a) Zie pag. 159.

SWITSERLAND. Vergadering der Cantons te Schafhauzen. DE Vergadering der Evangelische Cantons, gehouden te
Schafhauzen, had de zaken van dat Canton, daar zy om verga-
derd waren, niet t'eenemaal konnen afdoen. Wel is waar, dat
men 'er voorgesteld had de Dorpen, welken het gemelde Canton
in pand hield, aan den Keizer weder te geeven, met het recht

van.

van 'er in 't tookomende de Roomsch-Katholyke Religie te doen 1698. April.
oeffenen: doch daar was geen volkomen besluit op gevolgd. En noopende den Abt en de Stad van S. Gal, men had ook voorgeslagen, dat vermiddels zekere somme, welke de Stad aan den Abt zou geeven, hy belooven zou geene nieuwigheid voortaan te zullen invoeren, en zyne Processie als voorheen te doen, en men hoopte, dat den Abt zich met deze aanbiedingen zou vernoegen.

't Waren ten deele deze zaaken, gelyk ook de reforme der Switsersche Troupen, welke men beslooten had in Vrankryk te doen, die de dartien Cantons een algemeenen Landdag tegen den 18den. April te Baden deeden beroepen. Gelyk de Marquis de Puysieux, tot Ambassadeur in Switserland genoemd, noch niet naby genoeg was om zich tegen dien tyd aldaar te konnen vervoegen, en dat Monsr. Amelot, die zich noch in het Land bevond, zyne audientie van afscheid al gehad hebbende, met geenige karakter meer bekleed scheen te weezen, vermoedde men, dat de Switsers dezen tyd hadden verkoozen om den Landdag buiten de tegenwoordigheid van den Franschen Ambassadeur te konnen houden. Deze gedachte viel ook zelfs in Monsr. Amelot; en hoewel hy zyn afscheid van de Cantons had genomen, oordeelde hy 't echter raadsaam daar over aan hen te schryven; behelzende de brief in substantie: Dat hy zeer verwonderd „was, dat de Cantons in 't algemeen, en dat van Fryburg in 't „byzonder, 't geen het meest had aangehouden om den Landdag „tot aan de komst des Ambassadeurs van Vrankryk te verschuiven, eensslags, en zo schielyk, zonder dien Minister af te wachten, tot het beroepen van den zelven hadden beslooten: Dat „de zaaken van Schafhauzen maar een dekmantel waren, dewyl 'er zo veel niet aan gelegen lag, dat ze een algemeene beroeping vereischten: Dat, wat hem belangde, hy aanstonds „weder na Vrankryk meende te keeren: Dat hy, uit eerbiedigheid voor zynen Navolger, hunne Vergadering noch moest, „noch konde bywoonen: Dat hun belang vereischte, dat zy „ze uitstelden; maar, in geval zy het niet raadsaam oordeelden, „dat hy verhoopte, dat zy zich niet en zouden inlaaten tot het „verhandelen van een zoo gewichtige zaak, als de reforme van „de geenen hunner Troupen, welke in den dienst van Vrankryk

Algemeene Landdag te Baden.

1698. „ waren, in het afweezen eens Ministers van den Konings zynen
April. Meester, enz. De Cantons antwoordden: Dat de zaaken van
Schafhauzen van zodanig een gevolg waren, dat men zich niet
„ en kon ontslaan van 'er in een algemeene Vergadering over
„ te handelen: Dat die reden hen verplichtte ze niet uit te
„ stellen: maar zo men by gelegentheid in de zelve Vergadering
„ over de reforme der Switsersche Troupen, welke in Vrank-
„ ryk waren, handelde, of eenig besluit hier over nam, dat men
„ zulks terstond aan den Ambassadeur van die Kroon bekend zou
„ maaken, enz.

Ondertusschen wendde Monsr. de Puysieux zo groote naarstigheid aan, dat hy zich den 19den. der Maand te Solothurn vervoegde; zynde de Landdag daags te vooren te Baden aangevangen, doch niet in vollen getale, alzo 'er zich geene Gedeputeerden van Zuch, Sweits, Underwald, noch Appenzel bevonden. Daags na zyne komst stuurde de Fransche Minister aan het Canton van Zurich, 't geen het eerste van allen is, zyne Geloofsbrieven, verzeld met een byzonderen Brief, waar in, na de Cantons wegens zyne achting verzekerd te hebben, hy hen verzocht hunne Gedeputeerden tegen den 25sten. May te Solothurn te stuuren, om de byzondere Brieven van den Koning, zynen Meester, aan de dartien Cantons over te leveren, en de bedieningen van zyn Ministerschap by hen aan te vangen.

't Afweezen van den gemelden Minister was d'oorzaak, dat 'er ter zaake van de reforme der Switsersche Troupen, in Vrankryk vastgesteld, niets besloten kon worden: maar noopende de zaaken van Schafhuizen, daar men voornaamentlyk om vergaderd was, kwam men over een, dat de dartien Cantons gezamenerhand een onderdaanigen Brief aan den Keizer zouden schryven, waar in zy hem onder anderen zouden vertoonen de rechten van het Canton van Schafhauzen, met verzoek van te willen goedvinden, dat ze de kostelyke vryheid, welke zy genooten, gezamentlyk mochten handhaaven, enz.

Ziet hier nu de Brieven van den Franschen Minister, daar hier boven gewag af is gemaakt.

Copye.

1698 April.

Copye van de Credentie-Brief des Konings van Vrankrijk, medegegeeven aan zijnen Ambassadeur by de Switsersche Cantons, Monsr. de Puysieux.

LOuis, door Gods Genade Koning van Vrankryk en Navarre: Zeer beminde groote Vrienden, Geallieerden en Geconfœdereerden. De Heer Amelot, Raadsheer in onzen Raad van Staat en onze Ambassadeur by U L. van ons hebbende verzogt weder na Vrankryk te mogen keeren, zo hebben wy den Marquis de Puysieux, Lieutenant Generaal onzer Legers en Gouverneur van Hunningen, verkooren, om hem in die zelve qualiteit te succedeeren: en wy twyfelen niet, of U L. zult aan al 't geene hy aan U L. van onzen wege geduurende zyn verblyf in Switserland zal zeggen, volkomen geloof geven. Hy zal U L. de verzeekering van de standvastige genegentheid, en de oprechte begeerte, die wy altyd gehad hebben, om in alle dingen de voordeelen van het Switsersche gemeene best te bezorgen, bevestigen. En nadien wy ook reden hebben om te gelooven, dat Gy L. zulks altyd met de naauwkeurige nakomsto der oude Alliantien zult beantwoorden, zo kond Gy L. gepersuadeert zyn, dat wy zullen continueeren aan U L. in alle voorvallende gelegentheden dezelve tekenen van onze vriendschap te geeven: en wy zullen deze Tegenwoordige niet meer uitbreiden, als om God te bidden, dat hy U L. zeer beminde groote Vrienden, Geallieerden en Geconfœdereerden, wil nemen in zyne heilige bewaring. Geschreven tot Versailles, den 3den. Maart 1698.

Was geteekent

LOUIS,

en onderstond COLBERT.

Copye van den Brief van den Marquis de Puysieux, benevens zyne Credentie-Brief aan het Canton van Zurich afgevaardigd.

UL. zult door zyn' Excellentie, den Heer Amelot, al verstaan hebben d'eer, die de Koning my heeft gelieven te doen, met my te verordenen tot deze Ambassade. Gisteren arriveerde ik in deze Stad; en myne eerste zorge is, U L. daar van kennisse te geven, door het zenden van den Brief aan het Loffelyke Eedgenootschap; waar mede zyne Majesteit my belast heeft. Ik quyte my van deze plicht met een over groot vermaak, dewyl ik des Konings bevelen gehoorzamende, my ter zelver tyd daar door opene den ingang tot die Correspondentie, welke ik met U L. moet onderhouden. Ende, Voortreffelyke Heeren, terwyl ik U L. na dezen byzonderer verzekeringen zal konnen geven van de achting

1698. April. en genegentheid, welke zyne Majesteit voor uwe Republyk behoud, zal ik my nu vergenoegen met U L. mitsdezen te betuigen, hoe veel vreugde de bediening, waar mede de Koning my vereert, my heeft veroorzaakt, en hoe grooten bereidwilligheid ik gevoele om zodanigen Meester te dienen by een Staat, die zo doorluchtig is als d'uwe, zedert zo veel jaren door een naauwe Alliantie met zyne Kroon vereenigt, voor welke ik al voor langen tyd hebbe gehad alle de sentimenten, die de zelve toekomen. Het ongeduld, 't welk ik hebbe, om my zelven mondeling aan U L. te expliceeren, doet my U L. van nu af aan verzoeken, tegens den 25sten. der aanstaande Maand Gedeputeerden na Solothurn te zenden, op dat ik de byzondere Brieven van zyne Majesteit aan de Switsersche Cantons en de mede-Geallieerden van Switserland aan haar overlevere, en het genoegen hebbe om met U L. te beginnen de functien van een Ministerschap, in het welk ik met inspanning myner krachten zal trachten den dienst des Konings, en al 't geene tot uwe meeste voordeelen kan dienen, te doen t'zamen komen. Ondertusschen wensche ik U L. alle de voorspoed, die Gy L. zoud konnen begeeren. Solothurn den 20sten. April 1698.

Voortreffelyke Heeren, U L. Genegen ten dienste

PUYSIEUX.

Weinige dagen na het afvaardigen van deze Brieven voerde de Marquis de Puysieux in de Raadkamer van Solothurn de volgende Aanspraak.

Voortreffelyke Heeren,

DE eerbewyzingen, welke het U L. behaagt heeft in d'ontfangst, die U L. aan den Ambassadeur van den Koning, myn Meester, gedaan hebt, te betoonen, doen de eerbiedige gedachten en toegenegentheid, welke U L. voor den Persoon van zyne Majesteit behoud, blyken. Myn Ministerschap verbind my, U L. daar voor van zynen wege te bedanken; en ik kan U L. zeggen, dat ik de grootste vreugde des wereldts gevoele, om dat ik my in deze doorluchtige Vergadering vind, bekleed met een Caracter, welke my natuurlyker wyze gelegentheden beschikt om te doen zaken, die U L. aangenaam konnen zyn. d'Erkentenis van zo veele blyken van vrindschap en goedwilligheid, welke ik, zedert dat ik in uwe Nabuurschap geweest hebbe, van U L. ontfangen heb, zal my krachtig verbinden om deze gelukkige tydsgestalte waar te nemen. Ik zal in het behandelen der zaken noch het licht, noch de vaardigheid, van den voortreffelyken Ambassadeur, dien ik volge, toebrengen; maar hope, dat men myn yver voor de belangen van den Koning, myn Meester, zal loven, en my voor myn genegentheid jegens uwe Republyk dank weten.

De

De Residentie der Ambassadeurs van zyne Majesteit in uwe Stad heeft hen altyd een groote toegenegentheid voor het losselyk Canton van Solothurn ingeboezemt: maar, voortreffelyke Heeren, deze toegenegentheid, die zy niet verkreegen hebben, als na eenige jaren verblyfs by U L heb ik met my medegebracht; en, om de waarheid te spreeken, in deze Vergadering zullen weinige Persoonen zyn, welke ten tyde, dat zy den Ambassadeur des Konings in myn Persoon erkennen, daar in niet vinden een ouden Dienaar, een Vriend van veele jaren, een Mensch, gewoon dezen Staat langen tyd te eeren, en vol gevoelen van achting voor de Particulieren, welke den zelven uitmaaken. Van een andere kant, aan wien is d'achting, welke U L. den geheiligden Persoon van zyne Majesteit toedraagt, beter bekent, als aan my? Hoe meenigmaal heb ik U den lof van dien grooten Prince hooren uyten? Ik ben derhalven hier in wegens d'oprechtheid van uwe gevoelens verzekert; en het zal niet nodig zyn, dat ik hen met dat soort van toepassing, 't geen het gemoed in het gemeen niet opehelderende, enkel wantrouwen inblaast, onderhoude. 't Is dienvolgende een Vriend, die heden by Vrienden aankomt. Gelooft dat, voortreffelyke Heeren; en stelt uw vertrouwen op my, gelyk ik op U L. doe. Dan zullen wy den Koning nuttig dienen; en onze eendracht zal de krachtigste voordeelen aan uwe Republyk toebrengen. 1698. April.

DE vestingwerken, welke ter rechter hand, en in het midden van den Ryn voor Hunningen waren, hadden de Franschen nu t'eenemaal geslecht, gelyk ook de twee bruggen, die ter zelver plaatse lagen, afgebroken: maar belangende de Vestingen Philipsburg, Keyl, Fryburg, en Brizak, welke noch aan den Keizer en het Ryk wedergegeeven moesten worden, daar wilde die Koning tot noch toe niet toe verstaan; werdende twee voornaame redenen van deze weigering gegeeven: d'eerste, dat Vrankryk begeerde, dat Ebernburg alvoorens geslecht; en d'andere, dat Rhynfelds aan zynen wettigen Meester wedergegeeven moest worden. Ziet hier 't geen Monsr. des Bordes, Gouverneur van Philipsburg, omtrent het eind der voorgaande Maand over dit laatste punt aan den Generaal van Thungen schreef.

DUITSCHLAND. Vrankryk weigert eenige Vestingen weder te geeven, en reden waarom.

Myn Heer,

IK heb ordre ontfangen om van U te verstaan, wanneer den Heer Landgraaf van Hessen-Kassel Rhynfelds aan den' geenen, wien die Plaats toekomt, volgens de Vredes-Tractaaten zal afstaan; op dat de

Koning

1698 April. Koning wegens de nakominge van 't gemelde Tractaat ten aanzien dier Plaatse geinformeerd zynde, herwaarts ordre moge zenden om de Vestingen, welke in deze Landstreek, volgens 't gezeide Tractaat, moeten wedergegeeven worden, in te ruimen. Dan zal ik U in 't vervolg doen weten den dag, wanneer Gy de Troupen na Philipsburg kond doen trekken, om possessie te nemen. Ondertusschen bid ik U altoos gepersuadeerd te zyn, dat men met geen meerder waarheid kan zyn, dan ik ben,

Myn Heer,

Uw Ootmoedigste en gehoorzaamste Dienaar

BORDES.

De Landgraaf van Hessen-Kassel weigerde niet Rhynfelds weder te geeven in den staat, daar het in was toen hy 'er zich in 't bezit af stelde; doch het moest op twee voorwaarden geschieden: d'eerste, dat men hem de kosten, die hy tot de versterking en verdediging van de Plaats had aangewend, weêr goed zou doen: en d'andere, dat 'er de bewaaring af gegeeven zou worden aan Troupen des Ryks. In der daad, deze laatste conditie scheen te billyker, dewyl Rhynfelds de Staten van den Landgraaf dekkende, hy alles van die kant te vreezen had, indien 'er de bewaaring af vertrouwd wierd aan Troupen, die het met de belangen des Ryks niet wel en meenden. 't Geen zich de laatste maal omtrent het aantasten van deze Plaats door de Franschen toedroeg, maakte deze voorzorgen zeer rechtmaatig en noodzaakelyk.

OSNABRUGGE. Prins van Lotharingen tot Bisschop verkoozen. (a) Zie pag. 233.

DE Capitulairen van Osnabrugge, die de (a) voorgaande Maand vergaderd waren geweest om den dag tot de verkiezing van een Bisschop te beraamen, kwamen nu ten dien einde op den 14^{den}. April weder te samen, doch niet sterker als negentien, van vyf-en-twintig daar het Capittel uit bestaat. Van dezen waren 'er acht, die den Heer van Metternich, Groot-Prevoost van het Capittel, verkoozen. Acht anderen gaven hunne stem aan den Baron Karel François van Wachtendonk. De Prins van Lotharingen had 'er maar eene. Na lang getwist gaf den Heer van Metternich, willende de partyen der geenen, die de gelykheid van stemmen hadden, geen afstand doen, de zyne aan den gemelden Prins, benevens die van de Capitulairen welke hem

hem droegen. De Baron van Wachtendonk viel insgelyks met de zynen over; zulks dat de Prins met eendrachtige toestemming verkoozen wierd: maar gelyk deze nieuwe Bisschop noch te jong was om zelve zyn Bisdom te bestieren, wierd 'er d'administratie geduurende zyne minderjaarigheid af gegeeven aan den Heer van Metternich. 1698. *April.*

Aldus geraakte dit Bisdom, 't geen sedert de dood van den Kardinaal Willem van Wartemberg, overleeden in den Jaare 1662. in de handen der Protestanten van d'Augsburgsche Confessie was geweest, weder in die van een Roomsch-Katholyken Bisschop; moetende het zelve, volgens den inhoud van het Westfaalsche Vredestractaat, beurt om beurt door d'eenen en d'anderen bezeten worden.

SWEDEN. Koning over zyne komst tot de kroon door den Franschen Ambassadeur begroet.

OM den nieuwen Vorst over zyne komst tot de Kroon te begroeten, liet de Koning van Vrankryk den onderstaanden Brief door den Graave van Avaux, zynen Ambassadeur aan het Sweedsche Hof, aan hem ter hand stellen.

Zeer hooge, zeer uitstekende, en zeer magtige Vorst, onze wel waarde en zeer beminde goede Broeder, Neef, Geallieerde en Bondgenoot.

WY zyn zoo gevoelig geweest, als Uwe Majesteit zoude konnen wenschen, over de aangename tyding, die hy ons van zyne Krooning wel heeft willen geven. Die rechtmatige bereidwilligheid, welke de Staaten van zyn Ryk, vergaderd zynde, betuigd hebben, om Uwe Majesteit te zien op den Troon van zyne Loffelyke Voor-ouders, is 't gene onze blydschap noch vermeerdert; gelyk ook de begeerte, die Uwe Majesteit laat blyken, om die oude en volkomene eenigheid, die 'er altoos tussen onze Kroon en die van Sweeden is geweest, te willen onderhouden. Wy hebben van onze kant alle mogelyke aandagt om die panden te versterken, en Uwe Majesteit waare blyken van onze vriendschap te geven; wenschende vuuriglyk om het welwezen der Volken, die hem onderworpen zyn, en dat het God gelieve Uwe Majesteit veele jaaren te bewaren; te gelyk zyne Regeering beroemd te maken; en dat Hy, zeer hooge, zeer uitstekende, en zeer magtige Vorst, onze zeer waarde en zeer beminde Broeder, Cousyn, Geallieerde, en

1698. Bondgenoot, U neme in zyne heilige en waardige hoede. Geschreven te
April. Versailles, den 3den. Maart, 1698.

Uw goede Broeder, Neef, Geallieerde en Bondgenoot
LOUIS.

VRANKRYK. Iersche Officiers leveren een Smeekschrift in.

OMTRENT het begin der Maand lieten de Gereformeerde Iersche Officiers het volgende Smeekschrift aan den Koning overleveren.

SIRE,

DE afgedankte Officiers van d'Iersche Regimenten, in dienst van Uwe Majesteit, vertoonen hem zeer onderdanig, dat zy tot nu toe in een zeer respectueuse stilswygentheid gewacht hebben, wat Uwe Majesteit zoude behagen omtrent hen te beveelen: maar de noodzakelykheid, welke de grootste misslagen verschoonelyk maakt, dwingt hen deze stilswygentheid te breeken, om den beklagelyken staat van hunne zaken aan Uwe Majesteit voor te dragen. Zy hebben zich tien jaaren herwaarts jegens God en hunnen wettigen Koning gekweten met alle de plichten, die de Religie en de Getrouwheid vereisschen, met een aankleving, welke geene voorbeelden, als onder die van hunne ongelukkige Natie, vind. Zy hebben, zonder t'overwikken, aan deze twee beweegredenen al het geene de Natuur het alderliefst kan hebben, hunne Ouders, hunne Bloedvrinden, hunne Goederen, hun Vaderland, en hunne Levens, opgeoffert.

Zy hebben het geluk gehad van ter zelver tyd gewichtige diensten aan Uwe Majesteit te doen, door een diversie van drie jaaren dat den Oorlog tegen het puik van de Troupen en Generaels van uwe Vyanden in Ierland uitgevoerd is geworden. Zy hebben in Vrankryk met een yver, weinig van die van uwe geborene Onderdanen verschillende, gediend; gelyk zulks door de Generaals van uwe Legers, onder de welken zy zich in de voorvallen bevonden hebben, aan Uwe Majesteit betuigd is.

Zy zyn door de Vrede niet alleen van het bezit der goederen, welke zy konden eisschen, uitgesloten; maar ook op levensstraf van de vryheid om na Huis te keeren. Zy moeten geen toevlucht by andere Christene Princen zoeken, aangezien zy geen andere voorwendselen hebben, als dat zy Uwe Majesteit tegens hen hebben gediend, met den Koning, hunnen Meester, sedert het begin van den Oorlog te dienen; en de voorsz. Princen zullen geen acht geven om op hen in de tegenwoordige tyds gestalte te denken, na de weigering, welke de Suppliantеn hebben gedaan, van in hunnen dienst over te gaan, wanneer zy na d'onderbrenging van Ierland in Vrankryk overkwamen. Zy konnen ook niet langer in dienst van den Koning, hunnen Meester, blyven, dewyl deszelfs Belangen niet in de

Vrede

Vrede begreepen zyn, en hy niet in staat is om eenige hulp te verleenen. 1698 April.

Derhalven is al hun vertrouwen op de goedheid en d'edelmoedigheid van uwe Majesteit, van welke alleen zy eenig recht hebben om verquikking te verwachten. Zy zullen U niet vertoonen, dat de Religionarissen, welke den dienst van uwe Majesteit hebben verlaaten, met voordeelen onderhouden worden, en in d'erffenissen van de Supplianten bezittingen hebben; wel weetende, dat het Uwe Majesteit gemeender is voorbeelden van edelmoedigheid te geeven, als te ontfangen.

Zy vergenoegen zig alleen met aan U te vertoonen, dat zy geenig middel by de hand zouden kunnen vatten, om in een vremd Land te bestaan, als door zig aan de voeten van Uwe Majesteit te werpen. De geenen, die tot burgelyke bedieningen bequaam zyn, konnen ze by mangel van middelen en vrienden niet bekomen. Het heeft Uwe Majesteit behaagt, de afgedankte betaling te beloven aan d'overtollige Capiteins en Luitenants, welke de Regimenten willen volgen: maar zy is zo gering, dat zy ten hoogsten alleen tot onderhoud genoeg kan zyn, zonder iets tot de kleding te bezorgen.

De staat van d'Onder-Luitenants en Vaandrigs is noch veel beklagelyker, dewyl men hen afgedankt verklaart zonder eenig ander pensioen, als dat van slecht Soldaat: een hard onthaal, om na tien jaren diensts t'ondergaan, voor Officiers, van welke de meeste vrouwen en kinderen hebben. Men weigert hen het aldergeringste onderstand, om hen te brengen daar zy brood zouden kunnen koopen, terwyl Uwe Majesteit het vergunt aan de Onder-Luitenants van zyne Troupen, die zo veel dienst niet, als de Supplianten van deze Caracter, gedaan hebben. Zy kunnen zich niet bedienen van d'Afscheid-Brieven, welke Uwe Majesteit aan de geenen, dieze zullen begeeren, bevoolen heeft te geeven; 't en ware hy de goedheid had van hen de vryheid, welke op levensstraf door de wetten van het Land verboden is, te bezorgen.

Zy bidden Uwe Majesteit zeer onderdaanig, met uwe gewoone goedheid en edelmoedigheid, het geen hem hier boven vertoont is, t'overwegen, en medelyden te hebben met Persoonen, die ongelukkig zyn, om dat zy in den dienst van hunnen Koning, uwen Bondgenoot, en dien van Uwe Majesteit getrouw zyn geweest, en hen eenig middel te bezorgen om met d'eigenste aankleving, met de welke zy het tot nu toe gedaan hebben, in des zelfs dienst te volharden. En indien de zaken van Uwe Majesteit hem geen gelegentheid geeven, om hen in zynen dienst te houden, bidden zy hem zeer onderdaanig, hen aan eenigen anderen Prins, of Staat, welke hen kan onderhouden, te recommandeeren, en hier in zal Uwe Majesteit een werk van rechtvaardigheid en mededogentheid doen. enz.

1698. April. Eindelyk: den 25sten. der Maand stierf ter ouderdom van drie jaaren en vyf maanden de Prins de la Roche sur Yon, oudste Zoon des Prinsen van Conti. De Koning en het gantsche Hof namen 'er den rouw over aan.

Dood van den Prins de la Roche sur Yon.

SPANJEN Gevaarlyke staat van den Koning.

MEN was sedert eenige dagen te Madrid in d'uiterste verslagendheid geweest, zynde de Koning zo ziek, dat men aan zyn leven begon te wanhopen. Hy was van het Koninglyk Lusthuis 't Pardo, daar hy een dag twee à drie, tot versterking van zyne gezondheid, met de jacht had toegebracht, te rug gekomen, ter oorzaak dat het zeer regenachtig weêr maakte, en dat de vochtigheid zeer strydig is tegens zyn temperament. Ondertusschen, 't zy dat het door het natte weêr, of door iets anders, was veroozaakt, zyn' Majesteit wierd niet alleen onpasselyk; maar de beenen en het aanzicht begonden hem op een ongewoone manier te swellen; en men vreesde, dat hy waterzuchtig zou worden. De Doctoren, om de gevolgen van dit toeval te voorkomen, purgeerden hem, doch zonder veel baat, zulks dat hy het bed moest houden. Dit geschiedde den 24sten. February, en den zelven dag dat de Marquis de Harcourt, Ambassadeur van Vrankryk, te Madrid aankwam, zynde by gebrek van vaartuig voor zyne bagazie genoodzaakt geweest zich eenige dagen te Vittoria op te houden. Den 28sten. kreeg zyn' Majesteit een flaauwte, daar men niet veel minder als de dood uit te gemoet zag. Ondertusschen hielp de natuur zich zelve, en de Koning bekwam na een groote ontlasting: maar dit toeval veroozaakte hem de koorts, die hem des anderendaags met een hevige hoest bybleef. Men zette hem dan voor alle remedie spaansche vliegen aan de beenen, die hem hielpen. De koorts nam af tot den 4den. Maart, wanneer 'er zyn' Majesteit t'eenemaal af bevryd was. De hoest hield op, en de slaap kwam weder. Des nachts tusschen den 6 en 7den. had hy evenwel noch eenige lichte beweeging, doch die geen gevolg en had.

In dezen staat van zaaken veranderde de Koning zynen Biechtvader, hebbende den Vader Froyland Diez, Professor in de Godgeleerdheid, van Alcala doen komen, in de plaats van den

Vader

Vader Matilla, die zyn ongenade naauwelyks een maand overleefde. De Graaf van Monterey kreeg ook order om zich in zyn huis te houden, en niet aan het Hof te verschynen. In tegendeel was de Graaf van Orepeza, sedert eenigen tyd in ballingschap, weder ten Hove gekomen, en aanstondts, verzeld door den Amirante van Castilien, met wien hy zich had verzoend, haarer Majesteiten handen weezen kussen. 1698. April.

Niet zo haast had zich de Marquis de Harcourt te Madrid vervoegd, of hy deed 'er terstond aan den Koning kennis afgeeven, die hem liet begroeten door den Introducteur der Ambassadeurs, aan wien hy copy van zyne Geloofsbrieven gaf, om ze in den Raad te vertoonen; laatende zyner Majesteits ziekte niet toe de byzondere audientie, welke hy verzocht, aan hem te vergunnen.

Midlerwyl voorderde des Konings gezondheid zo merkelyk, dat hy zich den 14den. aankleedde, en den Raad der Depesches bywoonde; den 21sten. in de Priviora ging wandelen; en des avondts met de Koningin den tour in de Paro reed: 't geen hy d'andere dagen tot den 28sten. vervolgde; geevende ondertusschen zo veel oeffening aan het lichaam, als men het raadsaam oordeelde. Hy woonde ook alle de plechtigheden van de goede Week by, en begaf zich Paaschavond met de karos in devotie na Onze Vrouw van Atoche. De Doctoren lieten hem inmiddels noch al dagelyks eenige lichte geneesmiddelen gebruiken, tot aan den 25sten. April, wanneer men goed vond dat zyne Majesteit van lucht moest veranderen; ten welken einde de reis na Toledo tegen den 28sten. vastgesteld was, enz.

't Scheen, dat de herstelling van des Konings gezondheid eenige rust aan de Staatkundigen moest geeven, en hunne kuiperyen en handelingen voor een tyd doen stil staan: maar gelyk het ongeluk, 't geen noch niet gebeurd was, gebeuren kon, en dat men zich tot alle geval gereed diende te houden, waren de geesten gestadig even bezig, ieder volgens zyne belangen en inzichten. Zelfs ging de spraak, dat een Grande van Spanjen groote remisen na Switserland had overgemaakt, om 'er eenig volk onder de hand te doen werven, 't geen hy allengskens ter zee in het Koningryk zou laaten voeren, ten einde

1698. April. de zich 'er in tyd en plaats af te bedienen. Men verzekerde ook, dat de Marquis de Harcourt aan den Raad had doen verklaaren, dat de Koning, zyn Meester, altyd zou bewilligen, dat de Kroon op den wettigen Navolger overging, of op zodanigen Vorst, als de Staaten raadsaam oordeelden te verkiezen, op voorwaarde echter, dat 'er de Keizer af buitengeslooten zou weezen, en de Monarchie niet ontleed worden.

Ondertusschen had de gemelde Minister twee particuliere audientien by zyne Majesteit gehad, in welker laatste de Koning een wyl met hem ging wandelen, om te toonen, dat het gerucht, 't geen men wegens zyne swakheid had verbreid, niet gegrond en was, enz.

ENGELAND. Vervolg van de verrichtingen des Parlements. (a) Ziet pag. 242.

HET slaaken van den Esquire (a) Charles Duncomb door order van het Hooger Huis baarde een groot misnoegen; en wierd den 1sten. der Maand, op het raport gedaan door het Committé, dat men in de Registers van het Parlement geen voorbeeld had gevonden, 't geen de proceduure der Lords in de zaak van Sr. Duncomb kon bekrachtigen, besloten, dat niemand, op het gezag van het Huis geduurende des zelfs zitting gezet, geslaakt zou mogen worden als door des zelfs orders; en dat derhalven Sr. Duncomb, door last der Heeren uitgelaaten, op nieuws door den Sergeant der wapenen van het Huis in verzekering genomen zou worden.

(b) Ziet pag. 243.

Den 2den. toonde het Committé, genoemd tot het opstellen van het antwoord aan de Lords noopende de zaak van (b) Sr. Robert Bertie, het zelve aan het Huis; en wierd daar op een Conferentie met de Heeren verzocht, welke des anderendaags met een Messenger lieten weeten, dat zy dezelve in de geschilderde Kamer toestonden: waar op dan de Commissarissen derwaarts getreeden zynde, aan de Gedeputeerden der Lords het volgende schriftelyk Vertoog behandigden.

ALzo de Commons van uwe Lordschappen ontfangen hebben een Boodschap, in de welke uwe Lordschappen hen bekend maaken, dat over een schandelyk Papier, reflecteerende op den Lord Kancelier en des zelfs proceduuren in het Hof der Kancelery, in het Huis van de Lords geklaagd, en het zelve geleezen is, van 't welk uwe Lordschappen onder

eede

eede onderrecht zyn dat Mr. Robert Bertie, een Lid van het Huis der Commons, eenige onderrechting kan geeven, en uwe Lordschappen verzoeken, dat de Commons verlof voor hem willen vergunnen om voor uwe Lordschappen te verschynen: zo hebben de Commons ons geordonneert, aan uwe Lordschappen bekent te maaken, dat, nademaal zy by de voorsz. Boodschap niet verwittigt zyn van de byzondere materien, in het voorsz. Papier begreepen, of op wat gronden uwe Lordschappen vorderen dat hun Lid voor U zal verschynen, zy verzoeken, dat uwe Lordschappen hen laten weten, hoedanig de natuur is van de onderrechting, die van hun Lid verwacht werd. 1698. April.

Den 4den. ordonneerden de Lords, dat alle de Leden van het Hooger Huis, welke te Londen, en twintig mylen daar om heen, waren, zich des anderendaags in het Huis zouden laaten vinden, om het antwoord der Commons ter zaake van Sr. Bertie t'examineeren.

Den 5den. onderzochten de Heeren de redenen van het Laager Huis, waarom het niet wilde toestaan, dat Mr. Bertie over het gemelde Papier in het Hooger verscheen; waar op de Graaf van Abington, zyn Vader, verzocht, dat het den Lords mocht believen hem toe te laaten tot de zelve voldoening voor zynen Zoon te doen, welke hy alreedts aan den Kancelier had gedaan. 't Wierd toegestaan; volbracht; en aldus een zaak, welke men vreesde dat de twee Huizen over hoop zou helpen, beslecht.

Den 8sten. wierd de Bil tegens Profaniteit voor de darde maal in het Laager Huis geleezen, en na de Lords gezonden.

Den 9den. presenteerde de Lord Vernon, Secretaris van Staat, de lyst der geenen, welke verlof gekreegen hadden om in het Koningryk te blyven, gelyk men met een Adres aan zyne Majesteit had verzocht; bedraagende het getal vier honderd en sestig persoonen.

Den 10den. ordonneerde het, dat Sr. Duncomb, die zich den 2den. der Maand vrywillig in de handen van een Sergeant der wapenen gesteld had, weder na den Tour gezonden zou worden. Vervolgens wierd de Bil van de Landtax, vergunnende aan den Koning 485015 ponden, tot afbetaaling der afgedankte Troupen, voor de darde maal geleezen, en na het Hooger Huis gezonden.

Den 11den. wierd van wegen de Lords aan het Hooger Huis ge-

1698. geraporteerd, dat by hen een Bil tot beter bezorging van d'Ar-
April. men gepasseerd was; verzoekende de toestemming van het Huis daar op. Hier na raadpleegde men in een groot Committé over verdere Geldmiddelen, en stelde voor een belasting op Koolen en Wyn te leggen: doch men quam tot geen besluit.

Den 12den. vervoegde zich de Koning in het Hooger Huis, met veel grooter pracht als na gewoonte; zittende zyne Majesteit in de schoonste Karos, die men noch ooit in Engeland had gezien, bespannen met acht isabelle paarden. De toevloeijing van 't volk was ongemeen, en de vergadering van 't Parlement zeer talryk. De Grooten van Muskovien, d'Ambassadeurs van Vrankryk en Sweden, en verscheidene andere Ministers, benevens een groot getal Persoonen van qualiteit, woonden deze plechtigheid by, in de welke de Koning zyne toestemming tot de volgende Acten verleende.

1. Acte om aan den Koning de somme van 485015 ponden tot het afdanken van de Troupen, het betaalen van Zeevolk, en andere gebruiken, daar in gemeld, te vergunnen.

2. Acte tot verklaaring van een andere, gepasseerd in de laatste zitting van het Parlement, tot vulling van eenige gebrekkelykheden in de Wetten tot verlichting van d'Armen.

3. Acte tot ontbinding van het huwelyk tusschen den Graave van Macklesfield en des zelfs Gemalin.

4. Acte tot het oprechten van Gast-, Werk-, en Tuchthuizen te Crediton en Tiverton, in het Graafschap van Devon, enz.

De voornaamste der Muskovische Prinsen (met wien zyne Majesteit den 11den. der voorgaande Maand incognito te Redrifs een byzonder gesprek van over de twee uuren, en het voorgaande (a) Jaar op zyne wedertocht uit het veld noch een ander in de Herberg van de Toelast tot Uitrecht had gehad) was twee uuren te vooren door den Admiraal Mitchel te water derwaarts, en door een achterweg in het Hooger Huis, en vervolgens op gelyke wyze weder te rug gebracht.

(a) 11 September.

Den 15den. waren de Commons noch al bezig met aan de zaak der Subsidie t'arbeiden, en beslooten den impost op de Koolen te verhoogen.

Den 19den. kwam het Huis (op het raport, gedaan door den Ridder

der Clayton, die het Requeſt, gepreſenteerd door den Major en d'Inwoonders der Stad Londonderry in Ierland, ter zaake der ſchade welke zy tot de verdeeding van die Stad kort na de laatſte revolutie hadden geleeden, geëxamineerd had) gezamenerhand over een, dat de vertooningen, in het gemelde Requeſt begreepen, waarachtig waren, en dat derhalven de gezeide Stad verdiende met eenig byzonder blyk van zyner Majeſteits goedheid vergolden te worden, om tot een gedenkteken van de getrouwheid haarer inwoonders aan de nakomelingen te dienen: en wierd daar op beſloten, dat men een Adres aan den Koning zou preſenteeren, om de geleedene ſchade aan des Stadts impoſten, of op zodanig een andere manier als het zyne Majeſteit behaagde, te konnen vinden. 1698 April.

Den 22ſten. wierd wegens d'Ooſt-Indiſche Maatſchappy voorgeſlagen, dat zy aanbood den Koning zes à zeven honderd duizend ponden ſterlings tegen zes ten honderd te verſtrekken, op voorwaarde dat haare Charter door een Acte van het Parlement beveſtigd zou worden; doch de voorſlag niet aangenomen.

Den 23ſten. raadpleegde het Huis in een groot Committé over de middelen om de Subſidie te heffen; waar af het raport den 24ſten. door den Ridder Litleton gedaan zynde, beſloot men een Hoofdgeld voor een jaar op te ſtellen, te betaalen om de drie maanden: te weeten, die de hoedanigheid van Edellieden namen, en drie honderd ponden ſterlings gegoed waren, twintig ſchellingen, elke reis, en boven d'algemeene tax van een ſchelling om 't vierendeel jaars: de Weduwen, die een douaire van honderd ponden 's jaars hadden, of duizend ponden aan goed, twintig ſchellingen; gelyk ook d'Officiers van de Kancelery, van d'Exchequer, en van de Hoven van Juſtitie, mitsgaders de Kooplieden, en Geeſtelyken die ſeſtig ponden jaarlyks genooten; en die honderd vyftig ponden 's jaars hadden veertig ſchellingen, de Predikanten, van wat Gezindheid zy ook mochten weezen, welke niet met d'Orders der Engelſche Kerk voorzien waren, uitgezonderd de Franſche Proteſtanten, twintig ſchellingen; en die honderd vyftig ponden genooten, eens zo veel: de Handwerkslieden en Wynkoopers, die drie honderd ponden capitaal hadden, tien ſchellingen: Al die een Ruiter aan de Militien beſchikte, twintig ſchellingen;

1698. April. gelyk ook alle de geenen, die karossen of kalessen hielden: de Geestelyke en Wereldlyke Heeren tien schellingen: Alle Edellieden, en anderen boven die qualiteit, uitgezondert de Pairs, welke boven de zestien jaaren waren, drie honderd ponden aan goed bezaten, en d'eeden noch niet afgelegt hadden, eens zo veel als de taxe: de Commissarissen, gesteld tot het heffen van de Landtax, twintig schellingen, enz. En wierd vervolgens geordonneerd, een Bil 'er af op te stellen.

Den 25sten. passeerde men een Bil tot naturalizeering van de Kinderen der Engelsche Officieren en Soldaaten, geboren in de vreemde Landen, terwyl hunne Vaders in zyner Majesteits dienst waren; wordende de zelve wyders aan de Lords gebracht.

Den 26sten. wierden de volgende resolutien, genomen door het Committé der Subsidie, goed gekeurd, te weeten, dat men een impost van vyf schellingen zou heffen op de ton Schotsche Koolen die by 't gewicht; van zeven en zes stuivers op die by de maat verkocht wierden; en van drie schellingen en vier stuivers op al de Kool, die men inscheepte om by 't gewicht te verkoopen; en dat deze rechten betaald zouden worden ter plaatsen, daar de Kool gelost wierd.

Den 30sten. las men voor d'eerste maal de Bil van het Hoofdgeld, en beval een tweede leezing tegen des anderendaags, enz.

Ziet daar de verrichtingen van het Parlement tot aan de Maand May, waar af wy het vervolg, om een behoorlyke samenschakeling van zaaken te houden, in den aanvang van het volgende Deel weder zullen aanknoopen.

Graaf van Talard, Extraordinaris Ambassadeur van Vrankryk in Engeland.

Den 7den. der Maand had de Graaf van Talard, Extraordinaris Ambassadeur van Vrankryk, (die zich den 29sten. Maart, eenige mylen te gemoet getoogen door de Graaven van Feversham en Roussy, te Londen had vervoegd) te Kensington zyne eerste particuliere audientie by den Koning, wiens reize na Newmarket (een Plaats vermaard wegens de Wedloopen, de Jagt, Haanegevechten, enz.) hy vervolgens, benevens de Muskovische Prinsen, bywoonde; hebbende wyders, na zyner Majesteits wederkomst, op den 27sten. zo als hy den Koning het middagmaal had zien houden, een gesprek met den zelven.

Den

Den 28sten. namen de gemelde Prinsen (aan welker Hoofd het Koninglyk Transportjagt, 't geen op twee honderd duizend ponden sterlings geschat wierd, door zyne Majesteit vereerd was) te Kensington afscheid van den Koning, en hielden dien zelven dag het middagmaal met zyne Majesteit te Lambeth by den Aertsbisschop van Kantelberg. Den 29sten. wierden zy bezocht door den Hertog van Leeds, die hen des anderendaags op zyn Huis te Wimbleton, vier à vyf mylen van Londen, zeer prachtig onthaalde; waar na zy zich inscheepten op drie van des Konings Jagten, onder het geleide van twee Oorlogschepen, en het gebied van den Vice-Admiraal Mitchel, ten einde weder na Holland te keeren. 1698. April. Vertrek der Muskovische Prinsen.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Sweedsche Ambassadeur heeft audientie van afscheid.

Den 3den. der Maand had de Baron van Lelienroot, Ambassadeur zyner Koninglyke Majesteit van Sweden, en Mediateur op de Vredehandeling te Ryswyk, zyn' audientie van afscheid by haare Hoog-Mogenden, de Heeren Staaten Generaal. In de Vergadering gekomen zynde, leverde hy een Brief van den Koning over, en deed een lange aanspraak in 't Sweedsch, die in 't Latyn geleezen wierd, en onder anderen behelsde, dat hy gelast was afscheid te neemen, haare Hoog-Mogenden wegens de vriendschap van den Koning te verzekeren, en na huis te keeren, alzo het werk van de Vrede nu afgehandeld was; al het welk door den Heer Præsident, met redenen daar op dienende, in 's Duitsch wierd beantwoord, en zyn' Excellentie voor zyne devoiren, in 't maaken van de Vrede aangewend, bedankt, enz.

MAY.

ITALIEN. Bekommering voor d'aflyvigheid des Konings van Spanjen.

'T IS zeldsaam, dat de Vorsten en hunne Raaden niet bezig en zyn met eenige hoofdzaak, welke hunne gantsche staatkunde oeffent, en hunne bekwaamheid en ervarenheid in de handelingen te werk stelt. De geene, welke hen byna altemaal sedert eenigen tyd had bezig gehouden, en een vervaarlyk gevolg na

1698. May. na zich stond te sleepen, was de successie van Spanjen, welke, volgens de gestadige onpasselykheden zyner Katholyke Majesteit, wel haast open moest vallen. 't Roomsche Hof liet zich deze groote zaak niet minder ter herte gaan, als de Hoven van Madrid, Weenen, en Parys. Italien, daar de Koning van Spanjen de twee voornaamste deelen af bezit, kon de dood van dien Vorst zonder nazaat met geen onverschillende oogen aanzien; dewyl men genoegsaam kon bezeffen, dat, indien het zich niet in tydts voorzorgde, het vuur des oorlogs zich aan beide de zyden van des zelfs grenzen, en in het midden, zou ontsteeken. Men weet de pretentien van den Paus op het Koningryk van Napels, 't geen als een Leen van de Kerk is, en 't geen de Roomsche Bisschoppen zich altyd t'eenemaal gezocht hebben toe te eigenen. Vrankryk heeft geen minder pretentien op dat Koningryk, en op het Hertogdom van Milanen. En het Keizerryk rekent het gemelde Hertogdom in 't byzonder als een leen, 't welk haar van rechtswege toekomt, wanneer de geen, die het bezit, zonder erfgenaam komt te sterven.

't Waren deze gewichtige zaaken, die den Paus en zyne Ministers sedert een wyl hadden bezig gehouden, en het onderwerp van verscheidene particuliere audientien, welken de Heilige Vader aan de Ministers van den Keizer, van Vrankryk, en van Spanjen had gegeeven, waren geweest. Men wist niet, wat 'er beslooten was; doch vermoedde, dat men tot geenig besluit was gekomen, wegens de swaarheid der stoffe in zich zelve, die zodanig was, dat men de zorg van in 't toekomende middelen te doen ontstaan om uit alle deze belemmeringen te geraaken liever aan de voorzienigheid behoorde te laaten, als zich te pynigen met in voorraad remedien te zoeken, welken duizend onvoorziene gevallen vruchteloos konden maaken, of zodanige zelfs, dat ze bekwaamer zouden weezen om het kwaad te verargeren, als te geneezen. 't Is zeker, dat de successie van Spanjen zo veele swaarigheden, en zulk een samenmenging van duizend verscheidene belangen, in zich besloot, dat het een onmogelykheid scheen, dat alle de voorzichtigheid der Vorsten over een zou konnen komen omtrent het formeeren van een ontwerp, bekwaam om ze altemaal t'ontwinden, en d'ongele-

gent-

gentheden, die 'er ongetwyfeld uit te verwachten waren, voor te komen. Ondertusschen lieten zich de Staatkundigen door alle deze swaarigheden niet afschrikken, en brengen tot de zorg om ze t'ontwarren aan den tyd en de voorzienigheid te laaten. In tegendeel, hoe de zelve grooter en belemmerender waren, hoe de Vorsten en hunne Raaden zich het hoofd meer braken om ze tot hun voordeel te doen uitvallen, enz.

1698. May.

SWITSER-Vergadering der Cantons te Solothurn.

NA de (1) Vergadering te Baden, wierd 'er een andere tegen den 26sten. May te Solothurn aangesteld, by d'opening van de welke Monsr. de Puysieux de volgende Aanspraak voerde.

(1) Zie pag. 259.

Voortreffelyke Heeren,

Het heeft den Koning beliefd my tot zyn Ambassadeur by U L. te verkiezen. Zyn Majesteit is tot het doen van deze keur niet gebracht door eenige qualiteit, die hy in my bespeurt heeft.

Die Vorst, welkers oordeel zo regtmatig is, was niet onkundig, dat alles, wat tot zulk een hoogwigtige bediening nodig was, my ontbrak, uitgenomen den yver tot zyn dienst.

Evenwel, indien 't geoorloft is de herten der Koningen te onderzoeken, durf ik zeggen, dat zyn Majesteit misschien gelet heeft op de teekenen van goedheid en genegentheid, met de welke de Loffelyke Cantons, sedert dat ik in hare nabuurschap geweest ben, my hebben vereerd; en dat zyn Majesteit genegen is geweest om aan een Volk, 't welk hy bemint, een Ambassadeur te zenden, die hy dagt dat van het zelve bemind zou worden.

Deze opmerking van zyne Majesteit, Voortreffelyke Heeren, is een zeer overtuigend bewys van d'achting, welke hy voor uwe Natie heeft.

Voor my, ik bekenne tegenwoordig te zyn in een post, die my oneindig vleit: want wat kan meer vleyende voorkomen, als door den grootsten Koning der wereld verkooren te zyn tot een onderwerp, 't welk aangenaam moet weezen aan de doorluchtige Natie, aan de welke men het zend?

Hoe zeer moet zulks my opwekken om door alle soorten van officien t'onderhouden d'alliantie en goede correspondentie, tusschen zyn Majesteit en de Loffelyke Cantons, zyne oudste Geallieerden en Geconfedereerden, vastgesteld. Hier toe, Voortreffelyke Heeren, zal ik my met al myn vermogen applicceren; en daar in zal ik de voetstappen van eenigen myner Voorzaaten, die my in deze glorieuze bediening, welke ik by U L. waarneme, zyn voorgegaan, navolgen.

Wat eerbiedigheid en ontzag hebben zy, als particulieren, voor het Loffelyke

1698. felyke Switserse Eedgenootschap niet gehad! Als publyke persoonen
May. hebben zy zorgvuldig geweest om aan de Koningen zyner Majesteits Voorzaten, te doen verstaan de getrouwheid dezer Natie, haare sterke genegentheid tot der zelver dienst, en de nutheid van uwe Alliantie. Ik zal haar, Voortreffelyke Heeren, in dat spoor navolgen; en geen ding zal my daar van konnen afwenden. Voor 't overige, Voortreffelyke Heeren, is het ook niet zonder reden, dat zyn Majesteit ten dezen dage aan U L. zend een man, die in den Krygsdienst is opgevoed.

De verschrikkelykste Oorlog, die'er ooit was, is zo even geëindigt. In dezen Oorlog heeft Vrankryk de dagen niet anders geteld, als by hare overwinningen. De Zeegeteckenen, die het heeft opgehangen, zullen eeuwig blinken in de Vlaktens van Fleurus, Steenkerken, en Neerwinden: maar, Voortreffelyke Heeren, wy hebben alleen deeze groote zaken niet gedaan: het Switserse Volk heeft onze gevaren en onze glorie met ons gedeelt.

Welke kloekmoedigheid en onverfaagdheid hebben uwe volkeren in die vermaarde Veldslagen niet doen blyken! De Franschen zullen nooit vergeeten de standvastigheid, met dewelke zy de pogingen van een Vyand, die byna overwinnaar, en veel talryker was, afkeerden. Op alle plaatssen, daar zy geduurende dezen Oorlog geweest zyn, hebben zy zich doen uitmunten. Eindelyk, Voortreffelyke Heeren, ik durf het zeggen, nooit heeft men wakkerder Bevelhebbers, noch beter in den Oorlog afgerigte en geoeffende Soldaten onder U L. gezien. Uwe luister is nooit zo hoog gestegen, dan in dezen tyd, zelfs niet in die glorieuze dagen als Gylieden tot Morat en Granson zeegepraaldet. In der daad, Voortreffelyke Heeren, de Vreede gemaakt zynde, schynt het billyk te weezen, dat een Krygsman aan een Krygshaftige Natie kome betuigen, hoe zeer de Koning vergenoegt is wegens de diensten, die hy daar van heeft genooten.

Aldus is het dat die groote Vorst elke zaak op zyn plaats weer te schikken, de bedieningen na gelegentheid van tyd en plaats met wysheid uitdeelende.

Hier zou ik my nu moeten uitbreiden over zyn lof: maar hoe! ik spreek oneigentlyk; men pryst de gemeene menschen; maar van de Helden, laat my tot die expressie te gebruiken, reciteert men geheele lofredenen. De groote en onsterffelyke daden des Konings te vertellen is voor hem d'allerdelicaatste en volmaakste lof uit kiezen. Wilt Gylieden, Voortreffelyke Heeren, dat ik U deze waarheid door een voorbeeld doe begrypen? luistert na my.

Nooit heeft men ontzaglyker Legers gezien, als die de Koning geduurende den loop van dezen Oorlog heeft onderhouden; en nooit heeft Vrankryk op zo veel plaatsen te gelyk gestreden; maar 't geen den nakomelingen ongeloofiyk zal schynen, overal, daar d'onzen gestreden hebben, hebben zy overwonnen.

In

In deze glorieuze gestalte van zaken, wie zoude niet gedacht hebben, dat de Koning nieuwe conditien aan Europa zou hebben gaan opleggen? te weeten, harde en verdrietige? Ondertusschen, Voortreffelyke Heeren, heeft hy 't gedaan? Vraagt het aan Duitschland, Italien, en Spanjen, aan de Nederlanden en Engeland, alwaar zo veel duizend mannen heden het vermaak genieten van haare vrouwen en kinderen wederom te zien, en haare verlatte erffenissen weder te bouwen. Al deze Ryken, ja geheel Europa zal U antwoorden, dat zy de gelukkige rust, in de welke zy zich tegenwoordig bevind, aan des Konings moderatie verschuldigt is. Deze geschiedenis te verhaalen, en voor oogen te stellen, zonder de vercierselen die de welspreekentheid gewoon is by te brengen, is den Koning roemen na waardy en edelmoedigheid; maar een vreemde luister daar by te voegen, is des-zelfs glans en grootheid verswakken: even alzo is het ook met alle de daden van zyn leven. Wat vermaak is het een Vorst te dienen, by wien de deugd zulk een ryken bronader vind! in wien het licht van het verstand de vroomheid, noch ook d'uitgestrektheid van zyne macht zyne gematigheid niet vermindert! 1698. May.

Een zo zuivere deugd des Konings, Voortreffelyke Heeren, moet U L. van myn Ministerschap eenige hoop geeven. In der daad kan ik U L. verzeekeren, dat zyner Majesteits intentien zyn, dat ik in alle gelegentheden met U L. zal handelen in openhartigheid; dat ik met oprechte handelingen d'Alliantie, welke sedert zo veele eeuwen tusschen U L. en zyne grootmagtige Kroon geweest is, zal onderhouden. En om de waarheid te zeggen, Voortreffelyke Heeren, een man, die gewoon is de wapenen te handelen, zou weinig bekwaam zyn om de streeken van de listige Staatkunde in 't werk te stellen. Het zal dan zyn op deezen voet dat Gy lieden my altyd zult zien handelen; en gelukkig zal ik weezen, indien ik tegens de opinie, die ik van my zelven hebbe, in den loop van zaaken doe blyken een gedeelte der bekwaamheid van den Doorluchtigen Ambassadeur, op wien ik volge.

Na deze Aanspraak traden de Gedeputeerden tot verscheidene maalen met den Ambassadeur in conferentie over het verzoek der Cantons, bestaande in drie voornaame pointen. 1. de reforme der Troupen van hunne Natie, welke in Vrankryk waren. 2. de herstelling van de vryheid des Koophandels, benevens de vernietiging der extraordinaire lasten, welken men sedert eenigen tyd op de koopmanschappen had gelegt. 3. en de verscheidene Fortressen, die men zag dat Vrankryk besslooten had in de gebuurschap van Switserland op te rechten. In plaats van een rond antwoord op deze grieven, vernoegde Monsr. de Puysieux zich met te zeggen, dat hy 'er aan den Ko-

1698. *May.* Koning over zou schryven, en het antwoord, 't geen hy kreeg, op d'aanstaande Vergadering, welke in de Maand July gehouden moest worden, aan hen mededeelen. Wat deze belangt, zy eindigde den laatsten dag der Maand.

DUITSCHLAND. Franschen Ambassadeur te Regensburg. DE Franschen Ambassadeur Monsr. de Chamoy, na dat hy zyn' aankomst had laaten bekend maaken, wierd door de Secretarissen van d'aanweezende Gezanten te Regensburg in de Duitsche taal verwelkomd, en zyn Geloofsbriefsbrief, door het Directorium van Ments ter Ryksvergadering opengelegt, van den volgenden inhoud bevonden.

ZEer dierbaare en groote Vrienden: Na dat wy in de geslotene Vreede zeer vaste blyken aan gantsch Europa, en in het byzonder aan het Keizerlyk, hebben gegeven, van de opregtheid onzer meeningen tot de herstellig der Rust van Christenryk, is tegenwoordig onze voornaamste aandagt op de middelen, die 't meeste konnen toebrengen, om deze Vreede te gelyk vast en bestendig te maken: en 't is met dit inzigt, dat Wy geraden hebben gevonden aan de Vergadering van het Ryk, te Regensburg by een gekomen, Monsr. de Chamoy, een der Ordinaire Edellieden van Ons Huys, in qualiteit van Plenipotentiaris te zenden. Dezelve zal u afzonderlyker voorstellen, hoe Wy wenschen een vast en volmaakt onderling verstand te houden tusschen ons en het Keizeryk, door een stipte nakoming van de laatste Tractaten, te Ryswyk gesloten, welke ten grondslag die van Westphalen en Nymegen hebben; en de wyl wy niet twyffelen of Gy zult den gemelden Monsr. de Chamoy volkomen geloof geven, zullen wy dezen Brief niet langer maken, als om God te bidden, dat Hy U, zeer waarde en groote Vrienden, neeme in zyne heilige en waarde hoede. Geschreven te Versailles, den 19den. Maart, 1698.

LOUIS

en lager COLBERT.

Het Opschrift was: *Aan Onze welwaarde en groote Vrienden, de Keurvorsten en Standen van het Keizerryk, ofte hunne Gezanten en Gedeputeerden, op den algemeenen Ryxdag te Regensburg vergaderd.*

Bekommering te Straatsburg wegens conscientie-dwang. De Protestanten, welke te Straatsburg waren, leefden gestadig in vrees, dat men ook eindelyk de conscientiedwang aan hen zou oeffenen; weshalven zich veele, volgens het verlof 't geen'er hen door de Ryswykse Tractaaten toe vergund was, van daar begaven. De Marquis d'Uxelles, Gouverneur van deze

deze Stad, geloofde, dat 'er geen beter middel zou weezen, om alle wantrouwen uit den weg te ruimen, dan dat de Koning van Vrankryk de Capitulatie, welke hy aan de zelve had vergund, toen ze zich onder zyne gehoorzaamheid stelde, vernieuwde. Hy schreef 'er over aan den Marquis de Barbesieux, Secretaris van Staat; en deze liet 'er hem het volgende antwoord op toekomen. 1698. May.

DE Koning heeft uit den Brief, dien Gy den 14den. deezer geschreven hebt, en door den bygaanden staat der Inwoonderen van Straatsburg, welke voorgeven uit vreeze te zullen vertrekken, gezien, dat men daar booze discoursen hadde gevoert, zeggende de meeste Burgers, dat zyne Majesteit de Capitulatie, met die Stad gemaakt, niet wilde onderhouden; en ook verstaan, dat uw advys was, dat, om dit vooroordeel weg te neemen, dienstig zoude zyn deeze zelve Capitulatie te vernieuwen. Zyne Majesteit is ten hoogsten verwonderd, dat'er menschen van verstant, als U.E. gevonden werden, die zig over dit discours konnen alarmeeren. Indien 'er exempelen van 't vernieuwen van Capitulatien te vinden waren, gelove ik, dat de Koning zulks met vermaak zoude gedaan hebben: maar dewyl het nooit is gepractiseert, heeft zyne Majesteit my geordonneert, U.E. van zynen wege te verzeekeren, dat zyne intentie is d'Ingezetenen niet te troubleeren in iets 't welk de Capitulatie, die hy haar verleent heeft, mede brengt, mits dat zy continueeren zig te gedragen als getrouwe Onderdanen. Daar en boven heeft zyne Majesteit my te verstaan gegeven, dat, indien de Copye van dezen tegenwoordigen, of wel d'origineele Brief self, aan de Magistraten eenig genoegen konde toebrengen, Gy den zelven wel in haare handen moogt laten.

Deze Brief wierd terstond gedrukt, afgeleezen, en ook zelfs op de Markten en aan de Kerkdeuren aangeplakt; doch belettede echter niet, dat verscheidene Inwoonders zich gereed hielden om, eer de tyd, door de Vredestractaaten vergund, verstreeken waar, zich elders te gaan nederzetten.

Eindelyk: den 2den. der Maand verlieten de Franschen Trier en het Fort S. Martin. Den Heer van Lettig, Commandant, nam uit den naam zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheid met eenige Troupen bezit van de Stad en het Fort. Den 23sten. wierd ook Montroyaal ingeruimd; en daar waren noch maar negen Compagnien te Traben en te Traarbach. Inruiming van Plaatsen door de Franschen.

1698. *April.*

HAMBURG. Onlusten met den Koning van Deenmarken.

DE Stad Hamburg vond zich nu weder bedraaid in zeer netelige zaaken, en die den geenen, welke dezelve bestierden, werk genoeg gaven. De Keizer had'er over eenigen tyd een Commissie gestuurd, om verscheidene geschillen, welken de rust van deze Stad sedert lang gestoord hadden, te beslechten. De Koning van Deenmarken pretendeerde, dat Hamburg diergelyke Commissien niet behoorde t'ontfangen, als t'eenemaal strydende tegens de rechten, die hy meende op deze Stad te hebben; weshalven den Heer Linke, Resident van dien Vorst, op den 10den. der Maand de volgende Protestatie tegens de gemelde Commissie aan de Gedeputeerden van den Raad ter hand stelde.

ALzo geloofwaardig vernomen werd, dat een Keizerlyke Commissie over dezes Stad wezen alhier gearriveert is, hebbe ik niet kunnen nalaten, in den naam en uit bevel van zyn Koninglyke Majesteit, onzen aldergenadigsten Koning en Heer, d'E. E. Raad t'insinueeren, dat zyn Koninglyke Majesteit wel hoopt, dat dezelve en de Burgery zig tegen zo nadeeligen Commissie zelfs zullen aankanten, dewyl het genoegsaam bekend is, dat, hangende de Revisie, het Keizerlyk Hof niet bevoegt is, zig eenige schikking in saken, betreffende dezes Stads Regeering en Policy, aan te matigen; doch dat, ingeval zulkx tegen alle vermoeden niet geschiet, maar dezelve zich quamen t'onderwerpen, hoogst gedachte Koninglyke Majesteit dat voor een inbreuk van het Pinnenbergse Vergelyk, te gelyk van alle overige Recessen, met deze Stad opgerecht, moet houden, en zyn Koninglyke Majesteit daar tegen alle zyne Jura en Competentia met protesteeren gereserveert wil hebben; ook tot behouding en maintenuë van zyne hooge Gerechtigheden zyne mesures wel zal weten te nemen.

Ziet hier nu ook de gemelde Commissie van zyne Keizerlyke Majesteit.

Leopold, door de Gratie Gods &c.

DOorluchtige, Hooggebooren, Geliefde Keurvorst, enz. Uit kracht van onze aan U L. heden gegevene heeft U L. commissie om de misverstanden, in onze en des H. Roomschen Ryksstad Hamburg tusschen den Raad en de Burgerschap swevende, mits gaders ook om tusschen den Raad zelve en haare Ledemaaten behoorlyke inquisitie by de hand te ne-

nemen, en ook de inconvenienten, die voor den dag gekomen zyn, na tyds gelegentheid, dog op onze genadigste approbatie, af te doen, en alzo de volkomene rust van de voorschreve Stad te bevoorderen. Gegeven in onze Stad Weenen, den 22sten. January 1698. Onzes Ryks van het Roomsche in 't veertigste, het Ongarische drie en veertig, en het Boheemische het twee-en-veertigste, Was geteekend 1698. May.

LEOPOLD.

En onder stond SEBASTIAEN WUNIBAD, Erfgrave tot Zeil.

Niet lang na deze protestatie wierd te Hamburg een Brief des Konings van Deenmarken, geschreeven aan des zelfs Minister, en vol van dreigementen tegens de Stad, indien zy zich aan de Keizerlyke Commissie onderwierp, gedrukt en afgekondigd. Ziet hier een Copy van den zelven.

CHRISTIAAN DE VYFDE.

Edele Raad, Lieve Getrouwe.

WAnneer wy naricht ontfangen hadden, hoedanig Uwe Verklaring en eventuale Protestatie, onlangs aan de Magistraat van onze Stad Hamburg gedaan, nog van weinig effect by de zelve is geweest, en dat in tegendeel de Magistraat niet alleen de Burgery presseerde om ook aan de Keizerlyke Commissie te defereeren, nemaar met die Commissarissen mede eenige heimelyke Conferentien waren gehouden, en eenigen van de Magistraat zich niet ontzien hadden te zeggen, dat niet noodig was op onze gedane Verklaring en Protestatie groote reflexie te maken, dewyl diergelyke driegementen wel meer geschied waren, zonder dat'er iets op was gevolgd; zo vinden wy allergenadigst voor goed, dat gy wederom Gedeputeerden van de Magistraat eischt, om haar op het voorgemelde naricht ons byzonder misnoegen te kennen te geeven, en met herhaling van voorgedane Verklaring en Protestatie daar by te voegen, dat het wel waar is, dat wy ons ressentiment tegens de Stad en Burgery niet zo hebben laten blyken, als de conduite, een tyd lang gehouden, tegen 't gene men volgens het Pinnenbergsche Reces, dat zo heilig ylyk vernieuwd, en daar na door de Magistraat en Stad bekrachtigd is, schuldig was, (waar onder ook inzonderheid de verbranding van het Schrift van onzen Raad Wygand nog in verscher gedachtenis is) wel had gemeriteerd: doch dat zulks niet is geschied uit gebrek van middelen, welke wy alle oogenblikken in de handen hebben; maar eensdeels en voornamelyk uit een gunstige neiginge jegens de gemelde Stad en Burgery, en dat wy der zelver welstand nessens die van onze andere Landen en Onderdanen consi-

1698. May. dereerden; en ten anderen, om dat wy noch in hoope waren, dat de rechtschapene Patriotten der Stad het eindelyk daar heen zouden trachten te schikken, dat men van zelfs tot reden quame; en het alzo (gelyk wy wenschten) niet noodig ware de reparatie van ons gevioleerd Koninglyk respect, tegen de devotie die men ons schuldig was, door andere middelen, welke ons niet minder als de Stad onaangenaam zouden zyn, te zoeken. Maar dewyl het zich laat aanzien, dat men deze langmoedigheid, uit onze Koninglyke clementie en welmeenendheid ontstaande, zo tot onze verkleining tracht te duiden, dat men daar door de kracht van onze Verklaring en Protestatie by de Burgery poogt te verydelen; zo hebben wy niet konnen laten de Magistraat mitsdezen genadigst en ernstelyk te waarschouwen, zig van zodanige treken voortaan te onthouden, en, gelyk het hunne plicht vereischt, niet tegen, maar met en neffens de Burgery, met alle krachten te arbeiden, (zo men anders geresolveert bleef by het Pinnenbergsche Verdrag, en 't geene daar ter wederzyde beslooten is, te blyven) om alles, wat daar tegen begaan is, op 't best en zonder verder uitstel te redresseeren; en inzonderheid ons de geëischte billyke reparatie wegens de geenen, die aan het verbranden van Wygants Schrift schuldig geweest zyn, niet langer te onthouden; en dan voor al ook de voorzeide Commissie, die onmoogelyk met het Pinnenbergsche Verdrag bestaan kan, en zelfs tot nadeel is van de geenen die 'er met zo groote moeite behulpsaam toe zyn, niet toe te laten, maar dezelve, gelyk voor deezen in diergelyken gevalle gedaan is, met behoorlyke remonstrantie van de hand te wyzen. In welken gevalle wy zo wel aan den Raad, als aan de Stad en Burgery, onze Koninglyke genade en geneigdheid onverhinderd zullen behouden, en alles bybrengen, wat tot de Commercie en voorspoed der Stad kan dienen, en de innerlyke ruste der Stad op alle wyze bevoorderen. Doch byaldien onverhoopt daar tegens aangegaan wierd, zal men het Pinnenburgsche Verdrag van de zyde der Magistraat en Stad als gebroken en vernietigd achten, en ons in zulken gevalle al ons recht en pretentie op de Stad gereserveerd zyn, en gemelde Stad daar over kort of lang in schade en ongelegentheid geraken, en hare Commercie gewisselyk daar door met den eersten aanstoot lyden; weshalven wy haar deswege op de Magistraat, of de geenen die het aannemen der gemelde Commissie hebben aangeraden en geurgeerd, en het geven van schuldige reparatie en satisfactie aan ons verhinderd, willen gewezen hebben. Waar na gy u hebt te schikken. Wy verblyven u met Koninglyke genade toegedaan,

Coppenhage den 26sten. April 1698. CHRISTIAAN.

VRANKRYK. Eerbewyzingen den ONGEMEEN waren d'eerbewyzingen, welke den Graave van Portland, Ambassadeur van zyne Britannische Majesteit, wierden aangedaan. Den 14den. Maart, na dat hy (a) audientie by den Ko-

Koning en de Koninglyke Familie had gehad, bevond hy zich met den Dauphin en den Hertog van Chartres in de vertooning van d'Opera, verzeld door een groot getal van Engelsche Heeren. Den 16den. wierd hy bezocht door den Ambassadeur van Venetien, en den Marquis Ferrere, Ambassadeur des Hertogs van Savoyen. Den 19den. leidde de Graaf van Armagnac, Groot-Schildknaap van Vrankryk, hem na d'Abdy van Royaumont, tien mylen van Parys, en bezeten door den Abt van Lotharingen, zyn' Zoon, werwaarts zich ook verscheidene Prinsen van het zelve Huis, en andere voorname Heeren, begaven, om de jagt, die 'er gehouden stond te worden, by te woonen. Hier wierd hy zeer prachtig onthaald, en opene tafel gehouden met twintig gerechten. De volgende dagen was hy bezig met zyne visites van ceremonie af te leggen. Den 24sten. vervoegde hy zich met een gevolg van zes Karossen, en de meesten zyner Livreylieden, na 't Hôtel van Condé, en den 26sten. met de zelve stoet by d'Ambassadeurs van Portugaal, Venetien, en Savoyen. Den 31sten. vond hy zich in de Vlakte van Grenelle, genoodigd door den Maarschalk de Bouflers, die 'er de revuë deed over het Regiment der Fransche Gardes, daar hy Colonel af is. Den 4den. April vertrok hy na Chalons in Champagne, ten einde te spreeken met den Prins van Vaudemont, die daar door moest trekken om zyne reis na Milanen te vervolgen; zynde door zyne Katholyke Majesteit tot Gouverneur van het Milanees aangesteld. Den 10den. twee dagen na dat hy van zyne reis weder te rug was gekomen, tracteerde hy den Prins van Conti. Den 14den. ging hy met den Dauphin op de Wolvejagt. Den 16den. gaf hy een prachtig festyn aan den Graaf en de Graavin van Armagnac, den Graaf van Brionne der zelver Zoon, en verscheidene andere Prinsen en Princessen van het Huis van Lotharingen, verzeld door veele andere Persoonen van d'eerste qualiteit, zo Heeren als Dames. Den 19den. ging de Graaf van Toulouse hem de visite geeven, gelyk ook den Hertog van Maine en de Prins van Condé. Den 22sten. wierd hy door den Hertog van Orleans op een zeer kostelyk gastmaal onthaald: eer, welke men zegt dat zyne Koninglyke Hoogheid nooit aan eenigen vreemden Minister, noch ook zelfs niet

1698. *May.*

Graave van Portland aangedaan.

(a) Ziet pag. 236.

1698 aan den Nuncius van den Paus, heeft gedaan. Men at in d'oude
May. Zaal van S. Cloud, enz. Den 26sten. 's morgens, gaf Monsr. de Pompone, Minister van Staat, de visite aan zyn' Excellentie, die 'er des namiddags een van ceremonie by den zelven afley met alle zyne Karossen en Livreyvolk. Den 29sten. toog hy na Versailles, en logeerde in het Hôtel de Boüillon. Des avondts bevond hy zich by des Konings te bed gaan; en liet zyne Majesteit hem de Blaker geeven: een eer, die hy niet en doet dan aan persoonen van groote onderscheiding. 's Anderendaags ging de Koning met hem wandelen in alle de Bosschazien, en liet hem zelve de Waterwerken zien. Den 2den. May vervoegde zyn' Excellentie zich weder te Parys. Daags daar aan ontfing hy de visite van den Marquis de Torçy, dien hy ter middagmaal onthaalde, gelyk ook de Heeren van Heemskerk en Odyk, Extraordinaire Ambassadeurs der Vereenigde Provincien, waar van den een den 18den. en den ander den 30sten. April te Parys was gekomen. Den 8sten. at den Hertog van Bourbon voor d'eerste, en de Prins van Conti voor de twede maal by zyn' Excellentie. Den 9den. ging hy het Kasteel van Fontainebleau bezichtigen, enz.

Heemskerk en Odyk als Extraordinaire Ambassadeurs der Vereenigde Provincien aan het Fransche Hof.

Portland heeft audientie van afscheid.

Maar om ook iets wegens de Heeren van van Heemskerk en Odyk te zeggen. Deze Ministers hadden den 6den. der Maand een particuliere audientie by den Koning, daar zy toe opgehaald wierden door den Introducteur der Ambassadeurs in de Karossen van zyne Majesteit en de Hertogin van Bourgondien. De Koning ontfing hen in zyn kabinet. Den zelven dag had ook de Graaf van Portland een particuliere audiente by zyne Majesteit, en den 20sten. daar aan volgende zyn' audientie van afscheid. Gelyk het de manier is, dat d'Ambassadeurs der Koningen altyd door een Prins tot deze plechtigheden opgehaald worden, ging de Prins Camillus, Zoon van den Graaf van Armagnac, Groot-Schildknaap van Vrankryk, met Monsr. de Saintot, Introducteur der Ambassadeurs, zyn' Excellentie te Parys in de Karossen van zyne Majesteit en de Hertogin van Bourgondien afhaalen, en brachten hen te Versailles. Vervolgens had hy audientie by den Dauphin, den Hertog en Hertogin van Bourgondien, den Hertog van Anjou, en den Hertog

tog

tog van Berry; en wyders te S. Cloud by den Hertog en Hertogin van Orleans, den Hertog en Madamoiselle de Chartres, enz. 1698. *May.*

TWEE openbaare Intreeden, geduurende deze Maand gedaan, deeden een ongemeene menigte van menschen na Londen toevloeijen, d'Eerste, die den 6den. geschiedde; was van den Graave van Bonde, Extraordinaris Ambassadeur van Sweden, daar den 9den. d'openbaare audientie te Kensington op volgde; en d'andere van den Graave van Talard, Extraordinaris Ambassadeur van Vrankryk. Deze geschiedde den 26sten. en wierd den 29den. te Windsor met de gewoonlyke plechtigheden door de publique audientie gevolgd. ENGELAND. Intreeden en audientien der Ambassadeurs van Sweeden en Vrankryk.

Den 4den. der Maand, Zondag, vond men aan de deuren van meest alle de Fransche Kerken te Londen een Briefje van den volgenden inhoud aangeplakt. Briefie aan de Kerkdeuren aangeplakt

Dit dient om bekend te maaken; dat; indien eenig Fransch Vluchteling gezind is weder na Vrankryk te keeren, en zyne Kettery te verzaaken, hy zig mag vervoegen by den Heer A. van E. alwaar hy rykelyk na zynes qualiteit zal verzorgd worden.

TERWYL het Muskovisch Gezantschap nu gereed stond om te vertrekken, zakten den 15den. der Maand acht Kaagen, ieder met omtrent tachtig man, welke ten dienst zyner Kzaarsche Majesteit waren aangenomen, en na Muskovien gebracht zouden worden, van voor Amsterdam af na Tessel, om op de gereed leggende Muskovische Vroeg-Vloot ingescheept te worden. VEREENIGDE NEDERLANDEN. Volk in dienst van zyne Kzaarsche Majesteit aangenomen.

Den 25sten. volgde het vertrek van het gemelde Gezantschap, te gelyk met de Muskovische Prinsen, zonder eenige plechtigheid. Zy vertrokken in verscheidene Jagten, verzeld door den Heer Hessels, Ceremoniemeester van den Staat, die hen van Amsterdam was gaan afhaalen, en order had om hen tot aan de Grenzen te geleiden; gelyk hy hen op hunne komst van daar herwaarts had gebracht. Vertrek van het Muskovisch Gezantschap.

Ju-

1698. Juny.

JUNY.

SICILIEN. Aardbeeving te Catanea, en branden van den Berg Vesuvius.

Omtrent het begin der Maand was'er een schrikkelyke Aardbeeving te Catanea, die groote schade veroorzaakte: en de Berg Vesuvius wierp zes dagen achter malkander zulk een overvloed van vuur uit, dat d'Ingezetenen der rondom gelegene Oorden zich naauwelyks wisten te bergen, inzonderheid die van Torre del Greco, en eenige anderen die in de bocht van den Berg woonden, welke genoodzaakt waren hunne huizen te verlaaten, om het gevaar niet al te na te weezen. 't Gaf een ysselyk aanzien: want, behalven het uitbarsten van de vlammen, daar van tyd tot tyd een zeer dikke rook op volgde, die de lucht zodanig verduisterde, als of 't in het naarste van den nacht was geweest, zag men nu en dan vuurklooten uit dien afgrond opvliegen, welke met een gekraak als donderslagen in de lucht aan stukken borsten, daar een regen van asch op volgde, die de straaten en daken der huizen eens twee vingeren dik bedekte. De Kardinaal-Aertsbisschop van Napels, verzeld door de Geestelykheid, en gevolg door al het volk, begaf zich in processie derwaarts, en, zynde op den Berg geklommen, wierp'er een gewyde Waskaars van wylen den Paus Innocentius den XI[den]. in; en sedert dien tyd hield de Berg zich stil. 't Vuur kon ook niet altyd duuren

MALTHA. Eerbewyzing aan den Muskovischen Generaal Scheremet gedaan. (a) Zie pag. 257.

De Muskovische Generaal Scheremet, van Romen over Napels na (a) Maltha getoogen, wierd geduurende zyn aanweezen op dat Eiland met alle bedenkelyke eer onthaald. Op zyn' aankomst aan Capo Passaro ontmoette hem een Esquadre van Maltheesche Galeyen; op welkers Hoofdgaley overgetreeden zynde, wierd hy met vier kanonschooten begroet, heerlyk onthaald, op zyne landing met vier andere schooten uit de Hoofdgaley en acht van de Fortres verwelkomd, aanstondts door den Opper-Stalmeester uit den naam van den Groot-Meester ontfangen, in het Paleis Cottonet geleid, en op kosten van d'Order

der onderhouden. Des anderendaags ging hy den Groot-Meester bezoeken, en twee Brieven, een van den Keizer, en een van zyne Kzaarsche Majesteit, aan den zelven overleeveren. Pinksterdag wierd hy door den Groot-Meester in zyn Paleis onthaald; boven alle Ridders geplaatst; en goedgevonden, hem met een groot Kruis van Malta, met Diamanten omzet, te vereeren; te vergunnen, het altyd te mogen draagen; en hem alzo tot Ridder van Malta aan te stellen: waar na hy, hebbende alles fraays bezichtigd, met twee Galeyen over Messina weder na Napels keerde. 1698. Juny

DUITSCHLAND. Rhynfelds aan de Landgraaven van Hessen-Rhynsfelds ingeruimd. (a) Zie pag.

DE voornaamste swarigheid, welke (a) tegens de wedergeeving van Rhynfelds gemaakt wierd, was nu uit den weg geruimd; en wierd derhalven die Vesting den 12 en 13den. der Maand door de Troupen des Landgraafs van Hessen-Kassel verlaaten. Den Heer Heidersdorf nam'er bezit af in den naam der Landgraaven van Hessen-Rhynfelds, Karel en Willem; en trad een Guarnisoen in, bestaande uit Troupen der Keurvorsten van Ments en Trier: op welke voorwaarden, die een goed gedeelte der gemelde swarigheid maakten, het verdrag was geslooten.

VRANKRYK. Vertrek des Graaven Portland.

DEN 19den. der voorgaande Maand vertrok de Graaf van Portland, hebbende de zaaken, in zyne Commissie begreepen, afgelegt, van Parys, ten einde weder na Engeland te keeren. De Koning vereerde hem voor zyn vertrek met zyn Afbeeldsel, omzet met diamanten, en geschat op festig duizend ponden. Hy toog over Chantilly, daar de Prins van Condé hem drie dagen lang met een uitsteekende pracht onthaalde, enz.

ENGELAND. Sweedsche Ambassadeur geeft de Ridderorder van den overleeden Koning over, enz.

IN het Capittel der Order van de Kousebaand, den 9den. der Maand door zyne Majesteit gehouden, stelde de Graaf van Bonde, Ambassadeur wegens den Koning van Sweden, de Tekenen der Order, welken den overleeden Koning had gevoerd, in de handen zyner Majesteit. Den Hertog van Newcastle, die by deze gelegentheid het Swaard van Staat had gedraagen, wierd met het zelve Ridder geslagen, de Koussebaand hem aangebonden, en de S. Joris hem aan den hals gehangen.

1698. Juny.

Graaf van Portland van het Fransche Hof te rug.

De Graaf van Portland, uit zyne Ambassade aan het Fransche Hof te rug gekomen, vervoegde zich den 19den. der Maand te Kensington, om den Koning te begroeten, en hem rekenschap van zyne handelingen te doen. Zyn' Majesteit ontfing hem met alle de tekenen van achting en genegentheid, en betoonde een volkomen vernoegen over zyne verrichtingen.

LUIKERLAND. Inruiming van Dinant door de Franschen.

EINDELYK wierd ook de Stad Dinant op den 8sten. Juny ingeruimd. De Graaf van Guiscard trok 'er dien dag, 's morgens ten vyf uuren, met het overige van het Garnisoen uit; en den Heer de Tileux, Colonel in Luikschen dienst, nam bezit van de Stad en het Kasteel in den naam des Keurvorsts van Keulen, als Prins en Bisschop van Luik.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Oost-Indische Retourschepen binnen.

VAN d'Oost-Indische Retourschepen, den 26sten. der Maand in Tessel ingevallen, zag men d'onderstaande Carga.

Generale CARGA, ofte Lading van tien Oost-Indische Retourschepen, met namen 's Lands Welvaren, Grimmesteyn, en Nigtevegt *voor de Kamer van Amsterdam*; Donkervliet *en* Domburg *voor de Kamer van Zeeland*; Beyeren *voor de Kamer van Delft*; Meresteyn *voor de Kamer van Rotterdam*; Overnes *voor de Kamer van Hoorn*; Schoondyke *en den* Yssel *voor de Kamer van Enkhuizen*; *alle welke den 30sten. November 1697. van Batavia zyn vertrokken, en waar van 't Schip* Domburg *alleen den 22sten. Juny 1698. behouden op 't Vlakke voor Rammekens gearriveert is.*

413098 ℔ Nagelen.
86500 ℔ Noten vette.
52500 ℔ dito middelbare.
12000 ℔ dito Rompen.
2195 ℔ dito gebrooke en beschadigde.
668 ℔ dito geswavelde, tot preuve.
55517 ℔ Foulie.
184400 ℔ Canneel.
67000 ℔ Witte Peper.
3070431 ℔ dito swarte.
7828 ℔ Cardamom Javaanse.
1000 ℔ dito Cananoorsse.
1148 ℔ Oly van Noten in Koeken.
16030 ps. Nooten geconfyte.
40 ps. Porcelyne Potten met deksels.
20 Potjes Nagelen.
16969 ℔ Radix China.
4700 ℔ Galiga.

228750

228750 ℔ Japans Staafkoper.
6201 ℔ dito Camphur.
30518 ℔ Tin Chiams.
30000 ℔ dito Malaks.
9009 ℔ Ebbenhout Ambons.
2050 ℔ Salmonihout.
525065 ℔ Sappanhout Chiams.
14606 ℔ Gommelak Chiams op stokjes.
50400 ℔ Benjuin.
59822 ℔ Cattoene Garen Javaans.
64241 ℔ Gember Geconfyte.
12 en een vierde ℔ Muscus.
28901 ℔ Poejer-zuyker Cabesse ten preuve.
497 en een half ℔ Javaanse droge Indigo.
4 ps. Pedra Porcas.
4 ps Besoar-steenen.
1347 ℔ Drakenbloet.
277 ℔ Javaanse Saye Wortelen tot monster.
189 ℔ Vogel-nesjes.
287166 ℔ Indigo Biana.
9280 ℔ dito Jamboeser.
15007 ℔ Cattoene Garen Zourats.
2760 ℔ Cauwa.
40122 ℔ Kirmanse Wol.
74090 ℔ Zyde in soort.
69762 ℔ Tanny zyde Bengaalse.
19454 ℔ Florette Garen Bengaals.
4216 ℔ Schellak Bengaals.
10150 ℔ Gommelak Bengaals.
870 ℔ Zaadlak Bengaals.
2291000 ℔ Salpeter.
261 ℔ Indigo Chormandel.
12400 ps. Armozynen effene dubbelde.
620 ps. dito gestreepte.
460 ps. ditos enkelde.
200 ps. dito dubbelde gebloemde.
105 ps. Allegias Zyde.
300 ps Atlassen brede.
2978 ps. dito smalle.
1840 ps. Zorsjes.
7060 ps. Cassa.
1260 ps. Hammans fijne.
3120 ps. dito grove.
293 ps. Zanen fijne.
3630 ps. dito grove.
660 ps. Sollogesjes.
7750 Mallemolens.
3926 ps. Dauriassen.
700 ps Therindains.
850 ps. Tansjeps.
3459 ps. effene Gingams gecoleurde.
6100 ps. Gingam Taffachelas.
1600 ps. dito Penasse.
1300 ps. Photassen.
5435 ps. Pattenasse Chitsen.
20200 ps. Roumaals half zyde half garen.
270 ps. Bethiljes Cangam.
1970 ps. Alibanees.
700 ps. Cottobanys.
22200 ps Dasjes.
360 ps. Zeyldoek Bengaals ruw.
300 ps. Adatthais.
170 ps. Golmandels.
191 ps Ekranys.
1640 ps. Milmils.
600 ps. Guinees Lynwaat fijn.
700 ps. dito gemeene.
440 ps. dito ruw.
6640 ps. Salempouris, gemeene gebleekte.
1600 ps. dito ruw.
400 ps. dito roode.
330 ps. dito gemeene bruin blauwe.
880 ps. Parcall fijne gebleekte.

1698. Jany.

500 ps. Boek Parcalle fijne gebleekte.
320 ps. Dongrys gebleekte.
320 ps. Bafras Choromandelse gebleekte.
1440 ps. Boelongs Blauwe.
100 ps. Chitsen Chormandelse fyne geschilderde.
900 ps. Bethiljes Allegias.
200 ps. Moeris gemeene gebleekte.
780 ps. Chiauters.
400 ps. witte Kanneckyms.
3999 ps. fijne Niquanias.
3000 ps. dito grove.
42388 ps. Coroots.
9590 ps. Bherms breede.
20080 ps. Sjadder Borael.
12000 ps. witte bereide Bastas Zouratse.
4000 ps. bruin blauwe dito.
2600 ps. witte Parkas.
203 ps. Tutucornisse fijne gebleekte Caetjes.
10200 ps. Gilams witte Chinese.
275 ps. Pelangs witte dito.
422 ps. Pansjes, witte dito.
1702 ps. Pelangs, Tonquinse witte gebloemde.
392 ps. dito witte effene dito.
778 ps. Hokjes.
Eenige Inlandse Geweeren, Rariteiten, &c.
11 ps. Schilderyen, en eenige Kleinigheden van 't Zuydland, &c.

Dood van B. Bekker.

Eindelyk: den 11den. der Maand kwam tot Amsterdam t'overlyden Balthazar Bekker, voormaals Bedienaar des Godlyken Woords aldaar in de Gereformeerde Gemeente, en berucht wegens zyn Boek de *Betoverde Wereld* geheeten.

EYNDE.

BLAD-

BLADWYZER.

Pla-

Ver-

EYNDE.

EUROPISCHE MERCUIRUS,

Behelzende

Al het voornaamste 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verscheidene Gewesten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

Op een onverwarde en klaare Historische manier beschreeven, en met alle de daar toe noodige Authentyke Stukken en Bewyzen voorzien.

Door E. V. *Philologo-Polit.*

NEGENDE STUK, TWEEDE DEEL.

Begrypende de zes laatste Maanden van het Jaar 1698.

Verciërd met kopere Plaaten.

t'AMSTERDAM,

Gedrukt voor den Autheur; en zyn te bekomen by *Timotheus ten Hoorn*, Boekverkooper in de Nes, in 't Zinnebeeld, 1699.

EUROPISCHE MERCURIUS,

Behelzende

Al het voornaamste 't geen, zo omtrent de zaaken van Staat als Oorlog, in alle de Koningryken en Landen van Europa, en ook zelfs in verscheidene Gewesten van d'andere Deelen der Wereld, is voorgevallen.

NEGENDE STUK, TWEEDE DEEL.

JULY.

NAAUWELYKS was de Graaf van Martinitz, Keizerlyke Ambassadeur, (die metter haast een keer na het Hof te Weenen was weezen doen; om wat reden, bleef onbekend) weder te Romen gekomen, of hy stuurde aan Don Augustyn Chigi (na dat hy hem had doen aanzeggen, dat hy zich in 't toekomende meerder aan de belangen van den Keizer gelegen moest laten zyn, als hy tot noch toe gedaan had) den 10den. der Maand een Order van zyne Keizerlyke Majesteit, dat hy d'investiture wegens het Prinsdom van Farnese, en zyne andere Leenen, welke van het Keizerryk heften, zou hebben te vernieuwen, met byvoeging, dat het binnen den tyd van twee maanden moest geschieden, of dat zyne goederen aan de Keizerlyke Kamer vervallen zouden weezen. De Prins antwoordde, dat, dewyl hy een geboren Onderzaat van den Paus, en by gevolg gehouden was zich t'onderwerpen aan

ITALIEN. Vernieuwing van het geschil wegens de Keizerlyke Leenen.

1698. July. de Bulle, 't voorgaande Jaar afgekondigd, waar by den Heiligen Vader aan alle zyne Onderdaanen op verbeuring van lyf en goed verbood eenigen uitheemschen Vorst voor hunnen Souverain t'erkennen, hy hem derhalven ten dien opzichte niet en kon betuigen d'eerbiedigheid, welke hy altyd voor den Keizer had gehad, 't en ware het zyne Excellentie beliefde hem 'er een uitdrukkelyke dispensatie door den Paus af te doen geeven, enz.

(a) Ziet 8 Stuk, 2 Deel, pag. 3. 102. 258.

Daar waaren 'er, die zich inbeeldden, dat deze vernieuwing van het geschil der (a) Keizerlyke Leenen tusschen de Hoven van Weenen en Romen maar enkel spel van den Paus en den Keizer was, ten einde op deze wyze te verbergen hoe zy met malkander stonden; want daar liep een gerucht, dat 'er wegens een nieuwe verbintenis tusschen deze twee Mogendheden gehandeld wierd. Anderen, in tegendeel, waren van een gantsch ander gevoelen, en brachten 'er bondige redenen af te berde. Immers daar wierd een Congregatie van Staat over deze zaak gehouden, bestaande uit drie Kardinaalen van het Paleis, en de Kardinaalen Barberini, Carpegna, Nerli, Marescotti, Pamphili, Coloredo, Ottoboni, Tanara, Cavallerini, en Noris, en in de zelve besloten: Dat het Prinsdom van Farnese geen Keizerlyk Leen was: Dat het niet als van den Paus afhing: En dat men derhalven den Prins Chigi moest beletten de Keizerlyke orders ten dien opzichte te gehoorzaamen. Ter zelve tyd wierd ook een Expresse afgevaardigd aan den Heer de Santa Croce, Nuncius te Weenen, om hem de meeningen van den Paus bekend te maaken, benevens aanwyzing der redenen waar op hy de zelven grondde, en hem te voorzien met d'authentyke Acten tot de verdeediging van zyne pretensien. De Kardinaal Marescotti, die, na de dood van den Kardinaal Altieri, daar wy zo aanstonds af zullen spreeken, het Kamerlingschap van den Heiligen Stoel by provisie bekleedde, deed vervolgens een formeele intimatie uit order van den Paus aan den gemelden Prins, dat hy ten opzichte van zyn Prinsdom, noch van d'andere Leenen, die hy in den Kerkelyken Staat bezat, den Keizer niet en zou erkennen, vermits ze onmiddelyk, en op een souveraine manier, van den Heiligen Stoel afhingen, enz.

On-

Ondertusschen verstond men, dat de Keizer aan den Nuncius de Santa Croce ten antwoord had doen toevoegen: Dat de Graaf van Martinitz, met den Prince Chigi de vernieuwing der investiture van zyn Prinsdom aan te kondigen, niets en had gedaan als op zyn order: Dat hy met dien Prins had aangevangen, om dat hy de eenige was, die noch gantsch geen teken aan zyne Ministers had gegeeven van 't geen hy omtrent hem was verschuldigd: Dat zyne Keizerlyke Majesteit de rechten, die hy had op de Vorsten, welke Leenen, heffende van het Keizeryk, bezaten, niet en wilde verliezen: En dat, zo zy niet met zachtheid gehoorzaamden, hy geweld zou gebruiken, om hen daar toe te dwingen. 1698. July.

Men verzekerde ook noch, dat de Graaf van Martinitz verklaard had, dat men zich noch niet behoefde t'ontrusten wegens 't geen hy had gedaan, dewyl het maar een staaltje was van 't geen waar toe men hem order had gegeeven: Dat hy even het zelve compliment moest maaken aan den Prins Borghese, wegens d'investiture van Issola; aan den Prins Don Livio Odescalchi, wegens Bracciano; aan den Konnestabel Colonna, wegens Marino; aan den Prins van Palestrina, wegens Colalto, enz.

Den Heer Scheremet, Muskovische Generaal, van wien wy in het voorgaande (a) Deel hebben gesproken, vervoegde zich den 21sten. Juny van Maltha weder te Romen, zeer voldaan wegens d'eerbewyzingen welken hy van den Groot-Meester had genooten, die hem ook zelfs met het Kruis der Order had begiftigd: geschenk, 't geen, voor zo veel men ons onderrecht heeft, niet gegeeven word dan aan de geenen, welke in de gemeenschap der Roomsche Kerk zyn. De Paus stuurde hem nochmaals verscheidene vervarschingen, en onder anderen een Steur van ongemeene grootte. Den 24sten. had hy gehoor by den Heiligen Vader, van wien hy zeer minnelyk wierd ontfangen: waar na zich noch eenige dagen te Romen hebbende onthouden, vertrok hy, om weder na zyn Land te keeren. Sommige Geestelyken hadden volmondig verzekerd, dat hy van voorneemen was belydenis van de Roomsche Religie te doen: doch men zag 'er hem nooit de minste geneigdheid toe toonen. Echter is 'er zo weinig onderscheid tusschen den Muskovischen en den

Scheremet, Muskovische Generaal, komt van Maltha weder te Romen.

(a) Ziet pag. 160. 257. 288.

1698. Julii. fersche Gardes had doen verdubbelen; zulks dat ze alle vier met een beschaamd gelaat weder te rug moesten keeren. De spyt was niet wel te verkroppen, en deed hen alle middelen aanwenden om hem de voet te lichten: maar hy wist zich zo wel te redden, dat het geschil in der minne wierd bygelegt.

By alle de gemelde groote Bedieningen had hy ook noch door de dood van den Kardinaal Chigi het Onderdekenschap van het Heilig Collegie gekreegen. Men noemde hem *della Speranza Altieri*, vermits hy zich inbeeldde, dat zyn hoogen ouderdom, zyne grondige kennis in de Staatkunde, en zyne bekwaamheid, gevoegd by de kuiperyen der Franschen en der Schepselen van Ottoboni, waar mede hy zeer eng vereenigd was, hem de Pausselyke Waardigheid wel zouden konnen bezorgen: maar d'Oostenryksche Factie was hem tegen; en zyne vyanden zeiden, dat de zes Sterren, het Wapen van zyn Geslacht, doodelyk waren in het Quirinaal, en 'er zo veele Comeeten zouden worden, ter oorzaak van het streng en eenzinnig humeur, 't geen hy geduurende zyne despotische regeering zes achtervolgende jaaren, terwyl hy Kardinaal-Patroon onder Clemens den X^den^ was, al te veel had laaten blyken. 't Was ook hierom, dat de meesten zyner Creatuuren zelf hem niet al te getrouw waren; vreezende, even als alle d'andere Kardinaalen, dat, indien hy Paus wierd, hy zynen Neef, den Kardinaal Lorenzo Altieri, een jongeling van maar twintig jaaren, tot Kardinaal-Patroon mocht aanstellen, en zyn Huis, reedts maar te veel met de goederen der Kerk verrykt, al te machtig maaken. Ten anderen wierd hy ook voor te wraakzuchtig gehouden, en te zeer op zyne belangen gesteld, enz. 't Is het getuigenis, 't geen 'er in het Tweede Deel van *l'Histoire des Conclaves* af gegeeven word.

Door de dood van den Kardinaal Altieri viel 'er een zesde plaats in het Sacro Collegio open, en een groot getal van considerabele Ampten en Beneficien. De Kardinaal de Bouillon wierd daar door Onderdeken der Kardinaalen, en Bisschop van Porto. De Kardinaal d'Etrées stond uit hoofde van een Brevet, 't geen hem de macht gaf om, hoewel afweezig, te konnen opteeren, in d'Order der Bisschoppen over te gaan. 't Ampt van Kamerling wierd by provisie gegeeven aan den Kardinaal Marescotti, die het

alreedts

alreedts bediende, ter oorzaak der swakheden van den graden, die 1698. 'er mee bekleed was. De Kardinaal Spada kreeg het Aertspriesterschap van S. Jan van Latranen, enz. en de Kardinaal Altieri, Neef van den Overleedenen, de gantsche nalaatenschap, met bewilliging van Don Angelo Altieri, die, als deszelfs Broeder, zyn erfgenaam had moeten weezen.

Juli.

Het Lyk geopend en gebalsemd zynde, wierd den volgenden avond in stilte in de Kerk van Minerva een Grafteken voor het zelve opgerecht, met de wapenen van het Geslacht behangen, en waskaarsen omzet; d'Exequien door de Muzikanten van de Kapel gezongen; en het Officie door de Bedelende Orders, met bywooning van het Sacro Collegio, volbracht: ook naderhand, dewyl hy Kamerling was, een Cavalcade gehouden met de Switsersche Gardes en der zelver Capiteinen. Achter hen volgde den Opper-Hofmeester tusschen twee Bisschoppen, omringd van alle d'Assistenten; toen d'Apostolische Protonotarissen, en verdere Prelaaten: wyders de Klerken van de Kamer, de Schildknaapen en Kamerlingen extra Muros, enz. De Processie begon met d'Orders en Gemeenschappen, daar Altieri Protecteur af was geweest, volgende daar achter omtrent vier honderd van der zelver Gebroeders, met toortsen in de hand. Onder dit Geleide bracht men het Lyk na S. Maria de Campitelli, en begroef het in de nieuwe Kapel, die den Overleeden aldaar, zo voor zich als voor de geenen van zyne Familie, had doen maaken. 't Meeste gedeelte der Inwoonders van Romen schoot toe, om deze Functie, hoedanige sedert het Jaar 1638. en het begraaven van den Kardinaal Lodovisio geene gehouden was, te bezien, enz.

Noch kwam te Romen op den 12den. der Maand te sterven den Heer Ciampini, zeer bekend door verscheidene zyner uitgegeevene Werken; en inzonderheid, door de kennis welke hy van de Kerkelyke Oudheden had. Hy liet zyne Bibliotheek en een gedeelte zyner Goederen na aan het Clementynsche Collegie der Somaskers, alwaar hy met eenen eenige Professorstoelen in verscheidene Weetenschappen fondeerde.

Dood van den Heer Ciampini.

ZYN' Koninglyke Hoogheid, zich gereed maakende om

1698. Juli. de Baden te S. Maurico te gaan gebruiken, deed voor zyn vertrek een Edict ter zaake der Waldenzen afkondigen, 't geen verdient hier ingevoegd te worden, zynde vervangen in de volgende termen.

SAVOYEN. Edict tegens de Waldenzen afgekondigd.

Victor Amedeus de II^de. door Godts genade Hertog van Savoyen, enz. Prins van Piemont, Koning van Cyprus, &c.

GELYK Wy volkomentlyk moeten voldoen aan den inhoud van de Vrede, geslooten tusschen zyne Allerchristelykste Majesteit en Ons, welke bevestigd en geratificeerd is door d'algemeene Vrede van Ryswyk, en voornamentlyk aan het VIIde. Artykel der gemelde Vrede, behelzende, *dat wy een Edict zullen doen afkondigen, waar by op strenge lyfstraffen aan de geenen, welke onder den naam van Waldenzen in de Valleyen van Lucern woonen, bevolen zal worden geenige gemeenschap ter zaake van den Godsdienst met d'Onderzaaten zyner Majesteit te hebben, en dat wy ook niemand der Onderzaaten van zyne Majesteit in de gemelde Valleyen ontfangen zullen;* gelyk men uit het gemelde Artykel kan zien, en willende ons ook voegen na 't geen ons wegens zyne Majesteit is aangekondigd, welke zulks tot te grooter rust en vreedsaamheid van beide de Staaten begeert: Beveelen Wy, uit kracht der Tegenwoordigen, getekend met onze hand, uit onze zekere weetenschap, volle macht, en absolute authoriteit, en met het advys van onzen Raad, aan alle de geenen, die in de Valleyen van Lucern, S. Martin, en Perouse, mitsgaders in de Plaatsen van S. Barthelemi, Prarustin, en Rocheplate woonen, of in 't toekomende zullen woonen, geenige gemeenschap ter zaake der Religie met de Staaten en Onderdaanen van zyne Allerchristelykste Majesteit te hebben, op straffe van drie stropades, waar in zy, t'elkens dat zy zich ten dien einde op zyner Majesteits bodem vervoegen, vervallen zullen weezen. Wy gebieden ook insgelyks aan alle zyner Majesteits Onderzaaten (van wat plaats zyner Heerschappy, qualiteit, conditie, en professie het ook mogen weezen), ja zelfs aan de Ministers (niettegenstaande alle verlof, of orders, welken zy hier voor van ons gekreegen mochten hebben) binnen den tyd van twee maanden, op verbeurte van het leven, uit de gemelde Valleyen van Lucern, S. Martin, en Perouse, mitsgaders de Plaatsen van S. Barthelemi, Prarustin, en Rocheplate te vertrekken; geduurende welken tyd de geenen, die goederen bezitten, zich daar van zullen mogen ontslaan: en zo zy het niet konnen doen, beveelen wy aan onzen Intendant in de Valleyen, de prys, welke men zal bewyzen voor de zelve goederen gegeven te zyn, te betaalen. Wy gebieden ook aan alle de Ministers der Valleyen, zich

t'ont-

t'onthouden van op eenige plaats der Heerschappy van zyne Majesteit te komen, op straffe van tien jaaren ter Galey gedoemd te worden. Beveelende en gebiedende wyders aan d'Overigheden, Ministers, en andere onze Officiers, en voornaamentlyk aan den Gouverneur van de Stad en Provincie van Pignerol, de Tegenwoordigen t'onderhouden, en te doen onderhouden; en aan den Hoogen Raad van Pignerol, de zelven volgens hunne forme en inhoud te intermeeren en approbeeren: verklaarende, dat de publicatie, die daar op de gewoonlyke manier en plaatsen afgedaan zal zyn, van de zelve waarde zal weezen, dan of 'er aan een ieder persoonlyk d'aankondiging af was gedaan, enz. Gegeeven te Turin, den 1sten. July 1698. Geinterineerd in den Hoogen Raad van Pignerol den 4den. en gepubliceerd in de Valleyen den 10den. July. 1698. July.

Ziet daar ten opzichte der Waldenzen en andere Religionarissen de vrucht der Vrede tusschen den Koning van Vrankryk en den Hertog van Savoyen; waar af het Tractaat (eensdeels om dat het ons niet tydts genoeg ter hand is gekomen, om ter behoorlyke plaatse ingevoegd te worden, en ten anderen, door de gestadige verhinderingen) tot noch toe aan den Lezer niet medegedeeld hebbende, zullen wy het hier ter plaatse inlyven, te liever dewyl het tot noch toe niet in onze taal gezien is.

Tractaat van Vrede tusschen den Koning van Vrankryk en den Hertog van Savoyen.

ZYn' Allerchristelykste Majesteit geduurende den loop van dezen Oorlog gestadig een oprechte begeerte behouden hebbende om de rust van Italien te bezorgen, en God ook zyne Koninglyke Hoogheid van Savoyen de zelve gevoelens hebbende ingeboezemd, heeft den Allerchristelyksten Koning van zyn' zyde zyne volmacht, commissie, en last gegeeven aan den Heer René, Heere van Troullay, Graaf van Tessé, Ridder van des Konings Orders, Lieutenant Generaal zyner Legers, Colonel Generaal der Dragonders van Vrankryk, Gouverneur van Yperen, Lieutenant Generaal voor den Koning in de Provincien van Maine en Perche, en commandeerende tegenwoordig voor zyne Majesteit in de Landen en Plaatsen der Frontieren van Piemont; en heeft ook zyn' Koninglyke Hoogheid zyne volmacht en last gegeeven aan den Heer Charles Victor Joseph, Marquis van S. Thomas, Minister en Eerste Secretaris van Staat van zyne gemelde Koninglyke Hoogheid: welke Plenipotentiarissen, na malkander wederzyds d'Origineelen hunner Volmachten, uit welker hoofde zy handelen, overgegeeven te hebben, over een zyn gekomen wegens de volgende Artykelen.

1698. I.

July. Dat 'er voortaan, en voor altyd, zal weezen een vaste en oprechte Vrede tusschen zyne Allerchristelykste Majesteit, den Koning van Vrankryk, en zyne Koninglyke Hoogheid, den Heer Hertog van Savoyen, en des zelfs Staaten, even of de zelve nooit verbroken was geweest; en de Koning weder neemende de zelve gevoelens van goedheid, welken hy voorheen voor zyne Koninglyke Hoogheid had, gelyk dezelve hem daar om smeekt, staat zyne gemelde Koninglyke Hoogheid door het tegenwoordig Tractaat gantschelyk en t'eenemaal af van alle aangegaane Verbintenissen, en Tractaaten gemaakt met den Keizer, Koningen, en Vorsten, begreepen onder den naam van Verbond, en belooft alle zyne zorgen te zullen aanwenden, en alles te doen 't geen in zyn vermogen zal weezen, om van de gemelde Mogendheden, ten minsten van den Keizer en den Katholyken Koning, de Neutraliteit van Italien tot aan de generaale Vrede te verkrygen, door een particulier Tractaat, 't geen men zal maaken, of, by mangel van het gemelde Tractaat, door verklaaringen, welken de Keizer en de Katholyke Koning aan den Paus en de Republyk van Venetien zullen doen, en die ter zelve tyd gevolgd zullen worden door den aftocht van alle de Troupen, welken de Geallieerden tegenwoordig in Italien hebben, gelyk hier na zal worden gezegt; en indien de gemelde Vorsten weigeren hunne toestemming tot de gezeide Neutraliteit van Italien te geeven, op het verzoek 't geen 'er zyne Koninglyke Hoogheid aan den Keizer en den Katholyken Koning af zal doen, verbind zich zyne Koninglyke Hoogheid met den Koning tot een offensive en defensive Ligue tot aan de generaale Vrede, ageerende gezamenerhand met de Troupen van zyne Hoogheid en de zynen, gelyk goede en getrouwe Geallieerden voor een zelve belang moeten doen, en om den oorlog te voeren tegens den Staat van Milanen, en alle de geenen welke zich tegens d'uitwerking van het tegenwoordig Tractaat zullen willen stellen. Daarenboven, tot een blykbaar getuigenis dat de Koning zyne voorige vriendschap aan zyne Koninlyke Hoogheid wedergeeft, wil zyne Majesteit wel toestaan, en belooft, dat de Stad en Citadelle van Pignerol, de Fortressen van S. Brigida, Perosa, en andere daar van afhangende Forten, op des Konings kosten geraseert en geslecht zullen worden, doch alleenlyk voor zo veel de fortificatien belangt; en de gemelde fortificatien geslecht zynde, zullen ze altemaal wedergesteld werden in de handen van zyne Koninglyke Hoogheid, gelyk ook de Landen en Domainen begreepen onder den naam van het Gouvernement van Pignerol, en 't geen den Huize van Savoyen heeft toebehoord voor den afstand dien 'er Victor Amedeus, d'eerste van dien naam, aan den Koning Lodewyk den XIIIden. af heeft gedaan; welke geslechte Stad en Citadelle, mitsgaders de geslechte Fortressen en Landstreek van gelyken aan zyne Koninglyke Hoogheid wedergegeeven zullen werden, om ze in souverainiteit nu en altyd te houden en te bezitten, Hy en zyne Nakomelingen, als een goed hen in eigendom toebehoorende:

ver-

vermiddels welken tegenwoordigen afstand zyne Koninglyke Hoogheid zich verbind en belooft, zo voor Hem als voor zyne Erfgenaamen, Nazaaten, enz. dat hy geenige der gemelde Fortificatien zal herbouwen noch herstellen, noch 'er nieuwe doen opwerpen, op en binnen het begrip der gemelde Landstreeken, Gronden, en Rotsen, noch op eenige andere plaats door het tegenwoordig Tractaat afgestaan, volgens het welk zyne Koninglyke Hoogheid, of d'Inwoonders van Pignerol; de gemelde Stad Pignerol alleenlyk met een bloote muur, zonder aarde wal, en zonder eenige vestingwerken, zullen vermogen t'omvangen; wel te verstaan, dat zyne Koninglyke Hoogheid, behalven in de gemelde Landstreek door het tegenwoordig Tractaat afgestaan, zodanige Plaats, of Plaatsen, of Fortificatien zal vermogen te doen bouwen en opwerpen, als hy raadsaam zal oordeelen, zonder dat de Koning het eenigsins kwalyk zal konnen neemen.' Dat daarenboven zyne Majesteit aan zyne gemelde Koninglyke Hoogheid, zal wedergeeven des zelfs veroverde Landen en Plaatsen, Kasteelen, enz. Montmelian, Nizza, Villa Franca, Suza, en anderen, zonder uitzondering, zonder slechting, en in hun geheel, met de quantiteit van Krygs- en Mondmunitien, Kanon en Artillery, even als ze verzorgd en voorzien waren ten tyde dat ze in de handen zyner Majesteit zyn gevallen; zonder dat 'er zal mogen geraakt worden aan de gebouwen, fortificatien, vermeerderingen, en verbeeteringen, gemaakt en gedaan door zyne Majesteit: en na de restitutie der gemelde Plaatsen zal zyne Koninglyke Hoogheid de fortificatien vermogen te onderhouden en te vermeerderen, als zaaken hem toebehoorende, zonder dat de Koning hem daar in zal konnen verhinderen, of het kwalyk neemen; wel te verstaan, dat de Koning uit de Stad, Citadelle, en Forten van Pignerol zal doen haalen alle d'Artillery, Krygs- en Mondbehoeften, Wapenen, en roerende Goederen, hoedanig de zelve ook mogen wezen: en wat belangt d'Inkomsten der Stad, dependentien, en territorie van Pignerol, de Koning geeft die over aan zyne Koninglyke Hoogheid, in de zelve forme en manier als zyne Majesteit ze tegenwoordig bezit; en de dispositien, welken de Koning daar af gemaakt mag hebben, zullen op de zelve wyze, als het Contract van possessie of acquisitie medebrengt, stand houden. En zal de gemelde restitutie der Landen en Plaatsen van zyne Koninglyke Hoogheid, en de wedergeeving van Pignerol met des zelfs dependentien, geslecht, gelyk hier voor gezegt is, geschieden in gevolge der tekening van het tegenwoordig Tractaat, en niet voor dat de vreemde Troupen daadelyk uit Italien getrokken, en, te weeten; de Duitschen, de Beyersche en Brandenburgsche Volkeren, de Religionarissen in bezolding van Engeland, en andere Hulp-Troupen, weezendlyk in Duitschland gekomen; en de Spanjaarden en andere Benden, welke tegenwoordig in bezolding van den Katholyken Koning zyn, weder in het Milanees gekeerd zullen weezen; zulks dat d'executie van geenig der Artykelen, noch de restitutie van eenige Plaats, stand zal grypen voor dat de gemelde uittocht

1698. July.

1698. July. der Troupen, gelyk hier boven geëxprimeerd is, t'eenemaal voltrokken zal zyn : wel te verstaan, dat de gezeide uittocht der vreemde Troupen voor t'eenemaal voltrokken gehouden zal worden, hoewel het gebeurde, gelyk het zou konnen gebeuren, dat 'er de Spanjaarden eenig klein getal van Manschap uit trokken, om de Lichaamen, welke in hunne bezolding zyn, te recruteeren : en to eenigen der gemelde Troupen dienst neemen, en zich daadelyk op den bodem der Republyk van Venetien vervoegen, die zullen, zo haast als ze op den Venetiaanschen bodem zullen weezen, en aan de gemelde Republyk van Venetien overgegeeven, geacht werden in Duitschland getreeden te zyn. En na de ratificatie van het tegenwoordig Tractaat zal men aanstonds arbeiden aan de noodzaakelyke ondermyningen tot de slechting der gemelde Steden, Citadelle en Forten van Pignerol: maar ingeval zyne Koninglyke Hoogheid raadsaam oordeelde het tegenwoordig Tractaat tot aan den termyn der gezeide ratificatie geheim te houden, is men overeengekomen, om het gerucht, 't geen den arbeid der gemelde ondermyningen zou mogen maaken, te vermyden, dat men dezelven niet eer zal aanvangen, dan als het, na den tyd der gezeide ratificatie, zyne Koninglyke Hoogheid zal believen; welke demolitie zal geschieden, en men op zodanig een manier daar aan arbeiden, dat twee of drie maanden na den gezeiden uittocht der Troupen alles weder in handen van zyne Koninglyke Hoogheid gesteld werde, waar toe hy een Commissaris zal mogen stuuren, om het by te woonen : en tot dat het geen hier boven staat volbracht zal weezen, wil zyne Majesteit, tot grooter voldoening van zyne Koninglyke Hoogheid, hem, als hy 'er zyne Majesteit toe verzoekt, wel twee Hertogen en Pairs toeschikken, om in gyzeling by zyne Koninglyke Hoogheid te blyven, die hen zal tracteeren volgens de waardigheid van hunnen rang.

II.

Zyne Majesteit zal geenig Tractaat van Vrede, noch van Treves, met den Keizer, noch den Katholyken Koning, maaken, of zyne Koninglyke Hoogheid zal daar in behoorlyke en krachtige termen in begreepen weezen; en het tegenwoordig Tractaat zal in dat der Generaale Vrede bevestigd worden, gelyk ook de Tractaaten van Cherasco, Munster, de Pyreneen, en Nimwegen; zo noopende de vier hondord vier-en-negentig duizend goude kroonen, welke byzonderlyk tot ontlasting zyner Koninglyke Hoogheid in dat van Munster zyn gemeld, daar de Koning altyd jegens den Heer Hertog van Mantua borg voor zal weezen; als noopende alles dat de zelven behelzen, 't geen niet strydig en is met het tegenwoordige, 't welk onherroepelyk zal weezen, en in zyne volle kracht en waarde blyven, alles niettegenstaande de tegenwoordige wedergeeving van Pignerol en deszelfs dependentien. En wat belangt d'andere interessen, of pretentien, welke het Huis van Savoyen aangaan, zyne Koninglyke Hoogheid reserveert zich daar af te spreeken door Protestation, Memorien, of Afgezanten, zonder dat het tegenwoordig Tractaat aan de gemelde pretentien nadeelig zal konnen zyn.

III. Het

1698.
July.

III.

Het Huwelyk van den Heer Hertog van Bourgondien met Mevrouw de Princesse, Dochter van zyne Koninglyke Hoogheid, zal aanstondts op het tapyt gebracht worden, om, wanneer zy ter behoorlyke ouderdom gekomen zullen weezen, ter goeder trouwe voltrokken te werden; en zal het Contract van het zelve, zo haast als het tegenwoordig Tractaat zal geteekent zyn, opgesteld worden, na welkers afkondiging de Princesse in de handen des Konings zal worden gesteld. Volgens het gemelde Huwelykscontract, 't geen aangemerkt zal werden als een weezendlyk gedeelte van het tegenwoordig Tractaat, en by het welk de gemelde Princesse de gewoonlyke renunciatien zal doen, met belofte van niets boven de volgende Bruidsgave op de Staaten en successie van zyne Koninglyke Hoogheid te pretendeeren, zal zyne gemelde Koninglyke Hoogheid tot Bruidsgave aan Mevrouw de Princesse, zyne Dochter, geeven twee honderd duizend goude kroonen, tot welker betaaling zyne Koninglyke Hoogheid een quitantie zal maaken van honderd duizend kroonen, schuldig wegens de rest van het Huwelyk van Mevrouw de Koninglyke Hertogin, met de vervallene en beloofde interesten; en noopende het overige, de Koning schelt het in faveur van het tegenwoordig Tractaat kwyt: verbindende zich zyne Koninglyke Hoogheid ook noch ten anderen, dat hy aan de Princesse, zyne Dochter, ten tyde van de Celebratie des Huwelyks zal geeven 't geen men in 't Piemontooisch *Fardel*, en in 't Fransch *Trousse*, of Bruiloftsgeschenk, noemt; en zal de Douaire, daar zich zyne Majesteit volgens de gewoonte van Vrankryk mee belaad, in het Huwelykscontract gestipuleerd worden.

IV.

Zyne Koninglyke Hoogheid tegenwoordig daadelyk, krachtiglyk, en ter goeder trouwe afstaande, gelyk hy hier boven gedaan heeft, van alle de Verbintenissen, die hy met de Vyandlyke Mogendheden mag hebben; verhoopt hy ook, dat zyne Majesteit zal correspondeeren met alle de gevoelens, welken zyne Koninglyke Hoogheid verzoekt en wenscht; en dat, hebbende de eer van zyne Majesteit zo na te bestaan, en wikkelende zich noch in de luister van een nieuwe Alliantie, de Koning hem zyne krachtige bescherming, welke zyne Koninglyke Hoogheid hier voor genooten heeft, wille vergunnen: gelyk zyne Majesteit hem de zelve ook op nieuws belooft en vergunt. En gelyk zyne Koninglyke Hoogheid gaarne een volkomene Neutraliteit met de Koningen, Vorsten, en Mogendheden, welke tegenwoordig zyne Geallieerden zyn, wil onderhouden, belooft zyne Majesteit niets met dwang van zyne Koninglyke Hoogheid te zullen vorderen, dewyl gemelde zyne Koninglyke Hoogheid alle uiterlyke en vrye mesures van betaamelykheid, zodanigen als het een Souverainen Vorst toebehoort, met de zelven tracht te houden, hebbende by de gemelde Vorsten Ambassadeurs en Envoyés, en houdende ook aan zyn Hof Ambassadeurs en Envoyés van de zelve Vorsten, zonder dat

 zyne

1698 July. zyne Majesteit het kwalyk konne neemen, begrypende onder den gemelden naam van Vorsten den Keizer, Koningen en Mogendheden van Europa.

V.

Zyne Majesteit belooft en verklaart, dat d'Ambassadeurs van Savoyen, zo ordinaire als extraordinaire, aan het Hof van Vrankryk alle d'eerbewyzingen, zonder uitzondering, en in alle de circumstantien, zullen genieten, welken d'Ambassadeurs der Gekroonde Hoofden genieten; mitsgaders dat d'Ambassadeurs, zo ordinaire als extraordinaire, van zyne Majesteit aan alle de Hoven van Europa, zonder eenige uitzondering, zelfs ook niet der Hoven van Romen en Weenen, de gemelde Ambassadeurs, zo ordinaire als extraordinaire, gelyk ook d'Envoyés van Savoyen op de zelve manier zullen handelen, als die der Koningen en Gekroonde Hoofden. Ondertusschen, gelyk deze vermeerdering van eer ten opzichte van de handeling der Ambassadeurs van Savoyen nooit in zo hoogen top getrokken is geweest, als zyne Majesteit de zelve vergunt, erkent zyne Koninglyke Hoogheid, dat het is in faveur van het Tractaat en Contract van Huwelyk van Myn Heer den Hertog van Bourgondien met Mevrouw de Princesse, zyne Dochter; en zyne Majesteit belooft, dat de gemelde vermeerdering van eer stand zal grypen van den dag af, dat het gezeide Huwelykstractaat getekend zal weezen.

VI.

De gewoonlyke Koophandel van Italien zal gedreeven en gehandhaafd worden gelyk ze voor dezen Oorlog, ten tyde van Karel Emanuel den IIden. Vader van zyne Koninglyke Hoogheid, vastgesteld is geweest; en zal men in alles tusschen het Koningryk en de Heerschappyen van zyne Majesteit en die van zyne Koninglyke Hoogheid doen, observeeren, en practizeeren 't geen ten tyde van den gemelden Karel Emanuel den IIden, door den weg van Suza, Savoyen, Pont-Beauvoisin, en Villa Franca gedaan, geobserveerd, en gepractizeerd wierd, betaalende een iegelyk wederzyds de rechten en tollen. De Fransche Schepen zullen het oude recht van Villa Franca continueeren te betaalen, even als het ten tyde van Karel Emanuel in gebruik was, waar tegen geenige oppositie gedaan zal worden, gelyk men 'er ten dien tyde zou hebben konnen doen. De Couriers en Posten van Vrankryk zullen, als voorheen, door het Gebied van zyne Koninglyke Hoogheid passeeren, mits observeerende de reglementen; en betaalende de rechten voor de koopmanschappen, daar zy mee beladen zyn.

VII.

Zyne Koninglyke Hoogheid zal een Edict doen publiceeren, by het welk hy aan de geenen, die onder den naam van Waldenzen in de Valleyen van Lucern woonen, op strenge lyfstraffen zal beveelen geene gemeenschap ten opsichte van de Religie met d'Onderzaaten van den Koning te hebben: en zal zich zyne Koninglyke Hoogheid verbinden, dat hy na de tekening van

van dit Tractaat niet zal lyden, dat zich iemand van zyner Majesteits Onderzaaten in de Protestantsche Valleyen kome nederzetten, 't zy onder schyn van Religie, huwelyk, of andere redenen van woonvesting, gemak, erffenis, of andere voorwending; gelyk ook niet, dat eenige Minister zich op des Konings bodem vervoege, zonder strengelyk aan den lyve gestraft te worden. Daar en tegen zal zich zyne Majesteit niet bemoeijen, op hoedanig een manier zyne Koninglyke Hoogheid de Waldenzen ten opzichte der Religie zal handelen: verbindende zich zyne Koninglyke Hoogheid, dat hy geenige oeffening van de gepretendeerde Gereformeerde Religie in de Stad Pignerol, en d'afgestaane Landen, zal dulden; gelyk 'er zyne Majesteit geene in zyn Koningryk duld, of dulden zal. 1698. July.

VIII.

Daar zal voortaan aan wederzyde een eeuwige vergeetelheid en amnestie weezen van alles, 't geen zich sedert het begin van dezen Oorlog heeft toegedraagen, op welke plaatsen de hostiliteiten ook mogen gepleegd zyn; en zullen in deze amnestie begreepen weezen alle de geenen, die zyne Majesteit in dezen Oorlog gediend hebben, in wat employ het ook zy, niettegenstaande dat ze Onderzaaten van zyne Koninglyke Hoogheid zyn, zulks dat men hen ten dezen opzichte niet zal mogen moeijen, noch by wege van daadelykheid of justitie in hunne persoonen en goederen ontrusten: en zal ook het zelfde plaats hebben ten opzichte der Onderzaaten van den Koning, welke zyne Koninglyke Hoogheid gediend zullen hebben.

IX.

De Geestelyke Beneficien, tot nu toe door den Koning begeeven in de Landen zyner Koninglyke Hoogheid, door zyne Majesteit veroverd, gedurende den tyd dat zyne gemelde Majesteit de zelven heeft bezeten, zullen blyven aan de geenen, die 'er door den Koning en de Pauselyke Bullen mee voorzien zyn: maar noopende de Commanderyen van S. Maurits, en de Gerechts- en Magistraatsampten, zyne Koninglyke Hoogheid zal gantsch niet gehouden weezen aan de nominatie, die de Koning gedurende de bezitting van zyner Koninglyke Hoogheidts Staaten daar af heeft gedaan; en zullen de provisien voor d'Ampten van den Tabbaard der geenen, die 'er de functien gedurende den Oorlog af verlaaten hebben, volstandig blyven.

X.

Wat belangt de Contributien, gesteld op de Landen van zyner Koninglyke Hoogheidts Heerschappy, hoewel ze wettiglyk opgesteld zyn, en zeer considerabele sommen bedraagen, zyne Majesteit wil de goedheid wel hebben van de zelven uit loutere milddaadigheid aan zyne Koninglyke Hoogheid kwyt te schelden, sulks dat de Koning van den dag der ratificatie van het tegenwoordig Tractaat af geene der gemelde Contributien zal pretendeeren noch invorderen; laatende aan zyne Koninglyke Hoogheid

1698. July. de genieting zyner inkomsten in alle zyne Staaten, zo wel als van Savoyen, Nizza, d'omleggende oorden van Pignerol, en Suza: gelyk zyne Koninglyke Hoogheid reciproquelyk ook geene Contributien van d'Onderzaaten en Landen van zyner Majesteits Heerschappy zal invorderen noch pretendeeren.

XI.

Wat aangaat de pretentien van Mevrouw de Hertoginne van Nemours op zyne Koninglyke Hoogheid, de Koning zal de discussie der gemelde pretentien tusschen de gezeide zyne Koninglyke Hoogheid en Mevrouw de Hertoginne van Nemours volgens den gewoonlyken weg van het Gerecht laaten, zonder zich 'er anders mee te bemoeijen.

XII.

Zyne Koninglyke Hoogheid zal vermogen Intendanten of Commissarissen te stuuren in Savoyen, 't Graafschap van Nizza, 't Marquizaat van Suza, en Barcelonnette, Pignerol en des zelfs dependentien, om 'er zyne Interesten, Rechten, en Inkomsten te reguleeren, en 'er zyne Imposten, Zoutgabellen, en andere Tollen te vestigen; welke Gedeputeerden in hunne functien ontfangen en geauthoriseerd zullen worden na de ratificatie van het tegenwoordig Tractaat, na de welke de gemelde Rechten, zonder exceptie of contradictie, aan zyne Koninglyke Hoogheid zullen behooren en verblyven.

XIII.

Indien de Neutraliteit van Italien aangenomen, of de Generaale Vrede gemaakt wierd, verbind zich zyne Koninglyke Hoogheid, (gelyk een groot getal van Troupen t'eenemaal onnut, en zyne Koninglyke Hoogheid tot last zou weezen, en dat, behalven d'excessive kosten om de zelven t'onderhouden, het dikwils gelegentheid tot misverstand geeft, meerder Troupen op de been te houden als men in een Staat, 't zy tot des zelfs behoudenis of tot de waardigheid van den Souverain, van nooden heeft) dat hy in tyd van Neutraliteit niet meer dan zes duizend Voetknechten aan deze zyde van het Gebergte, en vyftien honderd aan geene zyde, tot de Garnisoenen van Savoyen en het Graafschap van Nizza, en in 't geheel vyftien honderd zo Ruiters als Dragonders, zal onderhouden: doch zal deze verbintenis van zyne Koninglyke Hoogheid geen plaats hebben als tot aan de Generaale Vrede.

Wy bovengemelde Plenipotentiarissen hebben de tegenwoordige Artykelen geslooten en geteekend; en wy belooven, en verbinden ons, de zelven door zyne Majesteit en zyne Koninglyke Hoogheid te doen ratificeeren en bevestigen: beloovende ook noch, dat ze heiliglyk tot aan de Maand September aanstaande geheim gehouden zullen worden; ten welken tyde indien men 'er anderen van de zelve substantie en inhoud maakt, zullen dezen gesupprimeerd werden. Gedaan te Turin, den negen-en-twintigsten der Maand Augustus, in den Jaare duizend zes honderd zes-en-negentig.

René de Froullay Tessé. *De S. Thomas.*

AAN

1698. July.

NAPELS. Vesuvius aan 't branden.

AAN het eind van het voorgaande (a) Deel is gesproken wegens het branden van den Berg Vesuvius; waar af ons naderhand een omstandiger Verhaal, opgesteld te Napels, ter hand gekomen zynde, stellen wy het zelve hier ter neder.

(a) Ziet pag. 288.

Omstandig Relaas wegens het branden van den Berg Vesuvius, of Monte de Somma, voorgevallen in het begin van de Maand Juny.

DE Berg Vesuvius, die van veele eeuwen herwaarts nu en dan veel vuurs heeft uytgeworpen, heeft deser dagen uit zynen kolk weder zulk een menigte van gloeijende straalen gebraakt, dat zulks de voorgaande tyden in veelen deele schynt te overtreffen. Den 29sten. May bespeurde men, na dat het zeewater aan de strand alvoorens ongemeen verre, tegen zyne gewoonte, was weggeloopen, dat veele swavelachtige dampen uit den Berg opsteegen; het welk van dag tot dag toeneemende, begon dezelve eindelyk een groote meenigte van vuurvlammen uit te werpen, welke zich vervolgens in vyf stroomen verdeelden, waar van de eene zich dicht by de Kapucyners van Torre del Greco ter hoogte van honderd palmen, en omtrent een halve Italiaansche myl in de breedte, uitstrekte. Na dat deeze vuurige vloeden wat tot stilstand kwamen, begon de Berg zulk een meenigte van zandige assche uit zyn keel te werpen, dat de dag zo duister wierd, als of het nacht was; zulks dat de Inwoonders van Torre del Greco, Torre del Annunciata, en andere nabuurige Plaatsen, genoodzaakt waren den 5. en 6den. deezer Maand by dage licht in hunne huizen aan te steeken: en men bevond, dat deeze assche (zynde een soort van Salpeter, en zo wit als sneeuw) op het veld wel twee handbreeden, en eenige mylen in 't ronde twee duim hoog op de landen verspreid lag; waar door de wyngaarden zo beschadigd zyn, dat men zich geen vrucht van dezelve kan toeleggen: alhoewel de grootste schade zich uitstrekt van de Grafstede by Torre del Greco tot aan Torre del Annunciata, 't welk een spatie van drie en een halve Italiaansche myl is, zynde alle de boomen en wyngaarden op die streek verdord, zo dat men in drie jaren geen vruchten aldaar te verhoopen heeft. Ondertusschen is al het Landvolk gevlucht, en heeft onze Viceroy haar by provisie logement in de Koninglyke Stal, en eenige andere huizen by Ponte delle Madalena vergund; terwyl de Kardinaal-Aartsbisschop aan de geenen, die arm waren, aalmoessen heeft uitgereikt. Om derhalven door devotie de Godlyke toorn te verzoenen, deed de Kardinaal-Aartsbisschop den 8sten. deezer een Processie aanstellen, dewelke ten 22. uuren van de Domkerk haar begin nam. Voor aan gingen een meenigte van Jongens met groote steenen om den hals,

1698, July. en een party Meisjes met ontvlochten hair, en alle met doorne kroonen gekransd. Achter dezelven volgden de Kapucyners, Karmeliten, Augustyners, Franciskaners, Dominikaners, de Wereldlyke Geestelykheid met het Capittel, en het Beeld van St. Januarius, de Beschermer van Napels. Daar op volgde de Kardinaal, de Thesoriers, en voorts een groote meenigte van schreyende menschen. Deeze optogt ging door de straaten van S. Lorenzo, S. Biase, en de Annunciata, tot aan S. Catharina de Formello; voor welke Kerk een Altaar was opgerecht, beneffens het Beeld der Lieve Vrouwe van de Roozekrans: en wanneer het Beeld van S. Januarius daar ook aangebracht wierd, gaf zyn' Eminentie den zegen aan 't volk, dat daar in meenigte toegevloeid was. Daar na bespeurde men, dat de lucht begon op te klaaren, zo dat men 's nachts niet alleen de sterren aan den Hemel zag; maar 's anderendaags scheen de Zon ook helder, en het stuiven der assche was zeer veel afgenomen. Doch den 10den. dezer, omtrent twee uuren voor den dag, tot 's avonds ten 23 uuren, hoorde men ieder quartier uurs een schrikkelyke slag of barst, gelyk een kanonschoot; het welk een soort van aardbeevinge verwekte, die telkens een Ave Maria duurde, waar door alle deuren en vensters dreunden, 't geen zich wel dertig Italiaansche mylen hier om heen heeft uitgestrekt, enz.

Ziet hier noch een ander Relaas wegens dit branden van den Vesuvius, opgesteld door een Broeder der Order van S. Dominicus te Napels, den 8sten. der Maand Juny, en derhalven eenige dagen vroeger als het voorgaande.

OMTRENT het eind der voorgaande Maand liet de Berg Vesuvius zich acht à tien dagen hooren door een gekraak, als of men het had hooren donderen. Den 4den. Juny begon hy zulk een meenigte van asch uit te braaken, dat ze de lucht vier dagen t'eenemaal verduisterde, zulks dat het volk, 't geen na Napels vluchtte, genoodzaakt was met lantaarnen te gaan, om malkander t'erkennen. Rondom den Berg moesten d'inwooners, ten getale van zes duizend, verschrikt door het vervaarlyk geloey 't geen zy onder hunne huizen hoorden, de zelven, te gelyk met alle hunne goederen, begeeven, en ter genade van het vuur overlaaten. De schade, die hier door veroorzaakt wierd, is onbegrypelyk. Paleizen, schoone Wynbergen, enz. niets is'er meer te vinden. Den 1sten. dag van de genoemde Maand Juny wierp de Vesuvius, heviger als te vooren aan 't woeden, onder een dikke damp verbaazende vuurscheuten uit, tot een ongemeene hoogte, welke een berg van brandende steenen met zich voerden, die zich allerwegen verbreidden. Deze steenen waren verzeld met ysselyke donderslagen, welke uit dien helschen mond opbarstende, een schrikkelyk gekraak maakten. Ter zelve tyd vertoonden

den zich vyf Vuurstroomen, vermengd met lymachtige stoffen, even als gesmolten vuur, die zich byna ter verte van drie mylen door het land verspreidden. Deze Vuurstroomen verwoestten een klein Stedetje, *la Torre del Greco* genaamd, met verscheidene Lusthuizen daar rondom heen. De Kamaldoliters, Kapucynen, en Barrevoeters, ziende dit vuur dus heen stroomen, maakten zich voort: en Myn Heer de Kardinaal Cantelmi, Aertsbisschop van Napels, stuurde in aller haast een zyner Groot-Vicarissen, om onze Nonnen, welken wy in het gemelde Stedetje hadden, te doen bergen. Alle hunne goederen wierden vernield. De zes duizend vluchters, daar hier voor af gemeld is, deed de Kardinaal van huisvesting, en andere noodzaakelykheden, verzorgen. De gantsche Stad Napels is met meer als een voet asch bedekt; en rondom heen ziet het 'er noch veel arger uit. Deze soort van regen heeft zonder ophouden vier dagen lang gevallen, zonder dat het volk uit den huize heeft durven komen, uit vrees van d'oogen te beleedigen. Zondag, den 8sten. ging de Kardinaal-Aertsbisschop, gevolgd van den gantschen Adel, buiten de Stad, ter plaatse daar de Vuurstroomen eindigden. Hier vielen zy op de knien; en na anderhalve uur gebeden te hebben, wierp men een *Agnus Dei* van Innocentius den XIden. met eenige Reliquien van S. Januarius, Beschermer van Napels, daar in: waar na aan alle de Geestelyke Gemeenschappen bevolen wierd ten twintig uuren in de Domkerk by een te komen. De Processie geformeerd zynde, trad men na de Capuaansche Poort. Daar waren meer als vier honderd Geestelyken van onze Order. De Kardinaal droeg het Hoofd van S. Januarius, 't geen hy op een zeer schoon Altaar, 't welk onze Vaders van S. Catharina de Formello voor de Poort van hun Klooster, vlak nevens die waar door men na den Vesuvius gaat, opgerecht hadden, nederzettede: waar na, zo haast als hy het vuur zag, hy het zelve weder in zyne handen nam; biddende dien Martelaar, zyne voorbede by den Almachtigen aan te wenden, op dat hy zyne straffende hand wilde te rug keeren. Alle de Mannen van de Stad, ten getale van meer als veertig duizend, waren met de Paternoster in de hand de Geestelykheid gevolgd. Drie honderd Meisjes, met hangend hair, en ieder een groot kruis in de hand, of steenen aan den hals, en even veel Jongens, in een gelyke toerusting, maakten aan het hoofd der Processie een zeer beweeglyk schouwspel. De Vrouwen, welke altemaal in hunne huizen waren gebleeven, ziende de zelve voorbygaan, baden met een deerlyk gekerm om vergeeving van hunne zonden. 't Bleek, dat God onze gebeden heeft verhoord. Daar viel een kleine regen van asch; en de Processie was niet zo haast weder aan de Domkerk gekomen, of daar verhief zich een wind, die de asch op den weg van Romen voerde. Wy hoopen, dat den Heere den dag zyner wreekingen wel haast zal eindigen, enz.

1698. July.

1698. July.

MILANEN. Prins van Vaudemont treed in zyn Gouvernement van het Milanees.

DE Prins van Vaudemont, door zyne Katholyke Majesteit tot Gouverneur van het Milanees aangesteld, gelyk wy (a) elders gezegt hebben, en sedert dien tyd op weg geslagen om zich derwaarts te vervoegen, landde met de Princes, zyne Gemalin, den 15den. May te Monaco, en vernachtte te Savona. Den 17den. kwamen zy te San Pietro d'Arena met een gevolg van drie à vier honderd persoonen. Hier wierden ze door acht Genueesche Edelen uit den naam der Republyk begroet, en hen wyders, overal daar zy door trokken, groote eerbewyzingen betoond, voornaamentlyk in het gebied van Milanen, daar de Prins in alle de Steden door de Gedeputeerden van de Gerechtshoven en Gilden wierd gecomplimenteerd. Den 24sten. der genoemde Maand, tegen den avond, kwam hy te Milanen, in de karos van Don Fernand Valdes, hebbende ter slinkerhand den Graaf van Soissons, en Don Fernand voor in. De Princes was verzeld door de Graavin van Soissons, en de Vrouw van den Graave Philippo Archinto. Zy traden uit aan het Kasteel, daar de Prins door alle d'aanzienlykste lieden wierd begroet. De Kardinaal Caccia deed zich in een stoel derwaarts voeren; vermits de Prins, zeer onpasselyk aan de jigt, het ceremonieel, door den Kardinaal Frederico Borromeo met de Gouverneurs van het Milanees geregeld, niet kon onderhouden. Thans vervoegde hy zich by de Princes, welke, gelyk de spraak gaat, niet willende haare Hoogheid noemen, (hoewel de Prins, haar Gemaal, door alle de Mogendheden van Europa daar voor erkend word) wist hy zyn gantsche gesprek zodanig te beleggen, dat hy haar noch haare Hoogheid, noch haare Excellentie, noemde. Omtrent het midden der volgende Maand Juny deed de Prins zyne eerste Mandementen afkondigen, by de welken hy alle d'Ordonnantien van zynen Voorzaat bevestigde, tot dat hy 'er nieuwe gemaakt hadde; laatende wyders aan de Gerechtshoven mededeelen den Brief des Konings van Spanjen, waar by zyne Katholyke Majesteit hem Gouverneur van het Milanees verklaarde, en beval, dat zyne appointementen zouden beginnen te gaan van den dag af, dat hy uit Vlaanderen was vertrokken, om zich in Italien te vervoegen, enz.

(a) Zie 9 Stuk. I Deel, pag. 285.

DE

DE gezamentlyke Cantons op de gewoonlyke tyd en wyze te Baden vergaderd zynde, deed 'er de Marquis de Puysieux, Ambassadeur van Vrankryk, met veele Officieren en Bedienden, mitsgaders zes-en-negentig Paarden en verscheidene Muilezels, onder het lossen van 't kanon een prachtige intreede, en hadden 10den der Maand zyn' openbaare audientie, bestaande in het volgende compliment.

1698. July. SWITSERLAND. Algemeene Vergadering der Cantons te Baden.

Voortreffelyke Heeren,

DE blydschap, die ik gevoele, om dat ik my bevinde in deze illustre Vergadering, laat my niet toe te laten blyken de minste teekenen van droefheid, die ik in myne Familie hebbe; en de versche teekenen, die ik van uwe dispositien in myn faveur heb ontfangen, doen my myne eygene smert vergeeten, en geven my een vertrouwen, 't welk ik bekenne niet gehad te hebben.

Ik heb reden om my te vleyen, dat Gy L. van myne opregtheid, en ware begeerte om U L. alle diensten te doen, die eenigsins van my afhangen, gepersuadeert zyt: en waarlyk het zou vreemd zyn, dat zoo zeer verligte en verreziende persoonen naakte waarheden, zulke als deeze, niet zouden begrypen. Maar, Voortreffelyke Heeren, de verzeekering, die ik daar van hebbe, vermeerdert noch, indien 't mogelyk is, myn yver en genegentheid voor 't geheele Switsersche gemeene best.

Het geene ik d'eer gehad hebbe U L. reeds van 's Konings wegen te zeggen, zal ik niet herhalen, dewyl het noch vers in U L. geheugen is, en Gy niet kond vergeeten hebben het genoegen, 't welk ik U L. verzeekerde dat zyne Majesteit hadde wegens de diensten van uwe kloekmoedige Natie. Ik zal daar alleen by doen, dat hy my sedert door verscheidene brieven bevoolen heeft U L. te zeggen, dat hy in alle voorvallen een zonderlinge zorge zal dragen, om U L. zyne genegentheid en erkentenisse van die zelve diensten, welke hy van een Volk, zo vol van dapperheid, ontfangen heeft, te doen begrypen.

Ik zal het geene ik op de laatste Vergadering tot Solothurn d'eer hadde van U L. te zeggen wegens myne particuliere dispositien nopende 't geen U L. aangaat, nu ook met stilswygen voorby gaan.

Ik durve hoopen, dat Gy L. de geheugenis der verzeekeringen, welke ik U L. gaf met een hart, zo open dat men die daar uit kon leezen, niet hebt vergeeten. Gy L. zult in my altyd vinden dezelve opregtheid en yver, om d'alliantie en goede correspondentie, welke tusschen U L. en de Kroon, die zyne Majesteit zo waardiglyk draagt, zo lang geweest is, t'onderhouden.

Ik

1698. July. Ik zal my nu ook niet inlaten om de lof van dien grooten Vorst, of de lof, welke de Illustre Natie, aan de welke ik gezonden ben, toekomt, te melden. Dat zyn onuitputtelyke bronnen, maar die ik weete dat niet waardiglyk genoeg konnen behandeld worden; en ik ben van myne onbekwaamheid daar omtrent niet onbewust. Voor 't overige smeeke ik U L. op het krachtigste, gepersuadeerd te zyn, Voortreffelyke Heeren, dat, zo lang als myn Ministerschap duuren zal, myne sterkste poping, na den dienst des Konings, zal zyn om U L. door alle soorten van plicht en dienstbewyzingen te betuigen, dat ik het vertrouwen, 't welk Gy L. wel op my wilt stellen, niet onwaardig ben.

Op deze Aanspraak wierd door de Cantons het volgende Antwoord aan zyne Excellentie gegeeven.

OP de zo cierlyke, als vriendelyke, Propositie, welke zyn' Excellentie, den Heer Roger Brulart, Ridder, Marquis de Puysieux en de Sillery, Gouverneur van Hunningen, Groot-Landvoogd en Gouverneur van Epernay, Lieutenant Generaal van zyn' Alderchristelykste Majesteit van Vrankryk, en Ambassadeur aan het Eedgenootschap, by deze ordinaris Vergadering gedaan heeft, hebben de Heeren Eed-Gezanten der losselyke dartien en aanwezende Oorden met byzondere blydschap en vergenoegen vernomen, dat zyn' Excellentie zo wel de Koninglyke goedgunstigheid en toegenegentheid, als zyne byzondere affectie en goede wille verzekert heeft, en het geene, dat de zelve te Solothurn heeft gesincereert, met veelvoudige lieffelyke ende beweeglyke uitdrukkingen believen te bekrachtigen en te bevestigen. Dienvolgende zeggen de welgemelde Heeren Eed-Gezanten zyne Koninglyke Majesteit voor die betuigde goedgunstigheid en Propositie zeer ootmoedig dank; verzoekende den zelven om de continuatie; en verzeekeren hem in tegendeel met alle behoorlyk respect, dat zy overbodig en bereid zyn, by alle voorvallende gelegentheden voor een verhoopte reciprocatie noch verder hun Bondgenootachtig Gemoed te bewyzen: En voor de byzondere uitdrukkingen, met de welke het zyne Excellentie behaagd heeft het gehoorzame losselyk Eedgenootschap van zyne genegentheid en inclinatie tot het zelve vaste verzeekering te geeven, en zyne krachtige officien aan te bieden, doen welgedachte Heeren Eedgenooten niet alleen alle gedienstige dankzeggingen, verzoeken om de continuatie van dien, en recommandeeren haare gemeene en particuliere Eedgenootsche belangen op het beste; maar verwachten daar benevens ook met verlangen de gelegentheid, by de welke zy haar dankbaar gemoed metter daad zullen konnen betoonen, alzo zy overbodig en begeerig zyn den zelven alle aangename diensten te bewyzen.

Gedaan te Baden, den 10den. July 1698.

Eeni-

Eenigo dagen daar na schreef de Vergadering wegens de reforme der Switsersche Troupen aan den Koning van Vrankryk, en dagvaardde haare Officiers om op de geene, tegen den 9den. October uitgeschreeven, te verschynen, ten einde aldaar nader opening wegens die zaak te geeven; dewyl men wilde, dat het Verdrag, in den Jaare 1671. met Stoupa geslooten, niet overtreeden zou worden, of dat men anders, volgens het besluit te Solothurn genomen, alle de Regimenten uit den Franschen dienst t'huis zou ontbieden. 1698. July.

Eindelyk, om een weinig te rug te treeden, den 22sten. der voorgaande Maand geschiedde d'inwying van het nieuwgemaakte Raadhuis te Zurich, met de volgende plechtigheden. 's Morgens ten zes uuren wierd in alle de vier Parochiekerken voor een meenigte van toehoorders, en onder anderen door den Heer Klinger, gepredikt uit de woorden van den Propheet Jeremias, Cap. 22. v. 14. en 15. *Ik zal my een zeer hoog huis bouwen, ende doorluchtige opperzaalen: ende hy houwt zich vensteren uit, ende het is bedekt met ceder, ende aangestreeken met menie. Zoud gy regeeren, om dat gy u mengt met den ceder? Heeft niet uw vader gegeeten en gedronken, ende recht en gerechtigheid gedaan? ende het ging hem doe wel,* enz. Na de Predicatie kwamen de Kleine en Groote Raad in de Gildenhuizen by een, en gingen ten acht uuren onder den toeloop van veele duizenden menschen, en het geschal der trompetten, in de volgende order na het nieuwe Raadhuis. 1. Den Heer Monsterhoofdman Wiest, in een kleed van scharlaken met de piek in de hand. 2. De Stadts Wachtmeester, in 't blaauw gekleed. 3. Een Penningmeester en vier Stadtsloopers, in hunne livreyen. 4. De Heeren gesubstitueerde Raaden Lavieter en Ulrig. 5. De Stadtsschryver Holtzhalk en Onderschryver Verel. 6. De Griffier van het Gerecht en de Raadtsschryver. 7. Den Heer Groot, alleen. 8. De beide Burgemeesteren Ascher en Meyer, de Stadhouder, Schatmeester, en Hoofdman. 9. De Kleine Raad, zo als zy in den zelven komen, en de Groote na rang van de Gilden. En eindelyk (10) twintig Stadtsbiedienden, in Stadtslivreyen. In het Raadhuis gekomen zynde, wierd 'er een keurig Muzyk gehoord; door den Burgemeester Ascher een fraay Vertoog gedaan; vier openstaande Londvoogdyen be- Inwying van het Raadhuis te Zurich.

D geeven;

1698. July.

geeven; en aan ieder der Heeren van den Kleinen en Grooten Raad, mitsgaders de vier Pastooren, een zilvere Gedenkpenning, ter grootte van een ryksdaalder, op welkers eene zyde de Stad Zurich, en op d'andere het nieuwe Raadhuis, afgebeeld was, uitgedeeld: daar na een schoon Vuurwerk, in het bywezen van duizenden van aanschouwers, daar onder veele vreemden, 's avondts ten negen uuren aangesteeken, 't geen tot twaalf uuren brandde. 't Had de gedaante van een Slot, in 't water gelegen, vercierd met het Wapen van de Stad, bestaande in twee Schilden ondersteund door twee groote Leeuwen, en daaronder het woord *Floreat*, van binnen door een aangesteeken vuur verlicht. Op de zee sweefde een kleine Vesting, met vier Bolwerken, en een poort in 't midden, op een Vlot gebouwd, en van buiten als een bemuurde Vesting aan te zien. Vier Swaanen, op paalen gebonden, scheenen, terwyl uit de Vesting veele vuurwerken opvloogen, om de zelve te swemmen. Tusschen beiden wierd onder het geschal der trompetten viermaal uit acht stukken lustig vuur gegeeven: neemende wyders alles, zonder eenig ongemak of schade, een gewenscht einde.

TURKYEN en DUITSLAND. Geruchten van Vrede.

NOOIT had men zo zeer van de vrede tusschen de twee Keizerryken gesproken, als tegenwoordig; en daar waren 'er zelfs, die zich wysmaakten, dat ze voor d'opening van de Veldtocht geslooten zou worden. Men wist, dat de Graaf van Kinski verscheidene conferentien hier over met den Ambassadeur van Venetien had gehad; en hield zich verzekerd, dat de belangen van die Republyk de vrede niet en zouden verhinderen. Doch met Polen en Muskovien was het zo niet gelegen. Gelyk 'er geen zekerheid, noch ook zelfs eer, voor Polen in stak, zo lang als Kaminiek in de handen der Ongelovigen was, ging de spraak, dat de Plenipotentiaris van die Kroon, die na Weenen was vertrokken, order had om niets te sluiten zonder de wedergeeving van de gemelde Plaats te bedingen. En noopende de Muskoviters, die begonden eerst smaak in den oorlog te krygen. Ondertusschen waren 'er drie voornaame redenen, die 'er den Keizer toe deeden overhellen: eerstelyk, d'uitgeputheid zyner Volkeren door een zo langduurigen oorlog: ten anderen, de gesteldheid

der

der Hongaaren tot den opstand, indien men hen niet eenige rust en gaf: en eindelyk, de zaaken der successie van Spanjen, welke volstrektelyk vereischten, dat de Keizer adem schepte, en zich in staat stelde van zyne finantien te herstellen, om, wanneer het de gelegentheid vereischte, hand aan 't werk te konnen slaan. De Secretaris van den Lord Paget, Ambassadeur van Engeland aan de Porte, was in veertien dagen van Adrianopolen te Weenen gekomen, en moest aanstonds met depeches van het Keizerlyk Hof weder derwaarts, enz. 1698. July.

Midlerwyl, niettegenstaande alle deze geruchten van vrede, verstond men van Belgrado, dat de Bassa van Romelien en die der Arnauten den 7den. Juny met zeven à acht duizend man, meestendeel Ruitery, aldaar waren aangekomen, gelyk ook het overige der Watermacht, uitgezondert zeven of acht Fregatten, welken men te Vipalanka, tot de zekerheid der overtocht van den Donau te dier plaatse, had gelaaten: dat 'er alreeds by de dartig duizend Turken omtrent Belgrado stonden; dat 'er de Grooten Heer met de rest van zyn Leger voor het eind van de Maand July verwacht wierd, enz. In tegendeel schreef men van Adrianopolen, dat de Porte, geloovende dat de vrede naby was, het niet raadsaam oordeelde, dat zyn' Hoogheid persoonlyk de Veldtocht bywoonde: dat het genoeg zou weezen, dat hy zyn verblyf in eenige nabygelegene Plaats hield, om d'orders volgens de voorkomende gelegentheden te geeven: en dat het bevel der Troupen aan den Grooten Vizir, of aan den Cham der Tartaaren, vertrouwd zou worden. Uit welke resolutie beslooten wierd, dat d'Ongeloovigen zich zouden vernoegen met maar verdeedigender wyze te gaan. Immers was het zeker, dat de Campagne niet lang zou duuren, dewyl men alreeds tot aan Augustus was gekomen, en noch niet en zag, dat men aan d'eene of d'andere zyde gereed was om ze t'openen. Ten tyde der verovering van Offen, in den Jaare 1686. wierd deze Plaats al den 18den. Juny berend, en de trenchée den 22sten. geopend. 't Scheelde geweldig, dat de zaaken dit Jaar zo zeer niet gevoorderd waren, en men twyfelde ook zelfs, of de Veldtocht wel eens ter deeg geopend zou weezen ten (a) dage, dat die gewichtige Vesting wierd ingenomen. Eenigen brachten tot reden van dit onderscheid te berde

(a) den 2den. September.

1698. July. berde de verre afgelegenheid der plaatsen, daar men toenmaals, of daar men nu, in actie trad. 't Is te gelooven, dat het 'er wel iets toedeed, doch eehter weinig; dewyl het gemak van den Donau dit onderscheid byna ongevoelig maakte. De rechte reden was de wederzydsche vermoeidheid, die men door een zo lang-duurigen oorlog had bekomen; d'uitgeputheid der magazynen; de verwoesting der plaatsen, daar men moest ageeren; en de swaarigheid om dat kostelyk metaal, 't geen men met zo veel reden de zenuw van den oorlog heeft genoemd, te konnen krygen.

Onderneeming der Turken op de Vesting Chonad.

De Turken, willende echter niet t'eenemaal leedig zitten, deeden een onderneeming op de Vesting Chonad, gedúúrende dezen Oorlog tot verscheidene maalen genomen en hernomen, en ter slinker hand van den Donau, op de grenzen van Zevenbergen, gelegen: stuurende ten dien einde een Bende van drie honderd Ruiters, en even zo veel Voetknechten, derwaarts; welke laatsten in hinderlaag gelegt wierden, terwyl de Cavallery voortrukte. De Heidukken, die deze Plaats in den naam van den Keizer bewaarden, d'Infantery niet gewaar wordende, deeden een uitval op de Ruitery, en dreeven ze te rug tot aan een graft, daar de hinderlaag was. 't Voetvolk hier op te voorschyn springende, en zich by de Cavallery voegende, stortten ze gezamenerhand op de Heidukken, en noodzaakten ze met eenige verwardheid in de Plaats te wyken. d'Ongeloovigen volgden hen zo dicht op de hielen, dat, hebbende zich meester gemaakt van een poort, zy de Palanken verbrandden, en de huizen plonderden. De Capitein Illin, die met weinig volk op het Kasteel was gebleeven, vreezende dat het arger zou afloopen, sprak hen moed in 't lyf, en viel met zulk een wakkerheid op d'Ongeloovigen, dat ze hol over bol ter poort uitstoovenn, en 'er verscheidene der hunnen, dood, gekwetst, of gevangen moesten laaten. De Turken, die het ontkwamen, voerden echter een gedeelte van den buit mede, gelyk ook een meenigte van vee, 't geen zy in het veld vonden.

Brand te Segedin.

Den 7den der Maand was 'er een swaare brand te Segedin, die over de honderd huizen vernielde, zonder dat men 'er d'oorzaak af kon ontdekken. 't Mist byna nooit, of men schryft deze on-

ge-

gevallen toe aan lieden, die door de Vyanden uitgezonden zyn: maar mogelyk zou men niet mistasten, dat men 'er zo aanstondts d'oorzaak af zocht in de dronkenschap der Hongaaren, welke met de pyp in den mond in slaap vallende, niet zelden die rampen, zogemeen hier te lande, veroorzaaken. 't Was de darde of vierde maal dat het de Stad Segedin, sedert dat ze weder onder de macht van den Keizer was gebracht, dat 's te zeggen, sedert den Jaare 1686. door had moeten lyden.

1698. July.

VOLGENS den inhoud der Ryskwykscне Vredestractaaten moest den Hertog van Lotharingen in zyne Staaten herstelt worden: waar toe zich gereed gemaakt, en aan het Keizerlyk Hof afscheid genomen hebbende, vervoegde hy zich den 8sten May te Stutgard, Hoofdstad van het Hertogdom Wirtemberg; toog den 10den. van daar; en kwam den 11den. 's avondts, in een postchaise te Straatsburg, alwaar de Koning van Vrankryk bevolen had dat, als hy 'er door trok, men hem de zelve eer zou bewyzen, als men aan zyn' eigen' persoon zou doen. Hy trad af in het Eiland, op het midden van de brug, daar hy den Marquis d'Uxelles ontmoette, verzeld met verscheidene Generaalspersoonen, genaderd om hem t'ontfangen, met de welken hy te voet tot aan het einde van de brug ging, daar ze te paard steegen; vindende wyders de Cavallery buiten de poort in Esquadrons geschaard, en d'Infantery op een dubbelde linie binnen de Stad, daar hy inreed onder het lossen van al het kanon op de wallen. Van hier wierd hy ten huize van den Marquis d'Uxelles geleid, en 'er begroet door den Aertsbisschop van Dublin, d'Overigheid der Stad, en den Adel van Neder-Elsas. Thans vervoegde hy zich in d'Italiaansche Comedie; en des avondts gaf de Marquis d'Uxelles hem een heerlyk maal, waar op zich bevonden de Prins van Birkenfeld, de Graaven van Hanau, de Graaven van Aversberg, Karlingford, Viange, en Couvonge, de Marquis van Lenoncour, de Graaf van Bourg, de Marquis van la Freseliere, de Marquis van Chamarante, en Monsr. de la Fond, Intendant van der Elsas. Den 12den. ging den Hertog de Mis in de Domkerk hooren; bezichtigde de vestingwerken van de Stad en de Citadelle; en vertrok na het middagmaal, 't geen hem ook

DUITSLAND. Hertog van Lotharingen trekt na zyne Staaten.

1698. July. noch door den Marquis d'Uxelles gegoeven wierd) om zyn weg na de kant van Nancy te vervolgen; vindende de Cavallery en d'Infantery in de wapenen, en geschaard op de zelve wyze als daags te vooren. Eer hy uit Straatsburg toog, ontfing hy vyftig duizend rykdaalders, gelicht in zyne Heerschappyen voor het eerste vierdedeel van het Hoofdgeld des tegenwoordigen Jaars. Men wilde hem een Geleide geeven: doch hy weigerde het; zeggende, dat hy niets en vreesde op den bodem van Vrankryk. Den 15den. kwam hy te Luneville, daar men hem twee Compagnien Voetknechten, van de Troupen zyner Allerchristelykste Majesteit, tot zyne Garde had toegezonden. Hier verbleef hy een goede wyl; verwachtende dat de Franschen hem Nancy, de Hoofdstad zyner Staaten, met het slechten van welkers vestingwerken zy wakker bezig waren, zouden ingeruimt hebben. Ondertusschen wierd het Kasteel van Bar-le-Duc in staat gesteld; en veele lieden geloofden, dat hy daar de Princes, zyne Bruid, (want in gevolg der Vrede was 'er een huwelyk tusschen hem en Mademoiselle, de Dochter des Hertogs van Orleans, geslooten) zou ontfangen: 't geen de tyd stond te leeren.

Inruiming van Plaatsen door de Franschen. Den 4den. der Maand kreeg de Marquis d'Uxelles order om de vier Plaatsen, begreepen in het Tractaat van Ryswyk, aanstondts aan de Duitschen in te ruimen. Ter uitvoering dezer last toog Monsr. de Villemardor, Gouverneur van de Keyler-Schans, den 11den. 's morgens ten acht uuren, met de Fransche Bezetting 'er uit; en een quartier uurs daar na traden 'er de Duitsche Troupen in, ten getale van negen honderd man, gedetacheerd uit de Regimenten van Reventlau, Lotharingen, Wirtemberg, Dourlach, Wurts, en de twee van Furstemberg, voerende drie veldstukken met zich. Den zelven dag wierd ook de Stad en met de Forten van Fryburg ingeruimd; en de Duitschers namen 'er bezit af. Den 13den. kwam 'er noch een Compagnie Granadiers in de Keyler-Schans, van welke Vesting de Generaal Wurts tot Commandant was aangesteld. Den 14den. traden de Troupen des Ryks, onder de welken zich duizend Voetknechten en vyftig Dragonders van de Frankische Kreits bevonden, ook in Philipsburg, onder d'orders van den Generaal van Thungen, die geduurende den oorlog te Ments het gebied had

had gevoerd. Monsr. des Bordes, die 'er Gouverneur voor den Koning van Vrankryk af was geweest, vervoegde zich, na dat hy 'er het Garnisoen had doen uittrekken, te Straatsburg. Doch Brisak, de vierde Plaats, kon zo haast niet ingeruimd worden, ter oorzaak dat men 'er de slechting, in het Tractaat van Ryswyk bedongen, en voornaamentlyk die van de brug welke men aldaar over den Ryn had geslagen, noch niet af had konnen voltrekken. 1698. July.

Het vierde Artykel van het Ryswyksche Tractaat, daar wy elders meermaalen gewag af hebben gemaakt, gaf gestadig voet tot nieuwe geschillen tusschen de Roomsch-Katholyken en de Gereformeerden. d'Eersten pretendeerden de Kerken en Schoolen van Traarbach, Traben, Kirkenfelt, Kirkberg, Kekeren, Raunen, en Schauren te hebben; en d'anderen betwisten ze hen, om dat zy ze voor den laatsten Oorlog hadden bezeten. Hier kwam het echter noch tot geene daadelykheid: maar te Kirn en te Hunnen-Rukken, schreeuwden de Roomschen, dat schrikkelyke buitenspoorigheden door die van hunne Tegenparty waren bedreeven, hebbende de zelven de beelden over hoop gesmeeten, de gewyde vaten ter aarde geworpen, en andere gruwelen gepleegd. Ondertusschen, na dat men 'er onderzoek af had laaten doen, bevond men het 'er aldus mee gelegen te zyn. Toen de Franschen d'eerste dezer twee Steden bemachtigden, verzochten ze de kleinste der twee Kerken, om 'er den dienst volgen de Roomsche wyze te doen; 't geen hen toegestaan wierd. Dit duurde tot in den Jaare 1688. wanneer de Franschen de Plaats versterkten, en 'er een talryke Bezetting inleiden. De Kerk, welke men aan de Roomsch-Katholyken vergund had, wierd alstoen te klein; weshalven zy aan de Protestanten verzochten, dat ze, beurt om beurt met henlieden, de groote Kerk mochten gebruiken, onder belofte dat, zo haast als 'er geen Garnisoen meer in lag, de Protestanten 'er alleen het gebruik af zouden hebben, gelyk voorheen. 't Gebeurde na 't sluiten van de Vrede. Zy verzochten derhalven d'uitwerking der gedaane beloften; 't geen die van de Roomsche Religie hen weigerden. Men richtte zich aan den Generaal der Fransche Troupen van de naaste gebuurschap, die de zaak onder- Kwaad gevolg van het vierde Artykel des Ryswykschen Vrede-tractaat.

der-

1698. July. derzocht hebbende, uitspraak deed ten voordeele der Protestanten. Voorzien met deze verklaaring, maanden zy de Priesters aan, dat ze hunne ornamentn uit de groote Kerk zouden neemen; 't geen zy nooit wilden doen. Hier op koozen de Protestanten de party van een Roomsch-Katholyk te gebruiken, om de gemelde ornamenten in de kleine Kerk over te brengen; 't welk met alle eerbiedigheid door den zelven gedaan wierd. Ziet daar de ongehoorde prophanatien en heiligschendingen, daar de Protestanten van Kirn zich aan schuldig hadden gemaakt.

Wedertocht van het Muskovisch Gezantschap, en eerbewyzingen het zelve te Dresden en te Weenen aangedaan.

a) Ziet, 9 Stuk, 1 Deel, pag. 287.

Het groot Muskovisch Gezantschap, door den Heer (a) Hessels, Ceremoniemeester van den Staat der Vereenigde Nederlanden, weder tot op de grenzen terug geleid, wierd te Dresden heel staatelyk ontfangen. Den 10den. Juny kreeg men met een Expresse van Leipzig tyding, dat het zelve, benevens de byhebbende Prinsen, zich des anderendaags aldaar stond te vervoegen; weshalven men zich dien avond en den volgenden nacht bezig hield met het opvoeren van het geschut op de wallen, en het vervaardigen van andere toestel, om het met een prachtige inhaaling te vereeren: maar het begeerde op den Generaal Roozen en den Baron Rechenberg, hen den 11den. te gemoet gezonden, dat alle toestel weggenomen, en het Gezantschap zonder eenige plechtigheid ingelaaten mocht worden. Daarenboven wierd de voortreis zo traag vervolgd, dat het eerst ten half elf uuren in den avond incognito binnen kwam. De Prinsen reeden in het stille in de vierde karos door het groote Hof in de Stal, en begaven zich door de Stal op het Slot na het Vertrek, 't geen men voor hen bereid had; alwaar een weinig spyze genuttigd hebbende, gingen zy, zonder eenige plechtigheid, en alleenlyk door den Hof-Maarschalk, den Graave van Ek, verzeld, de Konstkamer, en noch een ander Vertrek, bezichtigen: verschuivende het zien van d'overige Apartementen tot des anderendaags morgens ten negen uuren. Dien middag hielden zy, alleen door hun Gevolg opgewacht, in hun Vertrek de maaltyd, en lieten niemand binnen komen; zulks dat het gantsche Hof zich te vergeefs gereed had gemaakt om hen veelerhande vermaak aan te doen. 's Achtermiddags bezagen zy het

het Tuighuis; lieten door den Baron Rechenberg aan de twee Keurvorstinnen-Weduwen weeten, dat zy wat later de visite by hen zouden komen afleggen; deeden het omtrent ten zeven uuren; vonden ze, hoewel over de dood des Keurvorsts van Hanover noch in den rouw, kostelyk met juweelen getooid; gingen op Audientiestoelen tusschen hen beiden zitten; onderhielden ze omtrent een halfuur; en kusten den Keur-Prins verscheidene maalen. Thans traden zy door d'Antichambre, daar alle de Dames van qualiteit der Stad by een gekomen waren, met den Stadhouder, den Graave van Furstemberg, na het Neitzische Huis, tegen over de Stal, alwaar een prachtig Avondmaal gereed gemaakt was, veele Dames mede verscheenen, en de meeste tyd van den nacht in vrolykheid met het drinken van gezondheden onder het lossen van 't geschut doorgebracht wierd. 1698. July.

Van hier, daar ze maar een verblyf van een dag of vier hielden, de reis na het Keizerlyk Hof voortzettende, deed d'Ambassade den 26sten. der gemelde Maand Juny, afgehaald aan den Thabor door de daar toe genoemde Commissarissen in de Karossen van den Keizer, verzeld door die der Ministers, haare openbaare intreede; rydende door de Roode Poort in, en wyders door het midden van de Stad en de Carinthische Poort uit na het Logement, in het nabygelegen Paleis des overleedenen Graaven van Konigsek te Guntendorff voor haar bereid. Zy wierd met de gewoonlyke plechtigheden ontfangen, en begroet. In d'Intreede kwamen de Trompetters en Keteltrommen van de Standen der Provincie vooraf: Toen twee Compagnien Dragonders van het Regiment van Castelli: Vervolgens eenige Keizerlyke Officiers, en de Trompetters der Ambassadeurs op de Duitsche manier gekleed in roode scharlakensche livreyen, t'eenemaal met zilvere galonnen gedekt: Eenige Muskoviters met boogen en pylen: Een groot getal Karossen met zes paarden van de Ridders der Goude Sleutel van den Keizer, en van de Prinsen en Ministers van Staat van het Hof, in de welken sommige Muskovische Edellieden zaten: Twee Keizerlyke Karossen, in d'eerste de Heeren van het Gevolg der Ambassadeurs, en in de laatste d'Ambassadeurs met de Keizerlyke Commissarissen. Voor de Karos der Ambassadeurs gingen hunne Staffiers, achter de zelve

1698. Iuly. zag men hunne Pages te paard, en ter zyden eenige Kozakken, altemaal in kostelyke livrey. Hier na volgden drie zeer schoone Karossen van d'Ambassadeurs, met hun verder Gevolg en de Reiskoetsen, enz.

Drie dagen daar na, te weeten, den 29sten. Juny, had de voornaamste Muskovische Prins, of, om wat duidelyker te spreeken, de Kzaar zelve, een particuliere audientie by den Keizer; vervoegende zich ten dien einde, verzeld door d'Ambassadeurs, na het Paleis de Favorita geheeten. Hy trad op langs de heimelyke trap, en wierd door zyne Keizerlyke Majesteit in d'Antichambre ontfangen. Na d'eerste hoflykheden zette de Keizer zyn' hoed op; maar ziende, dat de Kzaar weigerde zich te dekken, om dat hy *incognito* was, ontdekte hy zich ook weder. Niemand was by dit gesprek tegenwoordig, als de Graaf van Wallensteyn, Groot-Kamerling van zyne Keizerlyke Majesteit, en de Graaf van Dietrichsteyn, zyn Groot-Stalmeester, benevens den Heer Generaal le Fort, die den Muskovischen Vorst voor tolk diende.

De Grooten van het Keizerlyk Hof wilden mede by deze gelegentheid uitmunten. Den 6den. July gaf de Graaf van Starremberg, Veldmaarschalk Generaal van des Keizers Legers en President van den Krygsraad, een prachtig maal aan den Kzaar en d'Ambassadeurs, verzeld met een Muzyk, en gevolgd door een groot Baal, daar zich de voornaamste Heeren en Dames van het Hof op bevonden. Den 9den. (dag van S. Pieter en Paulus na den Ouden Styl) zynde de naamdag van den Kzaar, gaf hy te Guntendorff een groot Festyn en een Baal. De Keizer stuurde hem zyn Muzyk, en had een schoon Vuurwerk doen vervaardigen, 't geen des avonds, onder een schrikkelyke toevloeijing van menschen, op de Rivier de Ween wierd aangesteeken. Den zelven dag had zyne Keizerlyke Majesteit een geschenk van eenige Mathematische Instrumenten aan den Muskovischen Vorst gedaan. Twee dagen daar na ging hy de Keizerlyke Schat- en Konstkamer, mitsgaders het Vertrek in 't welk de Zadels, Paardetuig, en allerhande fraaije Wapenen bewaard werden, gelyk ook de Bibliotheek, en andere rariteiten van het Keizerlyk Paleis, bezichtigen. Daags daar aan vertrokken acht Persoonen van het Gezantschap voor uit na Venetien. Den 20sten. wierd

he

het Vuurwerk, 't geen men op den Donau had vervaardigd, onder 't lossen van het geschut aangesteeken. Maar 't geen alle de partyen van plaizier verre te boven ging, was een Feestyn, het Waardschap geheeten, 't welk den 21sten. der Maand in de Favorita wierd gegeeven. De Keizer, de Keizerin, en alle de voornaamste Heeren en Mevrouwen van het Hof, bevonden zich daar op het prachtigst uitgerust, hebbende de Dames een onuitspreekelyke schat van juweelen aan. Haare Keizerlyke Majesteiten verbeeldden 'er den Waard en de Waardin; en de voornaamste Heeren verscheenen 'er als Reizigers, leide nd elk een Mevrouw of Jonkvrouw by de hand, beiden gekleed op de manier van eene der Natien van Europa en d'andere Deelen der Wereld. 't Ving aan met een soort van een Baal, dienende tot een inleiding: daar na had men een zeer prachtig Maal, en eindelyk weder een Baal; duurende de vrolykheid tot aan den volgenden dag. Wegens het Gastmaal, d'order der zitting van de Gasten, en 't geen daar wyders toebehoort, zag men het onderstaande Relaas. 1698. July.

Relaas van het Waardschap, door zyne Keizerlyke Majesteit, ter eere van den Muskovischen Vorst en des zelfs Gezantschap, op den 21sten. July in het Palais de Favorita gegeeven.

NA verscheidene vermaakelykheden, welken zyne Keizerlyke Majesteit ter eere van den Muskovischen Prince, geduurende des zelfs verblyf te Weenen, had doen aanstellen, wierd men te raade een Gastmaal van een gantsch byzondere natuur, onder den naam van Waardschap, (waar op alle de Gasten in vreemde kleeding, verbeeldende de voornaamste Natien van Europa en d'andere Deelen der Wereld, zouden verschynen) aan te rechten. 't Begon met een soort van een Baal, waar na men in een groote Zaal overging, daar het Gastmaal gehouden moest worden. De Tafel, daar de Genoodigden aan zaten, was zestien-rechtig voeten lang, en zes breed, en d'order der Gasten als volgt. Aan d'eene zyde zat eerst den *ouden Duitser* met zyn Dame, door den Grave Joachem van Altheimb en de Damoiselle Eleonora van Mansfelt verbeeld; toen de *Spanjaarden*, door den Landgraaf Willem van Hessen en de Gemalin van den Grave Leopold van Lamberg; de *Polen*, door den Grave van Wels, Kamerling van d'Aarts-Hertogin, en de Gravinne van Martinitz; de *Vrieslanders*, door den Grave Adam van Geyersperg en Madamoisselle Isabella della Torre; de *Nederlanders*, door den Aarts-Hertog Karel en

 de

1698. July. de Gemalin van den Groot Kamerling en Grave van Waldsteyn; de *Griekken*, door den Grave van Welz, 's Konings Kamerling, en de Gravinne van Kzernin; de *Turken*, door den Baron van Gerstorff en Madamoiselle Maria Elisabeth van Liechtensteyn; d'*Armeniers*, door den ouden Grave van Rothal en Madamoiselle Elisabeth van Wratislau; d'*Egyptenaars*, door den Roomsch Koning en de Gravinne van Traun, Gemalinne van den Maarschalk der Provincie; de *Tartaren*, door den Grave van Daun en d'Aarts-Hertoginne Maria Elisabeth; d'*Indianen*, door den Hertog van Saxen en Madamoiselle Anthonia van Liechtensteyn; den *Harder* en *Harderin*, door den Grave van Cobenzl en de Damoiselle van Waldsteyn; de *Heidenen*, door den Grave Lodewyk van Thun en Gravinne van Mollart; de *Hoveniers*, door den Prince Philips van Sultzbach en de Gravinne van Gall; de *Spaansche Boeren*, door den Grave van Wratislau en de Gravinne van Engelfort; d'*Engelsche Boeren*, door den Grave van Aversperg en de Damoiselle Fugger; de *Swabische Boeren*, door den Grave van Windischgratz en de Gemalinne van den Veld Maarschalk van Starremberg; de *Vriesche Boeren*, door den Muskovischen Prince en de Damoiselle Johanna de la Torre; de *Hamacker Boeren*, door den Grave Karel van Waldsteyn en de Damoiselle Josepha van Waldsteyn; en de *Charletans*, door den Grave van Rappach en de Damoiselle van Mollart. Aan d'andere zyde zag men d'*Ongaren*, door den Grave Maximiliaan van Kolobrat en de Damoiselle van Pasberg; de *Franschen*, door den jongen Hertog van Tweebrugge en de Damoiselle van Thruchses; de *Muskoviters*, door den Hof-Maarschalk en Grave van Mansfelt en de Princes van Mompelgard; de *Croaten*, door den Grave van Lodron en de Gravinne van Schallenberg; de *Switsers*, door den Grave Heister en de Damoiselle van Funffkichen; d'*oude Romeynen*, door den Grave Gunther van Starremberg en de Damoiselle van Santeliri; de *Persianen*, door den ouden Hertog van Tweebrugge en de Gravinne van Daun; d'*Africaners*, door den Grave Diderich van Sinzendorff en de Gravinne van Harrach; de *Chinezen*, door den Grave Maximiliaan van Breiner en de Damoiselle van Hamilton; de *Moren*, door den Prince van Longueval en de Gravinne van Salm; de *Neurenburgsche Bruidegom en Bruid*, door den Prince van Mompelgard en de Damoiselle Rosa van Harrach; de *Soldaten*, door den Grave Leopold van Dietrichstein en de Damoiselle Hester van Starremberg; de *Vreemdelingen*, door den Grave van Rogersdorff en de Gravinne van Mansfelt; de *Jagers*, door den Grave van Lewensteyn en de Gemalin van den Prins Anthony van Lichtenstein; de *Fransche Boer* en *Boerin*, door den Grave Joseph van Paar en Gravinne van Hoyos; de *Italiaansche*, door den Prins Joseph van Lotharingen en de Gravinne van Schlik; de *Straatsburger*, door den Grave Philips van Dietrichstein en d'Aarts-Hertogin Maria Magdalena; de *Hollandsche*, door den Prins Maximiliaan van Hanover en d'Aarts-Hertogin Anna; de *Slaaf* en *Slavin*, door den Prins Christiaan van Hanover en Madamoiselle van Goz; en de *Jood* en *Jodin*, door

door den Grave Volkra en d'Aarts-Hertogin Josepha. Aan het einde van de Tafel voegden zig, als Waard en Waardin, den Keizer en de Keizerin. Boven dien verschoenen van de groote Heeren van het Hof een met een Dame als Keldermeester; acht-en-twintig, daar onder den Prins Eugenius van Savoyen en eenige Muskoviters, nevens zeven Dames, als Knechten; een als Schoorsteenveger; en een als een Schuitevoerder, enz. 1698. July.

Onder deze vrolykheid dronk de Keizer den Muskovischen Prins toe uit een zeer kostelyk glas, zeggende, dat hy het bracht aan den Vrieschen Boer, (welke door dien Prins verbeeld wierd) wel weetende, dat hy den Kzaar van Muskovien alles goeds wenschte; waar op de gemelde Prins den Keizer weder toedronk, zeggende, dat hy het bracht aan den Waard, (die door den Keizer wierd verbeeld) wel weetende, dat hy den Keizer alles goedts toewenschte: tot gedachtenis van het welk zyne Keizerlyke Majesteit het glas, daar zy te samen uit gedronken hadden, aan den Muskovischen Prince vereerde. Van d'uitheemschen wierden geene toegelaaten, om dit Waardschap te zien, als Ambassadeurs en Extraordinaire Afgezanten, enz.

Den 22sten. der Maand wierd de vrolykheid weder op nieuws aangevangen, ter oorzaak van den Dag van Maria Magdalena, daar de Keizerin den naam af voert. Den 23sten. hoorde de Kzaar, in het Professiehuis der Jesuiten de groote Mis door den Kardinaal Collonits zingen; hebbende begeerd te zien, hoedanige functien de Kardinaalen in zodanige gelegentheden moeten waarneemen. Hy hield aldaar zyn' maaltyd; vervoegde zich wyders te water na Presburg: bezag 'er de Hongarische Kroon; en 't verdere aanmerkenswaardige; en keerde des anderendaags weder te rug; wanneer hem de Keizer in zyn Logement ging bezoeken. Den 25sten. bezag hy het Keizerlyk Ryschool, en ging des namiddags den Keizer in de Favorita begroeten. Den 26sten. vierde men de Geboortedag van den Roomsch Koning, nu in zyn een-en-twintigste jaar getreeden. Den 28sten. wierd het Gezantschap uit het Logement te Guntendorff ter Keizerlyke Audientie opgehaald. Voor af kwam een Bende Soldaaten van de Stadtswacht: Achter die zes Trompetters van de Heeren Ambassadeurs, gekleed op de Duitsche manier, in kostelyke livreyen met zilvere galonnen: Thans vyftien Karossen, ieder met zes paarden bespannen, van de Heeren van het Hof, bezet met Muskovische Edellieden van het Gevolg der Ambassadeurs; ten deele op de Duitsche en ten deele

1698. July. op de Muskovische manier gekleed: Wyders vyftig Burgers van de Stad Weenen, met swarte fluweele rokken, welke de Geschenken droegen, bestaande in kostelyke Sabels, Armelynen, goude en zilvere Lakens, en andere Raariteiten: Een Muskoviter te paard, in Duitsch gewaad, houdende de Credentiebrief van zyne Kzaarsche Majesteit om hoog: Een Keizerlyke Karos met de Heeren Ambassadeurs, op de Muskovische manier gekleed, en de Keizerlyke Commissarissen, door Staffiers en andere Bedienden voorgegaan, en door Pages met de livrey op de Duitsche wyze gevolgd. En eindelyk drie schoone Karossen van de Heeren Ambassadeurs. Aan de Favorita gekomen zynde, vonden ze aldaar de Stadtswacht in 't geweer staan; wierden met groote staatsie ter audientie opgeleid; en vervolgens met de zelve plechtigheden weder na hun Logement gebracht.

Muskovische Vorst keert te post na Muskou.

Den 29sten. der Maand, zo als men nu meende dat de Kzaar, hebbende voor een dag à twee zyn afscheid ten Hove genomen, na Venetien, (werwaarts hy alreedts een gedeelte van zyne toerusting, en eenige Edellieden, gelyk hier voor gezegt is, gestuurd had) en mogelyk ook wyders na Romen, stond te vertrekken, ging hy nochmaals afscheid van den Keizer neemen, en sloeg schielyk met dartig Persoonen van zyn Gevolg (waar onder de Generaal le Fort en den Eersten Muskovischen Ambassadeur na hem, blyvende de darde Gezant alleen te Weenen) te paard op weg na de kant van Krakau, ten einde door Polen weder in zyne Staaten te treeden. d'Oorzaak van een zo schielyk vertrek wierd in 't algemeen toegeschreeven aan de tyding wegens eenige beroerte in Muskovien; waar van, hoewel op losse gronden, deze byzonderheden wierden verhaald: Dat eenige Strelitsen (een soort van Soldaaten, welke ten getale van veertig duizend zyn, en niet onvoegelyk de Janitsers van Muskovien geheeten mogen worden) sedert een tyd niet wel betaald, opgestaan, en na Muskou getoogen waren: Dat de geen, dien de Vorst aldaar had gelaaten om in zyn afweezen het gebied te voeren, verscheidene middelen had aangewend, om hen weder tot hunne plicht te brengen: maar dat, ziende dat ze in hunne wederspannigheid volhardden, en niet derhalven een anderen weg moest inslaan, hy de Soldaaten van de Wacht en het Garnisoen

ver-

verzameld, en een gedeelte der Inwoonders van Muskou in de wapenen had gesteeken; met de welken, mitsgaders eenige Boyaaren en ettelyke stukken kanon, uitgetoogen zynde, viel hy de Rebellen zo kloekmoedig op 't lyf, dat hy ze sloeg, en verstrooide, na dat hy 'er een groot getal af neder gemaakt, en gevangen had genomen, welke op verscheidene manieren gestraft wierden, enz. Andere Brieven brachten mede, dat de Strelitsen niet verstrooid, maar in tegendeel de sterksten waren: Dat veele misnoegden, en lieden, welken de Kzaar kwalyk had doen handelen, of straffen, zich by hen voegden: Dat men ook zelfs zei, dat de Princes Sophia, 's Vorsten Zuster, die hem alreedts eens van den Troon gezocht had te stooten, om zich met een Gemaal, die zy zelve had verkoozen, en die, zyn oogmerk niet bereikt hebbende, in een Klooster verbannen wierd, in zyne plaats te stellen, en aldus de Regeering, welke zy geduurende de minderjaarigheid van haaren Broeder had gevoerd, weder in handen te krygen: Dat zy beweerde, dat, dewyl de Kzaar afweezig was, de bestiering des Ryks aan haar, als de naaste aan den Troon, gesteld behoorde te worden: By al het welk ook noch gevoegd wierd, dat, indien de Vorst zich niet en haastte, het te vreezen stond, dat d'intreede in zyne Staaten voor hem geslooten zou weezen, enz. 1698. July.

MEN arbeidde nu met grooten yver om de Stad Heidelberg weder in staat te stellen; en was het Kasteel reedts zo verre gevoorderd, dat het den Keurvorst kon ontfangen. De privilegien, vergund door den Vorst, lokten veele lieden derwaarts; hebbende men door zyn gantsche Gebied afgekondigd, dat de geenen, welke huizen in de gemelde Stad wilden bouwen, dartig jaaren lang, zo voor hunne persoonen als goederen, van alle lasten en imposten vry zouden weezen: Dat, noopende de consumptien, de Burgers en Inwoonders in den tyd van twintig jaaren geene rechten, hoedanig ook genaamd, te betaalen zouden hebben: Dat ze elf jaaren met allerhande koopmanschappen zouden mogen handelen, zonder eenige tollen of licenten te betaalen: Dat de Roomsch-Katholyken en Protestanten, zo Luthersanen als Gereformeerden, hunne oeffeningen van Godtsdienst

PALTS. Privilegien voor de geenen, die huizen te Heidelberg wilden bouwen.

1698. dienst daar in alle vryheid zouden mogen verrichten, enz.
July.

KEULEN. Keurvorstelyke Verkiesdag gevierd.

DEN 19den. July (dag, op welken de Keurvorst voor tien jaaren tot Keurvorst en Aertsbisschop van Keulen verkoozen; en het volgende jaar van een vyandlyken aanslag gered wierd) liet de Burgery van Bon voor den middag in de Hoofdkerk een Dankfeest houden, en 's achtermiddags zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid door de twee regeerende Burgemeesters complimenteeren. De Keurvorst vereerde haar met een kostelyke nieuwe Vaan, daar het Beeltenis van den Aertsengel Michaël in stond, en die door beide de Burgemeesters en de Burgery, voor het Paleis in de wapenen verscheenen, afgedraagen, en met groote plechtigheden onder het lossen van eenige stukken geschut, en het driemaal salvos geeven uit de musketery, aan de stang geslagen wierd. De Baron de la Margelle, Wy-Bisschop van de Stad, wyde de gemelde Vaan des anderendaags met de gewoonlyke ceremonien in de Hof-kapel, en leverde de zelve wyders in de tegenwoordigheid van den Keurvorst, den Franschen Extraordinaris Afgezant Philippeaux, en het geheele Hof, aan den Stadtsvaandrig over. De Burgery bracht ze vervolgens onder nieuwe salvos na het Raadhuis; stak ze den geheelen dag uit; en verlustigde zich met een voeder wyn, 't geen de Keurvorst aan haar had laaten vereeren: terwyl de Raad ondertusschen zeer prachtig van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid getracteerd wierd.

DEENMARKEN Dood van een zeer oude Vrouw.

ELDERS hebben wy van lieden van hooge jaaren gesproken: maar heel zelden heeft men 'er den ouderdom van honderd vier-en-twintig jaaren zien bereiken; gelyk 'er omtrent het eind der Maand een Vrouw te Koppenhagen kwam te sterven, die wel eer voor Dienstmaagd by den beroemden Starrekundigen Tycho Brahe had gewoond.

VRANKRYK. Ontdekking van twee vreemde gevallen.

SEDERT een wyl had men twee zeer byzondere gevallen ontdekt, verzeld met zo veele omstandigheden, dat men 'er niet aan kon twyfelen, en bekwaam om te toonen tot hoe verre ons de driften in 't gemeen konnen vervoeren, wanneer ze niet door

door de reden en den Godtsdienst beteugeld worden, en voornaamentlyk wat de Gierigheid en de Liefde, de twee sterkste passien welken de mensch onderworpen is, te weeg konnen brengen. 't Eerste wierd aldus verhaald. 1698. July.

Een Mevrouw, aan de welke haar Man een gift onder de leevenden van alle zyne goederen had gedaan, ongeduldig om de zelven alleen te bezitten, nam het opzet van hen by nacht te vermoorden; 't geen zy ook in 't werk stelde: waarna zy den Kamerdienaar bewoog om het ligchaam, in stukken gehouwen, en in een zak gesteeken, in de Moselle te werpen. Maar gelyk de Dienaar, hoewel belangd in de misdaad te verswygen, echter eenige getuigenis 'er af zou hebben konnen geeven, indien ze by geval ontdekt had mogen komen te worden, veinsde zy, wanneer ze op den oever van de Rivier, daar ter plaatse zeer hoog en steil, waren gekomen, dat de zak niet ter deeg toe was; kreeg derhalven naald en garen, wel voorbedachtelyk ten dien einde medegenomen, uit haaren boezem; en geliet zich dezelve wat beter te willen bezorgen. De duisterheid des nachts begunstigde haar voorneemen, en gaf haar gelegentheid om de mouw van den Dienaar, zonder dat hy het gewaar wierd, aan de zak vast te naaijen; hoopende, dat hy door het geweld, 't geen hy zou moeten doen om het ligchaam wel ver in 't water te smyten, meegetrokken zou worden. 't Gelukte, gelyk zy zich voorgesteld had; en de Booswicht liet het leven by zynen dooden Meester. Daar verliepen vyftien jaaren sedert dat deze misdaad begaan was, zonder dat men 'er iets af kon ontdekken; en mogelyk zou ze noch verholen weezen, indien de Mevrouw, overvallen door een gevaarlyke ziekte, en geprangd door de knaagingen van haar gewisse, ze niet in biecht geopenbaard had aan een Priester van een nabygelegen Dorp, dien zy deed ontbieden. Deze, komende niet meer na haar omzien, en geloovende derhalven, aangezien den foberen staat daar hy haar in had gelaaten, dat ze dood was, zonder zich verder te bekommeren om 'er ter deeg na te verneemen, ging een wyl daar na de zaak ontdekken aan den geenen, die de goederen geërfd zou hebben, indien de gift onder de leevenden niet had mogen bestaan, mits dat hy 'er drie duizend ponden aan hem voor uit zou keeren. De

1698. July.

pretendeerde Erfgenaam, voorzien met dusdanig een geheim, stelt proces tegens haar aan. Zy beleed haare misdaad; doch verklaarde ter zelve tyd, dat 'er haar Biechtvader alleen maar kennis af had. Men zocht, doch vond hem niet; hebbende het gerucht, 't geen dit werk maakte, hem doen verdwynen. Ondertusschen, gelyk zy zich geliet te willen sterven, en dat 'er een zekere verbysterdheid van zinnen onder scheen te speelen, waar uit men zich inbeeldde, dat de biecht mogelyk in ylhoofdigheid was geschied, wierd ze na een wyl op vrye voeten gesteld, uit kracht der Wet, (a) *Nemo auditur perire volens*. De zaak begon nu al in 't vergeetboek te geraaken, wanneer de Biechtvader by de kop wierd gevat, en voor het Parlement van Mets gesleept: maar gelyk men uitspraak moest doen tegens een Priester, beschuldigd wegens biecht geopenbaard te hebben, schoof het Parlement ze van den hals, en wees ze aan den Grooten Raad, daar men nu bezig was met hem zyn proces te maaken.

(a) *Niemand word gehoord, die sterven wil.*

Het twede geval had zich aldus toegedraagen. Een Non van Rennes, sedert wel omtrent twintig jaaren verliefd op een Manspersoon die haar dikwils in de Spreekplaats kwam bezoeken, nam eindelyk (konnende, na 't schynt, d'aanvechtingen van het vleesch niet langer wederstaan) het besluit van de kap over den tuin te hangen, en hem te trouwen. Doch op dat men haare ontvluchting niet gewaar zou worden, bedacht zy, een andere Nonne van het zelve Klooster, daags te vooren ter aarde besteld, by nacht op te graaven; 't geen ze gemakkelyk kon doen, als zynde toenmaals Helligdombewaarster. Zy bracht het ligchaam in haare kamer; ley het op haar bed; en, na het aangezicht onkenbaar gemaakt te hebben, stak den brand in het stroo: die zich mededeelende aan de gebuurige vertrekken, het gantsche Klooster in rep en roer stelde; terwyl zy ondertusschen de kans waarnam om t'ontvluchten. Het vuur gebluscht zynde, vond men het doode ligchaam half verbrand op het bed, en geloofde terstond, dat het was van de Non, die in deze cel placht te slaapen. 't Wierd begraaven; en men sprak niet meer van haar, dan als van een persoon welke men geloofde in d'andere wereld te zyn: terwyl zy ondertusschen vast bezig was met deze te be-

vol-

volken, zynde nu getrouwd, en niet onvruchtbaar in haar huwelyk. Midlerwyl kwam haar Man te sterven; weshalven zich alleen ziende, en berouw krygende, verzocht zy weder in het Klooster te mogen komen: 't geen men niet en twyfelde, dewyl 'er groote voorspraak voor haar was, of het zou haar toegestaan worden. Maar de Bloedverwanten van den Overleedenen betwistten haar het bezit der goederen, door den zelven aan haar en hunne gemeene kinderen nagelaaten; pretendeerende, dat die kinderen niet als wettig aangemerkt konden worden, zynde geboren uit een huwelyk, 't geen, hoewel met alle de gewoonlyke formaliteiten aangegaan, echter niet wettig geheeten kon werden. Mogelyk zullen wy hier na van het gevolg komen spreeken. 1698. July.

Nooit heeft men mogelyk bulderender Jaar beleefd; en de stormen en onweeren, die zich aan verscheidene oorden deeden gevoelen, veroorzaakten schrikkelyke verwoestingen. Een Stedertje van Beauce, Puiseaux geheeten, wierd by na t'eenemaal weggerukt door een geweldige waterstroom, welke den 19^den. Juny, eensslags nederstortte, en zich in de straaten, daar het water geen vrye doortocht kon neemen, zo schielyk als besloten vindende, in omtrent een uur tydts meer als honderd en vyftig huizen overhoop smeet, en tusschen de honderd twintig en dartig menschen, mitsgaders een menigte van allerhande vee, deed sneuvelen.

Schrikkelyke Watervloed en Onweeren aan verscheidene Oorden.

Aan de kant van Mante, een Stad gelegen aan de Seine, elf mylen van Parys, wierd (ten tyde dat de graanen begonden ryp te worden, en de Wyngaarden een overvloedigen oogst beloofden) zeer schielyk een streek van zes á zeven mylen landts, en omtrent twee breed, in een deerlyken staat gesteld. Den 18^den. July, na dat men maar twee dagen hette had gehad, begon het weer zich in een schrikkelyke gedaante te vertoonen. De wolken waren groen, blaauw, paars, rood, swart, en in zodanig een beweging, dat ze geen half quartier uurs achtervolgens na de zelve kant dreeven. Die zich straks na 't Oosten wendden, veranderden, terstond na 't Westen, van daar na 't Noorden, en in minder als in een oogenblik zag men ze zich weder na 't Oosten strekken. Anderen daalden nederwaarts tot op tien of twaalf

1698. voeten na aan d'aarde, en reezen aanstondts weder opwaarts;
July. laatende, behalwen de koude, een leelyke sulferachtige stank na zich. De storm was omtrent anderhalf uur bezig met zich te vergaderen. Ondertusschen zag men den hemel geheel in vuur, en hoorde de donder vast dommelings door de wolken rollen. Omtrent vier uuren wierd het zeer duister; en daar viel zulk een overvloed van regen, dat de duisternis zich verdubbelende, men geen voorwerp op een afstand van dartig treeden zou hebben konnen onderkennen. Deze regen veranderde in hagel van een ongemeene grootte, zynde de kleinste zo groot als een noot; en men vond 'er onder, die voor geen hoenderey behoefden te wyken. Zy viel ongevaar een quartier uurs, sloeg deuken in de muuren als van musketkogels, en alle de glazen aan stukken. De wyngaarden wierden 'er t'eenemaal door verwoest, zonder dat 'er een eenige druif aan bleef, en het koorn zo plat ter aarde geslagen, als of het afgemaaid was geweest. Het onweer ving aan te Passi, na de kant van Evreux, en eindigde te Isou, op den weg van Parys, een myl van Mante: doch van Rosny tot aan de laatstgenoemde Plaats was het wel het hevigst geweest.

De donder deed ook werkingen aan het Klooster van Proüille, in het Bisdom van S. Papoul, die zo ongemeen waren, dat ik twyfel, of onze nieuwe Philosoophen ze alteenaal zouden weeten t'huis te brengen, op hoe vernuftigen wyze zy ook reden van deze Phenomenen weeten te geeven. Den 26sten. der Maand, na dat de lucht zich omtrent een half uur vry wat onstuimig had getoond, viel 'er een donderslag op de Kloktoorn van het gemelde Klooster, en rukte een der zes steene piramiden, die 'er het cieraad af maaken, weg; scheurde op drie plaatsen het gewelf van het Koor, een der vaststen, hoogsten, en grootsten van het gantsche Koningryk; sloeg drie à vier swaare balken, van de geenen die de Kloktoorn ondersteunden, midden door; tekende 'er een op drie verscheidene plaatsen, zonder ze te breeken; verbryzelde de meeste treden van de Trap; rukte de grendels en krammen uit de deur, daar men mede na het Uurwerk gaat; boorde door een muur van zeven voeten dik heen tot in het Koor; beschadigde daar een der Altaaren; smeet de Reli-

quiekas

quiekas tegen de grond aan ſtukken; kwetſte en wierp over hoop verſcheidene perſoonen, die de Mis hoorden, waar onder zes Nonnen, een Koſtdochter, en een Dienſtmaagd, geteld wierden. Drie der geenen, die het meeſt gewond waren, moeſt men in warme ſchaapenvachten, zo eerſt van de beeſten afgehaald, ſteeken. In de mouw van Madame de Mouſſolens Caudrebonde zag men een gat, even als men met een groote naald zou mogen maaken; en nochtans was de wond, die recht onder dit gat kwam, grooter als een ryksdaalder. Mejuffer de la Borde, Dochter van den Baron de la Borde, was de toon verbrand, zonder dat de ſchoen of kous ergens waren geraakt. Een Dienſtmaagd wierd aan beide de kniën gekwetſt, hoewel ze geknield nederlag, en dat haare rokken niet verzengd of beſchadigd waren. Ook wierd 'er een groote ſteen gerukt uit het kruis van een venſter van het Koor, zonder dat het glas eenige hinder leed. Deze ſteen viel maar een halve voet van Mejuffer de Breuil, Dochter des Gouverneurs van Bellegarde. De zelve donderſlaag doorlied ook noch aan de de Kerk'kant der Wereldlyken; ſmeet verſcheidene menſchen over hoop; lichtte een man van zyn' plaats, en wierp hem eenige treeden van daar, hebbende hem de beenen zodanig verdraaid, dat men moeite had om ze weder te recht te helpen. Hy was aan verſcheidene plaatſen van zyn ligchaam gekwetſt, doch echter niet heel ſwaar, en zyne kleederen hier en daar verzengd, enz.

1698. July.

Mandement ter gunſte der Engelſche en Ierſche Roomſch-Katholyken afgekondigd.

Gelyk 'er ſedert een tyd veele arme Roomſch-Katholyken, onder den naam van wegens den Godtsdienſt uit hun Vaderland, de Staaten van Groot Britanje, geweeken te zyn, in het Koningryk waren gekomen, zonder dat ze zich genoegſaam van leevensmiddelen wiſten te verzorgen, deed den Aertsbiſſchop van Parys, om de gemoederen ten hunnen opzichte tot medelyden en barmhertigheid te beweegen, het onderſtaande Mandement afkondigen.

1698.
July.

Mandement des Aertsbisschops van Parys tot onderstand der arme Roomsch-Katholyken van Groot Britanje, wegens den Godtsdienst in Vrankryk gevlucht, enz.

LODEWYK ANTONY, door Godlyke Toelating en Genade van den Heiligen Apostolischen Stoel Aertsbisschop van Parys, Hertog van St Cloud, en Pair van Vrankryk, aan de Gelovigen van ons Bisdom Zaligheid en Zegen. Indien 'er ooit gelegentheid is geweest om Aalmoessen te doen, is het die, welke u God tegenwoordig aan de hand geeft. Bisschoppen, Priesters, een meenigte van Monniken, en Menschen van allerhande Beroepingen, uit de Koningryken van Groot Britanje om het Katholyke Geloof verjaagt, komen in dit Koningryk, en inzonderheid in ons Bisdom vlugten. Is dit de tyd niet, van den Apostel Paulus aangewezen, waar in men verpligt is *milddadigheid te oeffenen tot verligting van de behoeftens der Heiligen, en aan het lyden van onze Broeders, als of wy het in onze eigene lighamen leden, te gedenken*? 't Zyn ten opzichte van ons geen Vreemdelingen, dewyl een zelfde Geloof haar, even als ons, Huisgenoten des Geloofs heeft gemaakt, 't geen alleen d'oorzaak van haar Armoede, Ballingschap, en andere Ongemakken, die wy haar zien lyden, is. Zullen wy, terwyl men in vrede 't nodige om van te leven geniet, geen medelyden hebben met Broeders, die van alles gebrek hebben? Zullen de allerheiligste Leden van Jesus Christus, Bisschoppen, Priesters, en Monniken, gedwongen hunne Kerken en Land te verlaten, geen herbergsaamheid in dit bloeijende Koningryk, en een zo liefddadige Stad, als deze, vinden, terwylmen buiten en tegen reden met speelen, overdaad van spys, en kostelyke huiscieraden, zo veel verspilt? *Want gy weet*, zegt den Apostel tot de Gelovigen van zyn tyd, *de Genade Jesu Christi, dat hy, die ryk was, om uwen wille arm is geworden.* Ik zegge u derhalven mede, als een raad die u oorbaar is, komt uwe Broederen met het geen gy hebt te hulp. Ik wil niet, dat zy geholpen, en gy beswaard; maar dat alles op een gelyke voet gebragt werd. Dit is de maat der milddadigheid, door den H. Paulus aan die van Corinthen voorgeschreven. Hy wilde haar niet arm maken, om de geenen, die hy hen aanbeval, overvloed te doen hebben: maar hy begeerde alleen, dat 'er een gelykheid ten opzichte van 't nodige tusschen de geenen, die de natuur en genade gelyk maakte, zou weezen. Wy stellen u op verre na zo veel niet voor, maar, blyvende by de Evangelische Voorschriften, verzoeken alleen aan deze arme Vlugtelingen, met een weinig van uw overvloed te missen, te geven dat noodig is, om niet van honger te sterven. *Dat die, welke twee Rokken heeft, een geve aan die welke geen en heeft; en dat die, welke te eeten heeft, insgelyks doe.* Daar hebt gy de overtolligheid, door den Voorloper van Jesus Christus verklaard. Indien van twee Kleederen een te veel is, wat zouden wy niet

niet al te geven hebben? *Zo doet dan aan, als uitverkoornen Gods, heiligen en beminden, de innerlyke bewegingen der Barmhertigheid en Goedertierenheid: gedenkt liefde te oeffenen, en wel te doen aan anderen.* En wanneer zult gy daar toe een dierbaarder gelegentheid hebben? want het is door dergelyke Offerhanden, dat men zich aangenaam voor God maakt. Ter dezer oorzaake beveelen wy de Pastooren, der zelver Stedehouders, en anderen opzigt over de zielen hebbende, hunne Gemeentens deze arme en hun medelyden waardige Vlugtelingen aan te beveelen, en Collecten in hunne Parochien, om hen te hulp te komen, te doen: Vermaanende de liefddadige Vrouwen, deze inzaamelingen met dien yver en liefde, welke God by dergelyke gelegentheden eischt, te bevorderen; als waar voor zy in vergelding Goederen, onvergelykelyk boven die welke zy voor deze arme Verlatenen krygen, zullen ontfangen: en zy zullen hunne verzamelde Aalmoessen in handen van de Pastooren hebben te stellen, en dezen die aan de geenen, welken wy hen zullen aanwyzen, overleveren. Gegeven te Parys, in ons Aartsbisschoplyk Paleys, den 26.sten. July 1698. 1698. July.

Was getekend

LODEWYK ANTONY, Aarts-Bisschop van Parys.

Men zou ten opzichte van dit Mandement verscheidene overdenkingen konnen maaken: doch men zal zich vernoegen met'er het volgende Extract van een Brief, geschreeven uit 's Graavenhaage, over ter neder te stellen.

Extract van een Brief, geschreeven uit 's Graavenhaage, noopende het Mandement door den Aertsbisschop van Parys in faveur der arme Roomschgezinden van Groot Britanje, ter zaake van den Godtsdienst uit hun Vaderland gevlucht, uitgegeven.

DE Brieven van Vrankryk hebben ons het Mandement des Aertsbisschops van Parys in faveur der arme Katholyken van Groot Britanje, welke van daar gevlucht, en in het eerst genoemde Koningryk geweeken zyn, medegebracht, 't geen in deze Provincien, en elders, gemeen gemaakt behoort te worden, om door de liefddaadigheid, welke de gemelde Prelaat jegens de zelven aanbeveelt, te doen kennen, hoedanig met meerder reden de geene moet weezen, welke men jegens de arme Vluchtelingen, die uit Vrankryk in de Protestantsche Landen zyn geweeken, en noch komen te wyken, behoort te oeffenen. Al de wereld weet, ten opzichte der eersten, datze niet uit hun Vaderland zyn vertrokken om eenige dwang, welke men omtrent hen wegens hun Geloof heeft willen pleegen. Men heeft nooit eenige verandering van geloof tegens hunne wil van hen gevorderd. In tegendeel staat men hen toe de belydenis'er af in an-

dere.

1698. dere Staaten te gaan doen, en heeft hen schepen gegeeven om hen derwaarts
July. te voeren. d'Eenigste grief, die men tegens hen heeft, is, datze zich niet gedraagen hebben als Onderzaaten tot de Regeering genegen: want noopende de Roomsch-Katholyken, daar men geen klaagen tegen heeft, een ieder weet, datze vreedsaam in de drie Koningryken woonen. Men heeft uit d'Acten des Parlements van Engeland gezien, wat de beweegredenzy, waarom men verscheidene persoonen uit het Koningryk heeft doen vertrekken, welke niet als om de zekerheid der Regeering verbannen zyn: en wat Ierland belangt, het blykt uit d'Acten des Parlements, datze alleenlyk *de Bisschoppen, Generaale Vicarissen, Dekens, Jesuiten, Monniken, Broeders, en andere Reguliere Paapisten, welke Geestelyke Jurisdictie hebben, en de Wereldlyken die in de Buitenlandsche Seminarien op getrokken zyn*, betreffen; welke voor den 1sten. May dezes Jaars uit het Koningryk hebben moeten vertrekken: vermits, behalven het ongemak 't geen hun groot getal aan d'andere Onderzaaten wegens hun onderhoud, 't welk geweldig lastig valt, toebrengt, men niet vernoegd is geweest over hun beleid, als hebbende grondregelen strydende tegens de geenen van de Regeering. 't Is een Maxime in Engeland, dat de Koning geene Vreemde Mogendheid in de Wereldlyke en Geestelyke Regeering boven hem erkent; en dit is de grondvest van den Eed van Suprematie. Nu, de verbintenissen der Iersche Geestelykheid met het Hof van Romen zyn zo bekend, dat zy zelfs in deze laatste gelegentheid hunne klachten aan den Paus 'er over hebben gericht. 't Is bekend genoeg, welke de pretentien van het Roomsche Hof op de Koningryken van Groot Britanje zyn, en wat macht het zich op d'andere Staaten in het Geestelyke, en ook zelfs in het Wereldlyke, toeëigent, zelfs tot d'Onderzaaten van de gehoorzaamheid af te trekken, en van den eed van getrouwheid t'ontbinden. Men moet zich derhalven niet verwonderen, zo een Regeering, jalours van haar gezag, de gevoegelyke schikkingen en voorzorgen tot haare zekerheid neemt. In tegendeel heeft men reden om zich te verwonderen, dat andere Regeeringen, zo verlicht in de Staatkunde, toelaaten, dat de band van het Katholyk Geloof, en de Conscientie der Onderzaaten, in hunnen eigen en boezem afhangt van een Mogendheid, die zulke vervaarlyke pretentien behoud, en zich daar door een poort opent om in hunne Staaten te regeeren. Maar indien men alle deze dingen vergelykt met 't geen'er in Vrankryk ten opzichte der Gereformeerden omgaat, kan men lichtelyk bemerken, wat onderscheid 'er zy tusschen de handeling, die men hen doet; en men moet een steene hert hebben om hunnen staat niet te beklaagen. Zy zyn getrouw jegens hunnen Vorst gebleeven; en men heeft hen geene ongehoorzaamheid, noch wederspannigheid, te last te leggen. Verre ook van hen, als kwaade Onderzaaten, uit het Koningryk te verdryven, houd men 'er hen in, en verbied hen'er uit te vertrekken. 's Is d'Apologie van hunne getrouwheid jegens de Regeering. Zy vergaderen, 't is waar, op deze en geene plaatsen tegens de verboden; maar het is alleen

leen om God te bidden: en zy zouden niet meer vergaderen, indien zy d'oeffeningen der Godvruchtigheid, welke hen verbooden zyn, elders mochten gaan zoeken. Beroofd van Harders, moeten zy zelven de Harders in hunne Huisgezinnen weezen. Men heeft slechte Harders de bedieningen 'er af zien waarneemen, en een geheele kudde aangemoedigd door de vermaaningen van een jonge Dochter, welkers yver en standvastigheid den toehoorders de traanen uit d'oogen trokken. Eertydts heeft men een diergelyken yver in d'eerste tyden van het Christendom gepreezen: tegenwoordig verbant en doemt men ze als een hardnekkigheid in de Kettery. Men straft de geenen, welke weigeren een Dienst, en een Geloofsbelydenis, die zy gelooven tegens hunne plicht omtrent God te stryden, t'omhelzen. Hoe veele rampzaligen zitten 'er in de Gevangenhuizen, en op de Galeijen, om dat zy de beweegingen van hunne Conscientie niet en wilden verraaden, dat 's te zeggen, om dat ze de plicht van eerlyke lieden en goede Christenen waarnamen. Nooit was 'er droeviger staat, noch die beter het medelyden en den bystand van alle de Christenen, en byzonderlyk van de geenen die een zelve Geloof met hen belyden, verdiende: en zo men aan een iegelyk goed moet doen, hoe veel te meer dan aan de geenen, welken de Voorzienigheid verlost en in vryheid stelt, ontbloot van alle de goederen dezes levens, enz. 1698. July.

Volgens het Rykwyksche Vredestractaat was het Vatgeld op de Koopmanschappen, welke na Holland gevoerd wierden, wel afgedaan: maar nu verzinde men, de Hollandsche Schepen in de Havens van dit Ryk te doen meeten; waar van de Schippers ieder drie guldens moesten betaalen, en 'er dusdanig een Certificatie af passeeren. Invoering van het meeten der Hollandsche Schepen.

IK N: N: Schipper van 't Schip . . . . verklaare, dat myn gemelde Schip . . . . Tonnen groot is, of daar omtrent, waar van, volgens het laatste Commercie-tractaat van den 20sten. September 1697. geen regten van vyftig stuivers per Vat te betalen zyn, en beloove certificatie van d'Officieren der Patache wederom te brengen. Gedaan tot &c.

WY ondergesz. Koopluiden, woonende in deze Stad, bekennen het Schip, genaamt . . . . Capt. . . . . van de haven van . . . groot . . . in declaratie gebracht te hebben, en dat van 't zelve geen recht van vyftig stuivers per Vat betaalt is, achtervolgens het Commercie-tractaat geslooten tot Ryswyk den 20sten. September 1697. en het Arrest van den Raad van exemptie den 19den October 1697. bedraagende de somma van . . . . ten oirkonde van het welk wy deze tegenwoordige Certificatie hebben geteekent en overgelevert aan Monsr. Thomas Templur, Adjudicataris van des Konings Pachten, te valideeren en

1698. July. te dienen als na reden, zonder dat tusschen ons zal konnen nadeelig zyn in eenigerhande maniere. Gedaan &c.

Mogelyk geschiedde dit om een netten staat te hebben van 't geen het Vatgeld zou konnen opbrengen: immers het wierd 'er van veelen voor gehouden.

Dood van Monsr. de Bonneuil, en Monsr. Boyer.

Eindelyk: den 16den. der Maand overleed te Parys, ter ouderdom van vyftig jaaren, Messire Michel de Chabanat, Ridder, Heere van Bonneuil, Raadtsheer van den Koning in zyne Raaden, en Inleider der Ambassadeurs. Hem volgde den 22sten. der Maand, doch in een veel hooger ouderdom, te weeten, van tachtig jaaren, Monsr. Boyer, Lid van d'Academie. Hy was geboortig van Albi; in dat doorluchtig Gezelschap aangenomen in den Jaare 1667. in de plaats van Monsr. Giry; bekleedde het Threzorierschap van het zelve; en had sedert meer als vyftig jaaren voor het Tooneel begonnen t'arbeiden. De Tragedie van Judith was het laatste Stuk, 't geen hy van dat soort had uitgegeeven, enz.

ENGELAND. Vervolg van de verrichtingen des Parlements.

IN het voorgaande (a) Deel hebben wy de verrichtingen des Parlements tot aan de Maand May gebracht, om ze wyders in den aanvang van dit tot aan het sluiten van het zelve te brengen. Ziet hier het gevolg.

(a) Ziet 9 Stuk, 1 Deel, Pag. 274.

Den 6den. der gemelde Maand May vergaderde het Laager Huis weder, om aan de zaak der Subsidie t'arbeiden; en wierd beslooten den impost op het gezegeld Papier en Parkement te verdubbelen, ten einde de somme van vyftig duizend ponden sterlings daar uit te vinden.

Den 7den. en 8sten. was men daar noch mee bezig, en deed raport der genomene resolutien, welke, op eenige artykelen na, goedgekeurd wierden. d'Eerste dezer resolutien was, de taxe op de Huwelyken, Geboortens, en Begraavingen in het toekomende beter te doen betaalen; op dat de geenen, die daar geld op hadden uitgeschooten, hunne penningen mochten wederkrygen, en regulierder betaald worden. De tweede, den impost op het gezegeld Papier en Parkement tot aan den 1sten. Augustus 1706 te verdubbelen. En de darde, de rechten, gesteld

steld op de Koffy, Thee, en Chokolate voor den tyd van drie jaaren te verlangen. Vervolgens examineerde men in een groot Committée de Bil om een belasting op de Koolen te leggen, waar af het raport tot aan den volgenden Saturdag wierd verschooven. 1698. July.

Den 9den, examineerde men een gedeelte der Bil van het Hoofdgeld; en wierd aan het Committé, gelastigd om de geene der verlanging van den impost op de Koffy, Thee, en Chokolate op te stellen, bevolen een clausule daar in te voegen om deze fonds tot de betaling van 't geen men aan de Transportschepen, ter reductie van Ierland gebruikt, schuldig was, aan te wenden.

Den 10den, ordonneerde men, dat het Committé, 't geen bezig was met de Bil wegens het Hoofdgeld, daar een clausule zou in stellen om deze fonds aan te wenden tot het gebruik, daar ze toe was verordend; gelyk ook de geene, welke uit den impost op de Koolen zou voortkomen.

Den 12den, las men voor d'eerste maal de Bil wegens de belasting op de Koffy, enz. en wierd in het Hooger Huis de geene tegens de Godloosheid en Prophaniteit geëxamineerd, en 'er een clausule betreffende de Jooden uitgenomen.

Den 13den, las men voor de darde maal de Bil wegens den impost op de Koolen, welke passeerde, en aan de Lords wierd gezonden; mitsgaders voor de twede maal die van de belasting op de Koffy.

Den 14den, na dat het Huis de Bil noopende den impost op de Koffy, en 't geen het overige der Subsidie belangde, in een groot Committé had geëxamineerd, presenteerende de Ridder Fleet, Gouverneur der Oost-Indische Compagnie, een ontwerp om de somme van zeven honderd duizend ponden sterlings, tegen zeven ten honderd van interest, aan te bieden, mits dat den handel op Indien aan d'Enterloopers, of Avanturiers, verboden mocht worden; waar af dezen verwittigd zynde, deeden zy een aanbieding van tot twee Millioenen toe aan zyne Majesteit te verstrekken, op voorwaarde, dat zy den gemelden handel, gelyk voorheen, mochten dryven; waar op de zaak door het Huis in overweeging genomen zynde, wierd ze tot des anderendaags uitgesteld.

1698. Den 15^den. wierd een verandering, gemaakt in de Bil noopende
July. den impost op de Koffy, enz. goed gekeurd, en geordonneerd, de zelve in 't net te stellen.

Den 16^den. arbeidde men in een groot Committé aan de zaak der Subsidie, en besloot, dat men, tot volmaaking van deze fonds, by middel van inschryving de somme van twee Millioenen sterlings zou lichten, ten einde verlof te hebben om op Oost-Indien te handelen, en dat niemand, dan die ingetekend hadden, dit verlof zouden genieten: wyders, dat men, om hunne penningen weder op te schieten, den impost op het Zout zou verdubbelen. De Lords passeerden ter zelve tyd de Bil van het Laager Huis tegens d'Atheïstery, hebbende maar eene verandering daar in gemaakt.

Den 17^den. wierden de resolutien, den voorgaanden dag in het groot Committé noopende de Subsidie genomen, goed gekeurd; en verordend, dat men een Bil tot de verdubbeling van den impost op het Zout zou opstellen.

Den 19^den. las men voor d'eerste maal de Bil, verklaarende d'Acte van den impost op het Leer.

Den 20sten. deed men d'eerste leezing van de Bil, vergunnende aan den Koning een Subsidie door een taxe van geconfisqueerde Goederen, zullende het vierde deel van der zelver waarde bedraagen. Ter zelve tyd stelde het Hooger Huis (hebbende kennis willen neemen wegens den staat der Fransche Protestanten, welke dagelyks, ter oorzaak der vervolging, uit Vrankryk in Engeland kwamen, en gehoord het raport, 't geen haar door een twintig van de zelven wierd gedaan) een Committé aan, om t'overweegen, op hoedanig een wyze men in hun onderhoud zou voorzien; en wierd beslooten, een Adres daar over aan den Koning te presenteeren.

Den 21sten. las men voor de tweedemaal de Bil noopende de taxe op de geconfisqueerde Goederen, waar af het examen tot des anderendaags wierd uitgesteld.

Den 22sten. examineerde het Huis in een groot Committé de gemelde Bil; maakte een verandering in de zelve; en beval, dat men, in plaats van het vierde deel der gemelde Goederen, maar het vyfde deel zou heffen. Daar wierd ook voorgeslagen, den impost op de Suiker te verhoogen, om een subsidie van honderd duizend ponden sterlings te lichten. Den

Den 26sten. gaf de Koning, hebbende zich in het Hooger Huis vervoegd, en het Laager aldaar laaten ontbieden, zyne Koninglyke toestemming tot de volgende Acten. 1698. July.

1. Acte om een belasting op de Koolen te leggen.

2. Acte om de belasting op de Koffy, Thee, Chocolate, en Speceryen, tot voldoening van de schulden wegens 't bemachtigen van Ierland gemaakt, te laaten.

3. Acte om het namaaken, besnoeijen, en verminderen van het Geld te beter voor te komen, en de Snoeijers en Valschemunters te straffen.

4. Acte om de vonnissen en decreeten des Prinsdoms van Walles ter uitvoering te doen stellen.

5. Acte om de verschillen by arbitrage, of uitspraak van goede mannen, af te doen.

6. Acte tot te beter betaaling van d'inlandsche Wisselbrieven.

7. Acte om de Kinderen van Officieren en Soldaaten, geduurende den Oorlog buiten 's lands geboren, te naturalizeeren.

8. Acte om een andere, onder de Koningin Elizabeth tegens het veel Mouten gemaakt, in te trekken.

9. Acte om de Rivier de Heath bevaarbaar te maaken.

10. Acte tot verbetering der groote wegen van Bridlip na Glocester: en verscheidene andere particuliere Acten.

Den 27sten. verwierp het Huis met eenpaarigheid van stemmen de resolutie van het Committé om den impost op de Suiker te verhoogen.

Den 28sten. wierden de veranderingen, gemaakt door de Lords in de Bil tegens de Godloosheid en ongeregeldheid der Zeden, door het Huis geëxamineerd en goed gekeurd, uitgezondert een eenige waar over men een Conferentie ordonneerde.

Den 29sten. besloot het Huis een impost van drie schellingen en vier stuivers op het Zout te stellen, tot de betaaling der interesten tegen acht ten hondert van de twee Millioenen, welken d'Enterloopers om den handel op Oost-Indien aan zyne Majesteit zouden verstrekken. Deze intekeningen gingen zo spoedig voort, dat 'er dezen dag al voor dartien honderd duizend ponden ingeschreeven was.

Den 2den. Juny vergaderden de Gouverneur en Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie, stelden het volgende Request op, en presenteerden het zelve des anderendaags aan het Laager Huis.

1698. July.

Ootmoedig verzoek van den Gouverneur en de Compagnie der Kooplieden van Londen, handelende op Oostindien, aan de honorabele Ridders, Poorters, en Burgers, in 't Parlement vergaderd.

GEeven met eerbiedigheid te kennen, dat den Supplianten alleen de handel op Oostindien vergund zynde door verscheidene Brieven van Octroy van de Koninginne Elizabeth, en andere van zyner Majesteits Koninglyke Predecesseurs, en die sedert bekrachtigd door zyne tegenwoordige Majesteit, waar in dezelve gunstiglyk belieft heeft den Supplianten dien handel voor den tyd van een-en-twintig jaren, van November 1693 af, toe te staan, volgens verscheidene Reglementen, door dit honorabel Huis goedgevonden, met ordre om het Capitaal te vergrooten door een inschryvinge van L. 744000. sterl. om den handel te beter voort te zetten, en meer onder de Natie te verspreiden; welke Reglementen nagekomen, en de gemelde summe van L. 744000. ingeschreven en betaald zynde, zo hebben de Supplianten sedert zeer groote schade geleden door 't verlies van twaalf Schepen, welke anders hier een zeer groote somme gelds zouden gebragt hebben.

Dat de Supplianten door dit verlies geen voordeel uit de gemelde hunne inschryvingen getrokken; en nogtans aan schatting voor hun Capitaal geduurende den Oorlog L. 8 5443762 6 behalven die van dit Jaar, en aan Costuimgelden L. 295029: 13: 4. sedert de voorverhaalde inschryvinge betaald; en na hun verlies nog groote sommen gelds onder malkander, tot voortzettinge van den handel, ten voordeele der Natie uytgemaakt, en den Koning en de Regeering op verscheidene voorvallen gediend hebben: Dat de Supplianten, gemerkt hun verlies door den Oorlog en 't voorverhaalde, niet getwyfeld hebben, of zy zouden het voordeel van hunnen handel in den tyd van Vreede genoten hebben; daar zy nu in tegendeel verstaan, dat'er in een Commitee van dit honorabel Huys een voorslag ingebragt van een leening aan te stellen door persoonen, die in de voorsz. Compagnie niet geintresseerd zyn, mits dat zy daar op alleen zouden hebben den handel op Indien, China, &c. met uitsluitinge van alle anderen; welke voorslag strekt tot een gantsche vernietiginge van 't recht der Supplianten. En nademaal de Supplianten in 't bezit van dien handel zynde, een inkomst hebben op 't Fort St. George en te Bombay van omtrent 30000 pond sterl. 's jaars, en van over de 5000 ponden op 't Fort St. Davids, welke inkomsten dagelyks toenemen, hebbende daar en boven groote Landeryen en een jaarlyksche betaaling van 3300 ponden door de Persiaanen, mitsgaders het perpetueel bezit van Bombay en St. Helena, volgens verscheidene vergunningen der Kroon van Engeland; desgelyks diverse Forten, Vastigheden, en Landstreeken op 't Eyland Sumatra, in 't Land der Koninginne van Angigo, en elders op de Kust van Malabar; zonder 't welk deze Natie de Peperhandel schier kwyt zou geweest zyn; als mede een

[illegible] Fortresse in Bengale, en andere Comptoiren, (waar van sommige gefortificeerd zyn.) Gebouwen, Vastigheden, Privilegien en Vryheden op veele plaatsen binnen de Limiten van hunnen Handel; al 't welk hunne absolute eigendom is, en hen groote sommen geldts heeft gekost, door 't zelve van Indiaansche Vorsten en anderen te kopen, en te versterken: Soo is 't, dat de Supplianten ootmoedig bidden, dat het honorabel Huis het voorverhaalde in ernstige overweginge gelieve te nemen, en de Supplianten in hunne billyke rechten en bezittingen te maintineeren. 't Welk doende &c. 1698. July.

Hier op wierd in een Committé van 't gantsche Huis geresolveerd, dat zyne Majesteit gemachtigd zou worden om Commissarissen te noemen tot het ontfangen van inschryvingen ter avanceering van twee Millioenen sterlings tegen een interest van acht ten honderd 's jaars, en met vryheid om met uitsluiting van alle anderen op Oost-Indien te handelen: Dat ieder Inschryver jaarlyks zoo veel als zyne inschryving bedroeg zou mogen vernegotieeren, of zyne vryheid van handel aan een ander overdoen: Dat ook zyne Majesteit gemachtigd zou worden om zodanigen van d'Intekenaars, als het begeeren zouden, tot een Compagnie te maaken: Dat de machten en voorrechten tot het dryven van den Oost-Indischen Handel by het Parlement opgesteld zouden werden: Dat d'Inschryvers de acht ten honderd, en de vryheid van handel op Oost-Indien, met uitsluiting van alle anderen, voor den tyd van tien jaaren, en tot dat de Hoofdsomme door het Parlement afgelost wierd, zouden genieten: Dat ieder Persoon, die vyfhonderd ponden inschreef, een stem, en niemand meer als eene stem, zou hebben: Dat alle Schepen, in Oost-Indien geladen, gehouden zouden zyn in Engeland te lossen: Dat niemand, zynde een Lid van eenige Corporatie, op Oost-Indien handelende, anders dan in het Capitaal van zodanigen Corporatie, van de welke hy Lid was, zou mogen handelen: Dat van de waardy van alle Retouren uit Oost-Indien vyf ten honderd door d'Invoerders betaald, en op de Rekening van d'Inschryvers, voor het uitvoeren der onkosten van Ambassadeurs, en andere extraordinaire lasten, gebracht; mitsgaders dat boven de rechten, welke nu betaald wierden, een verdere belasting van een schelling en tien pences op de tien pond gewicht van alle gemaakte Zyden, uit Indien en Persien ingebracht werdende, voor den Invoerder voldaan zouden worden, enz.

Den

1698 July. Den 5[den]. wierd van de gemelde ontwerpen door Sr. Thomas Littleton raport aan het Huis gedaan, en, na dat de zelven een voor een goed gekeurd waren, aan den Procureur en Solliciteur Generaal en Mr. Lowndes belast een Bil, behelzende die resolutien, op te stellen: doch dewyl men tot dit besluit niet en kwam, dan alleen met meerderheid van zeven-en-twintig stemmen, en dat de Bil verscheidene maalen geleezen en overwoogen moest worden, eer ze doorging, geloofde men niet, dat d'oude Oost-Indische Compagnie zo veel gevaar liep van vernietigd te werden, als het eenige dagen wel gescheenen had.

Den 6[den]. besloot het Huis in een Committé de rechten van den Excys, d'inkomsten der Posteryen, het Vat- en Pondgeld, enz. aan den Koning te geeven, ten einde de somme van zeven honderd duizend ponden sterlings geduurende zyn leven, tot het onderhoud van zyn Huis, aan zyne Majesteit te verzekeren; mitsgaders een gedeelte der twee Millioenen van de nieuwe Oost-Indische Compagnie tot de betaaling der Assignatien van den Excys aan te wenden.

Den 7[den]. presenteerde men een Bil om de bedriegeryen in het heffen van de taxe op de Begraavingen, Huwelyken, enz. voor te komen, welke voor d'eerste maal wierd geleezen; waar na het Huis het raport hoorde wegens de resolutien van het Committé der Subsidie, om het heffen van zeven honderd duizend ponden sterlings jaarlyks op den Excys, de Posteryen, de rechten van het Vat- en Pondgeld, enz. tot het onderhoud van zyn Huis aan den Koning te verzekeren; en wierden de zelve goed gekeurd met deze clausule, dat, in geval die rechten meer als de gemelde somme bedroegen, 't geen daar boven was tot zodanig een ander gebruik, als het Parlement raadsaam oordeelde, aangewend zou worden.

Den 12[den]. stelde het Huis een Committé aan tot het examineeren van den staat der Oost-Indische Compagnie, d'uitdeelingen die 'er sedert den Jaare 1689 waren gedaan, welke persoonen sedert de laatste Charter hadden ingetekend, en wat portien ieder daar in had.

Den 13[den]. wierd geordonneerd, dat het Committé macht zou hebben om ten opzichte van den gemelden Handel te doen 't geen het raadsaam oordeelde, en dat de Compagnie alle de Charters, welken

welken zy sedert den Jaare 1660 had verkreegen, bloot zou leggen. 1698. July.

Den 16den. presenteerde men de Bil wegens de rechten op het Vatgeld, aan te wenden tot het onderhoud van des Konings Huis, en wierd 'er d'eerste leezing af gedaan.

Den 17den. las men voor d'eerste maal de Bil tot het oprechten van de Nieuwe Oost-Indische Compagnie door middel van inschryving voor twee Millioenen op een eeuwigduurende fonds, tot betaaling van zekere lyfrenten tegen acht ten honderd, aflosselyk door het Parlement.

Den 18den. ordonneerde het Huis, dat d'artykelen van beschuldiging tegens de Fransche Sluikhandelaars, welke zaak al over lang op 't tapyt was gebracht, benevens der zelver antwoorden, de repliquen van het Huis, en de verdere proceduuren daar over gehouden, gedrukt zouden worden; en passeerde de Bil wegens een impost op het gezegeld Papier en Parkement.

Den 19den. ontfing het Huis een Petitie, of Request, van d'Oost-Indische Compagnie, waar in zy met veele redenen trachtte te bewyzen, dat haare rechten zo groot waren, dat zy niet vernietigd kon worden zonder een groot nadeel aan het gezag van den Koning, van wien zy een Patent had, en de Regeering toe te brengen: Dat zy den eenen en d'andere na haar uiterste vermogen gedunrende den Oorlog had bygesprongen: En dat het derhalven niet billyk was, dat men haar, ter oorzaak van haare armoede, benadeelde: met verzoek, dat zy door Rechtsgeleerden gehoord mocht worden, eer men de Bil voor het negotieeren van twee Millioenen andermaal kwam te leezen, enz.

Den 20sten. passeerde het Huis de Bil wegens het overgeschooten geld van het bouwen van zeven-en-twintig Oorlogschepen, gelyk ook die van de Koninglyke Huishouding. Wegens d'Oost-Indische Compagnie wierd voorgedraagen, twee Millioenen te lichten, en zekerheid te geeven. Hier over debatteerde men eenigen tyd, en bracht eindelyk in omvraag, of men de Bil voor de Nieuwe Compagnie voor de tweede maal zou leezen. 't Ging door met honderd drie-en-dartig tegen negen-en-negentig stemmen; zulks dat de Bil andermaal geleezen, en weder aan het groot Committé gezonden wierd.

Den 21sten. ordonneerde men, dat d'oude Oost-Indische Com-

1698. pagnie een ſtaat van haare inkomſten daar te lande, gelyk ook
July. van haare gewoonlyke koſten tot het onderhoud der Forten, zou overleveren.

Den 23ſten. examineerde het Huis in een groot Committé de Bil tot d'oprechting van een nieuwe Ooſt-Indiſche Compagnie, mitsgaders om twee Millioenen by middel van inſchryving te lichten. Tegens d'aangroeijende Wolle-Manufactuury in Ierland wierd het onderſtaande Requeſt door het Hooger Huis aan den Koning gepreſenteerd.

WY, de Geeſtelyke en Wereldlyke Lords, Parlementswyze vergaderd, ſtellen Uwe Majeſteit voor oogen, dat d'aangroeijende Lakenmakery in Ierland voor dit Koningryk zeer nadeelig is, ter oorzake dat de levensmiddelen daar zeer goed koop, en de Stoffen, om allerhande Lakens te maken, zo goed zyn, dat Uwer Majeſteits Engelſche Onderdanen daar door worden genoodigd om met hare Huisgezinnen van hier derwaarts over te gaan woonen, tot vermeerdering van de Wolle-Manufactury in Ierland; 't welk Uwer Majeſteits getrouwe Onderdanen doet vreezen, dat, zulks verder toeneemende, aan de gemelde Manufacture hier zeer nadeelig zal zyn; waar door den handel dezer Natie, en de waardy van de Landgoederen, mitsgaders het getal van 't Volk hier zeer zal verminderen: Zo is 't, dat wy Uwe Geheiligde Majeſteit zeer ootmoedig verzoeken, dat Uwe Majeſteit op de publykſte en krachtiſte wyze aan alle uwe Ierſe Onderdaanen gelieve te verklaren, dat d'aanwas der Wolle-Manufacturen in Ierland uwe Onderdanen van dit Ryk altyd tot jalouſy verwekt heeſt, en altyd verwekken zal; en dat, indien daar in niet tydelyk voorzien werd, zulks wel zeer ſtrenge wetten zoude konnen veroorzaaken, om 't zelve geheelyk te verbieden en te vernietigen; en aan d'ander zyde indien zy hare kenniſſe en naarſtigheid tot den Linnen-Manufactury aanleggen, waar toe de landen van dat Ryk doorgaans zeer bekwaam zyn, dat zy dan van Uwe Koninglyke influentie alle gunſt en beſcherminge zullen erlangen tot aanmoediging en voortzetting der gezeide Linnen-Manufactury, tot zo veel voordeel en profyt als zy konnen, enz.

De Koning had de goedheid van t'antwoorden, dat hy bezorgen zou te doen 't geen de Lords begeerden.

Den 25ſten. paſſeerde men de Bil van het Hoofdgeld, en arbeidde vervolgens aan de zaak van Ooſt-Indien. d'Oude Compagnie preſenteerde een reſolutie, genomen door de Bewindhebbers, wegens de twee Millioenen voor den Koning te lichten, indien het

het Parlement het raadsfaam oordeelde; en wierd het examen tot den 27sten. verschooven. 1698. July.

Den 26sten. arbeidde men in een groot Committé over de Bil van d'Oost-Indische Compagnie, en wierden daar eenige clausulen bygevoegd, behelzende, dat d'Oude Compagnie drie jaaren tydts zou hebben om haare effecten in te trekken, mits dat zy de zelven tot geld gemaakt hebbende, haare schulden daar uit zou moeten voldoen, en dat, indien 'er te kort kwam, de Participanten het uit hunne beurzen daar zouden moeten byleggen, en alzo alles op een effen bodem brengen.

Den 27sten. raadpleegde het Huis in een Committé over de Bil tot het opneemen van twee Millioenen, en die waar by een verhooging van den impost op Zout op den Koning, en zyne Erfgenaamen, voor altoos wierd vast gesteld; doch kwam tot geen besluit wegens d'aanbieding van d'Oude Compagnie. Vervolgens deed de Lord Renelagh raport van 's Konings antwoord op 't Adres om de Soldaaten af te danken, naamentlyk, dat zyne Majesteit, zo draa als het gevoegelyk kon geschieden, hun verzoek zou nakomen.

Den 30sten. examineerde men nochmaals de zaak van den Oost-Indischen Handel, en las de propositien, wegens d'Oude en nieuwe Compagnie aan het Huis gedaan.

Den 3den. July voltooide men de Bil wegens d'oprechting van de Nieuwe Oost-Indische Compagnie, en ordonneerde, dat ze in 't net gesteld, en twee dagen daar na voor de darde maal geleezen zou worden.

Den 4den. wierd het onderstaande Adres ter gunste van de Stad Londonderry door de Leden van het Laager Huis, welke van den geheimen Raad waren, aan zyne Majesteit gepresenteerd.

Zeer Genadige Souverein,

WY, Uwer Majesteits zeer getrouwe en zeer gehoorzame Onderdanen, de Gemeentens, in het Parlement vergadert, een Smeekschrift ontfangen hebbende van den Major, Gemeenschap en Burgers van onze Stad Londonderry in Ierland, voordragende hunne vroege en byzondere diensten en lyden in de laatste gelukkige Revolutie door het verzekeren en verweeren van die Stad tegen een lange en wreede Belegering, welke tot het vernietigen van d'aanslagen der Vyanden van deze

1698 Koningryken klaarblykelyk geholpen hebben; en vertoonende, dat daar door
July. niet alleen het grootste gedeelte van de Stad en Voorsteden verwoest of ruïneus geworden is, maar ook d'uitschot by die gelegentheid tot het fortificeeren, bezorgen van wapenen en ammunitien, lichten en onderhouden van wachten, en andere publyke gebruiken een vry swaare geldsomme beloopt; en dat, gelyk zy zich zelven en al het hunne vrywillig voor het gemeen belang en dienst bloot gestelt hebben, zy deze acht Jaren geduldig onder hunne verliezen hebben gelegen, in hoop van na 't eind des Oorlogs zo geconsidereerd te werden, dat zy niet langer een arm bedurven spectakel voor allen, een spot voor de Vyanden, en een moedeloosheid voor alle uwer Majesteits wel toegenegene Onderdanen zouden blijven; en biddende om onze voorspraak hunnenthalven by uwe Majesteit om uwe Koninglijke gunst tot hun verkwikking in het Koningryk van Ierland: En alzo 't op onderzoek gebleeken is, dat de Gouverneur en het Garnisoen, welke met het uitterste lyden en extremiteiten dezelve verweert hebben, insgelyks verdienen voor zo gesignaleerden dienst in consideratie genomen te werden, en de voorsz. Stad, welke zo ongemeen geleeden heeft, een byzonder teeken van uwer Majesteits gunst tot een gedurzaam monument by de Nakomelingschap te genieten, vertoonen wy al het zelve zeer onderdaanig aan uwe Majesteit; biddende, dat uwe Majesteit uit overweeging van het bovenstaande eenige vergoeding aan de voorsz. Stad, Gouverneur, en Garnisoen, by zulke wegen en middelen, en op zulk een manier als uwe Majesteit na uwe Princelyke wysheid raadsaam zal vinden, gelieft te geeven.

Den 5[den]. passeerde het Huis na een darde leezing de Bil tot het opregten van de Nieuwe Oost-Indische Compagnie, en het lichten van de twee Millioenen sterlings, welke de Geïnteresseerden aan den Koning moesten verstrekken; waarna de gemelde Bil aan het Hooger Huis gezonden wierd. Vervolgens wierden deze resolutien van het groot Committé geleezen, dat men uit inzicht der ingeleverde requesten van de Tabakspypmaakers en Glasblaazers de helft der belasting op Glazen, en de gantsche belasting op Aardewerk en Tabakspypen, zou afneemen, en den Koning een equivalent daar voor geeven door een verdere belasting van zes pencen op het pond van Walvischbaarden, door den invoerder te betaalen, en van tien schellingen op ieder honderd ellen Schotsch Linnen Twill geheeten, en zes schellingen en acht pencen op ieder honderd ellen Schotsch Linnen Tikking genaamd, boven het geen waar mede het alreeds beswaard was, te betalen door den invoerder. Deze resolutien wierden goedgekeurd,

keurd, en geordonneerd een Bil daat van op te stellen: doch een andere resolutie, om de gemelde belasting op de Walvischbaarden en 't Schotsch Linnen voor altoos aan den Koning, zyne Erfgenaamen, en Successeurs toe te staan, wierd verworpen. Wyders passeerde na een derde leezing met honderd vyftien tegen acht-en-zeventig stemmen de Bil om twee Millioenen op een interest van acht ten honderd te heffen, en den handel op Oost-Indien vast te stellen, met order van de zelve na de Lords te brengen. 1698. July.

Den 7den. wierd in het Laager Huis geresolveerd, dat het Boekje, genaamd *Aanwyzing dat Ierland door d'Acten des Parlements van Engeland gebonden is*; van een gevaarlyk gevolg voor de Kroon en het Volk van Engeland was, als wordende daar door ontkend, dat d'authoriteit van den Koning en het Parlement van Engeland het Ryk van Ierland verbind, en dat Ierland van Engeland afhangelyk is; en wierd geordonneerd, dat door het Committé, 't geen rapott wegens het gemelde Boekje had gedaan, een Adres deswegen aan den Koning zou worden opgesteld; ook wyders een Request gemaakt, om zyne Majesteit te verzoeken, dat de Wolle-Manufactury in Ierland gestuit, en die van 't Linnen daarentegen aangemoedigd mocht werden; mitsgaders de Bil tot afneeming der belastingen op Tabakspypen, Aardewerk, en Glas, stellende in de plaats een beswaaring op Walvischbaarden en Schotsch Linnen, voor d'eerste maal geleezen.

Den 8sten. las men de gemelde Bil voor de tweede maal, en verordende, dat ze des anderendaags in een groot Committé geëxamineerd zou worden. Daags te vooren hadden de Lords de Bil wegens d'oprechting van de Nieuwe Oost-Indische Compagnie voor d'eerste maal geleezen; en na 'er een tweede leezing af geordonneerd te hebben, las men een Request van d'Oude Compagnie, waar by de zelve verzocht, door haare Advokaaten tegens die Bil gehoord te mogen werden; 't geen haar tegen den 11den. wierd toegestaan. Vervolgens lieten de Lords aan het Laager Huis weeten, dat zy den 14den. de Fransche Sluikhandelaars te recht zouden stellen; en dat, op de verklaaring dien zelven dag door zes van de zelven voor de bar van het Huis ge-

1698. July. gedaan, dat ze schuldig waren, zy hen in de bewaaring des Deurwaarders van het Huis hadden gesteld, en hunne Borgen ontslagen.

Den 10den. lieten de Lords weeten, dat zy de Bil tot het verbieden van uitheemsche Taffen gepasseerd hadden, met verandering van de clausule, welke d'overtreeders veroordeelde tot na West-Indien gevoerd te worden, in een boete van vyf honderd ponden; 't geen door de Gemeentens wierd goedgekeurd. Vervolgens las men twee Adressen; d'eene, wegens het Boekje tegens het gezag der Parlementen van Engeland ten opzichte van Ierland; en d'andere, om den Koning te verzoeken de Wolle-Manufactury in Ierland te stuiten, en die van Linnen aan te moedigen. Deze Adressen wierden goedgekeurd; en men belastte de Leden van het Laager Huis, die van den geheimen Raad waren, de zelven aan zyne Majesteit te presenteeren. Hier na verscheenen de Fransche Sluikhandelaars, die zich schuldig verklaard hadden, voor de bar, en vertoonden, gelyk zy even te vooren by Request hadden gedaan, dat, hoewel zy bekend hadden schuldig te weezen, zy het echter niet en waren, en zulks alleenlyk geschied was op den raad van Mr. Shepard, welke oordeelde, dat zy daar door te beter tot een vergelyk zouden hebben konnen geraaken; en dat zy derhalven nu verzochten, dewyl zy 'er niets mede hadden gevoorderd, dat zy hunne onschuld mochten bewyzen: doch zy wierden bestraft, en hen aangezegt, dat men hunne bekentenis alreedts in de Registers van het Huis had aangetekend. Vervolgens wierd Mr. Shepard ontbooden, en daar over ondervraagd. Hy antwoordde, dat het waar was, dat hy aan de Fransche Sluikhandelaars geraaden had, schuld te bekennen, alzo zy daar door waarschynlyk het zachtst gehandeld zouden worden; en dat hy ook aan den Kancelier der Thesaury had vertoond, dat het met de belangen van den Koning en het Ryk niet over een zou komen, die zaak ten uitersten na te spooren, dewyl 'er weinige Kooplieden in Londen te vinden zouden weezen, die men niet aan d'eigenste soort van misdaad schuldig kon verklaaren. De Lords toonden groot misnoegen, en brachten in omvraag, of men Mr. Shepard niet na den Tour behoorde te zenden; doch beslooten, met een klei-

ne

ne meerderheid van stemmen, van neen. Toen overwoog men, 1698.
in hoe groote boete men de geenen, die schuld bekend hadden, July.
moest verwyzen; maar ontmoette ten eersten een groote swaarigheid, dewyl men Sr. Goudet, dien men oordeelde 't meest verbeurd te hebben, het soberst bemiddeld achtte; en noemde derhalven Commissarissen, om na de personeele en reëele goederen van allen onderzoek te doen. Een andere moeijelykheid kreeg men met een der Aangeklaagden, die op Dingsdag, wanneer d'overigen beleeden schuldig te weezen, had laaten weeten, dat hy wegens ziekte niet kon verschynen, doch des anderendaags, indien het zyne gesteldheid toeliet, het voorbeeld der anderen zou volgen; 't geen hy echter niet en deed.

Den 11den. passeerde het Laager Huis de Bil wegens den impost op de Walvischbaarden, en het Schotsch Linnen. Tegen den avond was in het Hooger een yverig debat, of men de Bil noopende d'Oost-Indische Compagnie voor de twede maal zou leezen, of niet; en wierd het eerste eindelyk met zeven-en-veertig tegens acht-en-twintig stemmen overgehaald.

Den 12den. passeerde de gemelde Bil: doch twintig der Lords protesteerden 'er tegen; en waren de redenen van hun protest deze. I. Om dat de zelve de tegenwoordige Oost-Indische Compagnie onredelyk benadeelde; dewyl voor het Hooger Huis duidelyk was gebleeken, dat de gemelde Compagnie genoegsaame verzekering gepresenteerd had van de gantsche twee Millioenen ten dienste van 't gemeen te zullen opschieten. II. Om dat ze het Octroy der Compagnie vernietigde, en den gantschen handel aan andere persoonen gaf; zonder eens te toonen, dat het gemelde Octroy, of den handel uit krachte daar van gedreeven, voor den Koning of het Ryk nadeelig was geweest; schoon de gemelde Compagnie een clausule in haar Octroybrief had, meldende uitdrukkelik, dat men geen uitspraak daar over zou doen, 't en zy na een waarschouwing van drie jaaren te vooren, al waar het ook dat de zelve bleek voor den Koning of het Ryk niet voordeelig te zyn; en ook om de Bils wille, die een Subsidie van twee Millioenen vergunde, waar in die van 't Laager Huis pretendeerden dat het Huis der Lords geen verandering behoorde te maaken. III. Om dat ook de protesteerende Lords van gevoelen

1698. July. gevoelen waaren, dat zy daar door beroofd wierden van de vryheid van hunne stem te geeven in het stuk van den Oost-Indischen Handel, waar toe zy, gelijk niet ontkend kon worden, het zelve recht hadden als die van het Laager Huis; 't welk nochtans deze zaak gehegt hebbende aan een Bil van Onderstandgelden, zou het Hooger oorzaak moeten zyn van zulk een groote en noodige vergunning te stremmen, of anders onredelyker wyze gedwongen worden een zaak toe te staan, die, hoewel ze noch zo om billyk scheen, echter te vergeefs door hen geëxamineerd wierd, indien men hunne verbeteringen daar in niet toeliet, om dat het een Geldbil was: 't geen de gemelde Lords achtten een blykbaare schendig der voorrechten van het Hooger Huis te weezen, en tot verandering van de gesteldheid der Regeering te strekken, enz. Op de twee Adressen, daar hier voor af gesproken is, bracht de Spreeker van het Laager Huis bericht, dat de Koning een gunstig antwoord had gegeeven.

Den 13den. resolveerde d'Oude Oost-Indische Compagnie in een generaale Vergadering, gelden op bodemery, of andersins, op te neemen, ten einde met behulp van deze penningen twaalf Schepen uit te rusten; wyders, geene inschryving voor de Nieuwe te doen: waar toe zy zich by eede verbonden. En daar op wierd aan de Geinteresseerden opening gegeeven wegens de Schepen, die noch uit waren, en ruim negen honderd vyftig duizend ponden sterlings volgens inkoop bedroegen; wordende zes van de zelven noch voor Kerstyd verwacht. Den zelven dag ordonneerde het Huis der Gemeentens, dat men een Adres aan den Koning zou presenteeren, om hem te verzoeken een pardon te vergunnen aan twee Persoonen, die voor getuigen tegens de Fransche Sluikhandelaars hadden gediend: en bracht het Committé, aangesteld om onderzoek na der zelver goederen te doen, raport, dat zy de volgende boetens hadden beraamd, te weeten, op *John Goudet* vyftien honderd ponden, op *David Barrau* vyf honderd, op *Steven Seignoret* tien duizend, op *René Baudouin* drie duizend, op *Nicolaas Santiny* vyftien honderd, op *Pieter Dibarce* duizend, op *John Pearce* duizend, en op *John Dumaistre* duizend. Dit wierd in het Hooger Huis goed gekeurd, en daar op geordonneerd, dat vonnis tegens hen gegeeven zou worden.

Den

Den 14den. wierd voor de helft van het gemelde Huis, in de tegenwoordigheid van het Laager, het vonnis tegens de Fransche Sluikhandelaars uitgesproken, en zy gecondemneerd om die boetens aan den Koning te betaalen, en zo lang in Newgate gevangen te blyven; doch Sr. Pearce, moest noch een jaar langer in hegtenis gehouden worden: waar af men de reden zeide te weezen, dat hy overtuigd was wegens een vaartuig gehuurd te hebben om Goodman na Vrankryk te brengen. Hy was een der Getuigen tegens de Conspirateurs geweest, en uit het Ryk geweeken om niet tegens den Ridder Fenwik te verklaaren. Vervolgens wierd door het Laager Huis geresolveerd, dat men den Koning by Adres zou verzoeken, dat die boetens ten behoeve van 't Hospitaal te Greenwich bekeerd mochten worden. 1698. July.

Den 15den. omtrent den middag, verscheen de Koning in het Hooger Huis, en, hebbende zich in zyn Koninglyk gewaad op den Troon nedergezet, gaf zyne toestemming tot de volgende Acten.

1. Acte tegens het lichtvaardig sweeren en Godtslasteren.
2. Acte tot beter betaaling van de Millioen-Lotery briefjes.
3. Acte tot aankweeking van Timmerhout in het nieuwe Woud.
4. Acte tot continuatie van vryheid voor de Marskraamers voor den tyd van twee jaaren.
5. Acte tot vaststelling van den Handel op Africa.
6. Acte tot herroeping der geene, dat een Schuldenaar met twee darden van zyne Crediteuren vermag te verdraagen.
7. Acte tot het heffen van het Hoofdgeld.
8. Acte wegens d'overgeschootene penningen, geschikt tot den aanbouw van zeven-en-twintig Oorlogschepen.
9. Acte noopende de Hofhouding.
10. Acte tot te beter inzameling van de rechten op de Geboortens, Huwelyken, en Begraavenissen.
11. Acte om het munten van Halvestuivers en Oortjens voor den tyd van twaalf maanden te verbieden.
12. Acte om het uitvoeren van Horologien en Gevesten van Degens toe te laeten.
13. Acte tot aanmoediging van de Tafhandelaars.
14. Acte tot verklaaring der geenen tegens het inbrengen van Wol en Volaarde.

15. Acte

1698. July.
15. Acte tot verhooging van den impost op 't gezegeld Papier.
16. Acte om het vervreemden van des Konings Oorlogsbehoeftens voor te komen.
17. Acte wegens den impost op d'inkomende zyde Stoffen.
18. Acte tot verlanging van den tyd om Lyfrenten te koopen.
19. Acte tot weering van de Missagen der Draadtrekkers.
20. Acte tot d'aanstelling van een nieuwe Oost-Indische Compagnie.
21. Acte om het Uitschot dit loopende Jaar op de been te brengen.
22. Acte tot afschaffing van den impost op Tabakspypen en Aardewerk, en het stellen van een beswaaring op Walvischbaarden en Schotsch Linnen.
23. Acte tot vergrooting van den tyd om Schepen te registreeren: behalven noch twee en-twintig particuliere Acten.

Hier na voerde de Koning de volgende Aanspraak aan beide de Huizen des Parlements.

Mylords en Edellieden,

Ik kan myn affcheid niet neemen van zulk een goed Parlement, zonder opentlyk te erkennen 't gevoel, dat ik heb, van de groote dingen, welke Gyl, tot myne veiligheid en eere, en tot onderschraginge en welstand myns Volks, hebt gedaan.

Een iegelyke van Uwe Zittingen heeft dit character waar gemaakt. De gelukkige vereeniging van ons tot een Associatie t'onzer onderlinge berschermige; 't verbeteren van 't verval in de Munt, het welk zo lang in de Natie was aangegroeid; de herstelling van 't Credit; het geven van Onderstandgelden tot voortzettinge van den Oorlog, zulks, dat 'er door Gods zegen een eerlyke Vreede op is gevolgd; en eindelyk, de zorgdraging voor onze gemeene zekerheid, en de voldoening der schulden in zulk een langen Oorlog gemaakt, met zo kleinen belasting voor 't Koningryk als 't mogelyk is, zyn zaken die dit Parlement een duurzaame reputatie zullen byzetten, en aan de geenen, die na komen, stoffe van naaryver verschaffen.

Boven dit alles acht ik my in persoon verplicht, U lieden, Heeren van 't Laagerhuis, te bedanken voor de zorg, die Gy, door 't vaststellen myner revenuën, voor myne eere hebt betoond.

Mylords en Edellieden,

Daar is niets, 't geen ik boven de achting en liefde myns Volks waardeere; en gelyk ik geduurende den Oorlog geene gevaaren om hunnen wille heb ontzien, zo zal ook alle myne vlyt en zorg daar toe strekken om de voordeelen en zegeningen der Vreede by hen te doen toeneemen en continueeren.

Voorts

Voorts verzoek ik ernstiglyk, dat Gylieden allen in uwe verscheidene Verblyfplaatsen u wakker kwyt in het bewaaren van de ruste en goede order, en in een behoorlyke en ordentlyke uitvoeringe der Wetten, doch voornamentlyk die tegen de Profaniteit en Ongodsdienstigheid. 1698. July.

Thans vervolgde de Lord Kancelier op 's Konings bevel aldus.

Mylords en Edellieden,

't Is zyner Majesteits Koninglyke wille en welbehagen, dat dit Parlement geprorogeerd word tot Dingsdag, den 12den. Augusti naastkomende; en ingevolge daar van zy het tot dien dag geprorogeerd.

Ziet daar het Parlement nu geprorogeerd: den 17den. wierd in een Raad, te Kensington gehouden, de volgende Proclamatie opgesteld om het te dissolveeren, en des anderendaags met den druk gemeen gemaakt. Parlement gedissolveerd.

WILLIAM R.

NAdien wy om verscheidene importante en gewichtige consideratien, by en met advys van onzen Geheimen Raad, goedgevonden hebben dit tegenwoordig Parlement, 't welk nu tot Dingsdag, den 12den. dag van Augustus naastkomende, geprorogeerd is, te dissolveeren: Zo is't, dat wy tot dien einde deze onze Koninglyke Proclamatie publiceeren; en dienvolgende dissolveeren wy het tegenwoordig Parlement by dezen. En zyn de Geestelyke en Wereldlyke Lords, mitsgaders de Ridders, Poorters en Burgers van 't gemelde Parlement ontslagen van op Dingsdag, den 12den. Augusty, te vergaderen. En op dat onze goede Onderdanen het vertrouwen, dat wy in hare toegenegentheden stellen, mogen bemerken, als mede hoe genegen wy zyn om ons Volk t'ontmoeten, en haar advys in 't Parlement te hebben, zo maken wy by dezen aan onze gemelde Onderdanen bekent, dat ons voorneemen is aan onzen Kancelier ordre te geven om in behoorlyke forme van rechten uitschryvingen te doen tot het beroepen van een nieuw Parlement, 't welk zal beginnen en gehouden worden tot Westmunster op Woensdag, den 3den. September naastkomende. Gegeven in ons Hof tot Kensington, den 17den. July 1698.

En op dat de verkiezingen der Leden tot het aanstaande nieuw Parlement t'ordentelyker mochten geschieden, wierd ook na eenige dagen de volgende Proclamatie in 't licht gegeeven.

1698. July.

WILLIAM R.

Alzo wy bevel tot het afzenden der Orders tot het beroepen van een nieuw Parlement gegeven hebben, en begeerig zyn, dat de Verkiezingen met de minste klachten of voorwendselen van ongereldheid onzer Ruitery, in de plaatsen alwaar dezelve staan gedaan te werden, mogen geschieden; maken Wy by dezen aan alle Colonels en Commandanten van eenige onzer Regimenten of Compagnien bekend, Onze Wil en Welbehagen te zyn, dat zy niet verzuimen met de Compagnien, onder hun bevel staande, uit zodanige Verkiesplaatsen, drie dagen voor dat dezelve geschied, na de naast by gelegene Plaats of Plaatsen te trekken, en niet eer, als twee dagen na de gedaane Verkiezing weder te keeren, uitgezonderd Onze Bezettingen, dewyl het noodig is dat Onze Krygsmacht tot zekerheid der Plaatsen daar in blyve, doch waar van de Bevelhebberen alle mogelyke zorg zullen hebben te dragen om zich met de voornoemde Verkiezingen niet te bemoeijen of vermengen. Gegeeven in Ons Hof te Kensington, den 23sten. July, 1698. in het tiende Jaar van Onze Regeering.

Door zyner Majesteits Bevel,

WILLIAM BLATHWAYT.

Wy hebben hier voor gesproken wegens twee Adressen, welke door het Huis der Gemeentens aan den Koning wierden gepresenteerd; het een, wegens een Boek noopende het onafhangelyk zyn van Ierland van het Koningryk van Engeland; en het ander, wegens de Wollen-en Linnen-Manufactuury in het eerst genoemde Ryk. Ziet hier den inhoud van de zelven.

Het onderdanig Adres van het Huis der Gemeentens aan den Koning noopende d'afhangelykheid en onderwerping van Ierland aan het Koningryk van Engeland.

Zeer genadige Souverain,

Wy, uwer Majesteits zeer getrouwe en zeer gehoorzaame Onderdanen, de Gemeentens, in het Parlement vergadert, achten ons zelven uit plicht verbonden, aan uwe Majesteit te vertoonen de gevaarlyke onderneemingen, welke onlangs door eenigen uwer Onderdaanen van Ierland ten opzichte van hunne onderwerping aan- en afhangelykheid van dit Koningryk bestaan zyn, het welk klaarlyk aan ons gebleeken is, niet alleen uit de stoute en verderffelyke vastsstellingen, in een Boek, uitgegeeven, en aan uwe zeer voortreffelyke Majesteit opgedraagen, geintituleert,

Het

Het geval van Ierlands verbonden werd door Acten van het Parlement van Engeland onderzocht, welk Boek wy, na dat het volgens uwer Majesteits verlof aan ons gebracht was, doorzocht en overwoogen hebben; maar ook veel volkomender en authentiquer uit de Voten en Proceduuren van het Huis der Gemeentens van Ierland in haare laatste Sessien, en uit een Bil, herwaarts onder het Groot Zegel van Ierland gezonden, geintituleert, *Een Acte tot te beter securiteit van zyner Majesteits Koninglyke Persoon en Regeering*, waar by zy een Acte, in het Parlement van Engeland gepasseert; Ierland expres verbindende, aldaar ontkrachtigt, en veranderingen daar in gemaakt wilden hebben; van welke sommige tot een herroeping van het geen by de voorsz. Acte, in Engeland gemaakt, vereischt was, klommen; en in andere van welke voorsz. veranderingen zy voorwendden, authoriteit te geeven aan en te verbinden de Hoven van Justitie en het Groot Zegel hier in Engeland. 1698. July.

Dit konnen wy niet anders aanzien, dan als een gelegentheid en aanmoediging, om de gevaarlyke Stellingen, in het voorsz. Boek begreepen, t'ontwerpen, en in het licht te geeven.

De gevolgen van zulke stellingen en proceduuren zullen zo fataal aan dit Koningryk, en teffens aan Ierland zelfs, weezen, dat zy niet uit gebreid noch verswaart behoeven te werden.

Derhalven blyven wy, uwe getrouwe Onderdaanen, voldaan met dat uwe Majesteit door uwe Koninglyke Voorzichtigheid belette, dat het in gevolg getrokken werde.

En wy verzeekeren uwe Majesteit, met alle getrouwheid en onderdanigheid, van onze bereidwillige concurentie en bystand op een Parlamentaire wys, om d'afhangelykheid en onderwerping van Ierland aan d'Imperiale Kroon van dit Koningryk te behouden, en te handhaaven.

En wy verzoeken uwe Majesteit onderdaanig, dat het U genadiglyk behaage, krachtige ordres te geeven, om alles van diergelyke natuur in het toekomende, en de schadelyke gevolgen van het reeds gebeurde, voor te komen, door het straffen en moedeloos maaken van die daaraan schuldig zyn.

En wy verzoeken uwe Majesteit, alle noodzakelyke zorg te draagen, op dat de Wetten, welke de Parlementen van Ierland in hare Handelingen bestieren en bepalen, niet gekrenkt, maar strikt opgevolgt werden.

En dat het uwe Majesteit behaage, alles, wat in eenigen deele tot het verminderen van Ierlandts afhangelykheid van Engeland strekt, te weeren.

1698. July. *Het onderdaanig Adres van het Huis der Gemeentens aan den Koning noopende de Wollen-en Linnen-Manufactuury in Ierland.*

Zeer Genadige Souverein,

WY, uwer Majesteits zeer gehoorzame en zeer getrouwe Onderdanen, de Gemeentens in het Parlement vergadert, zeer gevoelig, dat het welvaren en de macht van dit Koningryk voor een groot gedeelte afhangen van het zo volkomen behouden van de Wollen-Manufactury voor dit Ryk, als het mogelyk is, achten ons te betamen, gelyk onzen Voorzaaten, over d'oprechting en vermeerdering van dien elders jalours te zyn, en onze uitterste poogingen, om zulks voor te komen, aan te wenden.

En derhalven kunnen wy niet zonder ongerustheid aanmerken, dat Ierland, 't welk in het genot van al het geene, dat het heeft, van Engeland afhangt, en daar van beschermt werd, en het geen tot de Linnen-Manufactuury, van welke de vastltelling en het gewas aldaar zyn, zo gelegen is, waar by het zich zelven zo zeer zoude konnen verryken, en zo voordeelig voor Engeland zyn, zig ten laatsten mede tot de Wollen-Manufactuury, ten grooten nadeele van den Koophandel dezes Koningryks, begeeft, en zo onwillig is in het voortzetten van den Linnen-Handel, welke beide haar en ons voordeel zoude toebrengen.

Het gevolg van het welk uw Parlement van Engeland zal noodzaaken, tot het weeren van het onheil, 't geen ons dreigt, tusschen beide te komen, ten zy uwe Majesteit door uwe Authoriteit en groote Wysheid middelen uitvind om den Handel van Engeland te verzeekeren, door uwe Onderdaanen van Ierland het gemeen belang van beide de Koningryken te doen voortzetten.

En wy bidden zeer onderdaanig, om uwer Majesteits bescherming en gunst in deze zaak, en dat gy het uw Koninglyke zorg wilt doen zyn, en, aan allen, die Gy in Ierland gebruikt, beveelen, het hunne zorg te maken, en hunne vlyt aan te wenden, om d'uitvoer van Wol uit Ierland (behalven, om hier ingevoert te werden) te beletten, de Wollen-Manufactuuren te belemmeren, en de Linnen-Manufactuuren in Ierland aan te queeken; tot het welke wy altyd gereet zullen weezen onze uiterste hulp te verleenen.

't Antwoord, 't geen het zyne Majesteit beliefde op het eerste te geeven, was:

Edelluiden,

IK zal zorg draagen, dat het geene, waar over geklaagt is, gelyk U L. wenscht, voorgekomen, en verbeetert zal werden.

En op het tweede:

Edel-

Ontbinden, 1698 July.

IK zal alles, wat aan my staat, doen, om de Wollen-Manufactuury in Ierland te belemmeren, en de Linnen-Manufactuury aldaar aan te queeken, en den Handel voort te zetten.

Ter loops dient hier ook noch gezegt te worden, dat d'Acte tegens Profaniteit, daar wy meermaalen gewag af hebben gemaakt, behelsde, dat, by aldien iemand, die in de Christelyke Religie opgevoed was, of t'eeniger tyd belydenis daar van gedaan had, schriftelyk of mondelyk kwam t'ontkennen een van de Persoonen der Heilige Drieëenigheid God te zyn; of staande te houden, dat 'er meer Goden zyn dan een; of te loogchenen, dat de Christelyke Religie waarachtig is, of dat de Boeken des Ouden en Nieuwen Testaments niet en zyn van Godlyke achtbaarheid, enz. de zelve, door twee of meer geloofwaardige Getuigen by eede daar van overtuigd weezende, voor d'eerste reis inhabil tot eenig ampt verklaard zou worden, en, zo hy in eenige bediening was, die verbeurd zou hebben; en voor de tweede reis, drie jaaren gevangen zitten, en voor altoos buiten de bescherming der wetten geslooten weezen: doch die binnen den tyd van vier maanden afstand van zodanige gevoelens deed, zou weder toegelaaten werden om een ampt te mogen bedienen.

De Boeken om d'intekeningen der Nieuwe Oost-Indische Compagnie, ter somme van de meermaal gemelde twee Millioenen, t'ontfangen, den 24sten. der Maand, 's namiddags ten twee uuren, geopend, wierden den 26sten. weder geslooten; zynde de genoemde somme niet alleen ten vollen ingetekend, maar de Commisen ook gehouden voor drie honderd duizend ponden sterlings aan intekeningen (die 'er boven de twee Millioenen waren) van de geenen die de laatsten waren geweest, weder uit te schrabben. De Geïnteresseerden van d'Oude Compagnie, niettegenstaande dat zy noch zo onlangs een gantsch andere resolutie hadden genomen, lieten voor drie honderd en vyftien duizend ponden intekenen, de Koning voor tien duizend, de Heeren van de Thesaurie ieder voor duizend, enz. d'Orders voor de Buitenlanders kwamen te laat. Zaaken noopende de Nieuwe en Oude Oost-Indische Compagnie.

Den 29sten. hielden die van d'Oude Oost-Indische Compagnie een algemeene Vergadering, in de welke de Gouverneur, Sr. John

1698. July. John Fleet, voordroeg, dat, ingevolge der Acte van het Parlement om twee Millioenen by inschryving op te neemen, en een Capitaal te verordenen om op Oost-Indien te handelen, de Commissarissen, door den Koning tot het ontfangen van inschryvingen aangesteld, den 24sten, vergaderd zynde; zo had hy, benevens de zeven-en-twintig Leden van het Committé, na de zaak wel overwoogen te hebben, geordonneerd een vyfde daar van, te weeten, drie honderd en vyftien duizend ponden, in te tekenen, en dat zulks ook des anderen daags was geschied. Vervolgens las de Gouverneur een Octroy van den Koning, waar in de twee laatste Charters wierden aangehaald, in de welken deze woorden stonden: *Dat, wanneer men t'eeniger tyd bevond, dat deze vergunning voor den Koning of de Regeering nadeelig was, zyne Majesteit dan de gemelde Charters mocht vernietigen.* Hier op wierd door eenige Leden geantwoord, na dat elk gezind was. De Gouverneur zei vervolgens, dat hy hoopte, dat zy niet achterlyk zouden zyn in 't fourneeren van een Capitaal; verzekerende hen, dat men geen grooter somme zou eisschen, dan noodig was: doch dat zy moesten betrachten, dat hun belang nu begeerde, dat zy zich ten meesten voordeele van de bewuste drie jaaren bedienden, en zulks met Schepen van vier, vyf, à zes honderd ton uit te zenden, die spoedig konden wederkeeren, dewyl het tegenwoordig hun interest niet en was, de Schepen lang in de Havens van Indien te laaten leggen, enz. Doch eenigen der Leden waren van gevoelen, dat men geen kleine, maar groote Schepen behoorde te zenden, om tegen de Zeeroovers van Mokko, welke zomtydts dartien à veertien Zeilen sterk waren, te konnen bestaan. Maar eindelyk wierd beslooten, dat men de bestiering daar van aan den Gouverneur en het Committé zou laaten.

Na aldus het voornaamste, 't geen tot de verrichtingen van het Parlement geduurende deze Zitting behoorde, ten einde gebracht te hebben, moeten wy ook tot eenige byzondere zaaken, die zich ter zelve tyd hebben toegedraagen, overtreeden.

Dood van een Monster. Omtrent het begin der Maand stierf te Londen een Monster, voor weinig tydts uit Angola in Africa daar gebracht. 't Was half mensch half beest. De Doctor Tison, bezig met het t'ontleeden,

leeden, stond 'er een Verhaal met figuuren af uit te geeven. Somtydts ging het op vier beenen, en somtydts op twee. 't Hoofd en de rug geleeken na die van een mensch: ook waren de gebaarden en mynen zeer menschelyk. 't Had eenige woorden geleerd, welken het by nood wist uit te brengen; was maar twee voeten lang; kon geen Aap omtrent zich dulden; en at allerhande varsch vleesch. Men geloofde, dat het gestorven was, eensdeels door de verandering van klimaat, en ten anderen door een contusie, of blutsing, in 't aanzicht. De gemelde Doctor, en eenige anderen meenen, dat de teeling dezer Gedrochten natuurlyk is; en hun gevoelen word bevestigd van verscheidene Schryvers, welke zeggen, dat 'er mannetjes en wyfjes in Africa zyn, door de Portugeezen *Wildemannen*, en door de Hollanders *Vervloekt Zaad* geheeten; en dat het niet onwaarschynlyk is, dat dit de Satyrs en Faunen, en mogelyk de Pygmeën der Ouden, zouden weezen.

1698. July.

Den 4den. der Maand stond voor d'eerste maal in de Pillory (daar ze, behalven een merkelyke geldboete, tot drie maalen aan moest) een zekere Vrouw, Foules geheeten, geboortig uit het Dorp Hammersmith, ter oorzaak dat zy voorgegeeven had van den Duivel bezeten te weezen, en ondertusschen niet alleen aan bedrog, maar ook aan Godtslastering, schuldig bevonden wierd; hebbende in haare vervoerdheden schrikkelyke vervloekingen uitgespoogen, welken zy door een zekere konst, daar zy zich toe had geoeffend, of mogelyk ook wel door een natuurlyke eigenschap, uit den buik scheen op te haalen. Doch het geheim brak uit; en men wierd gewaar, dat het geschiedde om geld te winnen, en dat 'er, gelyk zy naderhand zelve bekende, eenig godvruchtig bedrog onder schuilde, gesmeed door sommige Roomsche Geestelyken, die haar daar toe aandreeven, met het oogmerk van het volk te doen gelooven, dat zy de Duivelen konden uitwerpen, 't geen de Protestantsche Ministers niet en konden doen.

Valsche van den Duivelbezetene gestraft.

Gelyk de Koning niet en begeerde, dat zyne Roomsche Onderzaaten zich van de gelegentheid der uitheemsche Ministers tot d'oeffening van hunne Religie zouden bedienen, deed hy den 8sten. der Maand door den Heer Vernon, Secretaris van Staat, aan den Ambassadeur van Vrankryk, en d'andere uitheemsche Mini-

Oeffening der Roomsche Religie aan des Konings Onderzaaten in de Kapellen der Uitheemsche Ministers verbooden.

1698. July. Ministers van den Roomschen Godtsdienst, zeggen, dat de Raad had goedgevonden aan haare Roomschgezinde Onderzaaten te verbieden hunne devotien in der zelver Kapellen te gaan pleegen, en dat zyne Majesteit verwachtte, dat zy niemand, als de geenen van hunne Natie, daar in zouden toelaaten, en ook geen onthoud aan Engelsche, Schotsche, of Iersche Priesters geeven. 't Was het zelfde, 't geen men in Vrankryk deed, daar de Ministers der Protestantsche Vorsten geenen Onderzaat van den Koning tot d'oeffening van den Gereformeerden Godtsdienst in hunne Kapellen mochten toelaaten. Men heeft (a) hier voor gezien, wat een dien opzichte aan Monsr. Wicart, Eersten Kapellaan des Graaven van Portland, wedervoer.

(a) Ziet 9 Stuk, 1 Deel, pag. 239.

Heeren tot het bewind der Regeering geduurende des Konings afwezen genoemd.

De Koning, van meening na Holland over te steeken, en aldaar een tyd lang te verblyven, noemde den 26sten. in een Raadsvergadering te Kensington de Heeren, welke geduurende zyn afwezen het bewind der Regeering zouden hebben, naamentlyk:

Thomas, Lord Aertsbisschop van Kantelberg.
Johan Lord Sommers, Baron van Evesham en Kancelier des Ryks.
Thomas, Graaf van Pembroke en Montgomery, Geheimzegelbewaarder.
William, Hertog van Devonshire, Opper-Hofmeester.
Charles, Graaf van Dorset en Middlesex.
Johan, Graaf van Marlborough, Gouverneur des Hertogs van Gloocester.
Henry, Graaf van Rumney, Opziender der vyf Havensteden.
Eduard, Graaf van Oxford, Eerste Commissaris ter Admiraliteit.
Charles Montague, Esquire, Eerste Commissaris der Thresorie.

's Konings vertrek om na Holland over te steeken.

Den 29sten. vertrok de Koning (verzeld door de Graaven van Portland en Rochefort, den Heer van Ouwerkerk, Capitein zyner Lyfwacht, en verscheidene andere Persoonen van qualiteit) van Londen na Marygate, ten einde zich aldaar in te scheepen, om onder het geleide van een Esquadre Oorlogschepen, gecommandeerd door den Ridder George Rooke, na Holland over te steeken. Voor zyn vertrek beliefde het zyne Majesteit de verdiensten van verscheidene zyner Onderzaaten te vergelden. De Ridder Ogilby, Secretaris van Staat, wierd met de waardigheid van Burggraaf in Schotland, onder den tytel van Burggraaf

graaf van Seafield, vereerd: de Graaf van Marlboroug, Gouverneur des Hertogs van Glocester, (aan welken jongen Prince de Koning nu ook twintig duizend ponden jaarlyks tot het onderhoud van zyn Huis vergunde) tot Kabinet-Raad van zyne Majesteit aangesteld: d'oudste Zoon des Heeren van Ouwerkerk, Schoonbroeder des Hertogs van Ormond, tot Pair des Ryks, onder den tytel van Graaf van Grantham, verheven: de Ridder Firebras Baronnet gemaakt: en de Graaf van Aran, oudste Zoon van wylen den Hertog van Hamilton, met bewilliging van des zelfs Moeder, de Hertogin, op welke de tytel vervallen was, met de Hertoglyke waardigheid bekleed; de Doctor Willis, Kanonnik van Westmunster, tot Onderleermeester des Hertogs van Glocester verkoozen: het Gouvernement des Kasteels van Athlone aan den Ridder Bellasis, Lieutenant Generaal, gegeeven, enz. 1698 July.

DE Marquis van Winchester en de Graaf van Galloway, Gouverneurs van Ierland, verstendigd dat de Soldaaten, welke aan verscheidene oorden des Ryks lagen, de stoutheid namen van met hunne roers en snaphaanen ter jagt te gaan, het wild op te scheeren, en de rechten van den Adel des Landts te schenden, lieten de volgende Proclamatie daar tegen uitgaan. IERLAND. Proclamatien afgekondigd.

Proclamatie van de Heeren Winchester en Galloway, Opper-Regenten van Ierland.

ALZO Wy onderrecht zyn, dat de Ruiters en byzondere Soldaaten van zyner Majesteits Krygmacht in dit Koningryk, tegens hunne plicht, dikwils uit hunne Bezettingen en Legerplaatsen met hunne Vuurroers en Snaphaanen gaan schieten, tot nadeel van den Adel, en ondergang van 't Wild; zo hebben Wy, om zulks voor te komen, geraden gevonden by dezen aan alle Colonels en Capiteinen van Ruiters, Dragonders, en Voetknechten, striktelyk te beveelen allen, die onder hun gebied staan, het gaan uit hunne Bezettingen en Quartieren met Schietgeweer te verbieden en beletten, ten zy om dienst te doen, en, in gevalle op de klachte van de Landlieden mocht blyken, dat eenige Ruiter of Soldaat het tegendeel gedaan had, den zelven ten voorbeeld van anderen te straffen. En op dat Onze begeerte in dezen den Officieren ten platten landen mag bekent zyn, zo willen Wy, dat door de Sherifs der Landschappen en Steden van deezen Afschriften, ter plaatse alwaar men zulks gewoon is te

 doen,

1698. doen, zullen aangeslagen werden, ten einde zig een ieder daar na gedraa-
July. ge. Gegeeven op zyner Majesteits Kasteel den 16den. Juny 1698.

Kort op deze volgde een andere Proclamatie, nooopende de betaaling van eenige afgedankte Regimenten, welke, terwyl men d'aanstaande zitting des Parlements verwachtte, aldus wierd geregeld.

NAdemaal de Regimenten, onder gezag van wylen den Brigadier *Wolsley*, de Graven van *Drogeda*, *Dongal*, en *St. George*, de Lords *Montjoy* en *Charlemont*, en de Colonels *Creichton*, *Mitchielburne*, *Thomas*, *St. John* en *Villars*, onlangs door bevel van zyne Majesteit zyn afgedankt, na opgemaakte Reekening van 't geen ieder Regiment moest hebben, een vierde-deel der Achterstallen aan ieder bevelvoerenden Officier betaald, en van de overige drie vierde deelen Schuldbrieven verleend zyn, om uit de Onderstanden by een Acte van het laatste Parlement, ten dien einde verleend, voldaan te werden, wanneer de zelve zouden zyn ingezameld, en in de Schatkamer van zyne Majesteit gebracht: Wy dan, bereidwilwillig om de gemelde betaaling zo veel te verhaasten als in Ons is, hebben overslag van zyner Majesteits inkomsten gemaakt, en by deze onze Proclamatie willen laaten weeten, dar door Ons aan de Ontfangers en algemeene Betaalmeesters is belast, aan de Bevelhebbers van de gemelde Regimenten een vierendeel meer van hunne Achterstallen, zynde een derde van de verleende Schuldbrieven, te betaalen. En alzo Wy bereids ons Bevel voor de betaling van onderhoud, of wel halve voldoening, aan alle de Bevelhebberen van de voornoemde Regimenten, van den dag hunner afdanking tot den laatsten Maart O. S. hebben gegeeven, en nu die voor de Maand April verleend, met oogmerk om Maandelyks dervoegen voort te gaan, hebben Wy na overweeging van de swarigheden die in het betaalen daar van uit de Thesaury mogten ontstaan, goed gevonden, dat zulks daar uit aan den Esq. Bourchier, en door dezen aan welgemelde Bevelhebberen, zal geschieden, enz.

Doch van een krachtiger nadruk voor het gemeen was de Proclamatie wegens de Wolle- en Linnen-Manufactury, waar af elders in de verhandeling der zaaken van het Engelsche Parlement gewag is gemaakt. Ziet hier den inhoud.

Een

1698. July.

Een Proclamatie wegens de Heeren Regenten en den Raad.

Winchester, Gallway.

NAdemaal d'Uitvoer van Wolle, Vlokken, en Wolle-Garen na eenige Gedeeltens over Zee, anders als na het Koningryk van Engeland, by de Wetten en Statuten van dit Koningryk verbooden is, niet alleen als een verbeurte van zulke Wollen, Vlokken, en Wollen-Garen, maar ook als een Felony voor de Persoon en Persoonen, welke van zulken Misdaad overtuigt zullen werden; en nademaal wy onderrecht zyn, dat verscheidene Persoonen tegen de voorsz. Statuten Wollen, Vlokken, en Wolle-Garen naar Vrankryk, Holland, Schotland, Vlaanderen, het Eiland Man, en andere Uitlandsche Gedeeltens afgescheept hebben, en dagelyks afschepen: Belasten en beveelen wy, begeerig by alle wettige middelen zulken Uitvoer, als bederfelyk voor den Handel van de Wolle-Manufactuury van Engeland, te beletten, hier mede aan alle Collecteurs, Opzienders, Onderzoekers, Oppassers, en alle andere Officiers van zyner Majesteits Revenuën, en alle andere zynes Majesteits beminde Onderdaanen van dit Koningryk, dat zy hunne uiterste zorg, naarstigheid, en vlyt aanwenden, om al zulke Wolle, Vlokken, en Wolle-Garen, het geen ingescheept zal werden, of men voorhebben in te scheepen, in eenig Schip, Boot, of ander Vaartuig, om tegen de Wetten uitgevoert te werden, t'ontdekken en aan te haalen, en 't zelve, en alle en ieder Persoon en Persoonen, welke daar aan handdaadig, helpende, of behulpzaam zullen weezen, te saiseeren, gelyk ook het Schip, de Boot, of het ander Vaartuig, in het welk zulke Wolle of Garen aan boort gebracht zal wezen. En tot te beter aanmoediging van zulke Persoonen, welke zodanige saiseering volbrengen, verklaaren wy, dat op ieder Aanhaling en Overtuiging volgens de forme van het Statuut den Persoon of de Persoonen, welke zodanige Aanhaalingen doen, niet alleen tot de helft van de Verbeurte van zulke Wolle, Vlokken, en Wolle-Garen, en de Straf, by d'Acte op d'Eigenaars gestelt, zo wel van de Wolle, Vlokken, en Wolle-Garen, als van het Schip, de Boot of het Vaartuig, in het welk de zelve aan boort gebracht zullen zyn, gerechtigt zullen wezen, maar ook de somme van vyf Schellingen voor ieder Steen Wolle, Vlokken, of Wolle-Garen, 't welk aan boort van eenig Schip, Boot, of Vaartuig, contrarie de voorsz. Statuten, gebracht of ingescheept werd, genieten, en zulks aan hem of hen, welke zulken Ontdekking of Aanhaaling doen, door de Collecteurs van de Haven of het District, in het welk zulken Ontdekking of Aanhaaling geschied, binnen een week zonder eenige uitstel, hoedanig, betaalt werden, na dat zodanige Persoon of Persoonen vonnis tot verbeurte en condemnatie van zulke Goederen, als tegen de meening

1698. July. en intentie van de Statuten, in dat geval gemaakt en bezorgt, aan boort ingescheept en gebracht, verkregen zullen hebben. Van gelyken zal zorg gedraagen werden, dat men d'Overtreders verzeekere, op dat tegens hen verder volgens de voorsz. byzondere Statuten na d'uiterste rigeur en gestrengheid der Wetten geprocedeert werde; ten welken einde wy hier mede op alle zyner Majesteits Ministers en Officiers in hunne byzondere Plaatsen, Ampten, en Employen verzoeken en beveelen, zonder eenig uitstel alle en ieder van zodanige Overtreeders, gelyk zy tot hun uiterste gevaar by 't tegendeel zullen hebben te verantwoorden, te vervolgen.

En tot te beter aanmoediging van de Linnen-Manufactuury van dit Koningryk, welke door de privaate Invoer van Linnen uit buitenlandsche Gedeeltens zonder het betaalen van de byzondere Rechten, voor de zelven aan zyne Majesteit te voldoen, zeer belemmert werd; belasten en beveelen wy hier mede aan alle Officiers van zyner Majesteits Revennën, en aan alle andere zyne Onderdaanen, al het Linnen, als voornoemd ingebracht, zonder het betaalen van de Rechten, van het zelve te voldoen, t'ontdekken en te saiseeren. En om zulks te meerder aan te zetten, beloven wy hier mede, dat voor ieder 100 Ellen Linnen, aangehaald en verweezen, als ingevoerd zonder het voldoen van de Rechten voor de zelve volgens de Wet te betaalen, vyf Ponden Sterlings, en zo pro rato, voor een grooter of minder quantiteit genooten zal werden, over of boven alle Verbeurtverklaringen, tot welke d'Aanhaalder of Ontdekker uit hoofde van de byzondere Acten, welke in dit Koningryk in kracht zyn, gerechtigt is, of zal wezen. Gegeeven in de Raad-Kamer te Dublin, den 24sten. July, 1698.

Meath, C.S. Longford, C.S. Narcissus Dublin. Mount Alexander. Rich. Meath. S. Geo. Clogher. Ri. Pyne. In. Hely. Rob. Doyn, Chris. Wandesford. Rob. King.

God bewaare den Koning.

Proclamatie tegens d'Usurpateurs van de Goederen der Rebellen. Een vierde Proclamatie, doch waar van ons geen Afschrift ter hand is gekomen, behelsde, dat, dewyl verscheidene Persoonen zich zekere roerende Goederen, toebehoorende den geenen die tegens den Koning wederspannig waren geweest, of noch waren, hadden toegeëigend, de Heeren Regenten het vierde deel der gemelde Goederen vergunden aan de geenen, die zodanige onrechtmaatige handelingen wisten t'ontdekken.

Proclamatie tegens de Wereldlyke Priesters en Monniken. By een andere Proclamatie verklaarden de Heeren Regenten, dat, alzo zy verstaan hadden, dat zich noch verscheidene Wereldlyke Priesters en Monniken, niettegenstaande d'orders van uit

het

het Ryk te moeten vertrekken, in het zelve onthielden, op nieuws aan hen gebooden wierd, binnen den tyd van twintig dagen het Land te ruimen; en aan alle de Priesters der Parochien, den Rechters kennis van der zelver verblyfsplaatsen te geeven, op straffe voor d'overtreeders van volgens de wetten vervolgd te worden, enz.

1698. July.

SPANJEN Reis van haare Majesteiten na Toledo.

DE Koning en Koningin (omtrent d'onpasselykheden van welker eersten de Doctoren, gelyk wy (a) elders gezegt hebben, hadden goedgevonden, dat hy van lucht zou veranderen) vertrokken den 25sten. April uit Madrid, ten einde zich na Toledo, werwaarts het voorneemen lag, te begeeven; hielden het middagmaal te Parla; en vernachtten te Ugena, zes mylen van Madrid. Des anderendaags hielden zy het te Ollas, en kwamen des avondts te Toledo, daar ze met groote toejuigchingen des volks, illuminatien, en alle mogelyke tekenen van openbaare vreugde ontfangen wierden. Van alle de Grooten des Ryks verzelden den Koning op deze reis maar alleen den Admirant, als Groot-Schildknaap; Don Louis de Toledo, Eerste Schildknaap; de Graaf van Benevento, Lyfkeldermeester; de Hertogen van Medina Sidonia en Uzeda, en de Marquis van Quintana, Edellieden van de Kamer; en drie Hofmeesters: zynde alle d'anderen te Madrid gebleeven; gelyk ook de Graaf van Harcourt, Fransche Ambassadeur, dien men oordeelde de gedachte te hebben van daar ter plaatse meer te weeg te zullen brengen. Voor des Konings vertrek begaf zich de Graaf van Monterey, hebbende verlof gekreegen om zich weder ten Hove te mogen vervoegen, na het Paleis, en bedankte haare Majesteiten, welken hy de handen kuste.

(a) Ziet 9 Stuk, 1 Deel, pag. 269.

Het weer was d'eerste dagen niet gunstig, ter oorzaak van de sterke wind en koude; weshalven de Doctoren zyne Majesteit voor een wyl lieten ophouden met geneesmiddelen te gebruiken. Naderhand, wanneer zich alles in een gemaatigder gedaante begon te vertoonen, deeden zy hem poeijer van staal, tot pillen gemaakt, gelyk ook met aloë vermengd, enz. inneemen. De Koning bevond 'er zich zo wel by, en de lucht van Toledo scheen zo gevoegelyk met zyne getemperdheid over een te komen,

men,

1698. July.

men, dat zyn' gezondheid, gelyk ook zyne krachten, van dag tot dag toenamen; tot zo verre, dat hy niet alleen de ligchaamelyke oeffeningen pleegde, maar ook zelfs dikwils te voet ter jagt ging, en zich nu en dan te paard verlustigde.

Koning van Vrankryk doet bystand voor Ceuta aanbieden.

Ondertusschen bleef de Vesting Ceuta, daar wy elders af hebben gesproken, en hier na mogelyk gelegentheid zullen vinden om meer af te spreeken, noch al gestadig door de Mooren belegerd, en wierd, na men verstond, nu sterker als ooit geperst; weshalven de Koning van Vrankryk by twee achtervolgende Memorien, gepresenteerd door den Marquis de Harcourt, zyne Katholyke Majesteit deed aanbieden zodanig een getal van Galeyen en Schepen, als men raadsaam oordeelde, tot bystand van Ceuta en Oran derwaarts te zenden. De Raad van Staat hier over vergaderd zynde, waren 'er van tien stemmen, daar de zelve uit bestond, zeven die 'er toe bewilligden: maar de Kardinaal van Cordoua, die, volgens het gebruik van Spanjen, daar men elken Ambassadeur terstond na zyne aankomst een Commissaris toevoegt, aan den Marquis de Harcourt tot Commissaris was gegeeven, paste hem by een Geschrift van den 30sten. May ten antwoord, dat de Koning, zyn Meester, aan wien hy 'er het raport af had gedaan, ten uiterlten dankbaar was voor d'aanbieding van den Allerchristelykften Koning: maar dat, dewyl men noch voor die twee Plaatsen niet beboefde te vreezen, men zyne Majesteit voor alsnoch daar niet mee lastig kon vallen; doch, indien de nood het kwam te vereischen, dat men hoopte, dat men ten allen tyde de zelve gevoelens by zyne Majesteit zou vinden: wyders, dat de Katholyke Koning van zyne zyde alle middelen zou trachten by te brengen, om d'eenigheid en het goed verst[illegible]d tusschen haare Majesteiten t'onderhouden, enz.

Wederkomst des Konings te Madrid, en nieuwe bekommeringen voor zyn leven.

Den 12den. Juny vervoegde de Koning zich weder te Madrid, in een genoegsaame gezondheid, welke hy behield, tot den 25sten. der zelve Maand, wanneer hy na 't houden van het avondmaal tot het pleegen van zyne devotien in het stille zynde geweeken, schielyk flaauw wierd, en in d'armen van den Marquis d'Uzeda viel. Hy bekwam na een wyl wel eenigsins: maar het ongemak verhefte zich weinig laater met meerder hevigheid, en vervolgens nochmaals voor een darde reis. Dit bracht het gantsche Hof in groote

te verlegenheid, beducht dat het om des Konings leven te doen was. De Kardinaal de Toledo, zyner Majesteits Biechtvader, de Grandes van Spanjen, en den Admirant van Castilien kwamen omtrent middernacht altemaal ten Hove; en de Doctoren verordenden aanstondts eenige hulpmiddelen, die den Koning zo wel herstelden, dat hy zich des anderendaags kleedde. Den 29sten. Zondag, was zyne Majesteit in gekoleurde kleederen met de Koningin in de Kerk van onze Vrouw van Atocha, en wandelde vervolgens na het Prado Viecho. 's Avondts hielden de Doctoren een algemeene consultatie, en beslooten, den Koning twee fontenellen, d'eene op den arm en d'andere op het been, te zetten; 't geen des Woensdags daar aan volgende in 't werk wierd gesteld, enz.

Bedenkingen over de Successie van het Spaansche Ryk.

Alle deze toevallen gaven voet tot menigvuldige handelingen en kuiperyen aan het Spaansche Hof, volgens de verscheidene belangen der Vorsten in een zo tedere gelegentheid. Het gemeen, onkundig omtrent de geheimen van het kabinet, formeerde duizend ontwerpen, doch mogelyk altemaal zonder eenige grond. Men had zyne Majesteit 'k weet niet hoe veel Testamenten al doen maaken. Nu ging de spraak weêr, dat hy, willende de oorlogen, welke na zyne aflyvigheid zouden konnen ontstaan, voorkomen, met goedvinden der voornaamste Leden van zynen Raad de Successie had geregeld, met deze clausule, dat de geen, die zich niet en wilde houden aan 't geen hem gegeeven was, daar af vervallen zou weezen, en zyne portie overgaan op d'andere legatarissen; met byvoeging, dat de Zoonen van Vrankryk in dit Testament niet vergeeten waren, en dat 'er ook zelfs een onder was, daar de Kroon van Spanjen op zou vallen; doch dat het d'oudste niet zou weezen. Die de zaaken wat dieper meenden te doorgronden, aanmerkten hier over, dat 'er zodanig een Testament, waar by een ontleeding der Staaten van Spanjen wierd ondersteld, daar zich de Raad zyner Katholyke Majesteit ten allentyden zeer hevig had tegen gekant, niet en kon leggen. Ten anderen bezefte men ook, dat de Koning zyne successie veel lichter kon verdeelen, als de middelen aan de hand geeven om die verdeeling stand te doen grypen, in geval de Vorsten, die 'er pretentie op maakten, niet te vrede waren met het geen hy een dien

1698. opzichte had gedaan. Men beweerde ook noch, dat de Staaten
July. der Katholyke Koningen geen Testamentaire dispositie onderworpen waren, gelyk de goederen van particulieren: en hier uit spruit die groote questie wegens de renunciatie, welke d'overleedene Koningin van Vrankryk heeft gedaan van alle haare pretentien op de Vaderlyke successie, mitsgaders of de gemelde renunciatie kan bestaan. Doch men mag wel gelooven, dat d'Instituta van Justinianus de regel niet en zullen weezen, na de welke men dit groot proces zal beslechten.

Noch liep 'er een ander gerucht, 't geen mogelyk niet beter gegrond was als het voorgaande; te weeten, dat de Graaf van Harrach, Extraordinaris Ambassadeur van den Keizer, in een zeer lange audientie, welke hy by den Koning had, een Brief van zyne Keizerlyke Majesteit aan den zelven overgeleverd zou hebben, waar by de Koning verzocht wierd, een algemeene Vergadering van de voornaamste Leden der Ryken en Heerschappyen, van de Kroon afhangende, te beroepen, om de successie der Monarchie te reguleeren: Dat de Koning daar op had geantwoord, dat de gesteldheden daar niet gunstig genoeg toe waren, en dat hy zorg zou draagen om 'er in te voorzien, enz.

Fransche Ambassadrice komt te Madrid. Den 12den July kwam de Marquizin de Harcourt, Gemalin van den Franschen Ambassadeur, met een zeer rabyke stoet te Madrid, en had den zelven dag haare eerste audientie by de Koningin, welke, tot teken der achting die zy voor d'Ambassadrice had, haar de Waaijer uit de hand nam, en 'er de haare weder in stak. Des anderendaags vereerde de Marquizin aan haare Majesteit een goude Doos, vercierd met diamanten, en een zeer kostelyk Paerlsnoer; en de Koningin stuurde haar in vergelding een heerlyk Kabinet met allerhande wateren en reukwerken. Kortom, d'Ambassadrice was by haare Majesteit zeer wel gezien, en ontfing dagelyks de visites van de Heeren en Dames van het Hof.

Vreemd geval van den Venetiaanschen Ambassadeur met een zyner Pages. Omtrent het eind der Maand wierd ten huize van den Venetiaanschen Ambassadeur een Comedie vertoond, die by na in een Tragedie uitgevallen zou hebben: want zyn Excellentie, op een zyner Pages vertoornd, deed den zelven uit zynen dienst gaan, met

wederom, dat hy zyn livreykleed zou wederbrengen; waar op de Page weggegaan zynde, zyn livreykleed in duizend stukken scheurd, en het zelve aan hem met een zeer schimpenden brief zynen Meester toezond, neemende ondertusschen zyne toevlucht in het naby gelegen Klooster van S. Barbara. Dit vertoornde den Ambassadeur zodanig, dat hy zyn Volk na 't gemelde Klooster deed trekken, om den Page met of tegens dank der Monniken van daar te haalen; 't geen liep zo hoog, dat 'er verscheidene schooten op het Klooster gedaan wierden. De Monniken, ziende zich dus benard, trokken de klok, tot teken van alarm; 't geen zo veel volks tot hunne verdediging deed toeschieten, dat des Ambassadeurs Dienaars hals over kop de vlucht dienden te neemen. De Monniken begeeren justitie, wegens dat men het Klooster had bestormd; en den Ambassadeur, aan den Pauselyken Nuntius in den arm, om zyne goede diensten by den Raad van Staat, alwaar de zaak op 't tapyt gebracht stond te worden, voor hem aan te wenden.

1698. July.

SPAANSCHE NEDERLANDEN.

Keurvorst van Beyeren bezichtigt eenige Plaatsen van zyn Gouvernement.

DE Keurvorst van Beyeren, begeerig om verscheidene Plaatsen van zyn Gouvernement te gaan bezichtigen, vertrok den 6den. der Maand uit Brussel, en kwam den zelven dag te Charleroy, daar hy door den Heer de Ventimille, Gouverneur van de Plaats, onder het lossen van 't geschut wierd ontfangen. Hy bezichtigde de vestingwerken, en toog vervolgens na Namen, alwaar hem de zelve eer wierd aangedaan door den Gouverneur, den Graave van Brouay, zynde het Garnisoen en de Burgery in de wapenen. Den volgenden dag, na de wallen en magazynen opgenomen te hebben, sloeg hy weêr op weg, om te Marche en Famine te gaan vernachten, en onderwege Arlon aan te doen. Den 9den. kwam hy te Luxemburg. De Gouverneur, de Graaf van Autel, wegens zyne komst verwittigd, deed de gantsche Bezetting en de Burgery buiten de Poort in de wapenen verschynen, alwaar zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid door de Magistraat ontfangen en verwelkomd, en door het kanon en de musketery begroet wierd; wordende wyders na het Huis des Gouverneurs geleid, en door de Gedeputeerden der Staaten, den Adel, en d'Overigheid der Stad begroet. De twee volgende dagen bezichtigde de

1698 July. Vorst de fortificatien en magazynen verzocht en, nadat hy de revue over het Garnisoen had gedaan, ging te Arlon vernachten. Des anderendaags vervoegde hy zich verder te Marche en Famine, daar de Jesuiten hem het vermaak van een Comedie gaven, vertoond door de Studenten van hun Collegie. Den 14den. hield hy het middagmaal te Namen, en keerde des avonds ten zeven uuren te Brussel.

Maar nergens was zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid zo prachtig ontfangen, als te Mons, of Bergen in Henegouwe, werwaarts hy een keer was weezen doen in de Maand April, wanneer hy de Plaatsen, door Vrankryk in de Nederlanden wedergegeeven, ging bezichtigen. De vreugdegalmen van het volk verdoofden de ooren: de huizen, zo verre als zyn weg zich strekte, waren met tapyten bekleed, en de straaten met laurieren bestrooid: alle de klokken van de Stad luidden twee uuren lang; en waren des avonds het Stadhuis, de groote Toorn, en meest alle de huizen der particulieren, met een ontallyke menigte van kaarsen en lampen verlicht; mitsgaders twee Triumfboogen aan de twee einde van de groote Markt opgerecht, versierd met zinryke devyzen en opschriften. Boven de Poort van Nimi, daar d'intocht door geschiedde, hing des Konings Wapen, met deze Latynsche Vaerzen, in goude letteren geschreeven.

Austriadum felix Soboles, amor illius Orbis,
CAROLE, *quem sine vi, quem sine caede regis:*
Se dominos alii, bellique timenda vocant
Fulmina, tu nomen mite Parentis amas.
Jure tuas igitur resonant Montensia laudes
Compita, nec totâ est tristis in Urbe locus,
Cum videt avulsum reddi sibi denique Regem,
Cum videt amissum se reperisse Patrem.

Onder des Konings Wapen, strekkende zich boven over d'eerste Triumfboog heen, las men de volgende Inscriptie.

Carolo

Carolo Secundo,
Hispaniarum Imperatori,
Patriæ Patri,
Æqui, Religionisque nato Defensori;
Iberæ, Italicæ, Belgicæ, Africanæ, et Americæ Gentis
Amori,
Cæterique Terrarum Orbis
Desiderato Regi:
Cum fato Belli amissus, lachrymis tamen præsens & carus,
Universis votis continuè repetitus,
Hannoniæ Metropoli
Res suus, Pace initâ, feliciter
Redderetur,
S. P. Q. M.

Ter eere van Karel den IIden, Keizer van Spanjen, Vader des Vaderlandts, geboorenen Verdeediger van de Gerechtigheid en Godtsdienst, Liefde der Volkeren van Spanjen, Italien, Nederland, Africa, en America, en begeerden Koning van al het overige der Wereld: wanneer hy, door het lot des Oorlogs verlooren, nochtans by de traanen tegenwoordig en waard, en met d'algemeene wenschingen gestadig wederbegeert, door het sluiten van de Vrede gelukkiglyk aan de Hoofdstad van Henegouwen, als des zelfs Koning, wedergegeeven wierd.

De Raad, en 't Volk van Bergen.

De zyde, strekkende zich na de Straat van Nimi, verbeeldde de vier Deelen der Wereld, in de welke zo veele Heerschappyen, Koningryken, en Landschappen onder het gebied van zyne Majesteit behooren; weshalven men tusschen de Pilasters ter wederzyde, en boven de Cornis, Europa, Asia, Africa, en America geplaatst had, en tusschen de Capiteelen der gemelde vier Pilasters deze twee Devyzen: ter rechter zyde, de twee Kolommen van Hercules, waar af de eene verder voorwaarts gezet was, met deze woorden:

Plus ultra citraque.

Verder aan geene en aan deze zyde.

1608. July.

En ter flinker, een Zon boven een Berg met Goud- en Zilvermynen, spreidende zyne stralen over den gantschen Aardbodem, met deze Zinspreuk:

Totum spargit in Orbem.
Hy verspreid ze over den gantschen Aardbodem.

Boven in een Cartouche las men deze Inscriptie:

Austriacorum est imperare Orbi universo.
't Is het werk der Oostenrykers over de gantsche Wereld te heerschen.

Hooger, in 't midden der Architraaf, vertoonde zich een Aardkloot met den Keizerlyken Arend.

In de Fries, pronkende met de Wapenschilden van verscheidene Koningryken en Landschappen, staande onder het gebied zyner Katholyke Majesteit, zag men deze Vaerzen.

CAROLE, quo centum requiescunt Principe Gentes,
In quibus Hannonidæ pars quoque parva sumus:
Si Titulos numerare tuos, si Regna volumus,
Magnus es, at Populi major amore tui.

d'Andere zyde, strekkende zich na de Markt, deed aanwyzing van de byzondere deugden des Konings, welke hem van zo veele andere Koningen onderscheidden, voornaamentlyk ten opzichte van zyne zachte en rechtmaatige manier van heerschen. Tusschen de Pilasters, op de zelve hoogte als de Beelden van de zyde die zich na de Straat van Nimi strekte, stonden vier andere Beelden, te weeten, den Oorlog, de Vrede, de Gerechtigheid, en de Goedertierenheid, met de volgende twee Devyzen tusschen de Capiteelen der Pilasters: ter rechter hand, de Zon in het teken van de Waag, verlichtende d'Aarde, met deze woorden:

Æquat nocturna diurnis.
Hy maakt dag en nacht even lang.

Wil-

Willende hier mede te kennen geeven de gelykmatigheid des Konings in het regeeren van zyne Staaten, zo wel in oorlog als in vrede. 1698. July.

En ter flinker, de Zon aan een helderen hemel, spreidende zyne straalen over een blomryke Aarde, met de woorden:

Dulcia non nisi lumina fundit.

Hy bestraalt ze niet dan met een liefelyk gezicht.

Speelende op de natuurlyke geneigdheid des Konings om zyne Onderzaaten de zoetheden van een rechtmaatige en vreedsaame Regeering te doen genieten.

Het midden der Fries, insgelyks met Wapenschilden vercierd, voerde de vier volgende Vaerzen.

CAROLE, *qui rutilum lætus Titana refers,*
Innocuum toto spargis in orbe jubar:
Qua Populis magno, non stet Tibi gloria cara:
Maxima Majestas, non onerosa, tua est.

De tweede Triumfboog, staande aan het andere einde der Markt, praalde, boven over het gantsche werk heen, met de Wapenen zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheid, en deze Inscriptie:

Maximiliano Emanueli,
Utriusque Bavariæ Duci,
Pannonico, Illyrico, Bulgarico, Thracio
Debellatori:
Quod, Hoste ad Rhenum Padumque separato,
Hannoniâ tunc penè lapsâ,
Et in tanto discrimine nutantis Belgii
Defensor vocatus,
Virtute suâ, & Pace post
Recuperatum Namurcum, diu expetitâ, tandem initâ,
Montes
Regi suo, pristinæque libertati
Restituerit
S. P. Q. M.

Ter

1698 Ter eere van Maximiliaan Emanuel, Hertog van beide de Beyeren, July. Overwinnaar van Hongarien, Slavonien, Bulgarien, en Thracien: wegens dat hy, hebbende den Vyand aan den Ryn en de Po overwonnen, ten tyde dat Henegouwe byna t'eenemaal in des zelfs macht was gevallen, tot Verdeediger van het waggelend Nederland geroepen; door zyne dapperheid, en het eindelyk sluiten van de lang gewenschte Vrede na het herwinnen van Namen, de Stad Bergen aan haaren Koning, en haare oude vryheid, wedergegeeven heeft.

De Raad en 't Volk van Bergen.

De zyde, die zich na de Markt strekte, verbeeldde d'Overwinningen, welken zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid aan vier verscheidene oorden van Europa had behaald; weshalven zich vier Stroomgoden, leunende op hunne waterkruiken, op de hoeken der Pedestallen vertoonden, te weeten, de Donau, de Ryn, de Maas, en de Po. Tot Devyzen dienden, ter rechter zyde, een Arend verheffende zich al vliegende boven een Zon en Maan, met deze woorden:

Victrix super Astra volat.
Hy vliegt boven het Gestarnte.

En ter slinker, de Donder, die, nederstortende, alles wat hy ontmoet, verdelgt en over hoop smyt, met deze Zinspreuk:

Cui nihil resistit.
Niets kan hem wederstaan.

Betekenende de verwonderlyke snelheid van zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheidts Veroveringen, die in minder als zes Veldtochten het grootste Koningryk van Europa weder onder de gehoorzaamheid van zynen wettigen Vorst had gebracht.

In de Fries stonden de vier volgende Vaerzen.

Se Pater Eridanus, se Mosa insignia triumphis
Prædicat, Emmanuel, nomen habere tuis.
Te quoque fulmineâ Martem virtute tonantem
Horruit attonitis Rhenus & Ister aquis.

d'Ans

d'Andere zyde vertoonde de vier Deugden, die een volmaakten Held maaken, de Dapperheid, de Wakkerheid, de Voorzichtigheid, en de Grootmoedigheid, welke in kloeke Beeltenissen ter wederzyde op de Pedestallen geplaatst waren: en tot Devyzen dienden, ter rechter zyde, de Zon verlichtende het Aardryk, met deze woorden: 1698. July.

Lucet ubique vigil.

Hy licht overal onvermoeid.

En ter flinker, de Zon, die alleen onder de Planeeten den Sodiak doorloopt zonder ooit van d'ecliptica af te wyken, met de woorden:

Solus certam metitur viam.

Hy alleen gaat den rechten weg.

Om te betekenen, dat de Keurvorst door een volmaakte voorzichtigheid nooit en week van den weg, die tot d'overwinning geleid.

In de Fries wierden de vier onderstaande Vaerzen geleezen.

Vidimus, Emmanuel, tibi quondam Thracia, nuper
Vidimus impavido Gallica bella geri:
Quæ nisi Pax melior vetuisset, magna laboris
Jam foret Herculei fama secunda tui.

Houding van den Omgang te Brussel.

Den 21sten. der Maand geschiedde te Brussel de zo vermaarde Omgang. De Keurvorst en Keurprins zagen ze op het Stadhuis, alwaar zy aan een tafel zaten, en de Ridders van hun gevolg, en verdere Heeren van 't Hof, aan andere tafels getracteerd wierden. De Keurvorstin was op de Metselaarskamer, op de Markt, welke de Magistraat voor haar gereed had laaten maaken, en waar op zy ook onthaald wierd. d'Omgang ving aan met een Cavalcade van Studenten, verdeeld in drie talryke Brigades. Toen volgden de Reuzen, de Leeuwen, de Tygers, d'Arenden, de Griffioenen, de Kemels, de Zeepaarden, de

M Dol-

1698. July. Dolfynen, de Krokodillen, en andere Beesten, bezeten door net gekleede Kinderen: wyders een Oorlogschip, verscheidene Triumfkarren, en andere Cieraadien: na de zelven vyf Compagnien Burgers, welke een gestadig vuur uit hunne musketten gaven, en verscheidene wapenoeffeningen deden. Die van het Swaard trok voor aan, gekleed als Dragonders: vervolgens die van de Busschieters, aan welkers hoofd twintig Granadiers papiere granaaten wierpen, in 't gewaad door den Keurvorst aan haar vereerd: die van de Boog als Spanjaarden: die van S. Joris als Romeinen: en die van het groote Gild in hedendaagsche kleederen, van een fatsoen. Eindelyk zag men een tweede Cavalcade, en d'overige Triumfkarren en Vertooningen. Het trekken duurde tot des avondts ten negen uuren, zonder dat 'er eenig ongeluk geschiedde: maar 's anderendaags wierden in de byzondere Parade der Busschieters sommige menschen rampzalig gekwetst.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. BY het geen wy (a) elders wegens de verovering van Cartagena door de Franschen gezegt hebben, moet ook noch, om te beter wegens eenige byzonderheden onderrecht te zyn, gevoegd worden het onderstaande Relaas, opgesteld door een voornaam Heer, die zich ten tyde der belegering in de gemelde Stad bevond, en nu van Curassou was overgekomen.

(a) Zie 8 Stuk, 2 Deel, pag. 142.

Naauwkeurig Relaas wegens de belegering en verovering van de Stad Cartagena.

MOnsr. de Pointy voor Playe Grande met twee-en-twintig Zeylen (bestaande in tien Oorlogschepen, twaalf kleinder slag met Militie, en een Bombardeer Galjoot) ten anker gekomen zynde, liet van Saturdag, den 13den. April, ten 12 uuren, het Bolwerk van St. Domingo, gecommandeerd door den Capt. Don Diego Francisco de Unda, tot Maandag middag ten 12 uuren onophoudelyk bombardeeren; wierd tot verscheidene maalen afgeweezen; en nam met de Schepen de wyk na Bocha Cicha, 't geen hy van Maandag tot Dingsdag ten vyf uuren liet beschieten. Het Kasteel was met honderd twintig à dertig, zo Swarten als Blanken, onder het gezag van Don Sancho Ximen, en sestig metaale stukken bezet; maar met zo weinig kruit voorzien, dat 'er de Franschen voor Dingsdag, den 16den. wel meester van hadden konnen weezen. Twee dagen daar na, den 18den. kwam een

1698. Julv.

een Frans, vermaamd Ingenieur, voor Cartagena, door den weg van het Bolwerk St. Domingo, met een Compagnie Ruiters en negentien Vaandelen Voetvolk, drie vierendeel uurs van het voorsz. Bolwerk St. Domingo leggen. De Gouverneur van Cartagena zond twee honderd Swarten door de Poort van de halve-Maan na de plaats Togar de Alsibia, een half uur van de Stad, en met Pakhuizen bezet, om de Franschen het naderen te beletten: maar zy wierden door de zelven, die zig meester van die plaats maakte, haast verdreeven. Het Kasteel St. Lazaro, gecommandeerd door Miguel de Rosa, wierd Saturdag, den 20sten. viermaal bestormd, en in een vyfde aanval, waar in den Commandant sneuvelde, vermeesterd. Van een Battery, door de Franschen voor dat Kasteel gemaakt, wierden over de acht honderd Bomben in de Stad geworpen. Den 3den. May wierden zy meester van de Voorstad Gigimanin, waar in zy een grouten buit vonden. Vyftig Spanjaarts verzogten op den avond een uitval te doen: maar het wierd hen, gelyk ook naderhand anderen, schoon op de knien gebeden, onder dit of dat voorwendsel van den Gouverneur geweigerd. Den 4den. wierd, zonder daar toe gedrongen te zyn, gecapituleerd, en bedongen, dat de Gouverneur met al de Militie, twee vermoinde Persoonen, vier Veldstukken, en eenige Wagens zeven mylen van Cartagena zou trekken, dog de Kooplieden daar in blyven. Den 5den. kwamen de Franschen, maar geen Boukaniers, in de Stad op bescheidenheid leven, dat tot den 29sten. duurde; plunderende niet alleen alles, wat hen voorkwam: maar zy dwongen zelfs de Burgers te geeven dat ze niet en hadden, en wierpen de Kerkbeelden, van hunne cieraaden beroofd, tegen de grond. Midlerwyl wierden Monsr. de Pointy, en anderen Officieren, de wonden, voor het Kasteel St. Lazaro gekregen, geneezen; en na dat het geroofde Zilver, Goud en Esmaraaden, Geschut, Geweer, en andere dingen, op veertien en een halve Millioen stukken van achten begroot, aan boord was gebracht, liet hy de Bolwerken springen. Den 29sten. t'scheep gegaan, kwamen de Boukaniers des avonds, tegens de belofte der Franschen, datze van deze Menschen ongemoeit zouden blyven, in de Stad, en bekwamen met pynigen en veele onmenschelykheden nog twee Millioenen van de arme Spanjaarden, die zy verborgen hadden. De Nonnen van St. Carmel en Sta. Clara waren den 14den. April nevens verscheidene andere die niets bezaten, met bewilliging van den Gouverneur landwaard in getrokken. De President van St. Fee, acht maanden te vooren van der Franschen toerusting op de West-Indien gewaarschouwt, had den Gouverneur van Cartagena Volk laaten aanbieden: deze die van de hand geweezen; geroemt, in staat te zyn van tien duizend Franschen het hooft te konnen bieden; en vyf-en-twintig duizend stukken van achten van St. Fee, op zyn verzoek om noodzaakelykheden te koopen, bekomen. Een Officier, door den President van St. Fee gezonden, om te weeten, waarom Cartagena buiten nood was overgegeeven, wierd door den Gouverneur gevangen, en in een Schip na de Havana gezonden: doch de President,

1698. July. hier over gebelgt, was den 12den. December door de Rivier Magdalena met een deel Krygsvolk getoogen, en den 15den. January te Mompoos, veertig mylen van Cartagena, aangekomen, om, by weigering, de Stad te belegeren; maar de Gouverneur, den 31sten. May met zyn aanhang daar weder ingekomen, hield een Fregat met vier-en-twintig stukken, onder voorwendsel van na de Havana te gaan, gereed, om daar mede na Petite Guave, of Vrankryk, met een groote Schat die hy vergadert heeft, te vluchten. De Bolwerken zyn weder opgemaakt, en met honderd stukken yzer geschut, door de Franschen begraaven achtergelaaten, bezet. De Huizen leggen nog onder de voet. De Boukaniers, behalven zes honderd Officieren, vyf duizend Man sterk, hebben daar van ruim twee duizend, meer door ongemak als tegenstand, verlooren, en honderd metaale stukken geschut medegenomen. Van de Spaansche Volkeren, mede vyf duizend Man sterk, maar niet wel geoeffend, zyn vyf honderd Man gesneuveld, enz.

(b) Ziet, 8 Stuk, 2 Deel, pag. 365. Van de behoudene Goederen uit de verongelukte (b) Oost-Indische Retourschepen aan de Caap de Bonne Esperance, in de Tafelbaay, *Oosterland* en *Waddingsveen* geheeten, zag men nu d'onderstaande Lyst.

Carga van de gesalveerde Goederen der verongelukte Oost-Indische Retourschepen Oosterland *en* Waddingsveen.

4357 pieces wit Lywaat.
3733 ps. aan de Enden gesloten.
624 ps. gescheurt en geschonden.
31 ps. blaauwe Baftas in een Pak
13 heele, 18 gescheurde.
80 ps. Douriassen, 19 heele, 61 gescheurde.
98 ps. Alibanees, aan d'Enden geslooten.
246 ps. Limenias.
180 ps. aan de Enden geslooten,
66 ps. gescheurde.
176 ps. Kruppi.
149 ps. heele.
27 ps. gescheurde.
82 ps. Penasse Gingau, aan d'Enden geslooten.
1620 pont netto rouwe Zyde in 9 Pakken.
427 p. netto Cattoene Garen.
242 ps. Golgassen.
209 ps. aan d'Enden geslooten.
33 ps. gescheurde.
403 ps. Armozynen.
200 ps. in een Kas.
203 ps. waar onder 36 gescheurde.
337 pont root Zegellak.
177 p. bruto,
60 p. gebrooken.
122 p. netto Cardamom.
263 p. bruto Indigo.
3361 p. netto Benjuin in 10 Kassen.
1141 p. bruto Foely, in 4 Vaten.
633 p. bruto Gommelak.
4 Boules Persiaansche Mouser-Zyde.
3416 netto Tin in 53 Schuitjes.
13614 p. netto Japans Staafkoper en eenig Sapanhout.

1698. July.

Noch kon den onttroonden Koning Jacobus niet rusten, maar zocht zynen Tegenstreevers zo veel schade toe te voegen, als het immers in zyn vermogen was. Schipper Elias Rodolf, voerende het Schip de Sara, en met het zelve den 3den. Juny van Santa Cruce in Canarien vertrokken, en den 13den. dezer Maand in Tessel ingevallen, verhaalde, dat aan het Eiland Orotave lagen de Schepen de Propheet Daniel, gevoerd door Capitein Isaak Lusson, en de Hester, door Wylof Adriaansz., alwaar den 20sten. May ten anker was gekomen een Iersche Roover, die zich eerst voor een Franschman, van Brest na Martenique gaande, uitgaf, en aan het Eiland eenige Kaneel had verkocht, en Wynen ingekocht; logeerende de Capitein van het Roofschip, gelyk ook die der gemelde twee Schepen, ten huize van een Engelsch Koopman, genaamd Welsh, wel acht dagen lang, tot den 27 of 28sten. wanneer het Schip de Propheet Daniel vollaaden was: Dat wyders, als nu de Capitein het anker al deed inwinden, en zelve na land was gevaaren, om zyne Papieren af te haalen, de Roover, die wel honderd en vyftig koppen ophad, met twee welbemande en gewapende Sloepen overkwam; het Schip vermeesterde; en den Capitein, met den Koopman Welsh en des zelfs Neef, zo als ze aan boord kwamen, vooreerst gevangen nam, doch hen naderhand, met den Stuurman en verdere Officieren, op het verzoek van Welsh, wederontsloeg: Dat ook de gemelde Roover, welke verklaarde met een Pas van den Koning Jacobus te vaaren, (gelyk hy ook zei dat noch drie à vier zyner Makkers, welke zich omtrent die Eilanden onthielden, deeden) gedreigd had het Schip de Hester in brand te steeken; doch dat het echter niet geschied, en het zelve den 1sten. Juny van Canarien na Cadix was vertrokken, enz. Deze tyding wierd bevestigd met een Brief, den 28sten. May van Teneriffa geschreeven, en van den volgenden inhoud.

Isaak Lusson, Capitein van het Hollands Fregat de Propheet Daniel, heeft een ongelukkige ontmoeting met een Zee-Rover gehad. Hy, aan dit Eiland leggende, en gereed om na het Vaderland te vertrekken, dan eerst noch aan land gevaaren om zyne Verklaaringen te bekomen, is het gebeurt, dat, terwyl hy van zyn Schip was, de Sloep van een ander

1698. July. Schip, omtrent zes dagen te vooren aan dit Eiland gekomen en Fransche Vlaggen voerende, met eenig getal Bootsgezellen aan boort van het Fregat voer. Dezen klommen over; gingen ten eersten na binnen; maakten zig meester van 't geweer, dat zy vonden; zetten het pistool op de keel der Matroozen, die tegenstand wilden bieden; bonden ze vast; sleepten ze beneden in 't Ruim; en zeiden, dat zy Gevangenen van Koning Jacobus waren. Echter hadden zy zorg, dat zy, wanneer de Capitein op zyn Schip keerde, niet sterk genoeg zouden wezen om het Schip in hun geweld te houden; zonden derhalven de Sloep weder na hun Schip; en lieten noch 40 man overhaalen. Zo dra Capitein Lusson, van het voorgevallene onkundig, zyne Brieven ontfangen had, gaf hy aan eenige Matroozen, welke by hem waren, ordre om na het Schip te vaaren, en het anker op te haalen: maar zy traden niet aan boort, of zy wierden door het Volk van den Rover mede gevat, en na onderen gesleept. Het handelde op d'eigenste manier Capitein Lusson, welke weinig laater volgde; hakte toen de kabel in stukken; en zette haare kours van land af. De Capitein verzocht, dat men hem, nevens 3 a 4 anderen, aan land wilde zetten. Het geschiedde, en wierd aldus de Capitein, de Lootsman, en meer, ten getalte van 14 à 15, ontslagen. Deze Rover vertoonde een Pas van Vrankryk, en zeide, dat hy van Brest uitgevaaren, en het Schip, waarop hy zig bevond, mede een Prys was, met Zyde en Kaneel van Amsterdam gekomen, voor omtrent 14 dagen door hem genomen, met een Dek, en 12 à 14 stukken geschut voerende. Des zelfs Volk bestaat uit 160 Man; en hy is, om Wyn, aan dit Eiland ingenomen, over te brengen, naar de Fransche Eilanden t'zeil gegaan, enz.

Schepen, na het sluiten van de Vrede genomen, vrygegeeven.

Den 22sten. der Maand wierd tot Amsterdam ter Beurze afgeroepen, dat alle de Schepen, door de Franschen na den tyd, in het Tractaat van Vrede beraamd, genomen, door den Koning van Vrankryk vry gegeeven waren.

Byzonderheden wegens het leven van den Predikant Balthazar Bekker.

't Voorgaande Deel hebben wy gesloten met de dood van den Predikant Bekker, doch by gebrek van plaats aldaar geene byzonderheden van 's Mans leven konnen aanroeren. Tegenwoordig, nu 'er gelegentheid toe is, zullen wy 'er af ter neer stellen 't geen van zynen Zoon onder 's afgestorvenen Vaders Papieren dien aangaande wierd gevonden, en voor de verhandeling van zyn *Sterfbedde*, door den zelven zynen Zoon opgesteld, met den druk gemeen gemaakt. „Ben ik van jongs op (aldus luiden zyne woorden, na dat hy een toepassing heeft gemaakt op de plaats van Job 7. 1. *Heeft niet de mensche eenen stryd op aarde? en de zyn zyne dagen niet als de dagen eens dagwerkers?*) niet in stryd ge-

,,geweest? Myn Vader was de leeraar myner jeugd, tot grooten
,,nutte voor myne letter-oeffeninge in dien tyd. Maar 't voor-
,,deel van de jaaren, 't geen ik had als oudste, bracht my meer-
,,der moeijelykheid en vroeger zorgen aan; waar door myne lust
,,in letter-oeffening al tydelyk belemmerd wierd. Nochtans met
,,myne zestien jaren, weinig later, op de hooge School geko-
,,men, waren sesthalf jaren, die ik daar besteedde, my genoeg
,,geweest, zo ik eensdeels niet door d'ongestadigheid myner Mee-
,,sters, anderdeels door eigene onberadenheid, van 't een op 't
,,ander heen en weer geloopen, en daar door te min gevoorderd
,,hadde. Hier wierd ik eerst gewaar, wat nut my myns Vaders
,,Kerk-school in zyn huis was geweest, welkers lessen in myn
,,herte waren, en my wederhielden van uitsporigheden, daar
,,de neigingen van mynen inborst door zo veel aanleidingen der
,,jeugd, met de welke ik verkeerde, my toe lokten. God hebbe
,,d'eere van dien eerlyken name, welken ik behield tot Gronin-
,,gen, en overbracht tot Franeker; daar die noch meer versterkt
,,wierd, en myne achtinge by Professoren, Burgers, en Stu-
,,denten eenigsins noch boven 't gros van myns gelyken rees. Doch
,,eerder Predikschool gevoorderd, als bekwaam (hoewel bekwaam
,,genoeg geoordeeld by de genen, die dat moesten weten) drong
,,my de nood, geholpen door de gunst van Vrienden en het goed
,,gevoelen myner Leeraars, het bestuur der School tot Franeker,
,,doe open, aan te neemen, en achtien maanden lang my zelf
,,op 't nieuw tot letter-oeffeningen te begeven, tot dat ik wierd
,,geroepen in de Kerk. Maar wat al worstelingen had ik in dat
,,schoolstof niet met ongelyken aart van Leerlingen en Mede-
,,leeraars, by zo weinge jaren als ik hadde, door te staan! O
,,goede God! hoe wierd ik doe ter regter tyd ontzet! Wanneer
,,men my in 't School-bestier begon dwers aan te zien, kwam my
,,'t beroep van Oosterlittens, doe buiten hope schier, als van den
,,Hemel toe; daar ik, pas drie-en-twintig jaren en zes weeken
,,oud, den dienst aanvaardde, en met vrucht bekleedde, negen
,,jaaren min drie maanden lang. Doch viel de vrucht ook niet
,,gemakkelyk te plukken, om den tegenstand geleeden van de
,,geenen die de goederen der Kerk bezaten, en myn pogen tot ver-
,,beteringe by den Oversten op 't hatelykste overdroegen. En-
,,de

1698. July. „de nochtans, אבן העזר *tot hier toe heeft my de Heere geholpen.* De
„lust om meer te weten, dan van my was geëischt, om dat het
„te weinig was, bewoog my ook tot meer te leeren by my zel-
„ven: en de vryheid, die ik zocht, om door 't verkregen recht
„van Leeraar zonder hinder (zo ik meende) misverstand en mis-
„bruik uit de Kerk te weeren, porde my om dat dat getuigenis
„van myne voordering in kennis in het openbaar op 't alderken-
„nelykste te behalen. Nochtans was myn vertrouwen niet zo
„groot, als d'uitslag is geweest. En 't is waar, dat ik ook myn
„staat met eenen beöogde te bevoorderen, waar in ik mede na
„menschelyk beöogen doe niet kwalyk zag. Maar 't is misschien
„uit deze oorzaak, dat dit middel tot het tegendeel gediend
„heeft, en de nyd gewapend om my meest aan die kant te be-
„stormen, daar ik meinde dat ik schootvry zoude zyn. Het stiet
„my al ten eersten op den weg tot het beroep te Franeker, 't welk
„echter God beliefde my door goed en kwaad geruchte toe te bren-
„gen, en daar in met zynen zegen noch acht jaren en acht maan-
„den by te staan. Des had ik daar zo wel, als t'Oosterlittens,
„gunst en liefde by het volk. Maar d'ongunst openbaarde zich
„wel haast by de geleerden, en zeer weinigen die veel vermoch-
„ten. Myn God! gy zelve weet, dat zy my hadden moeten
„pryzen om dat gene, 't welk dien haat verwekte. Maar hoe
„wierd ik in dat Franeker geslingerd! Wat tyden heb ik daar
„beleefd! Hoe heeft myn vreedsaam oogmerk, om de Kerk
„van tweespalt over de Filosofie van Descartes te behoeden, my,
„voor dartig jaaren schier, al haats veroorzaakt, en in moeiten
„ingewikkeld die ik nooit en zocht! Hoe heeft de twist van
„twee vermaarde Mannen in geleerdheid, om des eenen vriend-
„schap, en des anderen na-yver, my in véelerhande ongemak
„bedraaid! Hoe heeft men myne voordering tot het Hoogleeraar-
„ampt, als daar schyn toe was, door kennelyke lagen onderkro-
„pen, en my zonder oorzaak by de Machten onzes Landts ver-
„dacht gemaakt! Wat streken heeft men niet gebruikt, om
„myne VASTE SPYZE voor vergiftig uit te maken, en
„my den voet te lichten! Het eerste is hen ook gelukt voor ee-
„nen tyd: voor 't laatste heeft God zelf gezorgt, die mynen
„voet voor vallen heeft bewaard. En dat inzonderheid, als

„groote

„groote Zondaars, door de Kerk getuchtigd, zich met groote „Lieden tegen my versterkten, om daar wrake van te neemen, „en dat laatstelyk het werk tot mynen eindelyken ondergang be- „steken, en de tyd gekomende zynde, zich de Hemel opende „tot myn ontzet. En dat was, om slechts van meerder plaats „tot minder, doch tot veiliger, te roepen; in alzulken tyd als „'t Land noch versch geheugde van den overloop des Vyandts, „en dat Loenen, plaats van myne toevlucht, noch zeer onlangs „was geveiligd van der Franschen plonderinge en verwoestinge; „daar langer tyd behoefde tot herstellen, dan myn dienst daar „duurde, zynde een-en-twintig maanden: na verloop der wel- „ken ik tot Weesp, drie jaren en by na zes maanden, hier als „daar, in volle rust en vreede bleef. Niet zonder swaaren tegen- „stand van daar beroepen t'Amsterdam, hoe grooten onder- „scheid van tyden heb ik daar beleefd! Twaalf jaren lang in „vrede, by de Broeders wel bemind, by allen niet al even veel ge- „acht, by niemand echter, dat ik weet, gehaat, en met zo goeden „naam als iemand myner Medebroeders, had ik al lang versleten „d'oude vlek van onrechtzinnigheid, voor dezen my in Friesland „aangesmeert. Myn Boeksken over de Komeeten raakte onbelem- „merd door de wereld, opende veeler oogen, zonder afgunst, en „ook noch met dank. Wie zoude zich niet aangemoedigd vinden, „om gelyker wyze ongelyk veel grooter en veel schadelyker doo- „ling, die 't gantsche Christendom met Joden en Mahometanen „onder vreeze van den Duivel houd, het masker af te trekken, „en de Kerk te zuiveren van leeringen, met welke d'eerste gron- „den des Geloofs, wel vergeleken, niet te houden zyn? Maar „ziet, wat van den Christelyken en Gereformeerden Godsdienst „is. Die niet verstaan wat zy belyden, welker 't grootst getal „is, wat gelooven die? En die al iets verstaan, het zal met „onderscheid van dit of dat gevoelen, aanhang en gevolg van „Leeraars zyn. Die geen van beiden kiest, of tusschen beiden „gaat, word haast een voorwerp van der beiden haat. Dit „heeft my 't ongemak veroorzaakt, dat my noch doet zuchten, „en misschien myn leven lang. Om dat de waarheid niet en „was t'ontkennen van het gene ik in het vervolg van Hornius „Historty schreef, noch ook het gene tot berispinge van beide

1698. July.

N „Sekten

1698. July. „Sekten ter voorrede van myne *Uitlegginge over Daniel* gezegt is,
„heeft men t'ſaamgeſpannen tegen my, en alle krachten byge-
„zet, om my van middelen en eere te beroven; die God ge-
„wild heeft dat noch beide grooter zouden waſſen, om te too-
„nen, dat het zyne zake was, en dat zyn doen zich na der men-
„ſchen wille niet en ſchikt. Maar lieve God! wat wateren
„zyn niet al tegen my beroerd geweeſt! Hoe zyn de heimelyk-
„ſte dingen van der menſchen herten aan den dag gebracht!
„Hoe hebben zich de Leeraars der Gereformeerde Kerk geſtoten
„aan de Reformatie, die noch te doen was, en (geloofd zy
„God) in dit ſtuk voor een groot deel ook gedaan is, en noch
„dagelyks geſchied. Dank zy den Heere, dat de ſchrik des
„Duivels meer en meer vergaat, en dat verzierde Ryk des Sa-
„tans van de kant, daar ik den ſtorm heb aangebracht, zo groo-
„ten laſt lyd, dat de ſchrik in ſpot veranderd, en de meeſters
„van het werk zich ſchamen over 't gene my van hen geſchied
„is, en beſchroomd zyn om den minſten burger, die my of ook
„myne Schriften voorſtaat, van't geſchil te ſpreeken. Dit acht
„ik loons genoeg voor al myn werk te zyn, enz. En een wei-
nig verder, na wegens eenige ligchaamelyke kwaalen, en
een mogelyk haaſt aanſtaande dood, (want hy was al drie-
en-ſeſtig jaaren oud, toen hy dit Geſchrift ontwierp) ge-
waagd te hebben, vervolgt hy aldus: „Doch laat my toe, myn
„God, dat ik drie dingen van U mag begeeren, daar ik zeer
„om zuchte, eer ik ſterve. En eerſt, dat ik van hier niet ſchei-
„de, als een die de Kerk beroert, of onrechtzinnigheid ge-
„dreeven hebbe: maar dat na mynen dood aan ieder een mag
„blyken, dat ik voor de waarheid ben geweeſt, en dat die waar-
„heid meer en meer bekend, en uwe Chriſtenheid van 't ſchen-
„dig bygeloove mag gezuiverd worden. 't Zy dat ik noch die
„gunſt voor mynen dood verwerve, dat my de Broederſchap in
„mynen ſtand herſtelle, hier of elders, ten minſten dat de toe-
„gang tot des Heeren tafel my geopend zy; of dat ik my zal
„lyden met den Heere in den geeſt te dienen by my zelven en
„met myn Gezinde: wel verzekerd zynde, dat hy van Godts
„Tempel niet blyft uitgeſloten, in wiens hert Godts Tempel
„is geweeſt; maar dat hy een Pilaar is in Gods Huis, die nooit
„daar

„daar uit zal gaan. Het ander is, dat ik myn Huisgezin mag „laten in dien ftaat, dat zy geen andere gedachtenisse van my „houden als van eenen trouwen Man en Vader, enz. 1698. July.

Ziet daar 't geen den Heer Bekker van zich zelven zegt: zyn Zoon, om noch eenige andere byzonderheden van zynen Vader wereldkundig te maaken, besluit zyn Sterfbedde met deze woorden: „Ik zegge (zo ik dat als zyn Zoon mag doen; wel weetende, indien het hier geen byzondere reden had, dat het my naauwlyks geoorloft is: maar het zy genoeg, dat het ook zyne Vyanden, die hem eenigermaate hebben nagespeurd, niet zullen „durven ontkennen) dat hy was vol van yver; van onvermoeiden arbeid; altoos gereed tot bystant zyner Ampt genoten; te „gemoedelyk om zich niet te kwyten in 't geen hy oordeelde van „zyne plicht te zyn; een groot liefhebber van de vrede onder de „Broederen, en een bewerker van dezelve daar hy konde, toegevende in alles, zo veel als de waarheid en een goede conscientie „kon lyden; allesins vriendelyk, nederig en ongeveinst in zynen ommegang; in zyne grootste wederwaardigheden by uitnementheid verdraagsaam; by alle gelegentheden van voor of „tegenspoet van een bestendig gemoed en ware Godvruchtigheid; en nooit beter vergenoegt, als in de oeffeninge van zyn „Beroep, dat hem nimmer lastig viel, en waar toe hy by allerley „voorvallen, en na vereisch van tyden en zaken, wonderlyk „vaardig was. Wat verder de kloekheid en wakkerheid van zynen geest, en zyne geleerdheid en ervarenheid in zo veelerley „slag van weetenschappen betrof; ik onderneeme niet, dezelve „na hunne waardy en hoedanigheid uit te drukken: ik laate de „weereld daar van spreeken. Syne voornaamste Werken, die „in 't licht zyn (ik spreeke van eenige kleinigheden niet) zyn „zyne *Friesche Godgeleerdheid*: zyn *onderzoek van de beteekeninge der Kometeen*: zyne *uitlegginge van den Profeet Daniël*: „dat beruchte Boek *de Betoverde Wereld*, en de By-schriften „van dien, zynde verscheidene stukken tot zyne verantwoordinge, en een wydlustig verhaal van alle de Kerkelyke handelingen „en procedueren tegens hem gehouden; wel waardig van een ieder gelyk, tot nader bevattinge van zyn schryven en zyne verontschuldiginge, geleezen te worden: en eindelyk, zyne *Leere*

1698. July. „ *der Gereformeerde Kerken van de vrye Nederlanden*, *begrepen in der*
„ *zelver Geloofs-belydenisse*, om te verstrekken tot een eeuwig getuigenisse zyner rechtzinnigheid, en dat hy nimmer daar van „ afgeweken, gelyk hy ook stervende daar by gebleven is. De „ Kerken, by hem met lof bediend, zyn die van Oosterlittens, „ Franeker, Loenen, Weesp, (daar staande heeft hy A°. 1677 „ eens zes maanden Leger-Predikant geweest) en deze Stad „ Amsterdam: zynde vyf-en-dertig jaren achter een in dadelyke „ oeffeninge van zynen Dienst geweest, en sedert zes jaren daar „ in belet. En of 't niet waar is, 't geen sommige zeggen, dat „ de algemeene oorzaken van zyne rampen zyne uitstekende „ deugd en geleerdheid zy geweest, mogen de verstandigen oor„ deelen. Zyne eigene Geschriften spreeken van zyne gevallen „ in het breede, daar ik in 't byzonder niet van melden zal; maar „ besluite met de woorden van David: *Veele zyn de tegenspoeden* „ *des rechtvaardigen; maar uit die alle reddet hem de HEERE*. „ Psalm 34:20.

Onder een zyner Afbeeldsels, waar van 'er verscheidene gemaakt zyn, leest men deze Vaerzen.

O Amsterdam, zo gy niet hoorende zyt doof,
Ziet uwen Leeraar, dien de Konst voor u doet leeven,
En zegt, als gy hem ziet: Dit 's hy, die 't Bygeloof
De laatste doodsteek in zyn Schriften heeft gegeeven.
Wie Bekker kennen wil, legge eerst vooroordeel neer:
Godts eer te bouwen, niet des Duivels, dat 's zyn leer.

P. RABUS.

Onder een ander, om 'er van geen meer te spreeken, staat het volgende, mede door geen tegenstreever van zyn gevoelen ontworpen.

Dit 's Bekker, wiens verstand, van 't hoogste licht bestraalt,
Godts roem verheft, voor wien de reden komt verschynen,
Die 't nachtgordyn opschuift, waar door de waarheid praalt
Met 's hemels glans, en doet het helsch gespook verdwynen:
Dankt hem, wiens schrander brein, en yver voor Godts eer,
't Gewaand vermogen van den Duivel velt ter neer.

L. RUTGERTZ.

Hy

Hy stierf ter ouderdom van ruim vier-en-festig jaaren, zynde geboren den 20sten. Maart des Jaars 1634. 1698. Augustus

AUGUSTUS.

NA dat de Koning den 18den. Maart op zulk een prachtige wyze, als wy in het voorgaande (a) Deel gezegt hebben, te Dantzik was ingehaald, vervoegde hy zich den 21sten. na d'Oliva, en bezichtigde alle de plaatsen der Kust, daar de Fransche Schepen hadden gelegen, en de Prins van Conti te land was getreeden. Den zelven dag wierd zyne Majesteit door den Heer Domburg, Resident der Vereenigde Nederlanden, uit den naam zyner Meesters over deszelfs verheffing op den Troon van Polen begroet. Men meende, dat ook die van Sweden het gedaan zou hebben: doch hy antwoordde, dat hy'er noch geen order toe gekreegen had. POLEN. Vervolg van de Poolsche zaaken. (a) Zie pag. 256.

Den 24sten. hadden de Gecommitteerden van de Littauwsche Armée audientie by den Koning, en leverden een groot request over, behelzende een verzoek dat de tien tonnen goudts, aan den Veldheer Sapieha beloofd, niet aan hem, dewyl hy alreedts eenige penningen tot zyn byzonder gebruik aangewend had, maar aan de Littauwsche Regimenten mochten geteld, en de Ryksdag in't open veld gehouden worden; 't welk die van het Waywoodschap Sendomir insgelyks verzochten, benevens overlevering van een lyst der geenen, die reedts geld ontfangen, en niet uitgeteld hadden. Gecommitteerden van de Littauwsche Armée hebben gehoor by den Koning.

's Anderendaags wierden, na ouder gewoonte, des Stadts Privilegien door den Koning vernieuwd, verzegeld, en beswooren; alwaar de Heeren van Elbing zich mede by bevonden: wordende vervolgens het kanon rondom op de wallen gelost, en een verdoovend geluid van trommen, herpauken, en trompetten op het Raadhuis gehoord. Koning vernieuwt en besweert de Privilegien van Dantzik.

Den 27sten. waschte de Koning twaalf armen ouden Mannen, welke te samen negenhonderd en drie jaaren uitmaakten, en in 't wit gekleed waren, de voeten, zettede hen wyders swarte hoeden Wascht twaalf ouden Mannen de voeten.

1698. Augustus

hoeden met swarte banden op 't hoofd; gaf hen stokken, met swart overtrokken, in de hand; tracteerde hen met gebraade en gezoode spys, wyn en bier; diende zelve hen alles voor; en vereerde aan ieder twaalf ryksdaalders.

Provinciaale Landdagen weder uitgeschreeven.

Midlerwyl waren d'onlangs afgebrokene Provinciaale Landdagen in Polen, welke volgens de grondwetten van dat Ryk zes weeken voor den Ryksdag gehouden pleegen te worden, weder tegen den 9den. April uitgeschreeven. Ondertusschen bleef den Adel noch hard staan op de volgende pointen.

Præmien van den Adel.

1. Dat de Ryksdag, als na krygsgebruik, in 's open veld gehouden moest worden.

2. Dat de Koning de naamen der geenen, die zyner Majesteits overgroote mildheid misbruikt, en de vryheid des Volks, mitsgaders het Koningryk zelf, daar door veil gemaakt, en als te koop gesteld hadden, bekend zou maaken.

3. Dat dit geld die verkoopers weder afgeperst zynde, tot betaaling van de soldy der Soldaaten aangelegt zou worden.

4. Dat die vernietigers van de gemeene vryheid de straffe, volgens de Statuten daar toe staande, zouden ondergaan.

5. Dat de schade, welke de Steden, Vlekken, en Dorpen door de Saxische Soldaaten was aangedaan, weder vergoed moest worden.

Groot-Vaandrig Oginski verwoest de goederen van den Veldheer Sapieha.

Terwyl het met de zaaken aldus geschapen stond, wierd men verstendigd, dat de Littauwsche Groot-Vaandrig Oginski met het Leger van dat Hertogdom byna alle de goederen van den Groot-Veldheer Sapieha bedurven, en wel vier duizend Boeren, lyfeigene Familien, tot de voorschreevene goederen behoorende, na de grenzen van Muskovien had doen vluchten.

Verwoestingen door de Turken en Tartaren aangeregt.

De Turken en Tartaaren hadden zich sedert een tyd ook van de verdeeldheid der Pooien weeten te bedienen, 't geen men zich verwonderde, dewyl 'er de gelegentheid schoon genoeg toe was, dat ze niet eer gedaan en hadden. Omtrent het begin van February brachten ze een groot Convoy van allerhande voorraad in Kaminiek, en deeden vervolgens uitloopen tot onder de poorten van Leopoldstad: maar de sneeuw en het kwaad weer hen belet hebbende toenmaals verder door te dringen, 't ukten ze een wyl daar na weder derwaarts; verwoestten meer als vyftig Dorpen, gelyk ook alle de omleggende oorden van de gemelde Stad;

Stad; en voerden over de twaalf duizend persoonen weg. 1698. Augustus

Doch om weder tot den Koning te keeren. Den 2den. April trad hy in een Jacht, om Termunde te gaan bezichtigen, alwaar hy des anderendaags zyn' intreede deed, en onder het lossen van 't kanon ontfangen wierd; keerende wyders na een dag verblyfs weder na Dantzik: van welkers Stadts Overigheid men, niet zonder groote schyn van waarheid, wel zeggen wil, dat hy geld te leen verzocht, beloovende, tot haare zekerheid, eenige landeryen aan haar te verpanden: maar de Magistraat verschoonde zich 'er af op haar onvermogen, des te grooter, dewyl de gesteldheid der zaaken haar noodzaakte een grooter getal van Krygsbenden t'onderhouden, en by gevolg meer kosten te maaken, als voorheen.

Koning gaat Termunde bezichtigen.

Weinige dagen daar na, te weeten, den 7den. der gemelde Maand April, kwam de Markgraaf van Bareith, 's Konings Schoonvader, met den Prins, zynen Zoon, te Dantzik, daar zy met groote tekenen van achting en genegentheid door zyne Majesteit ontfangen, en met d'uiterste vriendschap onthaald wierden.

Markgraaf van Bareith komt te Dantzik.

Ondertusschen was den Heer Paulizzi, tot Extraordinaris Nuncius van den Paus aan het Poolsche Hof genoemd, in het begin der genoemde Maand te Warschau gekomen. Gelyk de Koning te Dantzik was, stuurde hy na Lowits, om den Kardinaal-Primaat kennis van zyne komst te geeven, aan wien hy vervolgens zelve op den 16den. de visite ging afleggen, met overleevering van een Brevet, behelzende voornaamentlyk de begeerte, die de Heilige Vader had, om de rust der Republyk te herstellen, mitsgaders het voordeel van den Roomsch-Katholyken Godtsdienst te behouden en te bezorgen: weshalven hy den Primaat aanmaande tot zyne goede diensten daar toe te besteeden; verzekerende hem, dat hy aan zynen Nuncius bevolen had, by alle gelegentheden de behoudenis der waardigheden en rechten van zyne Eminentie in acht te neemen. De Kardinaal antwoordde, dat hy d'orders van zyne Heiligheid, voor zo veel ze het Geestelyke betreffen, altyd met onderdaanigheid zou ontfangen: dat, zo zyne Heiligheid, na den staat der zaaken zorgvuldig onderzocht te hebben, geloofde, dat de Godtsdienst in veiligheid

Pauselyke Extraordinaris Nuncius komt te Warschau.

1698. Augustus ligheid was, hy het ook wel wilde gelooven: maar dat, wat de wereldlyke belangen der Republyk betrefte, welken hy gehouden was te handhaaven, hy die niet kon laaten vaaren zonder zyn karakter, en de waardigheid, daar hy mee bekleed was, te benadeelen; zonder zich het verwyt van de geheele Natie op den hals te haalen; en zonder zich ook zelfs te wikkelen in de noodzaakelykheid van 'er als eigen werk verantwoordelyk voor te weezen: doch dat hy ondertusschen de mediatie van den Heiligen Vader met een kinderlyke gehoorzaamheid aannam.

Koning vertrekt van Dantzik, en komt weder te Warschau.

De Pacifications-Ryksdag stond nu gehouden te worden; weshalven de Koning, verzeld door den Markgraaf van Bareith, den Prins zynen Zoon, den Graaf van Styrum, den Bisschop van Raab, en verscheidene andere Persoonen van d'eerste qualiteit, den 10den. der meergemelde Maand April van Dantzik vertrok, ten einde zig weder te Warschau te vervoegen, alwaar hy den 14den. aankwam, en des namiddags twee byzondere audientien verleende, d'eene aan den Extraordinaris Nuncius Pauluzzi, en d'andere aan den Ordinaris Nuncius (a) Davia, die voor een wyl order van het Roomsche Hof had gekreegen om zich weder in Polen te vervoegen, en weinige dagen na den Heer Pauluzzi te Warschauw was gekomen. Men was ook zo misnoegd niet over zyn beleid, als men om zekere redenen wel had willen doen gelooven; en het bleek opentlyk genoeg, dewyl de Paus, toen hem de gemelde order toegezonden wierd, te gelyk het Bisdom van Rimini aan hem gaf, en hem ontsloeg van 'er zyn verblyf te behoeven te houden, om dat zyne tegenwoordigheid vry noodzaakelyker in Polen vereischt wierd. Daags daar na gaf zyne Majesteit ook audientie aan een Afgezant van Muskovien, voor drie dagen te Warschau gekomen, die hem uit den naam van den Kzaar, zynen Meester, op nieuws aanbieding deed van zo veel Krygsbenden, als hy van nooden mocht komen te hebben, enz.

(a) Zie 9 Stuk, 1 Deel, pag. 221.

Provinciaale Landdagen afgebroken.

Hoewel de meesten der Provinciaale Landdagen, zo in Pruissen als in Polen, zonder eenig gevolg afgebroken waren, gaf echter de Koning, terstond na zyne komst, de noodzaakelyke orders tot de byeenkomst van den algemeenen Ryksdag. Ondertusschen verschooven de Primaat, de Senateurs, en de Hoofden van de Rokosz de Vergadering, welke zy besloten hadden mede

in de

in de Maand April te houden, tot den 5den. May, buiten twyfel om d'uitwerkingen der deliberatien, welke op den algemeenen Ryksdag genomen mochten worden, te stuiten. Ziet hier een Afschrift der Universalia, door den Kardinaal-Primaat ten dien einde afgevaardigd. 1698. Augustus.

KOnd en kennelyk zy een iegelyk, &c. Nu d'aangenaamste tyd de gruwzame konde van ons dryft, en de Krygs-god, van alle grouzaamheid, in Europa geschied, verzadigd, de swaarden in scheedens verwisselt, schiet Polen over, het geen zich met zyn ongeluk kwelt, en met byzonder belang beswaard is. Wy hebben gemeind, dat de laatste Verzameling, te Lowitz gehouden, ons door de heeling der opene wonden de verdeelde Republyk in een eenpaarig wezen gebracht zoude hebben. Men zag hier toe, na dat de Preliminaria geschied waren, groote apparentien; doch het is eer verergerd, als verbeterd geworden. Wy willen d'oorzaaken daar van niet onderzoeken. Ieder doet na zyn wil. God wil ons na zyne langmoedigheid, zo het schynt, noch niet vertalen; dewyl de H. Vader, beklagende zyne Zoonen, die zich in hunner Moeders schoot opeeten, ons ongeluk van zyn Stoel aanziet, en, gelyk hy tot hier toe de gansche Wereld door zyn gezag de troost der Vrede en Rusts medegedeeld heeft, zich ook alzo bemoeijende om ons Vaderland daar toe te brengen, zynen Extraordinaris Nuncius gezonden heeft, om een algemeene Rust onder de Standen van deze Republyk op te rechten, op datgeen teeken der Wonde overig, en d'oude Vryheid nevens het ware Geloof in haren stand blyven; gelyk zulks uit de bygaande Copy van het Apostolisc Brevet te zien is. Wy nemen uit kinderlyke gehoorzaamheid de bemiddeling des H. Vaders aan, en gebruiken, wyl wy de Fata niet langer verwachten willen, op nieuw een middel, om d'inwendige Rust te bekomen. Wy verzoeken derhalven aan myne Heeren, alle ons de behulpzame hand te bieden, hoe de Rust en Vrede aan allen wedergegeven kan werden, en spannen gants zorgvuldig van nieuws het zeil, een andere Samenkomst te Lowitz op den 5den. dag van May dezes Jaars aanstellende, waar toe wy myne Heeren allen uit liefde tot het Vaderland en de Vryheid my nodigen, op dat zy, zo lief als hun het ware en heilige Geloof is, op dien tyd mogen verschynen, om alle tot deze Saken, die onze Voorvaders ons verworven hebben, te helpen. In dezen zullen wy, gelyk wy d'assistentie van myne Heeren wenschen, hier na van herten verlangen: Waar toe wy, op dat onze Universalia t'eerder bekend mogen werden, de zelven aan de Grodten Parasten, en gewonelyke Oorden, hebben laten publiceren, en deze tot te beter verzekering met onze Handen en Zegel ondertekend. Radziejowicich den 9den. April, 1698.

Radziejowski, Primas. Humiecki.

O Hier

1698. Augustus. Hier nevens ging ook noch het onderstaande Brevet, aan het Roomsche Hof tot bevrediging der zaaken van de gescheurde Republyk opgesteld.

Apostolisch Brevet aan den Kardinaal Radziewski.

INNOCENTIUS de XII.

Onze Lieve Zoon in Christo, Geluk en Apostolise Zegen.

WY achten billyk, en met ons Pausselyk Ampt, van hetwelk wy niet kunnen afstaan, overeenkomende, dat wy niet alleen op de rust van het heerlyke Ryk bedacht zyn, maar ook trachten na hetgeene, 't welk wy meenen dat by dezen tegenwoordige toestand tot bescherming en bevordering van de Katholyke Religie nut en nodig is. En op dat 't openbaarder werde, dat wy dit van gantscher herte wenschen, hebben wy besloten een Extraordinaris Nuncius derwaarts te zenden; het welk wy aan den Eerwaardigen Broeder Fabricius, Bisschop van Ferrara, wegens deszelfs byzondere gaven opgedragen hebben. Dit alles maken wy U bekend met onze Vaderlyke begenegentheid; niet zo zeer, de wyl wy U onze meening willen openen, als op dat wy hier door uwe overbloedig bewezene Godvruchtigheid en heerlyken yver mogen aanzetten, op dat Gy daar toe alle vlyt en moeite zoud aanwenden: weshalven wy tegelyk den eerwaardigen Broeder bevolen hebben, dat hy in deze voorvallen niet zal verzuimen voor uwe Digniteit en Rechten te zorgen. Hoe veel meer uwe roem zal aanwassen, wanneer na het ook door uwe vlyt byleggen van de noch overige strydigheden de gedachten en wille van deze dappere Natie zich zullen vereenigen, willen wy U niet wydlopig te binnen brengen; dewyl wy weten, dat het U best bekend is, en hier mede onze Apostolise Zegen verkregen zal werden. Gegeven te Romen, in 't zevende Jaar van ons Pausdom, den 22sten. January 1698.

Ulysses Joseph Gozzadino.

Men was zeer verwonderd, dat in d'Universalia van den Primaat ganisch geen gewag wierd gemaakt, noch van den Koning, noch van de middelen om een vergelyk uit te vinden, welke wel eer voorgeslagen waren.

Opening en afbreeking van den algemeenen Ryksdag. Den 16den. April, dag beraamd tot den algemeenen Ryksdag, wilde de Koning, dat men er d'opening af deed; hoewel er van twee honderd en zo veel Landbooden, daar ze uit moest bestaan, zich maar omtrent dartig Gedeputeerden van eenige Waywoodschappen van Poolen en Littauwen toenmaals te Warschau

schap bevonden, daar onder begreepen een zeer klein getal van Senateurs, die'er zich eer vervoegd hadden om den Ryksdag af te breeken, als om 'er eenig gunstig besluit voor zyne Majesteit te neemen. In der daad, naauwelyks waren ze byeengekomen, of ze stonden, volgens hunne instructien, byna altemaal op, en protesteerden tegens de Vergadering, de Littauwers en het meestedeel der Senateurs noch sterker als d'anderen, verklaarende, dat ze last hadden om te vertrekken; indien men niet bewilligde, dat men een algemeenen Ryksdag in het open veld zou beroepen. Men wendde alle middelen aan om hen weder by een te doen komen, doch te vergeefs: weshalven men voorsloeg, of men de zes weeken, zynde de gestelde tyd tot het houden der Ryksdagen, zou laaten verloopen, gelyk of deze dadelyk gehouden was geweest, of dat men ze tot op een anderen tyd zou uitstellen. De gevoelens waren verdeeld: doch het meeste getal beweerde, dat, dewyl de Landbooden niet weder wilden vergaderen, het beter zou weezen den Ryksdag tot op een anderen tyd uit te stellen.

1698. Augustus.

Koning stuurt afgevaardigden na Littauwen.

Na dat de Gedeputeerden van Littauwen den aldus vertrokken waren, stuurde de Koning eenigen zyner Vertrouwden na dat Hertogdom, om den Adel te trachten in te boezemen, gunstiger gevoelens voor hem te neemen, en den Prins Sapieha en den Groot-Vaandrig Oginski hunne geschillen in der minne te doen byleggen. De weinige Senateurs en Landbooden, welke noch gebleeven waren, vergaderden ondertusschen, niettegenstaande dat men het raadsaamst had geoordeelt den Ryksdag uit te stellen, noch al dagelyks, doch meer welstaanshalven, als om eenige gewichtige zaak te verhandelen. Eindelyk, dewyl ze geenig besluit konden neemen, ter oorzaak van hun klein getal, vertrokken ze altemaal, na dat ze alvoorens aan den Koning vertoond hadden, dat hy de Duitsche Troupen, die hy met zich had gebracht, behoorde weg te zenden, buiten het welk hy de liefde en het vertrouwen zyner nieuwe onderzaaten niet wel zou konnen verkrygen. De Koning paste hen ten antwoord, dat hy ze na de grenzen zoude doen trekken, om hen, zo haast als de beroerten des Ryks beslecht zouden weezen, in den oorlog tegens d'Ongeloovigen te gebruiken: dat hy ze daar niet

1698. Augustus

en hield, dan met dit oogmerk: en dat hy zyn vertrouwen eeniglyk in de genegentheid der Poolen stelde.

Tyding uit Vrankryk aan den Primaat.

Midlerwyl had de Primaat nu bescheid uit Vrankryk gekreegen van den Courier, dien hy met brieven voor den Koning derwaarts had gezonden. Deze kwam den 22sten. Maart te Versailles, en bracht aan dien Vorst bericht wegens d'oproerige scheiding van de Vergadering te Lowits, en het besluit 't geen door een groot gedeelte van den Adel van Groot Polen omtrent het handhaaven van hunne wetten en rechten tot d'eendrachtige verkiezing van een Koning was genomen. Ook ging de spraak, dat de gemelde Prelaat van zyne Allerchristelykste Majesteit verzocht had te weeten, of het zyn believen was, dat men de verkiezing des Prinsen van Conti noch verder zou handhaaven; in welken geval hy een bystand van volk en geld verzocht, om de Duitsche Troupen te konnen verdryven. De Courier had mede twee à drie brieven aan den Prins van Conti gebracht, doch deze de zelven niet willen aanneemen, maar hem 'er mee aan den Koning gezonden. Den inhoud bleef onbekend: alleenlyk wist men, dat het opschrift luidde: *Aan zyne Poolsche Majesteit*. 't Gevolg van deze nieuwe noodiging scheen echter zeer twyfelachtig in de tegenwoordige gesteldheid van zaaken: doch men kon 'er ten minsten evenwel uit afmeeten, dat de Party van dien Prins zeer sterk moest weezen, dewyl, wanneer men hem t'eenemaal verlaaten achtte, zy noch zulke onderneemingen ter hand sloeg.

Gesteldheid der zaaken in Littauwen.

Byna terzelve tyd verstond men, dat de Prins Sapieha, Groot-Veldheer van Littauwen, een Manifest tegens den Groot-Vaandrig Oginski had doen uitgaan, wiens beleid hy toonde strydig te weezen tegens alle de plichten der billykheid en menschelykheid, door de geweldenaryen en wreedheden die hy pleegde: dat het ook ten hoogsten verdacht was, en niet als zeer doodelyke gevolgen voor de rust des Vaderlandts kon hebben, enz. Dit Manifest maakte zodanig een indruk, dat een grooten hoop der Malcontenten van den Adel en het Leger den Heer Oginski verliet, en zich by den Groot-Veldheer voegde, met het oogmerk van zich te stellen tegens alle de geenen, welke mochten onderneemen de gemeene rust te stooren. Ook behaalde deze laatste

laatste na een wyl eenig voordeel op den eersten in een ontmoeting, waar in hy hem vyf à zes honderd man zo afsloeg, als gevangen nam. Echter hielden de beroerten van Littauwen niet op; en daar was geen schyn, dat ze noch zo haast stonden te eindigen. Zelfs vreesde men meer als ooit, dat men eindelyk in een inlandschen oorlog zou vallen; en de Koning maakte zich genoegsaam gereed om zyne rechten met de wapenen te doen stand grypen, indien hy de geenen, die hem tot hier toe niet hadden willen erkennen, met zachtheid niet kon winnen. 't Was ook ten dezen einde, dat zyne Majesteit een Tractaat met den Koning van Deenmarken had geslooten, uit hoofde van het welk de Deensche Majesteit hem niet alleen en leende de Troupen, die hy in Hongaryen tot den dienst van den Keizer had, maar ook noch drie Batailllons uit de Regimenten van Jutland, Funen, en Oldenburg. Noch had hy een Tractaat met den Hertog van Saxen-Gotha gemaakt, om 'er zes duizend man af te hebben. Zelfs stuurde de Keizer, hoe zeer hy ook zyne krachten in Hongaryen van nooden mocht hebben, eenige Regimenten tot bystand van den nieuwen Koning. Den Hertog van Wirtemberg, die gedüurende den laatsten Oorlog het bevel over de Deensche Troupen in Vlaanderen gevoerd had, stond nu de Duitsche Benden onder d'orders zyner Poolsche Majesteit te commandeeren, enz.

1698. Augustus

Voorzorgen van den Koning tot handhaving zyner rechten.

Den 28sten. April had de Nuncius Pauluzzi, die alreedts eenige byzondere audientien by den Koning had gehad, zyne openbaare audientie by dien Vorst. Hy wierd met drie Koninglyke Karossen, bespannen met zes paarden, door den Bisschop van Lyfland en den Kamerheer Marstyt opgehaald; kwam met een vry groote Stoet ten twaalf uuren op het Slot; vond de geheele Garde te Voet in order geschaard; wierd door haaren Overften, den Graave van Denhoff, aan de Karos ontfangen; aan het buitenste Apartement door den Kroons-Opper-Kamerheer, en aan het binnenste door den Kroons-Maarschalk ontmoet, en in het Koninglyk Vertrek geleid. Toen week ieder een na buiten. De Koning verleende zittende audientie. De Nuncius wenschte in een zeer korte Italiaansche aanspraak zyne Majesteit geluk over het bekomen van de Poolsche Kroon, en wel voornamentlyk

Nuncius Pauluzzi heeft zyne openbare audientie.

1698. Augustus

lyk over het omhelzen van het Roomsche Geloof; daar de Koning zelve met groote zedigheid op antwoordde: waar na die van het Gevolg de eer gehad hebbende van zyne Majesteit te begroeten, en des zelfs hand te kussen, vertrok de Nuncius, en wierd met de zelve plechtigheden weder na zyn Logement geleid.

Den 2sten. May vertrokken de Bisschop van Javaryn en de Markgraaf van Bareith, om weder na Saxen te keeren, na dat ze daags te vooren zeer prachtig door zyne Majesteit onthaald waren. 't Gerucht liep, dat de gemelde Markgraaf, Vader der Koningin, met den Koning, haaren Echtgenoot, overeen was gekomen wegens de manier, op de welke haare Majesteit, als het haar beliefde zich in Polen te vervoegen, haaren Godtsdienst zou oeffenen, te weeten, dat ze daar volkomene vryheid toe zou hebben; in het Slot van Warschau door een Predikant van d'Augsburgsche Confessie voor haar laaten prediken, en de verdere oeffeningen, by de geenen van de Luthersche Religie gebruikelyk, waarneemen; en op de Plaatsen, daar d'Evangelischen Kerken hadden, na haar welgevallen ter kerk gaan. Doch men twyfelde met groote reden, of hier wel iets aan mocht weezen: want het was niet zeer waarschynlyk, dat de Koning, verzeld door twee Pausselyke Nuncien, en op het punt der houding van de Rokosz, welkers wederspannigheid de Religie der Koningin tot voornaamste dekmantel had, en die nergens harder op drong dan dat ze zich met de Roomsche Kerk zou vereenigen, zulke met de meeningen van zyne Tegenparty zo zeer strydende voorwaarden zou hebben willen ingaan; of ten minsten, indien het geschied was, dat hy ze zo vroeg gemeen zou hebben laaten maaken.

Gerucht wegens een vergelyk omtrent de Religie der Koningin.

De dag, tot het houden van de Rokosz beraamd, gekomen zynde, stond men geweldig verzet, dat 'er niet meer als tusschen de dartig en veertig Leden verscheenen. Het klein getal der geenen, die op den Ryksdag, door den Koning beroepen, verscheenen waren, moest doen vermoeden, dat die der strydige Party zo talryk zou weezen, als d'andere het niet geweest had; en men begon van dat oogenblik af een good gevoelen wegens de zaaken zyner Majesteit te krygen. Niettemin moest het werk voortgang neemen; en de Misse van den H. Geest door den Heer Humiecki, Suffra-

Houding van de Rokosz.

Suffragaan van Chelm, gezongen zynde, deed de Maarschalk der Rokosz d'opening, met een Aanspraak, behelzende in substantie, dat eenigen der geenen, die de Confederatie hadden geteekend, zich stil in hunne huizen hadden gehouden, zonder hem zelfs eens tyding van zich te laten weeten: Dat verscheidene anderen niet gedacht en hadden als op hunne belangen, en om voordeeliger conditien te verkrygen: Dat, wat hem betrefte, hy alle d'aanbiedingen, die hem gedaan waren, van de hand had geweezen, in het oogmerk van zyne poogingen ten gemeenen beste aan te wenden, ten einde de rust aan zyn Vaderland te bezorgen; waar toe hy hen vermaande met allen yver t'arbeiden, enz. Thans besloot men, twee Gedeputeerden aan den Nuncius Paulucci, die zich den 4den. May, en bygevolg daags voor d'opening der Rokosz, te Lowits had vervoegd, af te vaardigen, om hem over zyne komst te begroeten, en te vernemen wat hy aan de Vergadering, waar af de zitting tot des anderendaags verschooven wierd, had voor te stellen. Den 6den. was het getal der Leden vry grooter, als daags te vooren; en berichtten de Gedeputeerden, dat zy op de minnelykste wyze der wereld van den Pauselyken Nuncius ontfangen waren, benevens verklaaring, dat zyne Heiligheid hem bevolen had alle mogelyke middelen tot de bevreediging der Republyk te zoeken. Waar op de Kardinaal-Primaat het woord neemende, vertoonde hy de verwoesting en elenden des Ryks, de kreukingen der vryheid, de verbreekingen der wetten en privilegien, en d'ongeregeldheden begaan door de Soldaaten, zelfs tegens d'orders des Keurvorsts van Saxen (want hy noemde den nieuwen Koning alsnoch met geen anderen naam) die 'er bygevolg minder schuld aan had, als hunne medebroederen zelve; besluitende eindelyk, dat men, zonder langer te draalen, de middelen moest zoeken om de vrede en de gemeene rust te herstellen, enz. Waar na men aanstondts de voornaamste punten, daar men met de Commissarissen, welken de Koning derwaarts stond te zenden, zou over handelen, begon t'ontwerpen, bestaande in het volgende:

1698. Augustus

1. Dat de Koningin, eer zy op den Poolschen bodem trad, Roomschgezind moest worden.

2. Dat niemand der Bisschoppen na dezen zou mogen onderstaan, in de tegenwoordigheid van den Primaat een Koning te noemen.

1698. 3. Dat de waardigheid van den Primaat bewaard zou werden.

Augustus 4. Dat de Primaat den Koning met opleggingge zyner handen in de S. Jans Kerk te Warschau zou bevestigen.

5. Dat de Oeconomie-goederen des Konings wedergegeeven, en tot het onderhoud van zyn Huis aangewend zouden worden.

6. Dat de Koning den Generaal Galekki van het Hof zou verbannen.

7. Dat de Generaal Brand te recht gesteld zou werden.

8. Dat de Bisschop van Cujavien den Primaat om vergiffenis zou bidden wegens 't geen hy ten verkorting van des zelfs gezag gedaan had.

9. Dat na het bemachtigen van Kaminiek de vreemde Volkeren ten Lande zouden werden uitgevoerd.

10. Dat de Starosdy van Draheym, aan den Keurvorst van Brandenburg verpand, door den Koning zelf afgelost zou worden.

11. Dat zyne Majesteit de gelden, by de Krooning betaald, aan de Republyk zou kwytschelden.

12. Dat men aanwyzing zou doen, aan wie de betaaling gedaan was.

13. Of het Leger daar het zyne van had gehad.

14. Dat de Nuncius verzocht zou werden, den Koning door zyne authoriteit daar toe te brengen, dat de Pacta Conventa in alle deelen voldaan wierden.

De Nuncius bericht wegens deze goede gesteldheden tot een vergelyk aan zyne Majesteit gegeeven hebbende, en dat hy ten eersten Commissarissen moest overstuuren, om met de Vergadering te handelen, dewyl de minste vertraaging de zaaken weer tot een gantsch anderen staat kon brengen, deed de Koning den 7den. den Bisschop van Cujavien en den Prins Radzivil, Vice-Kancelier van Littauwen, derwaarts trekken. Men examineerde hunne Volmachten, welke zeer wydluftig wierden gevonden; geevende zyne Majesteit hen verlof om te bewilligen in alle de punten, welke hen voorgesteld zouden worden, behoudens dat ze niet en streeden tegens zyne waardigheid, de rechten der Republyk, en de gebruiken des Ryks. d'Onderhandeling duurde tot den 16den. der Maand, wanneer het Tractaat 's namiddags ten drie uuren gesslooten, en aanstondts d'onderstaande Brief, behelzende de verdere omstandigheden hier toe behoorende, door den Kardinaal aan den Heer Mallo, Resident van Polen in Holland, afgevaardigd wierd.

Myn

Myn Heer, 1698. *Augustus*

Den uwen van den 2den. dezer, heb ik ontfangen, op welken ik niet dan zeer kort kan antwoorden, door U E te adviseeren, dat wy, door Gods genade, het Tractaat tusschen den Koning en de Rokoss heden ten drie uuren, na den middag, tot genoegen van wederzyde, ten einde gebracht hebben. Nooit heeft 'er by menschen gedenken heerlyker Handeling konnen zyn, nademaal de Koning ons alles, wat wy zouden mogen wenschen, in spyt van al het geene dat zich daar tegen aankantte, heeft toegestaan; hebbende ons twee zeer aanzienlyke Commissarissen, te weeten, den Bisschop van Kujavien en de Prins Radzevil, Groot-Kancelier van Littauwen, toegezonden: en den Paus heeft ons de Mediatie aangebooden, door den Heer Extraordinaris Nuncius Pauluzzi, welke by de gantsche Handeling sedert den 5den. geassisteerd heeft; zynde alles in myn eigen Huis gepasseerd. Na de publyke leezing, wierd het Tractaat geteekend door des Konings Commissarissen, als Gevolmagtigden; door den Heer Nuncius, als Guarandeur van wegen den Paus; en van onze kant, door my, den Maarschalk van de Rokosz, en de Gedeputeerden der Waywoodschappen. Na de teekening kwam de Maarschalk van de Rokosz my complimenteeren uit de naam van de gantsche Vergadering, en brak zyn Staf van commando. Daar na gingen wy, van de gantsche Vergadering vergezelschapt, na de groote Kerk, alwaar ik het *Te Deum* aanhief, onder 't geluy van alle de klokken, en een drie dubbelde losbrandinge van al het kanon van 't Kasteel. De Nuncius en de twee Commissarissen des Konings assisteerden daar by, zynde gezeeten in een Gestoelte regt tegen over den Bisschoplijken Troon. Na het zingen van het *Te Deum*, en de Gebeden vóór den Paus en den Koning, gaf ik de benedictie aan 't Volk; en hebbende den Nuncius, de Commissarissen, en alle de andere voornaame Persoonen met my op 't Kasteel genomen, hielden wy t'zamen het middagmaal, alwaar de gezondheden van den Paus, den Koning, en de Vryheid gedronken wierden, t'elkens onder 't lossen van twaalf stukken kanon. De naastkomende Donderdag is aangesteld, om ons respect aan den Koning te Warschau te bewyzen. Dit is alles, dat ik U E. in haast kan schryven. Ik ben met alle estime, Myn Heer,

Lowitz, den 16den. May. 1698.

Uw zeer toegenegen Dienaar,

De Kardinaal Radzjowski.

De voornaamste Artykelen van dit hoogwichtig Vergelyk waren de volgende.

I. Dat de Koning zyn uiterste best zal doen, dat de Koningin, eer zy de voeten op den Poolschen bodem zet, den Roomsch-Katholyken Godts-

dienst

1698. Augustus dienst omhelze; mitsgaders dat hy met zichtbaare, onbetwistelyke, authentyke, en zodanige, in een woord, als de Primaat en de Pausselyke Nuncius het raadsaam zullen oordeelen, getuigenissen zal bewyzen, dat hy daadelyk de zelve Religie omhelsd heeft.

II. Dat hy de Luthersche Predikanten, welke in zyn Leger zyn, zal doen vertrekken.

III. Dat hy een authentyke Acte aan de Republyk zal geeven, waar by hy zich zal verbinden, dat de vryheid stemmingen en verkiezingen hersteld zal weezen: dat hy ook zal belooven, nooit van de zelve weder te eisschen d'onmeetelyke sommen, welken de Kroon hem gekost heeft.

IV. Dat hy ook noch zal betaalen d'achterstallen, die men aan de Kroons Armée schuldig is.

V. Dat hy zyne eigene Troupen tot het beleg van Kaminiek, en de wederkryging van Podolien, welke vervolgens weder met den Staat vereenigd en ingelyfd zullen worden, zal gebruiken.

VI. Dat hy als dan zyn Leger weer na Saxen zal stuuren, en de schaden, door de Saxische Soldaaten veroorzaakt, vergoeden.

VIII. Dat hy alle de Domainen weder zal neemen van de geenen, daar hy de zelven aan gegeeven heeft, om 'er d'inkomsten af aan te wenden tot het onderhoud van zyn Huis.

VII. Dat hy de protestatien, die hy tegens den Primaat en de Hoofden der Rokosz gedaan heeft, zal herroepen en vernietigen.

IX. Dat hy d'Ampten, Beneficien, enz. niet en zal mogen geeven dan aan Poolen, welke belydenis doen van de Roomsch-Katholyke Religie; en dat de Leden van de Rokosz in de begeeving der openbaare Ampten boven anderen gesteld zullen worden.

X. Dat de Rivier Pisca ten kosten des Konings bevaarbaar gemaakt zal werden.

XI. Dat men na d'expeditie van Kaminiek een algemeenen Pacificaions-Ryksdag zal beroepen, en de Koning ondertusschen door zyne kreitsbrieven het tegenwoordig Pacifications-Tractaat aan alle de Palatynschappen des Ryks bekend doen maaken.

XII. Dat de Vierschaaren gesuspendeerd zullen blyven tot dat de Koning op nieuws in de bezitting der Kroon bevestigd zal weezen.

Men moet hier niet vergeeten te zeggen, dat 'er van alle de geenen, welke de Vergadering bywoonden, niemand was, dan den Heer Kochanowski, Gedeputeerde van het Waywoodschap van Sendomir, die zich daar tegen stelde, en protesteerende weg ging. Doch de Kardinaal vertoonde, dat deze tegenstelling volgens de wetten geen plaats kon hebben als op een Ryksdag, maar niet in byzondere Handelingen, Conferentien, en Vergaderingen, gelyk de Rokosz was, alwaar een ieder de vryheid had

had van te komen en te gaan, zonder dat het tot gevolg getrokken kon worden, even als het in de voorige Vergadering te Lowits was geschied. Deze redenen wierden goedgekeurd, en het Tractaat, op zodanig een wys als hier voor gezegt is, getekend. 1698. Augustus

Na dat de zaaken nu tot dus verre gebracht waren, vervoegde zich de Primaat, gevolgd door de Hoofden der Confederatie, den 22sten. May te Warschau, en deed 'er zyn' intreede. Dartig Karossen, door verscheidene Senateurs hem toegezonden, hadden de voortocht, gevolgd door zyne Edellieden, Domestiken, en de Karossen der voornaamsten van den geconfedereerden Adel, daar eenige Benden Cavallery van den Koning achter marcheerden. Thans zag men een Aalmoessenier, draagende het Aertsbisschoplyke Kruis, voorgegaan door eenige Hautbois, Trompetten, en Trommels, en gevolgd door den Heer Humieki, Maarschalk van de Rokosz. Hier na verscheen de Kardinaal-Primaat in zyne Karos, hebbende ter slinker hand den Aertsbisschop van Lemberg, en tegen hem over den Bisschop van Lencicien en den Palatyn van Siradien. De marsch wierd gesloten door vyftig zyner Gardes, met de sabel in de hand, en dartig anderen met scharlakensche rokken op zyn Poolsch. Op deze wyze kwam hy in 't Kasteel, alwaar hy ontfangen wierd door den Groot-Maarschalk, die hem in de zaal geleidde, daar de Koning hem verwachtte. In den beginne was 'er eenige swaarigheid over deze byeenkomst geweest, vermits men wilde dat ze zou geschieden in een kamer, daar men een Troon met een gehemelte had opgerecht: maar de Kardinaal beweerde, dat deze plechtigheid geen plaats moest hebben, als na dat de verkiezing met alle de formaliteiten bevestigd zou weezen, daar de Koning zich mede te vrede hield. Zyn' Majesteit trad zyn' Eminentie eenige schreden te gemoet, welke de volgende aanspraak in het Fransch aan hem deed.

Primaat vervoegt zich te Warschau.

Indien ik het ongeluk heb van my de laatste aan te bieden om myne allerondardaanigste eerbiedigheden aan Uwe Majesteit af te leggen, ik heb ook weder de voldoening van de vruchten eener lange verwachting, het hert en de gemeene rust, aan de zelve te brengen. Het was van myn karakter, niet zonder deze twee leidtslieden te verschynen,

Onderwerpt zich, benevens de Hoofden van de Rokosz, aan den Koning.

1698. Augustus *welke al het eieraad van uwe Regeering moetende maaken, plaats ik de zelven aan de voeten van uwen Troon; wenschende, dat alles, 't geen de glorie van den Grooten Augustus heeft gemaakt, vervuld moge werden in de geheiligde Persoon van Uwe Majesteit, aan de welke ik myne gedienstigheid en onverbreekelyke verbintenis heb toegewyd.*

De Koning antwoordde in de zelve taal: doch van het een en het ander kon men wegens het groot gedruis weinig bescheid hooren. Toen traden ettelyke Senateurs toe, en kusten zyner Majesteits handen; waar na de geweezen Maarschalk der Rokosz den Koning op deze wyze begroette.

Onze Broeders hebben Uwe Majesteit een korten tyd voor dezen voor hunnen Koning erkend. Zy hebben het geluk, dat zy Uwe Majesteit eer erkend, als gekend hebben: maar wy hebben uit d'erkentenis de gelukzaligheid, na dat Uwer Koninglyke Majesteits heldachtige deugden en Koninglyke talenten aan ons bekend zyn geworden. Petrus zag den Heere Christus eer, doch had geen voorrecht boven Thomas, welke geloofde het geen hy zag.

Vervolgens bad hy, dat het vry mocht staan 's Konings hand, waar door de Volkeren gevallen waren, (dit waren zyne woorden) aan te raaken. De Ryks-Maarschalk antwoordde, dat de Koningen tot de Kroonen traden met op te neemen 't geen zy niet en kenden: maar dat zyne Majesteit de Poolsche Kroon op- en aangenomen had, dewyl hem de vryheid der Poolsche Natie, en haare aangeboorene glorie, bekend waren, enz. verzekerende hen allen wyders van de Koninglyke toegenegentheid: waar na zy tot de handkus toegelaaten wierden. Aanmerkelyk was het, dat voor den Maarschalk der Rokosz een Bunczyk, of Veldteken, gedraagen wierd.

Ziet daar de zaaken ten meerendeele tot rust gebracht: want in Littauwen, zo ook niet elders, stond het noch flecht genoeg geschapen, gelyk wy in 't vervolg zullen zien. Ondertusschen, eer wy van deze stoffe afscheiden, moet'er ook noch dit bygevoegd worden. Den 4^den^ der Maand Maart was de Bisschop van Posnanien overleeden, een zeer voortreffelyk Prelaat; wiens landgoederen door de misnoegde Poolen om zyne getrouwheid jegens den Koning verwoest zynde, wierd het onderstaande Grafschrift op zyne Tombe gehouwen.

Dood en Grafschrift des Bisschops van Posnanien.

Clau-

1698. Augustus

Clauditur hoc Saxo, qui, quod pro Saxone stabat
Saxeus, ereptas hinc sibi vidit opes,
Si comites anima cineres mortalibus essent,
Credo, foret cineri Præsulis urna Polus.

Het welk ten naasten by van dezen zin is.

Die onder dezen steen hier legt, zag voor zyne oogen,
Om dat hy voor den Sax zo pal stond als een steen,
Dat zyne have en schat hem wierd door roof onttoogen.
Indien de lykasch van de menschen hier beneên
Hunn' zielen ook verzelde, ik zou des Kerkvoogdts asschen
Geen and're lykbus, dan des Hemels zaal, toepassen.

ITALIEN. Vergeefsche toestel tot het ontfangen van den Kzaar van Muskovien.

MEN had te Romen verscheidene bereidselen beginnen te maaken, om 'er den Kzaar van Muskovien (die men geloofde dat zich, na te Venetien geweest te zyn, aldaar zou vervoegen) t'ontfangen; zynde het onthaal, 't geen men hem meende te doen, des te aanmerkelyker, dewyl men hoop had, dat men dien Vorst zou brengen tot na eenig vergelyk met het Roomsche Hof te luisteren. De Protestanten waren 'er ook zelfs al voor bekommerd. Doch al de toestel hield op, wanneer men verstond, dat, op de tyding welke de gemelde Vorst uit Moskou had ontfangen, hy, verre van den weg na Venetien te neemen, hals over kop weder na zyn Land was gekeerd. Indien men gelooven mocht 't geen 'er van Weenen af geschreeven wierd, was de Kzaar zo heel vreemd niet van de Roomsche Kerk; dewyl men verzekerde, dat, hebbende aldaar den dienst bygewoond, hy over des zelfs plechtigheden zeer gesticht was geweest. 't Schynt echter heel vreemd, zo men betracht, dat hy een Protestant tot eersten Minister had, na wiens raad hy zeer veel luisterde. Maar d'inzichten van den gemelden Vorst waren tot noch toe zo ondoorgrondelyk voor het gemeen geweest, dat men 'er zich geen begrip af kon maaken. Nooit heeft men mogelyk zo veel verscheelende, en zelfs zo strydige, oordeelen ten opzichte van een zelve persoon geveld. Ondertusschen zag men, dat de geenen, die hem van naby bewandeld

1698. Augustus hadden, en geloofden iets van zyne oogmerken ontdekt te hebben, zeer voordeelig van hem oordeelden, en hem een heel groot verstand toeschreeven.

Ligchaam van een nieuwen S. Bartholomeus gevonden.

Men verstond nu uit Napels, dat de Kardinaal Orsini te Benevento in een marmere Grafstede het Ligchaam van den Apostel Bartholomeus had gevonden, beslooten in twee kassen, d'eene van cipressenhout en d'andere van lood, met twee plaaten en een inscriptie. d'Opening wierd gedaan in de tegenwoordigheid van twee-en-twintig Bisschoppen en eenige Kardinaalen, en het Ligchaam vervolgens met groote plechtigheid in de Hoofdkerk der Stad gebracht; gelyk ook wyders d'attestatie, getekend door alle de Prelaaten die zich by de zelve hadden bevonden, aan den Paus gestuurd, welke zeer bekommerd was om te weeten, hoe deze nieuwe S. Bartholomeus van Benevento over een zou komen met dien van het Eiland van den Tyber te Romen, die in een zeer schoone porphyrsteene Tombe legt, en wat 'er de Vader Mabillon, Groot-Onderzoeker der nieuwe Reliquien, af zou zeggen. Ondertusschen deed de Kardinaal Orsini, Aertsbisschop van Benevento, trachtende de Hoofdplaats van zyn Aerssbisdom een nieuwe luister hier mee by te zetten, een Provinciaale Synode van zyne Bisschoppen en Wybisschoppen vergaderen, en daar op een Decreet in druk uitgeeven, waar in beweerd wierd, dat het Ligchaam van S. Bartholomeus te Benevento, en niet te Romen, was: *daar nochtans* het gemelde Ligchaam, zo men te Romen voorgaf, door den Keizer Otto den III^den^. van Benevento derwaarts was gebracht. En stond derhalven het gezeide Decreet door de Vergadering der Kerkplichten verbooden, en van geene waarde verklaard te worden.

Goedertierenheid van den Paus omtrent de Jooden.

De goedertierenheid van den Heiligen Vader strekte zich niet alleen uit over de Christenen, maar ook zelfs over de Jooden, aan welker Gemeinte hy honderd duizend scudi deed tellen, om hunne schulden, waar van zy acht en tien ten honderd van interest moesten betaalen, daar mede af te doen; zullende zy ondertusschen voor de geleende somme niet meer als omtrent drie ten honderd jaarlyks behoeven uit te keeren.

Den 25sten. der Maand wierd het Feest van S. Louis, Koning van

van Vrankryk, met een ongemeene pracht en heerlykheid door den Kardinaal de Bouillon gevierd. Zyn' Eminentie, verzeld door omtrent veertig Prelaaten, en een groote menigte der voornaamste Heeren en Ridders, waar mede achtien zyner Karossen gevuld waren, en gevolgd door een geleide van tachtig andere Karossen, vervoegde zich des morgens tusschen zeven en acht uuren in de Kerk van S. Louis der Fransche Natie, om 'er het Heilig Collegie t'ontfangen. Het bestond uit negen-en-twintig Kardinaalen, dat 's te zeggen, uit alle de geenen die zich te Romen bevonden, uitgezondert vyf, welke, onpasselyk zynde, zich lieten verschoonen wegens dat zy deze plechtigheid niet bywoonen konden. Toen de Misse geëindigd was, gaf zyn' Eminentie een prachtig maal aan den Kardinaal Maldachini, en meer als dartig zo Prelaaten als Roomsche Heeren; en zynde de zaal niet groot genoeg, was 'er geen plaats als voor vyf Fransche Abten. d'Andere aanzienlyke Persoonen van die Natie aten met de geenen van zyn' Eminentie in een andere zaal. 's Avonds wierd 'er op de Plaats, voor des zelfs Paleis gelegen, een Serenade gegeeven, vermengd met een groot getal van speeltuigen en stemmen. De vaersen waren gemaakt tot lof van den Allerchristelykften Koning. Midlerwyl droegen d'Edellieden zyner Eminentie wateren, chokolate, en korven met konfituuren aan, tot vervarsching van de Roomsche Princessen en Dames, welke zich met hunne koetsen derwaarts hadden doen voeren, om mede aan het vermaak van de muzyk deelachtig te weezen. De vrolykheid duurde tot een uur na middernacht, en wierd (behalven door den Kardinaal Maldachini, hier voor genoemd) ook noch door den Kardinaal Ottoboni, den Keizerlyken Ambassadeur, d'Ambassadrice, verscheidene Duitsche Heeren, en andere Vreemdelingen bygewoond.

1698. Augustus. Feest van S. Louis gevierd.

De Graaf van Altamira, Ambassadeur van Spanjen aan het Roomsche Hof, na zeer lang tegens de ziekte en de dood gestreeden te hebben, moest het eindelyk opgeeven. Hy had zich na Albano doen voeren, hoopende dat de verandering van lucht iets tot de herstelling van zyne gezondheid zou toebrengen: maar van de eerste dagen af begon hy zich arger te gevoelen, en verzocht derhalven, wordende gestadig merkelyke verandering

Dood des Graaven van Altamira.

in

1698. Augustus

in krachten gewaar, den 19den. der Maand het *viaticum*, 't geen aan hem bediend wierd door den Generaal der Jesuiten, die zich derwaarts vervoegd had om hem by te staan; maakte vervolgens zyn testament, en beval voor alle dingen, dat men aan de gewoonlyke oorden te Romen zou aanslaan, dat de geenen, daar hy iets aan schuldig mocht weezen, by zynen Hofmeester zouden gaan, die order had om hen te voldoen, 't geen ook stiptelyk nagekomen wierd; ontfing het laatste olysel den 23sten. en stierf den 24sten. in 't algemeen betreurd ter oorzaak van zyn voorzichtig en vreedsaam beleid, zyne heerlykheid, en mildheid. Hy had noch geen openbaare intreede te Romen gedaan, zynde daar altyd in verhinderd geweest door zyne onpasselykheden.

Der Hertogin van Cornia.

Drie dagen te vooren, te weeten, den 21sten. der Maand, was ook, ter ouderdom van zes-en-seventig jaaren, overleeden de Hertogin van Cornia, Moeder van den Prins Carpegna. Zy had een Testament gemaakt, waar by zy aan den Keizer overgaf alle haare pretentien op een land dicht by Perouse, 't geen zy pretendeerde haar toe te behooren, hoewel het afhangelyk van d'Apostolische Kamer verklaard was: doch sedert deed zy een Codicil opstellen, waar in zy deze dispositie veranderde, laatende aan de Marquizinnen Cavalieri en Nori, haare Dochters, de macht om haare pretentien door de gewoonlyke wegen van het Gerecht te vervolgen, of'er, vermiddels een somme van honderd en vyftig duizend ryksdaalders, met den Keizer over te handelen.

van den Prins Piombino.

In deze Maand was ook noch overleeden de Prins Ludovisio Piombino, laatende maar een eenigen Zoon na onder de voogdy van de Princes, zyne Moeder.

SAVOYEN.

Opstand in de Provincie van Mondovi.

GEDUURENDE het afweezen van den Hertog, (die, den 25sten. July van Turin na de Baden van S. Mauritio vertrokken, den 15den. Augustus weder te rug keerde, hebbende ondertusschen te Torbigo een mondgesprek met den Prins van Vaudemont, Gouverneur van het Milanees, gehad) had een beruchte Bandit, sedert een tyd uit de gevangenis te Turin ontvlucht, zich by eenige Misnoegden gevoegd; een opstand in de Provincie van Mondovi, welkers inwoonders maar al te veel tot de wederspannigheid genegen zyn, verwekt; en meer als drie

drie duizend man de wapenen doen opvatten. De Hertogin, die het gebied ondertusschen voerde, hier af verstendigd, stuurde aanstondts order aan alle de Troupen der gebuurige posten, dat ze zich zouden gaan voegen by de geenen, die alreedts daar omtrent lagen. 't Regiment Duitsche Gardes van haare Koninglyke Hoogheid, en zes Compagnien Switsers van dat van Andorno, toogen den 5den. der Maand mede derwaarts; en kreegen alle de Regimenten, welke in d'andere Plaatsen van Piemont in bezetting lagen, dezelve orders, zullende d'Inwoonders van elke Stad geduurende het afzyn der Krygsbenden de wacht waarneemen. Die van Mondovi, verwittigd wegens d'aannadering van zo veele Troupen, leiden de wapenen neer, en beschutteden zich aldus tegens het naakend ongeval. 1698. Augustus

Verwoesting der Citadelle van Turin door de bliksem.

Niet alleen waren de gemelde Benden in aantocht om de Mondoveezers te beteugelen; maar den Hertog stond ook zelve, na zyne wederkomst van S. Mauritio, derwaarts te trekken: doch het wierd verhinderd door een doodelyk toeval, veroorzaakt door het schrikkelykste onweer daar men by menschen gedenken af gehoord heeft, en 't geen, met vervaarlyke donderslagen en bliksemstraalen vermengd zynde, de Citadelle van Turin, door het ontsteeken van het Kruidmagazyn, byna t'eenemaal verwoestte, en een groot getal van Soldaaten, en andere rampzaligen, onder de puinhoopen deed sneuvelen: gelyk uit d'onderstaande Brieven, gedateerd den 23sten. der Maand, te zien is.

VOORLEEDEN Woensdag morgen, ten half vieren, heeft men alhier een uittermaten swaar onweer van Stormwinden, Blixem, en Donder gehad, waar door het groote of Royale Magazyn met vier duizend en vier honderd vaatjes Buskruid in brand geraakte. Alle de Casernen en Gebouwen, zo in als buiten de Citadelle, zyn in de lucht gesprongen, en daar door omtrent vier honderd Menschen, zo Soldaaten als Soetelaars, nevens acht Bevelhebbers, waar onder vier Ridders van Malta waren, omgekomen. De Ridder van Franquignono was een van de eersten die in Citadelle trad, om de menschen onder de puinhoopen te hulp komen; en niets was daar in zo naar, als het jammeren en zuchten van de verpletterde en stervende zielen te hooren. Daar wierden 'er noch omtrent honderd en vyftig levendig van onder het puin gehaald, maar zyn meest alle voort gestorven. Alle de Huizen van de Stad, voornaamelyk die welke het digst aan de Citadelle staan, schudden dervoegen, dat geen glazen, kruiskozynen, deuren, huisgeraad, en zelfs niet de Kerkdeuren, in hun geheel bleeven.

1698. Augustus. bleeven. Meer als de helft van de Stad zou in d'assche geraakt zyn, indien de wind daar na toe was geweest, of indien de brand in 't kleine Magazyn, twee honderd schreden van het grootste staande, en waar in twee duizend Vaten Buskruid lagen, was geraakt. Het binnenste van de Citadelle is meer verwoest, als 't inwerpen van zeven duizend Bomben zou hebben konnen doen; en men rekent, dat tot het weder opbouwen van het beschadigde ten minsten twee Millioenen zullen van nooden zyn. Haare Koninglyke Hoogheden, den Hartog en Hartoginne, waren in 't Jachthuis, enz.

NA dat ons Magazyn in de Citadelle tusschen den 19den. en 20sten. dezes door de Blixem was in de brand geraakt, en gesprongen, zag men 's anderendaags 's morgens niet alleen de deuren van zeer veele Winkels, maar ook de Kerkdeuren, die anders met yzere dwarsboomen voorzien waren, open gesprongen, en de glaze vensters in stukken geslagen, uitgezeid de Koninglyke Kapelle van de H. Zweetdoek, alwaar gantsch geen schade is geschied. Wanneer eenige Burgers uit nieuwsgierigheid by de Citadelle quamen, vernam men aldaar geene Schildwachten, als naar gewoonte; zynde alles als in een puinhoop gestort. De Marquis van Lusingie, Gouverneur dezer Stad, steeg ondertusschen te paard, en kreeg een party Timmerlieden en Metselaars by een, met welke hy zich na de Citadelle begaf, doende de geruineerde Poort voorts afbreeken, en de Valbrug neerlaten. Daar binnen gekomen zynde, vond men alles in een jammerlyken staat, met dooden en gequetsten bezaaid: waar op de gequetsten, zo mannen, als vrouwen en kinderen, die met een naar gekerm de ooren der toekykers vervulden, opgenomen; en na het Gasthuis, of na de huizen van hunne Vrinden en Magen, gevoerd wierden. Rondom de Citadelle, en in de Tuinen, is alles met steenen, en gruis bedekt: ook zyn de Paleizen van Tavenotto en den Nuncius, het Arsenaal aan de Westzyde, en het Collegie der Missionarissen en Capucyners, zeer beschadigd. Onder de dooden, behalven de gemeene Soldaten, waar van 'er eenige honderden zyn gesneuveld, worden geteld de Priester, de Heeren Benzo, Santna, en Verase, de Capitein Trans met zyne Kanonniers, en den Adjurant Ferrero, met zyne Huisvrouw, Kinderen, en Dienstboden, welke alle in de Kerk della Camino begraven zyn. De Gevangenen, ten getale van twee-en-twintig, die men nog in 't leven bevond, zyn in de Raadsheers gevangenis gebracht, enz.

VENETIEN. Vruchtelooze bereidselen tot het ontfangen

GEEN minder bereidselen had men hier gemaakt, als te Romen, om de Muskovische Prinsen, daar zich de Kzaar zelve, gelyk wy meermaalen gezegt hebben, by bevond, t'ontfangen, en al vier Procurateurs van S. Marcus daar toe genoemd, naamentlyk *Antonio Barbarigo*, *Julio Justiniani*, *T. Cornaro*, en

Fran-

1698. *Augustus*

Francisco Cornaro. De Generaal van Palma, de Stedehouder van Udino, en de Podestat van Treviso, hadden order om de Kzaarsche Majesteit op zyne doortocht prachtig t'onthaalen. 't Paleis Foscari was tot zyne huisvesting vervaardigd, en een vertrek in het Arsenaal bereid om hem eenige vermaakelykheden aan te doen: maar zo haast als men verstond, dat hy om zekere redenen heel schielyk weder na Muskovien was gekeerd, wierd de toestel gestaakt, en allerwegen tegenbevel gezonden.

van de Muskovische Prinsen.

Den 2den. der Maand (om ook iets wegens de Krygszaaken te zeggen) kwam 'er een Schip van Tripoli di Soria, waar af de Capitein verhaalde, dat hy den 10den. July de Hulpgaleyen van den Paus, benevens die van Malta, welke zich by de Venetiaansche Armade gingen voegen, by het Eiland Corfu ontmoet had, en dat des anderendaags het laatste Convoy, van Venetien vertrokken, mede aan het genoemde Eiland was gekomen. Men verstond ook ter zelve tyd, dat de Ridder Delfino met twaalf Oorlogschepen en drie Branders na de Dardanellen was gezeild; dat de Capitein Generaal hem met het overige der Vloot volgde; en dat de Turken, 'er af verwittigd, de vyf-en-twintig Sultanynen, gecommandeerd door Mezzomorto en een anderen Renegaad, onder de Kasteelen had doen wyken: dat daar op de Ridder Delfino, om hen uit te lokken, het Eiland Lemnos had geplonderd; terwyl de Capitein Generaal met de Galeyen omtrent de Tortres van Stanchio, en aan de kant van Andros, ging kruissen, daar hy groote verwoestingen pleegde, en zeven Barbarysche Schepen in de haven van Fochis besloten hield, van waar ze niet in zee dorsten steeken om zich by de Turksche Vloot te gaan voegen, uit vrees van in de handen der Venetiaanen te vallen, enz.

Tyting uit de Vloot.

VOOR het scheiden van de Vergadering der Cantons te Baden, deed Monsr. Busselet de Lesse, Afgezant des Hertogs van Lotharingen, om hen kennis te geeven wegens de herstelling van den gemelden Vorst in zyne Staaten, en des zelfs Huwelyk met Mademoiselle de Chartres, op den 28sten. der voorgaande Maand de volgende Aanspraak.

SWITSERLAND. Aanspraak des Afgezants van Lotharingen aan de Vergadering te Baden.

1698. *Augustus*

DE lange absentie van onze Prinsen, Voortreffelyke Heeren, heeft ons tot noch toe belet de eere van U L. te zien. Hare verhuizing was niet gelyk die van Babilon, nadien zy geene gevangenen waren. Zy waren onder de bescherminge van den Keizer, en zy hebben de huur van haare wooning glorieuzelyk betaald; en God heeft haar door een rechtmatige Vrede hersteld in het bezit van haare Staten, 't welk gy lieden, Voortreffelyke Heeren, gelyk alle anderen, weet: en ik kom uitdrukkelyk om U lieden zulks van wegen mynen souverainen Heer en Meester, Leopold den Eersten, bekend te maken. Gelukkige Brenger van zo een goede tyding, in welke de geheele wereld belang neemt: en ik ben zeer wel gepersuadeerd, dat Gy L. niet tot nu toe gewagt hebt met u daar over te verheugen. Ik durve my ook zelfs vleyen, dat de sentimenten van deze oude vriendschap in U L. zullen herleven, en dat Gy niet ongaerne zult hooren uit myn mond, dat die herstellinge volkomen en eeuwigduurende zal zyn, nadien zyne Alderchristelykste Majesteit de zelve verzekering daar van geeft, als de Goddelyke Majesteit voor dezen gaf na de Zundvloed. Deze Regenboog, die wy met ongeduld verwachten, is 'er een waardig onderpand van, tot nakoming van dit Verbond; en wy weezen na dezen noch overstromingen, noch Zundvloeden. Deze doorluchtige Alliantie, waar van ik de Boodschapper ben aan Uwe honorabele Cantons, belooft ons gelukkige dagen. Een wyze Vrouw is van den Heere: maar het is niet genoeg dat men eene zulke hebbe: men heeft daar en boven noch vrienden nodig. En gelyk Uwe Loffelyke Cantons het altyd geweest zyn van zyne Voorzaten, zo kome ik aan U L. brengen zyn hert, vol van achting voor U L. Voortreffelyke Heeren: en hy begeert wederom de uwe: en hoewel de jaloersche min geen verdeeling en lyd, zo wil de oprechte vriendschap echter, dat men zich zelven aan allen, die het verdienen, mededeele. De Neef van een Keizer, en aanstaande Neef van den machtigsten der Koningen, zal niet vergenoegd zyn, zo hy niet van uwe Vrienden is, en zo Gy Lieden niet zyt van de zyne. De volkomene vereeniging, en de goede intelligentie, die hy met U L. Voortreffelyke Heeren, wenscht te hebben, zyn overtuigende bewyzen van zyne achting; en hy en kan 'er ook geen grooter geven van zyn vertrouwen, 't welk hy in U L. heeft, als door U L. te verzoeken aan hem te laten volgen een Compagnie van Uwe Natie tot een Guarde van zyn Persoon, en der Prinsen en Princessen van zyn Huis. Hy geeft U dan advys, Voortreffelyke Heeren, van zyne herstelling in zyne Landen, van zyn Huwelyk, en van zyne Confidentie. Dit is het subject van myne Commissie, waar van Gy L. door dezen Brief, dien ik gelast ben U L. te overhandigen, ten vollen zult verzeekerd worden.

Tusschen den Abt en de Stad van S. Gal waren nu eindelyk door wederzydsche Gelastigden, op goedkeuring van hunne

Mee-

Meesters, de zo lang sweevende geschillen bygelegt; moetende de Stad aan den Abt voor zyne gemaakte onkosten, en vergoeding van schade, een somme geldts geeven, doch met beding, dat 'er in het Verdrag niet een woord van gemeld, maar het als een tusschen beiden gevallene zaak aangemerkt zou worden. Het Verdrag zelve behelsde een bevestiging van 't geen te Roshach voorheen over de Processie was verhandeld; een vergeeting van alle de driftige Beroertens, daar uit ontstaan; een vernieuwing van wederzydsche goede Vriend- en Nabuurschap; en een voorbehouding van ieders Rechten. d'Artykelen wierden door de Gelastigden getekend: maar men twyfelde geweldig, of ze door hunne Principaalen bekrachtigd zouden worden, dewyl 'er geene van beide de Partyen haare rekening by vond.

1698. *Augustus* Geschillen tusschen den Abt en de Stad van S. Gal bygelegt.

HET onderstaande Tractaat, nieuwelyks tusschen deze Kroon en Vrankryk tot handhaaving der Ryswyksche Vrede gesflooten, zag men nu met den druk gemeen gemaakt.

SWEDEN. Tractaat tusschen Vrankryk en Sweden.

In den Naam der H. Drievuldigheid. Amen.

'T ZY kennelyk aan allen en een iegelyken dien 't aangaat, of zou mogen aangaan, dat sedert de oude Vriendschap tusschen de Koningen en de Ryken van Sweden en Vrankryk gebloeid heeft, de zelve op wylen en naar tydts gelegentheid door nieuwe Verbonden is bekrachtigd en bevestigd; en om dezelve nochmaals ten algemeenen beste te vernieuwen, en verder voort te planten, zo is 't dat de Grootmachtigste Koningen van Sweden en Vrankryk, ter wederzyde door een gelyke neiging en oprechte genegentheid gedreeven, de voorbeelden hunner roemruchtige Voorzaten, in 't aankweeken en onderhouden van de plichten der onderlinge goedwilligheid, hebben gevolgd, alle hunne zorg gezamentlyk daar op toeleggende, dat de rust in Europa, door de Mediatie des Grootmachtigsten Konings van Sweden verworven, ongestoord blyve: daar uit dan gesprooten is, dat de Grootmachtigste Vorst en Heer, de Heer Karel de XIIde, Koning der Sweden, Gothen, Wandalen, &c. aan zyne gestelde Ministers, Commissarissen, en respective Raadsheeren, den Heer Hof-Kancelier en Grave *Benedict Oxenstiern*, den Heer Grave *Nicolaas Guldenstolp*, den Heer Grave *Thomas Polus*, en den Vryheer en Grave *Joan Bergenhielm* volmacht verleent, en genadiglyk bevolen heeft, dat zy met zyn Excellentie den Heer *Roissy*, Marquis van Givry, Vicomte van Baroches, Koninglyke Kancelier, Ordinaris Raad van Staat, Commandeur van de Koninglyke Ordres, Opper-Ceremoniemeester en Extra-

 ordi-

1698. ordinaris Afgezant van den Grootmachtigsten Vorst en Heer, zynen
Augustus Broeder, Cousyn, Vriend, en zeer waarden Bondgenoot, den Heer
Louis den XIVden. Allerchristelykstenn Koning van Vrankryk en Navarre, tegenwoordig alhier residerende, en ook met volkomene volmacht voorzien, over de gemeene zaak zouden t'samen komen en handelen. Weshalven zy verscheidene raadpleegingen ter wederzyde gehad, en hunne volmachten, die aan 't einde dezes Tractaats gehecht zyn, onderling uitgewisseld hebbende, omtrent de volgende Articulen over een gekomen zyn.

I. De Koningen Bondgenooten vernieuwen en bevestigen, uit kracht van dit tegenwoordig Tractaat, de oude en vaste Vriendschap tusschen zyne Koninglyke Majesteit van Sweden, des zelfs roemruchtige Voorzaten, en zyne Aller-Christelykste Koninglyke Majesteit van Vrankryk, onderhouden en bevestigd: En zy in 't toekomende tusschen den Grootmagtigsten Koning en 't Ryk van Sweden en des zelfs Erfgenamen en Nazaten ter eener, en den Grootmachtigsten Koning en 't Ryk van Vrankryk, en des zelfs Erfgenamen en Nazaten ter andere zyde, een oprechte en bestendige Vriendschap vooraltoos; uit kracht van 't welk zy over al de waardigheid en welstand des anderen, als hunne eigene, zullen hebben te behartigen en te bevoorderen, en alle nadeelen en schade naar vermogen te weeren.

II. En naardien zyne Koninglyke Majesteit van Sweden en zyne Aller-Christelykste Majesteit niets meer bezorgen, en ter harte neemen, dan dat de Christene Wereld een vaste en bestendige Vreede geniete; zo zal het voornaamste oogmerk en einde van dit Verbond zyn, de bewaring en voorstand van de gemeene Vrede en Ruste. Daarenboven zullen de Koningen Bondgenooten gehouden wezen, na wederzydsche beraadslaginge, voornamelyk zodanige middelen te betrachten, door welke de algemeene Vrede zou mogen bevestigd en bekrachtigd, en dezelve geheel en ongeschonden bewaard worden tegen alle aanvallen, die de ruste in Europa mochten komen stooren.

III. Nademaal dan dit Verbond tot niemands aanstoot of beleediging strekt, maar alleenlyk tot het gemeene best, en voornamelyk tot bescherminge der ruste van de Christene Wereld is aangegaan; zo zullen de Koningen Bondgenoten, by aldien het kwam te gebeuren, dat de Vrede door iemand, 't zy door overtredingen, of eenig ander vyandlyk bedryf, geschonden of verbroken wierd, wegens de middelen beraadslagen, die noodig zyn om een behoorlyke vergoedinge te bekomen. Ondertusschen zullen zy, in zodanig een geval, hunne onderlinge plichten aanwenden, en den Verstoorder, of Aanvaller, door ernstige vermaningen van zodanige poogingen trachten af te raden, en met alle vlyt arbeiden, dat de gemeene rust ongestoord blyve.

IV. Doch by aldien die vermaningen en diensten vruchteloos mochten zyn, zullen zy met gemeenen raad op middelen bedacht wezen, waar door

door voor de veiligheid en behoudenisse der beleedigde Party zorg gedragen werde, en daar over uit zyn, dat aan des zelfs rechten, waardigheden, of privilegien geen geweld of ongelyk gedaan werde, maar dat alles volgens de schikking en den regel der Vrede werde nagekomen en uitgevoerd. 1698. Augustus

V. En dewyl dit Verbond (gelyk gezegt is) enkelyk strekt, om de rust in de Christene Wereld te bewaren, is men overeengekomen, dat, indien eenige Vorst of Staat binnen den tyd van een jaar mede in de gemeenschap van dit Verbond begeert aangenomen te worden, men den zelven met gemeene toestemminge van beide de Koningen zal innemen.

VI. Wanneer den een met zynen Vyand een Vrede of Bestand aangaat, zal hy den anderen in dat Verdrag moeten begrypen, op dat hy wegens zynen beweezenen dienst schadeloos gehouden moge worden.

VII. De Verdragspunten van beide de Koningen met andere Koningen, Vorsten, en uitheemsche Natien al over lang opgerecht, zullen hunne volle kracht behouden, voor zo veel zy tegen dit Verbond niet stryden, of 't zelve vernietigen.

VIII. Uit krachte van dit Tractaat zal het gebruik en de vryheid van den Koophandel tusschen de Onderdanen van beide de Koningen zodanig blyven, als het voor dezen is geweest; en zal 't uit dien hoofde aan beide de Natien vry staan, zo wel in Vrede als Oorlog, met malkanderen, te land en ter zee, zonder eenige verhindering, mits betalende de ordinaris tollen, te negotieeren en koophandel te dryven.

IX. Derhalven zullen voor de Onderdanen van de wederzydsche Koningen alle Havens, Koopsteden, Landsteden, en Provincien open staan, zo verre als 't volgens de Wetten en Inzettingen van beide de Ryken geoorloft is; op dat zy hunne Waren, na 't betalen der gemelde ordinaris tollen, mogen invoeren, verkopen, en daar en tegen weder andere koopen en uitvoeren, zonder dat iemand hen daar in zal mogen moeijelyk vallen.

X. Dit byzonder Verbond zal tien jaaren duuren, te rekenen van den tyd af dat dit Tractaat zal onderteekend zyn, en alsdan wyders, zo men 't goed vind, met gemeene toestemminge der Grootmachtigste Koningen verlengd worden. Ondertusschen zullen zy met een vlytig overleg onderling beraadslagen, op wat wyze men best voor de gemeene Ruste en Vrede gevoeglyke en bekwame middelen zal konnen bybrengen tegens de nakende gevaren.

XI. Deze Artykelen zullen van beide de Koningen Bondgenoten binnen drie maanden, na den dag der onderteekening, of eerder, indien 't wezen kan, bekrachtigd, en wederzyds uitgewisseld worden.

Ten oirkonde hier van, en tot meerder bekrachtinge, zyn twee Copyen van dit Tractaat, van gelyken inhoud, en met onze Handen en Zegels onderteekend, wederzyds uitgewisseld. Stokholm, den 9den. July, Oude Styl, 1698.

B. Oxenstiern. (L. S.)
N. Gullenstolpe. (L. S)
T. Polus. (L. S.)
J. Bergenhielm. (L. S.)

J. H. de Mesmes, *Ridder, Grave d'Avaux.*

EER

1698. *Augustus*

TURKYEN. Gezantschap des Konings van Persien aan den Grooten Heer, enz.

EER wy van de zaaken, welke zich omtrent dezen tyd tusschen de Christenen en Ongeloovigen kwamen toe te draagen, spreeken, moeten alvoorens zekere andere byzonderheden, daar men niet eer de rechte kennis van gehad heeft, vooraf gaan. Den 20sten. April had een Afgezant des Konings van Persien te Adrianopolen gehoor by den Grooten Heer. Gelyk hy de reis zeer spoedig moest afleggen, had hy geen ander geschenk medegebracht, als een diamant van zeer groote prys. Zyne commissie was, de Stad Bassora aan het eind der Golf van Persien, en de Vesting Corna op de samenvloeijing van de Tigris en d'Eufrates, welke den Grooten Heer ontweldigd, en door den Koning van Persien hernomen waren; weder in zyner Hoogheidts handen te stellen. De zaak wierd aldus verhaald.

De Bassa, Gouverneur van Bassora, handelde, gelyk die Heeren gemeenlyk doen, d'Ingezetenen zeer kwalyk; weshalven dezen, trachtende zich van dit tyrannig jok t'ontlasten, een gebuurigen Arabischen Prins tot hunnen bystand ontbooden, welke den Bassa verdreef, en zich vervolgens meester van Corna maakte: door welke gelukkige gevolgen aangemoedigd, wilde hy zyne veroveringen tot in de Provincie van Kusistan, den Koning van Persien toebehoorende, voortstuuwen. Wel haast kwam'er de tyding af ter ooren van den Gouverneur, die den Arabischen Prins te gemoet getoogen zynde, hem sloeg, en zo dicht op de hielen volgde, dat zyne Troupen, vermengd met de vluchters, in Bassora geraakten; waar na hy ook de Vesting Corna ging vermeesteren. De Koning van Persien, hier af verstendigd, wilde zich om deze twee Plaatsen, die hy mogelyk te naauwer nood zou hebben konnen behouden, niet met den Grooten Heer in onmin brengen; weshalven hy ze hem deed aanbieden: en wierden ze ook van zyne Hoogheid aangenomen, die aanstondts order aan den Bassa van Kairo stuurde om zich met twaalf duizend man derwaarts te vervoegen, en'er Hassan Bassa, die'er voor den laatsten Bassa Gouverneur, en zeer bemind by d'ingezetenen was geweest, weder aan te stellen.

Aldus ontdekt men metter tyd de waarheid van zekere tydingen, welken de gemeene geruchten met duizend valsche, of ten minsten wanschikkelyke, omstandigheden belemmerd hadden.

Men

Men had al over een tyd gehoord, dat een Arabische Prins zich meester van Bassora had gemaakt. Naderhand ging de spraak, dat de Koning van Persien den oorlog tegens den Grooten Heer verklaard, en hem alreedts Bassora, en ook zelfs Bagdad, ontweldigd had. Hier was, gelyk men ziet, geen andere waarheid aan, dan de verovering van Bassora door den Koning van Persien, niet op den Turk, maar op een Arabischen Prins, die het den Turk had ontweldigd. 't Overige dezer tyding was de vrucht van de Faam, welke, altyd de zelve, 1698. Augustus

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

Men wilde ook, dat den Ambassadeur van Persien aan den Grooten Heer bekend had gemaakt, dat de Christene Vorsten den Koning, zynen Meester, tot verscheidene maalen aan waren geweest om zich by hen te voegen, ten einde hem gezamenerhand, en met swaarder nadruk, te beoorlogen; maar dat hy, te edelmoedig om zich met de zelven in een verbond in te laaten, hunne voorslagen altyd had verworpen. Doch men kon dit ook voor geen volkomene waarheid te boek stellen.

HET was nu t'eenemaal zeker, dat de Grooten Heer de Veldtocht niet zou bywoonen. Hy bleef te Adrianopolen, en gaf het gebied over zyne Troupen aan den Primo Vizir, die te gelyk de bediening van Generaal, indien men den oorlog vervolgde, en van Plenipotentiaris, zo men in een Vredehandel kwam te treeden, gelyk 'er zich groote schyn toe opdeed, zou waarneemen. 't Wierd besloten uit de spoedige wederkomst des Secretaris van den Lord Paget aan het Hof te Weenen, alwaar hy den 3den. der Maand was aangekomen: en schroomde men ook niet opentlyk uit te zeggen, dat men het wegens de Præliminaria volkomentlyk eens was, immers voor zo veel de belangen van den Keizer en het Ryk betrefte. Wegens die van Polen en Venetien wierd niet gesproken; hoewel men wel verzekerd was, dat ze niet verwaarloosd zouden worden, en dat men geen byzondere vrede zou maaken. Men was, zo de spraak ging, overeengekomen, dat de Porte de vreedsaame bezitting van Zevenbergen, en van alle de Conquesten in Hongaryen, Slavonien, en Bosnien aan den Keizer zou laaten: zulks dat men nu maar moest TURKYEN en DUITSLAND. Geruchten van Vrede.

1698. *Augustus* weeten, of men de Turken een Fortres op d'oevers van de Sau, aan de kant van Slavonien, tot de zekerheid van Belgrado, 't geen aan hen moest blyven, zou laaten opwerpen; of men hen de flechting van Peter-Waradyn, daar ze sterk op aanhielden, zou toestaan; en of zy in die van Themiswar, welke men van hen eischte, zouden bewilligen. Ondertusschen wist men tot noch toe noch de plaats van het Congres, noch wie de Plenipotentiarissen van den Keizer zouden weezen.

Keizerlyk Leger begeeft zich te veld.

Niettegenstaande alle deze geruchten van Vrede, had het Keizerlyk Leger zich echter te veld beginnen te begeeven; waar af wy hier, even als wy van de voorgaande Veldtochten gedaan hebben, een Dagverhaal ter neder zullen stellen.

Men had geordonneerd bruggen over den Donau en de Moerassen by Colouth te slaan, op dat de Troupen, welke uit Opper-Hongaryen kwamen, zich konden voegen by de geenen, die in Neder-Hongaryen overwinterd hadden, of langs den Donau afdaalden, om in het Campement, een halve myl van Colouth afgesteeken, te komen. Deze bruggen den 29sten. July voltooid zynde, begonden de Troupen te defileeren. Elf Regimenten toogen den 31sten. over de Rivier, en vervoegden zich in de Legerplaats.

Den 1sten. Augustus vervoegde zich 'er ook het Regiment Infantery van Solari, komende uit Opper-Hongaryen. d'Artillery toog den zelven dag over de brug, ging zich posteeren tusschen Colouth en het Campement, en wierd na den middag gevolgd door het Regiment te voet van Thierheym, en dat te paard des Prinsen van Lotharingen.

Den 2den. voegde zich het Regiment Infantery van Anhalt by het Leger, gelyk ook uit Opper-Hongaryen het Regiment Cavallery van Sapicha. Tegen den avond kwam de Prins Eugenius van Savoyen, die het gebied over het zelve stond te voeren, in het Campement, hebbende te Offen, en d'andere plaatsen daar hy door getrokken was, order gegeeven tot het bezorgen van de toevoer der provisien, en het herstellen en vullen der Magazynen, door de Turken het voorgaande Jaar langs de Theys verwoest. Hy was in het laatst van July te post van Weenen vertrokken, na dat hy eenige dagen te vooren een Landgoed, 't geen op tachtig duizend guldens geschat wierd, van den Keizer gekregen

genhad. Noch den zelven dag bezichtigde zyne Doorluchtigheid d'aanweezende Manschap, welke revuë den volgenden dag hervat en voltrokken wierd; en wyders geordonneerd, dat ieder zich tegen des anderendaags tot den optocht gereed zou hebben te houden. 1698. *Augustus*

Den 4den, bekwam men tyding, dat de Vyanden hunne voorttocht na Belgrado verhaastten; begaven de Keizerschen zich in marsch na de kant van Peter-Waradyn; en sloegen zich neder by Sambor.

Den 5den. wierd den optocht met het aanbreeken van den dag weder voortgezet, en Lapzehova bereikt. Tegen den middag ontfing men bevestiging uit Moldavien en Walachien, dat de Tartarische Macht niet boven de zes-en-veertig honderd Man sterk was, maar twaalf duizend Paarden by zich had, en onder het gebied van den Han na het Leger van den Primo Vizir marcheerde. Den zelven dag, kort na den middag, begaf d'Armée zich weder in optocht, en sloeg zich neder te Karvatschiz. Hier kreeg men bericht, dat het Vyandlyk Leger Nissa reeds achter den rug had, en in weinige dagen by Belgrado stond te komen.

Den 6den. brak d'Armée nochmaals op; en den 7den. wierd ze in tweën verdeeld: werdende de Cavallery boven Batsch gestuurd, om zich te bedienen van het gemak van een Moeras, dewyl 'er geen ander water daar om heen is: d'Infantery campeerde beneden Batsch. Men verstond van Peter-Waradyn, dat den Aga der Janitsers den 9 of 10den. te Belgrado verwacht wierd; dat de Groote Vizir hem aanstondts zou volgen; en dat de Turken paalen in de Sau hadden begonnen te slaan, om 'er een brug te leggen, en 'er hunne Troupen te doen overtrekken.

Den 9den. na dat het Leger daags te vooren stil had gelegen, begaf hem zig in optocht, om op twee verscheidene plaatsen te campeeren, te weeten, d'Infantery te Bukin, en de Cavallery en Artillery tegen over Illok. De Kondschappers berichtten, dat de Gouverneur van Themiswar een groot Detachement na de Rivier de Maros had gestuurd, en dat den Aga der Janitsers noch zo haast niet te Belgrado zou komen, als men wel geloofd had.

Den 10den. en de volgende dagen bleef men stil leggen. Onder-

1698. tusschen liet men d'Infantery van Bukin na de kant van Illok
Augustus afzakken, en zich nevens de slinker Vleugel nederslaan.

Den 11den. arriveerde het Cronsfeldsche Regiment te paard; en ontfing men wegens de Vyanden van Peter-Waradyn advys, dat den Aga der Janitsers dien dag te Belgrado verwacht wierd.

Den 12den. gaf men verscheidene orders tot onderhoud van het Leger; alzo men besloote had d'aannaderende Regimenten, waar van eenigen niet ver van het Campement waren, in te wachten.

Den 13den. vervoegde zich 'er het Regiment Dragonders van Vaubonne.

Den 14den. ontfing men tyding, dat de Vyandlyke Infantery te Semendria, en de Primo Vizir met het overige des Legers in het groot Pataschiner Veld, aangekomen waren, ten einde zy in dat postuur gereed mochten weezen om niet alleen na alle kanten, daar zy wilden, of het vereischt wierd, te konnen marcheeren, maar ook bekwaamelyk voerazie te krygen: dat zy hun Corps by Belgrado tot te beter bewaaring van de passazie over de Sau tegens de Keizerschen met ettelyke duizend man versterkt hadden: doch dat zy aan hunne Bruggen over de Sau en den Donau niet meer arbeidden, en alleen d'ingeslagene paalen in de Sau lieten staan.

Den 15den. wierd van Groot Waradyn bericht, dat het groot Detachement, uit Themiswar over de Maros geweest, zonder eenige verrichting te rug was gekeerd. Van Segedin verstond men, dat omtrent honderd Turksche Ruiters en Korussen den 13den. in den morgenstond, uit Themiswar tot aan de Poort van Klein Canischa, en tot by Senta, gestroopt; eenig Vee, en zes Rasciaansche Boeren met een Vrouwspersoon, welke op het veld waren, meegesleept, en een ter nedergesabeld; doch de Keizerschen van Senta zich ten eersten verzameld, met de Hussaaren van Klein Canischa de Vyanden nagejaagd, en het Vee ten deele wedergekreegen hadden.

Den 16den. vervoegden zich het Regiment Dragonders van Savoyen, en de Regimenten Kurassiers van Hanover, Visconti, Darmstad, en Commerci in het Campement.

Den 17den. kwam van Peter-Waradyn bericht, dat daags te

voo-

vooren dartig Vyandlyke Fregatten en Saiken, ook een tamelyk getal Bruggeschepen, van Belgrado na Semendria afgezakt waren, om, na het voorgeeven der Turken, een Brug over de Morava te werpen, en de Tartaaren over de zelve te laaten trekken; zonder dat men echter met waarheid gissing kon maaken, of het Ottomannische voorneemen hier wel weezendlyk in bestond, dan of zy in den zin hadden een Brug over den Donau te slaan. 1698. Augustus

Den 18den. voor den middag, vervoegde zich een Saxen-Gothasch Regiment Dragonders in het Campement: en dewyl men beslooten had des anderendaags up te breeken, ging de Keizerlyke Adjutant Generaal, de Baron van Rieth, die tegenwoordig het Quartiermeesterschap Generaal bekleedde, voor uit, om het nieuwe Campement af te steeken.

Den 19den. voor het aanbreeken van den dag, eer men opbrak, ontfing men van Peter-Waradyn bericht, dat des Vyandts meening zou zyn, de Brug te Semendria over den Donau te slaan; en men zulks te vaster geloofde, dewyl 'er veel meer behoeften en Bruggeschepen, als tot een Brug over de Morava vereischt wierden, van Belgrado afwaarts gevoerd waren. Vervolgens begaf zich het Keizerlyk Leger in optocht, en ging zich tydig tusschen Gloschan en Bogaz nederslaan, daar het des anderendaags bleef leggen.

Den 21sten. avanceerde het Leger tusschen Futak en Peter-Waradyn; en wierd men bevestigd door het bericht van eenige Kondschappers, dat het voorneemen der Vyanden was over den Donau te trekken.

Den 22sten. hield men by den Prins Eugenius van Savoyen Krygsraad, op het bericht van een Kondschapper en twee gevangene Turken, welke verhaalden, dat het alstoen de darde dag was, dat de Primo Vizir aan een Brug over den Donau tusschen Visniza en Banzoua had doen arbeiden, ten einde na de kant van de Theys en de Maros te naderen, en het Keizerlyk Leger aldus af te matten, met het in lange optochten door verwoeste en ongemakkelyke wegen te wikkelen: dat de gemelde Brug binnen twee dagen voltooid moest weezen, en de Primo Vizir zich ter zelve tyd met d'Armée, en de Seraskier met de Trou-

1698. pen die by Belgrado lagen, derwaarts moesten vervoegen, enz.
Augustus. Op deze tyding wierd beslooten, het Leger nochmaals te doen voorttrekken, om te meer aande Theys te naderen; den zelven dag den Heer Faber, Adjutant Generaal, met een Krygscommissaris te post op weg te doen slaan, om de Bruggen te Klein Canischa te vervaardigen, en de Magazynen van Segedin, Solnoch, en Agria te bezichtigen; mitsgaders den Baron Fieger, Lieut. Colonel van het Nehmsche Regiment, met eenige gecommandeerde Soldaaten tot het recognosceeren van de Moerassen en Waterpassagien by de Sablia, en verder op tot aan Bezkerek, af te vaardigen.

Den 23sten, ging het Leger zich te Romerschans tusschen Peter-Waradyn en Cobila nederslaan. In het voorby trekken bezichtigde de Prins Eugenius de eerst genoemde Vesting van alle kanten, begroet uit het grof geschut. Thans ontfing men tyding, dat de Turken hunne Brug een half uur beneden Vinnica maakten, en ze in twee dagen klaar konden hebben: dat de Seraskier met het Corps, tot nu toe by Belgrado geweest, derwaarts was getrokken: en dat de Primo Vizir tusschen dien en den volgenden dag zyn geheele Leger daar omtrent te samen zou brengen. Aan den Lieutenant der Artillery te Offen wierd bevel gezonden, dat hy aanstondts al het swaar kanon met de noodige materiaalen zou hebben in te scheepen, en na Bayaasch te voeren.

Den 24sten, toog het Leger tot voorby Cobula, ter zelve plaatse daar het 't voorgaande Jaar gecampeerd had geweest. Den zelven dag gingen zich het Regiment Cavallery van Caprara, de Palfische en Collonitsche Hussaaren, twee Bataillons van Nehm, en het Spitsbergsche Kreits-Regiment een half uur voorby het Campement nederslaan; en wierd de Keizerlyke Scheeps-Lieutenant na Peter-Waradyn gezonden, met bevel van de Schipbrug, voor een jaar den Vyanden in den Slag van Senta ontnomen, en ter dien plaatse in bewaaring gelegt, op wagens te laaden, en met een sterk Convoy na het Leger te schikken; gelyk ook noch een andere Schipbrug klaar te maaken, en gereed te houden, doch zonder nader order niet te laaten toekomen. Men ordonneerde wyders, dat voortaan, zo lang als

d'Armée

d'Armée daar omtrent bleef, het Proviandtransport te water zou geschieden, en men de Schepen, om ze te meer tegens alle gevaar voor de Vyanden te verzekeren, met meerder volk bezetten. De twee Rhyngraafsche Bataillons, drie Compagnien van Baden, en een Bataillon van Houlschin, met zestien veldstukken een weinig achterwaarts gelaaten, bereikten mede de nabuurschap. Aan de twee eersten beval men, tot nader order te Peter-Waradyn te blyven; maar aan d'overigen, met het geschut by het Leger te komen. 1698. Augustus

Den 25sten. hield men rustdag, en verstond over Peter-Waradyn, dat het Vyandlyk Leger noch tusschen Krozka en Semendria campéerde, en de Turken dagelyks eenigsins, doch niet sterk, aan hunne Brug arbeidden.

Den 26sten. ging de commandeerende Generaal, de Prins Eugenius van Savoyen, tot aan het Moeras van Villowar recognosceeren, en liet het Spilbergsche Corps derwaarts trekken, met bevel om de Moerassen niet alleen begaanlyk te maaken, maar ook tot bedekking van deze en geene zyde Schanssen op te werpen.

Den 27sten wierd door twee Malcontenten, van Themiswar vrywillig te rug gekeerd, onder anderen bericht, dat aan die Plaats tot daar toe gearbeid, en de fortificatien rondom met breede gratten gesterkt wierden, mitsgaders dat de Malcontenten altemaal na Belgrado ontbooden waren. Van de Vyandlyke Armée hoorde men niets naders, en verstond niet, dat ze eenige bereidselen tot onderneemingen maakte. Tegen den avond wierden onder den Wachtmeester-Generaal Palfi vyf honderd Duitsche en negen honderd Hussaarsche Paarden uitgezonden, om te Senta over de Theys te gaan, en een uitloop na Themiswar te doen.

Den 28sten. kwam de Turksche Schipbrug, van Peter-Waradyn ontbooden, op wagens aan, en wierd tot aan 't Moeras van Villowar voortgezonden. Over Peter-Waradyn verstond men, dat de Tartaaren in het Turksche Leger by Semendria aangekomen, en de Vyanden van meening waren hen tot branden en blaaken na de Maros uit te zenden: dat hunne Schipbrug den 27sten. had moeten klaar zyn: dat twee Bassas van het Corps by Vis-

1698. Augustus

Visniza over de zelve waren getoogen, om aan d'andere zyde de wacht te houden: dat'er ook twee Bruggen by Banzoua over de Temes gereed lagen, en de Turken aan noch twee over 't Moeras onder Ofeze arbeidden: dat zy het Campement, daar het Corps te vooren in gestaan had, lieten zuiveren; en voorwendden, het zelve in twee à drie dagen te zullen betrekken.

Den 29sten. wierd aan den Generaal Spilberg, die het Corps aan 't Moeras van Villowar commandeerde, en den Lieutenant Fieger order gestuurd om de Turksche Schipbrug nevens d'andere, te water aldaar aangekomen, by Titul, of aan geene zyde van den weg na Bezkerek, daar het best was, metter haast door twee Nehmische Bataillons naast malkander te laaten slaan.

Den 30sten. staande het Leger des anderendaags op te breeken, wierd den Adjutant Generaal van Rieth met de Quartiermeesters en Fouriers vooruit gezonden.

Den 31sten. brak d'Armée van by Cobila op; toog over de Brug, die men over het Moeras van Villowar geslagen had; en sloeg zich neder op de hoogte by Titul. Men verstond, dat de Hussaaren van Senta by Themiswar vier, en de Heidukken van Titul drie Turken gevangen bekomen hadden; doch dat zy niets byzonders wisten te zeggen. De Generaal Wachtmeester en Grave Palfi liet weeten, dat hy den 30sten. met zyne Manschap by Senta over de Theys zou trekken. 't Regiment Kurassiers van Corbelli, 't geen tot daar toe by Segedin gestaan had, kreeg order om terstond na Klein Canischa te marcheeren, en aldaar zonder uitstel de Brug over de Theys te laaten maaken. Een Party Hussaaren van Paul Deak, voor ettelyke dagen na Themiswar uitgeschikt, vernam men omtrent vier uuren van Banzoua by een Plaats, Alibanar genaamd, een Capitein der Artillery, en zes andere Turken gevangen bekomen, en eenen nedergekapt te hebben. By deze Gevangenen onderschepte men veele Brieven, welken men aanstondts begon te laaten doorzien, en de Gevangenen te examineeren.

Conspiratie in Zevenbergen ontdekt.

Terwyl het Keizerlyke Leger aldus een aanvang van de Veldtocht had gemaakt, wierd in Zevenbergen een schrikkelyke Conspiratie ontdekt, geformeerd door de Regimenten Dragonders van Herbeville en Saxen-Gotha; gelyk te zien is uit den

den onderstaanden Brief, geschreeven uit Harmanstad, en gedateerd den 26sten. Augustus. 1698. Augustus

DE schrikkelyke Conspiratie der Regimenten Dragonders van Herbeville en Saxen-Gotha zou zeer rampzalige gevolgen gehad hebben, indien men ze niet tydelyk ontdekt had. Het werk was zodanig besteeken, dat zy den 8sten. dezes,'s nachts tusschen elf en twaalf uuren, alle haare Officieren vermoort zouden hebben, waar toe van ieder Compagnie twaalf mannen bestelt waren. Daar na zouden zy op het gehoor van twee schooten aan de Linker Vleugel te gelijk opzitten, het Leger plunderen, en over Deva na Dobra trekken, om aldaar de gehele Regimenten van Hohenzollern, Hanover, de Pace, Gondola, en der Croaten af te wachten, en zo gezamentlyk tot den Vyand over te loopen: en men wil, dat ook een Generaal aan dit boze stuk deel zoude hebben. Maar zeker Wyf van een Dragonder aan haar Man in de Weyde der Paarden spyze gebracht hebbende, bespeurde in hem eenige alteratie, en kwam door veele goede woorden eindelyk achter de zaak; deed haar Man berouw hebben; en maakte, dat hy 'er aanstonds den Capitein af verwittigde: waar na de Generaal van Leiningen de noodige ordres deed stellen, en inquisitie doen. Van de Belhamels zyn 'er een-en-twintig opgehangen, en zestien dood geschooten. Zy hadden zig andere Generaals en Officieren verkoozen, van welken d'Adjutant voor zyn dood een wonderlyke standvastigheid getoont heeft: want zo als men hem, wanneer hy de strop al om den hals hadde, wilde dwingen zyne Medeplichtigen te beklappen, en tot dien einde brandend pek en swavel op zyn lyf goot, en daer na met een toortse d'oxelen t'eenemaal verbrandde, zeide hy niets, als dat het nieuwe Reglement noopende het onderhoud der Militie d'oorzaak van de Conspiratie was. Men heeft van deze eerste twee Regimenten noch dartig verdachte of schuldige persoonen gevangen, en zal het ondersoek der andere vyf Regimenten nu ook by de hand neemen. Die geëxecuteerd zyn, hebben rond uit gezegt, dat, of schoon eenige hondert van haare Complicen ter dood gebracht wierden, hare Kameraads echter niet zouden nalaaten de Generaals Rabutin en Leiningen den hals te breeken, enz.

Sedert ontfing men noch andere Brieven, welke de gemelde Conspiratie bevestigden, en te gelyk ook medebrachten, dat men meer als sestig der Conspirateurs gehangen, onthoofd, geharquebuzeerd, of geëmpaleerd had; welke straf de geenen, die 'er deel aan gehad mochten hebnen, zodanig verschrikte, dat ze zich weder tot hunne plicht begaven. Ondertusschen, om 'er de gevolgen af te voorkomen, en een volmaakte rust te herstellen,

1698. Augustus

len, was de Finantiekamer te Weenen onophoudelyk bezig met de sommen, die men tot de betaaling der gemelde twee Regimenten van nooden had, na Harmanstad over te schikken. De Dragonder, die de Conspiratie ontdekt had, kreeg van den Generaal Rabutin honderd dukaaten tot vergelding, met belofte van d'eerste open vallende Compagnie.

KEULS-LAND. Munt-Edict vernieuwd.

GELYK het noodzaakelyk was eenige voorzorge omtrent de Munt te beraamen, wierd op den 7den. der Maand een vernieuwd Edict ten dien einde opgesteld, bestaande voornaamentlyk in de volgende pointen.

1. ZUllen de Guldens, sedert den 16den. January 1690. op den Leipsiger voet geslagen, en met een stempel geteikend, tot nader ordre gangbaar blyven, te weten, die van de Keurvorsten des Ryks, van de Vorsten en Directeurs des Westfalischen Kreyts, voorts de Deensche, Paderbornsche, Osnabrugsche, Lunenburgsche, Zellische, Hanoversche, Keulsche, en Frankforder Guldens, zonder een byzondere stempeling: doch de resteerende Guldens, die mede op den *Leipsiger voet* geslagen, en goed bevonden zyn, zullen met het teiken van de Kreyts moeten gestempelt worden. Daarentegen zullen de andere, die onder den Leisiger voet zyn gemaakt, niet meer gangbaar zyn.

2. Op dat dit afgezette Geld niet meer in de Kreyts gebracht en uitgegeven werde, zal men aan alle plaatsen, inzonderheid op de Jaar- en Week-markten, en in alle Winkels, vlytig onderzoek daar na doen, en 't Geld niet alleen geconfisqueert, maar de Overtreeders ook aan lyf en goed strafbaar zyn.

3. Het slaan en invoeren van allerhande kleine Munt zal in drie jaaren van nu af niet geduld worden,

4. De halve, heele, en darde Pietermannekens-stukjes, als ook de 5, 10, en 20 Vermenger-stukjes, die niet op den Leipsiger voet zyn geslagen, zullen gantschelyk na zes weeken afgezet zyn, binnen welken tyd elk zal vermogen zich daar van te ontslaan.

5. De tien Muntsteden, *Munster*, *Kleef*, *Dusseldorp*, *Paderborn*, *Luik*, *Osnabrug*, *Minden*, *Keulen*, *Aken*, en *Dortmund*, zullen alle vlyt aanwenden om de Hek-munten te vernietigen, en de Overtreeders aan lyf, goed, en leeven te straffen.

6. De Muntmeesters en Waradyns, die tegens hun ampt handelen, zullen voor infaam gehouden, en scherp gestraft worden: ook zal geen Muntmeester of Waradyn, die niet beëedigd is, mogen werken.

7. Tot beter nakominge van dit alles zal den Waradyn Generaal zyne behoorlyke authoriteit gelaten worden.

8. Te-

1698. Augustus

8. Tegen 't versmelten of uitvoeren van goed Geld, en 't invoeren van slechte Specien, zal scherp onderzoek gedaan, en zullen de Overtreeders met confiscatie, of ook wel aan lyf en leven gestraft worden.

9. Tot nakominge hier van heeft de Kreyts Commissarissen genomineerd, welke nauw onderzoek deswegen zullen doen.

10. De Muntmeesters, die onderstaan het Jaartal te veränderen, of valsche Beelden, en onbekende Cyfers of Merken op 't Geld te slaan, zullen, anderen ten exempel, zonder genade gestraft worden.

11. De geenen, die Goud of Zilver aan de Hekmunten fourneeren, zullen opentlyk infaam verklaard, het betrapte Zilver en Goud geconfisqueerd, en zy uit den Kreyts gebannen worden.

12. Van kleine Scheid-munt zal niemand meer als tien Floryn behoeven te ontfangen.

13. De Courante Ryksdaalder, die voor 78 Albus Keulsch gaat, zal in 't toekomende voor 80 Albus ontfangen worden.

14. En eindelyk, is het slaan van een en twee Drittels-stukken op poene van confiscatie gantsch verbooden: doch aan yder Munt vrygelaaten, op den Bourgondischen Nederlandschen voet den Albertus Ryksdaalder op 13 loth en 14 grein te munten.

HESSEN. Landgraaf legt den eersten steen aan de Kerk voor de Fransche Vluchtelingen.

ZYN' Hoogvorstelyke Doorluchtigheid, de Landgraaf van Hessen-Kassel, genegen om d'arme Fransche Vluchtelingen, welke ter liefde van den Godtsdienst hun Vaderland hadden moeten verlaaten, een ander Vaderland in zyne Staaten te doen vinden, begaf zich den 14den. der Maand, de verjaardag zyner geboorte, met zyn gantsche Hof na Nieustad, (met welken naam de nieuwe Bovenstad zyner Residentieplaats wierd betekend) en ley aldaar den eersten steen aan de Kerk, die hy voor die ongelukkige Belyders van den Hervormden Godtsdienst deed bouwen; by welke gelegentheid door Monsr. de Beaumont, Eerste Predikant van de Fransche Gemeente, de volgende Aanspraak aan zyne Vorstelyke Doorluchtigheid gedaan wierd.

GENADIGE HEER,

DE Souvereine Waardigheid, met de hoedanigheid van een Kind Gods, is een schoone en heerlyke vereeniging in een Vorst: het eerste verheft hem boven de gemeene Menschen, en het tweede boven de Vorsten, Koningen, en Keizeren, die niet als de burgerlyke grootheid bezitten. Den Hemel, Genadige Heer, heeft het een en het ander in de geheiligde Persoon van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid gelieven te leggen: het eerste door zyne Godlyke Voorzienigheid, Meestresse en Bestierster van alle Staaten, Standen, en Achtbaarheden; en het tweede

1698. Augustus

door zyne aanneeming uit genade. Hoe groot is Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid, genadige Heer, zo door de geboorte als de genade! Zyne geboorte, waar van men heden op dezen welgelukkigen Dag de verjaring viert, doet hem afdaalen van een der doorluchtigste Huizen van Duitschland, door des zelfs Adeldom, Oudheid, en groote Mannen die het heeft voortgebracht, en die d'Eernamen van Grootmoedig, Wys, Geleerd, en Standvastig gedragen hebben. De genade heeft hem doen geboren worden uit God, den Opperheerscher van 't geheel Al: Ja, genadige Heer, en laat ons toc het te zeggen, zonder dat de zedigheid van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid ons wederhoude: wy zeggen het ter grooter eere van God, gy zyt groot: Groot door de dubbelde waardigheid, waar mede den Autheur van de natuur en van de genade U heeft bekleed: Groot door alle de gaven, deugden, en groote hoedanigheden, welke U verzellen, en die de waare grootheid maaken: Groot door die edelmoedigheid, en grootheid van gemoed, die Uwe Vorstel. Doorluchtigheid by alle gelegentheden laat blyken. Groot door die wakkerheid, werklykheid, kloekmoedigheid en helddadige dapperheid, die Gy hebt getoond door beruchte uitvoeringen en krygstochten in den laatsten algemeenen en onlangs ge-eindigden Oorlog, welke zo veel verwoestingen en arme menschen heeft gemaakt; doch waar van de God der Heirscharen echter belet heeft de al verslindende vlammen tot in het herte van Duitsland voort te slaan, en in 't byzonder Uwe Landen door de vlyt van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid, en des zelfs helddadige dapperheid heeft bewaard: Groot door die groote liefde, die ons in onze droevige verstrooijinge een schuilplaats heeft gegeven, onder de zachte en machtige Heerschappy van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid: Vryheid die hy ons met zo veel goedertierenheid en tederheid des herten in den beginne van onze ongevallen heeft geopend, en op nieuw opent voor zo veel Verdrukten, welken de Vervolging heeft gedrongen, en noch dagelyks dringt, om uit dat Koningryk, alwaar des zelfs wreedheden vernieuwt werden, te gaan. Gelukkige verblyfplaats! waar in wy God gerust en volgens de bewegingen van onze gemoederen, mitsgaders de zuiverheid van zyn Euangelium, dienen, en waar in onze vervolgde Broederen hunne tranen komen afwassen, en zich met ons verfrissen onder de schaduwe der vleugelen van een Souverein, die te gelyk een Vorst en Vader van zyne Onderdanen is, als mede een Voeder van een menigte arme Leden van het verborgen Ligchaam Christi, het Hoofd en den Voleinder des Geloofs. Aangename schuilplaats! waar in de goedheid van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid door duizenden van weldaden, en duizende blyken aan de geenen die 'er toevlucht in komen neemen, zich ontvouwt. Groot, door die bestendige Godvruchtigheid, dat vuur, en dien yver, dien dezelve voor de belangen en dienst van God, welken Hy en wy aanbidden in Geest en Waarheid, heeft: Godvruchtigheid die in het herte van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid heerscht, en welke hy door

door zyne bevellen en zyn voorbeeld in des zelfs Doorluchtig Gezin, 1698.
als mede in alle gemoederen, op een stichtelyke wyze doet heerschen: *Augustus*
Voorbeeld dat Hy geeft met in zyn Slaapkamer te gaan, alwaar hy zyn Vader bid, die in het verborgen is, en zig gemeenzaam en minnelyk met den zelven onderhoud; en door zyn geduurig bywoonen van de openbaare Oeffeningen der waare en zuivere Godsdienst van Christus, mitsgaders de diepe en Godsdienstige Eerbiedigheid, die de zelve daar omtrent toond: Godvruchtigheid waar van deze Kerk, in welkers Grondslag Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid den eersten Steen gaat leggen, een openbaar Gedenkteeken zal zyn, en daar nevens een Kenteeken van zyne Erkentenisse tot de Godlyke Majesteit, welke hem door de kracht van zyn Geest tot zyn Tempel heeft gemaakt, en een Onderpand van zyne Genegentheid tot ons, zodanig, Genadige Heer, dat, indien wy van d'eene kant reden hebben om te schreijen, wanneer wy zien op het slechten van alle die Kerken die de Vervolging heeft doen neerwerpen, en waar in wy onze Heilige Byeenkomsten hadden, om den Allerhoogsten plechtelyke hulde te doen, aan d'andere zyde Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid met den yver tot het Huis Godts, met den zelven yver als de Davids, de Salomons, de Constantinen aangedaan, stoffe geeft om ons te verheugen, in het opbouwen en geven van Kerken in zyne Landen, en in het byzonder in deze Plaats, tot de vrye oeffening van onzen Heiligen Godsdienst, door een recht andere aanzetting als die van Vervolgers. Den Hemel wil Uwe Godvruchtigheid overvloedelyk vergelden, zo op de Geheiligde Persoon van Uwe Vorstelyke Doorluchtigheid, als op die van hare Vorstelyke Doorluchtigheid, Mevrouwe Uwe Doorluchtige Gemalinne, mitsgaders Uwe gantsche schoone Doorluchtige Familie, met den invloed van alle zyne geestelyke en tydelyke Zegeningen in dit leven, en in het toekomende met de bezitting van d'eeuwigdurende Heerlykheid en Gelukzaligheid. Dit zyn de vuurige en oprechte Beden, welke uit den naam van de gantsche Volkplanting de geene doet, die met een zeer diepe eerbiedigheid is,

Genadige HEER,

Van Uwe Doorluchtige Hoogheid de zeer ootmoedige, zeer gehoorzame, en zeer getrouwe Dienaar en Onderdaan

De BEAUMONT.

Om ook aan de Protestanten, uit Vrankryk in de Dalen van (a)
Piemont geweeken, en nu gedrongen, uit kracht van het (a) *pag. 101*
Edict des Hertogs van Savoyen, schoon met ingeboorene Piemontoozen getrouwd, binnen een gestelden tyd daar uit te

1698. vertrekken, niet alleen verblyf te geeven, maar hen ook met het
Augustus vergunnen van Voorrechten aan genoegsaame broodwinning te helpen, wierden de geenen, welke voorheen aan de om de Religie uit Vrankryk geweeken en door zyne Vorstelyke Doorluchtigheid vergund waren, noch met d'onderstaande Artykelen, ten opzichte van die zich tot Hersfeld, Vacher, en Sihifthal willen ter nederzetten, vermeerderd.

I. Wil zyne Vorstelyke Doorluchtigheid, behalven de zestien Artykelen voor dezen ingewilligt, alle redelyke menschen van de Gereformeerde Godsdienst, welke in zyne Landen komen woonen, hem hulde doen, en den eed van getrouwheid afleggen, in zyne bescherming nemen.

II. Zullen de Bailjuwen en Schouten bevel hebben om ten laagsten pryze, het zy Particulieren of Huisgezinnen, mitsgaders voor derzelver Goederen, wagens te verzorgen, en de zelven in veiligheid ter by hen gekoozene plaatse te brengen.

III. Zal zyne Vorstelyke Doorluchtigheid aanstondts te Hersveld bekwame plaatsen tot het oeffenen van den Godsdienst bezorgen, en twee Predikanten ten zynen kosten onderhouden.

IV. Zal men den geenen, die kundig zyn omtrent iets ten beste van het Land te doen, daar toe het nodige geven, en na het doen van goede proeve van meer verzorgen.

V. Zal men aan de Meesters, die 'er Manufactuuren zullen laten maken, woonhuizen voor niet, en arbeids-volk voor zekeren tyd verzorgen.

VI. Zullen den geenen, die lust hebben om Huizen te bouwen, de naast by gelegene Erven aangewezen, en zy van Hout en Steen, daar toe noodig, om het haalen, verzorgt werden.

VII. Zullen de Huizingen, in dezer voegen gebouwt, aan de Stichters op hare Erfgenamen overgaan, en voor zes jaren vry zyn van alle Lasten.

VIII. Zal zyne Vorstelyke Doorluchtigheid van de geenen, die willen, hunne gereede gelden op interest nemen, daar van jaarlyks vier ten hondered betaalen, en aan die het begeeren alle zes maanden aflossen.

IX. Zal het allen Ambachtsluiden vry staan, hun Handwerk als Meesters en Ingeboorenen te doen, mits te toonen dat zy elders hunne proeven, om Meester te worden, hebben gedaan.

X. Wil zyne Vorstelyke Doorluchtigheid aan de geenen, die 'er eenige Manufactuuren zullen onderstaan op te rechten, vryheid van Axcynsen en Huisvesting van Krygsvolk of Gardes voor twaalf jaren toestaan.

XI. En

XI. En eindelyk wil zyne Vorstelyke Doorluchtigheid ook eenige weinige gelden onder goede borgtocht aan de geenen, die iets zullen aanvangen te maken, verstrekken.

1698. Augustus

LUIKERLAND. Schrikkelyke Moord, begaan aan een Dochter door deszelfs Vryer.

OMTRENT het begin der Maand wierd te Dinant levendig geradbraakt een zeker Booswicht uit een bygelegen Dorp, die zyne Vryster, waar by hy langen tyd had verkeerd zonder tot zyn oogmerk te konnen geraaken, in een klein Bosch, zo als zy een van haare Bloedverwanten in een ander Dorp meende te gaan bezoeken, had vermoord, na dat hy haar alvoorens, om dat ze hem niet te wille begeerde te zyn, met een snaphaan d'armen had in stukken geslagen, en met het zieltoogende lichaam, volgens eigene bekentenis, zyne dolle drift voldaan. 't Lyk wierd, aldus mishandeld, in een hoek van het Bosch gevonden, daar hy het na het volvoeren van zyn gruweldaad had heen gesleept.

VRANKRYK. Afgezant van Polen heeft audientie by den Koning.

DE Major Generaal Jordan, Extraordinaris Afgezant van Polen, in 't begin van July te Parys gekomen, had den 29sten der zelve Maand zyne eerste openbaare audientie by den Koning te Versailles, gelyk ook vervolgens by de Koninglyke Familie, derwaarts gevoerd door Monsr de Saintot, die hem in de Karossen zyner Majesteit en der Hertogin van Bourgondien was gaan afhaalen. d'Aanspraak, by deze gelegentheid aan den Koning gedaan, had iets zonderlings, en verdient hier plaats te hebben, als zynde vervangen in de volgende termen.

SIRE,

DE Koning, myn Meester, Uwe Majesteit altoos als het volmaaktste voorbeeld van een der grootste Koningen des wereldts aangezien hebbende, heeft zyne verheffing tot den Poolsen Troon deze zyne genoegens vermeerdert. Hy heeft geacht, dat 'er aan zyn geluk iets ontbrak, tot dat de tydsgelegentheid hem toegelaten heeft my aan Uwe Majesteit te zenden, om Haar zulks mede te deelen, en met een Haare vriendschap te verzoeken. Hy heeft my bevolen Uwe Majesteit te verzekeren, dat hy niets zo zeer en wenscht, als de eer Uwer achting te mogen verdienen, en dat hy met ernst alle gelegentheden zal zoeken om 'er de blyken van te mogen deelachtig worden. De Koning, myn Meester, stelt zich ook voor, niets te verzuimen van het geene van hem zal afhangen, om de Koningen, zyne Voorzaten, in de grootachting die hy altoos van Uwe

1698. Uwe Geheiligde Persoon zal hebben, te overtreffen; en hy zal, zo veel
Augustus als hem mooglyk is, de helddadige Deugden van Uwe Majesteit, die met immers zo veel luister in de Vrede, welke Zy aan Europa heeft gegeven, uitlichten, als ze geduurende den Oorlog gedaan hebben, poogen na te volgen. Dit is het geen de Koning, myn Meester, veel beter uitdrukt in den Brief, dien ik de eer heb van Uwe Majesteit aan te bieden, als ik zou konnen doen.

't Antwoord zyner Majesteit aan den Afgezant was, dat hy altyd groote achting en genegentheid voor zynen Heer en Meester had gehad; en dat het gedrag, 't geen de Koning van Polen omtrent hem zou houden, de regel en richtsnoer van het zyne ten opzichte van dien Vorst zou weezen.

Die vervolgens aan Myn Heer den Dauphin gedaan wierd, was van dezen inhoud.

DE Koning, myn Meester, heeft, na my bevoolen te hebben U zyne verheffing op den Troon van Poolen mede te deelen, en U geluk te wenschen met de roemryke Vreede die de Koning, Uw Allerdoorluchtigste Vader, gemaakt heeft, my in het byzonder voorgeschreven; U insgelyks te verzekeren het deel, dat hy neemt in de voorspoeden, welke deze zo aanzienlyke Monarchy betreffen: en dewyl zy meer en meer door Uwe zeldzaame Deugden, door de drie Prinsen die den Hemel U heeft gegeven, en het gelukkig Huwelyk van den eersten, 't geen 'er de duuring van staat te maaken; werd gevestigt, heeft de Koning, myn Meester, zo veel gelukkige gebeurtenissen aangemerkt, als zo veel uitwerkselen van de Godlyke Voorzienigheid, en wenscht 'er U de volharding van toe, met U, Monseigneur, te verzekeren van de grootachting, die hy altoos zal hebben voor de groote hoedanigheden, welke in Uw Persoon uitlichten.

En die aan Mevrouw de Hertogin van Bourgondien luidde aldus.

DE zonderlinge genegentheid, die de Koning van Poolen, myn Meester, deze Roemruchtige Kroon toedraagt, heeft hem in een Princesse van zo zeldsame verdiensten als d'Uwe, Mevrouw, tot het gelukkig maken van Vrankryk geschikt te zien, een volkomene blydschap doen gevoelen; en ik hebbe last, Mevrouw, U van zynen wege geluk en allerhande voorspoeden toe te wenschen.

Ziet

Ziet daar by gevolg den Koning van Polen op zynen Troon gevestigd, zonder dat 'er de Prins van Conti meer om behoefde te denken. Men wil ook wel zeggen, dat hy 'er zich al lang over getroost had, en zelfs dat, indien men hem had willen gelooven, hy 'er nooit om gedacht zou hebben. Maar terwyl wy hier van den gemelden Prins komen te spreeken: daar was onlangs te Meudon iets voorgevallen, 't geen, indien hy zich niet zo gematigd en voorzichtig had weeten te houden, kwaade gevolgen zou konnen gehad hebben. Hy speelde *à l'Ombre* met den Groot-Prioor van Vrankryk en den Hertog de la Feuïllade. Onder het speelen, gelyk het Kaartspel die ongemakken al wat veel onderworpen is, kwam 'er een klein geschil t'ontstaan tusschen den Prins van Conti en den Groot-Prioor, die zo hevig wierd, dat hy zich eenige oneerbiedige woorden liet ontvallen, daar de Prins niet dan op een zeer ingetoogene en verstandige manier op antwoordde. De Koning, 'er af verstendigd, stuurde des anderendaags order aan den Groot-Prioor om zig in de Bastille te vervoegen; 't geen hy aanstondts gehoorzaamde. Den Hertog van Vendôme, Broeder van den Groot-Prioor, die op zyn Huis te Anet was, begaf zich op staande voet na het Hof, ten einde den Koning, en den Prins van Conti, ter gunste van zynen Broeder te spreeken. De zelve dienst wierd hem ook noch gedaan door den Prins van Condé, den Hertog van Bourbon, en voornaamentlyk door den Prins van Conti; zulks dat de Koning d'order wegens zyne slaaking door Monsr. de Pontchartrain aan den Hertog van Vendôme ter hand deed stellen: waar na de twee Broeders zyne Majesteit te Marly gingen bedanken. Hier uit ziet men, hoe wys men aan het Hof van Vrankryk moet weezen, en hoe naauwkeurig de Koning is in het straffen van de plompheid en onvoorzichtigheid.

1698. Augustus

Groot-Prioor van Vrankryk in de Bastille gezet.

Sedert een wyl had men een zeer zonderlinge zaak, en die een vervaarlyk gerucht maakte, in het Parlement van Parys tegens een Prioor van een Abdy van Berri (in de Gevangenis der Conchergerie van het Paleis gezet, aan handen en voeten geboeid, en beschuldigd wegens een Edelman van dat Gewest, Monsr. de la Pivardiere genaamd, vermoord, en met des zelfs Vrouw tot het bedryven van dat feit, ten einde malkander met meerder vryheid te

Verward Proces over het vermoorden van eenen Monsr. de la Pivardiere.

1698. Augustus konnen zien, goed verstand gehouden te hebben.) bepleit. De Dame, trachtende haare onschuld te bewyzen, stelde zich in de gevangenis; beweerde, dat haar Man leefde; liet 'er brieven af zien; en bevestigde haare verweering met de getuigenis van verscheidene persoonen, welke zeiden, hem gezien en gesproken te hebben: en tot meerder bekrachtiging wierd bygebracht, dat hy zich alleen t'zoek maakte om geen straf onderworpen te weezen, dewyl hy zich te Auxerre, gelyk men met verscheidene bewyzen toonde, in een twede huwelyk had begeeven. Zelfs wierd ook een *Factum*, of Zuiverschrift, door Monsr. de la Pivardiere, ten voordeele en ontlasting van zyne eerste Vrouw opgesteld, immers het voerde dien naam, opentlyk verkocht. Daarentegen pretendeerden de Partyen van den Prioor en de Dame goede blyken van hunne beschuldiging te hebben, en brachten in, dat, na dat de moord begaan was, zy het ligchaam in een oven hadden doen verteeren: dat de Kinderen van de Dame, die noch jong waren, daar af spraken als het gezien hebbende: dat haare Meiden het zelfde verklaarden, en de vloer met het bloed van den vermoorden Man besprengd gezien hadden, enz. De gantsche zaak nu aldus in het Parlement op 't tapyt gebracht zynde, en Monsr. Portal, Advokaat Generaal, zyne conclusien gegeeven hebbende, wierd in de crimineele Kamer het volgende vonnis, in substantie, daar over geveld. *Het Hof heeft de proceduuren der jurisdictien van Lené en Remorantin geannulleerd, om dat ze gebrekkelyk waren in de formaliteit; mitsgaders de confrontatien, gedaan door den Rechter van Châtillon, om de zelve reden gecasseerd; en geordonneerd, dat ze ten kosten van den Rechter herdaan zullen worden. Het heeft ook, als abusive, gecasseerd de proceduure van het Presidiaal van Bourges; geordonneerd, dat den Aertsbisschop een ander zal noemen; en de gantsche zaak gerenvoyeerd aan den Lieutenant Crimineel van Chartres, om het proces aan de Beschuldigden te maaken, welke ten dien einde derwaarts gevoerd zullen worden, tot aan de definitive uitspraak inclusive, behoudens appel: hebbende het Hof ondertusschen een Decreet van gevangenneeming gedecerneerd tegens den waaren of gepretendeerden Monsr. de la Pivardiere, enz.* 't Gevolg hier na.

Den 13den. der Maand beviel de Hertogin van Chartres van een

een Princes, die den 27sten. daar aan volgende in de Kapel van het Kasteel te S. Cloud gedoopt, en door den Dauphin en de Hertoginne van Bourgondien Marie Adelaïde geheeten wierd. De plechtigheid wierd verricht door den Abt van Grancey, Eersten Aalmoessenier des Hertogs van Orleans, in de tegenwoordigheid van den Koning Jacobus, de Koningin Maria des zelfs Gemalin, en de drie Prinsen Kinderen van Vrankryk.

1698. *Augustus*

Geboorte van een Princes van Chartres.

Gelyk zich de Koning den Koophandel, zo verre als zyne Staaten zeer uitstrekten, zeer zorgvuldig ter herte liet gaan, wierd den 20sten. der Maand een Reglement wegens de Commercie der Fransche Eilanden van America afgekondigd, behelzende de twaalf volgende Artykelen.

Reglement wegens de Commercie der Fransche Eilanden van America.

I. Zullen d'Eigenaars der Schepen de zelven derwaarts vermogen te stuuren met behoorlyk geregistreerde Paspoorten, en mits borge stellende voor derzelver wederkomst in Vrankryk, en betaaling der Rechten.

II. Zullen deze Paspoorten op de komst aan d'Eilanden vertoond worden: en op de wederkomst zullen de Capiteinen medebrengen de Verklaaring, welke zy aldaar gedaan hebben aan de Commisen wegens de quantiteit en qualiteit der Koopmanschappen. En in geval de Suikeren van zodanige soorten zyn om in de vreemde Landen gevoerd te werden, en dat zy ze aldaar gevoerd hebben, zullen zy de Verklaaring van den Franschen Consul ter plaatse der ontscheeping daar van te rug brengen.

III. Zullen d'Overtreeders, en de geenen die Koopmanschappen in de vreemde Landen ingenomen hebben, om ze na d'Eilanden te voeren, verweezen worden, d'Eigenaars in drie duizend ponden boete, en confiscatie der Schepen en Goederen, en de Capiteinen in duizend ponden, en zes maanden gevangenis voor de twede maal.

IV. Zullen de Kooplieden, en Eigenaars der Schepen, aan d'Eilanden gebouwd, geen handel op de vreemde Landen mogen dryven, noch hunne naamen aan de Vreemdelingen leenen.

V. Werd aan alle Vreemdelingen verbooden, met hunne Schepen aan d'Eilanden te komen, en 'er omtrent te kruissen.

De drie volgende Artykelen regelden de deeling der vreemde Schepen, in zee genomen, der vreemde geconfisqueerde Goederen, gelyk ook de boetens op de Fransche Schepen, welke in de gebuurige Landen gehandeld hadden.

IX. Zullen de Capiteinen en Officiers geene Koopmanschappen binnen hun boord mogen neemen, noch directelyk of indirectelyk eenigen handel op d'Eilanden dryven.

X. Zullen zy ook geene Goederen mogen lossen, voor dat zy gevisiteerd zyn.

1698. Augustus XI. Zal aan d'Aanbrengers, welke genoegsaame bewyzen van d'overtreeding der Capiteinen en Officiers te berde gebracht hebben, een somme van duizend ponden door den Tresorier Generaal der Marine toegeteld worden.

XII. Zullen d'Arresten en Ordonnantien noopende de Commercie der Eilanden volgens hunne forme en inhoud ter uitvoering worden gesteld.

Audientien van uitheemsche Ambassadeurs.

De zaaken nu weder na het sluiten van de Vrede ten meerendeele op den voorigen voet gebracht, en de wederzydsche Ambassadeurs allerwegen aan de Hoven afgevaardigd zynde, had de Marquis van S. Maurits, Extraordinaris Afgezant des Keurvorsts van Keulen, op den 19^{den}. der Maand audientie by den Koning, den Hertog van Bourgondien, de Hertoginne des zelfs Gemalin, den Hertog van Anjou, en den Hertog van Berry, na Versailles geleid door Monsr. de Saintot, Introducteur der Ambassadeurs, die hem te Parys met de Karossen van zyne Majesteit en de Hertogin van Bourgondien was gaan afhaalen. Den zelven dag gaf ook de Koning audientie aan den Ambassadeur van Venetien, en den Afgezant van Sweden.

Intreede en Audientie der Hollandsche Ambassadeurs.

(a) Ziet 9 Stuk, 1 Deel, pag. 100. en 286.

Maar van grooter luister was d'openbaare Intreede, en de daar op volgende Audientie der Heeren van Heemskerk en Odyk, Ambassadeurs van de Staaten Generaal der Vereenigde Provincien. d'Eerste geschiedde den 24sten. en d'andere den 26sten. der Maand, op zodanig een wys als het onderstaande Relaas medebrengt.

Omstandig Relaas wegens d'openbaare Intreede en Audientie der Heeren van Heemskerk en Odyk, Ambassadeurs van de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Provincien.

ALVOORENS te komen tot d'Intreede der Hollandsche Ambassadeurs, waar af wy voorneemens zyn een Verhaal aan het Gemeen te geeven, moet men eerst een woord of twee zeggen van de geenen, die dit Employ bekleeden. De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden hebben tot hunnen Extraordinaris Ambassadeur genoemd den Heer van Heemskerk, die na zyne Intreede en zyne eerste Audientien de functien van Ordinaris Ambassadeur moet waarneemen. 't Is een Heer van een zonderlinge verdienste, welkers Voorouders over honderd jaaren groote diensten aan den Staat hebben gedaan, en die, na zich eenigen tyd om de zaaken zyner Meesters te Weenen opgehouden te hebben, van Constan-

stantinopolen komt, alwaar hy Ambassadeur der gemelde Staaten by den Grooten Heer is geweest. 1698. Augustus

De Provincie van Holland heeft tot haaren Extraordinaris Ambassadeur verkoozen den Heer van (a) Odyk, die binnen weinig tydts weder te rug moet keeren. 't Is een Man van een groote onderscheiding, en die na de Nimweegsche Vrede in de zelve qualiteit in Vrankryk kwam, als hy 'er tegenwoordig verschynt.

Deze twee Ambassadeurs, die hier sedert eenige maanden waren geweest, en hunne openbaare Intreede noch niet gedaan hadden, ter oorzaak dat zulke considerabele Equipagien, als degeenen waar mede zy verscheenen zyn, zo haast niet gereed konden weezen, deeden de zelve op den 24sten. van de tegenwoordige Maand Augustus, op de volgende wyze.

Na dat haare Excellentien zich goed tydts op 't Huis Rembouillet, een quartier uurs buiten Parys, in 't Voorburg van St. Anthony (d'ordinaire Plaats, van welke d'Ambassadeurs der Euangelische Religie altyd opgehaald werden) hadden laten vinden, vervoegden zich derwaarts d'Edellieden, Hofmeesters, en Stalmeesters der geenen, aan de welken haare Excellentien kennis van hunne aanstaande Intrede gegeven hadden, zo van 't Hof, als d'aanwezende Ambassadeurs, Envoyéz, Residenten, en anderen. Omtrent half drie verscheen de Marquis de Tourville, Groot-Admiraal en Maarschalk van Vrankryk, benevens den Heer de Saintot, Eersten Inleider der Ambassadeurs, met de Karos van den Koning, door veertien à vyftien anderen van de Prinsen van den Bloede gevolgt. Toen begon d'Optocht in deze ordre. Eerst kwamen twee Stalmeesters van den Marquis de Tourville, te paard, met witte pluimen op den hoed: Na dezen vier Pagies in groene livrey, te paerd, met witte pluimen: De Koets van den Marquis de Tourville met acht paarden, in welke iemand van des zelfs Volk alleen zat, met zes Knechts in groene livrey met witte pluimen achter op: De Koets van den Heer de Saintot met zes paarden: zes Hand-paarden van den Heer van Heemskerk: Des zelfs Stalmeester met een witte pluim, achter hem vier Pages met blaauwe pluimen: toen zestien Knechts. Na een groote distantie volgde den Heer Onsteyn, Stalmeester van den Heer van Odyk, met een kouleurde cerise pluim op den hoed, en in ordre, met acht Pages van zyn Excellentie met witte pluimen achter en twee Palfreniers te paerd met groene pluimen op den hoed, aan de zyde achter de Pages rydende, om op der zelver paarden te passen, en veertig Knechts te voet, twee aan twee. De livrey was zeer schoon, 't laken van hoog isabelle kouleur met breede zilvere passementen, door een klein groen passementje gesepareert, en dit passementje

(a) Den Heer van Odyk was mede Ambassadeur van de Staaten Generaal: maar den Heer van Heemskerk Gedeputeerde zynde in de gemelde Staaten wegens Holland, en den Heer van Odyk wegens Zeeland, gaf zulks de voorrang aan den Heer van Heemskerk.

1698. Augustus ſementje in de livrey van den Heer van Heemskerk blaauw, en in die van den Heer van Odyk groen. De Pages van den eerſten hadden blaauwe, en die van den laatſten witte pluimen, met coulcur de feu ſtrikken op de linker ſchouders, en de veertig voetknechten ſtrikken van groen en wit zydelint, witte handſchoenen, en de hoeden met een breede zilvere paſſement omboort: 's Konings Karos met zes paarden, in welke de Heeren Ambaſſadeurs, Monſr. de Tourville en de Saintot zaten: De Karoſſen der Hertoginne van Bourgondien; den Hertog en Hertoginne van Orleans; Hertoginne van Chartres; Prins en Princes van Condé; Hertog en Hertoginne van Bourbon; Princeſſe Douairiere van Conti; Prince en Princes van Conti; Hertog en Hertoginne du Maine; en Grave van Toulouſe, met vier Zoonen van den Heer van Odyk, Mylord Aigrim, den Baron van Waſſenaar, en verdere aanwezende Hollandſche Heeren beſlagen. Na eenige diſtantie kwam d'eerſte en magnifique Karos van den Heer van Heemskerk met acht paarden: noch drie andere van zyne Excellentie, een met zes kleine graauwe, en twee met zes ſwarte paarden; en noch twee Karoſſen met zes paarden met de livrey van zyn Excellentie: Toen na een groote tuſſchenopening de Karoſſen van den Heer van Odyk; d'eerſte zo koſtelyk, als 'er noch geen gezien was, met acht zeer groote donkergraauwe Ruinen, ieder op de kop een ſwaar boequet witte pluimen met roode punten boven uit de manen, van boven af gevlochten, en de ſtaarten opgedaan met karmoſijn zyde linten met een groote ſtrik: twee Switſers, Poortiers van zyn Excellentie, te paard, met hunde degens, draagbanden, en witte pluimen op den hoet: De tweede Karos, of Cales-Coupé, met acht ſwarte en wit-bonte paarden, de manen en ſtaarten gevlochten, beſtrikt en opgedaan met blaauwe zyde linten: De derde Karos, zeer ſchoon geſchilderd, met acht groote ſwarte paarden, met witte zyde linten: De vierde Karos met acht groote blaauwe paarden met groene zyde linten. Aan deze Karoſſen zag men, buiten 't geſchilderd, niets als goud; en de paardetuigen waren koſtelyk met groote vergulde geſpen, platen, en andere vercierſelen na de nieuwe Franſche ſwier opgetooit. De Koetſiers en Poſtillions hadden groene pluimen op den hoed, geboord met een breede zilvere paſſement, witte handſchoenen, en ſtrikken van groene en witte zyde linten op de ſchouders; en in 't geheel al het Volk van den Heer van Odyk roode kouſſen, uitgenomen de Pages, welke groene zyde aanhadden. In deze order ſcheidde men met het ſchoonſte we'er, dat men had konnen wenſchen, en door een onbeſchryffelyk gedrang van menſchen, van Rembouillet, van waar wederzyds langs de weg tot aan 't Logement der Ambaſſadeurs ſtellagien, met ſtoelen bezet, en op welke de plaatſen verhuurt wierden, opgerecht waren. Alle venſters en balcons (de laatſte alle, en van d'eerſte een groot gedeelte met tapyten behangen) lagen vol menſchen. Men paſſeerde 't Voorburg, de Poort van St. Anthony, een gedeelte van de Straat van dien naam, de Straat Royaal en langs de Royale Plaats, wel-

welke men rond reed, en van welke men door d'eigenste Poort en Straat Royaal in die van S. Anthony keerde. Na 't uitryden van deze passeerde men 't Kerkhof van St. Jan, de Straten van Verrerie, Lombard, St. Honoré, en la Neuve du Roule, de Nieuwe Brug en de Dauphine-Straat, en bereikte die van Tournon en het Logement van d'Ambassadeurs in het vallen van den avond. Straks vervoegde zich hier de Marquis de Souvré, die haare Excellentien uit den naam van zyne Majesteit kwam complimenteeren. Vervolgens kwamen 'er ook de jonge Marquis de Villacerf, Eerste Hofmeester der Hertogin van Bourgondien, wegens die Princesse; de Marquis de Pluvaux, Kleerkamer-meester van Monsieur, wegens den Hertog van Chartres; en Monsr. Bailly, ordinaris Schildknaap der Hertogin van Chartres, wegens de genoemde Princesse: waar na 'er een zeer prachtig avondmaal wierd aangerecht. Daar waren vier tafelen; twee voor de Heeren Ambassadeurs, en de gequalificeerdste Persoonen die hen verzelden; en de twee andere voor de voornaamste Edellieden en d'Officiers van hun Gevolg. Des anderer daags, Maandag, wierden haare Excellentien met dezelve pracht, en op dezelve wyze, ten kosten zyner Majesteit onthaald. 1698. *Augustus*

Den 26sten. dag beraamd tot d'Audientie, wierden de Heeren Ambassadeurs, 's morgens ten zeven uuren, op de zelve manier als Zondags te vooren tot het doen der publyke Intrede te Parys geschied was, uit het Logement, in het welk zy tot dien tyd toe hun verblyf hadden gehad, met twee Karossen, ieder door zes paarden getrokken, en d'eene van den Koning en d'andere van de Hertoginne van Bourgondien, ter Audientie opgehaalt. Ten tien uuren bereikten haare Excellentien het Hof te Versailles, en passeerden door de Compagnien Gardes te Voet, zo Fransche als Switsersche, welke ten wederzyde in de wapenen gerangeert stonden. d'Officiers lieten zich op hunne Rossen zien, groetten met de hoed, en deeden de trom slaan. d'Officiers en Piekeniers van de Switsers stonden in het harnas, en de laatste zelfs ook met stormhoeden op het hoofd. Overal vertoonden zich de Gardes in de wapenen. De Pages traden voor af, en wierden gevolgt van de Voetknechten, zo en gelyk twee dagen te vooren in d'Inhaling van Rembouillet geschied was, in de Zaal van d'Ambassadeurs; en, alvorens de Heeren van het Gevolg, welke in de laatste Karos zaten, uitgetreden waren, marcheerde de Livrey al naar boven de groote Trap op, door zoodanigen gedrang en toeloop van menschen, dat men de passagie naulyks konde gebruiken. Na de Livrey kwamen d'Edelluiden en het verdere Gevolg der Ambassade, en immediaat achter de zelve de beide Heeren Ambassadeurs, welke den Maarschalk de Tourville aan hunne rechter, en den Introducteur der Ambassadeurs, den Heer de Saintot, aan hunne slinker zyde hadden. Van onder tot boven toe stonden de honderd Switsers, Lyfgardes des Konings, ten wederzyde gerangeert, met hunne helbaarden in de hand, bonnetten met een leggende en twee a drie staande pluimen

op

1698. op het hoofd, en witte lobben met kant om den hals. Voor het hoofd van
Augustus deze hondert Switsers zag men den Groot-Hofmeester en Meester der Ceremonien, welke haare Excellentien kwamen recipieeren en opgeleiden. De Capitein van de Garde du Corps, die voor het Quartier des Konings de wacht hield, ontfing de Heeren Ambassadeurs binnen de eerste deur van zyne Wacht, en conduiseerde hen tot by zyne Majesteit. Hy had alvoorens zyne Compagnie gerangeert gehad, en liet de Heeren Ambassadeurs door dezelve passeren. De Kamerbewaarders openden alomme de deuren voor de Livrey. De Voetknechten bleven in d'eerste, en de Pages in de tweede Antichambre. Toen wierden de deuren van d'Audientie-kamer geopend. d'Edelluiden en Suite van d'Ambassade gingen na binnen, en scheidden zich ter wederzyde van malkander. Haare Excellentien traden door de zelven heen; kregen, wat verder aannaderende, den Koning in 't gezicht; en groetten hem eerbiedig. Zyn Majesteit, welke naast zyn bed in een hoek van de kamer op een armstoel gezeten was, stond ten eersten op, en nam zyn hoed beleefdelyk af. Achter hem zag men de drie Prinsen, Kinderen van Vrankryk, de Hertogen van Bourgondien, Anjou, en Berry. Na dat de Heeren Ambassadeurs het compliment afgelegt, met den Koning over en weder gesproken, en hunne Credentie-Brieven overgelevert hadden, wierden zy op gelyke wyze by den Dauphin ter audientie geintroduceert, en naderhand door den Introducteur, den Heer de Saintot, alleen by den Hertog van Bourgondien, en vervolgens by de Hertogen van Anjou en Berry, alle op de zelve manier naast een bed, de twee laatste Prinsen by malkanderen, in een hoek van een kamer in armstoelen gezeten, en met een witte leggende pluim op den hoed geciert. Hier na bracht men haare Excellentien weder in de Zaal der Ambassadeurs, om wat te rusten, en liet middelerwyl aan d'Edelluiden en Suite, op dat zy zich eenigsins zouden ververschen, brood en wyn geven, gelyk mede aan die van de Livrey; dan aan yder in aparte kamers. 's Middags, ten half een uur, wierden de Heeren Ambassadeurs ter audientie geleid by de Hertoginne van Bourgondien, achter de welke zeven à acht Princessen van den Bloede circulsgewys zaten. Deze stonden met de Hertoginne aanstonds, zo dra zy hare Excellentien zagen, op. Na het volbrengen van het compliment, en het overleveren van een Brief, antwoorde de Hertoginne zeer beleefdelyk. Toen reconduiseerde men haare Excellentien in de Zaal van d'Ambassadeurs, alwaar zy door eenige Grooten van het Hof getracteert wierden. Aan de Heeren van het Gevolg, en die van de Livrey, deed men ter eigenster tyd een goed onthaal. 's Achtermiddags ten vyf uuren keerde den Introducteur de Saintot met de Heeren Ambassadeurs weder na Parys, alwaar zy 's avonds ten acht uuren in hun Logement aankwamen. De Koning had incognito op een Balcon de Train te Versailles zien aankomen; de zelve, en onder deze de Equipage van den Heer van Odyk, byzonder d'Attelages met acht paarden, zeer geprezen; en gezegt, nooit iets

iets fraaijers, noch ook ordentelyker Intrede, gezien te hebben. 1698. *Augustus*

Na deze Audientien by de Koninglyke Familie volgde op den 30sten. der Maand die by den Hertog van Orleans, welke zich aldus toedroeg. Haare Excellentien wierden door den Heer d'Aubert, Eerste Introducteur der Ambassadeurs van Monsieur, 's achtermiddags ten twee uuren na het middagmaal uit hunne Logementen met twee Karossen, yder van zes paarden getrokken, en d'eene van den Hertog en d'andere van de Hertogin, na St. Cloud opgehaalt. Achter dezen volgden de Karossen van d'Ambassadeurs; en de Voorttocht geschiedde omtrent d'Edelluiden, Suite, en Livrey, gelyk in d'Audientie by den Koning te Versailles. Als d'Ambassadeurs uit de Karos getreeden waren, wierden zy langs de groote Trappen tot in een groote Zaal en aparte Kamer geleid. Ter wederzyde van den opgang der Trappen stonden eenige Switsers met hunne helbaarden gerangeert. Na dat de Heeren Ambassadeurs een weinig uitgerust hadden, kwam den Heer d'Aubert hen afhalen, en door vyf redelyke Kamers, ter wederzyde van welke Soldaten in de wapenen gerangeert waren, na d'Audientie-kamer des Hertogs van Orleans geleiden. Dezelve zat op een voetbank, twee trappen hoog, onder een verhemeltsel in een armstoel, met een spiegel achter hem, een witte pluim op den hoed, en een zeer kostelyk Juweel van een diamante Star en Kroon aan een blaauw lint om den hals, en zag haare Excellentien zo haast niet in de Zaal treden, of hy stond op; ontdekte zig; naderde tot aan de voetbank; en begeerde op haare Excellentien, dat zy, eer zy kwamen te spreeken, mede op de voetbank zouden treden: gelyk geschiedde. Na het volbrengen van het compliment, en het overleveren van een Brief, wierden haare Excellentien by Madame, in een armstoel gezeten, en rondom dewelke veele Princessen en Dames circulsgewys gerangeert waren, gebracht. Zy ging, zo dra als zy d'aankomst der Ambassadeurs vernam, zich voor haar armstoel plaatsen, en bleef geduurende de Audientie op d'eigenste manier staan. In de complimenten by haar en den Hertog wierden de woorden van *Vous* en *Vôtre*, in plaats van *Altesse Royale*, gehoort; alzo het op die manier by den Dauphin in gebruik is, en men het liefst heeft. Van Madame geraakten haare Excellentien by den Hertog van Chartres, welke hen staande ontfing, een geele pluim op den hoed had, zich op het zien der Ambassadeurs ontdekte, tot halfwegen het Vertrek met drie à vier stappen hen te gemoet trad, en noch een wyl na het volbrengen van het compliment discourcerde. Toen keerden haare Excellentien in de Zaal, in de welke zy te vooren geweest waren; maar wierden in het kort door een schoone Galdery ter Audientie by Mademoiselle, Dochter van Monsieur en Madame, in een cierlyke Kamer ingeleid. Zy had de Princesse van Toskanen aan haar linker zyde, en achter haar eenige Dames circulsgewys; ging haare Excellentien drie à vier treeden te gemoet; en wierd van de zelven volgens het gebruik, zo wel als de Princesse van Toskanen, aan de linker wang gekust. Drie Staat-

V Juf-

1698. Augustus. Juffers reconduiseerden haare Excellentien tot aan de deur, en wierden met een kus begroet. Na het volbrengen van alle deze ceremonien, keerde den Heer van Heemskerk met zyne Suite na Parys; en ging den Hertog van Chartres met den Heer van Odyk en des zelfs vier Zoonen in de Plantagien en Tuinen wandelen, en liet alle de Wateren springen. Den Hertog en Hertoginne van Orleans quamen mede in de Plantagien, en gaven een Baal tot diep in de nacht, enz.

Vreemde onthouding van spys en drank. Al de wereld was verwonderd over de vreemde onthouding van een zekere jonge Dochter in Bretagne, welke geduurende den tyd van meer als veertien maanden noch spys noch drank had genuttigd. Mons. Oren, Doctor in de Medicyne, nam de moeite, na alles hier omtrent waargenomen te hebben, van 'er het volgende af op 't papier te stellen.

Wonderlyke onthouding van een jonge Dochter, welke sedert veertien maanden zonder eenig voedsel heeft geleefd: opgesteld door Monsr. Oren, Doctor in de Medicyne, aangenomen in het Collegie der Doctoren van Rennes.

DE Dochter, van welkers wonderlyke onthouding ik hier voorgenomen heb te spreeken, heet Renée Chauvel; is veertien jaaren en vier maanden oud; en woont by haar Vader en Moeder, in het Dorp Tourandais, Parochie van Corseul by Dinan, onder het Bisdom van S. Malo. Zy wierd ziek aan de Bloedgang omtrent den 25sten. November 1696. en 'er na drie weeken afgeneezen; blyvende ondertusschen kwynende, en zonder appetyt, en gebruikende geen ander voedsel tot aan het eind der maand April daar aan volgende, als een kopje gekookte melk 's morgens, en een kommetje huy 's avonds. Geduurende haare Bloedgang liet men haar geene remedien gebruiken: haare Moeder gaf haar alleenlyk tot voedsel een soort van pap, gekookt van water en roggemeel, om de loop te sluiten. Omtrent het begin van de zelve maand April 1697 viel zy in een melancolique dweepery, of simpelheid, voor de welke men haar vyf of zes oncen bloed uit de voet liet aftappen, zonder dat men, na ik verstaan heb, eenig ander hulpmiddel daar toe gebruikte. Maar omtrent het eind van de zelve maand hield zy t'eenemaal op van eeten en drinken: en sedert heeft men haar, wat men 'er ook toe gedaan mag hebben, niets ter wereld konnen doen nuttigen. Ondertusschen is zy altyd in de zelve simpelheid gebleeven.

't Is een zekere en waarachtige zaak, dat deze jonge Dochter sedert heel langen tyd niet gegeeten en heeft, en dat zy ook zelfs niet en kan eeten. Het blykt, niet alleenlyk uit het getuigenis van haar Vader en Moeder, het gant-

gantsche Dorp, den Prioor van Corsent, een man van vroomheid en qualiteit, en des zelfs Priester, Myn Heer den Graaf van la Garais, den Heer der Abdy van Tregouet, Edelman, wiens Hoevenaar de Vader dezer Dochters, welke haar ten hunnen huize hebben bewaard, en meer als twee maanden lang nacht en dag doen oppassen, maar ook noch door de gesteldheid van haaren buik, gelyk men zal zien. 1698. Augustus

Ik heb haar met alle de mogelyke naauwkeurigheid onderzocht, en voor eerst dan verstaan, dat ze sedert langen tyd epileptische convulsien onderworpen is geweest, en dat, sedert dat ze opgehouden heeft te eeten, zy daar meermaalen in gevallen is als voorheen. Zy scheen my groot genoeg voor haaren ouderdom; heeft een langachtige en welgemaakte trony, vol en gekoleurd, gelyk of ze een volkomene gezondheid genoot; bruine en groote oogen; een kwynend gezicht; swart hair; heel roode lippen; uitsteekend schoone tanden, en zonder droogte, maar zeer gedrongen door de convulsie der muscusen en kaakebeenen; een vleeschige borst, en tamelyk vet, beginnende haar de boezem aan te komen; redelyk vleeschige armen, doch wat verdroogde handen, en paralytische en binnenwaarts uitpuilende duimen; magere dyen; doch de beenen na proportie zo mager niet, maar wat slap en murw. Ik voelde haar pols, die gelyk doorsloeg, zonder te jaagen, en tamelyk sterk. Maar haar buik is t'eenemaal verteerd, en als tegen de lendenwervelbeenen aangeplakt: ook is'er niets uitgekomen sedert dat ze niet gegeeten heeft. Zy heeft slechts vyf à zes maalen gepist, aan het hoofd en den halsgezweed, en dikwils geschreid. Zy gaat niet, en kan, als men haar onder d'armen houd, maar eenige treeden voort doen: doch zy heeft verscheidene maalen op handen en voeten gekroopen. Zy slaapt 's nachts redelyk wel, en heeft sedert Kermis laatstleeden niet gesproken. Ondertusschen verstaat ze wel alles 't geen men tegen haar zegt, en geeft genoegsame tekenen van kennis, byzonder als men haar spreekt van de reis na S. Anna van Avray, welke haare Moeder beloofde te doen na dat men haar uit een Vyver, daar ze ter ouderdom van vier à vyf jaaren in gevallen was, en byna een uur in gelegen had, had geholpen. En eindelyk, 't geen het verwonderlykst schynt, men bemerkt, dat ze gegroeid is sederd dat ze opgehouden heeft te eeten.

't Is echter, hoe vreemd het ook moge schynen, het eenigste voorbeeld niet van een verwonderlyke onthouding. d'Auteurs en Historieschryvers gewaagen 'er meermaalen af. Men vind 'er in de Historie van Vrankryk van *Mozeray*, en *Forestus*, in *Tulpius*, *Fabricius*, *Hildanus*, *Sennertus*, *Fortunius Licetius*, die 'er een uitdrukkelyk Tractaat af gemaakt heeft, en in verscheidene anderen.

1698. Augustus

Geboorte van een dubbeld Kind.

d'Onderstaande Brief behelst noch een ander wonderwerk, 't geen men den liefhebbers van vreemdigheden mede niet behoort t'onthouden. Hy is geschreeven uit Parys, en gedateerd den laatsten van de Maand Augustus.

DEN 26sten. der voorgaande Maand gelag de Vrouw van een arm Man, Charles l'Ecuyer geheeten, te Mante, aan de Seine, van een Kind, 't geen twee hoofden, vier armen, drie beenen, en twee manlyke teeldeelen heeft, met een eenig ligchaam, een fondement, en eenen buik. De verlossing viel geweldig moeijelyk; weshalven de Vroedvrouw, vreezende dat de Moeder onder haare handen mocht komen te sterven, Monsr. Antoine Giron, Meester-Chirurgyn tot Mante, deed ontbieden, die haar gelukkig reddede, zulks dat de Vrouw den negenden dag in goede gezondheid weder voor den dag kwam. Het Kind is voldraagen, en twintig duimen lang. De hoofden, armen, en beenen zyn van een juiste proportie. Men ziet het tegenwoordig op de Jaarmarkt van S. Laurens. Ondertusschen is de vraag, of dit Kind twee zielen heeft, en, zulks ondersteld zynde, of ze beide den doop hebben ontfangen: want de Vroedvrouw, die het in den doorgang gedoopt heeft, heeft gemeend maar een eenig Kind te doopen.

Vinding van een groote Schat.

Voor eenige maanden had men twee ontdekkingen aan twee einden van het Koningryk gedaan, waar af d'eene zo nut was, als d'andere curieus. By een Stedetje van Bearn, Lescar geheeten, vond een Boer, terwyl hy bezig was met graaven, een Schat van meer als een millioen, in goude stukken, welke men gelooft geslagen te zyn onder de Regeeringen van Lodewyk den XIIden. en Francois den Isten. gelyk men kan afmeeten uit een dartig stuks, die zeer wel na goude kroonen gelyken, (door den Gesubdelegeerden van Monsr. Pinon, Intendant van Bearn, aan hen gezonden, met het proces verbaal 't geen hy daar van opgesteld heeft) en waar op men met groote moeite eenige vreemde letters der naamen van de gemelde twee Koningen, met het woord van *Rex*, by malkander kan brengen. Den Heer, in wiens land deze Schat gevonden was, pretendeerde de deeling met den Koning; en ondertusschen had 'er den Intendant het bezit al uit den naam zyner Majesteit af genomen.

Ontdekking van de Stad Aventicum.

d'Andere ontdekking wierd gedaan in Bourgogne, door den Vader Duncans, Jesuit, dezelve die, een wyl geleeden, d'oude Stad Alaun in Neder-Normandyen ontdekte. Deze Vader om-

omtrent het eind van het voorgaande Jaar na het Graafschap van Bourgogne getoogen zynde, ontdekte noch een andere zeer oude Stad, welke hy aldus kwam te trekken uit de vergeetelheid, daar ze sedert meer als twaalf honderd jaaren in begraaven lag. 't Is eene der vier groote Steden, zo berucht ten tyde der Romeinen in het Land der *Sequani*, 't geen tegenwoordig het Graafschap van Bourgogne is. Bezançon is 'er een af, en d'eenigste der vier die tot nu toe bekend is geweest. De drie anderen zyn *Atisima*, *Equestris*, en *Aventicum*. Deze laatste wierd door den Vader Duncan ontdekt. Zy heette in de taal des Landts *Avendre*, of *Aventre*, en by samentrekking *Antre*, zynde de naam dien noch tegenwoordig de plaats voert daar ze gelegen was, en die men vind tusschen de 45 en 46ste. graad breedte. Ptolomeus spreekt op verscheidene plaatsen van deze Stad, en wyst haare gelegenheid aan op de zelve breedte, als gezegt is. Een overleevering des Landts, zo duister als oud, brengt mede, dat 'er eertyds een Stad was daar tegenwoordig het Meir van Antre is. De Medalien, of Penningen, die men 'er gevonden heeft, gevoegd by de Ruïnen, die men 'er ziet, gaven 'er eenig denkbeeld af, doch verward; en de tyd had 'er de voetstappen af uitgewischt. Het blykt uit d'ontdekkingen, nu gedaan, dat deze Stad gelegen is tusschen S. Claude en Moiran. De Romeinen hadden ze op een gantsch ongemeene manier gesticht en gesterkt, als zynde het middenpunt van het Gouvernement en de Religie des Landts, de woonplaats der Sequanooische Priesters en Druides; de room dezer Volkeren, welke, volgens het getuigenis van Strabo, altyd voor de krygsachtigsten der Gaulen, en de bitterste vyanden der Romeinen, gehouden waren geweest, konnende hunne halzen niet onder het jok van der zelver Heerschappy buigen; de groote doortocht van Italien na den Ryn, en het Belgische Gaulen; en om dat 'er rondom heen Goud- en Loodmynen waren. Ter plaatse, daar het gemelde Meir is, stonden eertyds twee Tempels, d'een groot en vierkantig, en d'ander klein en rond, hebbende ieder een omvang van muurwerk. De vloer van den eersten was van marmer, op een zoldering van twee voet hoog. In deze twee Tempels heeft men gevonden Egyptische Serpentynsteen,

1698. Augustus

1698. Augustus. steen, Granietsteen, Jaspis, en Marmer, van allerhande slag. De groote was gewyd aan Mars en Augustus, gelyk het blykt uit deze woorden MARTI & AUGUSTO, die men noch in een Inscriptie leest, welke ook aanwyst, dat ze gebouwd wierd door de zorgen van Petronius Metellus, Gouverneur der *Sequani*: maar in een andere ziet men, dat het geschiedde door last van Agrippa. Men vermoed, dat de kleine gewyd was aan Jupiter, vermits men 'er zyn Beeltenis in gevonden heeft. By het Poortaal van den anderen is een Schouwburg, half rond, van de zelve bouwing als de Tempel, 't geen meer als vyftien duizend aanschouwers kon bevatten. De vertoonplaats heeft de langte van zes-en-veertig vademen, en de breedte van drie-en-dartig. De Stad was vierkant, zo breed als lang, en strekte zich van het een tot aan het ander einde ruim een half uur gaans. Daar was een Collegie, of Leerplaats, dienende tot een vertrek aan de Druides, die in de bosschen woonden, en daar de Sequenooische Jeugd in den Godtsdienst en de Letteroeffening onderweezen wierd, gelyk Cæsar en Plinius geschreeven hebben. Ook was 'er een Brug, welkers boogen ten allen tyde zyn blyven staan. Omtrent vyf en-twintig jaaren geleeden, ontdekeen eenige Boeren een gedeelte van het Munthuis. Nu heeft men de Brug, welke derwaarts leidde, t'eenemaal ontdekt, gelyk ook het Paleis van den Roomschen Gouverneur, het Rechthuis, de Hallen, de gemeene Badstooven, en eene van des Stadts Poorten, verdeedigd door twee Toorns met een Wachthuis. Alle deze Gebouwen zyn van swaare steenen, met lood en yzer aan malkander gehegt. Boven het Paleis van den Gouverneur ziet men de grondvesten van een Kasteel. De Brug, die van een ongemeen maaksel is, diende tot de gemeenschap van de Stad, verdeeld door een klein Riviertje, en om het water, 't geen men tot het wasschen der mineraalen gebruikte, na het Munthuis te voeren. De plaats, daar de Voetgangers overgingen, was overdekt met een marmere Galdery, onderschraagd door swaare kolommen van de zelve stof, welker benedenwerk, ruim ter halve hoogte van een man, met een andere soort van marmer en zeer kostelyke jaspis overtrokken was. Meer als zeventien eeuwen hebben ze stand gehouden; en men ziet 'er brokken af in

in het Kabinet van het Collegie der Jesuiten te Besançon. Aan 1698. Augustus
de bron van een Beek, die uit het Meir van Antre komt, heeft men een schoone Kom, om het water t'ontfangen, en na een Waterleiding van de Brug te brengen. Deze is geyloerd met een soort van steen, zo hard, dat men 'er met alle geweld geen brok af kan breeken: maar zo ze slechts drie dagen in de lucht legt, kan men ze tot stof vryven. Het Munthuis is mede van swaare steenen, en van een zeer schoone bouwkunde, bestaande uit verscheidene vertrekken, zo om de metaalen te smelten, als om geld te slaan; zynde altemaal van binnen met marmer en schilderwerk vercierd. Men heeft 'er meer als vier honderd pond lood gevonden, daar eenige streepen goud door loopen. De Romeinen hebben 'er geen fraaijer, noch beter en wydluftiger in de Gaulen gebouwd: waar uit men besluit, dat zy nooit een zo prachtig Gebouw om Loodmynen alleen gemaakt zouden hebben; en dat de Stad Antre eertydts den naam van *Chrysopolis*, of *goude Stad*, gevoerd heeft, dien men aan Besançon niet heeft gegeeven als lang na dat d'eerstgenoemde verwoest was. Buiten twyfel heeft de brand daar niet weinig toe geholpen, dewyl de steenen meerendeel de tekenen 'er af draagen, en 'er allerwege noch overblyfselen van verbrande balken gevonden worden. Veele gelooven, dat ze geplonderd wierd in den Jaare 452. door Attila, wanneer hy, na door Ætius in de (a) Catalaunische Velden geslagen te zyn, na Italien toog, om Aquiléa te belegeren, 't geen hy innam en verwoestte; en vervolgens ook Milanen en Pavie: en is dit te schynbaarder, om dat men 'er noch Penningen van alle de Roomsche Keizers vind, tot aan den tyd van dien Barbaarschen Vorst, en dat 'er niets gevonden word van de Koningen van Vrankryk, noch van die van Bourgondien, welke kort daar na het Land innamen. Daar was ook een Bisschoplyke Zetel in de Stad Antre, waar af de Bisschop, Marius geheeten, in het tweede Concilie van Macon, gehouden in den Jaare 588. getekend heeft. De Vader Sirmond meent, dat hy de geen is, die zynen zetel te Lausane heeft overgebracht, 't geen men van het Bisdom van Genéve afzonderde; en dat de Bisschop van Lausane noch om die reden suffragaan van Besançon is, gelyk Aventre, of Antre, was, 't welk Lyon en Besançon vervolgens deelden: 't geen d'oorzaak

(a) *Vlakte van Chalons in Champagne.*

1697. Augustus

is, dat S. Claude tegenwoordig onder het Bisdom van Lyon behoort, en Moiran onder dat van Besançon. De reden, waarom men deze Stad in meer als twaalf honderd jaaren niet ontdekt heeft, merkt men aan te weezen de dwaaling, welke de Schryvers hebben begaan, met Aventre, of Antre, voor een Stad van Switserland te neemen; zonder te bemerken, dat Ptolomeus uitdrukkelyk aanwyst, dat 'er twee Steden van dien naam waren, d'eene in Switserland, en d'andere in het Land der Sequani, *Aventicum Helvetiorum*, en *Aventicum Sequanorum*: wyzende ook zelfs aan hunne verscheelende lengte en breedte.

Verhaal wegens een opstand in het Ryk van den Grooten Mogol.

Die vermaak scheppen in onderrecht te zyn omtrent het geen 'er in ver afgelegene Landen en Ryken omgaat, hebben maar den volgenden Brief te leezen, geschreeven uit Bengale, een Koningryk 't geen den Grooten Mogol toebehoort, en den naam ontleent van zyne Hoofdstad, die voor eene der schoonsten en grootsten van Indien word gehouden.

*Brief van den Vader Moriset, Jesuit, geschreeven uit Chandernagor, in het Koningryk van Bengale, den 3*den*. January* 1697.

NA het schielyk vertrek van het Esquadre van Monsr. de Serquigny, om van Suratte na Europa te keeren, zonder na Bengale te gaan, kreegen wy gelegentheid om ons met een klein Portugeesch Scheepje, 't geen zeilreede lag, derwaarts te vervoegen. Wy begaven ons dan aan boord, en voltrokken de tocht van Suratte na Bengale binnen den tyd van een maand, doch met veel meer gevaar en vermoeijing als die van Vrankryk na Indien, dewyl het Schip van alles onvoorzien was. Het kwam te rug uit China, en had twee jaaren met de reis toegebracht; weshalven al het touw- en zeilwerk verrot of aan stukken was: en 't geen noch voor het argste gehouden moest worden, wy hadden geen Stuurman, die ons derwaarts kon voeren. 't Was derhalven myn werk, benevens een onzer Broeders, op de streek te passen; lossende malkander om de vier uuren, dag en nacht, af. Eindelyk, de Heere zy gedankt, na dat wy byna geduurende de gantsche tocht niet als storm en onweer hadden gehad, kwamen wy den 22sten. Juny te Batassor, een Vlek tien of elf mylen van den ingang der Ganges gelegen, daar men Lootsen inneemt om de genoemde Rivier buiten gevaar te bezeilen. Hebbende dan mede hier een Lootsman ingenomen, voeren wy opwaarts tot aan Chandernagor, of Chandarnagor, een Loge der Franschen, omtrent sestig mylen landwaart in gelegen. Wy vonden 'er de twee Fransche Schepen, *l'Ecueil* en *le Gaillard*, die noch niet hebben konnen uitloopen, om weder na Europa

te

te keeren. Zo haast als wy hier aangekomen waren, ontfing Monsr. des Landes, die'er Directeurs is, den Vader Tachard onder het lossen van 't geschut: maar alle de Franschen stonden wel verwonderd, te hooren dat het Esquadre weder te rug was gekeerd. Ondertusschen is het een voorzienigheid Godts, dat de twee gemelde Schepen hier zyn gebleeven, tot de behoudenis der Fransche Loge, en der geenen die zich daar in onthouden. 't Is al vier of vyf jaaren geleeden, dat Soubaching, een zeker klein Prinsje van daar omtrent, opgestaan is, en afgryselyke verwoestingen hier te lande aangerecht heeft. Ziet hier, wat ik'er af verstaan heb. 1698. Augustus

Soubaching was een Pachter van den Mogol, die vystien of twintig Ruiters, en eenige Voetknechten, mocht houden, om de rechten des Landts, 't geen hy van den genoemden Vorst in pacht had, te verdeedigen, en in tevorderen. Een andere Pachter, zyn Gebuur, deed een inval in zyn Gebied. Soubaching ging'er over klaagen aan den Nabal, of Gouverneur der Provincie, verzoekende recht, en verlof om Krygsbenden tegens zynen Vyand te werven; 't welk de Nabal hem toegestaan hebbende, hernam hy binnen korten tyd alles, 't geen men hem ontweldigd had: en hier mede niet vernoegd, vervolgde zy zynen Vyand zo dicht op de hielen, dat hy hem uit zyne eigene Landen verdreef, en hem zyne rykdommen, en ook het leven zelf benam, hebbende hem in zyne Hoofdstad gevangen gekreegen.

Soubaching, opgeblaazen door zyne overwinningen, vond een gunstige gelegentheid om zyne Heerschappy uit te breiden, door de tweedracht van den Nabal en den Divan, of Intendant van de Finantien der Provincie. Deze laatste, niet konnende dulden dat de Nabal in een tyd van revolutie zo veele Krygsbenden op de been had, vertoonde aan den Vorst, dat de Bengalers zeer wel met het jok van den Mogel vernoegd waren, dat zy niet en dachten dan op hunnen koophandel, en dat het derhalven een overtollige koste was zo veel Manschap daar te lande op de been te hebben. 't Leed niet lang, of de Nabal kreeg order om zyne Troupen af te danken; 't geen hy, hoewel genoegsaam tegens zyn hert, deed. Veele zeggen ook, dat hy, om'er zich over te wreeken, Soubaching onder de hand liet aanzoeken; doch anderen, dat Soubaching uit zich zelven een zo schoone gelegentheid wilde waarneemen: 't zy'er mee zo 't wil, hy viel in de Landen van zynen Heer, en maakte zich binnen korten tyd meester van alle d'oevers dezer (a) Rivier; stelde overal Tollenaars om'er de rechten, welke den Koning toekwamen, 't ontfangen; en zou zich meester van het gantsche Ryk gemaakt hebben, indien hy niet door een toeval was komen te sterven, laatende een Zoon na van twaalf jaaren onder de voogdy van zynen Broeder. Deze, besloten hebbende de desseinen zyns Broeders voort te zetten, is persoonlyk maar tien of twaalf dagreizen van hier, daar hy alles, wat hem voorkomt, wegneemt. Hy heeft de Vesting, daar des Konings schatten in bewaard wierden, stormenderhand ingenomen, en verwacht het Leger van den Nabal, 't geen

(a) de Ganges.

X men

1698. men zegt te komen om hem te straffen, staande voets: maar het is al drie
Augustus maanden, dat het bezig is geweest met vyf à zes dagen wegs af te leggen.
Ondertusschen heeft hy een myl van hier een vliegend Leger van duizend Ruiters en eenige Voetknechten gepolteerd, welke de Hollanders en Portugeezen, die 'er hunne Loges hebben, dikwils in alarm brengen, ter oorzaak dat de laatstgenoemden hen uit een Vesting, Ogouli geheeten, die den Mogol toebehoort, en daar zy zich meester af hadden gemaakt, verdreeven hebben. Wy zien hen dikwils uit onze vensters handgemeen, doch van wat verre: want zy houden klockmoedig zeven of acht uuren lang, buiten 't bereik van malkanders musketten, stand, en schieten daar dat het davert. Eenigen der stoutsten verrichten gemeenlyk het gantsche werk, 't geen bestaat in een hut of twee te gaan in brand steeken; waer na een ieder weder vertrekt. Zy hebben de Franschen noch niet aangedaan; doch ondertusschen vertrouwt men'er zich niet op, en heeft een Bolwerk van tien stukken kanon aan de landzyde opgeworpen, en is bezig om de Loge met een graft t'omvangen. Wy zyn onze rust verschuldigd aan de voorzichtigheid en wysheid van Monst. des Laudes, die hier van al de wereld geacht en geëerd is, mitsgaders aan het Volk der Schepen, welke de wacht in de Loge houden: want in een revolutie, als deze, is al de wereld meester, en vischt daar hy kan vangen. Wy moeten binnen weinige dagen t' scheep gaan, om ons na Mergui te vervoegen, en van daar te land na Siam te trekken. 't Is een Mogolsch Schip, 't geen ons over zal brengen. Al de wereld dreigt den Vader Tachard, dat de Koning van Siam hem weer na Vrankryk wil stuuren, om alle dingen te slissen. 't Is nochmaals een lange reis voor ons: maar de wille Godts moete geschieden. Ik ben ondertusschen, enz.

Verhaal wegens den staat der Christelyke Religie in China.

Terwyl wy hier op buitenlandsche zaaken zyn gevallen, moeten wy ook spreeken wegens het Edict, door den Keizer van China ter gunste der Christelyke Religie gegeeven, als van een zaak die voor eene der gedenkwaardigste van onse Eeuw gehouden mag worden. d'Onderstaande Brief zal 'er den Leeser een omstandig berucht af mededeelen.

Brief, geschreeven uit Parys, behelzende een verhaal wegens het Edict, door den Keizer van China ter gunste der Christelyke Religie gegeeven.

DE Vader le Gobien, Jesuit, heeft een zeer naauwkeurige en omstandige Historie van het Edict, 't geen de Keizer van China ter gunste der Christelyke Religie heeft gegeeven, laaten uitgaan. Het verlof, 't geen de gemelde Vorst aan de Missionarissen heeft vergund, noopende het prediken

diken van het Evangelium in alle zyne Staaten, en de vryheid, welke hy 1698.
aan alle zyne Onderdaanen heeft gegeeven, van het zelve t'omhelzen, is *Augustus*
een der gedenkwaardigste gevallen van onze Eeuw. De Koning, daar men het aan verschuldigd is, stuurde, omtrent dartien jaaren geleeden, vyf Fransche Jesuiten na China, om aldaar te prediken, en aan de volmaaktheid der Weetenschappen t'arbeiden. Deze vyf Missionarissen, welke voor hun vertrek door zyner Majesteits orders in de hoedanigheid van Wiskonstenaars in de Koninglyke Academie der Weetenschappen aangenomen waren, kwamen, na groote gevaaren geloopen te hebben, gelukkiglyk in China, en traden in dat berucht Keizerryk onder de gunst van den Vader Ferdinand Verbiest, wiens naam genoegsaam bekend is.

De Keizer zag deze nieuwe Missionarissen met blydschap, en ontfing ze met groote goedheid. Hy wilde ze ook zelfs altemaal aan zyn Hof houden: maar dewyl zy hem te kennen gaven, dat ze gaarne in de Provincien zouden gaan prediken, stond hy 't hen toe, en vernoegde zich met de Vaders Gerbillon en Bouvet by hem te houden. Wyders, gelyk hy een Vorst van een groote doordringendheid en vernuft is, oordeelde hy uit d'eerste redenvoeringen, welken hy door zyne Tolken met hen had, dat ze zeer gaauwe lieden in allerhande kennissen waren, en dat hy groote hulp van hen zou konnen genieten omtrent het voorneemen, 't geen hy in den zin had, om zich in alle de Weetenschappen van Europa te doen onderrechten. Hy gaf hen Meesters tot het leeren van de Tartarische Taal, welke de geene is daar de Vorst zich gemeenlyk van bedient: en gelyk de zelve op verre na zo swaar niet en is als de Chineesche, leerden zy ze gemakkelyk en vonden zich binnen korten tyd in staat van ze te spreeken.

De Keizer, die een groote zucht had om een volkomene kennis van de Wiskonst te hebben, waar af hy alreedts verscheidene zaaken van den Vader Verbiest had geleerd, verzocht, dat ze hem d'*Elementa van Euclides*, de *Geometria Practica*, en al wat 'er 't curieust in de *Mechanica*, *Statica*, en *Astronomia* is, zouden uitleggen. De lichte manier, daar de Vaders het mee deeden, stond hem byzonder wel aan; gelyk hy 'er hen ook zyne blydschap in verscheidene gelegentheden over betoonde, en 'er hen ook zelfs openbaare getuigenissen op de manier van China af gaf.

De Vaders bedienden zich van een zo gelukkige gesteldheid, om de vryheid der Christelyke Religie te verkrygen. De Keizer had ze in d'eerste jaaren zyner Regeering verbannen, en aan alle zyne Onderzaaten verbooden de zelve t'omhelzen. Dit Edict, 't geen de vyanden van den Christenen Naam den jongen Vorst ontwrongen hadden, had echter de voortgang des Evangeliums niet belet. Het had zich verbreid in de Provincien des Ryks, en was 'er door verscheidene Persoonen van verstand en vermogen aangenomen. Dit verbitterde d'Ongeloovigen. De Bonzen, en andere Afgodenpriesters hitsten d'Onderkoningen en andere Overigheden op om de Christenen te vervolgen, welke zich dagelyks voor

1698. de kwaade luimen, de gierigheid, en geweldenaryen der Mandaryns bloot
Augustus gesteld zagen.

—— De Vader Ferdinand Verbiest, voor wien de Keizer een byzondere achting had, was geweldig bedroefd, dat hy de Christelyke Religie door de Wetten verbannen zag; 't geen een groot getal van Ongeloovigen belettede zich te bekeeren. Hy had verscheidene maalen beproefd het Edict, 't geen 'er d'oeffening af verbood, te doen herroepen, en 'er den Keizer dikwils van gesprooken: doch alle zyne poogingen waren vruchteloos geweest.

Na zyne dood bracht de Gouverneur van Chekiam zich in 't hoofd, de Christenen te vervolgen, en hunne Religie te verdelgen; ten welken einde hy alle de strengheden der Wetten tegens hen in 't werk stelde. Alle de Kerken des Ryks waren 'er over ontroerd, en namen toevlucht tot de Jesuiten, welke zich aan 't Hof bevonden; verzoekende hen, dat zy zich doch zouden bedienen van het vermogen en de gunst, welke zy by dien grooten Vorst hadden, om die bloedige vervolging te doen ophouden. De Vaders namen het aan; en gelyk hunne Geloofsgenooten dagelyks ontrust wierden door de Mandarynen, die hen een misdaad van hunnen Godtsdienst maakten, poogden zy zich eens voor al van der zelver kwellingen te bevryden, met de vryheid der Christelyke Religie te verzoeken. Zy deeden het met zulk een ernst, en drongen den Keizer zo sterk met hunne beden en traanen, dat zy eindelyk dat beruchte Edict verkregen, 't geen de vrede aan die nieuwe Kerken heeft gegeeven, en de Christelyke Religie in dat bloeijend Keizerryk op vaste gronden vestigt.

Ik zal tot vertroosting der geenen, welke een waarachtigen yver tot de bekeering der Ongeloovigen hebben, hier byvoegen, dat 'er nooit grooter hoop is geweest, als tegenwoordig, om dat wydluftig Keizerryk, waar in by de twee honderd millioenen zielen geteld worden, te bekeeren. De poort is voor de Predikers van het Evangelium geopend. De Keizer, die in de verborgenheden van het Christendom onderweezen is, die de Christelyke Religie in groote achting heeft, en die 'er met d'uiterste lof af spreekt, ziet de zelven met vermaak, en vereert hen met zyne bescherming. Hy betuigt aan de Fransche Jesuiten, welke aan zyn Hof zyn, een byzondere goedwilligheid, en heeft hen een Huis in den omvang van zyn Paleis gegeeven, weinige dagen voor dat de Vader Bouvet uit China vertrok, om weder na Europa te keeren.

Die braave Vorst, bekoord door het verwonderlyk ontwerp des Konings om de Konsten en Weetenschappen tot de volmaaktheid te brengen, heeft den Vader Brunel na Vrankryk gezonden, om aan zyne Majesteit te betuigen, wat deel hy gaarne in een zo treffelyk ontwerp wil neemen, en hem te verzekeren, dat hy met groot vermaak alles, wat in zyn vermogen is, tot eene zo loffelyke, en een doorluchtigen Vorst zo waardige, onderneeming zal toebrengen.

De Vader Bouvet kwam het voorgaande Jaar in het begin van de maand

Maart

Maart te Breft. Hy heeft de eer gehad van den Koning te fpreeken, zyne orders t'ontfangen, en belaaden te worden met de koftelyke gefchenken, welken zyne Majefteit aan den Keizer van China ftuurt. Hy vertrok van Rochel den 6den. Maart laatftleeden, op het Fregat des Konings, d'Amphitrite geheeten, 't geen recht door na China gaat. 't Is het eerfte Franfche Schip, 't welk deze reis ondernomen heeft. Hy neemt een talryke recrute Miffionariffen van zyn Gezelfchap mede. Negen zyn 'er met hem op het zelve Schip gegaan, en negen anderen op de Schepen die de Koning en de Franfche Compagnie na Indien hebben geftuurd, van waar deze Vaders zich aanftonds na China zullen begeeven. Ter uitvoering van des Keizers orders, heeft de Vader Bouvet eenige gaauwe lieden in de fraaije Konften bewoogen om mee te gaan. Monfr. Gherardin, beroemd Italiaanfch Schilder, heeft wel van dit getal willen weezen. Men hoopt, dat het gemelde Schip in de maand Auguftus in China zal komen, en het aanftaande jaar van daar weder te rug weezen; enz. 1698. *Auguftus*

Eindelyk: geduurende deze Maand was overleeden de Priefter van Boiffy, by Garanciere, ter ouderdom van honderd en zes jaaren, zonder ('t geen het meeft hier omtrent te verwonderen is) dat hy ooit een eenige tand had verlooren. Dood des Priefters van Boiffy.

ELDERS (a) hebben wy gefproken wegens het vertrek des Hertogs van Lotharingen van het Keizerlyk Hof na zyne Staaten, waar in hy, volgens het Ryswykfche Vredestraćtaat herfteld moeft worden: tegenwoordig zag men d'onderftaande LOTHARINGEN.

(a) *Ziet pag. 29.*

Lyft der Hofhouding, Equipagie, Meubelen, en Bedienden des Hertogs van Lotharingen.

VYf honderd Paarden, daar onder dartig Gefpannen van Karoffen, waar van 'er drie van fwart hair zyn.

Twintig Karoffen, meeft alle van binnen met goude en zilvere krippen gevoerd. Onder de zelven is 'er een, hem door den Roomfch Koning gefchonken, t'eenemaal van beeldwerk, en zeer veel waardig: een van binnen en buiten met fwart fluweel overtogen, en die de Koninginne, zyne Moeder, na de dood van haar Gemaal, Hertog Karel, gebruikte: en twee andere door die Princeffe laten maken, om daar mede haar intrede in Lotharingen te doen.

Over de zes honderd duizend guldens aan Zilver- en Goudwerk.

Een Bedde dertig duizend kroonen waardig.

Vier Millioenen aan Gefteenten, die tuffchen hem en de Princen, zyne Broeders, noch niet zyn gedeeld.

1698. Augustus

Negen Kameelen, gevoerd door Turken, en een deel Heydukken met Staven van staal.

Zes Loopers, op zyn Romeinsch gekleed, met Wapenrokken van swarte damast, met zilvere boorden en franjen, welke altyd voor de Paarden van zyn Karos loopen.

Vier Compagnien Lyfwachten te Voet, waar van Milord *Carlingford* Colonel is.

Drie Compagnien lichte Paarden.

Een Zegelbewaarder, twee Geheimschryvers van Staat, twee Requestmeesters, en zes Raadsheeren: zynde de Heeren *le Begue*; de Presidenten *Canon* en *l'Abbé*, met de survivance voor hunne Zoonen; de Heeren *Chaubruk* en *Mahuel*; en de Heeren *Heslise*, *Gerbeville*, *Fievel*, *Barroir*, *de Lessay*, en . . . .

Het Ampt van Groot-Kamerling is gegeeven aan den Graave van *Couvonges*; dat van Eersten Edelman der Kamer aan den Marquis van *Meuse*; die van Capiteinen der vier Compagnien Lyfwacht te Voet aan de Heeren *de Beauveau*, *Gastiens*, ... die van Ritmeesters der drie Compagnien lichte Paarden aan de Heeren *de Fiquemont*, *du Parcy*, en *d'Estainville*, dat van Groot-Maarschalk van Lotharingen, en Gouverneur van Nancy, aan den Graave van *Viange*, &c. Tot d'andere Ampten staat de noeming in 't kort te geschieden.

ENGELAND. Swoedsche Ambassadeur geeft de Ridder-order van den overleedenen Koning over. (a) *Ziet 9 Stuk*, *1 Deel*, *Pag.* 289.

HIER (a) voor is gewag gemaakt wegens het stellen van de Tekenen der Order van de Kousseband, door den overleedenen Koning van Sweden gedraagen, in de handen zyner Majesteit: doch zynde toenmaals niet onderrecht wegens d'omstandigheden, welke naderhand eerst tot onze kennis zyn gekomen, zullen wy 'er hier een volkomen verhaal af geeven.

De Koning, als Groot-Meester der Order, benevens tien Ridders, altemaal omhangen met hunne mantels, en de bonnetten met pluimen op 't hoofd, den 9den. der Maand Juny in de Privaate Kamer, die tot deze plechtigheid verordend was, vergaderd, volgens de rang hunner aanneeming geschaard, en verzeld zynde met de vyf Officiers der Order, bekleed met hunne kazakken, wierden twee van d'oudste Ridders, gevolgd door den Griffier, door Garter, Koning der Wapenen, mitsgaders den Deurwaarder en d'andere Officiers der Wapenen, uit den naam zyner Majesteit gezonden, om den Graave van Bonde, Ambassadeur wegens de Kroon Sweden, in het Capittel te geleiden. Zyn' Excellentie, verzeld door den Resident van Swe-

den

den en den Meester der Ceremonien, was kort te vooren in een van des Konings Karossen, gevolgd door vier der zynen, ieder met zes paarden, daar zyne Edellieden en andere Persoonen van zyne Stoet, altemaal in den rouw, in zaten, te Kensington gebracht, en in een Vertrek geleid, om wat uit te rusten. Hier vervoegden zich ook wel haast de gemelde twee Ridders, welke den Ambassadeur uit den naam van den Vorst gegroet hebbende, hem in dezer voege in het Capittel geleidden. 1698. Augustus.

De Voetknechten zyner Excellentie, des zelfs Pages, en d'Edellieden van zyn Gevolg vingen den optocht aan. Na hen volgden d'Officiers der Wapenen, bloots hoofdts, paar aan paar. Daar achter kwam Garter, Koning der Wapenen, draagende het Kleed en d'Ornamenten der Order tusschen den Griffier en den Deurwaarder; en eindelyk den Ambassadeur, in 't midden der twee meergemelde Ridders, alle drie gedekt, gevolgd door den Resident van Sweden en den Meester der Ceremonien. In het doorgaan van de Zaal der Gardes namen de Helbaardiers het geweer in de hand; en in de Kamer van Presentie stonden de Loontrekkende Edellieden met hunne pertizaanen: waar na in de Privaate Kamer zynde gekomen, ley de Griffier, na de gewoonlyke eerbiedigheden, het Kleed en d'Ornamenten op een tafel voor den Koning neêr. Hy ontfing den Ambassadeur staande, welke zich gedekt en ter slinker hand zyner Majesteit onder een gehemelte geplaatst hebbende, een Aanspraak in het Sweedsch ter eere van den Koning aanving: maar na, alleenlyk welstaans halven, d'eerste periode uitgesproken te hebben, las hy 'er het gantsche affchrift van in 't Fransch; waar na Garter opstond, en het Kleed met d'Ornamenten aan den Ambassadeur presenteerde, en zyn' Excellentie de zelven weder aan den Koning, die ze in de handen van den Kancelier der Order stelde, welke de zelven ontfangen hebbende, ze weder op de tafel ley, en een Aanspraak in het Fransch deed, om te antwoorden op de Harangue van den Ambassadeur; welke geëindigd zynde, nam zyn' Excellentie affcheid van den Koning en de Ridders, en wierd met de zelve plechtigheden weder in het Vertrek geleid, van waar hy afgehaald was.

Ziet hier nu d'Aanspraak van den Ambassadeur, mitsgaders de geene

1698. geene die door den Bisschop van Salisbury, als Kancelier der Or-
Augustus der, ten antwoord aan zyne Excellentie wierd gedaan.

Vertoog, gedaan aan den Koning van Engeland door den Graaf van Bonde, toen zyn' Excellentie d'Ornamenten der Order van de Kousseband weder aan hem overleverde.

SIRE,

ONder alle de uitmuntendste voordeelen en tekenen van voorrecht, welken de groote Koningen en Vorsten van allen tyde getracht hebben uit te vinden, om de deugd te vereeren, de braave herten aan te moedigen, en d'edele daaden te vergelden, schynt het, dat 'er zich niets eigener, noch ten dien opzichte waardiger, heeft toe konnen aanbieden, als d'instelling der Ridderorders, welke niet alleen bekwaam zynde om d'eerzucht der Onderzaaten voort te stuuwen en te verlichten, ook noch aan de Koningen waare middelen beschikken om enge verbintenissen van vriendschap onder zich te formeeren, en altyd een volmaakt verstand t'onderhouden.

Alle de Historien zyn vervuld met exempelen van 't geen ik hier kom te zeggen: maar laat ons slechts spreeken van die, welke tegenwoordig de gemeensten zyn, als d'Order van het Gulde Vlies, die het Duitsche en Spaansche Huis van Oostenryk zo wel te samen verbonden heeft gehouden, dat ze niet gescheiden hebben konnen worden; mitsgaders d'Order van den H. Geest in Vrankryk, daar men het zelfde af kan zeggen ten opzichte van die wederzydsche beantwoording en vriendschap, welke altyd tusschen zyne Allerchristelykste Majesteit en Johannes den IIIden, laatsten Koning van Polen, volstandig is gebleeven.

Maar, Sire wat zal ik zeggen van d'Order der Kousseband, welke die van Uwe Majesteit is, waar af de voordeelen niet alleen met die der andere Orders gelyk zyn, maar de zelven ook noch, niettegenstaande hunne groote roem, schynen te boven te gaan.

In derdaad, d'Order van Vrankryk, die zo beroemd is, heeft by onzen tyd maar een eenig exempel van die eenigheid voortgebracht. 't Is waar, dat die van het Gulde Vlies 'er verscheidene uitlevert, maar altemaal in het Huis van Oostenryk, daar ze sedert een tyd zich eeniglyk in beslooten heeft gehouden; daar in tegendeel d'Order Uwer Majesteit verder gaat, wordende aangebooden, en met een zeer byzondere voldoening aangenomen van verscheidene Mogendheden, Keizers en Koningen van Europa, en van de geenen, die ze ontfangen aangemerkt als een weezendlyk getuigenis van genegentheid en vriendschap; zulks dat 'er byna geen Staat is, welkers beruchtste Vorsten niet van het getal dezer doorluchtigste Order zyn.

In

In het Keizerryk heeft men *Karels* en *Ferdinanden*, die ze gedraagen hebben: Vrankryk beschikt *Françoisen* en *Hendrikken*: Spanjen *Alphonsen* en *Philippen*: Deenmarken *Christiaanen* en *Frederikken*: en Sweden *Gustaaven* en *Karels*: zonder te spreeken van verscheidene Vorsten van Duitschland, waar af de macht van eenigen zeer na aan die der Koningen komt. 1698. *Augustus*

Ik heb, Sire, de Karels van Sweden de laatsten gesteld, hoewel ze noch in macht, noch in dapperheid, noch in heldechtige daaden, voor eenigen Vorst ter wereld behoeven te wyken, en in tegendeel met recht de eerste plaats van achtbaarheid en glorie onder alle d'andere Helden konnen pretendeeren. Maar ik noem ze de laatsten, om Uwe Majesteit de Doorluchtige Persoon van wylen Koning Karel den XIden. glorieuzer gedachtenis, die een zo berucht en zo waardig Lid van die groote Order der Kousseband is geweest, te lichter te doen vinden: want zonder te spreeken van zyne geboorte en oorspronk, zo van Vaders als Moeders zyde afgedaald van Keizers, Koningen, Keurvorsten, en Vorsten, heeft hy zich zo veel roem en achting verkreegen, dat hy, volgens het getuigenis van al de wereld, zich verheven heeft boven alles, 't geen de Welspreekendheid kan voortbrengen; gelyk ook niet ontkend kan worden, dat aan die vermaarde Order door de Persoon van een zoo groten en zo machtigen Vorst, en die zulke ongemeene hoedanigheden had, niet een zonderlinge luister is toegebracht.

En zeker, als men wel betracht 't geen zich geduurende de vermaarde Regeering van dien Vorst heeft toegedraagen, ziet men niet dan verwonderens en lofwaardige dingen, en die zeer schoone en groote voorbeelden aan de Nakomelingschap beschikken. Men kan vooreerst in zyne tederste kindtsheid aanmerken, dat God hem tot zeer ongemeene desseinen had verkoozen, en, om het in een woord te zeggen, tot de welstand van de geheele Christenheid. Niet zo haast was het Koningryk, na de dood van wylen Koning Karel Gustaaf, zynen Vader, glorieuzer gedachtenis, in zyne handen gevallen, of de gelukkige voortekenen van dien jongen Vorst veranderden het lot van Sweden, met 'er de Vrede aan weder te geeven, welke volgde op een bloedigen Oorlog, die zeer lang geduurd had, en zich doodelyker, als voorheen, begon te vertoonen, als zynde op het punt van zich in alle de Staaten van Europa t'ontsteeken; wanneer deze brand gelukkiglyk gestuit wierd door de zorgen, welken sommige groote Koningen en Mogendheden toebrachten om ze te blusschen.

Weinig scheelde het, of een zelve wanorder zou zo veel te vreezen hebben gegeeven voor de Nederlanden, wanneer de Triple Alliantie de zelve stuttede, en de middelen vond om te beletten dat ze verder ging, door een Vrede welke toenmaals geheel Europa verheugde, en in volkomene zekerheid herstelde. Ondertusschen, terwyl zich deze zo nutte zaaken voor de Christenheid toedroegen, groeide zyne Majesteit niet zo zeer in jaaren, of zyne jaaren wierden voorkomen door ongemeene hoedanigheden; en de geenen, die de eer hadden van omtrent zyn Persoon te

Y nade-

1698. naderen, ontdekten dagelyks zeldsaamer en bestendiger deugden in hem,
Augustus als men zich in een groeijende jeugd kon verbeelden.

Buiten twyfel was het om deze reden, dat wylen de Koning van Engeland, Karel de IIde. glorieuzer gedachtenis, Uwer Majesteits Oom, om te betuigen de achting welke hy voor de groote hoedanigheden van dien verwonderlyken Vorst had opgevat, en de band van vriendschap, die 'er altyd tusschen de Koningen van die Ryken was geweest, te meer te bevestigen, in den Jaare 1669. te raade wierd, die doorluchtige Order Uwer Majesteit aan hem te doen presenteeren door zynen Extraordinaris Ambassadeur, den Graaf van Carlile, die van wylen zyne Majesteit te Stokholm met zeer byzondere tekenen van achting, en een zo groote als aanmerkelyke heerlykheid, wierd ontfangen; gelyk de Geschriften, die daar af opgesteld wierden, getuigen: en het was voornaamentlyk by deze gelegentheid, dat men de grondvesten ley van die wederzydsche vriendschap tusschen de twee Kroonen, welke de tyd tot noch toe in geenen deele heeft konnen verbreeken.

Ik spreek, Sire, van de tedere jeugd van dien grooten Vorst, die zo schoon en ryk was in allerhande hooge hoopingen. Tegenwoordig moet ik zeggen, dat, zynde gekomen tot den ouderdom bekwaam tot d'uitvoering van groote zaaken, hy niet alleenlyk vervulde 't geen men zich van hem had beloofd; maar dat hy ook noch de voornaamste indrukken, die men zich ten zynen opzichte had geformeerd, te boven ging. Niet zo haast was zyne Majesteit op den Troon zyner glorieuze Voorzaaten gesteegen; niet zo haast had hy de bestiering van zyn Erfkoningryk in de hand genomen, of hy gaf ongemeene proeven van zyn beleid, en verwonderlyke tekenen van een onversaagd en onverzettelyk hert: want het was byna ter zelve tyd dat men hem op den Troon zag stygen, en den oorlog weder aanvangen, waar af hy met alle bedenkelyke zorgen d'allerminste vonken getracht had te dooven.

Zyne Vyanden vleiden zich, dat hy in zo jonge jaaren onder zulk een swaaren last zou beswyken; maar in tegendeel wilde God, dat dezen oorlog aan zyne Majesteit tot gelegentheid zou dienen om een ongemeene geest en wijsheid, een onvergelykelyke dapperheid, een groot oordeel, en een onverwinnelyken moed aan de wereld te toonen: weshalven men met reden kan zeggen, dat de beginselen van dien Vorst tegen d'ervarenheid en de beste daaden van de grootste Koningen en dapperste Krygsoversten opmochten. 't Geen ik zeg, word bevestigd door de drie gelukkige en gewichtige Veldslagen, welken zyne Majesteit in een jaar kwam te winnen, hebbende toenmaals zyn een-en-twintigste jaar noch niet voltrokken. De zo zeer beruchte Aftocht geschiedde ter zelve tyd; en alles, 't geen de Vyand deed om zyne Majesteit t'overrompelen, en met zyne kragten te verdrukken, keerde zich tot des zelfs voordeel, en maakte dien Aftocht noch luisterryker en volmaakter.

Die daad, daar Uwe Majesteit, die zo verstandig en zo ervaren in de Krygs-

Krygskunde is, beter af zal weeten te oordeelen als iemand anders, was 1698.
zo veel 't aanmerkelyker, dewyl de Koning in dat eerste vuur der jeugd *Augustus*
het geweld der hette, die hem anderfins zo natuurlyk was, zo wel wist
te maatigen, en met een zo zonderlinge voorzienigheid te temperen, dat
men niet als dapperheid, bestierd door de reden, en ondersteund door
een ongeloofelyke standhastigheid, gewaar wierd. Daar was geene plaats,
alwaar zyne Majesteit zich niet persoonlyk bevond, om de noodzaake-
lyke orders te geeven, en in alle dingen te voorzien; 't geen door een
zo gelukkig gevolg wierd verzeld, dat de Vyand genoodzaakt was te
blyven staan, zyne voordeelen te laaten vaaren, en eindelyk, zonder
iets uit te rechten, af te trekken.

't Was dit geluk, 't geen de Persoon zyner Majesteit overal verzelde, en de braave daaden van dien onvergelykelyken Vorst zo dapper voortstuuwde, 't welk zyne Vyanden, niettegenstaande hun groot getal, belettede hem te konnen hinderen, en hem ook noch de glorie bezorgde van zo veele overwinningen te behaalen, als hy slagen leverde. En zynde aldus zyne Majesteit geduurende dien gantschen Oorlog, van het begin tot het eind, zeeghaftig, en omringd met alle de laurieren welken de eer kan geeven, verkreeg hy een Vrede, die hem met voordeel wedergaf 't geen verlooren was op plaatsen, daar hy zelve niet tegenwoordig had konnen weezen.

En gelyk de Vrede zulke gewichtige, en de groote Vorsten zo waardige bezigheden heeft, als den Oorlog, vond zyne Majesteit de middelen om de wereld zich over hem te doen verwonderen, zo door zyne zorgen en een onvermoeijelyke beyvering voor de belangen van zyn Ryk, als door zyne zeldsaame voorzichtigheid, waar mede hy raaden gaf, die zo wel beleid wierden, dat hy de zaaken herstelde in den gelukkigen staat, daar wy de zelven tegenwoordig in zien.

Zyne Landen hadden niet weinig in de voorgaande Oorlogen geleeden, voornaamentlyk in den laatsten, dien zyne Majesteit met zo veel glorie en beleid kwam te eindigen, dat 'er de Nakomelingen ten allen tyde de gehengenis af zullen behouden. En buiten twyfel was dit een zyner gevoeligste vermaakelykheden, zyn Koningryk door zyne onbegrypelyke bekommeringen en moeijelykheden weder opgebeurd te zien van zo veele aantastingen, als het gevoeld had; zonder dat iemand zich kan beroemen aan de zorgen van die zo gewichtige zaak deel gehad te hebben.

Ik spreek van die hooge macht, en de Souveraine Authoriteit, welke zyne Majesteit zo wel in zyn Koningryk gevestigd, en verzekerd heeft; van de vaurigheid en yver, waar mede hy den Godsdienst heeft beschermd, en ter herte genomen alles 't geen de belangen der Kerk betreffe; en van de wakkerheid en naauwkeurigheid, met de welke hy het Gerechtshof heeft bestierd en ondersteund. Al de wereld weet, toe hoe verre hy d'inkomsten der Kroon heeft vermeerderd, en de schatkisten verrykt; hoe hy alleen bekwaam is geweest om de Krygsmachten van zyn Ryk, zo ter zee

 als

1698. als te land, op een vasten en gedunrzamen voet te brengen, zo veel als
Augustus het mogelyk was; wat zorgen hy aangewend heeft om zyne Steden te sterken; en eindelyk, dat hy alle dingen met een zo ongemeene order heeft geregeld, dat waarlyk weinige zyner glorieuze Voorzaaten met dezen grooten Koning in vergelyking gesteld konnen worden.

Ik gaa stillzwygens voorby dat verwonderlyk beleid, 't geen zyne Majesteit ten opzichte van de Mediatie heeft gehouden; d'onzydigheid, oprechtheid, en standvastigheid, waar mede hy die gewichtige zaak heeft behandeld; en hoe hy gaarne zyne eigene rust heeft opgeofferd, om die der Christenheid te bezorgen, en een goede Vrede aan Europa te geeven. Het zou ook noch overtollig weezen, te zeggen, met welk een standvastigheid zyne Majesteit gestadig getracht heeft een oprechte vriendschap met d'andere Mogendheden te behouden, gelyk ook de Verbonden, met de zelven ingegaan, t'onderhouden; dewyl het een zo bekende zaak is, dat men niet beter kan doen, als zich ten dien opzichte aan geheel Europa gedraagen, om 'er af t'oordeelen.

Boven al bekommer ik my niet om redenen voor Uwe Majesteit hier over te vinden; weetende zeer wel, dat hy volkomen overtuigd is wegens de verwonderlyke deugden van wylen zyne Majesteit, en die waarachtige vriendschap, welke altyd zo bestendig, en zonder de minste krenking van wederzyde, is geweest: weshalven ik 'er hier niet af zal spreeken, dan alleenlyk om aan Uwe Majesteit te vertoonen, en hem te doen gedenken, dat die groote Koning ook een zeer aanzienlyk Lid van Uwer Majesteits doorluchtige Order geweest is, welke als de band is geweest die gediend heeft om de herten van twee zulke machtige Koningen te samen te vereenigen, niettegenstaande alles 't geen de haat en de nyd hebben konnen doen om ze te scheiden, en de harmonie van dat goed verstand, 't geen noch op den huidigen dag tusschen die twee Koningryken tot groot voordeel van het een en het ander bestaat, te stooren.

Maar gelyk zyne Majesteit, stervende, getreeden is in een plaats, daar alles gelukkig en onsterfelyk is, en dat, met deze wereld te verlaten, hy, benevens zyne andere Souveraine grootheden, ook Uwer Majesteits Order heeft verlaten, welke men ten tyde van de droevige plechtigheid der Uitvaart van wylen den Koning, onsterfelyker gehengenis, onder de Tekenen der Koninglyke Waardigheid voor het Gemeen ten toon stelde, om te doen zien, hoe waard de vriendschap, waar af deze Order een zo schoon getuigenis was, aan wylen zyne Majesteit was geweest, en hoe zeer ze ook van den tegenwoordig regeerenden Koning, mynen Meester, geacht wierd; heeft de Koning, myn Meester, my bevolen her waarts te komen, om d'Order met de plechtigheden, in diergelyke gelegentheden gebruikelyk, in de handen Uwer Majesteit te stellen, en hem op nieuws te verzekeren, dat (hoewel de dood oorzaak zy, dat de Tekenen van een zo oprechte genegentheid weder tot Uwe Majesteit keeren, en aan hem, als aan den Groot-Meester der Order, wedergegeeven worden)

den) zyne Majesteit, de Koning myn Meester, niet en zal feilen die goede en waarachtige vriendschap, die 'er het eenigste voorwerp af was, ten allen tyde voort te zetten; en dat hy niets zo zeer zal wenschen, dan de zelve zo vast en bestendig te zien, als ze ooit geweest is: zich verzekerende, dat Uwe Majesteit met den zelven yver van d'andere kant daar ook het zyne toe zal bybrengen, op dat de tegenwoordige en de toekomende tyd de waarheid van 't geen zo wel voorspeld schynt te weezen door het Devys, 't geen, ten tyde dat wylen zyne Majesteit d'Order ontfing, ten opzichte dezer twee Kroonen gemaakt wierd, (a) *Concordia Regum Subditorum salus*) altoos moge toonen. Dit zyn de geloften, waar mede ik eindig.

1698. *Augustus*

(a) *d'Eendracht der Koningen is het heil der Onderzaaten.*

Antwoord des Bisschops van Salisbury, Kancelier der Order.

DE Koning, myn Meester, Opperhoofd der Order, heeft my bevolen u te zeggen, dat het gezicht van dat Halscieraad, en d'andere Ornamenten, welken gy hier aan zyne Majesteit wedergeeft, de gevoelens der smertelyke droefheid, daar hy, verstaande de droevige tyding wegens het overlyden van wylen den Koning van Sweden, zynen Broeder, mee getroffen wierd, weder in hem opwekt. 't Geen zyne Majesteit in d'Archiven der Order zal doen schryven, zal een eeuwigduurend gedenkteken wezen zyner achting voor de dapperheid, grootmoedigheid, en andere deugden, welken wylen de Koning van Sweden van zyne glorieuze Voorouders had geërfd Zo'er ietwes bekwaam is om zyne Majesteit te troosten, wanneer hy denkt op het verlies, 't geen hy 't voorgaande Jaar heeft geleeden, 't is de hoop, welke hem de gelukkige beginselen van den Koning, uwen Meester, geeven. Zyne Majesteit trekt met vermaak een goed voorteken voor het gevolg uit dat hy in zo jonge jaaren de eenigste Mediateur in een zo moeijelyk en berucht Tractaat, als 't geen men by de laatste Vredehandeling geslooten heeft, is geweest. Een zo ongemeen geval belooft buiten twyfel iets groots en ongemeens.

Wat belangt de Heeren Ridders der Order, zyne Majesteit geeft my het verlof om u van hunnen wege te zeggen, dat de geheugenis van wylen den Koning, uwen Meester, hen uitsteekend waard en dierbaar is. Zy hebben altyd alle d'eerbiedigheid en veneratie, welke de groote rang, dien hy in de wereld bekleedde, en de zeldzaame hoedanigheden, die hy in een uitneemende graad bezat, verdienden, voor hem gehad. 't Is een van de schoone sieraaden der Order, waar af zy de eer hebben van Leden te zyn, dat verscheidene Koningen van Sweden, vermaard door hunne dapperheid en yver voor de zuiverheid des Evangeliums, in de zelve aangenomen zyn geweest.

Volgens het oud gebruik der Order behoorde ik hier te treeden in d'ontleeding der waarlyk Koninglyke deugden, en groote daaden, van wylen den Koning, uwen Meester: maar wat zou ik konnen voegen by de lof, welke

1698. welke geheel Europa geeft aan een Vorst, gestorven ten top van glorie?
Augustus De toekomende Eeuwen zullen zyne verdienste genoegsaam kennen, wanneer zy verstaan, dat een schielyke dood hem wegrukte toen het grootste gedeelte der Christene Vorsten hem eendrachtiglyk had verkoozen, om door zyne voorzichtigheid en rechtmaatigheid een der grootste Oorlogen, die de Christenheid ooit bedroefd hebben, te eindigen.

Ongeloovigheid en lichtgeloovigheid der menschen.

Daar zyn zekere Wyshoofden, welke pretendeeren, dat d'ongeloovigheid een gebrek is gemeen aan alle de menschen, en een zo noodzaakelyk gevolg van de bedurvene natuur, dat ze altemaal met dit gebrek geboren worden. Ik wil wel gelooven, dat dit waar is ten opzichte van zekere ongemakkelyke waarheden, welke de grondvesten van den Godtsdienst maaken, en de driften bestryden: maar in alle andere dingen zou ik hen veel eer van een gantsch strydig gebrek beschuldigen. Zy zyn van natuure zo goedertieren, dat ze zich plompverlooren heen in de grofste netten laaten vangen. Zelfs maaken ze geen ondervindingen. Zy stooten zich twee, drie, en viermaalen aan den zelven steen, zonder de laatste reis aan de voorgaande struikelingen te gedenken. Alle de Historien bekrachtigen deze waarheid. Men heeft geheele Boeken gemaakt van de groote Bedriegers, die zich van tyd tot tyd hier en daar hebben opgeworpen. Muskovien en Engeland voornaamentlyk hebben 'er gantsch zonderlinge voorbeelden af uitgeleverd. 'k Wil echter niet zeggen, dat alle de geenen, welke die Bedriegers volgden, te goeder trouwe in de dwaaling waren. Buiten twyfel zyn 'er onder geweest, die het bedrog ontdekten, en 'er zich af bedienden om in troubel water te visschen: maar het grootste getal was wel zekerlyk van die lichtgeloovigen, die al te goeden gevoelen van het menschelyk geslacht hebben, om te gelooven, dat men hen zou willen bedriegen; die alles zo maar bloot weg aanneemen; en gaan daar men hen leid.

Verschyning van een valschen Hertog van Monmouth.

't Geen voet gegeeven heeft om deze overdenking te maaken, was de verschyning van een gepretendeerden Hertog van Monmouth, doch eigentlyk de Zoon van een Herbergier te Leicester, Savoye geheeten, dien men in de Provincie van Suffolk by de kop vatte, te recht stelde, en onder borgtocht van goed gedrag (dewyl men hem zo schuldig niet en vond, als men in 't eerst wel

had

hadgemeend) weder slaakte, d'Omstandigheden zyn zeldsaam genoeg, en begreepen in den volgenden Brief. 1698. Augustus

VAN de Sessien, te Hocsham in Sussex voorleeden Maandag acht dagen gehouden, heeft men tyding, dat onder andere Misdadigen te recht gestelt is eenen, welke zich voor den laatsten Hertog van Monmouth uitgegeven, en door dat middel van de driftigen in dat Gemeen groote geldsommen genoten had. 't Bleek, dat hy ten huize van eene Weduwe Wickard gelogeerd was geweest, en als verscholen gehouden; doch zo, dat de Gunstelingen van den gewezenen Hertog van Monmouth, welken hy zyne oprechte Vrienden liet noemen, tot desselfs Handkus geknield toegelaten wierden: Dat hy, of anderen uitgestroyd hadden, dat hy de ware en wettige Zoon van Koning Karel den IIden. was, en dat desselfs Oom, Koning James, hem d'eer gedaan had van een Crimineele voor hem tot voldoening der Priesters en Geestelykheid te dooden, en hem veilig weg te zenden; mitsgaders dat de Koning, dien hy Prince van Oranje tytelde, zyn Gedeputeerde en een zeer eerlyk Edelman is, en aan hem, wanneer de zaken genoegsaam geprepareert waren, het Ryk zoude overgeven: Dat het bedrog al zo ver ingeslopen was, dat men by d'eenvoudigen hem gelukkig achtte, die d'eer mocht hebben van zyn Hoogheid (dus wierd de Bedrieger onder de zynen geheeten) de hand te kussen: Dat het eens op een ochtend gebeurde, dat een van desselfs Vrienden hem in de Bedkamer met een Vreemdeling kwam visiteeren: Dat hy op het zien van den Vreemdeling zeer verwonderd, misnoegd, en verbaast scheen en, uitriep: *Ach! myn Vrienden willen my verraden*: Dat den ander hem daar op te gemoet voerde, dat hy voor de getrouwheid en aanklevendheid van den Vreemdeling instond, en dat dezelve voor hunne gemeene zaak lyf en goed zoude wagen: Dat hy hier op den Vreemdeling mede tot de handkus toeliet: Dat immediaet daar na een Dienstmeid met een korf met jonge hoenders, als een vereering van haar Meestres aan zyn Hoogheid, intrad, en een ander een brief inbracht: Dat hy op het lezen van den brief eenige Ongerustheid en misnoegdheid toonde: Dat de twee eerst ingetredene vroegen, of zyn Hoogheid eenig kwaad nieus vernomen had? Dat hy antwoorde, neen; dat het indifferent; de brief door Mylord Russel geschreven; en den inhoud was, dat hy met de Vloot Torbay bereikt had, en verdere ordres behoefde; maar dat hy zich had ontsteld, om dat hy voor tegenwoordig van een paard en geld, om derwaarts te geraken, onvoorzien was: Dat zy hier op baden, dat zyn Hoogheid zich niet geliefde t'ontrusten, dewyl zy hem het een en het ander ten eersten zouden bezorgen: Dat zy 't deeden: Dat hy veertien dagen uitbleef, en, als 't geld en paard verteerd waren, te rug keerde: Dat hy door deze en diergelyke practyken over de vyf-honderd ponden gekregen, en verscheidene buitensporigheden bedreven heeft: Dat hy in de te rechtstelling verder heeft beleden, dat hy een Waards Zoon

is,

1698. *Augustus* is, en zyn Vader in de Herberg de Swaan te Leicester woont, doch met byvoeging, dat hy niet had konnen gebeteren, dat het Volk hem den Hertog van Monmouth had willen noemen: Dat hy het nooit van haar begeert heeft, maar zelfs aan twee Vrede-rechters, voor wien hy ontboden is geweest, zyn rechten naam ontdekt: En dat hy verder zich zo wel heeft weten te verdeedigen, inzonderheid, wyl niemand van deszelfs Aanhangers tegens hem wilde getuigen, dat men hem vrygesproken, en de Lord Opper-Rechter alleen begeerd heeft, dat hy voor zyn goed gedrag in het toekomende borg zoude stellen. Om Borgen te zyn, vond hy onder zyne Aanhangers, welke zyne bekentenis alleen opnamen als een vond om te lichter ontslagen te werden, meerder, als hy van noden had. Sy hebben hem ook gedurende het gevangen zitten Princelyk onderhouden, en de Cipier den eersten dag, na dat hy gearresteerd was, veertig schellingen van laten zien, voor 't welk hy twee deniers van ieder persoon ontfing, genoten, enz.

Opstanding van een gewaanden dooden.

Een ander heel zonderling geval kwam zich toe te dragen te Ripley, in de Provincie van Jork. De Predikant van de Plaats, Henry Watts geheeten, viel den 15den. der Maand, na een swaare ziekte van vier à vyf dagen, in een apoplexe, en stierf, voor zo veel men uiterlyk meende. Zondag daar aanvolgende, den 17den. der zelve Maand, ley men hem in de kist, en bracht hem na de Kerk: maar zo haast als men hem, na dat de Lykreden geëindigd was, in het graf meende te zetten, maakte hy, niet zonder d'uiterste verbaasdheid der geenen die de lykstaatsie bywoonden, een groot gedruis in de kist, en wierd, wanneer de zelve geopend was, en men meende dat hy nu al over de achten-veertig uuren dood was geweest, leevendig 'er uit gehaald; predikende wyders den 24sten. zynde zeven dagen daar na, voor alle de geenen, die zich op zyne begraavenis hadden bevonden.

d'Oude en hedendaagsche Historien gewaagen van verscheidedene diergelyke voorbeelden; en verzekert men ook zelfs, dat men in het begraaven van dooden anderen gevonden heeft, die zich, ontwaakt zynde, de handen en armen uit raazerny in hunne kisten te schande hadden gebeeten. 't Zou echter in Holland, en elders daar de lyken eerst na vier à vyf dagen ten graave worden gebracht, niet wel konnen gebeuren: maar zeer gemakkelyk in de warme Landen, alwaar men ze dikwils op den zelven dag, als ze gestorven zyn, begraaft, om de stank te vermyden.

'k Moest hier, eindelyk, niet vergeeten te zeggen, dat 'er den

1698. *Augustus*

den 7den. der Maand een Acte het geheim Zegel gepasseerd was, waar by aan Dr. Oates vyf honderd ponden sterlings wierden geschonken, en een pensioen van drie honderd ponden jaars uit de Posteryen toegelegt.

Acte ten voordeele van Dr. Oates.

SCHOTLAND.

Parlement geopend.

NA verscheidene prorogatien, vergaderde eindelyk het Parlement te Edenburg op den 29sten. July. Straks wierd des Konings Commissie voor den Graave van Marchmont, Kancelier des Ryks, tot het bekleeden van het Hoog-Commissarischap geleezen; en vervolgens zyner Majesteits Brief aan den Lord Hoogen Commissaris, waar by de Burggraaf van Seafield, Secretaris van Staat, tot President, en de Lord Polwarth tot Groot-Tresorier, geduurende deze Zitting wierd genoemd. Zy deeden de gewoonlyke eeden, en namen, na d'Associatie getekend te hebben, hunne plaats. Hier na las men den Brief des Konings aan het Parlement, die van den volgenden inhoud wierd bevonden.

Zyner Majesteits zeer genadige Brief aan het Parlement van Schotland.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

WY hebben in de voorgaande Zittingen des Parlements overtuigende blyken van uwe getrouwheid en goede genegentheid tot onzen Persoon en Regeering gehad; voor 't welk wy U L. hertelyk bedanken: en Wy verzekeren U L. dat Wy voorhebben, U in alle gelegentheden zulke aanmoedigingen, welke U t'eenemaal het voordeel van uwe getrouwheid en gehoorzaamheid t'Onswaart zullen doen bevinden, te geven.

Wy zyn gevoelig over de zorgvuldige hulp en ondersteuninge, die Wy van U gehad hebben geduurende het aanhouden van den Oorlog, welke onder den zegen Godts, volgens onze betrachtingen, nu in een eerlyke Vrede geëindigd is; en de grootste vergenoeging, welke Wy hier in hebben, is, dat Wy daar by het voorgezicht van de voorspoed en het welvaren van onze goede Onderdaanen genieten.

Wy waren van voornemen, deze Zitting van het *Parlement* in Persoon by te woonen, op dat Wy, in onze tegenwoordigheid hoorende redeneeren over het geene het belang en voordeel van dat ons oude Koningryk betreft, volkomender onderrecht mochten werden, hoedanige Wetten dienstig zyn te maken: maar de tegenwoordige omstandigheden van onze Zaken, beide hier en buiten 's Lands, hebben ons verhinderd

Z dat

1698. Augustus dat voornemen uit te voeren: en Wy hebben, op U E. een volkomene gerustheid en vertrouwen stellende, dienstig geacht U L weder in onze afwezendheid t'samen te roepen, en onzen zeer getrouwen en zeer volkomen beminden Neef en Raadsheer, Patrick*, Grave van Marchmont, onzen Kancelier, genoemt, om onze Commissaris te zyn, en onze Koninglyke Persoon en Gezag onder U te verbeelden; als van wiens bekwaamheid en habiliteiten tot het uitvoeren van dezen aanbetrouwden Last Wy volkomen verzekert zyn; en Wy twyffelen niet, of des zelfs getrouwheid en yver voor onzen dienst en 't welwezen van het Koningryk, die in de byzondere Bedieningen, in de welke hy gebruikt is, gebleeken zyn, zullen hem aan U L. aangenaam maken.

Wy hebben hem volkomen onderrecht wegens 't geen Wy tot onderstenning van onze Regeering, en veiligheid van dat ons Koningryk, nootzakelyk oordeelen; en derhalven begeeren Wy, dat U L. hem geheel vertrouwt en gelooft: en hy heeft volle macht om zodanige Wetten, als tegenwoordig het nootzakelykst blyken, voor het welwezen van ons Volk te passeeren

Onze Vyanden buiten 's Lands, en die, welke tot onze Regeering van binnen ongenegen zyn, zyn gereet, en wachten op alle gelegentheden tot het voortzetten van hunne Aanslagen; en derhalven oordeelen Wy voor uwe behoudenis t'eenemaal nootzakelyk, dat de Krygsmachten op den tegenwoordigen voet in dienst gehouden werden: en Wy konnen niet twyfelen, of U L. zult genoegzame Onderstant-penningen tot het onderhouden van de zelven bezorgen.

De Fondsen, in voorige Zittingen gegeeven, zyn in 't geene, dat verwacht was, te kort geschooten; het welk veroorzaakt, dat aan de Troupen, laatst afgedankt, achterstallen te betaalen vallen. Daar werd ook een Schult op de rekening van de Fregatten gevonden, en de Forten en Bezetting-plaatsen vereisschen reparatie. Dienvolgende recommandeeren Wy aan U L. te bezorgen 't geen tot deze einden genoeg is.

Het zal Ons zeer aangenaam zyn, dat G L. krachtige middelen beraamd tot het onderdrukken van Zonde, Zedeloosheid, en Ongodsdienstigheid; en Wy zyn over de voortgang, omtrent die Zaak in de laatste Zitting gemaakt, wel voldaan.

Wy geven U L. by deze gelegentheid een volkomene verzekering, dat, gelyk Wy weeten, dat ons belang en dat van ons Volk onschcidelyk is, Wy vastelyk beslooten hebben onze meeste zorg te doen zyn, hare Godsdienst, Wetten en Vryheden, de Presbyteriaansche Reegering in de Kerk, en het bloeïsjen van den Koophandel, het welk tot groot voordeel van onze Onderdaanen strekt, te handhaaven. Wy zullen ook alle behoorlyke aanmoediging tot het voortzetten van dien bezorgen.

Wy, niets, als het geen voor uwe eigene behoudenis nootzakelyk is, voorgesteld hebbende, vermaanen U L. ernstelyk tot eendracht en een hertc-

telyke concurrentie in het afhandelen van dien, op dat aan allen blyke, dat G L. de gedachtenis van de gelukkige verlossing uit de gevaaren, aan de welken uwe Godsdienst en Vryheden voorheen blootgesteld waren, niet vergeeten hebt: in een vol vertrouwen van het welk Wy U L. van onze Koninglyke gunst en bescherming omtrent alle uwe belangen verzeekeren; en wenschen Wy U L. hertelyk wel te vaaren. Gegeeven op ons Hof te Kensington, den 4den. July, 1698. en in het 10de. Jaar van onze Regeering. 1698. *Augustus*

Volgens zyner Majesteits Bevel,

JA. OGILVIE.

Vervolgens deed de Graaf van Marchmont, als Lord Hooge Commissaris, d'onderstaande Aanspraak aan het Parlement.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

ZYner Majesteits genadige Brief, Uwe ooren voorgelezen, vol betuiging van des zelfs achting en goedkeuring der menigvuldige preuven, welken Gy van Uwe Getrouwheid en Genegentheid tot zyn Persoon en Regeering hebt laaten blyken, mitsgaders Uw doen by een komen in dezen tyd, waar in de zaaken zo veel zyn veranderd, dat hy by U niet kan tegenwoordig zyn, is een zichtbaarlyk blyk van het vertrouwen, dat hy in U stelt.

Zyner Majesteits oogmerk is geweest, deze Zitting van het Parlement Persoonlyk by te woonen: doch de omstandigheden der zaaken hem zyn herwaarts komen verhinderd hebbende, heeft het hem geliefd my tot zyn Commissaris daar in aan te stellen. Ik zal met ernst trachten die getrouwheid en yver voor zyner Majesteits dienst, en 't goede van dit Koningryk, welke zyne Majesteit verwacht, te toonen; en ik hoope ter goeder trouwe, dat Uwe wysheid en bekwaamheden dermaten myne swakheden, die ik bekenne te hebben, zullen ondersteunen, dat het Gemeenebest daar by in 't minste niet benadeeld werde.

Zyne Majesteit heeft genadelyk U volle verzeekering gegeeven, vastelyk besslooten te hebben, zyn voornaamste werk te zullen maaken van Uwe Religie, Wetten, Vryheden, en het Presbyteriaans Bestier in de Kerk te handhaaven: en my is bevolen, U bekend te maaken, dat hy heeft beslooten daar in niet alleen, gelyk hy gezegt heeft, te volharden; maar ook allezints aanleiding tot voortzetting en aanmoediging van Uwen Koophandel te geeven: gelyk ik mede gelast ben U uit zynen Naam te verzeekeren, dat zyne Majesteit vastelyk van voornemen is, de Voorrechten van het Koningryk, en in 't byzonder de Tractaaten, Verbonden, Wetten en Constuimen, met andere Natien gemaakt, te handhaaven.

Z 2 Men

1698. Men heeft niet te twyfelen, of zyne Majesteit, ten vollen onderrecht
Augustus wat Wetten nodig zyn gemaakt te werden, zal in zyne redenen deswegen in dit Parlement, 't geen 'er zo veel aan gelegen is, en zo dik wils zyn goed gevoelen aan hem betuigd heeft, werden gehoord. Indien Gy wilt, zo denkt, dat zyne Majesteit meer bekwaamheid heeft om na te speuren, en te weten, wat somme men in 't geheel van nooden heeft, en wat oorbaar en noodig in dezen tyd voor het Gemeenebest gedaan zy; dewyl hy klaarder kan zien, wat booze aanslagen onze Vyanden voor hebben; en uit wat en hoe veel stukken de practyken, die door Gods genade de zaken hebben staande gehouden, zyn te samen gezet, dan wy konnen doen.

Gylieden moogt met regt U overtuigt houden, dat zyner Majesteits oordeel in deze zaken grondig is gevest, en wel ondersteund, niet alleen om dat hy daar in ten hoogsten is geraakt, zo ten opzichte van zyn eer en belang, als om dat hy een Prince is van een diep verstand, en gedurige oeffening in zaken, die, door zyn oordeel van alle zyden doorstikt, hem klaarder en van nader by, als ons, voorkomen.

My is bevolen, u te vertoonen, dat het in dienst blyven van de Benden, op den voet als die nu zyn, by zyne Majesteit noodzakelyk tot ondersteuning van de Regeering, de veiligheid van het Ryk, en uwe behoudenisse werd geoordeeld; en dat zyne Majesteit geensints twyfelt, of Gy zult daar van overtuigt wezen, en behoorlyke zorge voor hun onderhoud dragen. En zeker, 't zal raadsaam zyn, dat dit de eerste zaak zy, die by U in overweging werde genomen, als die allen in 't algemeen raakt: waar na men tot andere zaken, by den Koning gerecommandeert, of die voorgesteld mochten worden, kan voortgaan.

Mylords en Edellieden;

Alhoewel ik niet gaarne veel van uw tyd zoude wegnemen, of U van 't afdoen der zaaken houden, zo kan ik echter niet na laten U te noodigen tot het ernstig overwegen van eene zaak, welke ik weete dat lichtelyk iemands byzondere geheugenisse, van die hier tegenwoordig zyn, zoude konnen ontgaan; namelyk, dat het grootste genoegen van uw goedertieren Souverein bestaat in het ten einde brengen van dien grooten en gevaarlyken Oorlog, waar in hy gewikkeld was, door een eerlyke Vrede; en in het altoosduurende inzicht 't geen hy heeft voor 't welvaren en de voorspoed van zyn goede Onderdaanen.

Zyne Majesteit ondernam een by na wanhopigen aanslag, volgens 't oordeel van gantsch Europa; heeft den zelven achtervolgt, en met een onvergelykelyke kloekmoedigheid en standvastigheid gehandhaaft; en zyn dierbaar Leven en Persoon, zo in 't varen over de zee als het bestryden van zyne Vyanden in het open veld, bloot gesteld. De heimelyke Samenswеeringen tegens hem zyn menigvuldig geweest: doch de eeuwige God zy gedankt, hy is wonderlyk onderschraagt en bewaart. En zeker, zyne Majesteit heeft deswegen een dankbaar gevoelen, en veel genoegen: doch

doch het grootste daar van is, het welwezen van zyn Onderdaanen, 't geen hy daar in heeft beoogd. Dit kan nooit te veel herhaald, en behoorde nimmermeer vergeeten te werden. Ja, ik houde my verzekerd, dat het zo diepen indruk in uwe verstanden en gemoederen nalaat, als gevoeglyk is voor den genen, voor wiens aangelegentheid, en om welkers wille, zo groote dingen zyn ondernomen, en volvoerd: en ik ben verzekerd, dat 'er geen Schotsman is, (die tot zyne Majesteit, de gelukkige verandering, en Gods werk onder ons gewrocht, genegen is, en van een goed verstand om te oordeelen wat ons by deze gelegentheid noodig zy, het welk ik hoop dat wy alle hebben) die niet vaardig, gereed en gaarn zodanige blyken van dankbaarheid en vertrouwen aan zyne Majesteit zal geven, die dit zyn oude Koningryk, en welbemind Volk, meer en meer bemind konnen maken. 1698. *Augustus*

Wat de verrichtingen van dit Parlement belangt, dewyl de Zitting niet langer als tot te naauwernood het midden van de Maand September duurde, zullen wy de zelven daar achtervolgens afhandelen.

IERLAND. Omgang der Vryheden gedaan.

DEN laatsten dag der Maand begaf zich de Lord Major van Dublin, verzeld door d'Aldermans, en andere Officiers der Stad, altemaal te paard, mitsgaders de Compagnien der Gilden, mede te paard, wel gewapend en toegerust, met het krieken van den dageraad na Rings-End, alwaar zy de ebbe verwachtten, om een pyl in de zee te smyten; 't geen betekent, dat de macht van den Lord Major zich zo ver uitstrekt, als de pyl gesmeeten word. Na deze plechtigheid, welke om de drie jaaren gebruikelyk is, vergaderden zy te Stephen-Green, en reeden door de gantsche Stad; waar na de Gilden treffelyk ter tafel onthaald wierden. Vervolgens steeg men weder te paard, en bezocht de gewoonlyke plaatsen; 't geen geheeten word den *omgang der Vryheden* doen. Alle d'Officiers hadden ieder drie à vier handpaarden, met fieraaden van verscheidene koleuren. Elke Compagnie was ook onderscheiden met een lint van een andere koleur, 't geen de Burgers op den hoed droegen.

SPAANSCHE NEDERLANDEN. Geboorte van een jongen Prins.

DEN 5den, der Maand verloste haare Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Beyeren nochmaals van een Prins: omtrent welkers geboorte men aanmerkte, dat die Vorstin in den Jaare

 1696.

1698. *Augustus* 1696. den 4[den]. van de zelve Maand Augustus, een Dochter; 't Jaar daar aan volgende, den 6[den]. Augustus, een Zoon; en nu weder op den 5[den]. van de zelve Maand noch een Zoon ter wereld had gebracht.

Snoode daad van eenige Soldaaten. Ruim ter halve Maand geschiedde omtrent Kortryk een snoode en verraadersche daad. Zeker Koopman had eenen Cuvelier, in den laatsten Oorlog een zeer vermaarde Partylooper geweest, benevens vier Soldaaten van het Regiment van Courrieres, en twee of drie Boeren, aangenomen om drie Paarden, met koopmanschappen gelaaden, te geleiden, en zonder verhindering over den Franschen bodem te brengen. Op weg zynde, maakten de Soldaaten een complot om den Koopman en de Boeren te dooden, en met de goederen door te gaan; gelyk zy dan ook den eerstgenoemden met een bajonnet aan de hand kwetsten, en met een pistool door het hair schooten, en een der Boeren ter aarde velden. Cuvelier, voor uit gereeden om het veld t'ontdekken, op het gehoor van het schieten te rug keerende, wierd hem bevolen van zyn paard te stygen: doch in tegendeel, ziende hoe het'er geschapen stond, greep hy een pistool, en meende vuur op hen te geeven; maar het weigerde. Straks vatte hy na het ander: doch eer hy'er zich af kon bedienen, vielen de Booswichten toe, en schooten hem van het paard; waar na zy met eenige goederen doorgingen.

VEREENIGDE NEDERLANDEN Overkomst des Konings. DE Koning, te Marygate t' scheep gegaan, om na Holland over te steeken, gelyk (a) elders gezegt is, ging den laatsten der voorgaande Maand, 's morgens vroeg, onder zeil; ontdekte 's namiddags ontrent zes uuren de Hollandsche kust; trad tusschen zeven en acht uuren met verscheidene Heeren in de Chaloep; kwam omtrent tien uuren in d'Oranje Polder aan land; reed van daar na den Heer van Reynenburg tot Naaldwyk, daar hy het avondmaal hield; begaf zich wyders na Honslaardyk, alwaar hy vernachtte; en kwam des anderendaags avondts tusschen negen en tien uuren op zyn Hof. Hier zich wat uitgerust hebbende, verscheen hy den volgenden dag, 's middags, ter Vergadering der Heeren Staaten van Holland en West-Vriesland, gelyk ook van de Heeren Staaten Generaal; verleende, na dat hy weder op zyn Hof was gekeerd,

(a) *Ziet pag.* 74.

au-

audientie aan de Keizerlyke, Fransche, Portugeesche, en andere Ministers; ontfing van de zelven de complimenten over' zyne gelukkige overkomst; admitteerde verscheidene Heeren van de Regeering, mitsgaders de Gedeputeerden van d'Amiraliteiten, en d'aanweezende Generaalspersoonen te water en te land; en vertrok weinige dagen daar na, te weeten den 6den. der Maand, na 't Loo. 1698. *Augustus*

Van negen Oost-Indische Retourschepen, den 15den. der Maand ingevallen, zag men d'onderstaande Carga.

Generale CARGA, *of Ladinge van negen Oost-Indische Retourschepen, te weten, de* Gent *en de* Boor, *voor de Kamer Amsterdam;* Cartago *en de* Zandloper, *voor de Kamer Zeeland; in de Maand February laatstleden van Batavia vertrokken: mitsgaders noch voor de Kamer Amsterdam, de* Lek, Berkel *en de* Blois; *en voor de Kamer Zeeland,* Yssselmonde *en de* Schellak *van Ceylon, in 't laatst van January* 1698. *gezeyld.* Oost-Indische Retour-schepen binnen.

1547949 ℔ Bruine Peper.
375 ℔ Witte Peper.
3309 ℔ Noten.
1078 ℔ Foulie.
421600 ℔ Cancel.
1439545 ℔ Salpeter.
100114 ℔ Tin.
250000 ℔ Japans Staafkoper.
680 ℔ Indigo van Daacheron.
240 ℔ dito Javaanse.
433003 ℔ Sappanhout.
3899 ℔ Chineese Zyde.
3035 ℔ Florette Garen.
9000 ℔ Javaens Cattoene Garen.
5812 ℔ Gommelak op stokjes.
9177 ℔ Root Zegellak.
2537 ℔ Zaatlak.
4000 ℔ Aloë Sucatoria.
127172 ℔ Cauwa of Coffy.
8000 ℔ Mallabaarse Cardamom.
680 ℔ Ceylonse dito.
16036 ℔ Japanse Camphur.
500 ℔ Mirha.
1087 ℔ Salarmoniak.
119 en een quart ℔ Muscus,
109786 ℔ Poeder-Suiker cabesse.
132854 ℔ Cauris.
16571 Ps. Porceleynen.
32660 ℔ Thee.
2480 ps. Armozynen.
750 ps. Bandanoes.
369 ps. diverse Zyde Stoffen.
606 ps. Witte Chineese Pelangs.
4583 ps. Tonquinse Pelangs.
318 ps. Zyde Allegias.
216 ps. Restas.
70 ps. Sjammawaarts.
160 ps. Soesjes.
430 ps. Hokjes.
240 ps. Witte Chineese Gilams.

2550

1698. Augustus

2550 ps. Pansjes dito.	280 ps. Sologesjes.
1256 ps. Chineese Damasten.	2800 ps. Savogesjes.
52 ps. Cambayen gestikt met Zyde en Gout.	96 ps. Percallen.
584 ps. Fyne geschilderde Chitzen.	4560 ps. Caatches.
8640 ps. Dasjes.	6320 ps. Niquanias.
18000 ps. Geschilderde Neus-doecken.	2500 ps. Alibanees.
30 ps. Japanse Zyde Rokken.	500 ps. Cottebanys.
Cattoene Lywaten.	100 ps. Adathays.
3000 ps. diverse Mouris.	4700 ps. Bhetins.
3700 ps. diverse Bethilles.	906 ps. Pattenasse Chitsen.
20320 ps. diverse Salempouris.	4000 ps. Garras.
3420 ps. Mallemolens.	29965 ps. Chiouters.
3320 ps. Cassa Bengale.	800 ps. Kannekeyns.
2560 ps. Douriassen.	10468 ps. Roemaals.
450 ps. Therindains.	5300 ps. Photassen.
4080 ps. Hammans.	15600 ps. Corroots.
500 ps. Sanen.	3600 ps. Gingans diverse.
200 ps. Milmils.	11640 ps. Baftas diverse.
	9940 ps. diverse Guinees Lywaat.
	2160 ps. Bengaals Zeyldoek.

Waarschouwing wegens valsche Schellingen afgezonden.

Gelyk eenige baatzuchtige menschen stout genoeg waren, n'ettegenstaande de swaare straffen daar tegen verordend, om zich met het vervalschen van de Munt te bemoeijen, wierd den 19den. der Maand de volgende Waarschouwing, eenige dagen te vooren ontworpen, na de Provincien afgezonden.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut: Doen te weten, dat wy in ervaringe gekomen zyn, dat onder de Gemeinte en goede Ingezetenen dezer Landen worden uitgegeven en gedebiteert zekere vier soorten van valsche Schellingen: als eene gecontrefeit na die van de Provinciale Munt van de Stad Groeningen en Ommelanden, gemerkt met den Jare 1692.; de andere gecontrefeit na de Munte van Nimmegen, geteekend met het Jaar 1691.; de derde gecontrefeit na die van de Munte van Zutphen, geteekend met het Jaar 1690; ende de vierde na die van de Munte van Deventer, mede geteekend met den Jare 1690. Dat de voorsz. gecontrefeite en valsche Schellingen, zo in den gewichte, als wel byzonder in den Alloye, van den gereguleerden voet der Nederlandsche Schellingen zeer veel zyn verschillende, als bevonden zynde, volgens advys van den Assayeur Generaal, dat den gecontrefeiten Schelling, na die van de Provinciale Munte van Stad ende Lande, maar waardig is tot drie stui-

ſtuivers eenen duit ſchaars; den Schelling gecontrefeit na die van de Munte van Nimmegen, maar drie ſtuivers vier penningen; den Schelling gecontrefeit na die van de Munt van Zutphen, maar drie ſtuivers en twee duiten large; en den gecontrefeiten Schelling na die van de Munt van Deventer, maar twee ſtuivers negen penningen: zonder dat de voorſchreve gecontrefeite Schellingen met eenige merkelyke ende zichtbare teekenen zyn aangedaan, waar door die van de goede Schellingen, op de bovengemelde Munten, in de voorſchreve Jaren geſlagen, kunnen werden onderſcheiden. Ende alzo het zelve is ſtrekkende tot merkelyke bedriegerye en nadeel van de goede Ingezetenen van dezen Staat, en confuſie in den goeden Gelde dezer Landen, ook van zo veel te dangereuzer gevolgen, als de voorſz. valſche Schellingen met de goede gangbare Schellingen van dezelve Jaren uitterlyk in gelykheid zeer na over een komen: Zo is't, dat Wy daar inne willende voorzien, zo veel het doenlyk is, dienſtig, ende ten hoogſten noodig hebben geacht, de goede Gemeente van het geene voorſz is te waarſchouwen, zo als Wy dezelve waarſchouwen mits dezen, op dat een ieder in het ontfangen van Schellingen zich voor de voorgemelde valſche gecontrefeite Schellingen moge wachten, en voorkomen de ſchade die hy door het ontfangen van dezelve zoude komen te lyden. Verbiedende wyders allen ende een iegelyken, eenige der voornoemde Schellingen, die hy zoude mogen hebben, ende weten als vooren gecontrefeit en valſch te zyn, binnen de reſpective Provincien, ofte derzelver Geaſſocieerde Landſchappen, in te brengen; ergens, ofte aan iemand, wie het ook zoude mogen wezen, uit te geeven ofte te ontfangen; maar dezelve te brengen aan de Wiſſelbanken ofte Muntmeeſters, om terſtond gebroken ende geſmolten te werden, en van dezelve te ontfangen de innerlyke waardy van dien, op pœne van, anders doende, geſtraft te werden met de pœnen, by de Munts-Placaten geſtatueert. Ende by aldien iemand, wie het ook zoude mogen wezen, ſchoon medepligtig aan het ſlaan en maaken van de voorgemelde valſche Schellingen, zal komen te ontdekken een ofte meer van de valſche Munters, ſchuldig aan het maken en ſlaan van dezelve valſche Schellingen, zodanig, dat die in handen van de Juſtitie zal, ofte zullen komen te geraken, zal dezelve daar voor genieten een prœmie van duizend Staaten Drieguldens, boven de impuniteit, by aldien hy daar aan mede ſchuldig zoude mogen wezen; ende zal zyn naam, des begeerende, werden geſecreteert, &c.

1698. *Auguſtus*

Wegens de prolongatie van het Octroy der Ooſt-Indiſche Compagnie tot aan den Jaare 1740. wierd by de Staaten Generaal het onderſtaande Plakaat beraamd.

Octroy der Ooſt-Indiſche Compagnie geprolongeerd.

1698. Augustus

PLACAAT.

DE Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden; Allen den genen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, *Salut*: Doen te weten: Alzo Wy onlangs goedgevonden hebben het Octroy, voor dezen aan de Oost-Indische Compagnie dezer Landen verleend, en te meermalen gecontinueert, wederom te continueeren en te prolongeeren voor den tyd van veertig jaren, na expiratie van het tegenwoordige Octroy, het welke eindigt met deeze lopende Eeuwe, ende zulks tot het Jaar 1740 incluis, op alle de pointen en articulen daar in, als mede in de prolongatie van den twee-en-twintigsten December 1622, en in de ampliatien en interpretatien van dien begrepen, mitsgaders op de resolutien en authorisatien naderhand van tyd tot tyd daar op gevolgd: ZO IST, Dat Wy by deeze Onze verkondinge en publicatie van de voorsz. verleende continuatie en prolongatie aan allen en een iegelyk kennisse hebben willen geven en notificatie doen, op dat een ieder moge weten, dat niemand anders, als die van de gemelde Oost-Indische Compagnie, gedurende den tyd van het voorsz. Octroy, binnen de limiten van het zelve, uit deeze Landen zal mogen varen ofte handelen, ende ten einde alle pointen, vryheden en voordeelen, aan de gemelde Compagnie geaccordeert, by allen en een iegelyk van de Ingezetenen van den Staat onderhouden *mogen worden*, zonder daar tegens te doen directelyk of indirectelyk binnen of buiten 's Lands, op de poenen in 't zelve Octroy begrepen.

Ende alzo by ervarentheid ondervonden word, dat sommige baatzuchtige menschen de gemelde Oost-Indische Compagnie trachten te benadeelen door indirecte wegen en middelen, met het zenden en ontfangen van Goederen en Koopmanschappen na en uit Oost-Indien op halve, meerdere en mindere winsten; dat ook de Placaten, by Ons voor dezen in verscheide Jaren ge-emaneert, als namentlyk den eersten July en negenden September 1606., achtsten December 1616., veertienden December 1617., vierden May 1632., veertienden Augusti 1674. en achtsten October 1680, tegens die genen, die zich onderwinden eenige Onderdanen ofte Inwoonders dezer Landen te disponeeren ofte te huuren tot eenigen vreemden dienst na Oost-Indien, en tegens die genen, die zich in zodanigen vreemden dienst verhuuren ofte begeven, niet naar behooren worden geobserveerd, en dat ook somtydts ondernomen worden, zaken met het Octroy en ge-emaneerde Placaten strydig, die sommige personen abusivelyk vermeinen daar by niet te wezen verboden: ZO IST, Dat Wy verders tot elucidatie van het voorsz. Octroy, en inhereerende de hier voorgemelde Onze Placaten, goedgevonden hebben te ordonneeren en te statueeren, ordonneeren en statueeren by dezen:

Eerstelyk, dat geene Ingezetenen ofte Inwoonders dezer Landen zullen vermogen, geduurende den tyd van het voorsz. geprolongeerde Octroy, dat is tot den Jare 1740 incluis, te varen ofte te handelen op Oost-Indien, direc-

directelyk ofte indirectelyk, en zelver mede niet te zenden, ofte aan anderen daar na toe gaande, het zy Bedienden van de Compagnie ofte anderen, mede te geven eenige Goederen ofte Koopmanschappen op halve, ofte meerdere ofte mindere winste, ofte ook eenige Goederen of Koopmanschappen van daar herwaarts te laten komen, op de pœnen in het Octroy begrepen, en daar en boven dat het gene by de Contraventeurs, in voegen voorsz., naar Oost-Indien verzonden, ofte wel van daar ontfangen zal worden, zal zyn en blyven ten behoeve van gemelde Compagnie, en dat de zelve Contraventeurs noch boven dien zullen verbeuren viermaal zo veel als het verbeurde zal bedragen, te appliceeren een derde voor den Aanbrenger, een derde voor den Officier die de calange zal doen, en een derde voor den Armen. 1698. Augustus

Ten anderen, dat geene Ingezetenen ofte Inwoonders dezer Landen, en specialyk geene Zee-varende luiden, zich zullen vermogen te begeven in dienst van eenige Koningen, Prinsen, ofte buitenlandsche Oost-Indische Compagnien, ofte ook wel van andere particuliere Uitreders ofte Handelaars, in vreemde Ryken ofte Landen, om met der zelver Schepen na Oost-Indien te varen, ofte daar te handelen; en by aldien zy zulks albereids zouden mogen hebben gedaan, dat zy de voorsz. diensten zullen hebben te verlaten, en zich ten langsten binnen den tyd van drie maanden wederom hier te Lande ter plaatse harer residentie te begeven, op pœne dat de Overtreders van dien ten eeuwigen dage uit deeze Vereenigde Nederlanden gebannen, en dat alle hare Goederen als geconfisqueerd, verbeurd en vervallen, by de Officieren van de plaatse haarder residentie, of daar de zelve gelegen zouden mogen wezen, aangetast en verkocht zullen mogen worden; en dat voorts, zo wel hier te Lande als in de Indien overal, zodanige Overtreders van deeze Ordonnantie, in den dienst en op zodanige uitheemsche ofte andere particuliere Schepen, buiten de voorsz. Oost-Indische Compagnie gevonden zynde, gesaiseert, aangehouden, en tegens haarluider Personen en Goederen gedecreteert en ge-executeert zullen worden de pœnen en straffen, en namentlyk de straffe des doodts, by Onze voorgaande Placaten, en specialyk by dat van den achtsten October 1680. gestatueert. Ordonneeren voorts allen Officieren en Justicieren in deeze Vereenigde Nederlanden, mitsgaders ook allen den genen, zo in Onzen dienst, als van de Oost-Indische Compagnie wezende, binnen de limiten van het Octroy, zich hier na te reguleeren, en de pœnen by deezen en Onze voorige Placaten gestatueert, tegens de Overtreders der zelver, in alle rigeur te vervolgen, decreteeren en executeeren, zonder eenige connivetie, oogluikinge, ofte dissimulatie: des zullen alle die genen, die zich volgens de boven-geroerde Bevelen binnen den tyd van drie maanden wederom binnen deeze Landen ter plaatse van hare voorige residentie zullen begeven, en zich bekend zullen maken aan Burgermeesteren aldaar, impuniteit genieten van het geene by haar tegens voorige Onze Placaten op dit subject is begaan.

1698. Ende laatstelyk, dat niemand van de Onderdanen ofte Ingezetenen van
Augustus den Staat eenige inlage zal vermogen te doen, te participeeren, ofte zich in eeniger maniere te interessceren, in eenige buitenlandsche Oost-Indische Compagnien, ofte zich in te laten in eenige Vaarten ofte Handel, de welke door deeze en geene particuliere Uitreders ofte Handelaars uit de andere Ryken ofte Landen naar Oost-Indien zouden mogen worden ondernomen, op pœne dat de Contraventeurs van dien zullen verbeuren viermaal de waarde van de inlage, ofte van de portie waar voor zy zullen hebben geparticipeert, ofte wezen geintereffeert in eenige buitenlandsche Oost-Indische Compagnien, ofte in eenige Vaarten ofte Handel, dewelke door deeze of geene particuliere Uitreders ofte Handelaars uit andere Ryken en Landen na Oost-Indien zullen wezen ondernomen, zo meenigmaal zy de inlage gedaan, ofte portie ofte aandeel in de voorsz. buitenlandsche Compagnien, Vaarten ofte Handel genomen zullen hebben, ofte gecalangeert zynde, daar in zullen hebben gecontinueert, te appliceeren een derde voor den Aanbrenger, een derde voor den Officier die de calange zal doen, en een derde voor den Armen.

En op dat niemand hier van eenige ignorantie moge pretendeeren, ontbieden en verzoeken Wy de Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Officieren en Justicieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren, ter plaatse daar men gewoon is zoodanige verkondinge, publicatie en affixie te doen, mitsgaders in de Steden en Plaatsen buiten de Vereenigde Provincien onder Ons gebied wezende; procedeerende en doende procedeeren tegens de Contraventeurs en Overtreders van dien tot de voorsz. pœnen en straffen, aangezien Wy het zelve ten dienste van den Lande bevinden alzo te behooren. Aldus gedaan en gearresteerd ter Vergadering van de hoog-gemelde Heeren Staten Generaal in den Hage den elfden Augusti 1698 Was geparapheert François Verbolt, vt. Onderstond, Ter Ordonnantie van de zelve. Was geteekend, F. Fagel. Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van meer hoog-gemelde Haare Hoog Mog. op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

Intrede en Audientie van den Franschen Ambassadeur.

Monsr. de Bonrepos, Ambassadeur van Vrankryk, van voorneemen den 19den. der Maand zyne openbare Intreede in 's Graavenhaage te doen, begaf zich des morgens van daar na Delft, alwaar hy door den Hofmeester Hessels wegens den Staat in de Doelen getracteerd, ten drie uuren na den middag met een Jagt tot aan de Hoornbrug gebracht, en te dier plaatse, na het uittreeden, door de Heeren van Grovesteyn en Lemker, haarer Hoog-Mogenden Gedeputeerden, ontfangen, en in d'eerste

ste Karos van Staat met zes paarden geleid wierd, gaande de Heeren Gedeputeerden recht over zyne Excellentie zitten. d'Intreede geschiedde op de volgende wys. Eerst verscheen den Hofmeester Hessels in een Karos met twee paarden: vervolgens de Voetknechten van den Ambassadeur, gekleed in 't groen, met een breede galon van zyde en zilver geboord, ieder met een witte, roode, en groene pluim, door een gemengd, op den hoed: wyders den Hofmeester van den Ambassadeur te paard, en agter hem vier Pages, mede te paard, met witte pluimen op den hoed, en de klederen dicht met zilvere en goude galon geboord: de Koets van Staat, daar den Ambassadeur en de Gedeputeerden in zaten: en eindelyk drie Karossen van zyne Excellentie, twee met acht en een met zes paarden. In deze order passeerde men van de Hoornbrug over de Ryswyksche weg door de Wagestraat, Veenestraat, Plaats, Kneuterdyk, het Voorhout, langs de Doelen en Vyver tot in Prins Maurits Huis; alwaar zyne Excellentie drie achtervolgende dagen op kosten van den Staat getracteerd zynde, wierd hy den 22sten. in d'eerste Karos van Staat met zes paarden, (waar achter de gemelde drie Karossen van den Ambassadeur, twee met acht en een met zes paarden, weder verscheenen) en een gevolg van veertig à vystig anderen, zo met zes en vier als twee paarden, door de Heeren van Essen en Drews, haarer Hoog-Mogenden Gedeputeerden, d'eerste van Gelder-land en de laatste van Stad en Lande, uit het Huis van Prins Maurits afgehaald, om ter Vergadering van de gemelde haare Hoog-Moogenden audientie te hebben; rydende van daar langs de Vyver, Vyverberg, de Plaats, Hoogstraat, Veenestraat, Spuystraat, en Hofstraat tot op 't Binnenhof, alwaar de Hoofdwacht in order geschaard stond, het geweer presenteerde, en de trom roerde. Zyn' Excellentie en de Gedeputeerden traden uit de Karos, en passeerden de groote Zaal tot in de Vergadering, alwaar zyn' Excellentie, geplaatst in een armstoel, recht tegen over den Heer van Lier, toenmaals præsideerende, de volgende Aanspraak deed.

1698. Augustus

HEEREN,

HOewel de Koning, myn Meester, niet en twyfelt, of d'inzichten, welken hy in d'onderhandelingen van de Vrede, en de sluiting der

 Tra-

1690. Tractaaten, die dezelven gelukkiglyk ten einde hebben gebracht, voor
Augustus de belangen, en zelfs voor de voldoening van Uwe Heerlykheden heeft gehad, hebben hen ten vollen overtuigd wegens zyne genegentheid te henwaarts; heeft Zyne Majesteit my echter uitdrukkelyk bevolen hen tegenwoordig de verzekeringen der vriendschap en achting, welken hy ten allen tyde voor dezen Staat heeft behouden, te vernieuwen.

Die gevoelens, Myne Heeren, welken Zyne Majesteit van zyne glorieuze Voorzaaten, de eerste en sterkste steunen uwer opkomende Republyk, heeft geërfd, hebben niet uit zyn hert gewischt konnen worden door de verbitterdheden van een al te langduurigen Oorlog: in tegendeel zyn ze nooit zo krachtig geweest. Meer getroffen wegens zyne oude Vrienden verlooren te hebben, als gevoelig voor de voordeelen van een Oorlog verzeld met zo veele gelukkige gevolgen, heeft hy zich in het midden zyner veroveringen gestut, en geen meerder zorgen aangewend tot het bestieren van zyne Legers, als hy gedaan heeft om u den weg te wyzen, waar door gy weder in zyne goede gunst kost geraaken; hoopende altyd, dat ze u niet minder waard zou weezen, als hier voormaals.

Uwe Heerlykheden, eindelyk gevoelig voor een zo grootmoedig gedrag, hebben het oordeel zyner Majesteit gerechtvaardigd: en gelyk men kan zeggen, dat hy niet en heeft verwonnen als om u te doen kennen het geluk van wel met hem te weezen, en u aldus zyne vriendschap te doen aanzoeken; kan men ook zeggen, dat de manier, waar mede gy de zelve hebt aangenomen, en die welke gy hem van uwe zyde hebt beloofd, hem kan verstrekken voor alles, 't geen hy wel aan de herstelling van de gemeene rust heeft willen opofferen.

Daar is niet meer te doen, Myne Heeren, als dat groot werk te handhaaven, en de voordeelen, welken het aan de Christenheid toebrengt, te genieten. Ik heb altyd vermoed, dat Uwe Heerlykheden zich door geenige andere Mogendheid van Europa in dit glorieus voorneemen zouden laaten voorkomen: en het denkbeeld, 't geen ik my van de wysheid uwer Regeering heb gemaakt, overtuigt my, dat gy, vermoeid door de rampen van een doodelyke verdeeldheid, hier namaals niets en zult ondernoemen, dan 't geen 'er de geheugenis af zal konnen doen verliezen, de gevoelens van een tedere en oprechte vriendschap aankweeken, en, in een woord, de geene, welke zo veele wederzydsche diensten eertydts tusschen Vrankryk en dezen Staat deeden ontstaan, doen herleeven.

Ik maak my een groot plaizier, Myne Heeren, van belaaden te zyn met rekenschap aan den Koning, mynen Meester, te doen wegens 't geen Uwe Heerlykheden van hunne kant ten dien einde zullen aanwenden, en door myne swakke beyveringen te konnen toebrengen tot de handhaaving en bevestiging van dat goed verstand, zo noodzaakelyk in 't algemeen voor de rest van Europa, en in 't byzonder voor den koophandel uwer Onderzaaten. Eindelyk, ik durf Uwe Heerlykheden verzekeren, dat

dat we in my zullen vinden alle d'opreehtheid, die daar toe te vereischen is, 1698.
en dat Zyne Majesteit, die persoonen in deze bediening kon stellen, wel- *Augustus*
ke door hunne verdiensten hen aangenaamer zouden hebben konnen wee-
zen, niemand kon verkiezen, die een byzonderder achting voor uwe Re-
geering, en de Persoonen daar de zelve uit bestaat, hadde.

Den Heer van Lier, dien de Fransche taal zo gemeen is als de Hollandsche, antwoordde hem in deze termen.

MYN HEER,

't Is met d'uiterste vreugde, en een geheele voldoening, dat wy ons vereerd zien met de tegenwoordigheid van den Minister eens Konings, voor wien deze Staat altyd zo veel achting, eerbiedigheid, en veneratie gehad heeft. Wy danken God, dat wy ons, na de belemmeringen van een verdrietigen Oorlog, in de volle bezitting van een beminnelyke en gelukzalige Vrede vinden, van een Vrede die met groote nadruk door zo veele Volkeren en Natien aangezocht is geweest, en die de rust en vreedzaamheid in geheel Europa hersteld heeft. Wy zullen niet in gebreke blyven van Zyne Majesteit in de gelegentheden te betuigen de groote voldoening, welke wy wegens deze Vrede hebben, en te gelyk ook onze yverige begeerte om de vriendschap, die wy de eer hebben van met hem te vernieuwen, te behouden.

Ondertusschen zyn wy altyd van voorneemen door ons gedrag aan Zyne Majesteit te toonen onze standvastigheid en bestendigheid om alle de conditien, wegens de welken men in de Tractaaten over een is gekomen, religieuzelyk t'onderhouden; zynde zeer verheugd, te verstaan, dat Zyne Majesteit de goedheid heeft van den Staat te verzekeren, dat hy 'er de hand wel aan wil houden, en dat d'Onderzaaten van wederzyde door dit middel langen tyd de beminnelyke vruchten van die gelukzalige Vrede zullen konnen plukken.

't Is ons ook een onderwerp van een gantsch ongemeene vreugde, te verstaan, dat Zyne Majesteit de goedheid heeft van ons met zyne vriendschap te vereeren, een eer daar wy altyd gevoelig voor zullen weezen, en die wy zullen trachten t'erkennen met de groote achting en d'eerbiedigdigheid, welke wy altyd voor zyne Koninglyke deugden zullen behouden; hoopende, dat wy voortaan de voldoening en het voordeel zullen hebben van eenig deel aan d'eer der goede gunsten van een zo grooten Monarch te hebben.

Haare Hoog-Mogenden hebben ook een gantsch byzondere verplichting aan hem wegens de verkiezing, welke het hem beliefd te doen van een Minister tot zynen Ambassadeur, wiens verdiensten, bekwaamheid, en zo veele andere goede hoedanigheden zo zeer van al de wereld geacht en gepreezen zyn. Ik kan u van hunnen wege zeggen en verzekeren, Myn Heer, dat uwe komst hen zeer aangenaam is, en dat zy geduurende uw

verblyf

1698. Augustus

verblyf hier te lande u allerhande tekenen van hunne achting en goedwilligheid zullen trachten te geeven: en dewyl wy niet groot genoegen en vermaak komen te verstaan, dat gy eenige achting en consideratie voor dezen Staat en des zelfs Regeering hebt, zyn wy 'er u hertelyk voor verplicht, en bidden u zo voordeelige gevoelens ten allen tyde voor hen te behouden, en verzekerd te weezen, dat wy'er u ten hoogsten voor verschuldigd zullen zyn.

Audientien van d'Afgezanten der Hertogen van Lotharingen en Koerland.

Eenige dagen te vooren hadden ook de Graaf van Ojonville, Afgezant des Hertogs van Lotharingen, en de Baron van Blomberg, die in de zelve hoedanigheid door den Hertog van Koerland herwaarts gestuurd was, audientie ter Vergadering van haare Hoog-Mogenden gehad, te weeten, d'eerstgenoemde den 14den. en den ander den 15den. der Maand. d'Aanspraaken behelsden een bekendmaaking van des eerstgemelden Hertogs huwelyk met de Princesse van Orleans; en de dood van den Hertog Frederik, benevens de successie van den Prins, zynen Zoon, den Hertog Frederik-Willem.

Noopende eenige byzonderheden wegens d'*Algiersche* Zeeroovers zag men d'onderstaande

Copye van een Brief van Capitein Steven Schagt van de Rede van Alicanten, gedateerd den 27sten. July 1698.

SEdert mynen laatsten van den 8sten. July, wanneer wy van Cadix met ons vieren in compagnie, wel gemonteerde Schepen, *zyn t'zeil* gegaan, hebben wy altyd mooy weer gehad, dog zouden haast een kwade torn gehad hebben, alzo wy vier Turkse Rovers in 't gezicht kregen, die een Zeeuws Schip met 30 stukken, 't geen alles by zette om by ons te komen, ('t welk hem ook gelukte) najaagden. Twee uuren daar na wierden wy gewaarschouwd door een Engelsman, dat het den Admiraal van Algiers, met noch twee Rovers, waren. Op de Rede van Alicanten komende, kwam een Frans Konings Schip by ons; raporteerende, dat hy zelf aan boord van den Admiraal van Algiers, gemonteerd met 66 stukken en 800 koppen, geweest was: dat den Admiraal zich verfoeide, drie Schepen van zyn Esquadre op avontuur zeewaart gedetacheerd te hebben: dat hy ons anderzins met ons vieren, en het Zeeuws Schip, 't geen by ons kwam, zou geattaqueerd hebben, niettegenstaande zy myn Schip voor een driedeks Oorlogschip aanzagen, enz. De Fransche Capitein vreesde, indien d'Amiraal zyne drie gedetacheerde Schepen weder by hem kreeg, dat hy nog verder op ons mogt kruissen. Hier is

tyding,

tyding, dat zy een groot Hollandsch Schip by Kaap Palo hebben genomen: Ik kan niet bedenken, wat voor een Schip dat het zoude zyn. Wy gaan zo aanstonds weder voort, om onze reize te vervolgen, en zyn altemaal wel gemoet, enz. 1698. *Septemb.*

SEPTEMBER.

ITALIEN. Vervolg van het geschil wegens de Keizerlyke Leenen.

DE zaak der Keizerlyke Leenen, daar wy (a) elders meermaalen af hebben gesproken, was nu in onderhandeling; zynde den Heer Gazzadini, Secretaris der Brevetten, door den Paus genoemd om 'er met den Graave van Martinitz, Ambassadeur des Keizers, over te confereeren; en ten opzichte van den Prince Chigi in 't byzonder overeengekomen, dat hy by provisie een visite aan den Keizerlyken Minister zou doen, die hem maar de eer zou bewyzen, welke de Ministers zyner Keizerlyke Majesteit gewoon zyn aan de Prinsen, Vassaalen des Ryks, te betoonen: doch nieuwe swaarigheden verhinderden d'uitvoering; en verwyderden zich ook zelfs de zaaken tot zo verre, dat in de laatste audientie, welke den Ambassadeur by den Heiligen Vader had, hy verklaarde, dat, dewyl de Prins Chigi de termyn van twee maanden, in d'intimatie, aan hem gedaan, daar toe gesteld, had laaten verloopen, hy van zyn recht op het Prinsdom van Farnese vervallen was, en 'er zyne Keizerlyke Majesteit aanstondts d'investiture af aan een ander zou geeven. Deze ronde verklaaring was den Paus niet zeer aangenaam: en het bleek genoegsaam, dat de Keizerlyke Minister de verwyting, welke de Heilige Vader hem in een voorgaande audientie had gedaan, niet zeer ter herte had genomen. Onder eenige andere klachten over verscheidene byzondere ontmoetingen, klaagde de goede Vader, dat hy zich met een zekere blydschap scheen te belaaden met alle de zaaken, welke buiten tegenspreeken aan den Heiligen Stoel onaangenaam moesten weezen, en ook zelfs de gelegentheden scheen te zoeken om hem nieuwe stribbelingen met den Keizer op den hals te haalen. De Graaf, hebbende deze harde bejegening niet verwacht, ging moeijelyk uit d'audientie, zonder zich, gelyk anders gebruikelyk is, by den Kardinaal Spada te vervoegen. Ondertusschen bleek het echter uit het geen zich in d'andere

(a) Zie *pag.* 1.

1698. dere audientie had toegedraagen, dat alle die klachten van den
Septemb. Heiligen Vader den Keizerlyken Minister niet van beleid hadden doen veranderen. Wel is waar, dat hy tot zyne ontschuldiging voorwendde, dat hy niet meer en deed, als d'orders van zynen Meester volgen; en dat hy niet ongehoorzaam kon weezen zonder zich de karakter, daar hy mee vereerd was, onwaardig te maaken. De Keizer, aan d'andere kant, schoof de schuld mede van zyne schouders, met te zeggen, dat het niet zyne zaak, maar die des Ryks was, waar af hy de rechten, volgens de Capitulatie die hy op zyne Krooning getekend en beswooren had, uit al zyn vermogen moest handhaaven: dat in de Historien wel gewaagd wierd van zekere Keizers, welke verscheidene Leenen in Italien ten beste van hunne byzondere zaaken verkocht hadden; maar dat ze zich daar door aan alle hunne tydgenooten, en aan de nakomelingen, haatelyk hadden gemaakt: en dat het een vlek voor zyne Regeering zou weezen, zo men hem kon verwyten, dat hy, door het verwaarloozen van d'investiture te doen vernieuwen, Keizerlyke Leenen had laaten verlooren gaan.

Veele beweeren echter, zonder eenige neiging voor de belangen van den Paus te hebben, dat, dewyl het Keizerryk van Duitschland een gantsch ander als het Roomsche Ryk is, alle deze gepretendeerde rechten op Italien zeer twistig zyn, om 'er geen arger naam aan te geeven; en dat als ze het al door zich zelven niet en waren, zy zo verouderd zouden weezen, dat 'er d'ouderdom de prescriptie af zou medebrengen. Doch 't zy zo 't wil, scheen de Keizer geresolveerd de rechten des Ryks niet verlooren te laaten gaan, de Paus was niet van meening die van den Heiligen Stoel te verwaarloozen: en zynde ten hoogsten vernoegd wegens het gedrag, 't geen zyn Nuncius Paulucci omtrent het herstellen van de vrede in Poolen had gehouden, besloot hy de behandeling van het werk der Leenen aan hem over te geeven; hebbende hem ten dien einde in het laatst der voorgaande Maand geordonneerd weder na Romen te keeren, doch zich onder wege te Weenen op te houden, om zyne Keizerlyke Majesteit de rechten van den Heiligen Stoel te doen verstaan, en te trachten een vergelyk te weeg te brengen.

Omtrent het begin der Maand kwam 'er een moeielyke ontmoe-

ontmoeting voor te vallen tusschen de Koetsen des Prinsen van Darmstad en die van den Prins Justiniani, welke een groot gerucht maakte. Deze malkander tegen komende in een enge Straat tusschen de Markt van Navone en die van de L. Vrouw, wilde de laatstgenoemde niet te rug haalen, onder voorwending van het wegens een steeg paard, 't geen 'er voor was, niet te konnen doen. Den ander weigerde het mede, met in te brengen, dat beide zyne paarden onzeggelyker waren, dan het zyne kon weezen. Eindelyk echter trad Justiniani uit zyne koets, en beval den Koetsier de paarden uit te spannen: maar gelyk de Bedienden van den anderen toeschooten om 'er zich tegen te stellen, ging hy weder opzitten, en zette de paarden zo sterk aan, dat de Koets van Darmstad brak, en de Prins zelve in groot gevaar was. Den Hertog van Sora, Oom van den Prins Justiniani, vreezende dat hier kwade gevolgen uit mochten spruiten, vervoegde zich by den Prins van Darmstad, om de zaak in der minne by te leggen: maar deze zyne beleefdheden niet wel beantwoordende, en Justiniani ziende, dat de Graaf van Martinitz en de Prins van Darmstad, wiens geschil de eerste zich had aangetrokken, verscheidene maalen met een talryk gevolg van Heidukken en Domestiken voorby zyn Paleis reeden, nam hy twee honderd man tot zyne lyfwacht aan; weshalven de Gouverneur van Romen aan de Gerechtsdienaars liet gebieden, gestadig ronde daar omtrent te doen, ten einde de daadelykheden voor te komen, tot dat de zaak bygelegt mocht zyn. Maar men zag wel haast, dat dit zo spoedig niet te doen zou weezen, vermits de Graaf van Martinitz na geenige voorslagen wilde hooren, eer hy d'orders zyner Keizerlyke Majesteit hier over hadde ontfangen. Ten anderen schreef ook de Prins van Darmstad aan de Keizerin, en de Koninginnen van Spanjen en Portugaal, zyne Bloedverwanten, om hunne bescherming te verzoeken. De Princes, Moeder van den Prins Justiniani, uit den Huize van Gonzaga, trok zich ook de zaak van haaren Zoon aan, en verzocht den Hertog van Mantua, zich by haar te voegen, om de rechten der Prinsen, haare Kinderen, (afgedaald uit een der doorluchtigste Huizen van oud Romen, en naderhand van de Vorsten der Archipel) gezamenderhand te handhaaven. 't Maakte te meer gerucht,

[illegible] September.

Geschil tusschen den Prins van Darmstad en den Prins Justiniani.

1698. Septemb. rucht, dewyl de zaak algemeen begon te worden, en dat vyf Kardinaalen, Maagen van de Justinianis, gevoegd by de meeste Roomsche Prinsen en Heeren, welke aan dit Huis vermaagschapt waren, geresolveerd scheenen zich voor het zelve te verklaaren. Ondertusschen begon de Prins Justiniani weêr in 't openbaar te verschynen, en met zyne karos door de Stad te ryden, zonder zich door een grooter getal van Dienaars, als na gewoonte, te doen verzellen: waar uit men vermoedde, dat men hen beiden verbooden had hun geschil by eenige weg van daadelykheid te beslechten.

Prins Clemens van Beyeren op nieuws in het Bisdom van Regensburg bevestigd.

Mogelyk zal men noch indachtig weezen, dat, na dat *de* Prins Clemens van Beyeren door den Paus Innocentius den XI[den]. in het Aertsbisdom van Keulen was bevestigd, hy aan het Capittel van Regensburg het (*a*) Bisdom van die Stad, daar hy mee voorzien was, overgaf, en dat het Capittel, tot een nieuwe verkiezing zynde getreeden, op nieuws dien zelven Prins verkoos; zulks dat 'er niets, als de bevestiging van Romen, aan scheelde. Daar is groote schyn, indien Innocentius de XI[de]. *langer had* geleefd, dat hy 'er niet lang om zou hebben behoeven aan te houden; hebbende de gemelde Paus een zeer byzondere genegentheid voor het Huis van Beyeren: maar hy kwam te sterven, en Alexander de VIII[ste]. en Innocentius de XII[de]. welke op hem volgden, hadden andere oogmerken, en moesten zekere omzichtigheden houden, daar hun Voorzaat zich gantsche niet mee bekreunde. Aldus was deze zaak tot nu toe blyven hangen. *Maar* den 25[sten]. der Maand wierd 'er een Consistoriaale Vergadering aangesteld over een Brief, geschreeven door het Capittel van Regensburg, om den Heiligen Vader te verzoeken, dat hy de Postulatie, hier boven gemeld, wilde bevestigen. De zaak wierd geweldig betwist. Drie Kardinaalen, de Pauselyke Auditeur, en d'Onderdataris stelden zich tegens het vervaardigen van een diergelyke dispensatie, ter oorzaak der meerderheid van Bisdommen, welke de Keurvorst van Keulen bezat, en die tegens de Canons scheen te stryden. Ondertusschen wierd by de meeste stemmen besslooten, dat de Postulatie toegelaaten, en *de* Bullen van dit vyfde Bisdom voor den Prins van Beyeren vervaardigd zouden worden. 't Was, in der daad, een zeer zeld-

(*a*) *Ziet* 5. *Stuk*, 2. *Deel*, *pag.* 239.

saam,

saam voorbeeld, dat een eenige Persoon vyf Bisdommen, en zulke gewichtige als die van den gemelden Prins waren, te gelyk bezat: maar het schynt, dat men zich aan de regelen niet moet binden, wanneer men te doen heeft met Prinsen van een zo doorluchtig Geslacht, als dat van Beyeren. De gemelde Bisdommen waren het Aertsbisdom van Keulen, en de Bisdommen van Luik, Hildesheim, Freisingen, en Regensburg. De Keurvorst, zyn Voorzaat en Oom, bezat ook het genoemde Aertsbisdom, benevens de Bisdommen van Luik en Munster; en misschien was'er noch wel een bylooper. 1698. September.

Eindelyk: den 3den. der Maand was ter ouderdom van seventig jaaren komen t'overlyden den Hertog Salviati, met nalaating aan zynen eenigen Zoon van honderd en sestig duizend ryksdaalders in gereed geld, en zulke aanmerkelyke goederen, dat hy voor een der rykste Prinsen van den Kerkelyken Staat wierd gehouden. Dood van den Hertog Salviati.

VAN de Venetiaansche Vloot kon men, na lang wachten, voor tegenwoordig niet als het volgende berichten. De Ridder Delfino zich omtrent het midden van de Maand July met twintig Oorlogschepen en drie Branders na de Dardanellen vervoegd hebbende, in het vooorneemen van d'Ottomannische Vloot, die aldaar lag, te bevechten, week de Capitein-Bassa Mezzomorto, die de zelve commandeerde, na de kant van Constantinopolen, om de samenvoeging van vyf Schepen, immers het had dien naam, die men aldaar uitgerust had, en het geld tot de betaaling van het Volk, te verwachten. De Ridder, om niet te vergeefs by het Eiland Lemnos te blyven leggen, deed daar eenige Kaapers, die zich by hem gevoegd hadden, te land treeden, welke, ondersteund door eenige Venetiaansche Benden, het voornaamste Vlek van het Eiland, benevens alle d'ingezamelde Graanen, in brand staken; zynde d'Inwoonders met hunne beste goederen in de Fortres gevlucht: waar na zy, dewyl de Turken niet te voorschyn dorsten komen, zonder eenig verlies weder t'scheep gingen. Midlerwyl had het de Capitein Generaal Cornaro met de Galeyen en Galeassen na d'Eilanden Stanchio en Andro gezet, om de beweegingen der Turken gade te slaan, en het uitloopen VENETIEN. Tyding van de Vlood.

 van

1698. Septemb. van zeven Barbarysche Rooffchepen uit de haven van Fochia, daar ze in geweeken waren, om zich by d'Ottomannische Vloot te gaan voegen, te beletten, enz.

Ziet daar, wat 'er ter zee wierd uitgevoerd: te land wierd ook niet veel verricht. De Gouverneur van Negroponte had wel getracht met zyne Troupen door den Corintischen Isthmus in Morea te treeden, maar hem zo wel bewaard gevonden, dat hy, zonder iets uit te rechten, weer te rug moest keeren.

NAPELS. Komst der Galeijen van Vrankryk te Napels, en beleefde bejegeningen tusschen de Spanjaarden en Franschen.

DE Galeyen van Vrankryk, die zeer lang te Civita-Vecchia door tegenwind wederhouden waren geweest, kwamen ten laatsten op het eind van de Maand Augustus te Napels, en gingen te Pozzuolo leggen, twee mylen van de haven der genoemde Hoofdstad, daar ze niet inliepen ter oorzaak van eenig geschil over het groeten. De Fransche Officiers wierden zeer minnelyk door den Onderkoning en alle de Napolitaanen bejegend; gelyk ook de Bailly de Noailles, die het gebied over de gemelde Scheepsmacht voerde, aan zyne zyde niet in gebreke bleef van alle de Heeren, die hem aan zyn boord kwamen bezoeken, met verscheidene galanteryen, welken hy te Romen en elders ten dien einde had doen koopen, te beschenken. Maar nooit bleek de vriendschap grooter als den eersten der Maand September, wanneer den Onderkoning een prachtig Festyn had doen aanstellen, op het welk twintig Fransche Ridders en achtien Napolitaansche en Spaansche Prinsen verscheenen, en honderd en twintig gerechten opgedischt wierden. Men zat aan een ronde tafel, om de geschillen over de rang te vermyden, en was drie uuren met malkander vrolyk. Den Onderkoning sprak geduurig Fransch, en Noailles Spaansch. Hy stelde ook de eerste de gezondheid van den Koning van Vrankryk in, en Noailles vervolgens die van den Koning van Spanjen: wendende wyders het Tractement in 't geheel zo heerlyk uitgevoerd, dat men het voor Koningen ('t en zy door 't vereeren van goud, zilver, of juweelen) niet uitmuntender gemaakt zou konnen hebben.

SWITSERLAND.

MEN had nu het (a) Edict, 't geen den Hertog van Savoyen tegens de Fransche Protestanten, welke in de Valeyen van Piesenen,

mont waren geweeken, om 'er hunne Religie in vryheid te oeffenen, had doen afkondigen, met d'uiterste strengheid ter uitvoering gesteld. Zy braken ter bestemde tyd op, om de gevangenis en straf te vermyden; van het welk de beklaagelyke byzonderheden in den onderstaanden Brief zyn te leezen.

1698. *Septemb.*

Edict des Hertogs van Savoyen tegens de Fransche Protestanten ter uitvoering gesteld.

Brief, geschreeven te Zurich, den 28sten. September 1698. behelzende de byzonderheden wegens het opbreeken van de Fransche Protestanten uit de Valeyen van Piemont.

MYN HEER,

GY zult buiten twyfel wel verstaan hebben d'Order, die ons wegens zyne Koninglyke Hoogheid den 13den. July laatstleeden wierd aangekondigd, waar by aan alle de Franschen, sedert verscheidene jaaren in de Valeyen van Piemont geweeken, bevolen wierd binnen twee maanden daar uit te vertrekken, op straffe van 't leven: maar mogelyk zyn u alle d'omstandigheden, die deze Order verzeld en gevolgd hebben, noch niet bekend. En derhalven, verzekerd zynde dat u onze rampen, en de verstrooijing onzer arme Kudden, ter herte gaan, zal ik u zeggen, dat de werking, welke een zo verbaazende Order voortbracht, gantsch anders was dan onze Tegenstreevers verwachtten. Zy beeldden zich in, dat de meesten van ons Volk, liever als te besluiten tot alles te verlaaten, om in de Vreemde Landen gemakkelykheden te gaan zoeken, die zy daar hadden, weder na Vrankryk zouden keeren, ten einde aldaar de voordeelen, die men 'er hen beloofde, te genieten. Ondertusschen stonden ze zeer verzet, wanneer zy integendeel zagen, dat ze altemaal, groot en klein, zich gereed maakten om te vertrekken, en zulk een bereidwilligheid op het hooren van een zo strenge Order betuigden. In der daad, men zag een wyl daar na ons gantsche Volk gereed om op te breeken, en alles te verlaaten, met een onverschilligheid daar wy zelven over verwonderd waren. Zyn Koninglyke Hoogheid wilde ons de vrye leeftocht in zyn Gebied wel vergunnen: maar men beroofde ons wel haast daar na van deze weldaadigheid. Men liet ze onze gantsche eerste Bende, bestaande uit vier honderd vier-en-sestig persoonen, drie dagen genieten; maar na ons deze Order op Monte-Cenis afgevorderd wierd door een Expressen, die ons achter na wierd gezonden, en die, daar by ons komende, ons een Brief overleverde, getekend door Myn Heer den Intendant Generaal der Financien, den Graave Gropello, waar by hy wegens zyne Koninglyke Hoogheid aan ons beval, dat wy ons niet meer zouden hebben te bedienen van de gemelde Order, die ons de vrye leeftocht bezorgde; maar dat wy voortaan onzen weg op eigene kosten zouden vervolgen, neemende huisvesting daar wy begeerden. Niet weinig stonden wy hier over verzet, en noch meer over de reden die hy bybracht, te weeten, dat

(a) *Zie pag.* 10.

1698. Septemb. dat wy ter plaatsen, daar wy gehuisvest waren geweest, ongeregeldheden hadden begaan: want wy hadden nooit een eenig woord van iets diergelyks gehoord; maar in tegendeel de voorzichtigheid gehad van Verklaaringen ter gemelde plaatsen te neemen, waar by men getuigde, dat wy geene ongeregeldheden hadden aangerecht, noch zelfs eenige reden van klachte gegeeven. Wy hebben die Verklaaringen by ons, welke ten allen tyde zullen doen blyken, dat dat de reden niet en was, die zyne Koninglyke Hoogheid had aangedreeven om ons te berooven van een weldaadigheid, die hy ons alreedts vergund had, en die wy zo weinig tydts hadden genooten; 't geen hem ten uitersten niet meer kon bespaaren als dartien à veertien duizend guldens, die hem onze Benden gekost zouden hebben. Men moet dan geen andere oorzaak zoeken, als de geene die voet tot onze verbanning heeft gegeeven. Buiten twyfel meende men, dat, zo haast als ons Volk de vrye leeftocht benomen zou weezen, en by gevolg de middelen om zich te Geneve te vervoegen, de meesten van die arme Huisgezinnen weder na Vrankryk zouden keeren: maar door Godts genade is 'er niemand van onze Bende geweest, die den moed verlooren heeft, en zeer weinige van d'andere Benden. Zy zyn altemaal gelukkiglyk te Geneve aangekomen, en 'er met ongemeene getuigenissen van tederheid en liefde bejegend. Na daar eenige dagen verbleeven te hebben, geleidde men ons na Switserland, daar die godvruchtige en liefdaadige Evangelische Cantons ons met alle bedenkelyke tekenen van liefde en genegentheid hebben ontfangen. Zy hebben al ons Volk, bestaande in 't geheel in omtrent vyf-en-twintig honderd persoonen, onder zich verdeeld. Het Canton van Zurich, daar ik met myne Bende ben gekomen, heeft 'er omtrent zes honderd, en d'andere Cantons na proportie. Men zal ons geduurende deze gantsche winter voeden en onderhouden, en daar na stuuren ter plaatsen, daar de Voorzienigheid en d'edelmoedige zorgen der Protestantsche Vorsten ons onze woonplaats zullen aangeweezen hebben. God wille den eenen en den anderen al het goed, 't geen zy aan ons doen, wedergeeven, en den geenen, die ons vervolgen, en daar mede een aangenaam werk aan God meenen te doen, wanneer zy in der daad zyne geboden overtreeden, de oogen openen. Ik ben, Myn Heer, enz.

SWEDEN. Schrikkelyk Onweer in West-Gotland.

WEST-GOTLAND had mede zyn deel in de woedende stormbuyen van dit rampzalig Jaar; werdende van de schade, omtrent het begin der Maand in dat Gewest geschied, de volgende omstandigheden overgeschreeven: Dat 'er by het opgaan van de Zon een swaare regen viel; de warmte tot over acht uuren ongemeen groot was; ten negen uuren een sterke Zuid-Ooste wind oprees; te gelyk in weinige oogenblikken de lucht

zich

zich met donkere wolken betrok, en deze ten tien uuren in een swaaren storm, en geweldig bliksemen, donderen, plasregegenen, en hagel en ys nedervallen (de regendroppels boven gewoonte, en de hagels als nooten van grootte) uitborsten: Dat, hoe dichter men aan den middag naderde, het onweer te meer toenam: Dat ten twaalf uuren door een hevigen orkaan honderden van boomen in de bosschen over hoop geworpen, en ten deele met wortel en al uit d'aarde gerukt, ja veele door het onweer aan brand gesteeken, en verteerd wierden; ook veele daken, en zelfs geheele huizen, tot de grond toe verpletterd: Dat geduurende den orkaan de hagel zo groot als hoender- en ganzeneyeren, met ysklompen als vuisten, en van allerhande figuuren, nederviel, in zulk een menigte, dat de swaare regen geensins machtig was de zelven te smelten; maar de zon het eerst drie dagen daar na deed: Dat hier door de vruchten van het land t'eenemaal bedurven; het graan, benevens andere aardgewassen, vloeijende geworden; de huizen, langs de welken het weer passeerde, ten wederzyde geschonden; de geringe menschen, waar af 'er veele in de bosschen en landewaart waren, door het ys en den hagel jammerlyk gekwetst; eenige oude luiden dood gebleeven, en de meeste beesten om den hals geraakt waren: Dat na een uur den hemel wel ophelderde, maar men over veele akkers en landen het water als een zee zag vloeijen, en zulks niet dan zeer langsaam, en na verloop van ettelyke dagen, weder gezakt was, enz.

1690. *Septemb.*

HOE men meer voorwaarts ging, hoe men zich meer vroed maakte, dat de Vrede wel haast tusschen de twee Keizerryken gesllooten zou weezen. Zelfs was het zeer schynbaar, dat men alreedts wegens de voornaamste artykelen over een was gekomen. De Secretaris van den Lord Paget vertrok den 2den der Maand met nieuwe instructien van Weenen weder na Belgrado, en bracht onder anderen de tyding, dat de Keizer tot zyne Plenipotentiarissen had genoemd den Graave van Ottingen, den Generaal Schlik, en den Graave van Marsigly, welke aanstonds op weg zouden staan, om zich op de Handelplaats te vervoegen. De Generaal Kzeremet en den Ambassadeur van Muskovien,

TURKYEN en DUITSLAND. Schynbaarheden van Vrede tusschen de twee Keizerryken.

1698. Septemb. kovien, die te Weenen was gebleeven, zei men dat zich ook derwaarts zouden begeeven, om zorg voor de belangen van hunnen Meester te draagen. Met het zelve oogmerk had zich omtrent het begin der Maand mede, verzeld door twee Tolken, aan het Keizerlyk Hof vervoegd den Heer Nicolosi, een van de Secretarissen der Republyk van Venetien, ten einde de handelingen gezamentlyk met den Heer Ruzzini, Ambassadeur der gemelde Republyk aan dat Hof, by te woonen. De plaats van het Congres zou tusschen Peter-Waradyn en Salankemen weezen; de Ministers van den Keizer en zyne Geallieerden hun verblyf te Karlowitz houden; die van den Sultan te Salankemen, en de Mediateurs, te weeten de Ministers van den Koning van Engeland en haare Hoog-Mogenden, tusschen de gemelde twee Plaatsen. Den Heer Coljers, Ambassadeur der Vereenigde Provincien by den Grooten Heer, had zich alreedts den 12den. der voorgaande Maand met een zeer talryke stoet te Belgrado vervoegd. De Kiaias, of Stedehouders van den Seraskier, en twee Bassas, verzeld door eenige groote Heeren en Officiers, toogen hem anderhalve myl van het Campement te gemoet, daar zy hem verwelkomden, en in de volgende order verzelden. Een der gemelde Bassas marcheerde met vier duizend Spahis voor den Ambassadeur; staande drie duizend Albaneezen, en even zo veel Janitsers, in twee ryen geschaard, tot aan de Tent, welke voor den Ambassadeur bereid was: alwaar onder het lossen van het kanon des Kasteels gekomen zynde, begroetten en onthaalden d'Officiers van den Seraskier hem met allerhande vervarschingen. De wegen, langs de welken den Ambassadeur passeerde, krielden van menschen, derwaarts getrokken door de nieuwsgierigheid van een intreede te zien, welkers gelyke men in langen tyd niet gezien had. De Lord Paget, Ambassadeur des Konings van Groot Britanje, vervoegde zich eenige dagen daar na te Belgrado, en wierd 'er met de zelve eerbewyzingen ontfangen; merkende al de wereld hen aan als Ministers van een Vrede, die van ieder even zeer begeerd wierd.

Vervolg der beweegingen van de Keizerlyke Krygsmachten. (a) Zie pag. 130.

Na de beweegingen van het Keizerlyk Veldleger in Hongaryen tot aan het eind der Maand (a) Augustus ter nedergesteld te hebben, zullen wy den draad van die stoffe hier weder aanknoopen,

knoopen, en met het begin van de Maand September een nieuwen aanvang maaken. 1698. Septemb.

Den 1sten. wierd de marsch voortgezet, en het campement dicht onder Titul betrokken, om noch den zelven dag de Bruggen over de Theys vaardig te maaken. De Capitein der Artillery, daags te vooren gevangen genomen, bekende, dat hy van Themiswar uit den naam van alle d'Artillery-Officiers na Belgrado was gezonden, om haare betaaling, en ook voor het gantsche Garnisoen, 't geen een getal van twaalf duizend man uitmaakte, proviand te verzoeken: dat'er zeven Bassas in de Plaats waren: dat de geheele Artillery bestond uit twee-en-seventig stukken kanon: en eindelyk, dat 'er wel drie Graften rondom de Vesting lagen, welke altemaal door de meenigvuldige regenen vol water waren geloopen. Uit d'onderschepte Brieven, welke meest in privaate correspondentien bestonden, kon men niet veel, en maar alleenlyk uit eenen, door den Commandant van Themiswar aan zynen Agent aan de Porte geschreeven, verneemen, dat hy yverig som leeftocht zou aanhouden, en aan den Grooten Vizir bekend maaken, dat alle de Graften rondom de Vesting gezuiverd en verwyd waren.

Den 2den. wierd de marsch weder aangekondigd: doch dewyl de Moerasbrug aan geene zyde der Theys niet alleen noch niet gereed, maar ook het Moeras door de swaare regen, des nachts gevallen, zo zeer aangegroeid was, dat, daar te vooren een brug van maar veertig schreeden lang vereischt wierd, nu 'er een van wel vyf honderd noodig was, bleef het noch ongewis, of men des anderendaags zou konnen overtrekken.

Den 3den. wendde men, niettegenstaande alle swaarigheden, zo veel vlyt aan, dat het Leger met een gedeelte van de Bagazie en Artilery door de Moerassen, en wyders over de Theys, geraakte; slaande zich neder aan deze zyde van de Beglie, daar men tot openhouding van de gemeenschap aan d'overzyde, en tot bedekking van de Moerasbrug, een Schans begon aan te leggen. Men liet ook zes honderd Paarden onder d'orders des Graaven van Thierheym by het Moeras van Villowar, tot het verzekeren van de communicatie met Peter-Waradyn; en posteerde noch een Regiment by Titul, om de Redouten te voltooijen, en de Brug te bewaaren.

 Den

1698. Den 4den. wierd noch een goed gedeelte van de Bagazie en
Septemb. Artillery over de Theys gehaald. Drie Partyen, dezen dag uitgestuurd, deeden niets op; en ontdekte alleenlyk de eene, na de kant van Themiswar geweest, eenige Turken, zonder te weeten, of ze van dat Garnisoen, of van elders waren.

Den 5den. kwam al het overige der Bagazie in het Leger; en verstond men van den Wachtmeester Generaal Palfy, dat het Garnisoen van Themiswar, door een Party Korussen en Malcontenten wegens zyne aannadering, gelyk ook dat hy Duitschers by hem had, verstendigd, niemand na buiten had geschikt, en het hem alzo onmogelyk was geweest eenige kondschap in te haalen.

Den 6den. wierd bevolen de Theysbrug by Titul, benevens d'andere Bruggen over de Beghe en Moerassen hooger op te voeren. Tegen den avond keerden de Partyen, daags te vooren uitgezonden, te rug, en berichtten, dat ze twee Turksche Troupen gezien, maar zy malkander wederzyds niet hadden konnen bykomen.

Den 7den. was men bezig met het bezorgen van de proviand aan de Theys; en ontfing wegens de Turksche Armée kondschap, dat 'er een Legerplaats voor de zelve by Wisnizza afgestoken, en een goede meenigte ruig voeder aldaar te samen gebracht was; doch dat 'er noch geene Troupen aangekomen, en niet meer dan twee Bassas met vyftien honderd man over den Donaubrug gepasseerd waren.

Den 9den. ontfing men kondschap van Peter-Waradyn, dat het Turksche Leger van omtrent Semendria onder Belgrado was aangekomen: dat de Vyandlyke Scheepsmacht by Semblin lag: dat ongevaar duizend Janitsers de Wacht, die by de Brug aan de Morova gesteld was, des nachts tusschen den 4 en 5den. hadden overweldigd, en vervolgens altemaal gedeserteerd, enz.

Den 10den. ging men zich by Bezkerek aan deze zyde der Beghe nederslaan.

Den 11den. wierd bericht van Peter-Waradyn ingebracht, dat de Turksche Armée by Wisnizza aangekomen was; doch dat de twee Bassas, die met hunne onderhoorige Troupen aan deze

zyde.

zyde der Brug by Binzoua gestaan hadden, weder over den Do- 1698.
nau te rug waren gegaan; en een goed gedeelte van de Brug had- Septemb.
den afgebroken: wyders, dat de Vyand voorgenomen scheen te hebben, een Detachement na Bosnien te zenden, om een verwydering aan de kant van de Sau te maaken. Een Party van de Paul-Deakische Hussaaren, drie weeken uitgeweest, kwam verhaalen, tot by Vypalanca gestroopt, dan alleenlyk uit eenige Sauvegarden verstaan te hebben, dat de Turken sterk deserteerden. Het Keizerlyk Leger bestond tegenwoordig uit honderd Esquadrons en vier-en-negentig Bataillons, en lag verdeeld in twee Linien, en een Corps de reserve.

Den 12den. kwam van den Wachtmeester Generaal Spilberg advys, dat de Turken zich op Oranitien, of kleine Scheepjes, twee dagen aan malkander by Salankemen hadden laaten zien, maar zo haast als de Heidukken, welke aan het Water patrouilleerden, en zich naderhand op den Toorn by Salankemen posteerden, vuur op hen gaven, afgeweeken waren; mitsgaders dat hy zich, dewyl de Bruggen over de Theys by Titul, als mede de twee anderen na de kant van Bezkerek over de Moerassen, weggenomen waren, volgens bekomene order in de Schans van Villonar te rug begeeven had, en tot nader bevel aldaar zou blyven vertoeven.

Den 13den. toog al het Voetvolk langs de drie Bruggen weder over de Rivier de Beghe, leggende zich in het nieuw afgesteeken Campement met den rug na Bezkerek; en kreeg de Ruitery order om des anderendaags te volgen. Dien dag wierd kondschap ingebracht, dat de Vyanden hunne Scheepsmacht van Belgrado weder te rug hadden gezonden; en dat zich geene van hunne Troupen aan de zyde van de Sau vertoonden. Ter zelve tyd kwamen de Prinsen Maximiliaan van Hanover en Nassau in het Leger, om als Volontairen te dienen.

Den 14den. toog de Cavallery, na dat men alvoorens den Oversten Deak met zyn Regiment Hussaaren na de kant van Themiswar op party had uitgezonden, mede over de Beghe, en voegde zich in het nieuwe Campement weder by d'Infantery. Niet lang was men hier geweest, of men ontfing tyding van den Wachtmeester Generaal Nehm van Peter-Waradyn, dat de

 Turk-

1698. Septemb. Turksche Armeé met de Tartaaren te Belgrado aangekomen was, en te Wisnizza in het Dal opwaarts stond; dat de Brug over den Donau, ten deele weggenomen geweest, t'eenemaal hersteld, en vier duizend man tot een Wacht aan de Noordzyde gepost eerd was; dat zy ook besloten hadden daar over te gaan voeragee ren; en dat zy hunne Schepen tot het werpen van een Brug over de Sau gereed hielden, maar echter aan de zelve noch niet begonnen hadden t'arbeiden: wyders, dat de Han der Tartaaren eenige dagen te vooren te Belgrado aangekomen, en onder het lossen van 't geschut verwelkomd was; en dat de Vyanden van voorneemen waren een sterke Party Turken, Tartaaren, en Korussen over den Donau te stuuren, om de Keizerlyke Armée te recognosceeren. Men zond derhalven aanstondts eenige Gecommandeerden aan den Colonel Paul Deak, om zich in zyne excursie na Themiswar zorgvuldig te draagen, en wel op zyne hoede te weezen. Ook wierden twee Partyen aan deze en geene zyde der Beghe, en eene na de kant van Bansoua, uitgestuurd.

Den 15den. verstond men met nader advys uit Peter-Waradyn, dat de Turken met alle macht aan de Brug over de Sau werkten, en ze haast klaar meenden te hebben. Tegen den avond kreeg men tyding van den Generaal Rabutin, die met eenige Manschap in Zevenbergen lag, dat hy, vreezende de gevolgen der bewuste (a) Conspiratie van eenige Regimenten, en een inval van de kant der Tartaaren, in grooten getale omtrent Kaminiek vergaderd, de Troupen, daar hy het gebied over voerde, den 10den. van Deva, daar ze gecampeerd lagen, na de kant van Kroonstad had doen trekken, en den 12den. te Mullenbach en Reismark was gekomen, daar hy den 13den. halte zou houden, en des anderendaags den optocht weêr vervolgen.

(a) Zie pag. 137.

Den 16den. kwam den Overste Deak weder in het Campement, en verhaalde, dat hy dicht onder Themiswar een Turksche Wacht, gesteld om twee duizend stuks Vee te bewaaren, geslagen, en het Vee weg gedreeven had; maar dat hy door twee duizend Ruiters uit de Plaats was nagezet, die hem noodzaakten den buit te verlaaten, met verlies van zeven zyner Heidukken. Tegen den middag wierd aan alle de Regimenten bevolen, ieder

der

der twee honderd fascynen te maaken, welke na de Brug van Sablia gevoerd zouden worden, ten einde de wegen, door de Moerassen gemaakt, te verbeteren. 1698. Septemb.

Den 17den. wierd van den Generaal Nehm, en anderen, kondschap ingebracht, dat de Vyand een goede meenigte Proviand onder Convoy van duizend Ruiters na Themiswar zou brengen, welke den 16den. den Donau zouden passeeren, en wyders den optocht vervolgen: weshalven de Prins Eugenius van Savoyen het gebied over het Leger aan den Generaal Veldtuigmeester, den Graave Heisler, gelaaten hebbende, sloeg hy den 18den. 's morgens voor den dag, met de meeste Ruitery en acht Veldstukjes op weg; werdende de Hussaaren, op dat het de Vyanden niet mochten ontkomen, in aller yl voor uit gezonden, om hen zo lang met schermutseeren op te houden, tot dat hy 'er met zyne Manschap by konde komen.

Den 18den. kwam een Party Tartaaren een Post by Sablia, daar men het brood afhaalde, aantasten; en zynde door den Officier, die 'er commandeerde, afgeslagen, vielen ze op de Voeragiers, die des morgens tegens het verbod uit het Campement waren getoogen, voerden drie honderd zoo Paarden als Hoornbeesten weg, maakten ettelyke Gevangenen, en hieuwen eenige anderen neder.

De Prins van Savoyen ondertusschen over de Themes getoogen zynde, avanceerde den 19den. 's morgens, na Themiswar, alwaar de wederzydsche Voorloopers terstond aan het schermutseeren vielen. De Turken wierden ondersteund door zes-en-twintig honderd man uit de Plaats, die de Hussaaren zo kloekmoedig op 't lyf vielen, dat de Prins genoodzaakt was met alle zyne Troupen in slagorder te komen aanzetten, om hen t'ondersteunen, en de Turken te rug te dryven, welke onder het kanon van Themiswar weeken. Van de Keizerschen telde men maar twaalf dooden en acht-en-veertig gekwetsten; en een Poolsch Ritmeester gekwetst en gevangen. 't Verlies der Vyanden was merkelyk grooter: doch men bekwam geen Gevangenen. Maar om een netter en omstandiger bericht wegens deze Actie te hebben, zullen wy hier ook invoegen het volgende

Vero

1698. Septemb.

Verhaal wegen een Treffen tusschen een Corps Keizerschen, onder den Prins Eugenius van Savoyen, en eenige Turksche Troupen: opgesteld in het Campement by Bezkerek door Officier van het Keizerlyk Leger.

VAN het voorgevallene sedert den 17den. en de Schermutzeering van onze Cavallery met het Garnisoen van Themiswar, kan men deze Particulariteiten melden. Den 18den. na d'Uittocht van den Prince Eugenius van Savoyen en den Prince de Commercy, kwam van den Generaal Nehem tyding, dat het Turkse Convoy twee dagen vroeger de Donau-Brug gepasseert, maar de Karren, uit vrees van afgesneden te werden, aan de Brug achtergelaten waren, en waarschynelyk stil zouden blyven staan, tot dat zy van het geavanceert Convoy advys ontfingen, dat zy veilig mochten volgen; mitsgaders, dat de Vyanden hunne Brug over de Sau voltooit; drie honderd Paarden, welke hunne uiterste posten tot op een hoogte by Semlin uitbreidden, tot een Wacht by dezelve gestelt hadden; een Fort op het kleine Eiland aan de bocht van de San maakten; het zelve met groote palissaden versterkten, en met Barken d'aarde derwaarts voerden, om Bolwerken en een *Battery* op te werpen. Voor ons Campement vertoonden zich eenige Tartaren, welke hier en daar sommige Vouragiers, zonder verlof uitgegaan, betrapten, en eenige buit kregen. 's Middags quam den Adjutant Generaal en Baron van Rieth van de Brug van communicatie by Sablia verhalen, dat de Vyanden, omtrent 1000 Paarden sterk, 's ochtens aan de Brug verscheenen waren, en, hoewel van de gecommandeerde Infantery aangetast, eenige Zoetelaars Wagens hadden overvallen, en, het geen niet ten eersten had konnen ontvluchten, medegevoert; doch weinig voordeel behaalt, en niet veel der onzen gedood en gequetst hadden. Den 19den. viel 'er niets voor. Den 20sten. verstont men van den Luitenant Colonel van het Regiment Corbelli, welke by Klein Canisa stond, dat de Rasciaansse Capitein dier Plaats voetstappen van Vyanden, zo hy giste, van 8000 Ruiters, ontdekt had. Dit liet men door een Expressen aan den Prince Eugenius van Savoyen weten; en ordonneerde aan den Luit. Collonel, eenige Bogen van de Brug van Klein Canisa weg te nemen; de Soldaten van het Regiment aldaar op de wacht te laten, en met de rest, de Bagazie in Segedin bergende, zonder uitstel na Czongrod en Zolnok te trekken; het aan den Luit. Colonel van Styrum te notificeeren; en te trachten, in tijts met hen te conjungeeren, indien hy maar zekerheid had, dat de Vyanden over de Maros waren, dewyl zy in zodanigen geval tot aan Debreczin, en daar omtrent, zouden hebben kunnen stropen. Den 21sten. keerde de Prins Eugenius van Savoyen met de Ruitery weder in 't Leger; en hoorde men van desselfs Tocht dit Verhaal.

Den 17den. wanneer hy uit ons Campement opbrak, marcheerde hy tot

aan

van de Themes by Topola, alwaar hy wegens de diepte van het water niet kon overraken, maar een kleine Party Hussaren liet overswemmen. Deze reverteerde den 18den. drie uuren voor den dageraad, en verhaalde, een groot uur van 's Princen Legerplaats Turkse voetstappen van eenige duizend Ruyters, de Themes doorgeswommen, gevonden te hebben. Een Sergeant Major van Paul Deak, na Bamoua uitgeweest, kwam wat later te rug, met advys, dat hy by nacht rook en vuur, apparent van't Ottomannis Convoy, gezien, en eenig Volk onder een Capitein achtergelaten had, om te letten, of en wanneer andere Vyanden zouden naderen. Hierom nam men de voetstappen voor die der Tartarise Paarden, welke het Convoy escorteerden. De Prins Eugenius volgde met voorttrekken de voetstappen tot aan Pardan, van waar zy ter linker zyde naar de Themes strekten; 't geen licht deed begrypen, dat zy een Excursie na ons Leger gedaan hadden, en dat men hen, vier-en-twintig uuren voor uit, niet zoude konnen inhalen, en veel minder in een open en vlak land, voor hunne wyd verspreide Uitlopingen best gelegen, ontmoeten. Na twee uuren uitrustens toog de Prins Eugenius echter met de Ruiters tot op drie uuren na aan Themiswar in 't Bosch na deze kant, en commandeerde een Party Hussaren, om te onderzoeken, of buiten de Stad niet eenig Vyandlyk Corps campeerde, of iets van 't Convoy in dezelve aangekomen was. Den 19den. in het krieken van den morgenstond, continueerde de Prins de voorttocht naar Themiswar, en schikte een andere Party langs de Themes. Onder de marsch reverteerde d'eerste, welke niets van de Turken vernomen, maar van welke een Hussaar zig tot de Vyanden begeven had. Hier op losten de Bezettelingen van Themiswar vier allarmschoten, om hunne Vouragiers, reeds uitgetogen, te rug te doen keeren, gelyk ook de Tartaren, van de welken sommige al van d'Excursie naar ons Leger aangekomen waren: en, ingeval die Hussaar niet overgelopen was, zouden de Turken van d'aankomst der onzen, wyl de marsch zeer stil en vaardig geschiedde, niets geweten hebben. De Prins Eugenius stond ten tien uuren voor den middag met zyn geheele Ruitery een quartieruurs van Themiswar in 't Bosch. De Hussaren van Paul Deak drongen verder voort. Men besteedde ruim een uur, om na te speuren, of het mogelyk was de Beghe te passeeren; terwyl men aan de andere kant veel stof zag opgaan, en vertrouwde, dat het door de rest der Tartaren, voor ons Campement geweest, veroorzaakt wierd; dan vond tot op een musquetschoot na aan de Stad geen passage. Ondertusschen begonden de Hussaren en Volontairen met de Coruzzen te schermusseeren; terwyl de Tartaren en Turken van't Guarnisoen zig, als of niemand by der hand was, verscholen hielden: doch in een oogenblik wierpen 2000 Bezetteningen zig op onze Schermutseerders, en verdreven ze, zulks dat de Collonel de Vaubonne, welke de Reserve commandeerde, ter rechter zyde met zes Troupen van 800 Paarden, en eenige Hussaren, moest avanceeren. Dit deed d'Ottomannen wyken, en zo schielyk vluchten, dat

1698. Septemb.

1698. Septemb. d'onzen, dieze najoegen, zo wegens 't vuur uit de Stad, als d'overmacht der Vyanden, niet zonder confusie zouden hebben kunnen retireeren, ten ware de Luyt. Collonel van het Regiment te Paard van den Prins van Lotharingen, de Baron de Mercy, ter linker zyde met de rest van de Reserve toegeschoten was, de Regimenten uit het Bosch getrokken, en in 't gezicht der Vyanden in een linie gerangeerd had. d'Ottomannen speelden wel hevig, maar deeden weinig quaad, en kregen van d'Officiers alleen in handen den Hussarissen Capitein van het Regiment van Palfy; den Grave Anthony Esterhasy, Zoon van den Grave Frans, Broeder van den Palatyn van Ongaryen; en den Prins Paul Esterhasy, dewelke, daar hy met 500 Hussaren den Vyander wakker werk gaf, van zyn Volk wat te ver voor uit reed, omringd, gequetst, en gevangen wierd. Acht onzer Ruiters sneuvelden, en eenigen wierden gewond; ook verscheidene Paarden door het schieten uit de Stad gedood. De Vyanden, welken d'onzen gevangen hadden konnen krygen, dooddenze in de furie. Vervolgens keerde de Prins Eugenius, zonder nagejaagd te werden, tot in 't Campement van 's nagts te vooren; toog den 20sten. ter rechterhand tusschen Isebe en Pardan langs een Bosch en Maras; en quam den 21sten. 's achtermiddags ten drie uuren in dit Campement te rug. Den 22sten. retourneerde de rest van de Party Hussaren, by Banzova gebleven, en rapporteerde, dat 'er niets van het Vyandlyk Convoy noch over de *Brug* gepasseerd, veel min na Themiswar voortgebracht was. enz.

VRANKRYK. Vertrek des Konings na het Campement van Compiegne.

OM een verbeelding van het voornaamste der Krygskunde, in een tyd dat de Vrede geen plaats aan de weezendlyke werkingen vergunde, aan den Hertog van Bourgondien te geeven, had de Koning sedert langen tyd doen arbeiden aan de bereidselen, die daar toe vereischt wierden, en de Stad Compiegne (*gelegen* in het Noorder gedeelte van het Landschap Isle de France, aan 't Riviertje d'Oyse) tot het voorwerp verkoozen; werwaarts de Troupen van alle kanten vast aannaderende, vertrok de Koning den 28sten. der voorgaande Maand van Versailles, (verzeld door den Dauphin, den Hertog en Hertogin van Bourgondien, en de Hertogen van Anjou en Berry) en vervoegde zich den 30sten. na weinig minder als twee dagen te Chantilly vertoefd te hebben, te Compiegne: met de belegering van welke Plaats, en de verdere Krygsvertooningen, het zich toedroeg als het volgende Verhaal medebrengt.

Ver-

1698. Septemb.

Verbaal wegens de Krygsvertooningen, door order zyner Allerchristelykste Majesteit, en tot onderwys des Hertogs van Bourgondien, omtrent de Stad Compiegne aangerecht.

DE Koning zich den 1sten. September in het Campement, daar noch maar een gedeelte van zyn Huis gelegerd was, vervoegd hebbende, zag zyne Majesteit twaalf duizend man aankomen, en daar onder de Gendarmerie van Vrankryk. Straks stelde zich Myn Heer de Dauphin voor zyne Compagnie, om den Koning te groeten, en in het Campement te treeden. De Prinsen deeden het zelfde; en zo haast als'er een Regiment aankwam, ging Myn Heer den Hertog van Bourgondien zich daar voor stellen, als Generaal, om zyne Majesteit te groeten, met dit onderscheid, dat het voor de Cavallery te paard met den degen, en voor d'Infantery te voet met de piek geschiedde.

Den 2den. kwam'er noch twaalf duizend man in het Campement, zynde de gantsche slinker Vleugel van d'eerste Linie, met een gedeelte van d'Infantery. De Koning ging ze zien defileeren, en in het Campement treeden. Dezen dag was d'eerste Linie byna t'eenemaal geformeerd, en besloeg een lengte van twee mylen.

Den 3 en 4den. kwamen d'overige Troupen aan, en formeerden de twede Linie; staande d'Artillery tusschen beide de Linien in.

Des nachts tusschen den 2 en 3den. geraakte by ongeluk, door het rooken van een pyp tabak, brand in een huis, daar eenige Kurassiers gebilletteerd waren; van waar de vlam met een ongeloofelyke snelheid voortvliegende, wierd het gantsche Vlek Arçon, bestaande uit meer als honderd en vyftig huizen, in d'assche gelegt.

Den 5den. wierd de revuë, welke dien dag moest geschieden, ter oorzaak van de regen, die zonder ophouden aanhield, uitgesteld. Den Hertog van Bourgondien vervoegde zich echter in het Campement, alwaar, om des Konings geboortsdag te vieren, drie salvos uit al het kanon gelost wierden. De Maarschalk de Bouflers, die de functie van Generaal onder den Generalissimus, den Hertog van Bourgondien, waarnam, was de geen die de Prinsen, Kinderen van Vrankryk, zo menigmaal als zy in het Campement kwamen, ter tafel onthaalde; hebbende ten dien einde een Tent, met verscheidene kostelyke vertrekken en zaalen, doen oprechten, welkers gelyke in pracht en heerlykheid men mogelyk nooit gezien heeft, en werwaarts d'uitgezochtste spyzen van alle kanten wierden toegevoerd. Daar waren over de seventig Koks, en ten minsten vierdehalf honderd Domestyken; vier honderd douzyn servetten; twintig douzyn zilvere, en zes douzyn zilver-vergulde tafelborden; en schotels en schaalen van de zelve stoffe na proportie. Op de gemeene dagen consumeerde men vyftig douzyn bouteljes; en als'er de Koning en de Prinsen kwa-

1698. Septemb. kwamen eeten, tachtig. Kortom, men zag hier d'overdaad op haaren troon, tot zo verre, dat, hoewel de Marschalk twee duizend ryksdaalders daags van zyne Majesteit genoot, het hem noch wel honderd louizen daar en boven kwam te kosten.

Den 7den. wierd een aanvang van de Krygsactien gemaakt, en voor eerst een natuurlyke verbeelding van eene te paard vertoond. Zyn' Majesteit met de gantsche Koninglyke Familie, benevens de Dames, zich 's namiddags ten drie uuren in het Campement vervoegd hebbende, kreeg men kort daar na kondschap, dat de Buitenwachten, omtrent de Bosschen voor het front van d'Armee leggende, op zeven à acht plaatsen te gelyk geattaqueerd wierden. Zy hielden lang stand; maar het getal te kloek zynde, weeken ze na een groote Pagthoef, alwaar ze door eenige Dragonders een weinig wierden ondersteund. De Vyanden, die d'attaque deeden, waren duizend Ruiters, onder den Generaal Major de Pracontal. Zy pousseerden zo dapper, dat de Wachten, opentlyk de vlucht neemende, met den degen in de lenden tot aan de Karossen van den Koning en de Dames vervolgd wierden. Hier op ontstond 'er een generaale alarm. Vyf-en twintig kleine Esquadrons Ruiters kwamen metter haast tot bystand, en gaven aan de geslagene Benden tyd om zich te herstellen; waar op de Vyanden in goede order, en al vechtende, retireerden. Men vervolgde hen tot in de Bosschen; en wanneer zy het te kwaad zouden gekreegen hebben, bevond men, dat zy daar een goed Corps Voetknechten geposteerd hadden, om hunnen aftocht te begunstigen. Thans had de Vyandlyke Ruitery de stoutheid van zich gezamentlyk, uitmaakende na gissing vyftien honderd Paarden, voor het Bosch in slagorder te stellen, en op de Ruitery van de rechter Vleugel t'avanceeren, die haar ook afwachtte; maar den Hertog van Bourgondien het zeker willende neemen, deed de Ruitery van de slinker Vleugel ook op een galop toeschieten. Toen was het gevecht byna algemeen; doch de Vyanden niet langer stand konnende houden, wierdenze genoodzaakt zich in de Bosschen te salveeren: waar na de Troupen in bataille voorby den Koning, en des nachts weder in hunne Quartieren, trokken. In de deze Actie wierd de Ridder de Bevil, Ritmeester, met een pistoolschoot zodanig getroffen, dat hy van zyn paard viel, en een weinig daar na stierf; ook een der swarte Musquettaires met een sabel in 't aanzicht gekwetst. Men kreeg een Karos met zes paarden tot buit, welke men aanstonds aan de Dames vereerde.

Den 8sten. ging de Koning in het Campement de twede Linie, welke hy noch niet by malkander had gezien, bezichtigen.

Den 9den. dag verkoozen tot d'algemeene revüe, begon het van des morgens ten zeven uuren te regenen. De Koning had bevolen, dat ze ten twee uuren zou geschieden. Men loste een kanonschoot, tot teken aan het Leger van op te zitten, en 't geweer op te vatten. Een quartier uurs daar na deed men twee schooten; en terstond marcheerde de geheele Armée, staande voor de Tenten in bataille, met langsaame schreden in slagorder,

en

1698. Septemb.

en posteerde zich in de vlakte, met het front na Compiegne, op twee andere Linien paralel met de geenen die zy in het Campement formeerde. 't Corps de reserve was aan het hoofd van de rechter zyde der eerste Linie geavanceerd; vermits het zelve, al zo men van voorneemen was d'eerste Linie tegens de tweede te doen vechten, zyne rechte plaats, die achter is, moest konnen wedervinden. De twee Linien waren een musket schoot van malkander, en d'Artillery op d'eerste distantie der eerste Linie, tegen over het middenpunt, geavanceerd, bestaande uit vier-en-veertig stukken kanon; en ter rechter en slinker hand stonden twee Batailloons Fuseliers in slagorder. Deze schikking wierd in minder als een half uur door de Generaals gemaakt. De revüe begon ten drie uuren. De Koning en de Koning Jacobus, die dien dag in het Campement was gekomen, zaten te paard, gevolgd door het gantsche Hof en een vervaarlyke meenigte van menschen. Zy duurde vier geheele uuren; en zyne Majesteit toonde zich zeer vernoegd over de Troupen. Hier na vervoegden zich de twee Koningen en het geheele Hof op een hoogte, daar men d'Artillery en byna het gantsche Leger kon overzien. Thans liet zich het kanon tot drie maalen hooren, van Linie tot Linie, en zo net op malkander gepast, als of het maar een eenige schoot was geweest. Deze revüe wierd door een groot getal van vreemdelingen bygewoond, en onder anderen door de twee Prinsen Zoonen des Landgraafs van Hessen-Kassel, den Prins van Parma, Broeder des Hertogs van dien naam; twee Prinsen van Lokwitz; den Graaf van Lichtenstein, en veele Duitsche, Sweedsche, Deensche, Engelsche, Italiaansche, en andere Heeren.

Den 10den. gingen de Koning, de Koning Jacobus, de Dauphin, en de Prinsen zyne Zoonen in het Campement by den Maarschalk de Bouflers het middagmaal houden. De tafel was van negentien geregten, en wierd t'elkens met vyf-en-dertig schotelen bediend. De Koning beval den Maarschalk, dat hy zou komen aanzitten: doch hy bad zyne Majesteit, de eer te mogen hebben van hem en den Koning Jacobus te dienen. Den Hertog van Grammont, des Maarschalks Schoonvader, diende den Dauphin. Daar waren noch vier andere tafelen, ieder van zestien geregten. Na den eeten ging de Koning d'Infantery bezichtigen, welke hy verscheidene beweegingen deed maken. Hy zag ook de Fuseliers en Bombardiers, die hy den voorgaanden dag niet en had gezien.

Den 11den. toonde men den Hertog van Bourgondien d'order der opbreeking van een Leger. Het stelde zich ten dien einde in bataille aan het hoofd van het Campement, en marcheerde op tien kolommen, te weeten, d'Infantery op vier, d'Artillery en Bagazie in het midden, twee kolommen Cavallery ter rechter en twee ter slinker hand, en het Corps de reserve achteraan. In deze order marcheerde men na het Slagveld, in 't gezicht van den Koning en alle de Prinsen. 't Was de Hoeve van Pieumel, anderhalve myl van Condun, de plaats van het Campement. 's Namiddags ten vier uuren loste men vier kanonschooten. Op d'eerste vervoegden

 zich

1698. Septemb. zich de Soldaaten in hunne rijen: op de twede namen zy 't geweer op: op de derde stelde zich het Leger weder in battaille: en op de vierde begaf het zich in optocht, in de zelve order, en door de zelve defilés, en kwam ten half zeven weder in het Campement.

Den zelven dag begon men alles tot het beleg van Compiegne te vervaardigen. Monsr. de Crenan, Lieutenant Generaal, wierd genoemd om de Plaats te verdeedigen, en Monsr. de Rosen om ze t'attaqueeren. Monsr. de Lapara had order om de vestingwerken te bezorgen. d'Attaque zou geschieden door de Halvemaan, tusschen de Rivier en de Kapelpoort opgeworpen, enz.

Den 12den. 's morgens ten vier uuren, wierd de Plaats berend. De Belegeraars wilden aanstondts een kleine Voorstad by de Poort van Pierre-fonds, alwaar de Belegerden Voet- en Paardevolk hadden, bemachtigen. Deze Post wierd wel besprongen, en noch beter verdeedigd, dewyl de Belegeraars te rug gedreeven wierden; gelyk mede een klein Dorpje van tien of twaalf huizen tegen over een Hoogte, 't geen ter zelve tyd wierd aangetast: zonder dat 'er eenig ongeluk geschiedde. De Koning en Dames zagen het werk van de Hoogte aan; en zynde de gemelde Posten eindelyk door het toeschieten van meerder Manschap veroverd, trad het Hof in de karossen, om de Benden, die de Loopgraaven, welke alreedts afgeteekend waren, zouden openen, over de Schipbrug te zien trekken. By de Kapelpoort geschiedde ondertusschen ook een diergelyke attaque, welke met alle mogelyke dapperheid wierd uitgevoerd.

Na deze twee Actien wierden in 't begin van de nacht de Loopgraaven geopend, draagende de Ruiters de fascynen aan, om de Soldaaten te beveiligen; terwyl d'Ingenieurs d'Arbeiders aanvoerden: 't geen alles zo stil in zyn werk ging, als 't mogelyk was. De Belegerden maakten midlerwyl een gestadig vuur uit hun kanon en musketten; trachtende zo het voortzetten van de Trenchée, als het opwerpen van twee Batteryen, te beletten. Den Hertog van Bourgondien, die by d'opening tegenwoordig was, beloofde twintig stuivers daags aan d'Arbeiders, en dat men hen bier zou stuuren; 't geen ook aanstondts wierd gedaan.

Den 13den. 's morgens, waren de Loopgraven al ver gevoorderd, en beide de gemelde Batteryen in staat om uit twaalf stukken vuur te geeven. 's Achtermiddags ten drie uuren wierden twee kleine Halvemaantjes, op de Contrescarp tot het dekken van de zyden der groote Halvemaan door de Belegeraars opgeworpen, in het aanzien van den Koning en de Dames bestormd. Het duurde omtrent een uur, onder het gedonder van acht stukken kanon der Belegeraars en vyftien van de Plaats, het werpen van granaaten, en een zeer swaar vuur van de musketterey. Eindelyk wierden ze door het Regiment Switsers van Stoupa veroverd. Weinig later besprong het Regiment van Navarre de bedekte Weg; en na een schermutseering van een uur, met geen minder geweld als te vooren, over-

wel-

weldigden de gedetacheerde Granadiers de wal der Contrescarp voor de punt van de Halvemaan. Deezen dag keerde de Koning Jacobus weder na S. Germain. 1698. Septemb.

Den 14den. zynde Zondag, bleeven alle de dingen in den staat, daar ze in waren; laatende de Koning het aantasten staaken.

Den 15den. deed zyne Majesteit de revuë over de Gendarmes en de ligte Paarden van zyne Garde, mitsgaders de geheele Gendarmerie, en keerde vervolgens na de post op het Bolwerk, van waar hy de voorige aanvallen mede gezien had. De Hertogin van Bourgondien en het geheele Hof vervoegden zich na een zekere Molen, staande dicht onder de Stad. Toen gaf men uit drie stukken geschut het sein tot den aanval op de Halvemaan, daar de Belegeraars in 't eerst, zonder behoorlyke zorg voor het opwerpen van logementen te draagen, indrongen; doch welke zy echter na het verbeteren van hunne misslag, en het ontmoeten van een dappere tegenweer, inkreegen: werdende de logementen door drie Bataillons van het Regiment der Gardes, met twee Bataillons van dat van Bourbonnois, aan de slinker hand gemaakt. Hier op sloegen de Belegerden de chamade; verzochten te capituleeren; en verworven, volgens Koninglyk bevel, dat, dewyl zy zich zo wel gedraagen hadden, zy zelven d'artykelen zouden opstellen. De Capitulatie behelsde, dat zy den 22sten. uit de Stad zouden trekken: dat men de fortificatien zou laaten in den staat, daar ze in waren, uitgezondert dat men d'aanstaande winter met de palissaden goed vuur zou mogen maaken, enz.

Den 17den. gaf men aan den Hertog van Bourgondien het schouwspel van een Leger, 't geen in zyne retrenchementen wierd overweldigd; werdende het zelve ten dien einde in tweën verdeeld, en d'eene helft door den gemelden Hertog, en d'andere door Monsr. de Rosen gecommandeerd.

Den 18den. zag men een verbeelding van een Veldslag; by welke gelegentheid de Benden weder door de zelve Generaals, als daags te vooren, gecommandeerd wierden.

Den 20sten. zei de Koning tegen den Maarschalk de Bouflers, dat hy zo wel vernoegd was over de Troupen, die hy in het Campement had gezien, dat hy twee honderd ryksdaalders aan ieder Ritmeester, en honderd aan ieder Capitein vereerde: en deed ook zyne Majesteit aan de Keteltromslagers, Tambours, en Pypers gezamentlyk duizend goude louisen uitdeelen.

Den 22sten. vertrokken de Koning en het gantsche Hof na Chantilly, en vervolgens na Versailles. Aldus eindigde het Campement van Compiegne, waar van de kosten, zo voor het Gevolg van den Koning als voor d'Officiers, op zestien Millioenen wierden begroot. 't Getal der Troupen, om 'er ook eindelyk dit by te voegen, bestond uit seventig duizend man.

Monsr.

1698. *Septemb.*

Monsr. de la Pivardiere stelt zich gevangen. (a) *Ziet pag. 145.*

Monsr. de la Pivardiere, van wiens verwarde zaak (a) hier voor is gesproken, begaf zich omtrent het begin der Maand, niettegenstaande dat de Koning hem een Vrygeleide voor den tyd van drie maanden had doen toezenden, in de Gevangenis Fort l'Evêque geheeten; en ging de spraak, dat hy al door meer als honderd persoonen, en onder anderen door den Colonelen verscheidene Officieren van het Regiment daar hy onder had gediend, welke zich ten dien einde derwaarts hadden vervoegd, voor den rechten de la Picardiere erkend was.

Dood des Prinsen van Dombes.

Eindelyk: den 28sten. der Maand kwam ter ouderdom van twee jaaren en tien maanden te Versailles t'overlyden de Prins van Dombes, eenige Zoon des Hertogs van Maine.

SCHOTLAND. verrichtingen van het Parlement. (a) *Ziet pag. 177.*

NA dat het (a) Parlment den Lord Hoogen Commissaris voor zyne Aanspraak had doen bedanken, vergaderde het voor de eerste maal tot het verrichten van zaaken op den laatsten dag der Maand July, en stelde vier Committés aan, een voor den Koophandel, een voor de veiligheid van 't Ryk, een over d'onwettige Verkiezingen, en een om des Konings Brief te beantwoorden.

Den 1sten. Augustus vergaderde het Committé tot de beveiliging van 't Ryk aangesteld, en besloot, dat de Troupen, daar te lande in dienst, (bestaande uit vier Regimenten Voetknechten, twee Regimenten Dragonders, en een Compagnie Koninglyke Gardes van honderd en twintig Ruiters) voor den tyd van twee jaaren, te rekenen van den eersten November aanstaande, in dienst zouden blyven; 't geen des anderendaags in het volle Parlement by meerderheid van sestig stemmen wierd bekrachtigd, en wyders aan het Committé bevolen de middelen te zoeken om de zelven t'onderhouden, 't zy door een vermeerdering van impost op de Mout, of door een Landtax.

Den 8sten. wierd tot onderhoud van de Krygsmacht aan zyne Majesteit een Landtax van zestien maanden in twee jaaren, by gelyke portien in het jaar te betaalen, en een somme van (a) twee Millioenen en twee honderd en vyftig duizend Ponden, Schots uitmaakende, ingewilligd.

Den

Den 10[den]. verzochten die van de Schotsche Oost-Indische Compagnie by Requeſt, dat hun Octroy en Voorrechten mochten verzekerd worden; en dat men aan den Koning wilde verzoeken, hunne vryheid van Goederen, zonder licenten te betaalen, in te brengen, eenige jaaren te verlengen, om dat zyner Majeſteits Miniſter tot Hamburg door het beletten van inſchryvingen in die Compagnie hunne zaaken wel twee jaaren had verachterd. 1698. Septemb.

Den 15[den]. wierd een ontwerp van een Adres, betreffende d'Africaanſche en Ooſt-Indiſche Compagnie, geleezen en goedgekeurd. Het behelſde een ontwerp van de voorige Petitie; zag voornaamentlyk op de Memorie, te Hamburg gepreſenteerd, als een diſcouragement van de Compagnie; vertoonde, hoe zeer het intereſt der Natie aan den goeden uitſlag van de Compagnie gelegen was; en verzocht onderdaanig, dat de Koning na zyne groote wysheid zulke ſchikkingen beliefde te neemen, welke haar belang en achting het meeſt konden aankweeken. Sommigen ſloegen voor, dat men het behoorde te laaten drukken: doch de meeſten wilden daar niet toe verſtaan, voor dat zyne Majeſteit het Adres gezien hadde.

Den 18[den]. droegen eenige Leden voor, dat het Adres aan den Koning den geheelen inhoud van de Petitie der Africaanſche en Ooſt-Indiſche Compagnie niet behelſde, en verzochten, dat daar achting op genomen mocht worden: doch de Lord-Preſident antwoordde, dat men geruſt mocht weezen, dat alle de belangen der Compagnie ter behoorlyke tyd aan zyne Majeſteit voorgedraagen zouden werden.

Den 19[den]. las men verſcheidene Petitien, by de welken Protectien tegens civile ſchulden tot aan de naaſte vergadering van het Parlement verzocht wierden. Eenigen ſtond men toe: doch dewyl zodanige Protectien tot nadeel van Schuldeiſſchers zeer menigvuldig in ſwang gingen, wierd een ontwerp van een Acte ingebracht, van inhoud, dat geene Protectien voortaan aangezien zouden worden, 't en zy de zelve by den Koning en het Parlement waren toegeſtaan, en alsdan alleenlyk tegens Crediteurs, welke behoorlyk te vooren gedagvaard, en welker naamen in de Protectien uitgedrukt waren.

1698. Septemb. Den 20sten. beval het Parlement, dat geene Protectien van kracht zouden zyn tegens invorderingen van 's Konings geld, en ook niet 't en zy de Acte, die de zelven behelsde, te voorschyn wierd gebracht.

Den 25sten. bedankte de Lord Hooge Commissaris het Parlement uit zyner Majesteits naam voor de reedts toegestaane subsidien, en hield aan het zelve voor, dat'er noch andere sommen tot verzekering der Zeehavens verzorgd dienden te worden.

Den 1sten. September wierd een Acte noopende het inquartieren van Soldaaten geleezen en goedgekeurd; van inhoud, dat alle vrye Quartieren (behalven daar achterstallen van gemeene rechten ingezameld moesten worden) vrygemaakt, en alle andere ongeregeldheden, door Soldaaten gepleegd, verbeterd; de Misdaadigers in geval van overtreeding door d'Officiers na een Vrederechter gebracht, en in de vergoeding van de schade en een boete van honderd ponden, d'eene helft voor den Rechter en d'andere voor de beleedigde Party, verweezen; alle kosten door de zelven betaald; zy in de Steden en Dorpen, en niet ten platten lande, geinlogeerd zouden worden; en de Huisvaders niet gehouden zyn ander vuur en kaarsen, als zy zelf gebruikten, te bezorgen; en eindelyk, de Soldaaten stipt ter Kerk en ter Catechizatie moeten gaan.

Den 3den. wierd geresolveerd, dat men na Pinkster toekomende daar te lande niet meer uitheemsche zyde Stoffen, uitgezondert zodanige die door d'Engelsche en Schotsche Schepen zouden mogen ingebracht worden, zou mogen draagen: wyders, dat de geenen, die geen duizend mark Schots gegoed waren, van d'extraordinaire schatting vry zouden weezen, en anderen van meerder vermogen ieder na proportie van zyn capitaal getaxeerd worden.

Den 11den. deed de Lord Hooge Commissaris, na dat de voorgaande twee dagen verscheidene Acten met de Koninglyke toestemming door het aanroeren met den Scepter bekrachtigd waren, de volgende Aanspraak aan het Parlement.

MY-

1698. Septemb.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

DE tyd van den Oogst is zo verre genaderd, dat de Leden van dit Huis na 't eindigen der Zitting beginnen te verlangen, om te Landewaard te konnen gaan, en de inzameling van hun Koorngewas te zien, 't geen (God zy gedankt) zo veel verbeterd is, sedert dat Gy lieden eerst by een kwaamt, dat de vreeze des Lands van dierte en schaarsheid in een goede hoope veranderd is; 't welk zeer troostelyk is voor alle menschen, doch inzonderheid voor de geringe lieden. Alhoewel uwe Zitting niet lang geduurd heeft, nochtans, wanneer men behoorlyk overdenkt wat Gylieden ten dienste van uwen Koning en Land gedaan hebt, moet een yder toestaan, dat Gy uwen tyd naarstig en zeer wel hebt besteed. Ik behoef de Acten, welke Gy gemaakt hebt, niet op te noemen; dewylze noch versch zyn: maar dit kan ik zeggen, dat het gene Gylieden gedaan hebt, een goed bewys is van uwe hertelyke genegentheid tot, en vertrouwen in uwen Souvereinen Heer, den Koning, en van uwe geneigdheid en bereidvaardigheid om hem te dienen in dat gene, 't welk zyne grootste voldoening is, namentlyk, zyn Vaderlyk oogmerk in de voorspoed en gelukzaligheid zyner goede Onderdanen te handhaven, en alles tot onderstand van zyner Majesteits eere en Regeering te doen, 't geen men zou konnen verwachten van een Volk dat ten hoogsten gevoelig en dankbaar is wegens Gods groote Zegen over deze Natie, door het invoeren en bevestigen van een Godvruchtigen, Wyzen, Kloekmoedigen, en Werksamen Protestantsen Koning, om de Kroon te dragen, en den Scepter van dit Ryk te swaaijen. Ik zal niet nalaten, zo 't God belieft, de grootheid uwer verrichtingen, en den yver, wakkerheid, en bedaardheid uwer handelingen ten vollen aan zyne Majesteit voor te stellen: en ik houde my verzekerd, dat zyne Majesteit niet alleen goed genoegen zal neemen in 't geene Gy lieden hebt gedaan, maar zulks ook zal aanneemen als een klaar bewys van uwe vaste en onveranderlyke getrouwheid en goede genegentheid t'hemwaarts, en van uwen yver in zynen dienst.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

GElyk ik goede reden heb om te vertrouwen, dat Gy het doen zult, recommandeere ik U ernstiglyk, dat, wanneer Gylieden elk na zyn huis gaat, Gy het uw werk wilt laten zyn het Volk indachtig te maken, wat groote dingen zyne Majesteit voor hen gedaan heeft, en hoe gestadig en uitvoerlyk zyne gelukkige poogingen geweest zyn, en noch zyn, tot dezen stond toe; om hunne ruste, gemak, en de genietinge hunner Godtsdienst, Eigendommen, en Vryheden, die voortyds groot gevaar liepen, te bewerken; zulks dat dezelve nu, door den zegen Godts over zyner Majesteits poogingen, gered, vastgesteld, en, gelyk wy reden hebben te hoopen, tegen de booze aanslagen van zyner Majesteits en onze Vyanden verzekerd zyn. Ook recommandeer ik U lieden, in uwe ver-

 schei-

1698. Septemb. scheidene posten de bewaring der Ruste, de behoorlyke uitvoeringe der Wetten (welke in der daad de voedster van vrede is) en de liefddaadige onderhoudinge der Armen, die door de tegenspoeden van dit en de voorgaande Jaren zeer talryk geworden zyn: op dat de werken van Godvruchtigheid en Liefddaadigheid in deze Natie, door 't exempel van U lieden die de zelve verbeeld, toeneemende en bloeijende, daar goede reden moge zyn om te hoopen dat de Almachtige God beide den Koning en het Volk zal zegenen en bevestigen.

Vervolgens wierd het Parlement door den Lord Præsident, den Burggraaf van Seafield, uit last van den Lord Hoogen Commissaris tot den 25sten. November aanstaande geadjourneerd.

IERLAND. Proclamatie wegens afgedankte Officiers afgekondigd.

OP den eersten dag der Maand wierd door order der Heeren Regenten en Gouverneurs Generaal des Ryks de volgende Proclamatie afgekondigd.

By d'algemeine Heeren Regenten en Gouverneurs Generaal van Ierland.

Een Proclamatie.

Winchester, Gallway.

AAngezien zyn' Majesteit ons zyne Koninglyke begeerte bekent gemaakt heeft, om de Commissie-Officiers van de verscheide Regimenten, onlangs in dit Koningryk afgedankt, onder de Regimenten, welke op de Verdeeling van Ierland gehouden zullen werden en blyven, in te lyven, hebben wy ingevolge van dien aan den commandeerenden Officier van ieder der op de been gehouden werdende Regimenten de noodzakelyke beveelen uitgedeeld, om hunne respective proportien van de voorsz. afgedankte Officiers volgens de verdeeling, hier achter gevoegt, t'ontfangen, en plaats te maken, op dat zy in het toekomende den dienst waarnemen, en met de respective Regimenten, in dewelke zy ingelyft zullen wezen, betalinge ontfangen. Wy geven daar van hier mede publyke kennis, op dat de Officiers, alzo in te lyven, vervolgens na hunne Regimenten mogen vertrekken: en, op dat zy genoegsame tyd mogen hebben om hunne private zaken, gelyk ten dien opzichte vereischt zal werden, te schikken, maken wy hier mede bekent, dat d'afwezentheid van de voorsz. Officiers, voor zo veel d'afgelegenheid, op welke zy van de Regimenten zyn, het nootzakelyk maakt, tot den 25sten. dag van November naastkomende verschoont zal werden; na welke tyd de zodanige, welke zich van hunne respective posten en plicht, als

als voorsz., absenteeren, zonder dat zy ons verlof hebben of verkrygen, in de Monsteringen niet aangenomen zullen werden, of de betaling, anderzints voor hen geschikt, ontfangen. Wy geven hier mede insgelyks kennis, dat de nootzakelyke ordres in het kort uitgedeelt zullen werden, om aan de voorsz. afgedankte Officiers hunne betaling of toegelegde penningen voor de Maant May laatstleden te betalen; welke betalinge, als tot nu toe, uit handen van Charles Bourchier, Esq. zal geschieden: maar alle volgende betalingen aan de voorsz. Officiers zullen door de handen van d'Agenten der respective Regimenten, in dewelke zy geincorporeert staan te werden, passeeren. Gegeven op zyner Majesteits Kasteel te Dublin, den eersten Septembes, 1698. 1698. Septemb.

Lyst van de Regimenten, onder welke d'Incorporatie zal geschieden.

Onder dat van den laatsten Brigadier Wolsley te Paart, Major Generaal Levison, Brigadier Langston.

Onder dat van den Grave van Drogheda te Voet, Collonel Gustavus Hamilton, Brigadier Taffin.

Onder dat van Collonel John Mitchelburne, Sr. Mathew Bridge, Brigadier Ingoldsby.

Onder dat van Collonel Thomas St. John, Collonel How, Marquis Puisars.

Onder dat van Collonel Abraham Creightoun, Brigadier Fairfax, Collonel Columbines.

Onder dat van den Grave van Donegall, Brigadier Hanmor, Collonel Brewer.

Onder dat van den Lord Mountjoy Sr. John Jacobs, Collonel Stanle.

Onder dat van Sr. George St. George, Collonel Webb, Major Generaal Steward.

Onder dat van Collonel Villiers, Collonel Tidcombe, Collonel Fredrik Hamilton.

Onder dat van den Lord Charlemont, Sr. Henry Ballasis, Sr. Beville Granville.

Volgens hunner Excellentien Bevel

H. MAY.

God beware den Koning.

WEGENS d'Intreede van den Marquis de Harcourt, gedaan op den 15den. der Maand, zag men het volgende SPANJEN

1698.
Septemb.

Verhaal der Intreede van den Marquis de Harcourt, Ambassadeur van Vrankryk aan het Spaansche Hof, te Madrid.

DE Koning van Spanjen zich den 15den. September in staat gevonden hebbende om aan den Marquis de Harcourt, Extraordinaris Ambassadeur van Vrankryk, zyne eerste openbaare Audientie te verleenen, geschiedde deze plechtigheid dien dag met al de luister, welke het volk van des Ambassadeurs wege verwachtte. Men moet aanmerken, dat de dingen ten dien opzichte niet op de zelve manier in Spanjen, als in Vrankryk, gebruikelyk zyn. d'Ambassadeurs doen hunne intreede te Parys niet als 's namiddags; en zy doen ze in een van des Konings Karossen. Zy treeden uit aan het Hôtel, verordend om de Gezanten t'onthaalen, en hebben niet eer audientie als den darden dag: maar te Madrid doen ze hunne intreede 's morgens, en te paard; treedende af aan het Paleis, daar ze audientie by den Koning hebben, die hen meer als honderd Officiers, mede te paard, te gemoet stuurt. In Vrankryk stuurt men geen Officiers; maar men gaat d'Ambassadeurs eenige mylen buiten Parys ontfangen: 't geen te Madrid niet gebruikelyk is. Alle dingen nu volgens het gebruik van Spanjen geregeld zynde, vervoegden zich d'Officiers van zyne Katholyke Majesteit, en d'Edellieden der Ambassadeurs en Heeren die den Marquis de Harcourt tot Geleide moesten dienen, en hem begroeten, vòor negen uuren, 's morgens, aan zyn Logement, en wierden daar in vyf Zaalen gelyks de grond ontfangen. Daar waren vyf tafelen, bezet met groote bakken, pyramidische wyze gevuld met alle de gerechten, welke tot een ontbyt passen. Men gaf 'er wateren en chokolaat aan alle de geenen, die zich aanbooden. Ieder wierd onthaald volgens zyne qualiteit in een afgezonderde zaal: zelfs waren 'er voor de Livreydragers. De gemeene man had 'er ook zyn deel af, werdende geregaleerd met een meenigte van Wynfonteinen, die men voor het Paleis van den Ambassadeur liet loopen. d'Edellieden der Ambassadeurs en Envoyés, te paard, vingen den optocht aan, en wierden gevolgd door zes Pazien van zyn' Excellentie, te paard, gekleed in karmozyn fluweel met breede goude passementen, en goud-brokade vesten. Vier-en-twintig Edellieden van zyn' Excellentie kwamen daar achter, met gebotduurde of met goud of zilver gepassementeerde kleederen, en gevolgd door meer als honderd Officiers des Konings van Spanjen, mede te paard. Achter dezen verscheenen dartig Voetknechten van den Ambassadeur, insgelyks zeer kostelyk uitgedost. Zy gingen even voor zyn' Excellentie, die te paard zat, tusschen den Hofmeester en den Inleider der Ambassadeurs. Hier achter volgde de Karos des Konings van Spanjen, en eindelyk zes Karossen van zyn' Excellentie, vier met paarden en twee met muilen bespannen. 't Gedrang der Menschen, uit nieuwsgierigheid van alle kanten

kanten toegeschooten, was ongemeen groot; en de meenigte der Karossen, welke zich in alle de straaten, daar den Ambassadeur moest passeeren, vertoonden, hem langen tyd opgehouden hebbende, was men genoodzaakt een langen omweg te neemen, om te komen in die, welke men de Calle Major noemt. Deze was vol van stellazien, en de vensters en balkonnen altemaal met volk bezet. Aan het Paleis gekomen zynde, wierd zyn' Excellentie aanstondts in d'Audientiezaal gebracht, alwaar hy zyne Katholyke Majesteit vond, verzeld van verscheidene Grooten, die hem staande ontfing. Van hier wierd hy ter gehoor van de Koningin gebracht; en vervolgens trad hy met den Hofmeester in des Konings Karos. De zynen waren bezet met den Geleider, d'Edellieden, en de Pazien. In dezer voege wierd hy na de Hospedage gebracht, ('t is de naam dien men aan het Hôtel der Extraordinaire Ambassadeurs geeft) en aldaar drie dagen door d'Officiers des Konings onthaald, enz.

1698. Septemb.

RUIM ter halve Maand geschiedde de revuë over de Troupen van den Staat; ten welke einde zich de Koning den 18den.'s morgens ten negen uuren, in het Campement van Klaarebeek, by Aarnhem, vervoegd hebbende, reed hy te paard voorby de eerste Linie, en vervolgens voorby de twede, verzeld door een groot getal van Engelschen, Hollandschen, en Gelderschen Adel, en posteerde zich wyders op een bekwaame plaats, daar hy de gantsche Cavallery voorby hem deed passeeren; 't geen tot drie uuren na den middag duurde: waar na hy zyn maal ging houden op het Huis van den Heer van Roozendaal, en de nachtrust te Dieren, omtrent twee mylen van het Campement gelegen. Den 19den. keerde de Koning weder na de Legerplaats, en reed nochmaals voorby de twee Linien, verzeld door meer als duizend Persoonen van qualiteit, altemaal te paard. Thans geschiedde de reveuë over d'Infantery, welke voorby zyne Majesteit defileerde; waar na het maal weder te Roozendaal, en de nachtrust te Dieren wierd gehouden. Den 20sten. begonden de Troupen, in 't geheel omtrent achtien duizend man sterk, weêr na hunne Garnisoenplaatsen te keeren; en den 22sten. was alles opgebroken.

VEREENIGDE NEDERLANDEN Revuë over de Troupen van den Staat gedaan.

'k Moet hier eindelyk noch byvoegen, dat 'er op het Bassecour van het Huis Lanoy, omtrent het Campement gelegen, zes Tenten opgerecht waren, waar af eene een Turksche was, van festig voet lang en zes-en-dertig breed, geheel van binnen geborduurd,

en

1698. Septemb. en uitsteekend kostelyk. Hier onthaalde Mylord d'Arbemarle, Generaal Majoor van het Leger, en onlangs door den Koning tot Generaal van de Switsers aangesteld, (waar af hy by deze gelegentheid d'eerste functien verrichtte, groetende zyne Majesteit in het voorby trekken aan het hoofd van het Regiment van Loknam met de piek, onder de vreugdegalmen van alle de Switsersche Troupen) met ongemeene pracht de Persoonen van d'eerste qualiteit en de voornaamste Officiers. Onder anderen waren 'er de Graaf van Athlone, de Baron van Obdam, de Heer van der Lek, de Zoon des Heeren van Ouwerkerk, mitsgaders verscheidene Dames en Edellieden. In d'andere Tenten wierden de Switsersche Colonels en Officiers met geen minder heerlykheid getracteerd.

OCTOBER.

POLEN. Vervolg van de Poolsche zaaken. (a) Ziet pag. 110.

NA dat de Kardinaal-Primaat, benevens de Hoofden van de Rokosz, zich op zodanig een wyze, als wy (a) elders gezegt hebben, aan zyne Majesteit had onderworpen, noodigde de Koning hem in zyn kabinet, alwaar zy omtrent twee uuren, en den volgenden dag weder een geruimen tyd, verbleeven, bezig met zaaken van gewicht te verhandelen: doch over het afleggen van den eed van getrouwheid viel noch eenig verschil; dewyl de Koning begeerde, dat de Primaat ze ten eersten zou volbrengen, en zyne Eminentie het tot den aanstaanden Ryksdag wilde uitstellen.

Senatus Consilium aangesteld.

Ondertusschen wierd tegen den 26sten. May een Senatus-Consilium over de volgende Pointen aangesteld.

1. ZYn' Keizerlyke Majesteit heeft in desselfs Schryven van den 25sten. April wegens de genegentheid der Ottomannische Porte tot de Vrede onder de Mediatie zyner Koninglyke Majesteit van Engeland en der Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden kennisse gegeven; verzoekende, dat wy ten dien einde onze Commissarissen met gevolmachtigde instructie, ten minsten provisioneel, wilden deputeeren: Wat nu daar by t'erinneren zal wezen, en hoe veel uit de Kroons Schat voor dit Gezantschap getekent werden, zal men moeten delibereeren.

3. Ha-

2. Tot d'aanstaande Veldtocht, welke zyne Majesteit wenschte op het glorierykste uit te voeren, heeft de Kroons-Artillery niet de noodige genoegsame voorraad: Derhalven moet men overwegen, van waar zy te bekomen is. 1698. October.

3. Hare Majesteit, de Koninginne-Weduwe, bid verlof om voor twee maanden tot volbrenging van hare geloften naar Romen te gaan, zonder dat zodanige reys haar aan de rechten, welke zy by de Republyk heeft, eenig nadeel moge toebrengen: Hier over verzoekt zyne Majesteit het gevoelen van de Doorluchtigste Senaat.

4 Dewyl omtrent het Jus Patronatus tot noch toe van Romen geen volkomene resolutie gevolgt is, waar door aan de Republyk en des zelfs Rechten groot ongelyk toegebracht word, gelyk zulks uit de Supplicatie van de Monniken der Abdy van Michiel te zien is, stelt zyne Majesteit aan den Raad, hoe zy vermeint, dat zyne Majesteit zich ten dien opzichte behoort te gedragen.

5. Den Extraordinaris Envoyé der Republyk, van Sakken, gedurende het Tusschen-Ryk na Sweden gezonden, en tot nu toe niet te rug ontboden, verzoekt tot zyne afreis eenige hulp van de Republyk; het welke zyne Majesteit billikheidshalven heeft willen voordragen.

Het nam echter ten bestemden dage geen voortgang; dewyl de meeste Senatoren rond uit verklaarden, dat de Kardinaal-Primaat, eer hy tot het verhandelen van zaaken en het geeven van zyne stem toegelaaten wierd, den eed van getrouwheid, gelyk zy voorheen genoodzaakt waren geweest te doen, moest afleggen; en de Kardinaal het stemmen in zulk een gelegentheid van niet gewichts genoeg oordeelde om den eed te doen. Hier op dan traden de Senatoren daags daar aan tot het verhandelen van zaaken; en hadden de Gedeputeerden der Littausche Armée, staande onder het gebied van den Groot-Veldheer, audientie. Dezen brachten niet alleen over het gedrag van den Oginski swaare klachten in; maar verzochten ook noch, dat men aan de gemelde Armée, gelyk aan die van de Kroon geschied was, vier quartaalen uit het Koninglyk geschenk wilde toetellen, op dat de zelve te meer tot het te veld gaan aangemoedigd mocht worden, enz.

Byeenkomst van den Koning en den Keurvorst van Brandenburg te Johannesburg.

In dezen stand van zaaken bezochten de Koning en de Keurvorst van Brandenburg malkander te Johannesburg, een Stad gelegen ter halve weg tusschen Warschau en Koningsbergen; van waar zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid zich op den 2den. Juny, omtrent den middag, ter gemelde plaatse vervoegd hebbende,

1698. kwam de Poolsche Kroons-Opper-Kamerheer, de Graaf Bie-
October. linsky, door den Koning derwaarts gezonden, om bericht te brengen, dat zyne Majesteit van Warschau opgebroken was, met meening, den 4den. by zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid te zyn; waar op de Keurvorst order gaf, dat men alles metter haast tot een groote Jagt gereed zou maaken. Den 4den. 's morgens vroeg, bekwam de Keurvorst tyding, dat zyne Koninglyke Majesteit dien nacht tot Ortelsburg, acht mylen van daar, had geslaapen, en 's achtermiddags by hem meende te weezen. Derhalven reed de Keurvorst ten drie uuren na den middag met zyne Stoet na buiten: maar dewyl men niet eigentlyk wist, op wat uur zyne Majesteit zou komen, had zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid een stuk wegs buiten de Stad een Tent doen opslaan, van meening onder de zelve te blyven tot dat hy nette naricht ontfangen hadde: doch de Koning kwam zeer schielyk en onverwacht tusschen vier en vyf uuren. Hy en de Keurvorst omhelsden malkander broederlyk, met een byzonder vernoegen; gaande wyders te samen in een Chaise zitten, om na de Stad te ryden. Onder de groote Heeren, welke by den Koning waren, telde men van de Poolen den Heer *Sallusky*, Bisschop van Plotzkow; den Heer *Prebentow*, Waywode van Marienburg; den Heer *Zallusky*, Waywode van Kzernichow; den Heer *Galetzky*, Waywode van Wilowloslau; den Heer *Morsteyn*, Waywode van Mazow; den Prins *Lubomirsky*, Kroons-Groot-Schatmeester; den Heer *Sapieha*, Littauschen Groot-Schatmeester; den Heer *Grothaus*, Kastellan van Samoyten; den Graave *Bielinsky*, Kroons-Opper-Kamerheer; noch twee Prinsen *Lubomirsky*, en den Prins *Chartoritzky*: en van de Saxen, den Geheimen Raad en Opper-Kamerheer van *Pfluk*; den Geheimen Raad van *Beuchling*; en meer anderen. 's Avondts wierd opene tafel gehouden; en had zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid ter eere van den Koning een tafel op een estrade onder een gehemelte laaten oprechten, daar zy beiden alleen aan gingen zitten. De Heeren Senatoren, en verdere Grooten, wierden door zyne Doorluchtigheid, den Margraaf Christiaan Lodewyk, aan een byzondere tafel getracteerd. Den volgenden dag rustte men wegens een ongemeene hette uit. Den 6den. aten de Koning, de Keurvorst, de Heeren Senatoren, en andere Grooten, aan een

een zelve tafel, en toonden zich altemaal zeer vrolyk en wel vernoegd. Na de maaltyd, omtrent vier uuren, gingen ze te samen op de jagt, en schooten binnen den tyd van twee uuren over de twee honderd zo Elanden als Harten, wilde Swynen, en diergelyk grof Wild, waar onder veele van een ongewoone grootte. De Koning en Keurvorst schooten zo net, dat zy verscheidene met eigene handen troffen. Den 7den. na dat zyne Koninklyke Majesteit ontbeeten had, nam hy afscheid van den Keurvorst: maar deze wilde hem met een aanzienlyk Gevolg een groot stuk wegs uitgeleide doen; alwaar malkander nochmaals omhelsd hebbende, keerde de Koning na Warschau, en zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid na Koningsbergen. — 1698. October.

Den 22sten. Juny, dag tot het treffen van een vergelyk tusschen den Kardinaal-Primaat en den Bisschop van Cujavien, van welker oneenigheden wy hier voor gewag hebben gemaakt, beraamd, had de Koning de zelven, benevens de beide Pauselyke Nuncien en een groot getal van Senatoren, na Willanow ter middagmaal genoodigd. Het accoord ging echter niet aan, stootende daar op, dat de Kardinaal wel aanbood alle zyne byzondere vyandschap te laaten vaaren, doch mits dat men aan d'uitwyzing van de geheele Republyk zou stellen, of de Bisschop van Cujavien een Koning kon noemen; welk point voor den Koning, dewyl het zyne verkiezing in twysel scheen te willen trekken, zo ontoelaatelyk, als voor den Bisschop onaanneemelyk was. Echter ging het gastmaal zyn gang; en wierd onder het lossen van ettelyke veldstukken sterk rond gedronken. Na de maaltyd stak de Koning op de gezondheid des Kardinaals zelve een stuk aan, en de Kardinaal een ander op de gezondheid des Konings. Maar het vermaakelykst was, dat de Vorst ettelyke Soldaaten van zyne Garde te Voet liet uittreeden; eerst een salvo geeven; en naderhand met scherp schieten na een hoed, leggende op de grond, en waar by, om te beter gezien te worden, (want het was nu alreeds laat in den avond) twee toortsen gezet waren. De Koning schoot hem zelve eerst om ver, en toen eenige Muskettiers: maar de Poolsche Edelen, verhet door den wyn, namen hen de musketten uit de handen, en schooten mede na den hoed; doch onder beding, dat, die kwam

Vruchtelooze pooping om een vergelyk tusschen den Kardinaal-Primaat en den Bisschop van Cujavien uit te vinden.

1698. October. te missen, aan den eigenaar van het musket een dukaat moest geeven. Dit bracht den Muskettiers zo veel voordeel toe, dat sommigen vyf, ja meer, dukaaten kreegen; en betuigden, dat, indien alle maanden zulk een Wedschieten gehouden mocht worden, zy den Koning wel om niet wilden dienen.

Staat der zaaken in Littauwen. In Littauwen stonden de zaaken ondertusschen noch vry verward, willende den Adel de volgende Pointen van den Prins Sapieha onderhouden hebben.

1. Dat de Coæquatie, die in de Pacta Conventa beloofd, en op de Krooning geconfirmeerd was, op de toekomende Ryksdag mocht geapprobeerd worden.

2. Dat de Veldheer zich na 't recht der Kroon zou schikken, en de directie des Tribunals niet meer pretendeeren, noch zich tegen de electie eens Maarschalks aankanten, of ten tyde van den Tribunal zich in de Wilda ophouden, 't en zy hy daar ontbooden ware.

3. Dat de Schatmeester voortaan d'Armée niet alleen, maar in 't byzyn der Waywodschappen, zou betaalen.

4. Dat de Veldheer buiten weeten des *Konings* geen volk zou mogen aanneemen, noch afdanken.

5. Dat d'Ampten van Maarschalk, Kancelier, en Schatmeester, niet aan de Sapiehas zouden mogen begeeven worden, dewyl dat Stamhuis reeds meer ampten bezat, als de Littauwsche Wetten toelaten.

6. Dat de Tarters en Dragonders, die het met den Veldheer tot noch toe hadden gehouden, zonder soldy zouden afgezet, en van niemand, op verlies van zyn ampt, mogen aangenomen worden.

7. Dat de Veldheer niet meer als vier honderd man zou mogen houden, en alle de schade, door de voorgemelde Tarters gedaan, moeten vergoeden.

8. Dat de Koninglyke Tafelgoederen zouden moeten gerestitueerd worden.

9. Dat de Koning onderzoek zou doen omtrent de dood van de Heeren *Boki* en *Bialozow*, die onschuldig door den Littauschen Veldheer om 't leven gebracht waren.

10. En op dat alle de geenen, die tot noch toe in vyandschap geleefd hadden, het Tractaat gerustelyk mogten genieten, zou de Veldheer Sapieha met zyne Adherenten moeten verzeekering doen, dat zy 't onverbreekelyk zouden houden.

Hier op volgde door krachtige beyvering van den Koning en den Keur-Brandenburgschen Mediateur, dat op den 23sten. July te Warschau het onderstaande Vergelyk wierd getroffen.

Korten Inhoud der Artykelen van het Littauwsche Verdrag. 1698. October.

1. DE vergelyking der Rechten van 't Groot-Hertogdom Littauwen met de Kroon Polen zal, als van een onscheidelyke Repulyk, gelyk Partyen zig met eede verbonden hebben; onderhouden werden; en d'Ampten van Veldheer, Maarschalk, en Schatmeester, even als by de Polen, blyven; en men zich aan 't oude recht of gewoonte niet binden.

2. De Veldheer zal in tegenwoordigheid van den Schatmeester de Assignatien der Volkeren, in de Waywoodschapen en Palatinaten na proportie der Contributien aangenomen, met behouding van het getal der Armée op 9000 Man, aan de Comissarissen uit de Waywoodschappen en Palatinaten volgens Koninglyke Universalia, den 25sten. Augusti dezes Jaars te verleenen, verkoren werden; en over de gecommandeerde Tartaren, welke van 't Jaar te veld gegaan zouden hebben, de decisie van de Waywoodschappen verwacht worden.

3. d'Inquartieringen der Krygsvolkeren zal deze eene reis (dewyl de Republyk het in 't toekomende staat te doen) door Assignatien van den Veldheer, indien men op den Vyandlyken Bodem niet blyft, met goedvinding der Commissie en op Koninglyke Approbatie door Assignatien uitgedeelt; door de Plaatsen, die geld moeten geven, het zelve prompt betaalt, of zy geëxecuteert werden; en de Veldheer, tot dat de Republyk zich wyder verklaart, zyn oud recht behouden.

4. Op de groote Bulawa zetten zy honderd duizend, op de geringe seventig duizend, op den Schatmeester honderd duizend .... niet gerekent een Pensioen voor de oudste des Landts; een extraordinaris Inkomst van 't Groot-Hertogdom door de Coæquatie; een Schat, uit het Monopolium van de Tabak en het Hoofd-geld der Joden, aan de Woywoodschappen gebracht. De Schat met zyne Tollen kan men by het goedvinden der Woywoodschappen behouden; en, als men de Lasten zo reguleert en d'Armée blyft, behoeft echter aan den Schat geen nadeel toegebracht te werden.

5. Beide de Partyen staan een amnestie en vergetenheid van alle schade toe, en behouden voor zich, 't geen in 't toekomende voorvalt, aan den naasten Ryksdag te brengen.

5. Zy beloven wederzyds, na het te veld uitvoeren van het Volk geen tumult te verwekken.

7. En op dat deze Pointen te meerder kracht mogen hebben, heeft de Koning die zelve ondergeschreven.

De Koning, gelyk in het laatste Artykel gezegt word, tekende met de Gedeputeerden der twee Partyen: en om een einde van alle beroerten te maaken, en te meerder kracht aan dit Vergelyk te geeven, deed hy voor zyn vertrek na het Leger het volgende Mandaat aan den Littauschen Adel afvaardigen.

1698.
October.

AUGUSTUS II. REX.

Allen en yder Edelgeborenen, &c. Dewyl onder de Godlyke barmhertigheid d'eendracht en 't vertrouwen tusschen de Standen van het Groot-Hertogdom Littauwen na het vaststellen der vrede door onze byzondere voorzorg en de bewerking van den Eerw. Edel-geborenen aangestelden Mediateur wedergekeert is, is 'er niet billyker, als dat eindelyk alle beweegingen en vertooningen van burgerlyke wapenen weggenomen en opgehouden werden. Wy willen derhalven, en waarschouwen allen gezamentlyk, dat, zo haast als de Littausse Armée volkomen van hare Grensen tot de Krygs-operatien aftrekt, aanstondts alle gemeene Expeditien, Beweegingen van de Landtsvanen, en Byeenkomsten en Verzamelingen, op hoedanige naam of tytel by gelegentheid van de Vereeniging der Rechten aangerecht, uit het veld zullen aftrekken, de Vanen afgedankt werden, en yder met toegewonde wimpels naar huis keeren. En, ingeval iemand na den aftocht der geheele Armée van de Grensen mocht bestaan by de burgerlyke beweegingen te blyven, zal yder der zodanigen zich met het voorstaan of beschermen van de vergelyking der Rechten van het Hertogdom Littauwen met de Kroon niet meer konnen dekken noch verschoonen, dewyl voor dezelve by de tegenwoordige Vrede en ons Edict t'eenemaal gezorgt is, maar alle schuld en straffen, in de gemeene Rechten uitgedrukt, onderworpen zyn. Op het aanhouden van den vredelievenden Adel is deze, op dat het een yder kennelyk werde, afgevaardigd, enz.

Maar wie zou gedacht hebben, dat 'er op den zelven dag, als het gemelde Vergelyk te Warschau getekend wierd, een Gevecht in Littauwen voorgevallen zou hebben! Indien men ter gemelde plaatse had geweeten, wat 'er honderd mylen van daar omging, daar zou geen Tractaat gesloten zyn geworden: en had men in Littauwen geweeten wat 'er ten Hove omging, men zou malkander niet met de wapenen te keer hebben gegaan. 't Geval droeg zich, volgens d'eerste tydingen, aldus toe.

De Zoon van den Veldheer Sapieha, met den naam van den Konmuszeck of Truchses bekend, besloten hebbende den Groot-Vaandrig Oginski te bevechten, begaf zich des nachts tusschen den 22 en 23sten. met twaalf Vaanen Ruiters, twaalf Vaanen Dragonders, en zeven Vaanen Voetvolk, Kozakken, benevens eenige veldstukken met schroot gelaaden, in optocht; toog den gantschen nacht met alle spoed voort; en kwam des morgens by Jur-

Jurgensburg in 't gezicht van Oginskis Campement, die zich in slagorder gesteld had, met het voorneemen van hem het hoofd te bieden: doch het lossen van Sapiehas kanon en muskettery zyne Troupen in wanorder gebracht hebbende, namen ze de vlucht, en wierden zodanig verstrooid, dat 'er veele in de Niemen verdronken. Oginski zelve had moeite genoeg om zich met een klein getal van volk, 't geen hy onder de vluchters verzamelde, te Schretlahen, by Tolsit, in het Hertoglyk Pruissen te bergen. Hy verloor vier veldstukken, zyn bagazie, en eenige somme geldts, enz.

Doch naderhand kreeg men een omstandiger Verhaal wegens dit Gevecht, gelyk hier onder te zien is.

Omstandig verhaal van het voorgevallene in Littauwen, tusschen den Oginsky en de Volkeren van den Groot-Veldheer Sapieha.

WAnneer de Truchses met d'Armée naar de plaats, alwaar den Oginsky met den Adel stond, genaderd was, zond hy een Towarczyn, en liet hem afvragen, op wat authoriteit hy zich onderwond de Sapiehase Goederen aan alle kanten te ruineeren? wat reden hy had om den Veldheer, welke zich met alle gehoorzaamheid en onderwerping aan den Koning had gesubmitteerd, zo vyandlyk te vervolgen? en of hy zich inbeeldde, dat hy de geheele Republyk representeerde? Den Oginsky deed den Towarczyn, in plaats van hem een antwoord te geven, lelyk mishandelen. Het gerucht hier van vloog zo dra tot d'andere party niet over, of een Stolnik van den Truchses gaf ordre aan de Littausse Tartaren, welken hy by zich had, de Voorwachten van Oginsky aan te grypen. 't Geschiedde; maar zy wierden afgeslagen, en tot aan den Stolnik, welke met de Cavallery en Dragonders in bataille was gaan staan, te rug gedreven; ja zelfs tot zo ver door den Zaranka met een gedeelte van den Adel nagezet: doch de Stolnik liet aanstondts uit eenige veldstukken, welken hy by zich had, op de Vervolgers vuur geven, en ten eersten de Ruiters en Dragonders op hem stooten, met zo veel hevigheid, dat den Adel op de vlucht gedreven, en ten deele onder het vechten, en ten deele in het vluchten, hondert van de haren ter nedergemaakt wierden. Den Oginsky, die de Bagazie al naar de Pruissche Grensen voor uit had laten marcheeren, week, zo dra hy de wanordre en het wyken der zynen bemerkte, met acht Compagnien over de Grenzen in een Wout. De Stolnik dacht hem na te volgen; maar eer hy den Littaussen bodem achter den rug had, kwamen twee Brandenburgse Officiers aan hem vertoonen; dat zy ordre hadden, by het voorvallen van eenige Actie aan

de

1698. October. de geenen, welke over de Grenzen van het Groot-Hertogdom kwamen te retireeren, een veilige schuilplaats te geven, en niet te gedogen, dat de andere party een voet over de Frontieren zoude zetten, op dat geene ongemakken op het Gebied van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Brandenburg mochten komen te gebeuren. De Stolnik gaf aan dit vertoog gehoor, en liet den aftocht blazen; dan naderhand tot teken van triumph de herpauken hooren. Den Oginsky verbeeldde zich, dat dit een hervatting van de marsch was, en de Stolnik weinig acht op de remonstrantie van de Brandenburgse Officiers gegeven had, en hem op het lyf wilde komen, en week vry verbaast uit het Wout naar Ragnit: doch de Stolnik trok met zyn' Armée t'eenemaal te rug, en sloeg de weg naar Cauen op. Hier uit blykt, dat het verlies van den Oginsky veel geringer geweest is, als d'eerste geruchten gewilt hebben.

Gevecht tusschen de Saxen en Poolen.

Een ander Gevecht viel 'er voor in Polen, doch tusschen de Saxen en d'Inboorlingen, welker onderlinge haat zo groot was, dat alle de voorzichtigheid des Konings, en alle de voorzorgen die hy daar toe kon aanwenden, niet bekwaam waren om hen hunne verbitterdheid te doen afleggen. *De Saxische Troupen*, uit hun Land gekomen, hadden een tyd *lang te Bizanouch en te* Bronowicz, by Krakou, gelegen; alwaar de Poolen voorgaven dat ze groote wanorders aanrechtten, leevende na hun welgevallen, zonder onderscheid, op de landen van de Geestelykheid en den Adel, Burger en Boer. 't Is wel te gelooven, dat ze zo heel fyn niet en leefden; doch ook met eenen, dat de Poolen de zaaken wat breed uitmaten. Maar 't zy daar mee zo 't wil: d'Overigheid van Krakou aan der zelver Bevelhebber *daar over* geklaagd, en geen genoegsaame voldoening gekreegen hebbende, vervoegde zich de Starost van de gemelde Stad, met zo veele Poolsche Benden als hy by een kon krygen, in hunne quartieren, om hen met meerder tucht te doen leeven: maar de Saxen, die zich inbeeldden, dat men hen meende aan te tasten, voorkwamen de Poolen, vielen hen op 't lyf, doodden en kwetsten 'er eenigen, en sloegen d'overigen op de vlucht. De Starost zelve wist zich naauwelyks te bergen, steekende met een vaartuig over de Weissel, daar de Duitschers verscheidene musketschooten op losten. De Koning, verstendigd wegens deze ongeregeldheden, deed eenigen der voornaamste belhamels straffen, en verbood by lyve ten platten lande te gaan stroopen, of

iets

iets van d'inwoonders te neemen dan 't geen zy met gereed geld betaalden. 1698. *October.*

HOEWEL het scheen, dat de nieuwe Koning van Polen den Heiligen Stoel in deze beginselen behoorde t'ontzien, om d'oprechtheid zyner bekeering te bewaarheden, ging de spraak echter, dat hy byna op het punt stond om 'er zich mee over hoop te werpen. 't Is wel waar, dat het was over een zaak, die alreedts door den overleedenen Koning op 't tapyt was gebracht, en meer de Republyk van Polen, welke altyd in weezen blyft, als de Hoofden van de zelve, die deze waardigheid maar voor hun leven genieten, betrefte; te weeten, over zekere Geestelyke Goederen, welke tot Abdyen waren opgerecht, waar af de Paus pretendeerde te schikken. De Koning in tegendeel begeerde, dat de gemelde Goederen in Prioryen verkeerd zouden worden, waar toe hy zelve de benoeming zou hebben. De Heilige Vader had hem ook een Brevet ten dien einde beloofd: doch het bleef achter. De Koning, ziende dit draalen, verklaarde aan den Nuncius Davia, dat, by aldien hem binnen den tyd van drie maanden het beloofde Brevet niet verleend wierd, zyne Majesteit alsdan de gemelde Abdyen aan hem vervallen zou verklaaren, en hem Nuncius zyn afscheid geeven. Innocentius toonde zich hier over zeer misnoegd, als meenende niet weinig toegebracht te hebben tot hem de Kroon op het hoofd te vestigen. Maar mogelyk geloofde de Koning, dat, om voor een goed Katholyk te gaan in een eeuw, zo verlicht als deze, het niet noodzaakelyk was alle zyne wettige rechten aan het zichtbaar Hoofd der Roomsche Kerk af te staan. Dat was goed in d'eeuwen van onweetendheid, toen de glorieuze tytel van Katholyk niet als tot die prys verkreegen wierd.

ITALIEN. Verschil tusschen den Koning van Polen en het Roomsche Hof.

Men sprak nu door geheel Italien van een wonderteken, 't geen de swakke geesten niet weinig verbaasde. De Generaal der Augustynen verzekerde den Heilgen Vader, dat den Arm van S. Nicolaas van Tolentino sedert een tyd geweldig gebloed had. Gelyk men dit houd voor een voorteken van ongemeene ongelukken, welke Italien, en zelfs geheel Europa, dreigen, ontstond 'er een algemeene verslagenheid; en die maar eenige godvruch-

Wonderteken, daar des Pausen dood uit voorspeld word.

1698. Octöber. tigheid had, deed beloften, ondernam bedevaarten, enz. De Paus (erinnerende zich d'oorlogen, pesttyden, hongersnooden, en andere rampzaligheden, daar Italien, en de voornaamste gedeeltens van Europa, sedert dat dien Arm begonnen had te bloeden, mee geplaagd waren geweest) verbood ook aanstondts d'Operas, Comedien, en alle d'andere openbaare vermaakelykheden, welken men voor de winter gereed maakte, en verordende verscheidene oeffeningen van devotie. Het ging zelfs zo verre, dat hier eenigen d'aanstaande dood van den Heiligen Vader uit wilden besluiten; en zekere Onbekende had de stoutheid van ten dien opzichte de volgende twee Latynsche Vaerzen in het Apostolisch Paleis te strooijen.

Tempus adest mortis, cadet hac Triplicata Corona:
Decembris Lunæ est ultima quippe dies.

't Geen ten naasten by hier op uitkomt.

De dood komt, om de Kroon, waar op de Pausen brallen,
Den laatsten Maandag van December te doen vallen.

VENETIEN. Beweegingen der Venetiaansche en Turksche Zeemachten.

MEN verstond nu van Constantinopolen, dat de tyding wegens de landing der Venetiaanen op d'Eilanden Lemnos en Stanchio daar een groot gemor had veroorzaakt; vreezende het Volk, dat ze verder mochten doordringen, en de zelve verwoestingen op d'andere Eilanden aanrechten. 't Was om deze reden, gelyk gezegt wierd, dat de Capitein-Bassa Mezzomorto den 28en. Augustus met vyf-en-twintig Oorlogschepen en eenige Branders van de Dardanellen in zee stak, en met zyne Vloot onder de Fortres van Tenedos ging leggen, om 'er de samenvoeging der Barbarysche Roofschepen te verwachten. De Venetiaansche Capitein Generaal, den Heer Cornaro, had niet zo haast bericht 'er af gekreegen, of vervoegde zich derwaarts, en zocht Mezzomorto tot een gevecht te lokken: maar deze, de ly hebbende, wilde niet aanbyten. De wind ondertusschen een wyl daar na omgeloopen, en hem zo gunstig zynde geworden, als ze hem voorheen tegen was, deed Mezzomorto het anker lichten, met het voorneemen van de Schepen der Republyk aan te tasten. De Ridder

Del-

Delfino, die 'er het gebied over voerde, oordeelende dat de wind wel haast zou veranderen, verwachtte hem in goede order. In der daad, de wind veranderde; weshalven hy het na de Vyanden toezettede, welke, verre van hem af te wachten, het over staag smeeten, en tusschen de Dardanellen en het Eiland Imbro gingen leggen; 't geen zelfs met zulk een verhaasting geschiedde, dat de Capitane van Tunis aan de grond zeilde, en stukken stiet, bergende het Volk zich aan land. Een ander Turksch Schip wierd niet weinig aan masten en want beschadigd. Delfino wierp het anker omtrent de Klippen van Mauria, gelegen ten Noorden van Tenedos, om de beweegingen van den Capitein-Bassa gade te slaan, en hem in een gevecht te wikkelen. De Capitein-Generaal Molino lag ondertusschen met de Galeassen, Galeyen, en Galiotten te Porto Porro, enz. 1698. October.

EEN nieuwe (a) verbaasdheid wierd de Stad Turin aangejaagd door een der schrikkelykste stormen, die men ooit gevoeld heeft, vermengd met een gestadig weerlicht en vervaarlyke donderslagen. Zy ontstond op den 8sten. der Maand, ving aan des avondts ten zeven, en eindigde ten acht uuren: maar vier uuren daar na verhief ze zich met nieuw geweld, en veroorzaakte ongeloofelyke schade. Meer als tien duizend boomen wierden uit de grond gerukt, verscheidene huizen en tuinen rondom de Citadelle over hoop gesmeeten, en ontallyke andere verwoestingen aangerecht. De keukens van zyne Koninglyke Hoogheid gingen ook zelfs niet vry; en de schrik had de herten zodanig ingenomen, dat het verscheidene met een ziekte moesten bekoopen.

SAVOYEN Schrikkelyke storm omtrent Turin.

(a) Ziet pag. 121.

Den 1sten. der Maand deed Monsr. de Puysieux, Ambassadeur van Vrankryk, de volgende Aanspraak aan de gezamentlyke Cantons, welker Vergadering dien dag te Baden wierd geopend.

SWITSERLAND. Vergadering der Cantons te Baden.

Voortreffelyke Heeren,

WElk is het oogmerk, het geen my heden in deze doorluchtige Vergadering brengt? Kome ik, om U taken, van welke Gy nimmer hebt hooren spreeken, aan te kondigen? De gunstige aanhooring, welke Gy my verwaardigt te verleenen, moet my doen geloven, dat Gy u niet schikt, als om groote zaken te hooren.

1698. Zy zyn, voortreffelyke Heeren, in der waarheid groot; maar konnen
Octob. U niet nieuw zyn: want wat is grooter, als de toegenegentheid en de vriendschap van den Meester, dien ik d'eer heb van te dienen, van welke ik U de verzekeringen kome vernieuwen; en wat is'er, 't geen U minder nieuw moet schynen? De geenen, welke my in het glorieus Employ, het geene ik by U bekleede, voorgegaan hebben, hebben het doen blyken met een welsprekentheid en talenten, die ik bekenne niet te hebben: doch ik zal, niet tegenstaande d'eenvoudigheid van myn *Discours*, niet nalaten U dezelve zaak te herhalen.

Waarlyk, voortreffelyke Heeren, de Koning heeft een voorbeeld, en rekent (hier in zelfs te boven gaande het geen een lang gevolg van des zelfs gloryryke Voorzaten gedaan heeft) niet minder van hunne vriendschap en toegenegentheid tot het loffelyke Switsersse Lichaam, als van de Monarchie, van welke hy de Kroon zo waardig draagt, geërft te hebben.

Maar ter zelve tyd moet ik niet verswygen de reciproque sentimenten die Gyl. hem geeft van een vaste en standvastige vriendschap, welke ik my vleye dat niets immermeer krachtig zal zyn te verstoren; my verzekerende, dat Gy gestadig zult volharden, zonder dat U iets zal konnen aftrekken van die oude Alliantie, welke U niet minder glorieus als nut en voordeelig is; en dat Gy niet zult ontaarden van de wijsheid uwer brave Voorzaten, welke U die als een kostelyke erffenis, die Gy met geen zorg genoeg kond bewaren, nagelaten hebben.

Onze gemeene Historien zyn vol roemruchtige bewyzen van het geene ik voortbrenge, en Gy kond daar van niet onkundig zyn.

Geniet in vrede zo grooten goed, Voortreffelyke Heeren, voor de glorie en het voordeel van beide de Natien, niet minder door haar Verbond vereenigt, als gelyk in dapperheid. En gave den Hemel, dat myn Ministerschap zo wel, als myn yver en myn toegenegentheid tot zo doorluchtigen Natie, diende om meer en meer deze Alliantie door onbreekbare knoopen te bevestigen! Hopende, gelyk ik met oprechte wenschen doe, dat zy zo lang, als de wereld zal duuren, moge bestaan.

Baden den 1sten. October, 1698.

PUYSIEUX.

De Reforme der Switsersche Troupen in Vrankryk kwam hier terstond weder op het tapyt, gelyk ook dat men niet Kooren genoeg uit der Elsas, en de gebuurige Landen, staande onder het gebied van die Kroon, liet volgen: waar op Monsr. de Puysieux antwoordde, dat, hoewel hy noch geen nieuwe orders van den Ko[...]en Meester, over het eerste artykel had gekreegen [...]r wel kon zeggen, dat hy niet geloofde,

de, dat zyne Majesteit van besluit zou veranderen. En op het tweede voerde hy hen te gemoet, dat de vrees van gebrek zekere omzichtigheden had doen gebruiken, daar men op andere tyden niet om gedacht zou hebben; maar dat hy hoopte, dat men wel haast gelegentheid zou krygen om meer aan hen te konnen laaten volgen. 1698. October.

Gelyk het eerste punt den Switsers geweldig ter herte ging, raadpleegde men, of men een Courier met een Brief uit den naam van alle de Cantons aan den Koning van Vrankryk zou stuuren, om hem instantelyk te bidden, voldoening op hunne klachten te geeven; of dat men Gedeputeerden zou stuuren, om de zaak ten Hove aldaar te gaan behandelen. Het eerste wierd best gekeurd; de Brief in zeer ernstige termen geschreeven; aan Monsr. de Puysieux ter hand gesteld; en door zyn' Excellentie beloofd, dat hy de zaak zou recommandeeren, en tegen S. Marten een Antwoord van zyne Majesteit bezorgen. De Cantons beslooten ook noch, dat, ingeval het Antwoord ten bestemden dage niet en kwam, of niet voldoenend was, zy, zonder het uitschryven van een anderen Landdag, drie Gedeputeerden van de twede rang na het Hof zouden zenden, om deze zo gewichtige en dringende zaak zyne Majesteit zelve voor te stellen; en dat, zo zulks niet en hielp, noch geen verbetering volgde, de Troupen te rug ontbooden zouden worden.

Men zegt, dat Monsr. de Puysieux aan de Cantons vertoonde, dat zy vernoegd behoorden te weezen met dat de Koning de Troupen van hunne Natie de Schatting, welke alle d'andere Troupen des Ryks betaald hadden, en die ten hunnen opzichte op meer als twee honderd duizend guldens geloopen zou hebben, niet had doen betaalen: Dat 'er van zestien duizend en acht honderd man, welke in Vrankryk onder den naam van Switsers dienden, wel tien duizend Duitschers waren, die den dienst niet en zouden verlaaten al herriepen zy hunne Troupen: Dat deze reden, en verscheidene andere, hen 'er rypelyk op behoorden te doen denken, eer ze zich inlieten in een zaak, die de banden van het voordeeligste Verbond, 't geen zy konden hebben, t'eenemaal zouden verbreeken, en zelfs bekwaam weezen om hen den haat van een machtigen Vorst op den hals te halen, enz.

 In

1698. October.

In deze Vergadering wierd aan d'Officiers, uit Vrankryk overgekomen om rekenschap van hunne zaaken te geeven, afgevraagd, waarom zy, tegens hunne plicht, toegestaan hadden, dat de soldy van de Volkeren onder hun gebied tegens het Verbond en de Stoupasche Capitulatie verminderd was, en de geheele Natie daar door benadeeld? en, niet tot genoegen geantwoord hebbende, dat ieder na zyn Canton zou hebben te vertrekken, om van het zelve gevonnisd te worden; in het land te blyven; en niet weder na hunne Regimenten te keeren, voor dat men antwoord uit Vrankryk ontfangen hadde, en wist, waar na men zich zou moeten reguleeren.

Geschil tusschen de Stad en den Abt van St. Gal beslecht. (a) Zie pag. 425.

De Vergadering scheidde den 14den. der Maand, na dat men alvoorens had beraamd, dat men den 17den. November ter zelve plaatse een andere zou houden, wanneer men hoopte dat het Antwoord op den Brief, aan den Koning van Vrankryk geschreeven, gekomen zou weezen. Doch men moest hier niet vergeeten te zeggen, dat het sedert zo langen tyd sweevende geschil tusschen den (a) Abt en de Stad van S. Gal, 't geen in Switserland zo veel onrusten veroorzaakt had, in deze Vergadering in der minne ten einde was gebracht, zo wel wegens de Roomsche Processie welke door de Gereformeerde Stad gaat, als wegens het geld 't geen de Stad aan den Abt moest betaalen.

DEENMARKEN. Dood van den jongen Prins.

Den 2den. der Maand kwam tot groote droefheid van het gantsche Hof, ter ouderdom van zestien maanden, te sterven de Prins Christiaan, eenige Zoon van den Kroonprins, wiens Gemalin by dit swaar verlies noch het ongeluk van een miskraam had.

TURKYEN en DUITSLAND. Vervolg der beweegingen van de wederzydsche Krygsmachten. (a) Zie pag. 210. (b) Zie pag. 209.

NA dat de Prins Eugenius van Savoyen op den 21sten. der Maand October weder in zyn Campement te (a) Lug was gekomen, verstond men des anderendaags, dat de Tartaaren, die de (b) Vouragiers van het Keizerlyk Leger, mitsgaders een groot getal van Paarden en Hoornbeesten, weggevoerd hadden, van Banzoua op buit waren uitgetoogen, en met hunne Gevangenen na Themiswar geweeken.

Den 23sten. berichtten twee gevangene Turken, om hun rantsoen na Themiswar geweest, dat de gemelde Tartaaren, drie duizend sterk,

sterk, noch daar omtrent stonden, doch haast door hun Leger afgelost zouden worden. 1698. October.

Den 24sten. ontfing men kondschap van den Generaal Nehm, dat de Turken sterk arbeidden om de Schans, op het Eiland by Belgrado aangelegt, tot volkomenheid te brengen; de zelve al met twintig stukken beplant hadden, en het overvoeren van de Proviand na Themiswar meenden voort te zetten.

Den 25sten. verstond men van den Generaal Spilberg, welke noch aan het Moeras by Villowar lag, dat hy op het Eiland by Belgrado sterk met kanon had hooren schieten, en vervolgens verstaan, dat de Primo Vizir had laaten beproeven, of dat geschut, als het Eiland aangetast wierd, wel overal kon toereiken.

Den 26sten. ontfing men kondschap, dat een gedeelte van de Vyandlyke Scheepsmacht den Donau eenigsins opgevaaren was: dat der zelver Wagens, Kemels, en verdere lastdraagende Beesten tot het overvoeren van het Convoy na Themiswar gereed bleeven staan, en tot het geleiden van het zelve boven de Tartaaren noch omtrent zes duizend Man te paard en te voet gecommandeerd waren, en een Bassa met vier honderd Paarden na Bosnien gezonden. Tegen den avond wierd dit alles bevestigd door een Expressen, van den Wachtmeester Generaal Spilberg na het Campement afgevaardigd, met byvoeging van deze byzonderheden, dat de Turken met acht Galeyen en ettelyke Saïken waarlyk by Salankemen vertoefden. Hier op wierd aan hem Spilberg kennis toegeschikt, dat des anderendaags zes honderd Paarden na Titul zouden marcheeren, om de geenen, welke aldaar waren, af te lossen; en dat hy Generaal, in geval van gevaar, en wanneer d'Ottomannen iets aan die kant mochten willen onderneemen, zo wel deze laatste zes honderd Man, als d'eerste, tot het bieden van te beter tegenstand by zich konde houden.

Den 27sten. wierd bevestigd, dat de Tartaaren van by Themiswar na Banzoua terug gekeerd waren; en dat de Generaal Spilberg liet weeten, dat men by Salankemen niets meer van de Vyanden vernam.

Den 28sten. verstond men, dat de Turken op de Hoogte by Semblin alleenlyk een Voorwacht te Paard hielden, zonder eenige Werken of Schanssen te maaken: dat hunne Ruitery, behalven

1698. Octobr. ven de geene welke zy tot Wachten in het Leger van noodcn hadden, twee dagen te vooren aangevangen hadden den Donau te passeeren, en zulks tot den 27sten. in den morgenstond vervolgd; ook veele ledige paarden medegenomen, om de wagens achter te laaten, en het Convoy alleen met paarden na Themiswar over te voeren. Dewyl nu zulks deed zorgen, dat zy lichtelyk een excursie na Opper-Hongaryen zouden willen ondernemen, zond men de behoorlyke waarschouwingen na de noodige plaatsen ten einde wel op hunne hoede te zyn, en maakte toestel om, indien het gevaar grooter mocht worden, eenige Regimenten na de Maros te detacheeren. Na den middag kwam bericht in van den Generaal en Baron de Nehm, dat dien ochtendstond, een uur voor den dag, een Vyandlyke Party te paard tot onder Peterwaradyn gekomen, en heimelyk tot onder het Hoornwerk gesloopen was; een Saïke, by de welke de Heidukken geen goede wacht hielden, overvallen; twee der Heidukken nedergesabeld; en vyf gevangen weggevoerd had. Ter zelve tyd wierd ook wegens den Oversten van Glokkelsberg, die met vier Regimenten omtrent Dobra aan Zevenbergen stond, bericht, dat hy door een Party twee Turken by Banzoua gevangen gekreegen, en eenige Turksche Brieven by hen had gevonden. De Brieven wierden mede overgebracht: doch men kon uit de zelven, hoe naauw doorzocht, niets van eenig belang ontdekken. Den eigensten dag, en ook den volgenden, hoorde men uit eenige stukken kanon schieten; doch zonder te weeten, waar het was. Men vermoedde alleenlyk, dat de nieuwe Schepen, by Weenen gebouwd, te Peter-Waradyn aangekomen, met het overige der Watermacht geconjungeerd, en over het zelve vreugdesalvos gelost zouden zyn.

Den 29sten. kwam nader bericht in van den Generaal Spilberg, dat hy andermaal eenige Turksche Saïken by Salankemen gezien had. Tegen den avond wierd over het aanbrengen van twee Expressen, daags te vooren van het Keizerlyk Hof gekomen, krygsraad gehouden; en was ook onder anderen aan den Prins Eugenius van Savoyen order toegeschikt, dat hy vyf mylen rondom de verkoozene Handelplaats over de Vrede of Treves met de Turken een naauwkeurige neutraliteit zou doen onderhouden.

Den

Den 30sten. ontfing men bericht van den Wachtmeester Generaal Spilberg, dat hy in het ryden na Titul, om te recognosceeren, ontdekt had, dat omtrent achtien Turksche Saïken van de Vyandlyke Watermacht na Cobila opvoeren: dat by de vyftien Fregatten boven Salankemen, en by Salankemen meer andere, die hy niet had konnen tellen, vertoefden: en dat hy om den hoek van Semblin noch meerder Schepen had zien opkomen, en daar uit giste, dat de geheele Turksche Vloot zou volgen. 1698. October.

Den 1sten. October marcheerden vyf Compagnien Castellische Dragonders na Croatien; werwaarts, volgens ontfangen Keizerlyk bevel, de Colonel der Artillery, de Graaf Bersetti, mede was gezonden. Tegen den avond ontfing men zekere narigt, dat de Turken hun Convoy onder het Geleide van tien à twaalf duizend Paarden en eenige Janitsers in Themiswar overgebracht hadden. Dit kon te minder belet worden, door dien de Vyandlyke marsch met de Themes bedekt was, en de Keizerschen wegens de diepte van het water zonder bruggen niet konden passeeren, noch de Turken ergens, als onder het geschut van Themiswar, aantasten.

Den 2den. verhaalden de Kondschappers, dat de Vyandlyke Watermacht, uitgezondert eenige Saïken, welke by Salankemen en aan het Eiland Penizia lagen, te rug gekeerd was.

Den 3den. ontfing men twederhande raporten: d'eerste, dat de Turken zich weder te water lieten zien, en zes Saïken in de Theys na Titul gepasseerd waren: en de laatste, dat, zo haast als de Keizerschen te Titul alarm schooten, de Vyanden by Salankemen twee stukken gelost, de Saïken met een geantwoord, en zich ten eersten te rug begeeven hadden. Men deed een quantiteit palissaden en schansbalken gereed maaken, om zo aan het Fort by Sablie, als opwaarts langs de Theys en Maros, eenige Schanssen op te werpen.

Den 4den. kwam een Lieutenant der Hussaaren uit Croatien in de Legerplaats, met een Brief van den Wachtmeester Generaal en Graave Forgaz, waar in hy onder anderen liet weeten, dat hy met zyn Grensvolk by Bihaks twee Agas en eenige andere Turken gevangen gekreegen, en eenelyken nedergehouwen had: dat hy noch by Dubizza stond, en den Vyanden alle verdere

 afbreuk

1698. October. afbreuk zou trachten toe te brengen, enz. Na den middag wierden vyf Gevangenen ingesleept, een Tartaar, twee Turken, en twee Walachers: de twee laatsten, benevens noch twee anderen, door de Heidukken van Titul by Offesé te water betrapt, en met tien Hooy- en Strooschepen, ieder met twintig persoonen bezet, (doch waar van alle de Manschap, behalven de gemelde vier Walachers, nedergehouwen of verdronken was) vermeesterd. Het Leger wierd aangezegt, zich tot de marsch tegen des anderendaags gereed te houden.

Den 5den. brak men op, en marcheerde tot aan de Hoogte van Sablia. De Generaal Nehm liet weeten, dat Ibrahim Bassa den 2den. 's avondts, nevens twee Bassas, met zeven à acht duizend man de Sau gepasseerd was; en men twyfelde niet, dewyl men twee alarmschooten gehoord had, of de Turken zouden tot dicht onder Peter-Waradyn gestroopt hebben. Men stuurde eenige Officiers en Ingenieurs na Arat aan de Maros, om d'oude Schanssen langs de Theys opwaarts te repareeren, en meer andere nieuwe te maaken. De Prins de Commercy vertrok dezen dag na Weenen.

Den 6den. deed de Prins Eugenius een keer na Sablia, om de Schanssen en passagien te bezichtigen.

Den 7den. wierd onder een groot Convoy van twee duizend man, gecommandeerd door den Prins van Hanover, in het Bosch van Bezkerek een goede meenigte van hout, zo tot provisie voor het Leger als tot de Brugge- en Schansbouwing by *Sablia*, gekapt. Wegens den Generaal de Nehm kwam bericht, dat de Tartarische Han tot driemaalen aan den Primo Vizir verlof had gevraagd om een stroop met zyne Troupen na de kant van Essek en Possega te mogen doen; maar dat de Vizir het hem t'elkens had geweigerd: dat zy daar over oneenig waren geworden; de Han by Banzoua was gaan campeeren; en aan den Vizir had laten zeggen, dat hy, maar tot den 25sten. der Maand verbonden, alsdan door Wallachyen na huis zou keeren, en ook niet meer met den Vizir, die zulks aan zynen Sultan kon zeggen, wilde commandeeren. 's Nachts bleef, dewyl het hout noch niet altemaal gehouwen was, het Convoy voor het Bosch staan; en de twee gewoonlyke Patrouilles, d'eene van Palfische en d'andere

van

van Collonitsche Hussaaren, toogen uit na de Beghe en Themes. 1698. October.

Den 8sten. met het aanbreeken van den dag, ontmoetten de Palfischen drie à vier duizend Tartaaren, welke, alzo de eerstgenoemden niet wakker genoeg waren, hunnen Wachtmeester met negen Man gevangen namen. Toen verwekten zy alarm; en avanceerden terstond het Paul Deakische Regiment Hussaaren en het Duitsche Volk des Prinsen van Hanover. Ook wierd aan eenige Duitsche en Hongarische in het Campement gereed staande Volkeren belast, te volgen. De voorigen raakten ondertusschen met de Tartaaren handgemeen, en maakten elf Gevangenen, waar onder een Murza, een Officier onder d'Ottomannen hooger als een Capitein. Veele lieten 'er het leven, en noch meer wierden 'er gekwetst. Daar waren ook eenige gekwetsten aan de zyde der Christenen: doch niemand sneuvelde, als een Trompetter des Prinsen van Hanover.

Den 9den. wierd het hout, 't geen men den voorgaanden dag gehouwen had, afgehaald; en aan vyf Regimenten te paard (dewyl de Turken, na alle kondschappen, scheenen voor te hebben noch een Convoy na Themiswar te brengen, en naderhand een stroop in Opper-Hongaryen te gaan doen) geordonneerd zich derwaarts te vervoegen, en de zelve order ook gestuurd aan de vier Regimenten welke onder den Oversten Glokkelsberg by Deva of Dobra stonden, mitsgaders aan het Styrumsche Regiment Dragonders 't geen by Rozay vertoefde.

Den 10den. kwamen twee Korussen, vrywillig uit Themiswar overgeloopen, in het Campement, zonder nieuws van belang, als dat de leevensmiddelen, en byzonder het brood, tot een duure prys in de Vesting wierden verkocht; en dat voor het scheiden der Tartaaren van het Turksche Leger een twede Convoy, dewyl het eerste niet lang zou konnen tegenhouden, verwacht wierd.

Den 11den. kwam niets byzonders voor te vallen, als het inbrengen van een zeer gewichtige tyding, daar men naderhand geen gevolg af en hoorde.

Den 12den. liet de Generaal van Nehm uit Peter-Waradyn weeten, dat den eigensten dag gewisselyk een nieuw Convoy na

1698. Themiswar zou opbreeken: dat de Turken, om den Keizerschen
October. midlerwyl elders werk te geeven, of vrees aan te jaagen, ruim twintig Fregatten en Saiken langs den Donau na Salankemen hadden doen wenden: dat den 10den. eene hunner Partyen van twee duizend Ruiters de Sau gepasseerd was: en dat zy by Dobokki-Potok een formeel Fort hadden beginnen op te rechten, met voorneemen om gestadig Bezetting in het zelve te houden. Dienigensten dag marcheerden vier Batallions onder het commando van den Colonel Guetenstyn na Segedin, om de Werken by die Plaats en Klein Canischa te verhaasten.

Den 13den. liet men weder in het Bosch van Bezkerek recognosceeren, zo ten dienste van het Leger, als om de verdere behoeften tot den arbeid aan de Forten by Sablia in te haalen; werdende de Houthakkers door twee Regimenten Hussaaren gedekt. Dien voormiddag arriveerde de Generaal en Graaf van Schlik, twede Ambassadeur zyner Keizerlyke Majesteit op de Vredehandeling, verzeld door den Grave Marsigly; welke, na dat zy met den Prins Eugenius van Savoyen hadden gesproken, aanstonds weder na Futak keerden in 't Regiment Kurassiers van Corbelli en twee Bataillons, een van Anhalt en een van Thierheym, kreegen order om zich tot het opwachten van de Heeren Plenipotentiarissen op de Vredesnegotiatien gereed te maaken; en de Colonel der Infantery, de Graaf van Thierheym, om de zelve te commandeeren.

Den 14den. met het aanbreeken van den dag, toogen twee Bataillons van Anhalt over de passazie van Sablia, alwaar zy zich scheidden, op dat het eene zich by dat Thierheym mocht voegen, en na Slavonien marcheeren.

Den 15den. vertrok de Colonel Solari met eenige Bataillons na Segedin, om nader order af te wachten.

Den 16den. volgden twintig stukken onder een Artillery-Lieutenant, twee Geschut-Hoofdmannen, en andere diergelyke Bedienden. Na den middag kwamen alle de Proviandwagens van Sablia en Futak by het Leger, om het gekapte hout, 't geen noch tot de Brug van Sabila van nooden was, uit het Bosch by Bezkerek af te haalen.

Den 17den. gingen de Quartiermeesters en Fouriers voor uit, om

om een Leger over de Theys te slaan: doch het was niet van nooden; werden de daags daar aan d'onderstaande Stilstand van Wapenen, allerwege daar zich de Keizerlyke Krygsmachten bevonden, afgekondigd. 1698. *October.*

NA dien op ordre van den Doorluchtigsten Opperbevelhebber, den Prins van Savoyen, staat gepubliceerd te worden, hoedanig de Neutraliteit of Stilstand van Wapenen tusschen den Sau en Donau by de nu aanstaande Vreedehandelingen zy toegestaan, op zodanigen wyze, dat zo wel op de gemelde Rivieren, de Sau en Donau, als in het Land tusschen dezelve gelegen, van Illok af tot aan Semlin, en van daar de Sau opwaarts tot aan Possin, en wyders die Rivier op tot aan Nemze, Moravizza en Rascha, en zo vervolgens in de wydte wederom tot Illok, geene vyandlykheden, zo van onze of der Turken zyde zullen mogen gepleegt worden op levensstraf; zo wordt by dezen bekent gemaakt, en aan een ieder verwittigt, dat alle en een ieder dit nadrukkelyk bevel behoorlyk zullen hebben te gehoorzamen, en zig van de bovengemelde straffe te wachten.

Den 19den. scheidde het Leger; marcheerende de Prins van Savoyen met het meeste gedeelte der Cavallery na Segedin, en de Graaf van Starremberg met het overige der Troupen na de kant van Peter-Waradyn, enz.

VRANKRYK. Huwelyk des Hertogs van Lotharingen met Mademoiselle de Chartres.

SEDERT een wyl een huwelyk tusschen den Hertog van Lotharingen en Mademoiselle de Chartres geslooten; de dispensatie daar toe (bestaande de Partyen malkander in het vierde lid) eindelyk van het Pauselyk Hof gekomen; en alle dingen ten dien einde vervaardigd zynde, vervoegden zich den 12den. der Maand alle de Dames van het Hof, welke te Fontainebleau waren, 's avonds ten vyf uuren in des Konings Kabinet; daar zich alreedts de Koning Jacobus met zyne Gemalin, en de Prinsen, bevonden. Een oogenblik daar na kwamen er den Hertog en Hertogin van Orleans, en vervolgens Mademoiselle de Chartres, voorgegaan door den Marquis de Blainville, Groot-Meester der Ceremonien, en Monsr. de Granges, Meester der Ceremonien. Den Hertog van Elbeuf gaf haar de rechter hand, en de Marquis de Couvonges, Afgezant des Hertogs van Lotharingen, de slinker; wordende haar de sleep gedraagen door Mevrouw de Groot-Hertogin. Straks hier na presenteerden Monsr. de Pontchartrain,

1698. Minister en Secretaris van des Konings Huis, en de Marquis de
October. Torcy, Secretaris van Staat wegens de buitenlandsche zaaken, het Contract, 't geen geleezen, en door het gantsche Koninglyk Huis getekend wierd. Vervolgens ging Monsr. des Granges, Meester der Ceremonien, uit het Kabinet, om den Kardinaal de Coaslin, Eersten Aalmoessenier des Konings, die in de Kamer zyner Majesteit zat te wachten, te verwittigen, dat het tyd was om binnen te komen. Hy trad dan in het Kabinet, verzeld door des Konings Aalmoesseniers en den Priester der Parochie van Fontainebleau, en vraagde den Hertog van Elbeuf na zyn naam, en de dispensatie van Romen; daar deze op antwoordde, dat hy Hendrik van Lotharingen heette: waarop de Kardinaal met luider stemme vervolgde: *Hendrik van Lotharingen, voorzien met de procuratie van Leopoldus, Hertog van Lotharingen; en gy Elizabeth Charlotte van Orleans*, enz. Eer Mademoiselle de Chartres ja antwoordde, keerde ze zich na den Koning, den Hertog en Hertogin van Orleans, en deed voor ieder een diepe eerbiedigheid, om hunne toestemming te verzoeken; 't geen ze niet en deed voor den Koning Jacobus, noch voor zyne Gemalin, hoewel tegenwoordig. Hier op sprak de Kardinaal de woorden der Ondertrouw uit; 't geen een eind van de plechtigheid maakte.

Den 13den. voor den middag, kwamen alle de Princessen, zeer prachtig gekleed, in de Kamer der Hertogin van Bourgondien, en een weinig daar na ook de Hertogin van Orleans, kortelyk gevolgd door de Princes van Chartres, welke nochmaals voorgegaan wierd door den Marquis de Blainville en Monsr. des Granges. Den Hertog van Elbeuf gaf haar de rechter hand, en de Marquis de Couvonges de slinker. Zy waren verzeld door den Heer Barois, Afgezant des Hertogs van Lotharingen wegens zyn Huwelykscontract. De Koning de Hertogin van Bourgondien op het uitgaan van den Raad hebbende doen waarschouwen, volgden alle de Dames haar by de geweezene Koningin van Engeland, daar zyne Majesteit zich alreedts vervoegd had. Men begaf zich in optocht, om na de Kapel te gaan. Mademoiselle de Chartres en den Hertog van Elbeuf kwamen voor aan. De Koning, de Koning Jacobus, en de Koningin zyne Gemalin, volgden daar achter, voorgegaan door den Dauphin en alle de Prinsen van het Koninglyk

lyk Huis. Zo haast als men in de Kapel was gekomen, groette de Kardinaal de Caaslin, met de Myter op 't hoofd en de Bisschops-staf in de hand, de twee Koningen; deed een kort gebed, waar na hy zich in zynen armstoel nederzettede; en riep met luider stemme, gelyk hy den voorgaanden dag op d'Ondertrouw gedaan had: *Hendrik van Lotharingen voorzien met de procuratie van Leopoldus, Hertog van Lotharingen; en gy Elizabeth Charlotte van Orleans*, enz. waar na wyders alles, 't geen tot de Trouw behoorde, voltrokken wierd. 1698. *October.*

Na het eindigen van de Mis stelde men zich weder in rang, om uit de Kapel te gaan; en dicht by de deur zynde, nam de Koning zyn afscheid van de Hertogin van Lotharingen, welke hy verscheidene maalen met groote tederheid omhelsde. Zy smolt in traanen, en kon niet een woord spreeken. De Dauphin en den Hertog van Bourgondien omhelsden haar insgelyks. De Koning, de geweezene Majesteiten van Engeland, de Dauphin en den Hertog van Bourgondien traden vervolgens in des Konings Vertrek, om zich aan tafel te zetten: en den Hertog en Hertogin van Orleans, den Hertog en Hertogin van Chartres, en de Hertogin van Lotharingen vervoegden zich in het Vertrek der Hertogin van Orleans, daar ze het middagmaal hielden; vertrekkende wyders in des Konings Karossen, verzeld door zyner Majesteits Gardes, na Parys, daar ze des avondts ten negen uuren aan het Koninglyk Paleis uittrad.

Men merkte aan, dat dit Huwelyk het drie-en-dartigste was, 't geen het Huis van Lotharingen met dat van Vrankryk had ingegaan: en was de tegenwoordige Hertog van Lotharingen Zoon van een Koningin, en Neef van den Keizer. Hy had ook, als Koning van Jerusalem, een geslootene Kroon, bestaande uit de stukken van zyn Wapenschild, genomen. Het Hertogdom van Lotharingen word voor het oudste van Europa gehouden.

Den 16den. 's middags ten twee uuren, vertrok de Hertogin (na datze door alle d'aanweezende Grooten, Ministers, Gerechtsbanken, enz. over haar huwelyk begroet was, en verscheidene kostelyke geschenken ontfangen had) in des Konings Karossen. De Gardes, gecommandeerd door Monsr. de Busca, den

1698. den Zoon, reeden met den degen in de hand. Haare Karos
October. was omringd met tien van des Konings Voetknegten, en wierd zy ook gediend door zes van des zelfs Pazien. De Karos der Schildknaapen reed voor die van haare Koninglyke Hoogheid, en was bezet met Monsr. *des Granges*, Meester der Ceremonien; Monsr. *du Sauffoy*, 's Konings Schildknaap; den Abt *Testu-Mauroy*, voormaals Leermeester van zyne Koninglyke Hoogheid; den Biechtvader; Monsr. *des Bordes*, Schildknaap der Princes; en Monsr. *de Maugrison*, Eersten Medicyn. In de Lyfkaros zaten de Hertogin van *Lotharingen*, de Princes van *Lislebonne*, genoemd door den Koning om haar te verzellen; Madame *de Maré*; Madame *de Couronge*; Madame *de Roquenause*, de Moeder; en Mademoiselle *de Roquenause*, Staatjuffer van haare Koninglyke Hoogheid.

d'Eerste nachtrust wierd gehouden te Claye; des anderendaags de reis voortgezet na Meaux, van waar men des avonds te la Ferté sous Jouarre kwam. Terwyl zy aldus vast aan Lotharingen naderde, toog den Hertog, haar Gemaal, haar te gemoet. Hy kwam den 18den, 's morgens, te Bar, verzeld door zyn gantsche Hof en zyne lichte Paarden, gelyk ook door verscheidene Compagnien Burgers te paard, die hem te gemoet waren gereeden. Aan de Stadtspoort gekomen, steeg hy af met den Prins Karel, zynen Broeder. Men presenteerde hem het Gehemelte, daar hy zich met den gemelden Prins Karel onder voegde; begevende zich aldus tusschen twee ryen gewapende Soldaaten na het Kasteel, alwaar terstond het *Te Deum* gezongen wierd. Vervolgens gaf hy audientie aan den Marquis de la Ferté, Capitein van de Lyfwagt des Hertogs van Orleans, die hem uit den naam zyner Hoogheid over zyn Huwelyk kwam begroeten, en de eer had van het middagmaal met hem te houden. De Prins François vervoegde zich ook dien dag te Bar, benevens den Marquis de Meuse.

Haare Koninglyke Hoogheid vernachtte ondertusschen den 17den te Jouarre, den 18den te Monmirail, den 20sten te Estoges, den 21sten te Chalons, en den 23sten te Vitry. Naauwelyks had ze zich hier aan tafel gezet, om het avondmaal te houden, of Monsr. de Couronges verscheen in de kamer, en pas-

sen

ſenteerde haar een brief wegens den Hertog, die zelve achter hem was geſloopen, gevolgd door zynen Capitein der Lyfwacht. De Hertogin las terſtond den brief, ſlaande ondertuſſchen t'elkens met groote zedigheid het gezicht op den gewaanden Edelman, die achter de Meſſrs de Couvonges en Viange ſtond, en zeer rood en verhet in zyn trony was. Thans vervoegde zich den Hertog in haare kamer, daar hy het eind van de maaltyd afwachtte. De Hertogin vond 'er hem na den eeten. Haare Hoogheden groetten malkander, zonder te naderen: maar Madame de Liſlebonne zich, terwyl ze met den Hertog over luid ſtond te praaten, by geval, of met voordacht, het woord van *Monſeigneur* hebbende laaten ontvallen, vraagde de Hertogin haar, of zy niet wel wilde toeſtaan, dat de Prins haar groette. Zy traden dan toe, en kuſten malkander aan beide de zyden. Hier na raakte men aan 't ſpeelen; en omtrent middernacht keerde den Hertog weder na Bar.

Haare Koninglyke Hoogheid den 24ſten. te Sermoiſe zynde gekomen, liet den Hertog haar begroeten door den Lord Carlingfort, Hoofd van zynen Raad, en Colonel van zyn Regiment Gardes. Den 26ſten. begaf zich den Hertog, die zich omtrent Sermoiſe had vervoegd, door den Graave van Couvonges verwittigd dat zy gegeeten had, verzeld van zyne Officiers en de Heeren van zyn Hof, met een geleide van verſcheidene Karoſſen, na haar Logement. Madame de Liſlebonne preſenteerde hem de Koninglyke Bruid; en na de wederzydſche hoflykheden, traden zy in de karos. Gekomen zynde ter plaatſe, die tot grensſcheiding tuſſchen Vrankryk en Lotharingen dient, nam Monſr. de Buſca, Exemt van de Lyfwacht, die de Princes met twaalf van des Konings Gardes geduurende de reis begeleid had, afſcheid van haar, om weder na Parys te keeren, en maakte plaats voor de Gardes en de lichte Paarden van den Hertog, welke alhier ſtonden te wachten. Den zelven dag te Bar zynde gekomen, wierd de plechtigheid des Huwelyks verricht door den Groot-Aalmoeſſenier zyner Koninglyke Hoogheid, in de Kapel van 't Kaſteel; waar na den Hertog aan haare Hoogheid preſenteerde de Marquizin van *Haraucourt*, haare Dame d'honneur; de Marquizin de *Lenononcurt*, haare Dame d'atour;

1698. Oktober. d'andere Dames; en d'Officiers genoemd om haar te dienen. Vervolgens was 'er een prachtig Avondmaal, daar zich op bevonden de Bisschop van *Osnabrugge*, de Prins *François*, de Princes van *Lislebonne*, Mademoiselle de *Lislebonne*, de Graaf van *Armagnac*, de Ridder van *Lotharingen*, de Graaf van *Marsan*, en de Prins *Camillus*. Ook waren 'er vier groote tafelen voor de Persoonen van des Hertogs Hof, en d'Officiers des Konings die haare Koninglyke Hoogheid geduurende haare reis hadden opgepast, enz.

Graaden van Maagschap tusschen den Doorluchtigsten Hertog van Lotharingen en Mademoiselle d'Orleans.

Karel, Aertshertog van Gratz, tweede Zoon van den Keizer Ferdinand den Iden. trouwde Maria, Dochter van Albert den Vden. Hertog van Beyeren, gestorven te Gratz den 3den. Augustus 1590.

Iste. Graad.

Ferdinand de IIde. Keizer, trouwde Maria Anna van Beyeren, Dochter van Willem den IIden. Hertog van Beyeren.

Margriete van Oostenryk, Gemalin van Philips den IIIden. Koning van Spanjen, Zuster van den Keizer Ferdinand den IIden.

IIde. Graad.

Ferdinand de IIIde. trouwde in darde huwelyk Eleonora de Gonzagues.

Anna van Oostenryk, Gemalin van Lodewyk den XIIIden. Koning van Vrankryk.

IIIde. Graad.

Eleonora Maria van Oostenryk, Gemalin van Karel den Vden. Hertog van Lotharingen, Moeder van

Philips van Vrankryk, Hertog van Orleans, heeft by Charlotte Elizabeth van Palts-Beyeren geteeld.

IVde. Graad.

Leopoldus, Hertog van Lotharingen.

Elizabeth Charlotte van Orleans, geheeten Mademoiselle.

ENGELAND. OMTRENT ter halve Maand wierd by het bezweeren van den Lord Major van Newport, in het Eiland Wicht, de volgende

gende Aanspraak door den Lord Cutts, die de zelve waardigheid even voor hem bekleed had, en nu afley, gevoerd. 1698. October.

Aanspraak, gevoerd door den Lord Cutts aan den Major en de Corporatie van de Stad Newport by het besweeren van Capitein Thomas Reed tot Major dier Stad.

Mr. Major, en Gy Edelluyden,

MEt zeer groot genoegen ontmoete ik U L. alhier, dewyl tusschen my en d'Edelluyden en andere Inwoonders van dit Eiland zo grooten eendracht gevonden wert, dat zy die van onze Voorzaten overtreft, en voor de geenen, welke na ons komen, een billyke aanleiding tot jaloersheid zal zyn; het welk aan den Zegen Gods en de doorluchtige en zegentyke Regeering van Koning William toegeëygent moet werden. Ik mag met recht zeggen, en derhalven moet ik het zeggen, dat geen Prince, welke op den Engelssen Throon geseten heeft, voorspoediger geweest is, en geen Prins zyn voorspoed met meerder bescheidendheid gebruykt heeft. Ik hebbe alles gedaan, wat voor my tot het schikken van de zaken op een vasten grond van vrede en eendracht in dit Eiland dienstig was te doen: Ik hebbe Registers en levendige Getuygen onderzocht: Ik hebbe met sommige van zyner Majesteits zeer eerwaardigen Geheimen Raad; met verscheidenen der geoeffenste en kundigste Leden van het laatste Parlement; en van gelyken met de voorzichtigste en geachtste Persoonen hier in dit Eiland geraadpleegd; en op dezer raad en rype overweging getracht alle Misslagen, welke, het zy door geweld of door andere middelen, ingevoerd waren, te verbeteren; gelyk ook alle zyner Majesteits Onderdanen van het Eiland Wicht op dezelve grond gesteld, op de welke het zyne Majesteit behaagd heeft de rest van Engeland te brengen; in het welk myne plicht, en niet myn byzonder belang, my tot beweeging en uitvoering gediend heeft: En ik ben gerust, dat ik in dezen gedaan hebbe het geen aan den Koning, mynen Meester, welke my de eer bewezen heeft van my de zorg over dit Eiland toe te betrouwen, zal behagen. Op deze myne betrachtingen moet ik bekennen, dat ik betamelyke beantwoordingen van alle d'Edelluyden met de grootste tekenen van achting en toegenegendheid, die mogelyk zyn, vergezelt met de diepste betuygingen van gehoorzaamheid en getrouwheid jegens zyne Majesteit, ontmoet hebbe; en indien eenige misnoegtheden en hevigheden (welke in uw Corporatie onlangs ingeslopen zyn) weggenomen waren, zoude ik tot de grootste lof van dit Eiland mogen zeggen, dat wy ten opzigte van d'algemeene belangen alle van een gevoelen, en by ons zelven in vrede en eendracht zyn. Een ding moet ik aan uwe ernstige overweging en vlytige zorg aanbeveelen, en dat is, het onderdrukken (zo veel, als U L. eenigzints mogelyk kunt) van de Godloosheid en Zedeloosheid. De onuitsprekelyke wanhebbelykheden en buytensporigheden van deze Eeuw, en

1698. October. en d'onbeschaamdheid met welke Menschen van snode beginselen dagelyks de ware grond van onzen Godsdienst aantasten, hebben den Koning aangedreeven, deze zaken van den Throon aan den Grooten Raad van de Natie, zyn Parlement, voor te houden. Het Parlement heeft haar gevoelen dienaangaande in een onderdanig Adres aan zyne Majesteit, en door het vervolgens opmaken van een Acte daar tegen, uitgedrukt; en het is onvermydelyk uwe plicht jegens God en de Menschen, jegens uwen Koning en Land (en van ieder Lid in uw Corporatie) ernstig, vlytig, en bezig in deze gelegentheid te wezen. Het zal niet nieus zyn, U te verhalen (en dienvolgende zal ik het U alleen in gedachten brengen) dat den inhoud van alle Gedenkschriften, zoo wel als d'ondervinding van alle Menschen, overeenstemmen in het bevestigen van deze waarheid, dat Godsdienst en Deugd het geluk en d'achting van alle Burgerlyk Lichaam aanqueeken, en dat Ongodsdienstigheid en Buitensporigheid d'oorzaken van haar ongeluk en ramp zyn. Laat ons van ons Gezag gebruik maken, en ieder een van ons de kracht van ons eygen Voorbeeld bybrengen; en ik bidde God, dat hy my altyd bequaam make om U den weg te wyzen.

Titus Oates word Kwaaker. De beruchte Doctor Oates, zo bekend door zyne verscheidene gevallen en omkeeringen van goede en kwaade fortuin, had nu de Kwaakersche Religie omhelsd, en opentlyk den 12den. der Maand in een Vergadering van die Gezindheid gepredikt. 't Scheen, dat de Man alles moest bezoeken, om by ondervinding het beste te weeten te behouden.

Dood des Graaven van Berkley. Eindelyk: den 27sten. der Maand stierf in een zeer hoogen ouderdom de Graaf van Berkley, laatende zyne eertytelen en goederen na aan den Lord Dursley, zynen Zoon, dien wy hier in Holland gezien hebben bekleed met de karakter van Extraordinaris Afgezant van Engeland.

IERLAND. Parlement vergaderd. DEN 7den. der Maand, dag beraamd tot het zitten van het Parlement, reeden de Heeren Opper-Regenten, ieder in een Koets met zes paarden bespannen, door 's Konings Trompetters, altemaal in het nieuw gekleed, voorgegaan, mitsgaders de Lyfwachten te paard en te voet in ryen gesteld, van het Kasteel na het Parlementshuis, gevolgd door de Magistraat en Beampten der Stad. Mylord Charlemont droeg het Swaard. In de Vergadering gekomen, wierd door een der Heeren Regenten de volgende Aanspraak aan het Parlement gedaan.

1698. October.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

WY hebben U Lieden uit bevel van zyne Majesteit zoo dra by een geroepen, als de tyd van het Jaar ons konde toelaaten zulx zonder Uwe ongelegentheyt te mogen doen; zeer begeerig zynde U L. deze Acten, door Ons voorleden Jaar overgestuurd, toe te zenden, als zoodanige Proefstukken van dat zyner Majesteits genegentheyt tot U blyft duuren, dat, wie dezelve, en deze, welke reedts in het Parlement gepasseerd zyn, overweegt, zal moeten overtuigt zyn, dat, even gelyk Gy aan zyne Majesteit Uwe verlossing en tegenwoordige behoudenis schuldig zyt, dessels voornemen is U L. insgelyx Uwe vaststelling en toekomende welvaart aan Hem verschuldigt te doen weezen.

Onder deze Acten is'er een tot Voortzetting der Manufactuuren van Lywaat en Hennep. In Onze eerste byeenkomst hebben wy U die zaak gerecommandeerd; en wy hebben de gemelde Bilgetragt uitvoerlyk, nuttelyk, en zoodanig als wy U dezelve nu aanpryzen, te maaken. De vaststelling van dezen Handel zal tot het bevolken van het platte Land veel toebrengen, en bevonden werden veel voordeeliger voor dit Koningryk te zyn, als het maaken van Wolle Manufactuuren, 't geen de vast gestelde Handel van Engeland, is waar uit alle Uitheemse Markten werden voorzien, en waarom dezelve alhier noyt kan toenemen; daar in tegendeel den Handel in Lywaat en Hennep, alsmet den Koophandel van Engeland konnende bestaan, niet alleen zal aangroeijen, maar zelfs den Handel van Engeland op dit Ryk nut en noodzakelyk maaken.

Wy hoopen, dat de groote Schuld, welke men in de Zomer 1697. ten achteren was, zal voldaan zyn, uit de Penningen door U Lieden voor deezen ten dien einde ingewilligt. De Koning heeft na het sluiten der Vrede raadsaam gevonden een gedeelte van het Krygsvolk, 't welk gedurende den Oorlog buiten 's Lands had gediend, herwaarts te zenden, na dat het grootste gedeelte der geenen, die alhier waren, was afgedankt, met voorneemen nogtans van de Officieren te bezorgen, tot dat ze voorzien zyn. Zyn' Majesteit verwacht, dat Gy Lieden Hem in staat zult stellen om de tegenwoordige Lasten, welke U, Edellieden van het Huis der Gemeenten, zullen voorgelegt werden, nevens een Rekening wat de Inkomsten van een Jaar, sedert St: Jan 1697. bedragen, te konnen voldoen.

Wy moeten U berichten, dat 'er in het invorderen van het tegenwoordige Hooftgeld zo veel nalaatigheid is gepleegd, dat 'er maar weinig geld van is ontfangen. Wy zyn zo gevoelig over de noodwendigheid en nutheid van de Barakken geweest, dat wy daar toe de noodige gelden, als niet beter konnende besteed werden, verstrekt hebben; en Wy hoopen, dat Gy Lieden Ons in staat zult stellen om die, welke Gy tot verligting van 't platte Land ten opzichte der Inlegeringen zult noodig oordeelen, te mogen betaalen.

1698. October.

Mylords en Edellieden,

WY hebben alle gelegentheden waargenomen, om zyne Majesteit van Uwe getrouwheid en yver tot zynen dienst te verzekeren. Gy Lieden zult van de uitwerkselen dezer verzekeringen best konnen oordeelen, wanneer Gy L. zyner Majesteits gantsche beleid in ieder zaak, die U betreft, overweegt. Wy konnen overzulks noit aan de behoorlyke erkentenissche van Uwentwege twyfelen; maar voegen Ons met U, in van herten de zegeningen, welke Wy onder zo grooten en rechtvaardigen Vorst genieten, te erkennen, en God ernstelyk te bidden voor de langdurigheid van zo loffelyke Regeering, zo noodig voor de bevestiginge van zyne Kerk, en een altoosduurende vaststelling van Onze gelukzaligheid en welvaart.

Na het hooren van deze Aanspraak, adjourneerde het Parlement zich tot den 11den. wanneer weder by een zynde gekomen; vervoegde het Laager Huis zich, na het verhandelen van eenige zaaken, met haaren Spreeker in het Kasteel, en presenteerden aan de Heeren Regenten het volgende Adres.

Met believen van uwe Excellentien.

WY, de Ridders, Stedelingen en Burgers in 't Parlement vergaderd, als Gedeputeerden van een Volk, 't geen in de vrye oeffening van haaren Godtsdienst, en in de genietinge van haare burgerlyke Voorrechten, Vryheden, en Eigendommen, door des Konings kloekmoedigheid en beleid, hersteld is, zyn begeerig om alle gelegentheden, tot het betonen van de dankbaarheid onzer herten voor die onwaardeerlyke weldaden, aan te grypen. En 't is een groote vermeerdering van ons geluk, dat wy door Uwe Excellentien verzekerd worden, dat, gelyk het zyne Majt. alreedts beliefd heeft verscheidene voortreffelyke Acten in dit Parlement te consenteeren, noch eenige Bils ons in deeze Sessien zullen voorgelegt worden, die onze vaststelling en voorspoed voor het toekomende zullen konnen verzekeren. Diergelyke Wetten hebben wy al over lang van nooden gehad, en 'er om gewenscht: maar 't is voor zyner Majesteits goedheid alleen bewaard geweest, den Autheur daar van te zyn.

Wy verzoeken permissie om Uwe Excellentien te verzekeren, dat wy van herten zullen trachten een Linnen-en Hennep-Manufactuure alhier vast te stellen, en die nuttelyk voor Engeland, en voordeelig voor dit Ryk te doen zyn; en dat wy ten opzicht van den Wollenhandel alhier zodanig een temperament hopen te vinden, dat Engeland daar door niet verkort worde.

En gelyk wy naar ons uiterste vermogen Onderstandgelden hebben toegestaan,

gestaan, welke tot hier toe de onkosten der Regeeringe met eere hebben gedragen en vergoed; zo zullen wy zulks, als men 't ons voorlegt, weder in overweginge nemen, en tot zodanige resolutien deswege treeden, als gehoorzaame en getrouwe Onderdaanen betaamt. 1698. October.

Wy begrypen zeer wel, hoe noodig het oprechten van Barakken is, om het land van inquartieringen te ontlasten; en bidden derhalven uwe Excellentien, dat daar mede mag voortgevaren worden.

En op dat zyne Majesteit effectivelyk den Onderstand, hem door dit Parlement vergund, ontfange, zullen wy onderzoek doen, door wiens schuld of verzuim het tegenwoordig Hoofdgeld zo langsaam is betaald, en in de Thresorie in gekomen. En wy zullen met alle onderdanigheid continueeren, dien Eertytel te verdienen, waar onder uwe Excellentien ons naar waarheid by zyne Majesteit hebben verbeeld, als een Volk dat yverig is voor zyner Majts. dienst, en onverwrikt in onze getrouwheid jegens de Kroon van Engeland: voor welk recht, ons daar in gedaan, wy aan uwe Excellentien onze zeer ootmoedige dankzeggingen schuldig zyn, en met alle erkentenissen afleggen.

Hier op antwoordden haare Excellentien in dezer voege.

Edellieden,

DAar zyn in uw Adres zo veele uitdrukselen van getrouwheid en yver voor 's Konings dienst, dat wy 't met groot genoegen ontfangen; en zeer blyde zyn, dat wy, door zulks aan zyne Majesteit te vertoonen, hem versterken zullen in het goed gevoelen, 't geen hy van uw voornemen tot zynen dienst, en de voorspoed van dit Ryk, heeft.

DE schaarsheid van Graanen, veroorzaakt door d'ongeregeldheid der Getyden, en de vrees dat men ten dien opzichte in gebrek mocht komen te vallen, gaf voet tot de volgende Plakaaten.

VEREENIGDE NEDERLANDEN Plakaaten afgekondigd.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Salut. *Doen te weten*: Alzo de duurte van de Granen, zo onder het ressort van onzen Staat, als in andere Ryken en Landen, dagelyks meer en meer toeneemt, en eenige nabuurige en andere Princen en Potentaten vreezende voor de kwade gevolgen van dien, niet alleen den uitvoer van Granen in den haren hebben verboden, maar ook haare Ingezetenen, zo als Wy geinformeert werden, een groote quantiteit Granen hier te Lande doen opkoopen, en naar buiten vervoeren; en alzo Wy te gemoet zien, dat, ingevalle daar in zoude werden gecontinueert, de tegenwoordige duurte merkelyk

Tegens den uitvoer van Graanen, enz.

zonde

1698. October. zoude komen te vermeerderen, en swate gevolgen daar uit zouden konnen ontstaan. *Zois 't:* Dat Wy, tot voorkominge van de ongemakken die uit het geene voorschreven is zouden konnen resulteeren, goedgevonden hebben, alleen by provisie, en tot Onze nadere ordre, te verbieden en te interdiceeren, zo als Wy verbieden en interdiceeren by dezen, allen uitvoer van Granen, te weten van Tarwe, Garste, Rogge, Boekweit, Haver, Spelte, Erweten, Boonen, gemalen ofte ongemalen, gebakken ofte ongebakken, uit deze Vereenigde Nederlanden, en het ressort van de Generaliteit, op de verbeurte van de waarde der Granen, die men zoude mogen hebben uitgevoerd, ofte doen uitvoeren, ofte van de Granen die in het uitvoeren zouden mogen wezen achterhaalt, en daar en boven van noch een boete, monteerende viermaal de waarde van de voorsz. Granen, mitsgaders noch van de Schepen, Schuyten, Wagens, Karren en Paarden, waar mede eenige Granen zullen werden uitgevoert; en dat, onvermindert de voorsz confiscatie en boeten, alle ende een yegelyk, die de voorsz. Granen zullen hebben uitgevoert, mitsgaders de Schippers, Voer- en Karreluiden, haare Knechts en alle anderen, wie het zoude mogen wezen, die daar aan handdadig zullen zyn geweest, arbitralyk aan den lyve zullen werden gecorrigeert. Ende op dat het voorschreve Verbod te beter effect moge erlangen, hebben Wy belooft, ende beloven by dezen, dat de geene, die de Overtreeders van dien zullen konnen aanwyzen, zodanig dat in hechtenisse komen te geraaken, en dat de voorsz. Granen zullen werden aangehaalt, zal genieten een præmie van duizend guldens, en dat zyn naam, hy des begeerende, zal werden gesecreteert, schoon hy mede schuldig ende plichtig zoude mogen wezen, in welken gevalle hem een Acte van impuniteit zal werden verleent. Ordonneeren en statueeren ook, dat alle Officieren ende Justicieren dit Ons Placaat striktelyk zullen hebben te observeeren en doen observeeren, mitsgaders dien conform recht te doen, zonder eenige conniventie ofte dissimulatie, en zonder daar over in eeniger manieren te mogen composeeren, op pœne van privatie van hare Officien. Ende ten einde hier van niemand eenige ignorantie moge pretendeeren, ontbieden ende verzoeken Wy de Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onsen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren in alle Plaatsen, daar zulks noodig wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen. Lasten ende bevelen voorts de Raden ter Admiraliteit, de Advocaten Fiscaal, mitsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarissen en Commisen ter Recherche, zo in de Zee-gaten als elders, dezen Onzen Placate naar te komen, en te doen naarkomen, procedeerende en doende procedeereen tegens de Contraventeurs van dien, zonder oogluikinge, faveur, dissimulatie of verdrag, op de pœne hier vooren vermeld:

vermeld; want Wy zulks alsoo ten dienste van den Lande, en ten besten van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den zestienden October 1698. Was geparapheert, *J. van der Does*, vt. Onder stond, ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal, Geteekent, *F. Fagel*. Zynde op 't spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelte Haare Hoog. Mog. op een rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

1698. October.

Tegens het stooken van Brandewynen uit Granen, enz.

DE Staaten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen Salut. *Doen te weten*: Dat Wy, om te meer voor te komen en te prevenieeren de apparente duurte en schaarsheit van Granen, ende te zeekerder te bereiken het oogmerk, het welke Wy in het verbieden van den uitvoer der Granen buiten deze Landen by Onzen Placate, gisteren gearresteert, hebben gehad, goedgevonden hebben, alleen by provisie ende tot nader ordre, alle ende een iegelyk, het zy Brandewyn-branders ofte anderen, geen uitgezondert, te interdiceeren ende te verbieden, geen Brandewyn te mogen maaken, ofte te branden, van Tarwe, Rogge, Gerste, Mout, Spelte, Boekweit, ofte eenige andere Granen, hoe die genaamd zouden mogen werden, op poene van te verbeuren alle de Granen, Brandewyn, mitsgaders Ketels, Helmen, en ander Gereedschap, daar toe gehoorende, die in haare huizen zullen werden gevonden, ende daar benevens een boete van drie duyzent Caroli guldens, en by manquement van betalinge, en naar gelegenheid van zaken, aan den Lyve te zullen werden gestraft. Interdiceeren en verbieden insgelyken aan de Molenaars, het zy van Wint-, Water-, Ros-, Grut- ofte andere Molens, en allen anderen, wie het zouden mogen zyn, geene Granen te malen, breeken, ofte bekwaam te maken om tot het maaken van Brandewyn te konnen werden gebruikt ofte geconsumeert; gelyk ook aan der zelver Knechts, en allen anderen, eenige zodanige Granen ter Molen te brengen, ofte gebrooken zynde weder t'huis te brengen: alles en yder point van dien op de verbeurte van de zelve Granen; en daar en boven een boete van tien hondert guldens, en by gebreke van betalinge, ofte andersints naar gelegenheid van zaken, met publique geesselinge te zullen werden gestraft. Lastende en ordonneerende verders, den Brandewyn-branders en allen anderen, de Helmen van de rouwe Ketels, waar mede de Koorn-Brandewynen konnen werden gebrand, te brengen onder de bewaringe van de Burgermeesteren ofte Magistraten van de Steden ofte Plaatsen, alwaar zy woonagtig zyn, zonder eenige van dien te mogen behouden, ofte gedurende dit verbod anderen te maken ofte te doen maken, op poene van op yder point, dat ter contrarie zal werden gedaan, te verbeuren een somme van tien hondert guldens, en arbitrale correctie na gelegenheid van zaken. Interdiceeren en verbieden mede, dat niemand zal vermogen in andere Ketels eenige Brandewynen ofte andere heete Wate-

1698. ren te mogen distilleeren, ten zy voor de Magistraat van zyne Residentie-
October. plaatse met eede zal hebben verklaard, dat geene Granen zal stooken, ofte tot Brandewyn branden, op pœne als vooren. Ordonneeren en statueeren wyders, dat in gevalle yemand eenige Brandewynen ofte Spoelinge mochte hebben aangenomen te maaken of te leveren binnen zeekeren tyd, hy daar van zal weezen bevryd en ontslagen, zonder daar vooren in rechten ofte daar buiten te konnen werden aangesprooken. Interdiceeren en verbieden mede allen Brouwers, Azyn-maakers, en anderen, eenige Bieren te brouwen, om daar van Azyn te maaken, ofte te doen maaken, op pœne van te verbeuren niet alleen de voorsz Bieren, en gemaakte Azynen, haar Ketels, Kuipen, en andere Gereedschap, maar daar en boven nog een boete van drie duizend Caroli guldens. Willen en begeeren voorts, dat dit Ons Placaat zonder eenig het minste uitstel aanstonds naar de publicatie zyn effect zal erlangen des in gevalle het mochte komen te gebeuren, dat eenige Brandewyn-branders noch een partye gebrooken of gemalen Granen, tot het branden toebereid, onder haar mochten hebben, dat de zelve haar zullen mogen addresseeren aen de Magistraten alwaar zy woonachtig zyn, ende aldaar aengeven de quantiteit van dien; en zal de zelve Magistraat op haar verzoek mogen verleenen eenige tyd, om die gemalen ofte gebroken Granen tot Brandewyn te mogen branden, *behoudelyk* dat die Brandewynen, en Spoeling daar van komende, *zullen moeten werden* geleverd pro rato, en zo verre die konnen strekken, aan die geenen, aan de welken de Branders belooft en aengenoomen zouden mogen hebben die te leveren; des dat die tyd niet langer werde genomen als acht dagen naar de publicatie dezes, en dat geen andere Granen daar by werden gevoegt, op pœne als vooren. Ende op dat hier van niemand eenige ignorantie kome te pretendeeren, ontbieden ende verzoeken Wy den Heeren Staaten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden, en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren in alle Plaatsen, daar zulks noodig wezen zal, en men gewoon is zoodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en bevelen ook den Raden ter Admiraliteit, den Advocaten Fiscaal, en allen anderen Officieren en Justicieren onder Onze gehoorzaamheid staande, mitsgaders den Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, dezen Onze Placate naar te komen, en te doen naarkomen, procedeerende en doende procedeeren tegen de Contraventeurs van dien, zonder oogluikinge, faveur, dissimulatie, ofte verdrag: want Wy zulks ten dienste van den Lande, en ten besten van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den zeventienden October 1698. Was geparapheert, J. vander Does, &c Onderstond, ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal, Geteekent, F. Fagel. Zynde op 't spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelte Haare Hoog. Mog. op een rooden Ouwel overdekt met een Papieren Ruite.

DE

1698. Oćtober.

Tegens Verkoopingen op tyd en Optie-Partyen.

DE Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut. *Doen te weeten*: Nademaal by ervaringe ondervonden werd, dat meer en meer werd gepraçtiseerd, dat groote quantiteiten van Granen werden verkocht by die geenen, die geen Granen, ofte geen zodanige quantiteit, als zy verkoopen in eigendom hebben, en dat daar door de zelve Granen merkelyk in prys zouden konnen steigeren, Zo is 't: dat Wy, om daar tegen te voorzien, goedgevonden hebben te interdiceeren en te verbieden, zo als Wy interdiceeren en verbieden by dezen, dat niemand noch voor zich zelven, noch voor zyne Meesters, zich zal vervorderen eenige Tarwe, Rogge, Gerste, Spelte, Haver, Boekweit, Erweten of Boonen te verkoopen, dan voor zo veel hy ofte zyn Meester daar van effective ten tyde van de verkoopinge heeft, ende in eigendom bezit; dewelke ook aanstondts zullen moeten werden gelevert: Verbiedende absolutelyk alle verkopingen op tyd, en die men *Optie-Partyen* noemt. Des zo zal het vry staan de Granen, die iemand buiten 's Lands, ofte de Plaatse zyner Residentie, ofte van den Contracte mochte hebben, te verkopen, mits dat den eigendom aanstonds zal moeten overgaan, en de risico, zo van de Zee als anders, komen tot laste van den Kooper: Dat ook niemant van een ander, die hy zal weten zodanige Granen niet te hebben, zal vermoogen te koopen: Alles ende ieder poinct van het geene voorschreeven is, op poene van te verbeuren de waardye van de verkochte of gekochte Granen, en daarenboven een boete van drie duizend guldens; en dat zodanige Contracten van koop en verkoop van Granen, die men niet heeft, als mede die op tyd verkocht werden, en die men *Optie-Partyen* noemt, zullen werden gehouden voor invalide en van onwaarde, zonder dat daar op recht zal mogen werden gedaan, ofte die t'eeniger tyd zullen mogen werden voltrokken, onaangezien by de Contractanten aan dit Ons Placaat specialyk mochte wezen gerenuntieert. Dat ook geene Makelaars, Notarissen, ofte andere Persoonen over zodanige Contracten zullen mogen staan, nochte die coucheeren ofte instellen, alles op poene van duizend guldens, boven de privatie van haare Officien. Ende op dat hier van niemand eenige ignorantie moge pretendeeren, ontbieden en verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van den zelven Lande; dat zy dezen Onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren, ter plaatsen daar men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en ordonneeren voorts den Raaden ter Admiraliteit, den Advocaten Fiscaal, of Procureur Generaal, en alle andere Officieren, Rechteren en Justicieren, onder onze gehoorzaamheit staande, mitsgaders allen Admiralen, Vice-Admiralen, Capiteinen, Officieren en Bevel-hebberen, dezen Onzen Placate te achtervolgen, en te doen achtervolgen, procedeerende en doende procedeeren tegen de O-

1698. October. vertreeders van dien, zonder gratie, faveur, dissimulatie, of verdrag: want Wy zulks ten dienste van den Lande, en ten besten van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de hooggemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den 17den. Octob. 1698. Was geparapheert, *Jan van den Does, vt.* Onder stond, Ter Ordonnantie van de hooggemelte Heeren Staten Generaal. Geteeckent, *F. Fagel.* Zynde op 't Spatium gedrukt het Cachet van hooggemelte Haar Hoog. Mog. op eenen rooden Ouwel, en verdekt met een Papieren Ruite Notificatie.

Op deze Plakaaten volgde wegens d'Overigheid der Stad Amsterdam d'onderstaande

NOTIFICATIE.

Tot onderzoek van de Koornzolders.

ALzo, vermits de jegenwoordige steigering der prys van 't Graan, en het verbod, dat alomme in de naburige Landen, tegen den uitvoer van 't zelve, is vastgesteld, by de Heeren Burgermeesteren en Zesendertig Raaden dezer Stad, ten beste van de goede Ingezetenen, ten hoogsten noodzakelyk is geoordeelt, te authoriseeren de Heeren Capiteinen van de Burgerye, of, by derzelver absentie, de volgende Officieren van yders Compagnie, om, elk in zyn Wyk, te doen een naauwkeurig onderzoek en opneeminge van alle het Graan, zo Tarw en Rogge, als Garst, 't welk althans hier ter Stede is leggende, in Pakhuizen, op Zolders, in Lichters, Schuiten, of eenige andere Vaartuigen, wat naam die zouden mogen hebben; als mede in de huizingen van Bakkers en Grutters; en dat daar toe is vastgesteld den dag van aanstaande Vrydag, die wezen zal den 24sten. October: Zo is 't, dat myne Heeren van den Gerechte, door deeze, daar van aan allen en een ygelyk wel hebben willen kennisse geven, en te gelyk, op 't ernstigste, vermaanen, gelasten en waarschouwen, dat een yder, wie hy zy, die eenig Graan, Tarw, Rogge, of Garst, onder hem, of in zyn bewind of directie is hebbende, 't zy dat hem het zelve in eigendom toebehoord, of dat hy het heeft beleend, of wel in commissie is toegezonden, zich in Persoon, of door een ander zynent wegen, die nochtans genoegsame kennisse van zaken heeft, op aanstaande Vrydag voorsz. des morgens ten acht uuren, zal hebben te begeeven voor de Plaats, of op het Vaartuig, (schoon alzulk soort van Plaats, of Vaartuig, hier boven niet specifiquelyk mocht wezen genoemt) alwaar, of in 't welke hy, in maniere voorsz. eenig Graan heeft leggende, om alsdan aan de opgemelde Heeren Capiteinen, of volgende Officieren van de Burgerye, daar van te doen, of laten doen, een pertinente aanwyzinge, 't zelve Graan te laten zien, en op te geven de nette quantiteit van het zelve, en dat met alle bescheidentheid, goede trouwe, en oprechtigheid; op poene van vyfentwintig guldens voor die geene, die in gebreke zal blyven

venten voorsz. dage en ure op de Plaatse of 't Vaartuig, daar het behoo- 1698
ren zal, te verschynen, of iemand, die genoegsame kennisse van zaken October,
is hebbende, zynent wegen te laten verschynen, en aldaar te blyven en af
te wachten, tot dat'er de voorsz. Heeren Capiteinen, of volgende Offi-
cieren, zyn geweest; en van duizend guldens voor die geene, die zal ver-
swygen, of laten verswygen, eenig Graan, in maniere voorsz. onder
hem, of in zyn bewind of directie zynde, of daar van ontrouwe aangeving
zal hebben gedaan, of laten doen, boven de verbeurte van alle het ver-
swegen of ontrouwelyk aangegeven Graan, ten behoeve van de Godshui-
zen deezer Stad; mitsgaders van twee duizend guldens (behalven arbitrale
correctie) voor die geene, die aan de meergemelde Heeren Capiteinen, of
volgende Officieren, in 't uitvoeren van deeze hunne Commissie, zal ko-
men te doen, of te laten doen, eenig het minste belet, verhindering of resi-
stentie: zullende, ten regarde van de voorsz. boeten, op dat niemand de
fraude of schuld op zyne Bedienden kome te schuiven, de Meesters moe-
ten instaan voor de geenen, die zy ten voorsz. einde komen te gebruiken;
en daar voor responsabel wezen; en alle deeze boeten geappliceert werden
als naar rechten.

In gevolge der voorige Plakaaten, en als een aanhangsel van dezelven, wierd ook noch het onderstaande Plakaat by de Staaten Generaal beraamd.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leezen, Salut: *Doen te weten.* Alzo de duurte van de Hoppe, zo onder het ressort van Onzen Staat, als in andere Ryken en Landen, dagelyks meer en meer toeneemt, en eenige nabuurige en andere Princen en Potentaten niet alleen den uitvoer van de Hoppe in den haren hebben verboden, maar ook haare Ingezetenen, zo als Wy geinformeert werden, een groote quantiteit Hoppe hier te Lande doen opkoopen, en naar buiten vervoeren; en alzo Wy te gemoet zien, dat, in gevalle daar in zoude werden gecontinueert, de tegenwoordige duurte merkelyk zoude komen te vermeerderen, tot groot nadeel van de Ingezetenen van den Staat, *Zo is 't:* Dat Wy goedgevonden hebben, alleen by provisie, en tot Onze nadere ordre, te verbieden en te interdiceeren, zo als Wy verbieden ende interdiceeren by dezen, allen uitvoer van Hoppe uit deze Vereenigde Nederlanden, en het ressort van de Generaliteit, op de verbeurte van de waarde der Hoppe, die men zoude mogen hebben uitgevoert, ofte doen uitvoeren, ofte van de Hoppe die in het uitvoeren zoude mogen wezen achterhaald, ende daar en boven van noch een boete, monteerende viermaal de waarde van de voorschreve Hoppe, mitsgaders noch van de Schepen, Schuiten, Wagens, Karren en Paarden, waar mede eenige Hoppe zal werden uitgevoerd; te verdeelen de voorsz. boeten en confiscatie, een derde-part

Tegens den uitvoer van Hoppe, enz.

1598. voor den Aanbrenger, een derde-part voor den Officier die de calange zal
October. doen, en een derde-part ten behoeve van de gemeene zake, en dat, onverminderd de voorschreve confiscatie en boeten, allen ende een yegelyk, die eenige Hoppe zullen hebben uitgevoert, mitsgaders de Schippers, Voer- en Karreluiden, haare Knechts, en alle anderen, wie het zoude mogen wezen, die daar aan handdadig zullen zyn geweest, arbitralyk aan den Lyve zullen werden gecorrigeert. Ende op dat dit Ons Verbod te beter effect moge erlangen, hebben Wy belooft, ende beloven by dezen, dat die geene, die de Overtreeders van dien zullen konnen aanwyzen, zodanig dat in hechtenisse komen te geraken, en dat de voorschreve Hoppe zal werden aangehaalt, zal genieten een praemie van duizend guldens, en dat zyn naam, hy des begeerende, zal werden gesecreteert, schoon hy mede schuldig ende plichtig zoude mogen wezen, in welken gevalle hem een Acte van impuniteit zal werden verleend. Ordonneeren en statueeren ook, dat alle Officieren ende Justicieren dit Ons Placaat strictelyk zullen hebben te observeeren en doen observeeren, mitsgaders dien conform recht te doen, zonder eenige conniventie ofte dissimulatie, en zonder daar over in eeniger manieren te mogen composeeren, op poene van privatie van hare Officien. Ende nademaal by ervaringe ondervonden werd, dat meer en meer werd gepractiseert, dat groote quantiteiten van Hoppe werden verkocht by die geenen, die *geen Hoppe, ofte geen* zodanige quantiteit, als zy verkoopen, in eigendom hebben, en dat daar door de steigeringe van de prys der Hoppe onder anderen werd veroorzaakt, interdiceeren en verbieden Wy verders, dat niemand noch voor zich zelven, noch voor zyne Meesters, zich zal vervorderen eenige Hoppe te verkoopen, dan voor zo veel hy ofte zyn Meester daar van effective ten tyde van de verkoopinge heeft, en in eigendom bezit, dewelke ook aanstondts zal moeten werden gelevert; verbiedende absolutelyk alle verkoopinge op tyd, en die men Optie-partyen noemt: Des zal *het vry* staan de Hoppe, die iemand buiten 's Lands, ofte de Plaatse zyner Residentie, ofte van den Contracte mochte hebben, te verkoopen, mits dat den eigendom aanstondts zal moeten overgaan, en de risico, zo van de Zee als anders, komen tot laste van den Kooper: Dat ook niemand van een ander, die hy zal weten zodanige Hoppe niet te hebben, zal vermoogen te koopen: Alles en een ieder point van het gene voorschreven is, op poene van te verbeuren de waardye van de verkochte of gekochte Hoppe, en daar en boven een boete van drie duizend guldens, te verdeelen als vooren; en dat zoodanige Contracten van koop en verkoop van Hoppe, die men niet heeft, als mede die op tydt verkocht werden, en die men Optie-partyen noemt, zullen werden gehouden voor invalide en van onwaarde, zonder dat daar op recht zal mogen werden gedaan, ofte die t'eeniger tyd zullen mogen werden voltrokken, onaangezien by de Contractanten aan dit Ons Placaat specialyk mochte wezen gerenuncieert. Dat ook geene Makelaars, Notarissen, ofte andere Personen over zodani-

ge Contracten zullen mogen staan, nochte die concheeren ofte instellen, alles op poene van duizend guldens, mede als vooren te verdeelen, boven de privatie van hare Officien. Ende ten einde hier van niemand eenige ignorantie moge pretendeeren, ontbiede nende verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren in alle Plaatsen, daar zulks noodig wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en beveelen voorts den Raden ter Admiraliteit, den Advocaten Fiscaal, mitsgaders Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commissarissen en Commisen ter Recherche, zo in de Zee-gaten als elders, dezen Onzen Placate naar te komen, en te doen nakomen, procedeerende en doende procedeeren tegens de Contraventeurs van dien, zonder oogluikinge, faveur, dissimulatie, of verdrag, op de poene hier vooren vermeld: want Wy zulks alzoo ten dienste van den Lande, en ten besten van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en geatresteert ter Vergaderinge van de hoog gemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den drie en twintigsten October 1698. Was geparapheerd, *H. v. Swinia*, *vt.* Onder stond, Ter ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Geteekend, *F. Fagel.* Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelte Haar Hoog Mog. op eenen rooden Ouwel overdekt met een Papieren Ruite. 1698. *October.*

Tot verdere voorkoming van het verval in de Muntzaaken, wierden de Staaten Generaal te raade de twee volgende Plakaaten te beraamen.

DE Staten Generaal de Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut; *Doen te weten*: Alzo wy in ervaringe zyn gekomen, dat binnen de voorsz. Vereenigde Nederlanden, geassocieerde Landschappen, Steden en Leden van dien, met groote quantiteit werden ingebragt, en onder de Gemeente uitgebodén den zo genaamden *Konings* ofte *Philippus-Daalder*, halve, vyfde en tiende deelen: Item, de *Brabandsche Stoters*, ofte twintigste deel van de voorsz. Konings Daalder; welke Penningen, zo als Wy werden geinformeerd, jegenwoordig in Braband zelfs zyn gebillioneert, om 't verval dat daar in is: Item, de *Brabandsche* en alle andere soorten van zo genaamde *permissie-Schellingen*, nevens alle andere uitheemsche Payementen, inzonderheid de *Embdersche en Luiksche Stoters*: Item, de *Brabandsche*, *Oost-Vriesche*, *Bentemer*, *Steenfortsche*, *Cleefsche*, en andere vreemde dubbelde en enkelde *Stuivers*: insgelyks alle *uitheemsche Duiten*, voorheenen in deze Landen Tegens eenige uitheemsche Muntlooten.

ge-

1698. gebillioneert, het welke alzo is strekkende tot nadeel van de goede Ingezetenen van dezen Staat en confusie in de ordres der Munte: Zoo is dat Wy
October. begeerende daar inne te voorzien, alle en een yegelyke der voorsz. Penningen verklaart hebben, en verklaren mits dezen voor billioenen en niet gangbaar; verbiedende over zulks allen en een yegelyk wel expresselyk eenige der voorschreve Penningen binnen de Geunieerde Provincien, ofte der zelver Geassocieerde Landschappen in te brengen, ergens, ofte aan wien het ook zoude mogen wezen, uit te bieden ofte te ontfangen, maar de zelve, zo zy eenige van dien mochten in handen hebben, binnen den tyd van veertien dagen, na de publicatie dezes, te brengen aan de Munten, Wisselbanken, ofte gesWooren Wisselaars, om terstond gebroocken en gesmolten te werden, ende van de zelve te ontfangen de waarde, hier onder gespecificeerd, ende zo verre niet is uitgedrukt, tot die waarde, als men in de nieeste billikheid zal bevinden te behooren, zonder eenige verdere kortinge voor wissel-geld, leceagie, onkosten of diergelyke te mogen doen, als zo den prys daar na is gesteld; op de verbeurte van zodanige Penningen, dewelke na den voorsz. tyd ingebracht, uitgeboden, ofte ontfangen mochten werden; ende boven dien nog viervoud de waarde van de zelve, zo wel ten laften van den Ontfanger als den Uitbieder, elk in 't geheel, ende zonder aanzien ofte yemand van de zelve zynen Autheur, van de welke hy die ontfangen had, wille aan te wyzen ofte niet; ten ware dat yemand, zonder betrapt, ofte daar van aangesprooken te zyn, van zelfs zyn Autheur kwam aanwyzen en bekend maken, dewelke, voor zo veel hem aangaat, niet alleen zal vry zyn van de boete, maar zelfs een derde in de boete van zynen Mede-plichtigen profiteeren, gelyk alle ende een yegelyke Aanbrengers van de voorgemelde gebillioneerde Penningen, dewelke na den voorsz. tyd mochten zyn ofte werden, als gangbaar geld, ingebracht, uitgeboden ofte ontfangen, zullen genieten een derde van de zelve, ende een derde in het viervout van de waarde daarenboven, de twee andere derde-deelen zullende komen ten behoeve van den Officier die de calange zal komen te doen. Ende op dat niemand hier van eenige ignorantie kome te pretendeeren, zo ontbieden en verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden, en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van den zelven Lande, dit Ons Placaat aanstonds te doen publiceeren en affigeeren, ter plaatse daar men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen; als zo Wy zulks ten dienste van den Lande, en van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren.

Prys der Billioenen.

Voor het Mark van de Konings Daalder, halve, vyfde en tiende delen, tot 20 [illegible] 10 [illegible]

De Once [illegible] 3 [illegible] 11 [illegible]

De Engelse [illegible]

Voor

1698. October.

Voor het Mark van de permissie-Schellingen.	13	19	0
De Once	1	14	14
De Engelse	0	4	12
Voor 't Mark van de Brabandsche Stoters, zynde anderen een twintigste deel van de Philippus of Konings Daalder.	10	0	0
De Once	1	5	0
De Engelse	0	1	4
De halve en quart respective naar advenant.			

Aldus gedaan en gearresteerd ter Vergaderinge van de hooggemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den twee-en-twintigsten October 1698. Was geparapheert, *H. v. Swinia*, *vt.* Onder stond, Ter Ordinnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Geteekend, *F. Fagel.* Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelte haar Hoog Mog. op eenen rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

DE Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden; Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut, *Doen te weten*: Alzo Wy komen te vernemen, dat van tyd tot tyd in deze Landen werden ingebracht, en onder de Gemeente gedebiteert groote menigte van Duiten, met zeer veele quade vermengt, ja, dat zodanig daar inne werd ge-extravageert; dat men practiseert die Duiten, met paquetten tot tien a twintig stuivers gepast, aan de Arbeids-luiden, Winckeliers, en andere Neringdoende Luiden op te dringen, tot groote schade van de goede Ingezetenen van den Staat: Waar tegens willende voorzien, *Zo is 't*: Dat Wy hebben goetgevonden te ordonneeren ende statueeren, zo als Wy ordonneeren en statueeren by dezen: Eerstelyk, dat voortaan in deze Geunieerde Provincien, en het Distrikt van de Generaliteit, geene andere soorten van Duiten zullen gangbaar zyn, dan zodanige, die op de Provinciale Munten, misgaders op de Ryks-munten in de Steden binnen de Geunieerde Provincien, voor den Jare 1695. geslagen zyn; mitsdien billioeneerende alle andere soorten van Duiten, die elders, ofte op eenige andere Munten zyn geslagen, geene uitgezondert; gelyk Wy alle de zodanige als billioen verklaaren en condemneeren by dezen, met interdictie van geene der zelve; naar de Publicatie dezes, in deze Landen te mogen inbrengen, op pœne van confiscatie, en daar en boven een boete van twaalf gulden op ieder Duit, ofte eenige van de geene, die daar tegenwoordig zyn, te mogen uitbieden ofte ontfangen, op de boete van gelyke twaalf gulden, op ieder zodanige Duit te verbeuren, zo wel by den Ontfanger als Uitbieder, ieder *in solidum*: Verstaande en ordonneerende by dezen, dat alle de zelve aanstonds als Koper-Materiaal zullen moeten wer- Tegens de Duiten.

1698. October. den verhandelt aan de Koper-smeden in deze Landen, om de zelve zonder uitstel in stukken te snyden of te breeken, zonder eenige de minste van dien in specie weder te mogen verhandelen, ofte verzenden, op peene van twaalf gulden over ieder zodanige Uitheemsche Duit, die zy Koper-smeden ongebrooken zouden hebben gehouden, verhandelt, ofte verzonden, en daar en boven als Munt-vervalschers, na den inhoud der Placaten, te werden gecorrigeert: Ten anderen, dat van de Duiten, op de Provinciale Munten dezer Landen, en Ryks-Munten in de Steden binnen de respective Provincien geslagen, voortaan ten hoogsten niet meer als tien stuivers aan Duiten teffens zullen mogen werden uitgeboden ofte ontfangen, en 't zelve ook niet meer als eene reize op den zelven dag tusschen eene en dezelve Persoonen zal mogen geschieden, op een boete van twaalf gulden op ieder Duit, de welke boven den voorsz. taux van tien stuivers aan Duiten werd uitgeboden of ontfangen, te verbeuren zo wel by den Ontfanger als Uitbieder, ieder *in solidum*: Dat ook geene Fabriqueurs, Werk-bazen, ofte anderen, die eenig Arbeids-volk in haar dienst hebben, aan de zelve ter week meer als tien stuivers aan Duiten zullen mogen betalen, op gelyke boete van twaalf gulden op ieder Duit, die zy daar boven zullen hebbeen betaalt, te verbeuren zo wel by die geene die de zelve betaalt, als die de zelve ontfangen zal hebben, mede ieder *in solidum*, en te appliceeren deze, als ook d'andere bovengemelte boetens, d'eene helft voor den Aanbrenger; en de wederhelft voor den Officier die de calange zal komen te doen. Edoch een van beiden, 't zy Ontfanger ofte Uitbieder, in d'eene en andere der voorsz. gevallen, de overtredinge zelfs aanbrengende, zo dat den Medeplichtigen van zyn overtredinge zoude werden overtuigt, zo verstaan Wy, dat de zelve niet alleen zal vry zyn van zyn boete, nemaar daar en boven als Aanbrenger zal genieten de helft van de boete van zyn voorschreeven Medeplichtigen. Ende zo het gebeurde, dat de Overtreders van deze Onzen Placate niet in staat waren de geimponeerde geld-boetens op te brengen, zo verstaan Wy, dat de zelve arbitalyk, by Gevangenisse ofte aan den Lyve, na dat zy het zelve meer als eens mochten hebben gepleegt, zullen werden gestraft: Lastende allen Officieren van de Justitie, mitsgaders Onze Generaal-meesters van de Munte, op de Overtreders dezes scherp reguard te nemen, ende de zelve zonder dilay, dissimulatie, ofte conniventie te calangeeren, ende doen calangeeren. Zynde te gelyk Onze ernstige meeninge, dat een iegelyk, die eenige overtredinge komt aan te brengen, van het zelve by Missive ofte anderfints ook kennisse zal geven aan de gemelde Generaal-meesters, op dat zy zouden kunnen inquireeren op de executie en voldoeninge van de aangebrachte overtredingen. Ende op dat niemand hier van eenige ignorantie kome te pretendeeren, so ontbieden en verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden, ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van den zelve Lande, dit ons Placaat aanstonds te doen publiceeren en affigeeren, ter plaatse daar men gewoon

in-

1698. October.

te zodanige publicatie en affixie te doen; alzo Wy zulks ten dienste van den Lande, en van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Gedaan ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den zeven-en-twintigsten October 1698. Was geparapheert, *H. J. Roelinck*, *vt.* Onder stond, Ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal Geteekent, *F. Fagel.*, Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelte Haare Hoog. Mog. op eenen rooden Ouwel, Overdekt met een papieren Ruite.

Den 23sten. der Maand kwam zyne Majesteit (hebbende zich, na de (a) revuë over de Troupen van den Staat, den 30sten. September na Zell vervoegd, en aldaar eenige dagen met de jagt en andere vermaakelykheden doorgebracht) met zyn gantsche Hof in goede gezondheid weder op 't Loo.

Wederkomst des Konings van het Hof van Zell.

(a) zie pag. 223.

Gelyk 'er geen Maand voorby gaat, dat niet d'eene of d'andere groote Personagie uit de wereld word gerukt, was dit onvermydelyk lot, na een langduurige ziekte, ook te beurt gevallen aan Henriette Françoise de Zollern, Graavinne van Auvergne. Zy stierf op den 17den. te Bergen-op-Zoom; was geweest eenige Dochter en Erfgenaame van den Prins Eitel Frederik van Hohenzollern en Elizabeth Maria van den Berg; en in den Jaare 1662. getrouwelykt aan Frederik Maurits, Graaf van Auvergne, by wien zy verscheidene kinderen had gehad.

Dood der Graavin van Auvergne.

NOVEMBER.

DE Vergaderplaats van het Saxische Leger was by Lemberg, en dat van de Kroon lag in het begin van Augustus onder Monasteriz, daar het de komst des Konings moest afwachten. Zyn' Majesteit vervoegde zich in der daad den 10den. te Rawa, daar hem de Muskovische Vorst van Lemberg, 't geen 'er maar zeven mylen van af gelegen is, te gemoet kwam trekken. De twee Vorsten omhelsden malkander broederlyk, en genooten drie dagen veele vermaakelykheden; wanneer de Kzaar, verzeld door honderd en vyftig Saxische Ruiters om hem tot aan Smolensko uit te geleiden, de reis na zyne Staaten voortzettede, en de Koning zich na Lemberg vervoegde, daar hy den 15den. aankwam,

POLEN. Vervolg van de Poolsche zaaken.

 en

1698. Novem. en des anderendaags met zo groote pracht, als men ooit by diergelyke gelegentheid gezien heeft, ingehaald wierd; gaande aanstondts de Koninginne-Weduwe bezoeken, welke den volgenden dag de visite weder by zyne Majesteit kwam afleggen.

Krygsraad over de verrichtingen van de Veldtocht gehouden.

Den 18den. hield men een Krygsraad met de Senateurs, de Generaalspersoonen, en de voornaamste Officiers der Duitsche Troupen, nopende d'onderneemingen van d'aanstaande Veldtocht. De gevoelens waren zeer verdeeld; begeerende d'eenen, dat men Kaminiek met een formeele belegering zou aantasten, in de hoop dat men 'er zich meester af zou konnen maaken, en door de verovering van die Vesting de Vyanden van de Grenzen afwyderen. Anderen beweerden, dat het saisoen al te ver heen geloopen was: Dat de Troupen afgemat waren, en men by na t'eenemaal gebrek aan leevensmiddelen had, welke, ter oorzaak der kwaade wegen, niet van verre toegevoerd zouden konnen worden: Dat zy 't derhalven raadsaamer oordeelden, in Moldavien te vallen; de gewichtigste Posten in te neemen, ten einde den Vyanden alle middelen te beneemen om convoyen in Kaminiek te brengen; en de Duitsche Armée daar te lande te doen overwinteren: Dat men wel moest verwachten, dat de Turken en Taataaren in zulk een geval niet in gebreke zouden blyven van 'er alles wyd en zyd te verwoesten; maar dat men het zou konnen voorkomen, en het hen beletten, indien men met alle mogelyke spoed derwaarts marcheerde. Anderen weêr vertoonden, dat 'er, behalven deze swaarigheden, die men altemaal bekende dat 'er waren, zo veel te minder hoop was om by deze Veldtocht eenige onderneeming te zien gelukken, dewyl veele Troupen noch niet aangekomen, en de wegen door de menigvuldige regenen gebroken waren: Dat ondertusschen d'advysen van Weenen behelsden, dat men 'er het sluiten van de Vrede geweldig aandrong, waar omtrent, niettegenstaande hun onderling Verbond, men mogelyk weinig acht zou geeven op de belangen der Poolen, voornaamentlyk zo zy hardnekkig bleeven in den Oorlog te willen vervolgen, waar af het eind niet minder voor hen, als voor d'andere Mogendheden die 'er in gewikkeld waren, noodzaakelyk was: En dat zy by gevolg geloofden, dat ze by de tegenwoordige gesteldheid niets konden doen, 't geen natter

nutter voor den Staat ware, als zich mede tot een spoedige sluiting der Vrede beyveren. Altemaal bleeven ze volstandig by hunne gevoelens; en derhalven wierd 'er niets besloten. 1698. Novemb.

Sedert wierden 'er verscheidene andere Raadsvergaderingen gehouden, doch zo veele persoonen daar niet in toegelaaten, en in 't algemeen meer van de Vrede, als van de werkingen der Veldtocht gesproken: echter zodanig niet, of daar waren 'er noch al die den Oorlog wilden vervolgen, grondende zich daar op, dat Polen, waar aan het Keizerryk zyne behoudenis, en de Venetiaanen hunne veroveringen verschuldigd waren, noch niet een duim breed lands had gewonnen: Dat men geensins behoefde te hoopen, dat de Turken 'er door een Traktaat aan zouden willen vergunnen 't geen men hen met het swaard niet had konnen ontweldigen: Dat, hoe zeer de Keizer zich ook tot de Vrede genegen mocht toonen, het niet onmogelyk was hem een andere party te doen neemen, met hem te toonen, dat hy noodzaakelyk allerwege d'overhand zou moeten hebben, indien de Poolen een krachtige verwydering maakende, hy d'Ongeloovigen van zyne kant dappermoedig te keer ging: Dat de gemelde Vorst, ondersteund door die hoop, en zyne aangeboorene edelmoedigheid, het fondamenteel artykel van het Verbond door geen byzondere Vrede zou willen verbreeken: Dat het daarenboven d'eerste maal niet en was, dat Polen alleen tegens de Turken had gevochten, en 'er groote voordeelen op behaald: Dat zyne Majesteit, om d'achting der Poolen te verkrygen, en zich op den Troon te bevestigen, noodzaakelyk iets ter hand moest vatten, 't geen glorieus voor hem, en voordeelig voor zyne nieuwe Onderzaaten ware: Dat hy belooft had, de wapenen niet neder te leggen voor dat hy Kaminiek hadde verovert; en dat, zo hy ten dien opzichte in zyne beloften gebreekig bleef, de Poolen alle d'achting en het vertrouwen, 't geen zy op hem hadden, zouden verliezen: Dat het gezag van een Vorst nooit beter wierd bevestigd, dan geduurende den oorlog, dewyl hy alsdan meester der Troupen zynde, in staat was om zich door zyne weldaden schepselen te maaken, of hem van de geenen, welkers hy op die maniere niet kon winnen, te doen vreezen.

Anderen stieten deze redenen overhoop, en brachten 'er ver-

1698. Novemb. scheidene andere te berde, om zyne Majesteit te doen begrypen, dat hy de gelegentheid om de vrede te maaken niet en moest verliezen: vertoonende ten dien einde, dat de verovering van Kaminiek niet minder als zeker was; dewyl de Turken tydts genoeg hadden gehad om het overvloedig van alles, 't geen tot een langdourige wederstand vereischt wierd, te voorzien; en dat ze zich te meer van de gelegentheid hadden bediend, vermits zy wel wisten, dat de Koning de verovering van die Plaats aan de Poolen had beloofd, en dat dit het eerste werk van zyne Regeering zou weezen: Dat de Saxische Troupen, alreedts geweldig verminderd door ziekten en andere ongemakken, zulks niet alleen konden onderneemen: Dat men geen groote hulp van de Poolen by die gelegentheid kon verwachten; vermits de natuurlyke afkeer, die 'er tusschen de twee Natien was, oorzaak zou weezen, dat men nooit van hen zou konnen verkrygen, dat ze gezamenerhand tegens de Turken aangingen: Dat de heimelyke Vyanden van zyne Majesteit zich een plaizier zouden maaken van hem deeze onderneeming te zien mislukken; en dat, zo hy de schande had van het beleg te moeten opbreeken, hy in zulk een verachting by de Poolen zou geraaken, dat hy zich nooit zou konnen herstellen: Dat zyne koffers byna leedig waren, door d'onverzaadelyke begeerlykheid van een oneindige meenigte persoonen, daar hy met volle handen geld aan had moeten geeven: Dat de verbintenis, die hy aan den Keizer had, welke zich zo zeer had beyverd om hem de Kroon te doen verkrygen, wel verdiende, dat zyne Majesteit ook weder de behoeving hadde van te bewilligen in een Vrede, welke zyne Keizerlyke Majesteit zo vuurig begeerde: Dat men zich niet moest vleijen met de gedachte, dat die Vorst niet afzonderlyk zou sluiten, indien men de vrede niet gezamenerhand wilde maaken: Dat het belang, 't geen hy daar in had, al te groot was, en de redenen noopende zyne verdediging al te schynbaar, om niet over alle die betaamelykheden heen te treeden: Dat, ingeval zulks geschiedde, Polen niet in staat was om alle de krachten der Turken, die het op den hals zouden vallen, te wederstaan; verre van zich te vleijen, dat men in dat geval noch veroveringen op hen zou konnen maaken: Dat, zo zulks eertydts gebeurd was, de tyden sedert

dert veranderd waren; en dat'er toenmaals meerder eenigheid, meerder rykdommen, en meerder goede Troupen in Polen wa- ren, als tegenwoordig: Dat het geen waar in d'andere Koning- ryken en Landen was, het by alle gelegentheden in deze Repu- blyk niet en was; en dat, verre van dat de Koning zich altyd meester van de Troupen bevond, hy zich dikwils eenigermaate aan der zelver beleid moest overgeeven: Dat zyne Majesteit, met de vrede te maaken, de schoonste gelegenheid der wereld be- kwam om zich t'ontbinden van het woord, 't geen hy noopende het herneemen van Kaminiek had gegeeven, en ter zelve tyd ook die om meer als een millioen, welke hem die Plaats zou kosten, te bespaaren; dewyl men de gantsche Republyk ge- makkelyk zou konnen doen begrypen, dat, wanneer zy van haare Geallieerden verlaaten was, men zich alle d'Ottomanni- sche krachten niet op den hals moest haalen, te meer dewyl men moest vermoeden, dat de Turk met reden de Republyk van Po- len wegens het schandelyk opbreeken van het beleg van Weenen beschuldigende, niets achter wege zou laaten om zich over dien hoon te wreeken: En eindelyk, dat het beste middel voor den Koning om zich van de Poolen te doen achten, beminnen, en zelfs vreezen, was de financien herstellen; 't geen hy niet en zou konnen doen, wanneer hy den oorlog vervolgde op een voet, zo als hy ze zou moeten vervolgen.

1698. Novemb.

Aldus bleef men dan in een volkomene onzekerheid, zonder te weeten wat besluit de Koning stond te neemen; welke echter, om niet t'eenemaal leedig te blyven, en tot alle geval gereed te weezen, den 6den. September een revuë over zyn byzonder Le- ger deed, 't geen op twee-en-twintig duizend man begroot wierd, doch nauwelyks zestien à zeventien duizend kon haalen. Dit Leger toog des anderendaags voort tot aan Gliniow, daar het eenige dagen bleef leggen.

Ondertusschen vertrok de Kroons Armée den 8sten. der gemel- de Maand September van Monasteriz, niet meer als zes duizend man sterk, ten einde zich by het Duitsche Leger te voegen, 't geen mede order had om na die kant te marcheeren. De Tar- taaren, wegens haaren optocht en swakheid verstendigd, namen het besluit van haar, eer ze zich by d'Armée des Konings hadde-

Gevecht tusschen de Kroons Armée en de Tartaren.

1698. Novem. gevoegd, aan te tasten; volgende haar ten dien einde met hunne gewoonlyke naarstigheid, ten getale van dartig à vyf-en-dartig duizend man, gecommandeerd door twee Sultans. De Marodeurs, en de geenen die zich om deze of geene redenen van het Groot afgezonderd bevonden, hadden het ongeluk van nedergehouwen, of gevangen genomen te worden. De Poolsche Armée geraakte ondertusschen aan de Voorsteden van Podhaïek, daar ze zich gereed maakte om te slaan; niet twyfelende, of de Vyanden, die 'er maar een half myl van daan waren, zouden haar op den hals komen. 's Anderendaags, den 9den, met het kricken van den dag, had men nauwelyks zo veel tyd om zich op drie Linien in slagorder te stellen, of de Tartaaren kwamen 'er op aanzetten, tastende voor eerst de Voorwachten aan, welken zy noodzaakten de vlucht te neemen; waar na zy op d'eerste Linie vielen, die hen kloekmoedig het hoofd bood: maar hebbende byna terzelve tyd de darde Linie aangetast, brachten ze de wanorder in de Vleugels, daar ze ook op aanvielen; zynde de geheele Poolsche Armée van alle kanten omringen. *Aldus drongen ze* door tot aan de Bagaazie, die ze t'eenemaal plonderden, inzonderheid de geene van den Groot-Generaal; doch tot hun ongeluk: want, zo men gelooft, was 'er geen andere oorzaak van het behoud des Legers, 't geen in d'uiterste verwarring was, en geen kans en zag om door die groote meenigte heen te booren: want terwyl d'Ongeloovigen hier mee bezig waren, kreegen de Poolen gelegentheid om zich weder te vereenigen, en hen op 't lyf te vallen. Kort om, zy dreeven hen eindelyk, na een wanhoopig gevecht van acht uuren, met groote moeite te rug; hebbende hen voornamentlyk met het vuur van hun kanon, 't geen zeer wel bediend wierd, gestuit. Ondertusschen kon men niet beletten, dat zy hunnen buit, benevens verscheidene Vaandels, wegvoerden; 't geen zy niet mee konnen neemen, verbrandden, mitsgaders de Voorsteden en een gedeelte van de Stad Podhaïek in d'asscha leiden. Men rekende, dat de Poolen by deze gelegenheid over de negen honderd Soldaaten en festig Officiers verlooren, waar onder zich vier Starosten bevonden; behalven een groote meenigte van Gevangenen en Gekwetsten, en onder die, nevens andere Starosten, een der Zoonen van den Graaf Jablonows-

nowski, Groot-Generaal, gevaarlyk met een pyl getroffen: 1698.
enz 't Verlies der Tartaaren wil men zeggen dat noch merkelyk *Novemb.*
grooter was.

De Koning, bericht van dit Gevecht bekomen hebbende, en vreezende dat de Tartaaren hem ook mochten aantasten, deed zyn Leger by Brzezan in slagorder stellen: doch hy verstond een oogenblik daar na uit twee Gevangenen, die hem gebracht wierden, en door een Party uit het Regiment van den Palatyn van Beltz gekreegen waren, dat ze na Kaminiek waren geweeken. Van deze kant dan verzekerd, ging zyne Majesteit de revuë over de Kroons Armée doen, en hield op zyne wederkomst een grooten Krygsraad, noopende 't geen men gedurende het overige der Veldtocht ter hand zou konnen neemen. Het besluit was, zegt men, dat (dewyl de Littauwsche Armée noch niet en was gekomen; dat men gebrek van leeftocht had; dat de Turken en Tartaaren zo sterk in Kaminiek en d'omgelegene oorden waren, dat ze ter zelve tyd de Plaats zouden konnen verdeedigen, en de Convoyen wegneemen; en dat den Hospodar van Moldavien zich verschoonde wegens quartieren aan de Troupen te geeven) men de Kroons Armée weder in het Ryk moest stuuren, en de Duitschers verdeelen, een gedeelte in Polen, een gedeelte in Littauwen, en de rest op de Grenzen en omtrent het Fort der Drieëenigheid, om de toevoer van leevensmiddelen na Kaminiek te beletten, 't geen men het aanstaande Jaar gemakkelyker zou konnen belegeren, ingeval de vrede met de Turken niet geslooten was; en eindelyk, dat de Koning zich te Grodno zou vervoegen, om de beroerten van Littauwen door zyn gezag in der minne te beslechten, en vervolgens den Algemeenen Ryksdag te beroepen, ten einde order op de zaaken van den Staat te stellen.

Krygsraad wegens de Veldtocht gehouden.

Men moet niet verwonderd weezen, dat hier gesproken word wegens het beslechten der beroerten van Littauwen; want, niettegenstaande het Tractaat 't geen wy (a) hier voor hebben ingelyfd, waren ze echter niet beslecht. De Landbooden der Palatynschappen, te Wilna vergaderd, verkoozen een Maarschalk; protesteerden tegens het Tractaat, verklaarende, dat de Landbooden, daar het mee geslooten was, hunne macht te buiten ge-

Staat der zaaken in Littauwen.

(a) *Zie pag.* 229.

1698. Novemb. gaan, en het op zulke nadeelige voorwaarden niet hadden behooren te sluiten; en besloten vervolgens, den gantschen Adel tegen den 15den. October te Grodna te beroepen, en een gedeelte der sommen, welken men aan de Troupen, die het Littauwsche Leger uitmaakten, schuldig was, te lichten, ten einde de zelven te voldoen, en hen in hunne Party te trekken. Men had ook al weder vyandschappen aan verscheidene oorden van dat Hertogdom begonnen aan te rechten, en onder anderen op de landen van het Huis van Radzevil.

Samenvoeging des Legers.

Kort na het Gevecht, daar hier voor af gesproken is, voegde zich het Duitsche Leger omtrent Podhaïek by dat van Polen, gelyk ook de Legers van den Maarschalk der Kroon van Littauwen; doch het was byna niet als om hen de winterquartieren aan te wyzen: dewyl men verstond, dat de Tartaaren nochmaals nieuwe Renforten, zo van Troupen hunner Natie als van Janitsers, hadden gekreegen; dat die talryke Armée onder Kaminiek campeerde; en dat, verre van die Plaats te konnen belegeren, het zelfs onmogelyk zou weezen 'er by te komen, of men moest zich in gevaar stellen van aan stukken gehouwen te worden.

Winterquartieren betrokken.

De Koning, willende alle nieuwe wanorders, zo veel als 't mogelyk was, voorkomen, oordeelde 't raadsaam het Regiment van *Flemming*, en zyne gantsche Cavallery, in het Hertogdom Littauwen te doen overwinteren; zyne Gardes te paard in de Provincie van Sambor; de Regimenten Infantery van *Birkholts* en *Bernbenstorf* te Wielkowzaydou; die van *Holstein* en *Weissenfels* in Pruissen; die van *Denhof*, *Berenstein*, en *Jordan* te Warschau; en de rest zyner Infantery aan verscheidene oorden van Polen, alwaar de Generaal *Birkholtz* het gebied over des Konings Troupen zou hebben; en over de geenen, welke na Littauwen toogen, de Generaal *Trautmansdorf*. d'Artillery wierd na Lemberg gestuurd, werwaarts zich ook de Koning vervoegde, ten einde van daar, na alvoorens een tocht naar Littauwen gedaan te hebben, weder na Warschau te keeren.

Elbing door den Keurvorst van Brandenburg aangetast.

Zyn' Majesteit vertoefde noch hier, wanneer hy (niettegenstaande de vernieuwing van het eeuwigduurig Verdoor de bond tusschen Polen en Brandenburg, den 8sten Juny wederzydsche Plenipotentarissen te Warschau besworen te hebben (d'onder-

Fol: 274

(d'onder-

derneeming van dien Keurvorst op de Stad Elbing verstond. Hy liet terstond alle bezigheden vaaren, en besloot zich in der yl na Warschau te vervoegen, ten einde de gevoegelyke schikkingen met de Senatoren over deze gewichtige zaak te neemen, waar aan hy ondertusschen den volgenden Brief deed afvaardigen. 1698. *Novem.*

HOggeboore, Lieve, Getrouwe: Het onverwacht Voornemen zyner Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Brandenburg tegen de Stad Elbing, zonder dat een voorafgaende verkondiging en verzoek aan ons en de Republyk geschied zyn (het welk een Vyand schuldig is te doen) toont, gelyk het ons niet weinig verschrikt heeft, ook gelegentheid om ons te wreeken. Wy konnen deze gedane Aantasting met billykheid niet verdragen, en moesten ons zelven vergeten hebben, indien wy zulken onrecht, de Republyk toegebracht, zouden lyden, en tegenwoordig in slaap blyven, daar wy offensive beledigd werden, nadien een Vorst, die met ons in Vrindschap en een goed Verbond staat, ons een vrye en zich voor de Republyk weldragende Stad denkt af te nemen. Wyl nu hier uit spoedig groot gevaar kan ontstaan, zullen wy, de Reize naar Littauwen tot den 19den. November uitstellende, haast naar Warschou opbreken, op dat wy aldaar den 19den. November deswegen een besluit mogen nemen, hoe de Stad op het best en spoedigst te helpen, en het Vaderland, voor het welk wy altyd bereid zyn het leven te verliezen, in rust te stellen zy. Hier toe zullen Uwe Ed. niet verzuimen ons met uwen raad by te springen, en na uwe aangeboren neeiging tot het Vaderland zich den 21den. November te Warschou laten vinden, en een middel aan de hand geven, hoe in tyds dit onheil best zal voorkomen. Hier van, gelyk wy steeds verzekert zyn, wenschen wy daar in een goeden voortgang en uitslag. Gegeven te Lemberg den 29sten. October 1698. in het tweede jaar van onze Regeering.

De Koning kwam den 10den. November te Warschau: doch ziet hier, wat zich ondertusschen omtrent Elbing toedroeg, daar wy alvoorens eenige byzonderheden af ter neder moeten stellen.

De Stad Elbing is een Hansee-Stad van Polen in het Koninglyk Pruissen, de Hoofdstad van de Landstreek Hokkerland, en gelegen aan de Rivier de Elbing, niet verre van de Belt en het Draussen-Meir, 't geen zich door de Zeeboezem Frisch-Haf daar in ontlast. Zy is groot, schoon, en redelyk sterk, en gesticht in een vruchtbaare Vlakte; 't geen, na men zegt, geschied zou weezen in den Jaare 1239. De Koophandel maakte haar in korten tyd

1698. Novemb zeer aanzienlyk. Zy onderwierp zich aan Polen in het Jaar 1454. en wederstond in den Jaare 1521. Albert van Brandenburg, die 'er in het Jaar 1525 ontfangen wierd, en 'er in den Jaare 1542 een Universiteit stichtte. Naderhand weder onder de Kroon van Polen geraakt zynde, wilde de Koning Steven, voerende in den Jaare 1577 oorlog tegens die van Dantzik, den koophandel te Elbing trekken; 't geen hem wel genoeg gelukte. d'Engelschen kwamen 'er gemeenlyk; en verscheidene gingen 'er zich ter neder zetten. In het Jaar 1626. gaven zich die van Elbing aan den Koning van Sweden, die de Stad tien jaaren daar na weder overgaf. Naderhand, in den Jaare 1655. onderwierpen ze zich aan Karel Gustaaf, insgelyks Koning van Sweden; waar na ze nochmaals aan de Poolen wedergegeeven wierd. Men verdeelt ze in drie deelen, d'Oude, de Nieuwe, en de Voorstad. De twee eersten zyn wel bebouwd, en tamelyk regelmaatig gesterkt. De Kooplieden hebben hunne pakhuizen in de Voorstad, enz.

De Keurvorst van Brandenburg wegens zekere pretentien, daar men zo aanstondts af verstendigd zal worden, voorgenomen hebbende zich meester van deze Stad te maaken, marcheerden den 13^den. October eenige Troupen onder het commando van den Generaal Brand voor by de zelve heen na den weg van Koningsbergen; sloegen zich neder achter de Zandberg; en hielden alle derwaarts gaande persoonen op, ten einde die van binnen geen kennis mochten bekomen, en zy des anderendaags morgens met het openen van de poort onverhinderd de Stad overrompelen. Met dit inzicht waren ook verscheidene Officiers, en vermomde Brandenburgsche Soldaaten, den zelven 13^den. in de Stad geslopen, om hunne Spitsbroeders waar te neemen en t'ontfangen: doch d'onderneeming mislukte, de wylmen, even tydig genoeg, kondschap van hunne aankomst had gekreegen. De poorten bleeven dan des anderendaags gesloten: het kanon op de wallen wierd met scharp gelaaden, en de Burgery moest, wel voorzien van kruid en kogels, op de wacht verschynen. De Generaal Brand, ziende de toeleg verydeld, stuurde een Tambour voor de poort, en liet verzoeken, dat twee Heeren uit den Raad en twee uit de Burgers wilden uitkomen, om met hem te spreeken. 't Geschiedde. De Generaal toonde

toonde de Keurvorstelyke Commissie, behelzende een order om Brandenburgsch Garnisoen in de Stad te leggen, ten ware zy zekere oude schuld van vier honderd duizend ryksdaalders aan zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid wilde voldoen; geevende haar wyders drie dagen tyd van beraad, terwyl hy ondertusschen met zyne Troupen twee mylen te rug toog. 1698. Novemb.

Midlerwyl liet de Keurvorst van Brandenburg, tot rechtvaardiging van zyne zaak, te gelyk met een zeer wydloopig Manifest de twee volgende Brieven afgaan, den eenen aan den Koning van Polen en den anderen aan den Kardinaal-Primaat geschreeven.

HEt kan Uwe Koninglyke Majesteit niet onbekent wezen, op welke voorwaarden de heilige en eeuwigdurende Verdrags-Verbonden, tusschen het Doorlugtigste Ryk van Poolen en Ons te Velau en Bydgost, voor dezen geslooten, en onlangs door Uwe Koninglyke Majesteit vernieuwt en bevestigt zyn; waar van een der voornaamste bedingen is, dat de Stad Elbing Ons zou werden overgeleverd voor de trouwe dienst en vereeniging der wapenen, waar door de Republyk van Poolen van haaren ondergang is bevryd, en in haaren voorigen staat en vryheit hersteld. Veertig jaaren lang, en dit loopende, hebben Wy een proefstuk van ons geduld gegeven, in het wagten na de vervulling van deze regtmatige voorwaarden: maar dewyl Ons na zoo veel gebeden en verzoeken, als gedaan zyn, byna geen hoop overgebleven is, dat die Stad aan Ons vrywillig zal geleverd of in handen gegeven werden, zo hebben wy ondernomen, 't geen wy al voor lang met het grootste recht hadden behooren te doen, de zelve, welkers bezitting tot hier toe Ons buiten reden is geweigerd, niet tegenstaande Ons de zelve regtvaardig en uit kragte van Eed toekwam, is 't mooglyk zonder vyandschap, ja zonder geweld in bizit te nemen. Doch om Uwe Koninglyke Majesteit, door zo veele ja groote en swaare zaaken beladen, met geen wydlopige uitbreiding van ons Recht, en wat 'er gedaan is, op te houden, willen wy, dat Uwe Koninglyke Majesteit, uit het Geschrifte, hier nevens gaande, zie, met wat recht en welke gerechtigheit Wy het bezit daar van zullen nemen, en hoedanig onze meening is: uit hoofde van het welk wy niet schromen te doen het geene 't Godlyk en Wereldlyk recht niet alleen toelaat, maar gebied, namentlyk, dat wy 't bezit van een Stad, Ons uit een eeuwig beswooren verdrag schuldig, en zoo langen tyd te vergeefs gevordert, ons eygen recht gebruikende mogen nemen. Wat is'er, boven het geen men Godvrugtigheid, Trouw, en Billikheit noemd? en Wy daar op steunende, twyffelen niet, of gy zult ons bedryf goed keuren, als waar door wy U, Doorlugtigste Koning, en de Republyk, bevryden van de schande eener niet gehoudene Trouw, en 't schenden van een eeuwig Ver-

1698. Verbond: 't geen Wy zo veel te meer hoopen dat Gy zult doen, wanneer
Novem. Gy met zekerheid zult onderrecht zyn, dat ons oogmerk en voornemen niet anders is, als het met de Republyk eeuwigduurend geslooten Verbond heiliglyk en ongeschonden na te komen; 't geen wy van onze kant moeten volbrengen, ter goeder trouwe te volvoeren; de Voorrechten en Rechten der Stad Elbing in haar geheel te bewaaren; tot gerustheid van de Republyk dezelve, zoo lang als Wy die in handen hebben, in onze toeverzigt te nemen; en met geen anderen tytel of regt, dan als een Onderpand, te zullen bezitten: waar uit volgt, dat, wanneer 't geen men Ons regtvaardig schuldig is, voldaan zy, die Stad aanstontds, en zonder vertoeving, volgens het wettelyk Verdrag, weder moet ingeruimt werden, zo als wy ook heiliglyk beloven te zullen doen, enz. Gegeven in Onze Stad Keulen aan de Spreé, den 17den October 1698. Onderstond.

FREDERICUS Keurvorst.

Die aan den Kardinaal-Primaat luidde aldus:

VOOR uwe Doorluchtige Eminentie is niet verborgen, dat het Ryk Polen in de Vergelyken van Velau en Bydgost Anno 1657 aan den hoogstzaligen Heer Vader van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid wegens een Somma van vier honderd duizend Ryksdaalders belooft heeft de Stad Elbing met haar Districť, tot de voldoening van die Somma, af te treeden. Onaangezien nu op de opvolging en vervulling van het plechtelyk Verbond van tyd tot tyd by de Koningen en Republyk van Polen aangedrongen is geworden, is echter niets hier op gvolgt, en met ydele ophoudingen een tyd van veertig jaaren, en meer, doorgeloopen, zonder dat in het minste gebleeken heeft, dat het eenige ernst was, een zo heilige belofte na te komen. Dewyl nu door verder overzien en geduld zyne Keurvorstel. Doorluchtigheid by de Nakomelingschap de grootste blame op zich zoude laaden, heeft hy eindelyk het besluit genomen, zich van het Recht, het geen hy heeft, met het inneemen van d'afgestaane Stad, te bedienen; vertrouwende op zyne Koninglyke Majesteit, (gelyk ook het zelve verwacht werd van de kant zyner Eminentie, mitsgaders der Geestelyke en Wereldlyke Magnaaten) dat de zelve zig zulks na zyn gerechtigheidslievende gemoet en billyk matigheid niet zal laten tegen zyn, maar veel eer gaarne toestemmen, dat by het aantreeden van zyne Regeering de schande wegens het niet houden van een Verbond van zyn Ryk weggenomen, en met het afstaan van eene Stad de grondsteen tot een eeuwige vereeniging op nieuws gelegt werde. Hier tegen verbind zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid zich, niet alleen de Stad Elbing by alle haare Privilegien en Vryheden ongekreukt te laten, en de zelve niet anders, als gelyk ten opzichte van een Onderpand betaamt, te bezitten; maar ook, wanneer andere vernoegingge wegens de gantsche Eisch geschied, de zelve aan zyne Koninglyke Majesteit en het Ryk Polen zonder uitstel weder af te treden; zullende voor

de

derest niets liever zien, noch ernstiger betrachten, als met zyne Majesteit en het Ryk Polen in een bestendig goet verstand te staan; en des zelfs welwezen na het uiterste vermogen te helpen handhaaven. 1698. Novemb

FREDERICUS, Keurvorst.

Straks na het gemelde Gesprek met den Generaal Brand wierden twee van des Stadts Secretarissen afgevaardigd, den een na den Koning van Polen, en den ander na den Keurvorst van Brandenburg, belaaden met den onderstaanden Brief.

GElyk Uwer Keurvorstelyke Doorlugtigheids goedertierentheid en gerechtigheid, de wereld door geprezen, zo hoog geklommen zyn, dat zy niet alleen verwondert, maar ook ten hoogsten geroemd moeten werden, alzo konnen wy (na dat wy tegen hoop den 14 den. October, 's nachts ten een uur, door d'aantocht van den Heer Luit. Generaal Brand ten uitersten verzet zyn geworden, wyl ons te gemoet gevoert wierd, dat wy deze Stad als een Pand aan uwe Keurv. Doorl. zouden inruimen, en tot d'opbrenging van het Pandgeld toe met Garnisoen laten bezetten, in deze overgekomene engte niet anders, als, naast God, ook tot uwer Keurv. Doorl: genade en gerechtigheid onze toevlucht nemen; onderdanigst biddende, dat dezelve zich aldus genadigst gelieve te betonen., wyl van zyn' Excellentie, den Lt. Generaal Brand, gantsch geen zekere uytstel in deze onverwachte zeer naauwe opsluiting te verwerven is geweest, zoo dat dezelve van de stricte ordre uwer Keurv. Doorl., aan hem wegens het spoedig inruimen van dezer Stads Poort verleent, niet afgetrokken heeft konnen werden, hoewel wy ons op uwer Keurv. Doorluchtigheids hooge wysheid beriepen, dat en hoe wy tot die Hypotheecq in vorige tyden geen oorzaak gegeven hebben, maar zyne toenmaals wezende Kon. Majest. en de gantsche Republyk ons buyten onze schuld daar mede belast hebben, met verzekering dat dezelve in volgende tyden de Verpanding ten spoedigsten zouden afmaken, en verbonden blyven voldoening te geven. Dat nu zulk een uitstel tot groot mishagen van uwe Keurv. Doorl. uitgevallen is, moeten wy hertelyk beklagen; doch leven in het ontwyffelbare betrouwen op de hulde, van uwe Keurv. Doorl, tot nu toe genoten, dat wy in deze zaak noch niet door zulke zorgelyke dadelykheid zo hart aangegrepen zullen werden; maar zy in tegendeel uytgestelt blyven, tot dat wy by onzen genadigsten Koning en Heer (aan wien wy onlangs den Eed van Getrouwheid afgelegt hebben) nochmaals om de verlossing van zodanigen Hypotheecq hebben aangehouden, of ook by het volgen van langer uitstel zelfs bedacht konnen zyn, dat de voldoening van het genoemde Pandgeld by ontstanding van alle andere hoop door ons zelven na de doenelyke en ons van uwe Keurv. Doorl. vergunde Ratis volgens ons vermogen volge. In verwachting van dien beveelen wy verder onzen afgevaardigden Secretaris

1698. taris ten hoogsten aan uwe Keurv. Doorl. en verzoeken door den zelven
Novemb. tegelyk zeer de- en weemoedig, de genadigste ordre uyt te doelen, dat zyne Excellentie, den Heer Brand, zich gunstiger verklare, en zich met de by zich hebbende Volkeren van uwe Keurv. Doorl. weder te rug begeve. Zulke hoge genade zullen wy altyd in diepe ootmoedigheid roemen, en trachten zo lang wy leven t'erkennen: Uwe Keurv. Doorl. hier mede d'almachtige beschermingе Godes tot alle Keurvorstelyk welwezen en verdere gezegende vreedzame Regeering hertelyk bevelende.

Gegeven te Elbing den 14den. *October, Anno* 1698.

Op dezen Brief wierd door den Keurvorst van Brandenburg het volgende Antwoord afgevaardigd.

Van Gods genade Frederik de IIIde. &c.

ONs is uw Schryven van den 14den. October, door uwen Secretaris herwaartsgeschikt, wel behandigt; en Wy hebben daar uyt overvloedig gezien, dat G. L. om eenige uitstel van 't volvoeten van ons zeer rechtmatig voorhebben, om de Hypotheecq der Stad Elbing, Ons door bezworene Accoorden toekomende, t'aanvaarden, verzoekt, en daar by aanbied, bedacht te zyn, dat de voldoening van ons Pandgeld van U zelfs na vermogen, en de Ratis, Ons aan U vergund mogen volgen: 't welk alles door gedachten uwen Secretaris in de Conferentie, met hem gehouden, mondeling wytluftiger voorgesteld is. Of Wy nu niet twyffelen, of dezelve zal het geene, dat Wy hem op zulken voorstel ten antwoort toegevoegt hebben, U getrouwelyk overbrengen, hebben Wy echter niet willen nalaten zulks ter beantwoording van uw voorsz. Schryven in het kort alhier te herhalen: U en de geheele Werelt is bekent, wat het eeuwig Verbond, tusschen de Kroon Polen en Ons te Velau en Bydgost opgerecht, wegens d'inruiming van de Stad Elbing tot d'opbrenginge van een zeker Pand-geld klaar en onwedersprekelyk bepaalt: ten minsten kunt Gy het recht, voor Ons daar door verkregen, uyt het bykomende Vertoog overvloedig zien. Als nu onze Godzalige Heer Vader, gelyk ook Wy, over de jaren op de de vervulling van dit Verbond, uit zeer rechtvaardige en lastige oorzaken getroffen en besworen, en d'inruiming van de voorsz. uwe Stad vergeefs en met verkrachting van al ons geduld gewacht hebben, hebben wy eindelyk (indien wy by de waarde Nakomelingschap niet op Ons wilden laden de lak van onze Rechten en Staats belangen zorgeloos verzuimt te hebben) moeten by der hand vatten zulke middelen, door welke Wy, het geene Ons van Gods en Rechtswegen toekomt, konnen bekomen: het geen Wy ook aan zyne Koninklyke Majesteit van Polen en de gezamentlyke bloeren Senateurs door zeker Schryven, by het welk d'Af-

schaffen

schriften van het Vertoog gevoegt zyn, in goede meining voorgestelt hebben. Wy hadden wel gewenscht, dat Wy het bezit van het Onderpand, Ons toekomende, zonder eenig gerucht en verdrietelykheid hadden konnen bekomen; maar nadien zulks niet heeft willen gelukken, zal het nu alleen aan U staan, of het aanvaarden van ons recht en het bezit met behoud, of met gevaar en bederf van uwe rust, zal geschieden. Wy betuigen voor God en d'eerbare Wereld, dat Wy niet alleen geen vyandig gemoed, noch ongenadig voorneemen, tegen U hebben, maar veel meer uwe behouding en ruste van herte zoeken en wenschen; gelyk Wy zulks alles door schorssing van 't Stroomgeld betoont hebben, en begeerig zyn in noch wichtiger voorvallen U te bewyzen, zo Gy U nu door een vaardig en bereid Vergelyk onze U toedragende genade en goede toegenegentheid machtig maakt: waar by Wy U dan nochmaals oprecht en Keurvorstelyk beloven, dat Wy in zulken geval U by alle uwe Privilegien, Rechten en Gerechtigheden, zo in 't Kerkelyk als Wereldlyk, ook by uwen Koophandel, en wat U verder toekomt, of, Gy tot vermeerderinge van uw welzyn kond wenschen, zullen laten, handhaven, en krachtig beschutten, als mede U, wanneer Wy rechtmatige voldoening erlangen, gaarne en gewillig herstellen. En op dat Gy Onze zorg voor uw behoud des te beter moogt erkennen, hebben Wy ordre uitgedeeld, dat met daadelykheden tegen de Stad opgehouden zal werden, tot dat meergedachte uw Secretaris weder by U te rug gekomen zy, en Gy Ons op deze onze goede verklaring uw laatste en rond besluit zult hebben laten weten; doch met dit nadrukkelyk beding, dat alles by U zal blyven in den staat, in welke het den 14den. October, wanneer onze Luitenant Generaal Brant voor de Stad rukte, geweest is, en Gy by gevolge geen Bezetting zult innemen, of, zo het tegens hoop geschied is, dezelve weder verzenden, wyl Wy zulks niet anders, dan als een verklaring, dat Gy Ons van onze toekomende Rechten met geweld en vyandlyke bejegeningen wilt onthouden, konnen aanneemen; zonder te reppen, dat Gy alsdan zelfs niet meer meester in uw Stad zyt, maar na 't gevallen der Bezetting moet doen en handelen. 1698. Novemb

Wat d'aanbieding, van U gedaan, aangaat, namentlyk, dat Gy zelfs Ons wegens onzen Eisch wilt trachten te vergenoegen, zulks verwerpen Wy geensins: doch wyl Wy het daar voor houden, dat Gy voor U alleen onvermogende zyt, konnen Wy zulken aanbieding noch ter tyd niet aanzien, als dat men maar zoekt tyd te winnen, en ons vergeefs te misleiden. Ten minsten kan daar over altoos, ook dan wanneer Wy tegelyk Bezetting in de Stad hebben, gehandelt werden. Ingeval Gy nochtans tegen alle hoop deze onze goede verklaringen verwerpt, en het op het uiterste laat aankomen, willen Wy hier mede voor God en al de Wereld betuigt hebben, dat Wy aan het onheil en het verderf, 't geen U en de goede Stad daar uit zal gebeuren, en Ons zelfs ter herte gaan, onschuldig zullen zyn. Wy verwachten hier op uwe eindelyke verklaring, en blyven tot daar toe uwe, &c. Gegeven te Keulen aan de Spree, den 21sten. October, 1698.

 Gelyk

1698. Novemb. Gelyk de naarstigheid alleen d'onderneeming des Keurvorsts kon doen gelukken; dat het zichtbaar genoeg was, dat de Stad geen tyd verzocht, dan om ondertusschen bystand van Polen te krygen; en, vooral, dat het Gemeen, 't geen van de zaaken by na niet en oordeelt als door den uitslag, de spot met de Brandenburgsche wapenen gedreeven zou hebben, indien ze, na zulken ophef, hunnen slag hadden gemist: alle deze redenen, zeg ik, deeden den Keurvorst order aan zynen Generaal Brand stuuren, dat hy, na het verstryken van den tyd aan de Stad tot haar beraad gegeeven, geen oogenblik verlooren zou laaten gaan. De Generaal gehoorzaamde, en toog met zyne Troupen, reeds merkelyk versterkt, en een goed gedeelte Artillery, den 27sten. der genoemde Maand (twee dagen na dat de Secretaris, die aan den Keurvorst afgevaardigd was geweest, te rug was gekomen) weder voor de Plaats, berende ze des nachts, en deed ze vervolgens opeisschen; doch kreeg ten antwoord, dat zy bescheid van den Koning verwachtte. Midlerwyl was de Stad binnen drie à vier dagen volkomen belegerd, en de *Voorstad* door de Brandenburgers in bezetting genomen. Den 3den. November wierden nochmaals Gedeputeerden afgevaardigd, om met den Generaal Brand te spreeken, en uitstel van vyandlykheden tot den aanstaanden Donderdag te verzoeken, alzo men ondertusschen brieven van den Koning uit Polen verwachtte; en het scheen te zullen doorgaan: doch 's avondts ten tien uuren naderden de Brandenburgers met wagens, fascynen, en verder toebehooren, om in het stille by de Mark-Poort over de Stadtsvesten te geraken. De Burgers wierden het gevaar; riepen hen toe, dat zy zouden afwyken, en gaven, dewyl zy het niet wilden doen, een teken, en aanstondts vuur uit de musketten en het geschut omtrent twee uuren lang: weshalven de Brandenburgers genoodzaakt waren te deinzen; 't geen zo gemakkelyk niet toeging, of daar kwamen 'er eenigen te sneuvelen; en sommige huizen in de Voorstad wierden beschadigd.

Twee dagen na dat dit voorgevallen was, sprongen eenige Brandenburgers in een vaartuig, om over de Rivier de Elbing te zetten, post by de Boom te vatten, en de Stadtswacht van daar te jaagen. Ter zelve tyd waren eenige anderen aan de Reper-

baan

baan bezig me een Borstweering op te werpen. Die van binnen vonden zich dan genoodzaakt vuur te geeven; waar door verscheidene Officieren, en vry meer Gemeenen, gedood en gekwetst wierden. 1698. Novemb.

Ondertusschen wierd met zulk een yver door de Belegeraars aan de Batteryen gearbeid, dat ze den 9den. der Maand klaar waren, en gereed om met vyf-en-dartig stukken geschut en elf mortieren, voor de Mark-Poort geposteerd; een aanvang van het kanonneeren en bombardeeren te maaken. Zes andere stukken wierden voor de Mechren-Poort geplaatst. Doch eer men 'er zich af bediende, vorderde de Generaal Brand Gedeputeerden uit de Stad, en vertoonde hen zyne swaare toebereidselen, met byvoeging, dat hy nu in staat was om de Stad, indien men noch langer weigerde de zelve over te geeven, binnen korte uuren in een puinhoop te veranderen; doch dat 'er, zo men tot reden wilde verstaan, een gunstig verdrag ingewilligd zou worden. De Gedeputeerden keerden weder na binnen; en wierd op der zelver bericht by de Magistraat en Gemeente aanstondts geoordeeld, dat, dewyl de Kardinaal-Primaat uitdrukkelyk in zyn Schryven te verstaan had gegeeven, dat zy zich te vergeefs met ontzet van eenige kant vleiden, dewyl de Republyk zich voor alstoen niet in staat bevond om hen de helpende hand te bieden, het onverantwoordelyk zou zyn, dat men de Stad tot een puinhoop liet verpletteren; en derhalven goedgevonden, te capituleeren. 't Verdrag wierd getekend den 11den. November, en was van den volgenden inhoud.

Extract uit de Capitulatie van Elbing.

NAdemaal in het Verbond, den 6den. November 1657 te Bydgost of Bromberg opgerecht en besworen, uitdrukkelyk staat, dat het bezit der Stad Elburg, zo dra zy van het teenmaals inhebbende Garnisoen ontledigd zoude zyn, aan niemand, als aan zyne Keurvorstel. Doorl. zonder aanspraak overgegeven en ingeruimd, en met desselfs Bezetting voorzien zoude werden, heeft zyne tegenwoordige Keurvorstel. Doorl. naeen geduld van veertig Jaren, zich genoodzaakt gevonden eenige Troupen onder het Commando van zyn Luitenant Generaal Brand voor de

 Stad

1698. Novem. *Stad Elbing tot aanvaarding van desselfs bezit als een Onderpand, hem door een eeuwig en beswooren Verbond geconstitueerd, te laten rukken, en tot verhoeding van alle verwydering en bloedvergieten, en voornamentlyk tot betuiginge van zyne genegentheid tot de Stad, de volgende Conditien voorgedragen, welke de Stad ook aangenomen heeft, en op welke het Accoord gesloten en d'Overgave geschied is.*

1. ZYn' Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Brandenburg belooft voor zig en zyne Successeurs, de Stad Elbing en desselfs Ingezetenen by alle Rechten, Gerechtigheden, Privilegien en Immuniteiten in Sacris en Profanis, het Privilegio Ordinis, het Casimiriano, en alle, tot op den tegenwoordigen Koning Augustus den 11den. geconfirmeert, te beschermen en te handhaven; nu en in toekomende tyden met bewaring van 's Lands Zegel hare gewone Zitting op de Landdagen, of waar Byeenkomsten gehouden werden, zonder demembratie van de Standen en Steden dezer Provincie volkomen te laten, en met geen nieuwe Huldigings-Eed van zyne Keurvorstel. Doorl. als welke alleen Jure Hypothecario deze Stad in bezit genomen heeft, te beswaren; maar by den Eed, nieulyks aan den Koning van Polen gedaan, te laten.

2. d'Oeffening der Religie, het Recht van Patronaatschap, alle andere Keizerlyke Rechten, de Verdragen der Pfarkirchen blyven in den staat, waar in zy by d'Overgave zyn; gelyk ook d'overige Kerken in 't gebied, het Gymnasium, Scholen en Hospitalen nevens de Geestelyken, Kerken School-Bediende, zo wel Rooms-Katholyke, als Evangelise, en die verder tot nu toe in hunne Religie geduld zyn, met behoud van hunne Immuniteiten, Goederen, Renten en Inkomsten.

3. Alle Magistraats-Persoonen blyven in hunne Digniteiten, Ampten, en Bedieningen, met het genot der inkomsten; en de verkiezing in plaats der afgaanden sal op de voorige manier geschieden.

4. De Keurvorst neemt de Voogd, nevens de præsenterende gemeene en de geheele Burgery in zyne Bescherming, en zal ze by hunne Privilegien, &c. behouden.

5. Ook de Stad by haren onverminderden Koophandel, en ze, zo veel mogelyk, zoeken te verbeteren.

6. Uit zonderlinge genade en toegenegentheid vernietigt de Keurvorst het zo genaamde Stroomgeld, voor eerst zo lang als by hem de Hypotheek blyft.

7. Hy zal ook geen nieuwe Tollen te water noch te land invoeren, en de klachten der Stad over de Pillowse Tol doen onderzoeken en verbeteren.

8. De Handel van de Stad met het Bisdom van Ermland, en het verdere omleggende Koninglyke Poolsse Gebied, en op de Weyssel en Nogath-stromen,

stromen, blyft vry en open; zodat de Buitenlanders in de Stad de Markt-dagen mogen bezoeken, en d'Inwoonders op d'omleggende Landen hunne Neering dryven, en hunne Schulden innen: tot het welk zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid gestadig op verzoek de behulpzame hand zal bieden. 1698. Novemb.

9. De Stad zal alle hare Invorderingen en Effecten in het Keurvorstelyk Gebied onverminderd behouden; spoedige en goede Justitie genieten, en de Justitie in de Stad na ouder gewoonte eenparig geadministreert werden; en het Privilegium Instantiarum & Appellationis ongekrenkt geconserveert blyven.

10. De behoudenis en bescherming der Stad, en wat daar toe behoort, neemt de Keurvorst aan op eigene kosten uit te voeren, en belooft de Stad haar groot en klein Geschut met d'Ammunitie volkomen te laten; de Burgery nu noch in't toekomende geen Wapenen t'ontneemen; by de Fortificatien geen nieuwe Binnen- noch Buiten-werken te voegen; de oude Stad met geen Soldatesque te beleggen, maar het Garnisoen in kleinen getale in de Nieustad en Voorsteden zonder belasting der Burgery uit eigene schat te bezoldigen; zo strenge discipline te houden, dat de Stad en Inwoonders geen lasten daar van hebben; en des Stads Landeryen en Dorpen van inquartieringen en door-marschen te bevryden.

11. De Keurvorst zal de Stad en Ingezetenen, zo zy wegens d'overgave of anders onschuldig bevochten, vervolgt, en in persoonen en goederen bekommert werden, krachtiglyk beschermen.

12. Zo dra de Keurvorst wegens den Koning en Kroon Polen van zyne pretentie volkomen voldaan is, blyft het wegens de restitutie van de Stad by de dispositie der Pacta Conventa; zal zy hare Fortificatien alsdan in statu, quo, behouden; en zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid speciaal bedingen, dat de Stad wegens d'overgave in geenerwyze benadeelt noch beschadigt zal werden.

13. De Stad zal geen Contributien opbrengen, als welke door de Standen en Steden van het Koninglyk Pruissen op d'ordinaire Landdagen ingegewilligt werden.

14. Aan den Præsideerenden Burgermeester zal de sleutel van de Stadts Poorten, en het geven van het Woord, gelaten werden.

15. D'oude Stad Elbing blyft met de daar toe behorende Poorten en Spykers met des Stadts Soldatesque altyd bezet, behalven de Burg-Poort en Middel-Hof.

16. Indien iemand der Burgers en Onderdanen zich met zyne Goederen na andere Plaatsen transporteert, zal hem zulks met zyne gantsche Familie vrystaan, en hy daar in onder geenig voorwendsel verhinderd werden.

17. Wat by de Berenning en Blocqueering der Stad wederzyds voorgenomen is, zal door een Amnestie gantsch vergeten en vergeven zyn; en het des Stadts Soldaten, welke een Post inruimen, vrystaan met brandende lonten en slaande trommels af te trekken.

1698. Novemb. 18. De Generaal Luitenant Brand belooft, op de bovenstaande Accoorts-Punten de genadigste Ratificatie van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid ongetwyffelt te bekomen.

Aldus gedaan te Elbing, den 11den. November 1698.

De Keurvorst, de Capitulatie ontfangen hebbende, liet den onderstaanden Brief, dienende tot ratificatie van de zelve, behoudens eenige veranderingen die men by voorvallende gelegentheden noodzaakelyk oordeelde, afgaan.

Missive van zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid van Brandenburg aan de Magistraat der Stad Elbing.

Van Godts Genade Frederik, Markgrave van Brandenburg, Aarts-Kamerling en Keurvorst van het H. Roomsche Ryk, Hertog in Pruissen, te Maagdenburg, Cleve, Gulich, Berg, Stettyn, Pomeren, &c. Hertog &c. &c.

P. P.

ONs is uw gehoorzaamst Schryven van den 13den. dezes, nevens de vergeleekene Accoorts-Pointen, welke Ons van onzen Generaal Luitenant Brand zyn toegezonden, wel geworden; en Wy hebben ze beiden gelezen, en na de gewichtigheid der zaken, en de genadigste toegenegentheid, welke Wy tot U dragen, na behooren overwogen. Nu heeft Ons eerst een byzondere vreugde veroorzaakt, dat Gy d'Accoorts-Pointen, door Ons overgestuurt, en tot uwen beste geschikt, liever hebt willen aannemen, als door verwerping der zelven tot een gevaarlyke extremiteit aanleiding geven: want gelyk Wy niets meerders noch hoogers wenschen, als uwe welvaart en behoudenisse, zoude het Ons ten swaarsten gesmert hebben, indien Wy ons Pand-recht niet anders, als door uw bezorgelyk bederf, hadden konnen bekomen. Wat aangaat de gesloote Accoorts-Pointen, en voornamentlyk de geene welke van U L. daar by godaan zyn, Wy hebben de zelve, gelyk ze daar leggen, geratificeert en geconfirmeert: doch, aangezien noodwendig by 't een en 't ander Additionaal Artykel eenige uitlegginge moet geschieden, hebben Wy noodzaakelyk geacht de zelve hier ter neder te zetten. En wel betreffende het eerste Artykel, laten wy het daar by, dat den Eed, dien de Stad aan zyne Koninglyke Majesteit van Polen gesworen heeft, in zyne kracht zal verblyven, en Gy tegenwoordig met geen nieuwe Huldigings-Eed belast werden; waar tegen wy de verzekering van uwe trouw, in uw voorgedachte Schryven gedaan, genadigst aannemen: waar by het ook, zo lang de Stad geen attaque te vreezen heeft, kan blyven. Maar indien, het geen

geen God verhoede, een verwydering of rupture mocht ontstaan, en de Stad geattaqueert werden, waar toe Wy van onze kant echter nimmer aanleiding zullen geven, kund Gy zelfs wel begrypen, dat tot vermydinge van alle uw schadelyk wantrouwen, en tot bewerking van uwe beschermingе en behoudenis, hoognodig zal zyn, dat Wy by zulken onvermoeden toeval van uwe trouwe en bystand volkomen verzekert zyn; doch wy beloven U, dat Wy ook hier onder niets van U zullen begeeren, als het geen redelyk en billyk bevonden zal werden. By het negende Point vinden Wy dit te binnen te brengen, dat het geene, 't welk daar in van het Privilegium Instantiarum & Appellationis gezegt werd, ook zo lange te verstaan is, als vrede en rust behouden werden: maar zo, het geen God verhoede, eens onrust en oorlog ontstond, zult Gy van zelfs oordeelen, dat het uwe en der goede Ingezetenen eige zekerheid vereischt, dat alsdan daar in eenige verandering, gelyk men het zelve te dier tyd doenlyk zal achten, gemaakt werd. Wat het tiende Point betreft, Wy ratificeeren gaarne wat daar in belooft is, onder verzekering, dat by een onverhoopt toeval van een vyandlyke attaque de Stad dat geene, wat tot hare eige bescherming en behoudenis van noden is, mede zal bybrengen. Nieuwe Fortificatie-Werken zullen Wy niet laten aanleggen, behalven die tot onvermydelyke bescherming van de Stad van noden zyn; en Wy bieden aan, dat, wanneer d'Inwoonders daar by eenig land moeten verliezen, hun daar voor voldoening gegeven zal werden. Wegens het twaalfde Point, en wel de demolitie van des Stadts Werken, is bekent, wat de Pacta, dieshalven te Bydgost gesloten, vermogen: doch, gelyk Wy Ons in onze gedrukte Representatie reedts zo wyd verklaart hebben, dat Wy Ons daar aan zo nauw niet binden, maar Ons dien aangaande willen houden, als men by de restitutie alsdan zal vergelyken, zal het daar by ook berusten. Het veertien en vyftiende Point hebben Wy ingelyks genadigst geratificeert: doch daar by werd indachtig gemaakt, dat, wanneer by Godlyke toelating een vyandlyke attaque der Stad te bezorgen ware, des zelfs gantsche welvaart en behoudenisse daar aan hangt, dat alle Poorten en Posten wel en genoegsaam bezet, en, wanneer zulks door des Stadts Soldatesque niet kan geschieden, het Keurvorstelyk Garnisoen noodwendig daar toe gebruikt moet werden: want ingeval by nalatinge van dezen de Stad overrompelt, of door storm verovert kwame te werden, is 'er niets zekerder, als dat de zelve van den woedenden Vyand geplondert, en met roof en moord vervult zoude worden. Verders, wat Gy in uw Schryven wegens de gantsche afschaffinge van het Stroom-geld, gelyk ook het Paal-Geld in der Pillou, gevoegt hebt, moet het wel voor tegenwoordig by 't geene, dat deshalven in de Accoorts-Pointen gesteld is, verblyven: doch Wy zullen Ons by de hier na volgende verhandelinge daar in zodanig gedragen, dat de Stad onze Hulde, welke Wy haar toedragen, daar uit zal bespeuren. Belangende de gebede afneeming van een gedeelte van het Garnisoen, konnen U de dreigementen van oorlog en rupture, welke in de Nabuur-

schap

1698. schap uitgeblazen worden, niet verborgen zyn; maar Wy willen hopen,
Novemb. dat het daar by zal blyven: doch zolange, als hier van geen genoegsame verzekertheid is, vordert uwe eigene zekerheid en behoudenisse, dat Gy met een genoegsaam Garnisoen bezet werd. Maar als hier na niets te zorgen valt, zullen Wy van zelfs op eenige verlichtinge bedacht zyn, en ondertusschen daar heen zien, dat de Bezettinge U tot geen beswarenis strekke. Gelyk nu al dit bovenstaande in de hoogste redelykheid en billykheid bestaat, hopen Wy, dat Gy daar mede ten uitersten vergenoegt zult zyn, en verblyven Uwe &c.

Gegeven te Keulen aan de Spree, den 17den. November, 1698.

VENETIEN. WEGENS een Gevecht, op den 20sten. September tusschen de Turksche en de Venetiaansche Zeemachten in de Wateren van Metellino voorgevallen, zag men nu het volgende Verhaal.

DE Commandant der Schepen, de Ridder Delfino, begeerig de Turken in een Gevecht in te wikkelen, had nu eenigen tyd de bovenste Zeën van d'Archipel doorkruist, en de Capitein Bassa Mezzomorto, om die ontmoeting te myden, tusschen de Eilanden en Fortressen heen en weer gesworven; wanneer, terwyl hy zyn oogmerk niet langer kon bereiken, de Vlooten den 20sten. September aan de Zuidkant in de Wateren van Metellino elkander ontdekten. De Turkse was aan de zyde van de Kaap Scigri, en de Venetiaanse aan de Oostkant van de Golf van Colloni; alle moeite aanwendende om het voordeel van de wind te winnen. Hier toe zocht zy de Landzyde; en het gelukte, dat zy haar oogmerk bereikte: dat onder gunst van de wind de Schepen *d'Amazone* en de *Tyger*, door d'Edelen Lodovico Flangini en Nicolo Foscolo gevoert, voor uit op de Vyanden los gingen: dat het *Commandantschip* van den Ridder Delfino ordentelyk volgde: dat de *San Lorenzo* en d'overigen achter deze gerangeert kwamen: en dat het Gevecht met alle bedenkelyke ordre, en groote dapperheid, aangevangen wierd. d'*Amazone* dreef het eerste Sultaninsse Schip haast achterwaarts; en de *Tyger* dwong, na een wakker gevecht, het tweede Sultaninsse tot wyken. Het *Commandantschip* stortte met zo veel geweld op het derde, dat het het niet alleen deed deinzen; maar ook het volk het dek, en alles van waar het tegenweer konde bieden, ruimen: 't welk nochtans zo dra niet van d'overige Vyanden gezien wierd, of een Sultanin zette het vlak voor het beschadigde Schip over na het Voorschip van het *Commandantschip*, 't geen daar door niet eens verzet wierd; maar voornam, dezen stouten Vyand met alle hevigheid te beschieten, en, was 't doenlyk, in de grond te boren. Maar een rampzalig toeval steurde het gantsche goede overleg: want het Schip van *San Lorenzo*, 't welk even volgde, attaqueerde door onkunde van haren

Zee-

Zee-Capitein (welke over dat misdryf sedert gedegradeert is, en tot swaarder straf bewaart werd) het *Commandantschip*, even als of het een Vyandlyk Schip geweest was. Dit bedryf van de *Lorenzo* op het Achterschip met een voorwind gaf zo grooten beweging, dat de zeilen verwarden, en het Voorschip een sware neep kreeg. Vier Sultaninsse Schepen zagen het niet zo dra, of schoten met alle naarstigheid toe; bespeelden het eerst een tyd lang; en zochten het vervolgens aan boort te klampen: zo dat de Commandant Delfino op een en de zelve tyd zich van de *San Lorenzo* moest afredden, en de Vyanden van boort trachten te houden; welk laatste door hevig vuur gelukte; gelyk ook eindelyk het eerste; maar zo, dat het Schip door het onbruikbaar zyn der zeilen ten eersten zo grooten stuk zees van de rest afdwaalde, dat het de wind verloor, en zich midden onder de Vyanden bevond: en, 't geen het slimste is, was dat, wanneer het de zeilen te recht wilde brengen, het zich van de noodzakelykste instrumenten, door het schieten van de Sultaninnen gebroken, beroofd zag; zulks dat het, zonder zich aan eenige kant te konnen regeeren, most blyven dobberen, en geen Hulpschip met het gezicht kon beoogen. Dit gaf aan de Turken gelegentheid om het met drie à vier teffens aan boort te klampen, en gestadig versse Schepen aan te voeren: doch zy ontmoetten alle zo veel tegenstand, dat zy moesten afwyken. Men reckent tot veertien Sultaninnen toe, welke, zonder het minste uitstel te gunnen, haar geluk met een en het zelve succes op het *Commandantschip* beproeft hebben. Het Schip wierd ondertusschen meer en meer onweerbaar, en begon in een zee van bloed te swemmen. De Commandant zag den Edelen *Annibale Conti* aan zyn zyde vallen; als mede den Colonel *Leonardo Zobel*; den Capitein der Schepen, *Albertini*; den besoldigden *Francisco Angerelli*; de Capiteinen *Marinoni* en *Suartz*; en eenige subalterne Officiers. In 't geheel kreeg het vier honderd Dooden en swaar Gequetsten. De Commandant *Delfino* bleef zelfs niet vry, maar wierd door verscheide Splinters tegens de hand getroffen, hoewel zonder meerder letsel, als van eenige contusie, te lyden. Na verloop van vry wat tyds in deze benaautheid, zag het *Commandantschip* eyndelyk den Ordinaris Capitein der schepen, *Bonvicini*, tot zyn hulp afkomen. Deze onderwond zich, schoon in d'Achterdocht gerangeert, aldereerst den Commandant t'assisteeren, en zo tydig, dat men hem anders apparent in in het kort verloren zou hebben: want wanneer *Bonvicini* naderde, zakte vier versse Sultaninnen op hem, die nu gebrek aan Volk had, met groote hevigheid af: maar hy hielpse sluiten, en het *Commandantschip*, door het breeken der touwen, het scheuren der zeilen, en het waggelen der masten onbeweegelyk, zo ver in staat van zeilen herstellen, dat het zich uit het midden der Vyanden redderde, en het gevaar ontquam. Het Schip de *Giove*, door den Marquis Melli gevoert, bracht een Sultans in d'uitterste benaaudheid, en zou het veroverd hebben, indien geen andere Vyandlyke Schepen tot des-

1698. Novemb.

1698. Novemb

selfs redding toegeschooten waren. Echter hadden eenige Christene Slaven het geluk, dat zy, terwyl het Vyandlyke geabordeerd was, uit het zelve op het onze oversprongen, en hunne vryheid aldus wederkregen; gelyk het ook met verscheidene gebeurd was, wanneer nu d'eene nu d'andere Sultanine het *Commandantschip* aan boord klampten. Vele andere onzer Schepen gaven met behoud van een ordentelyke rang proeven van dapperheid, en de Commandanten en verdere Officiers alle bedenkelyke tekenen van kloekmoedigheid. Den Edelen *Diedo* wierd in het hevigste van het Gevecht met een musquetkogel gequetst, en den Edelen *Riva* met een splinter aan 't been gewond. De duisterheid van de nacht maakte een einde van het Gevecht, en scheidde de twee Vlooten. De Turkse zette cours na het Canaal van Scio, om de geledene schade te repareeren; maar de Venetiaansche bleef in zee, en zag zich, wanneer de volgende dageraad aanbrak, in d'eigenste Wateren, in welke het Gevecht voorgevallen was. Swaar is de schade der Vyanden geweest. want men heeft verscheidene Schepen, t'eenemaal van 't geschut doorboort, zonder masten en touwen, en met gescheurde zeilen gezien, en in die staat, dat ze nauwlyks voort konden. Hier uit gist men, dat het getal der Vyandlyke Dooden considerabel moet wezen. Het Venetiaansche Esquadre heeft mede wel wat geleden, dan voornamentlyk op het *Commandantschap*, het geen het bloedigste van het Gevecht uitgestaan heeft, meest aan alle hoeken doorboort, en in masten en zeilen mishandelt is; maar echter zo, dat men het spoedig heeft konnen repareeren. Dooden en Gequetsten heeft men ruim negen honderd gehad, en drie Galeotten verlooren, doch het Volk geborgen. Sedert heeft men door een Griek, om eenige zekere tydingen naar Scio gezonden, verstaan, dat d'oude *Capitana* meest t'eenemaal doorboort, de masten op een na afgeschoten, en de Capitein en het meeste Volk gesneuvelt zyn: dat vier Schepen gevaar van blyven geloopen hebben: dat d'overige Vyandlyke Schepen swaar beschadigt zyn: en dat hy diverse Felouken een meenigte van Turksche Lyken te Scio aan land heeft zien brengen, en de Sultaninsse Schepen, aan dat Eiland aangeloopen, getelt, en met insluiting van de oude *Capitana* zes-en-twintig sterk bevonden, terwyl d'overige, niet wel in staat om cours met het Gros te zetten, zo het haar best doenelyk geweest is, te Fochis of Smirna aangeloopen zullen zyn, om zich te laten calefateren. Te Pserra heeft men onze swaarste schade gerepareert, en is vervolgens weder tusschen Pserra en het Eiland Scio in het gezicht van den Mezzomorto gekomen, om, indien hem de lust andermaal bevangt, een nieuwe Bataille af te wachten; doch zal, ingeval hy binnen blyft, na verloop van noch ettelyke dagen in dit verloopen saisoen, en dewyl men nieuwe levensmiddelen voor zo talryken Esquadre behoeft, naar Morea te rug keeren, enz.

Voegt

1698. Novemb

Voegt by dit Verhaal, om te beter van sommige zaaken onderrecht te weezen, ook noch den onderstaanden Brief, geschreeven uit Smirna den 10den. October.

NA het Zee-Gevecht, tusschen d'Ottomannische en Venetiaansche Vlooten op den 20sten. September voorgevallen, heeft men uit verscheidene Vaartuigen van Scio, Focis, en uit andere Havenen, de meeste particulariteiten vernomen. Den 21sten. daags na het Gevecht, kwamen drie Sultaninsche Schepen, swaar beschadigt, en vol Lyken en Gewonden, te Focis aanlopen. Twee andere, welke hare Capiteins verlooren hadden, maar tachtig gezonde Mannen behouden, ende haar overige Volk gequetst of dood gekregen, borgden zich onder Urla, een Kasteel niet wyd van deze Stad gelegen. Een Saike, om Chirurgyns voor de Gewonden, die aan Scio waren, herwaarts gekomen, bracht den 23sten. tyding, dat de Venetianen verscheidene Galeotten, om hunne Schepen te beter te voorzien, in het Gevecht ontwapent hadden, en laten dryven: dat de Capitein Bassa, Mezzomorto, den 22sten. alleen met zes Schepen, zonder toenmaals van de rest iets te weten, aan Spalmadori aankwam; en dat hy drie van de Venetiaansche Galeotten bemachtigt had. Met een Frans Schip, van Scio gearriveert, kreeg men den 25sten. advys, dat den Mezzomorto aan Scio vier-en-twintig Schepen nevens een Brander, doch de Barbarische daar onder begreepen, by malkander had gekreegen; twee dagen en twee nachten Dooden en Gequetsten aan land doen brengen; de Schepen, die het behoefden, laten repareeren; daar toe de Masten en het Scheepstuig van de Saïquen en andere Vaartuigen, welke te Scio vertoefden, gebruikt; en het Volk uit dezelve op d'Oorlogschepen overgebracht. Een Fransche Tartane, den 28sten. van Rettimo overgekomen, en te Sio aan geweest, berichtte verder dat drie van de Barbarische Schepen ontramponeert waren; maar den Mezzomorto het getal van Schepen, gelyk men den 25sten. geinformeert was, by zich had. Den 5den. dezes reverteerden de Chirurgyns, welke men naar Scio gezonden had, en rapporteerden, dat zy over de twee duizend Gequetsten, van welke veele stierven, gevonden hadden; dat het getal der Gesneuvelden vier duizend kon haalen; en dat de geheele Armade (drie-en-twintig Sultaninsse Schepen, vier Barbarische, en een Brander uitmakende) aan Metelino was gaan leggen. De Capitein Bassa heeft veel hout laten hakken, om het ter reparcering van zyne Schepen naar Constantinopolen te doen overvoeren, enz.

Van de Venetiaansche Dooden en Gekwetsten, op dat men dit getal eens met dat der Turken moge vergelyken, zag men de volgende Lyst.

1698.
Novemb

		Dooden.	Gequetst.
Op't Schip Rizzo, gevoerd door den Heer Delfino		118	en 183
L'Aurora	Capt. Pietro Duodo	10	9
L'Aquila	Fabio Bonvicini	17	22
L'Iride	Torri Pasqualigo	17	18
L'Amazone	Lodovico Piaggini	20	60
La Tigre	Nicolo Foscolo	12	63
La Croce	Giovanni Bozzamano	10	48
Il Giove	De Marquis Melli	8	30
Il Sole	Constantin Loredano	14	20
Il San Lorenzo	Antonio Diedo	29	51
Il Redentore	Antonio Celsi	3	18
La Fede	Andrea Cornaro	20	14
La Fenice	Francesco Diedo	2	3
Il Sant Andrea	Gio Zançariol	4	6
La Sacra Lega		4	21
Il San Dominico		1	8
La Victoria		9	34
La Rosa		8	11
Behalven deze tels men noch		118 dod.	en 54 geq.
Voorts	van de Capiteins	6	13

In alles 420 Dood 706 Geq.

Krygsverrichtingen in Dalmatien.

Terwyl zich deze dingen op zee toedroegen, waren de Turken in Dalmatien bezig, ten einde eenig voordeel op de Republyk te trachten te behaalen; naderende derhalven met een Leger van vyftien duizend man na de Rivier van Cettina. Hier wierden de Wachten aangetast, doch d'Ottomannen tot driemaalen te rug gedreeven; en zouden zy ook niet tot hun oogmerk geraakt hebben, indien de Turksche Bevelhebber, de Bassa van Bosnien, zyne Ruitery niet de Rivier had laaten doorwaaden. Toen moesten de Venetiaansche Troupen wyken, en wierden de Turken meesters van de Brug en den Toorn, die de zelve bewaarde, gelyk ook van een anderen naby gelegenen Toorn; waar toe niet weinig hielp, dat de Verweerders, wanneer zy kruid uit hunne voorraad wilden haalen, het t'eenemaal nat vonden, zo vermoed werd door een vreemd Soldaat, naderhand tot de Vyanden overgeloopen, zodanig gemaakt. Vervolgens rukten zy voort tot het bespringen van een Reduit, in het midden van een Eiland

ge-

gesterkt, en door zes honderd Morlakken bewaard; zonder het vermeesteren van welke zy tot het aantasten van de Vesting Sing, 't geen het voornaamste oogmerk was, niet konden naderen. De Morlakken verweerden met hulp van anderen, die toe kwamen schieten, de Redujt zo wel, dat de Vyanden, na verscheidene vergeefsche bespringingen, den moed lieten zinken. Midlerwyl was eenig Voet- en Paardevolk na die kant gemarcheerd, en had zich zo wel geposteerd, dat d'Ottomannen hen niet dorsten aantasten; maar ze door twee honderd Ruiters uit, en in het midden van hinderlaagen zochten te lokken, op dat zy ze naderhand van alle kanten mochten bespringen; doch vruchteloos: weshalven zy besloten af te trekken, en over de Brug van Cettina, werwaarts men ze nagejaagd, en ondertusschen nu en dan in de staart getroffen had, weder te rug te keeren. 't Geschiedde, maar met zodanig een schrik, dat zy de drie boogen van de Brug, die van steen was, zo haast als zy 'er over waren, insloegen, uit vrees van verder vervolgd te zullen worden. De schade, door de Vyanden by deze gelegentheid aangerecht, bestond meest in het verbranden van eenige huizen ten platten lande, en het laaten springen van den Toorn, tot bewaaring der Brug van Cettina opgerecht geweest: waar tegen zy in hunnen afrocht niet veel minder als drie honderd Soldaaten verlooren. 1698. *Novemb.*

DE buitengewoone Vergadering der Switsersche Cantons, die den (a) 17den. November te Baden gehouden moest worden, wierd eenige dagen opgeschort, in de hoop dat men ondertusschen het Antwoord des Konings van Vrankryk op den Brief, dien men aan hem geschreeven had, zou ontfangen; waar na men stond te raadpleegen over de schikkingen, die men zou hebben te neemen. Terwyl men nu in deze verwachting was, deed de Marquis de Puysieux, Ambassadeur van Vrankryk, aan het Canton van Zurich weeten, dat hy het Antwoord van den Koning, zynen Meester, ontfangen had, en dat het zodanig was, dat hy hoopte, dat de Switsers alle reden zouden hebben 'er om over vernoegd te weezen. Op dit bericht wierd de Landdag tegen den tweeden der aanstaande Maand December beschreeven, enz.

SWITSERLAND. Antwoord des Konings van Vrankryk aan de Cantons overgekomen.

(a) *Ziet pag.* 238.

1698. Novemb.

VRANKRYK. Monsr. Brousson wegens het Geloof gerabraakt.

DE vervolging tegens de Protestanten wierd hoe langer hoe sterker voortgezet; en kan tot een bewys hier af dienen die doorluchtige Belyder en Bloedgetuige, Monsr. Brousson, voormaals Advokaat in het Parlement, en na zyne wyking uit Vrankryk tot Predikant aangenomen. Gelyk hy zich, ingeval hy, terwyl hy door het Ryk onder 't kruis ging prediken, gevangen genomen mocht komen te worden, wel genoeg tot de dood bereid had, stierf hy ook met een standvastigheid, daar zich al de wereld over moest verwonderen. Hy wierd te Oleron gekreegen, en, ondervraagd zynde, bekende terstond, dat hy weder na Vrankryk was gekeerd om 'er zyne Medebroeders te troosten en t'onderwyzen; waar op na Montpellier zynde overgevoerd, verwees hem den Intendant tot gepynigd, en vervolgens leevendig gerabraakt te worden. Hy bereidde zich zonder eenige schrik tot het een en het ander: doch het vonnis wierd verzacht; het pynigen achter gelaaten; en bevolen, dat hy alvoorens gewurgd zou werden.

ENGELAND. Proclamatie tot het beroepen van het Parlement afgekondigd.

HET zitten van het Parlement op den 9den. der aanstaande Maand December, wanneer men oordeelde dat de Koning uit Holland weder in het Ryk terug gekeerd zou weezen, wierd nu ten hoogsten noodzaakelyk geoordeeld; dewyl hetzelve, tot voorkoming van misverstanden op de Marktdagen, wel spoedig een of meer nieuwe Wetten tegens de Monopolie en andere misbruiken van Koorn diende te maaken: ten welken einde dan de volgende Proclamatie in 't licht wierd gegeeven.

By de Heeren Regenten.

Een Proclamatie.

Thom. Cantuar. Sommers C. Marlborough, Romney, Cha. Montaguie.

NAdemaal dit tegenwoordig Parlement geprorogeerd is tot den 9den. December, en dat het 's Konings believen is, dat het gemelde Parlement op den zelven 9den. December zal gehouden worden, en zitten tot het afdoen van verscheidene gewichtige en importante zaken; zoo 's, dat wy, met advys van zyner Majts. Geheimen Raad, goedgevonden hebben deeze Proclamatie uit te geeven, om zulks bekend te maken en af te kondigen. En alle de Geestelyke en Weereldlyke Lords, mitsgaders de Rid-

Ridders, Stedolingen en Burgers van 't Lagerhuis worden mits dezen belast en bevolen, ingevolge daar van op te wachten te Westmunster op den negenden dag van December. Gegeven in 't Hof te Withal den 13den November 1698, in het tiende jaar van zyner Majts Regeeringe. 1698. Novemb.

IERLAND. Langsaame voortgang der zaaken in het Parlement.

DE zaaken gingen hier in het Parlement zo langsaam voort, dat de Heeren Opper-Regenten aan de Gedeputeerden uit het Laager Huis, in het Hooger ontbooden, de volgende Aanspraak deeden.

Mylords en Edellieden,

WY staan verzet, dat'er in den tyd van vyf Weeken, dat Uwe Zitting is begonnen, die voortgang in het afdoen van zaken niet is gemaakt, als Wy Ons van U wel waardig begin hadden beloofd.

De zaken, U lieden door Ons aanbevolen, zyn zo noodwendig, en de welvaart van het Ryk is zo veel van den goeden uitslag dezer Zitting af hangende, dat, sedert dat Ons bekend is geworden, dat des Konings zaaken niet konnen toelaaten dat Gyl: lang zoud zitten, Wy geoordeeld hebben het de grootste blyk van Onze vriendschap tot U te wezen, Ons ter dezer plaatse te vervoegen, en te verzoeken dat Gyl: U met het afdoen der zaaken, U te overwegen voorgedragen, moogt haasten, en dit te ernstiger, vermits Wy verzekerd zyn, dat, ingevalle Gyl: deeze gunstige gelegentheid, die des Konings Gunst U lieden in handen heeft gegeven, verlooren laat gaan, diergelyke mogelyk nooit weder zal voorkomen.

VEREENIGDE NEDERLANDEN. Plakaaten en Ordonnantien omtrent Graanen, &c. afgekondigd.

Op de Plakaaten in de voorgaande Maand tot weering van gebrek omtrent leevensmiddelen afgekondigd, volgden in deze d'onderstaande Plakaaten en Ordonnantien.

PLACAAT.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren leзen, Salut: *Doen te weten*: Alzo, vermits de tegenwoordige duurte van de Granen noodig is, dat boven den uitvoer van Granen (te weten, van Tarwe, Garste, Rogge, Boekweyt, Haver, Spelte, Erweten en Boonen, by Onzen Placate van den zestienden October laatstleden verboden) noch belet werde den uitvoer van Ryste, om, zo veel doenlyk, meerder duurte in de Granen voor te komen. *Zo is't*, Dat Wy goedgevonden hebben, alleen by provisie, ende

(a) Zie pag. 255. Tegens den uitvoer van Ryst.

tot

1698. Novemb. tot Onze nadere ordre, te verbieden ende interdiceeren, zo als wy verbieden ende interdiceeren by dezen, allen uitvoer van Ryste, gemalen ofte ongemalen, uit deze Vereenigde Nederlanden, ende het ressort van de Generaliteit, op de verbeurte van de waarde der Ryste, die men zoude mogen hebben uitgevoert, ofte doen uitvoeren, ofte van de Ryste die in het uitvoeren zoude mogen wezen achternaald, ende daar en boven van noch een boete, monteerende viermaal de waarde van de voorsz. Ryste, mitsgaders noch van de Schepen, Schuiten, Wagens, Karren ende Paerden, waar mede eenige Ryste zal werden uitgevoert; te verdeelen de voorsz boeten ende confiscatie, een derdepart voor den Aanbrenger, een derdepart voor den Officier die de calange zal doen, ende een derdepart ten behoeve van de gemeene zake, ende dat onvermindert de voorsz. confiscatie ende boeten allen ende een yegelyk, die eenige Ryste zullen hebben uitgevoert, mitsgaders de Schippers, Voer-en Karreluiden, haare Knechts, ende allen anderen, wie het zoude mogen wezen, die daar aan handdadig zullen zyn geweest, arbitralyk aan den Lyve zullen werden gecorrigeert. Ende op dat dit Ons Verbod te beter effect moge erlangen, hebben Wy belooft, ende beloven by dezen, dat die geene, die de Overtreders van dien zullen konnen aanwyzen, zodanig dat in hechtenisse komen te geraken, ende dat de voorsz Ryste zal werden aangehaalt, zal genieten een præmie van duizend guldens, ende dat zyn naam, hy des begeerende, *zal werden gesecreteert*, schoon hy mede schuldig ende plichtig zoude mogen wezen, in welken gevalle hem een Acte van impuniteit zal werden verleent. Ordonneeren ende statueeren ook, dat alle Officieren ende Justicieren dit Ons Placaat strictelyk zullen hebben te observeeren ende doen observeeren, mitsgaders dien conform recht te doen, zonder eenige conniventie ofte dissimulatie, ende zonder daar over in eeniger manieren te mogen composeeren, op pœne van privatie van hare Officien. Ende ten einde hier van niemand eenige ignorantie moge pretendeeren, ontbieden ende verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, ende allen anderen Justicieren ende Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeeren in alle Plaatsen, daar zulks noodig wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen: Lasten ende beveelen voorts den Raden ter Admiraliteit, den Advocaten Fiscaal, mitsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commissarissen ende Commisen ter Recherche, zoo in de Zee-gaten als elders, dezen Onzen Placate naar te komen, ende te doen nakomen, procedeerende, ende doende procedeeren tegen de Contraventeurs van dien zonder oogluikinge, faveur, dissimulatie ofte verdrag, op pœne hier vooren vermeld; want Wy zulks alzo ten dienste van den Lande, ende ten beste van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoog-

ge-

gemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den zesden November 1698. Was geparapheert, *S. L. Gokkinga, vt.* Onder stond, Ter Ordonnantie van de hooggemelte Heeren Staten Generaal. Geteeckent, *F. Fagel.* Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hooggemelte haare Hoog Mog. op eenen rooden Owel, overdekt met een Papieren Ruite. 1698. *Novemb*

WAARSCHOUWINGE.

Tegens het verkoopen van Graanen.

ALzo Myne Heeren van den Gerechte der Stad Amsterdam tot haar leedzyn in ervaringe komen, dat de prys van de Graanen, sedert eenigen tyd, merkelyk is komen te steigeren, tot groote ondienst en beswaarnis voor de goede Burgery; waar tegens haar Ed. Agtb., zo veel doenlyk, willende voorzien, *Zo is't*, dat haar Ed. Agtb. met advys van de Heeren XXXVI. Raden interdiceeren en verbieden mits dezen, dat niemand, wie hy zy, zich voortaan zal vervorderen eenig Graan van Tarwe, Rogge, Gerste, of Boekweit, te verkoopen aan eenige andere Persoonen, als de geene, die dezelve Graanen tot haar Neeringe en eigen gebruik van noden hebben, en daar toe vermeinen te gebruiken, of aan die geenen, die daar toe door haar Ed. Gr. Achtb. de Heeren Burgermeesteren zullen wezen gequalificeert en aangesteld, om het gekochte aan de Bakkers en de andere Neering doende te distribueeren en over te laaten; gelyk dan mede aan allen en een yegelyk werd geinterdiceerd eenige Graanen te mogen koopen, ten zy hy dezelve voor eigen gebruik en onderhoud kome te consumeeren, op de verbeurte van de Graanen, die by yemand, contrarie dezes, zullen wezen gekogt: En dit alles by provisie, tot wederzoggen toe.

Aldus gearresteerd den 5den. November 1698. *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; alle de Heeren Burgermeesteren; de Heeren Mr. *Dirk Bakker*, Mr. *Joan Blaau*, *Daniel Barnard*, *Cornelis Kalkoen*, Mr. *Joan van de Poll Harmansz.*, en Mr. *Nicolaas de Vicq*, Schepenen. En gepubliceerd den 6den. dito, *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; de Heere Mr. *Jan Corver*, Burgermeester; en de Heeren Mr. *Dirk Bakker*, Mr. *Joan Blaau*, Schepenen.

In kennisse van my Secretaris

JOZ. HUYDECOPER.

WAARSCHOUWINGE.

Tegens den uitvoer van Graanen buiten de Boomen.

MYne Heeren van den Gerechte der Stad Amsterdam in ervaring komende, dat, niettegenstaande de goede ordres die door de Heeren Burgermeesteren dezer Stad tegen den uitvoer van de Graanen, achtervol-

1698. Novemb gende de Resolutie van de Heeren Staten van Holland en West-Vriesland, zyn beraamd, echter sommige Luiden noch wel zouden trachten met eenig Graan in haare Schepen of Schuiten, zonder het vereischte Paspoort van de Heeren Burgermeesteren dezer Stad, door dezer Stede Boomen na buiten te varen; en welgemelde myne Heeren van den Gerechte, zo om te beletten, dat de voorsz. Resolutie van Haar Ed. Gr. Mog. niet werde overtreden, als uit een hertelyke voorzorge, dat de goede Ingezetenen dezer Stad door geen verkeerde practiquen werden benadeeld, daar tegen met alle ernst willende voorzien: *Zo is't*, dat haar Ed. Achtb. by dezen allen en een ygelyk waarschouwen, dat niemand zich kome te onderwinden met zyn Schip of Schuit, of wat ander Vaartuig het zoude mogen wezen, waar in eenige soort van Graan geladen is, te komen tusschen de Wachthuizen op dezer Stede Bomen gesteld, ten zy hy is voorzien met een Paspoort van de Heeren Burgermeesteren deezer Stad, inhoudende den naam van den Schipper, het getal van de maat en soort van het Graan dat hy in zyn Schip of Schuit is hebbende, als mede de plaats waar na toe, op poene van te zullen verbeuren (boven arbitrale correctie) zyn Schip, Schuit of Vaartuig, mitsgaders het Graan daar in bevonden werdende, en daar en boven noch de waarde van het zelve Graan, te applioceren deze boete een derde part ten behoeve van de geene die de ontdekking en aanbrenging zal doen, een darde ten behoeve van den Heer *Hoofd Officier*, en het resteerende darde part ten behoeve van den Armen.

Aldus gearresteerd den 7den. November 1698. *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; de Heeren Mr. *Dirk Munter*, Mr. *Jan Corver*, en Mr. *Nicolaas Witsen*, Burgermeesteren; en alle de Heeren Schepenen, *dempto* de Heere *Pieter Raus Valkenier*. En gepubliceerd ten zelve dage, *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; de Heere Mr. *Nicolaas Witsen*, Burgermeester; en de Heeren Mr. *Pieter Six* en Mr. *Ernst Roeters*, Schepenen.

In kennisse van my Secretaris

W. BORREL.

BEKENDMAAKINGE.

Tot uitdeeling van Lootjes aan de lieden van geringe vermogen.

BUrgermeesteren en Regeerders der Stad Amsterdam, met communicatie en advis van den Achtbaren Raad goedgevonden hebbende, dat, tot soulagement van de Burgers en Inwoonders dezer Stede die van een gering vermogen zyn, gedurende de tegenwoordige dierte van de Rogge, aan de genen, die zulks zullen komen te begeren, het Roggen-brood van Stads wegen tot eenige minder prys zoude werden verkoft, als de Zettinge, dewelke daar op na de prys van het Koorn werd gesteld is medebrengende, maken by dezen bekend, dat aan de genen van de Burgers en

en Inwoonders dezer Stede, die het zullen begeeren, het Roggenbrood van zes ponden zal werden verkogt tot een en een halve stuiver onder de gemelde Zettinge, en dat daar mede zal aanvang werden gemaakt met Vrydag, zynde den veertienden dezer Maand November, of zo veel eerder als men met de Lootjes zal konnen gereed zyn, 't welk alsdan nader zal bekend gemaakt werden: des zullen die genen, dewelke genegen zullen zyn het Brood ten voorschreven pryze te genieten, zich alvorens hebben te addresseeren aan een der Wyk-Meesteren van de Wyk, waar in zy woonachtig zyn, en van de zelve te ontfangen zo veel gestempelde Lootjes, als zy Broden in een Week, naar de grootte van haar Huisgezin, zullen van nooden hebben, om voor ieder van de zelve Lootjes by een van de Bakkers, in de zelve Wyk woonende, ten voorschreven pryze te halen een Brood van zes ponden. En werden mits dezen alle de Bakkers binnen dezer Stede gelast, voor elk van zodanige Lootjes, gemerkt met de Nomber van de Wyk, daar in zy hunne woonplaatsen hebben, aan een yder in de zelve Wyk woonende, en des begeerende, een Roggen-Brood van zes pond te verkopen tot 1½ stuiver onder de Zetting, mits de voorsz. Lootjes intrekkende; en zal de voorsz. 1½ stuiver van Stads wegen aan de gemelde Bakkers weder vergoed werden. Des zullen zy ten einde van yder Week de voorsz. by haar ingezamelde Lootjes hebben over te brengen op het Stadhuis dezer Stede, aan *Lambertus Lepelaar*, dewelke hun de gemelde vergoedinge in gereden Gelde zal doen, en daar toe vaceeren des Zaterdags voor den middag van acht tot een uuren, in de Kamer van de Commissarissen van kleine Zaken. En dit alles geduurende, tot dat by veranderinge in de prys der Graanen nader hier omtrent zal werden gedisponeerd. 1698. Novemb.

Aldus gepubliceert den 8sten. November Anno 1698.

Ik kennisse van my Secretaris

JOZ. HUYDECOPER.

NOTIFICATIE.

MYne Heeren van den Gerechte der Stad Amsterdam bevindende, dat, vermits de dagelyksche aftrek van Graanen door zeer veele Steden en het platte Land dezer Provincie, die gewoon zyn hunne provisien hier te komen koopen, een merkelyke quantiteit, zedert eenigen tyd, uit deze Stad is afgehaalt, en dat, naar advenant de vermindering van de Granen, de prys van dien meer en meer komt te steigeren; en haar Ed. Achtb. niets zo zeer ter herte neemende, als om mogelyke zorge te dragen, dat de goede Ingezetenen dezer Stad geen gebrek aan Brood mogen komen te lyden, weshalven ten hoogsten van nooden is, dat naaukeuriglyk geweeten werde, niet alleen hoe veel Graanen nog in deze Stad bevonden werden, maar ook van Tot opgeeving van de Graanen, die ieder onder zich heeft berustende.

1698. Novemb. wat de deugd en bekwaamheid tot gebruik dezelve zyn, om op alles, ten beste van de Gemeente, nog verder de nodige ordres te kunnen stellen, hebben daaromme goedgevonden te ordonneeren en te gelasten, zo als haar Ed. Achtb. wel ernstelyk ordonneeren en gelasten by dezen, dat alle en een ieder, wie hy zy, Kooplieden, Brouwers, Grutters en anderen, die eenige Granen onder zich zyn hebbende, 't zy henlieden in eigendom toebehoorende, of in commissie of door beleeninge onder hen, of in hun bewind en directie zynde, by schriftelyke Memorie, door henlieden onderteekent, specifiquelyk zullen hebben op te geven aen de Heeren *Commissarisen* van de Vroedschap dezer Stad (die daar toe zitten zullen op het Stadhuis, in 't Vertrek van de Heeren Burgermeesteren, op aanstaande Dingsdag, Woensdag en Donderdag, den 2, 3, en 4den. December, 's morgens van 9 tot 12 uuren) hoe veel Graanen, te weten Tarw, Rogge en Gerst, onder hen in maniere voorsz. zyn berustende, van wat deugd en bekwaamheid tot gebruik de zelve zyn, en waar ze zyn leggende; op pœne, dat degeene, die zig in de voorsz. aangevinge, of in eenig point van dien, niet ter goeder trouwe komt te gedraagen, boven de verbeurte van het verswegen of niet te recht opgegeeven Graan, vervallen zal in een boete van tweemaal de waarde van dien. Zullende de Bakkers de aangeevinge van de voorsz. Graanen, 't zy gemalen of ongemalen, die zy, boven hunne ordinaris consumtie in de tyd van acht dagen, onder zich hebbende, in maniere voorschreeve moeten doen aan de Overluiden van het Bakkers Gilde, om door de zelve daar van te werden gemaakt een pertinente Notitie, en die ten voorsz. tyde aan welgemelde Heeren Commissarisen van de Vroedschap overgebracht te werden; onder gelyke verbeurte en boete als hier boven staat verhaalt; te appliceeren als naar regten.

Aldus gearresteert den 29sten. November 1698. *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; alle de Heeren Burgemeesteren, *dempto* de Heere Mr. *Jeronimus de Haze de Georgio*; en alle de Heeren Schepenen, *demptis* de Heeren *Daniel Bernard*, Heer van Kattenbroek, &c. en Mr. *Nicolaas de Vicq*. En gepubliceert ten zelve dage, *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd Officier; de Heere Mr. *Nicolaas Witsen*, Burgermeester; en de Heeren Mr. *Dirk Bakker*, en Mr. *Joan Blaau*, Schepenen.

In kennisse van my Secretaris.

J. van STRYEN.

Heer van Odyk uit zyn Gezantschap terug. Eindelyk moet hier ook noch gezegt worden, dat den Heer van Odyk, Extraordinaris Ambassadeur van haare Hoog-Mogenden, den 30sten. der voorgaande Maand in den Haag aangekomen, op den 1sten. van deze raport van zyn Gezantschap aan het Fran-

Fransche Hof ter Vergadering van gemelde haare Hoog-Mogenden deed. 1698. Novemb

DECEMBER.

VOLGENS de gedaane (a) uitschryving wierd de buitengewoone Vergadering der gezamentlyke Switsersche Cantons te Baden op den 2den. der Maand geopend; en deed Monsr. de Puysieux, Franschen Ambassadeur, by die gelegentheid de volgende Aanspraak.

Vergadering der Cantons te Baden (a) Zie pag.

Voortreffelyke Heeren,

DE Brief, welken Gylieden aan den Koning geschreeven, en my het overzenden daar van aanbevolen had, is aangenaamlyk by zyne Majesteit ontfangen. Gylieden zult 'er de blyken van zien door zyn Antwoord, dat ik U kom brengen. Gy zult daar in de zelfde zaken leezen, welke gy zo menigmaal uit mynen mond, en door die welke voor my deze glorieuze Ambassade bekleed hebben, hebt verstaan.

Ik houde my verzekerd, dat Gylieden niet en twyfelt aan de waare en oprechte vriendschap van zyne Majesteit, en zyne geneegenheid tot den gantschen Switzerschen Staat: maar de nieuwe getuigenissen, welke hy zelve U lieden door zynen Brief geeft; en het genoegen dat hy betoont te hebben in den dienst uwer Doorluchtige Natie, zyn zaken, welke alleen machtig waren de glorie der zelver hooger op te vyzelen, indien die niet reeds tot dien top was gesteegen, daar zy zich nu door hare uitmuntende dapperheid bevind, en waar over Gylieden U zelven aangenaamlyk moogt vleyen. Wat my aangaat, ik ben oneindelyk vernoegd wegens de ordre, welke ik heb, om U lieden daar van te verzekeren, zo dat ik my met een uitsteekende blydschap daar van quyte: en indien iets dezelve zou konnen vergrooten, 't zou zyn te gelooven, dat de aanbieding, welke ik U vernieuwe, van alle myne diensten en poogingen, door U lieden, Voortreffelyke Heeren, met zulk een goed hert aangenomen wierd, als dezelve U met openhertigheid word aangeboden.

Baden den 2den. December 1698.

't Antwoord nu, 't geen de Koning van Vrankryk aan de gezamentlyke Cantons op hunnen Brief liet toekomen, en door den Ambassadeur terstond na zyne Aanspraak overgeleverd wierd, was van den volgenden inhoud.

1698.
Decemb.

Louis, door Gods Genade, &c.

ZEer waarde groote Vrienden, Geallieerden en Bondgenooten: Wy hebben door den Marquis de Puissieux, Luitenant Generaal van onze Armëen, en onzen Ambassadeur by U lieden, den Brief ontfangen, welken Gy Ons den 13den. dezer Maand hebt geschreven. De uitdrukkingen, waar van Gylieden U bedient, beantwoorden volkomentlyk de geneegenheid, welke Wy U lieden, en Uwe Oude Alliancien, toedragen. Gylieden behoeft niet te twyffelen, dat de verzekeringen, welke Gy Ons geeft van Uwe gevoelens jegens onzen Persoon, en 't belang onzer Kroone, Ons niet zeer aangenaam zyn geweest. En dewyl Wy aan den Marquis de Puissieux ordineeren, U lieden in 't byzonder bekend te maken het genoegen, dat Wy van de diensten der Natie hebben, en de nieuwe blyken welke Wy daar van hebben willen geven, zo gedragen wy Ons aan 't gene hy U lieden onsent wege zal zeggen. Dies blyft Ons niets overig, dan God te bidden, dat hy U, zeer waarde groote Vrinden, Geallieerden en Bondgenooten, in zyne heilige bewaringe houde. Geschreeven te Fontainebleau den 30sten. Octob. 1698, en van onze Regeering wat wil het 56ste.

LOUIS. Colbert.

Hier op wierden eenige Conferentien met zyn Excellentie gehouden, waar in hy verklaarde, dat men niet moest hoopen, dat zyne Majesteit iets omtrent de Reforme zou veranderen; doch wat de maandelyke Soldy der Switsersche Troupen belangde, dat de Koning, die, ten inzichte der vriendschap welke hy hen toedroeg, en uit een byzondere gunst en genade, van veertien ponden en tien stuivers weder tot zestien ponden zou verhoogen, voor zo lang als de Vrede duurde, en op voorwaarde dat de oude Compagnien tot twee honderd man gerecruteert en compleet gehouden zouden worden. Maar dewyl deze Bezolding geduurende den Oorlog op zeventien ponden en acht stuivers was geweest, lag de Vergadering geweldig over hoop. Eenige Cantons namen ze greetig en gewillig aan. Het Canton van Fryburg stelde zich 'er met alle kracht tegen, ondersteund door dat van Bern en dat van Zurich. Anderen weder wisten niet, wat zyde te kiezen. Eindelyk echter waren 'er van de dartien Cantons, daar het Switsersche Ligchaam uit bestaat, acht die die zich na des Konings wille voegden; en de vyf anderen (te weeten, Bern, Zurich, Fryburg, Solothurn, en Lucern) bleeven by

by hunne gevoelens; zonder dat 'er gedurende de zitting van deze Vergadering, welke tot den 15den. der Maand aanhield, een vereeniging te weeg gebracht kon worden. 1698. Decemb.

PALTS.

Patent noopende het gebruik der Kerken afgekondigd.

TOT herstelling van zyne door den laatsten Oorlog verwoeste Landen, deed de Keurvorst van de Palts het onderstaande Patent, noopende het gebruik der Kerken, afkondigen.

NAdemaal zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid zyne Hoogvorstelyke landszorgvuldigheid voornamelyk daar toe aanwend, dat de Keur-Paltsische Landen, die door den laatsten Oorlog jammerlyk tot de uiterste verwoesting en desolatie gebracht zyn, door invoering van een goede Politie, herstelling der Commercie, en alle andere doenlyke middelen, weder opgerecht, en in de voorige fleur gebracht mogen werden; en dat het immiddels te beduchten is, dat de gewoonlyke tweespalt en 't mistrouwen tusschen de Onderdanen van verscheelende Religien hooggemelde zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid in dit loffelyk voornemen magt hinderlyk zyn: zo is 't, dat dezelve, om zulks zo veel als mogelyk is voor te komen, en aan een iegelyk, inzonderheid des Lands Onderdanen, voor oogen te stellen, dat hy, hoedanig hunne Religie ook zy, zich latende gelegen wezen aan hunner zielen zaligheid, en tydelyke welstand, (dewyl 't eenen getrouwen Landvader toekomt zich daar in na uiterste vermogen te quyten) na een ryp overleg genadigst geresolveerd heeft, aan de drie Religien, die in 't H. Roomsche Ryk getolereerd zyn, (welverstaande zo verre zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid daar in niets doet dat tegen de Ryswykscbe Vreedes-Tractaten stryd) het gemeen gebruik der Parochie- en andere Kerken, en Vryhoven in zyne Keurvorstelyke Landen, tot den Godsdienst genadig te verleenen; met bevel, dat de Kerkenraad aan de Gereformeerde en Luthersche Predikanten, Schoolmeesters, en Kerken-voorstanders, zal hebben bekend te maken, en nadrukkelyk te verstaan geven, dat zy hunnen Godsdienst in zodanige tyden zullen verdeelen, en in diervoege aanstellen, dat de eene Party de andere in de vrye oefening niet te benadeelen, en dat zy zich daar in, en jegens malkanderen, in zulker voege gedragen, gelyk de Christelyke liefde van zelfs vereischt, en getrouwe en vreedelievende Onderdanen toe verplicht. Tot welken einde zyne K. V. D. gansch genadig verwacht, dat zy zyner K. V. Doorheids in billikheid en rechten gegronde, genadigste, Landvorstelyke, en Vaderlyke voorzorg, streckende tot onderhoudinge van vreede en eenigheid, en tot wederopheffinge der vervallene Commercie, met onderdanigsten dank zullen erkennen, en te meer in de liefde, trouwe, gehoorzaamheid, en submissie jegens zyne K. V. D. volharden: Waar op zy zich dan een Landvorstelyke sterke protectie, zonder onderscheid van personen,

nen,

1698. Decemb. uen, in alle voorvallen, gantsch zeker mogen toeleggen. Hoe dat nu dit bovengemelde geschiede, en nagekomen worde; zal de voornoemde Kerkenraad met den eersten hebben te berichten.

VRANKRYK. Uitvoer van Koorn verbooden.

TEGENS den uitvoer van Koorn, enz. wierd op den laatsten dag der Maand de volgende Declaratie des Konings, brengende de straffe des doodts tegens d'Overtreeders mede, in het Parlement geregistreert.

LOdewyk, door Godts genade Koning van Vrankryk en Navarre, aan alle de geenen, die deze zullen zien, Saluit. Den handel van Koorn, en andere Graanen, buiten het Ryk, zonder uitdrukkelyke Toelating, is altoos zeer strikt door de Ordonnantien van de Koningen, onze Voorzaten, verboden geweest. Eenige hebben de verbeuring van Lyf en Goed tegens de Overtreders gesteld; en andere hebben ze schuldig aan gekwetste Majesteit verklaard. Maar gelykerwys in de gemeenlykste Jaaren de Oogsten veel meer uitleveren, als tot onderhoud van onze Onderdaanen noodig is; is goed gevonden, hen op verscheidene tyden toe te laten het overtollige den Uitheemschen toe te voegen. Deze tot meermalen vergunde Toelatingen (alhoewel gemeenlyk *tot zekeren tyd, of een zekere* hoeveelheid, bepaalt) zyn vervolgens aangemerkt als een stilswygende herroeping van de schikking der oude Ordonnantien; 't geen Ons verplicht zou hebben van tyd tot tyd dezelve Verbiedingen te vernieuwen, hoewel onder een minder straffe als de voorige, niet dan de banning op de Galey tegens de Overtreders uitgesproken hebbende: maar dewyl Wy bericht zyn, dat tot nadeel van deze Verbiedingen, waar van de Straffe geen genoegsame vreeze indrukt, of onder voorwendsel dat dezelve niet kenbaar genoeg zyn, door dien de meeste Ordonnantien, die zulks behelzen, niet als in Onze Zeehavens zyn afgekondigd, verscheide Particulieren dagelyks op byzondere Plaatsen een menigte van Koorn en andere Graanen verzamelen, met inzicht om dezelve buitens Landts, alwaar ze duurder als in dit Ryk verkocht werden, te vervoeren; het geene maakt dat (alhoewel Graanen en Peulvruchten genoeg in het zelve tot onderhoud van Onze Onderdaanen zyn) de prys echter uitermaten steigert, en dagelyks toeneemt; waar in Wy raadsaam gevonden hebbende te voorzien, met de rechtmatige strengheid der oude Ordonnantien in te vernieuwen: zo is 't, dat, om deze zaken en andere consideratien, Ons daartoe bewegende, Wy door deze Tegenwoordige, met onze Hand ondertekend, wel uitdrukkelyk verbooden hebben, en verbieden, aan alle Onze Onderdaanen, van wat staat en beroep zy zyn, Kooplieden of anderen, na deze, zonder Onze uitdrukkelyke toelating uit Ons Koningryk eenige Koorn, Tarw, Masteluin, Rogge, Haver en andere Granen en Peulvruchten, hoedanig zy mogen wezen, uit ons Ryk te voeren, of laaten voeren, 't zy

1698. Decemb.

te Lande, over Zee, of langs Rivieren, onder wat voorwendsel het zou mogen zyn, op straffe van de dood, verbeuring der Graanen, Karren, Rytuigen, Paarden, Schuiten, Schepen, en andere Vaartuigen, tot het vervoeren der Graanen of Peulvruchten dienende; en een Boete van drie duizend Ponden: willende dat de Overtreders zonder uitstel met de dood gestraft, en deze gepubliceert, geregistreert en nagekomen werde; want zodanig is Ons welbehagen, enz.

ENGELAND. Wederkomst des Konings uit Holland.

DEWYL men door de weinige Ooste winden, en het ongestadig weêr, van inbeelding wierd, dat de Koning langer, als de gedachten geweest waren, in Holland zou moeten vertoeven, besloten de Heeren Regenten het Parlement, alreedts van den 9den. tot den 16den. verschooven, tot den 23sten. der Maand te prorogeeren: maar 's avondts ten negen uuren ontfing men de tyding, dat zyne Majesteit, den 11den. met het Esquadre van den Ridder Shovel van de Hollandsche kust t'zeil gegaan, den 13den. s' morgens tusschen negen en tien uuren, na het ontmoeten van veel ffilte onderwege, te Marygate voor aan land had gezet: 't Parlement (om niet te spreeken, op wat wyze, en met welke tekenen van vreugde, de Koning door zyne verblyde Onderdaanen wierd ontfangen) dan ten bestemden dage vergaderd zynde, verscheen zyne Majesteit omtrent een uur in het Hooger Huis, en liet het Laager, zo haast als het binnen getreeden was, door den Lord Canceliër aanzeggen, dat het na haar Vertrek kon keeren, een Spreeker verkiezen, en hem den aanstaanden Vrydag, den 19den. der Maand, komen aanbieden; alswanneer zyne Majesteit door een Aanspraak de redenen van hunne samenroeping aan hen bekend zou maaken. De Gemeentens dan, weder na hun Vertrek gekeerd, verkoozen den Ridder Littleton; wien ten beraamden dage aan den Koning in het Hooger Huis hebbende gepresenteerd, voerde zyne Majesteit de volgende Aanspraak aan het Parlement.

Zyner Majesteits zeer genadige Aanspraak aan beide de Huizen des Parlements.

MYLORDS en EDELLIEDEN,

IK twyfel niet, of Gylieden zyt t'zamengekomen met harten, die volkomentlyk geneigd zyn om dat gene te doen, 't welk noodig is voor de

 behou-

1698. behoudenis, eere, en gelukzaligheid van die Koningryk: En dat is het
Decemb. alles, wat ik van U lieden te verzoeken heb. Tot dien einde schynen 'er voornamelyk twee zaken te zyn, die Uwe Consideratie vereischen; de eene is, wat Macht men ter zee, en wat Krygsmacht te lande men dit Jaar behoort te onderhouden.

Alles, 't geen ik U lieden omtrent dit point zal aanmerken, is dat het bloejen van den Koophandel, het handhaven van het Credit, en de rust van des Volks gemoederen binnen 's Landts, zal dependeeren van het gevoelen, dat zy van hunne veiligheid hebben. En om voor Engeland te bewaren het gewicht en de influentie, die het tegenwoordig in de Raadsvergaderingen en Affaires buitenslands heeft, zal het nodig zyn, dat Europa ziet, dat gy omtrent U zelven niet gebreklyk zyt.

De tweede zaak, van immers zo groot een gevolg, die ik U zal voorhouden, is dat 'er eenige verdere voortgang gemaakt worde tot aflegging van de Schuld, waar in de Natie, ter oorzake van een lang en en kostelyken Oorlog, is vervallen. Hier in is het algemeen belang, zo wel als de gerechtigheid, begrepen; en ik acht, dat een Engelsch Parlement nooit zodanig een misslag zal konnen begaan, dat het niet alle Parlementaire verbintenissen voor onschendelyk zal houden.

Heeren van 't Lagerhuis, deze dingen recommandeere ik U lieden ernstiglyk op dat gy zodanige Onderstandgelden mocht verzorgen, als gy voor deze verscheiden voorvallen zult noodig oordeelen.

Mylords en Edellieden,

Ik acht, dat het een gelukzalige zaak zou zyn, indien 'er eenig effectueel middel kon uitgevonden worden, om de Armen aan werk te helpen, 't welk zoude strekken tot groote toeneeminge onzer Manufacturen, en te gelyk het Volk van een swaren last ontheffen.

Ik hoop ook, dat Gy uwe gedachten zult laten gaan omtrent eenige goede Bills tot voortzettinge van den Koophandel, en tot verder afschrik van ondeugd en profaniteit. Nademaal deeze zaaken, welke ik U heb voorgehouden, van een algemeen belang zyn, kan ik niet anders als eendracht en spoed van U verhopen.

Ontwerp van vereeniging tusschen de twee Oost-Indische Compagnien gemaakt, doch te vergeefs.

Sedert een wyl had men een ontwerp wegens een vereeniging tusschen de twee Oost-Indische Compagnien gemaakt, door middel van het welk men geloofde de vaart op die Landen op een veel beter voet te zullen konnen brengen, als ze tot noch toe was geweest: maar het wilde niet gelukken; en na een groot getal van Conferentien scheidden de twee Maatschappyen zonder iets te besluiten, als dat ieder in 't byzonder zich zou beyveren tot de bevordering van haare zaaken. De Oude Compagnie ver-

kocht

koos den Heer d'Avenant, om geduurende de drie jaaren, dat ze noch de gunst van den Handel mocht genieten, haar Bewindsman by den Grooten Mogol te weezen. De Nieuwe noemde den Heer Norris tot haaren Ambassadeur, en den Doctor Norris, deszelfs Broeder, tot Secretaris der Ambassade, met macht om, in geval van afflyvigheid, in de zelve qualiteit op hem te volgen. Hier ging een geschenk by van vyf honderd Ponden sterlings, een zilver Servies en een degen, te samen elf honderd ponden waardig; behalven noch twee duizend ponden jaarlyks boven zyne wedde, het verlof van in Indien voor eigene rekening te mogen handelen, zo lang als hy 'er verbleef, en een Patent van Ridder Baronet des Ryks, op dat hy die Post met meerder eer en genoegen mocht bekleeden. 1698. Decemb.

IN gevolg van d'Aanspraak door de Heeren Opper-Regenten aan de Gedeputeerden van het (a) Laager Huis gedaan, wierd by het zelve geresolveerd, boven het goedmaaken van de defecten der voorige jaaren een Subsidie van honderd acht-en-dartig duizend ponden aan den Koning te vergunnen; verklaarende wyders dat het reguleeren van de Wollen-Manufactuury in het Koningryk noodzaakelyk was. Verrichtingen des Parlements. (a) Zie pag. 295.

Den 23sten. wierd voorgedraagen, by Adres aan de Heeren Regenten te verzoeken, dat zy by zyne Majesteit geliefden t'intercedeeren, dat de vyf Fransche Regimenten, welke daar te lande waren, gecasseerd mochten worden: doch in het doen van de omvraag verstond de meerderheid, de zelven provisioneel tot het midden van d'aanstaande zomer te houden.

Den 24sten. wierd door het Laager Huis goedgekeurd een resolutie, in een groot Committé genomen, dat men de Roomsch-Katholyken niet en zou noodzaaken den Eed van Opperhoofdigheid af te leggen, en de Bil, waar in deze clausule gevoegd was, verworpen.

Den 25sten. presenteerden William Edmondson, Thomas Strafford, Robert Hoop, Thomas Weicht, en Gershon Boat, voor zich zelven en d'overige Kwaakers in het Koningryk van Ierland, een Smeekschrift, waar by zy zeer ernstig verzochten, dat het Huis geen harde gedachten ten hunnen opzichte geliefde te voe-

1698. Decemb. den, door het hooren van grondelooze en kwaadaardiglyke uitgestrooide geruchten, als of zy aan den geweezenen Koning James geld geleend, en een van des zelfs Regimenten gekleed zouden hebben; maar in tegendeel vredelievende begrippen op te vatten wegens hunne tedere bekommerdheid van conscientie, welke hen belettede de Declaratie t'ondertekenen, vermits de heilige Naam Godts in de zelve was uitgedrukt, en het by gevolg te veel na een Eed sweemde; zynde deze bekommerdheid niet een onlangs omhelsd gevoelen, maar hen geduurig, van dien tyd af dat men de Declaratie had ondertekent, bygebleeven, enz.

SPANJEN. Keurvorst van Beyeren tot Nazaat van den Koning betekend.

DE Koning was tegenwoordig in zo goede gesteldheid, als men ooit had gezien. Hy wandelde; jaagde; en, 't geen gewichtiger was niet alleen voor zyne Staaten maar ook voor geheel Europa, hy had de zorg der zaaken weder aangenomen, en was ernstig bedacht op 't geen in de wereld stond te gebeuren nadat hy 'er uit vertrokken zou weezen: want hebbende den Raad van Staat doen vergaderen, verscheen hy 'er met een Papier in de hand, waar in hy verklaarde dat zyne laatste wil begreepen was: en op dat men het zelve mocht kennen, zonder dat men gevaar liep van zich te vergissen, vermits hy voor dat verscheidene andere Testamenten had gemaakt, wilde hy, dat ieder der Leden van den Raad het van buiten zou tekenen; 't geen ze altemaal deeden, uitgezondert de Graaf van Monterey en de Marquis de los Balbasos, welke afweezig waren. Naderhand begon zich het gerucht te verbreiden, dat de Koning den Keurprins van Beyeren tot zynen Erfgenaam had betekend; en men sprak 'er zo opentlyk te Madrid af, dat men gantsch geen reden meer had om 'er aan te twyfelen. Wel is waar, dat 'er bygevoegd wierd, dat zyn Majesteit verklaard had, dat met zyne uiterste wil ter gunste des Keurprincen van Beyeren te bepaalen, hy niet en had gedacht de Monarchie het zelve als een volstrekte wet te willen doen opvolgen, maar alleenlyk dat zy 'er haare gedachte zou over laaten gaan, dat hy wyders gaarne aan d'Algemeene Staaten de vryheid wilde laaten van den geenen der Pretendenten, daar zy het meeste behagen in hadden, te verkiezen, enz.

DE zelve reden, welke in de twee voorgaande Maanden de gemelde Plakaten en Ordonnantien had doen beraamen, gaf ook nu voet tot de volgende 1698. Decemb.

PUBLICATIE.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut: *Doen te weten*: Alzo voor dato van Ons Placaat van den seventienden October laatstleden, waar by het verkoopen van Granen op tyd, die men Optie-partyen noemt, werd verboden, verscheiden Contracten tusschen Koopluiden en andere Contracten zyn aangegaan, over de leveringe van Granen op tyd, en dat over de præstatie en voldoeninge van zodanige Contracten veele quæstien en moeijelykheden ontstaan, *Zo is 't*: Dat Wy, tot wegneminge en voorkominge van zoodanige quæstien en verschillen, goedgevonden hebben een generale en vaste voet te beramen, naar dewelke de voldoeninge van de voorsz. Contracten, op tyd gemaakt, voor dato van Ons Placaat van den seventienden October laatstleden, zullen werden gereguleert, en ten diende te ordonneeren en te statueeren, zo als Wy ordonneeren ende statueeren by dezen, dat de Verkoopers in zodanige contracten van Granen, Haver, Boekweyt, Erweten of Boonen, op tyd, niet gehouden zullen wezen dezelve effectivelyk te leveren, maar dat de Verkoopers zullen mogen volstaan met de betalinge van de helfte van de somme, dewelke het different maakt tusschen de prys in de voorsz. Contracten uitgedrukt, ende de prys waar op de Granen en verdere Specien zyn geweest ten tyde van het Verbod, by Ons op den sestienden October dezes Jaars tegen den uitvoer van Granen vast gestelt, volgens den Prys-courant van den achttienden October daar aan volgende; en particulierlyk, dat de Verkoopers op tyd, van gezonde gedroogde Rogge, dewelke zoude moeten wegen een honderd en vyftien ponden, zullen mogen volstaan met aan de Houders van zodanige Contracten te betalen de helfte van de differentiale somme, tusschen den prys in de Contracten uitgedrukt, en den prys op de welke zodanige Rogge ten tyde van 't voorsz. Ons Verbod is geweest, dewelke om veele redenen word verstaan als doen te zyn geweest op twee honderd goudguldens het Last; en overzulks, dat de voldoeninge der Contracten, waar by de Verkoopers hebben aangenomen zodanige Rogge, als gezeid is, op tyd te leveren tot honderd twintig goudguldens het Last, werd verstaan by dezen gereguleert te werden op den voet van honderd sestig goudguldens, ende van de Contracten, aangegaan tot honderd veertig goudguldens, op den voet van honderd seventig goudguldens, en zo voorts naar advenant; en dit alles, 't zy de voorsz. Contracten noch zyn in handen van de originele Koopers, ofte wel aan anderen by transport zyn overgegaan, zo nochtans, dat indien de getransporteerde

1698. Decemb. teerde daar door schade zoude komen te lyden, als namentlyk, wanneer den origineelen koop ten pryze van hondert twintig goudguldens per Last, en het transport van hondert seventig goudguldens, zoude wezen gedaan, als dan de middelweg zal moeten werden genomen tusschen den prys van het transport, en twee hondert goudguldens, en dienvolgende de voldoeninge van de getransporteerde in het voorsz. geval gereguleert op den voet van hondert vyf-en-tachtig goudguldens: ende op dat de Ingezetenen, die dit zoude mogen aangaan, mogen weten, hoedanig de voorsz. Contracten van leveringe op tyd, dewelke noch niet afgemaakt ofte voldaan zyn, voldaan moeten werden, ontbieden en verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, ende allen anderen Justicieren en Officieren van dezelve Landen, dat zy deze Onze Publicatie van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren, in alle plaatsen daar zulks noodig wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affictie te doen. Lasten en ordonneeren voorts den Raden ter Admiraliteit, den Advocaten Fiscaal, of Procureurs Generaal, en alle andere Officieren, Rechteren en Justicieren, onder Onze gehoorzaamheid staande, haar na deze Onze Publicatie te reguleeren: want Wy het zelve alzo ten beste van de goede Ingezetenen van den Lande bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de hooggemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den eersten December sestien hondert acht en tnegentig. Was geparapheert, *E. de Weede, vt.* Onder stond, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent, *F. Fagel.* Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hooggemelte haare Hoog Mog. op eenen rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

PLACAAT.

Tegens den uitvoer van Geerste.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Saluit, *Doen te weten*: Also, vermidts de tegenwoordige duurte van de Granen, nodig is, dat (boven den uitvoer van Granen, te weten, van Tarwe, Garste, Rogge, Boekweyt, Haver, Spelte, Erweten, Boonen en Ryste, by Onze Placaten van den sestienden October en seeden November laastleden verboden) noch belet werde den uitvoer van Geerste, om zo veel doenlyk, meerder duurte in de Granen voor te komen; *Zoo is't*: Dat Wy goedgevonden hebben, alleen by provisie, en tot Onze nadere ordre, te verbieden en te interdiceeren, zo als Wy verbieden en interdiceeren by dezen, alle uitvoer van Geerste, gemalen of ongemalen, uit deze Vereenigde Nederlanden, ende het ressort van de Generaliteit, op de verbeurte van de waarde der Geerste, die men zoude mogen hebben uitgevoerd, ofte doen uitvoeren, ofte van de Geerste die in het uitvoeren zoude mogen werden achterhaalt, en daarenboven van noch een boete, monteerende viermaal

de

de waarde van de voorschreve Geerste, mitsgaders noch van de Schepen, Schuiten, Wagens, Karren en Paerden, waar mede eenige Geerste zal werden uitgevoert, te verdeelen de voorschreve boeten en confiscatie, een derdepart voor den Aanbrenger, een derdepart voor den Officier die de calange zal doen, en een derdepart ten behoeve van de gemeene zake, en dat onverminderd de voorschreve confiscatie en boeten allen ende een yegelyk, die eenige Geerste zullen hebben uitgevoert, mitsgaders de Schippers, Voer- en Karreluiden, hare Knechts en alle anderen, wie het zoude mogen wezen, die daar aan handdadig zullen zyn geweest, arbitralyk aan den Lyve zullen werden gecorrigeert. En op dat dit Ons Verbod te beter effect moge erlangen, hebben Wy belooft, en beloven by dezen, dat die geene, die de Overtreders van dien zullen konnen aanwyzen, zodanig dat in hechtenisse komen te geraken, en dat de voorschreve Geerste zal werden aangehaalt, zal genieten een præmie van duizend guldens, en dat zyn naam, hy des begeerende, zal werden gesecreteert, schoon hy mede schuldig en plichtig zoude mogen wezen, in welken gevalle hem een acte van impuniteit zal werden verleent. Ordonneeren en statueeren ook, dat alle Officieren en Justicieren dit Ons Placaat strictelyk zullen hebben te observeeren en doen observeeren, midtsgaders dien conform recht te doen, zonder eenige conniventie of dissimulatie, en zonder daar over in eeniger manieren te mogen composeeren, op pœne van privatie van hare Officien. Ende ten einde hier van niemand eenige ignorantie moge pretendeeren, ontbieden en verzoeken Wy den Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren en affigeeren, in alle Plaatsen daar zulks noodig wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteit, Advocaten Fiscaal, midsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commissarissen en Commisen ter Recherche, zo in de Zee-gaten als elders, dezen Onzen Placate na te komen, en te doen nakomen, procedeerende, en doende procedeeren tegen de Contraventeurs van dien, zonder oogluikinge, faveur, dissimulatie of verdrag, op de pœnen hier vooren vermelt; want Wy zulks alzo ten dienste van den Lande, ende ten beste van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de hooggemelde Heeren Staten Generaal, in den Hage, den eersten December sestien hondert acht en tnegentig. Was geparapheert *E. de Welde*, vt. Onder stond, Ter Ordonnantie van de hooggemelde Heeren Staten Generaal. Geteekent, *F. Fagel.* Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hooggemelte haare Hoog Mog. op eenen rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite.

1698. *Decemb.*

PLA-

1698. Decemb.

PLACAAT.

Tegens het stooken van Brandewynen van Bieren.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden: Allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut. *Doen te weeten*: Alzo Wy, tot voorkominge van meerder duurte ende schaarsheid van Granen, by onzen Placate van den zeventienden October jaarslleeden hebben geïnterdiceert ende verbooden het stooken, ofte maken van Brandewynen van Terwe, Rogge, Garsten, Mout, Spelte, Bockweit, ofte eenige andere Granen, ende Wy om de zelve reden noodig geoordeelt hebben te verbieden het stooken van Brandewynen van Bieren: *Zoo is 't*: Dat Wy, by provisie, ende tot naarder ordre, allen ende een iegelyk, het zy Brandewyn-stookers ofte anderen, geene uitgezondert, interdiceeren ende verbieden geen Brandewyn te mogen maaken, ofte stooken, van Bieren, het zy goedt, zuur, slap, vaats, onklaar, ofte diergelyke, geen uitgezondert, op pœne van te verbeuren alle de Bieren, Brandewyn, mitsgaders Ketels, Helmen, ende ander Gereetschap daar toe gehoorende, die in hare Huizen zullen werden gevonden, ende daar benevens een boete van drie duizend Caroli guldens, en by manquement van betalinge, en naar gelegentheid van zaken, aan den Lyve te zullen werden gestraft; insgelyken aan de Brouwers, ende allen anderen, wie het zoude mogen zyn, geen Bieren te brouwen, om tot het maaken van Brandewyn te werden gebruikt ofte geconsumeert: alles en ieder point van dien op de verbeurte van de zelve Bieren, ende daar en boven een boete van tien hondert guldens, en by gebreeke van betalinge, of anderzints naar gelegentheid van zaaken met publycque geesselinge te zullen werden gestraft: Lastende ende ordonneerende verders de Brandewyn-branders, ende allen anderen, de Helmen van de rouwe Ketels, waar mede de Brandewynen van Bieren konnen werden gestookt, te brengen onder de bewaringe van de Burgermeesteren ofte Magistraten van de Steden ofte Plaatsen, alwaar zy woonachtig zyn, sonder eenige van dien te mogen behouden, ofte geduurende dit verbod andere te mogen maaken, ofte te doen maaken, op pœne van op ieder point, dat ter contraire zal werden gedaan, te verbeuren een somme van tien hondert guldens, ende arbitrale correctie naar gelegentheid van zaaken: Interdiceeren ende verbieden mede, dat niemand zal vermogen in andere Ketels eenige Brandewynen, ofte andere heete Wateren te distileeren, ten zy voor de Magistraat van zyne Residentie-plaatse met Eede zal hebben verklaart, dat geene Bieren zal stooken, ofte tot Brandewyn maaken, op pœne als vooren; alle de voorsz. boeten te appliceeren een derde-part voor den Aanbrenger, een derde-part voor den Officier die de calange zal doen, ende een derde-part voor de gemeene zaake. Ende op dat hier van niemand eenige ignorantie kome te pretendeeren, ontbieden en verzoeken Wy de Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raaden, ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, ende allen anderen Justicieren

cieren ende Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Placaate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren, ende affigeeren, in alle Plaatsen daar zulks noodig wezen zal, ende men gewoon is zodanige publicatie ende affixie te doen. Lasten ende beveelen ook de Raaden ter Admiraliteit, Advocaten Fiscaal, ende allen anderen Officieren ende Justicieren, onder Onze gehoorzaamheid staande, mitsgaders de Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteinen, Officieren ende Bevelhebberen, dezen Onzen Placaate naar te komen, ende te doen naarkomen, procedeerende, ende doende procedeeren tegens de Contraventeurs van dien, zonder oogluiking, faveur, dissimulatie ofte verdrag: want Wy zulks ten dienste van den Lande, ende ten besten van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan ende gearresteert ter Vergaderinge van de hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in den Hage, den tweeden December zestien hondert acht en negentig. Was geparapheert, *E. de Waede, vt.* Onder stond, Ter Ordonnantie van de Hoog-gemelde Heeren Staten Generaal. Geteekent, *F. Fagel.* Zynde op het spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelde haare Hoog. Mog. op eenen rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruite. 1698. December.

PLACAAT.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen, die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut; *Doen te weten*: Alzo Wy geinformeert werden, dat veele Graanen werden geconsumeert door het maaken van Styffel, en in de tegenwoordige schaarsheid en duurte van Granen noodig is de Graanen, zo veel doenlyk, tot voedsel te conserveeren, om meerder duurte en schaarsheid voor te komen; *Zo is 't*: Dat Wy goedgevonden hebben, by provisie ende tot Onze nader ordre, te verbieden en te interdiceeren, verbieden ende interdiceeren mits dezen het maken van Styffel in de Vereenigde Nederlanden ende het District van de Generaliteit, op poene, dat die geene, die dezen contrarie eenige Styffel zal komen te maken, zal verbeuren alle Styffel, Graan ofte Meel, daar toe gedestineert, ende het Gereedschap daar toe gehoorende, ende daar benevens een boete van drie duizend Caroli guldens, en by manquement van betalinge aan den Lyve zal werden gestraft; de voorsz. confiscatie ende boeten te appliceeren een derde voor den Aanbrenger, een derde voor den Officier die de calange zal doen, en een derde ten behoeve van de gemeene zaake. Verbieden ende interdiceeren verders, dat mede by provisie, ende tot Onze nader ordre, geen Styffel van buiten in deze Landen ingebracht, ofte uit deze Landen naar buiten uitgevoert zal mogen werden, op de verbeurte van de waarde der Styffel die men zoude mogen hebben ingebracht ofte uitgevoert, ofte doen inbrengen ofte uitvoeren, ofte van de Styffel die in het in ofte uitvoeren zoude mogen wezen achterhaalt, en daar en boven van noch een boete montecrende viermaal de waarde van de voorschreeve Tegen het maaken van Styffel, enz.

 Styffel,

1698. Decemb. Styffel, mitsgaders noch van de Schepen, Schuiten, Wagens, Karren ende Paarden, waar mede eenige Styffel zal werden ingebracht ende uitgevoert, de voorschreve boeten ende confiscatie te verdeelen als vooren; ende dat onverminderd de voorschreeve confiscatie ende boeten alle ende een iegelyk, die de voorschreeve Styffel zal hebben ingebracht ende uitgevoert, mitsgaders de Schippers, Voer- ende Karreluiden, hare Knechts, ende alle anderen, wie het zoude mogen wezen, die daar aan handdadig zullen zyn geweest, arbitralyk aan den Lyve zullen werden gecorrigeert. Ende op dat dit ons verbod te beter effect moge erlangen, hebben wy beloofd, ende beloven by dezen, dat diegene, die de overtreders van dien zullen konnen aanwyzen, zoodanig dat in hechtenisse komen te geraaken, ende dat de voorschreve Styffel zal werden aangehaalt, zal genieten een præmie van duizend guldens, ende dat zynen name, hy des begeerende, zal werden gesecreteerd, schoon hy mede schuldig ende plichtig soude mogen wezen, in welken gevalle hem een Acte van impuniteyt zal werden verleend. Ordonneeren ende statueeren ook, dat alle Officieren ende Justicieren dit ons Placaat strictelyk zullen hebben te observeeren, en doen observeeren, midtsgaders dien conform recht te doen, zonder eenige connibventie ofte dissimulatie, ende zonder daar over in eeniger manieren te mogen composeeren, op pœne van privatie van hare Officien. Ende ten eynde hier van niemand eenige ignorantie kome te pretendeeren, ontbieden ende verzoeken wy de Heeren Staten, Stadhouderen, Gecommitteerde Raden, ende Gedeputeerde Staten van de respective Provincien en de Officieren van dan zelven Lande, dat zy dezen onzen Placate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren ende affigeeren, in alle plaatsen daar zulks noodig wezen zal, ende men gewoon is zoodanige publicatie ende affixie te doen. Lasten ende beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, Advocaten Fiscaal, midtsgaders Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteynen, Officieren ende Bevelhebberen, als mede de Commissarissen ende Commisen ter Recherche, zoo in de Zee-gaten als elders, dezen onzen Placate na te komen, ende te doen nakomen, procedeerende ende doende procedeerend tegens de Contraventeurs van dien, zonder ooglyckinge, faveur, dissimulatie ofte verdrag: want wy zulks alzoo ten dienste van den Lande, ende ten beste van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren. Aldus gedaan ende gearresteert ter Vergaderinge van hoog gemelte Heeren Staten Generaal, in den Hage, den tweeden December 1698. Was geparapheert, *E. de Weede, vt.* Onderstond, ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Geteekend, *J. Fagel.* Zynde op het Spatium gedrukt het Cachet van hoog-gemelte hare Hoog Mog., op eenen rooden Ouwel, overdekt met een Papiere Ruyte.

Tegens het bedrog en mis bruik omtrent de Lootjes.

ALzo myne Heeren van den Gerechte der Stad Amsterdam in ervaringe komen, dat verscheide frauden, misbruiken, en onbehoorlyke beden

den werden gepleegt omtrent de Lootjes, die, vermits de tegenwoordige 1698.
duurte van de Rogge, by deze Stad tot soulagement van de nooddruftige Decemb.
en onvermogende Ingezetenen werden gegeven, en namentlyk, dat sommige Bakkers tot twee, drie, vier, en meerder Lootjes ontfangen, zonder echter meerder als een Brood daar voor te leveren; dat anderen Wittenbrood of Tarwen-brood daar voor geven, in plaatse van Roggen-brood; of dat ook wel, in plaatse van Brood voor de Lootjes te halen, dezelve aan anderen werden overgedaan, verpand, verzet, en tegens andere Waren verruilt, als Brandewyn en diergelyke, waar door dan werden veroorzaakt niet alleen veele confusien en onorgentelykheden, maar ook daar en boven te wege gebracht, dat de vruchten en het voordeel van zo salutaire oogmerk werden genoten by die geenen, die van de vereischte onvermogentheid niet zyn, en dezelve assistentie derhalven niet van nooden zyn hebbende, alles strekkende tegens de intentie van haar Ed. Achtb. gelyk mede tot groot nadeel van deze Stad; *Zo is 't*: Dat welgemelte myne Heeren van den Gerechte, om hier tegens, zo veel mogelyk, te voorzien, goedgevonden hebben, de Bakkers te waarschouwen, gelyk dezelve gewaarschouwt werden by dezen, dat zy zich wel zullen hebben te wachten van in het toekomende voor twee, drie, vier, en meer Lootjes, maar een Roggen-brood te geven, of ook van Witte-brood, Tarwenbrood, of eenig ander Brood daar voor te geven in plaatse van Roggenbrood, nemaar gehouden zyn op yder Roggen-brood van zes pond, dat zy leveren, maar een Lootje te ontfangen, op poene dat, die bevonden zullen werden contrarie het gunt voorsz. is te hebben gedaan, voor de eerste reis binnen de tyd van zes maanden niet zullen vermogen te bakken, en daar en boven verbeuren een boete van hondert guldens voor yder Lootje, dat zy meerder als een op yder Roggen-brood, mitsgaders gelyke hondert guldens voor yder Lootje dat zy op Witte-brood, Tarwen-brood, of eenig ander Brood als Roggen-brood, zullen hebben ontfangen; en voor de tweede reis, boven en behalven de voorsz. boete van hondert guldens op yder Lootje, voor altyd van de zelve Neeringe gesuspendeert, en daar en boven noch arbitralyk zullen werden gecorrigeert; welke voorschreve boeten van hondert guldens voor yder Lootje voor een derde zal werden genoten by den Aanbrenger, een derde by den Heer Hoofd-Officier, en een derde komen ten behoeve van de Armen, en zal mede den naam van den Aanbrenger werden gesecreteert, al was 't dat hy daar aan handdadig zoude mogen zyn geweest. Gelyk mede werden gewaarschout alle Kommeny-houders en Houdsters, en anderen, dat zy in 't geheel geen Lootje of Lootjes zullen hebben aan te neemen, op gelyke poene van suspensie van hare Neringe voor den tyd van ses maanden voor de eerste reis, en een boete van hondert guldens voor yder Lootje dat zy zullen hebben aangenomen, en van suspensie voor altyd voor de tweede reis, boven en behalven de voorgemelde boeten van hondert guldens voor yder Lootje, en arbitrale correctie, de boete insgelyks te appliceeren als voorsz. is. Interdiceerende en verbiedende verders mede aan allen en een ygelyk het geven van twee,

 drie,

1698. Decemb.

drie, vier en meerder Lootjes, voor een Roggen-brood, of het geven van een of meerder Lootjes voor ander Brood, als voor Roggen-brood, gelyk mede het overdoen, verpanden en verzetten van een of meerder Lootjes aan een ander, of wel het verruylen van de zelven tegens eenige andere waren, op poene dat, die bevonden zullen werden het geene voorsz. is te hebben gedaan, of wel door anderen te hebben laten doen, voor altyd van zoodanig voordeel en adsistentie zullen blyven versteeken. Gelyk mede nog aan een iegelyk werd geinterdiceert en verboden een Lootje of Lootjes te halen, anders als by den Wykmeester van zyn eygen Wyk, of ook voor iemand anders als hem zelven en zyn eygen Familie, of ook dezelve zyn Familie groter op te geven als die in der daat is, op poene dat, die bevonden zal werden een Lootje, of Lootjens buyten zyn Wyk, of ook voor anderen, buyten groote noodzakelykheid, als namentlyk van ziekte, te hebben gehaalt, of ook zyn Familie grooter te hebben opgegeven als die in der daad is, mede voor altyd van zodanig soulagement en bystand zal blyven ontzet en versteeken: dewyle de intentie van haar Ed. Achtb. is, niet alleen dat het zelve voordeel by niemand in het alderminste zal werden genoten, als by die geenen die de Lootjes zullen halen; maar dat ook zodanige onvermogene geen meerder Lootjes zullen mogen halen, als zy Brooden voor haar eygen Familie, volgens het gemaakte Reglement, vermogen te halen. En werd ten laatsten dan mede nog wel scherpelyk geinterdiceert en verboden het namaken en vervalschen van de Lootjes, op poene dat, die daar aan handdadig zal worden bevonden, daar over als een Falsaris zal worden gestraft.

Aldus geárresteerd den 10den. December 1698. *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; alle de Heeren Burgermeesteren; en alle de Heeren Schepenen, *dempto* de Heere *Mr. Dirk Backer*. En gepubliceerd ten zelvedage, *Præsentibus* de Heere Mr. *François de Vroede*, Hoofd-Officier; de Heere Mr. *Jeremias de Haze de Georgio*, Burgermeester; en de Heeren Mr. *Joan Blaeu*, en Mr. *Nicolaes de Vicq*, Schepenen.

In kennisse van my Secretaris
J. van STRYEN.

NEDERLANDEN. Dood van Mevrouw van Odyk. (a) Zie pag. 300.

Eindelyk: den 11den. der Maand kwam te overlyden Mevrouw van Odyk, Gemalin des Heeren van Odyk, wegens wiens wederkomst van het Hof van Vrankryk, daar hy als Ambassadeur van haare Hoog-Mogenden had geweest, wy (a) hier voor hebben gesprooken. Zy was een Vrouw van een voorbeeldelyke godvruchtigheid, zeer liefdadig omtrent de behoeftigen, en die in 't algemeen betreurd wierd. Haar lighaam wierd den 20sten. na Ouwerkerk gevoerd, om in de Graftede van haar Geslacht gezet te worden.

EINDE.

BLADWYZER.

Oginski

EYNDE.